BIJBELVERKLARING.

XVI. DEEL.

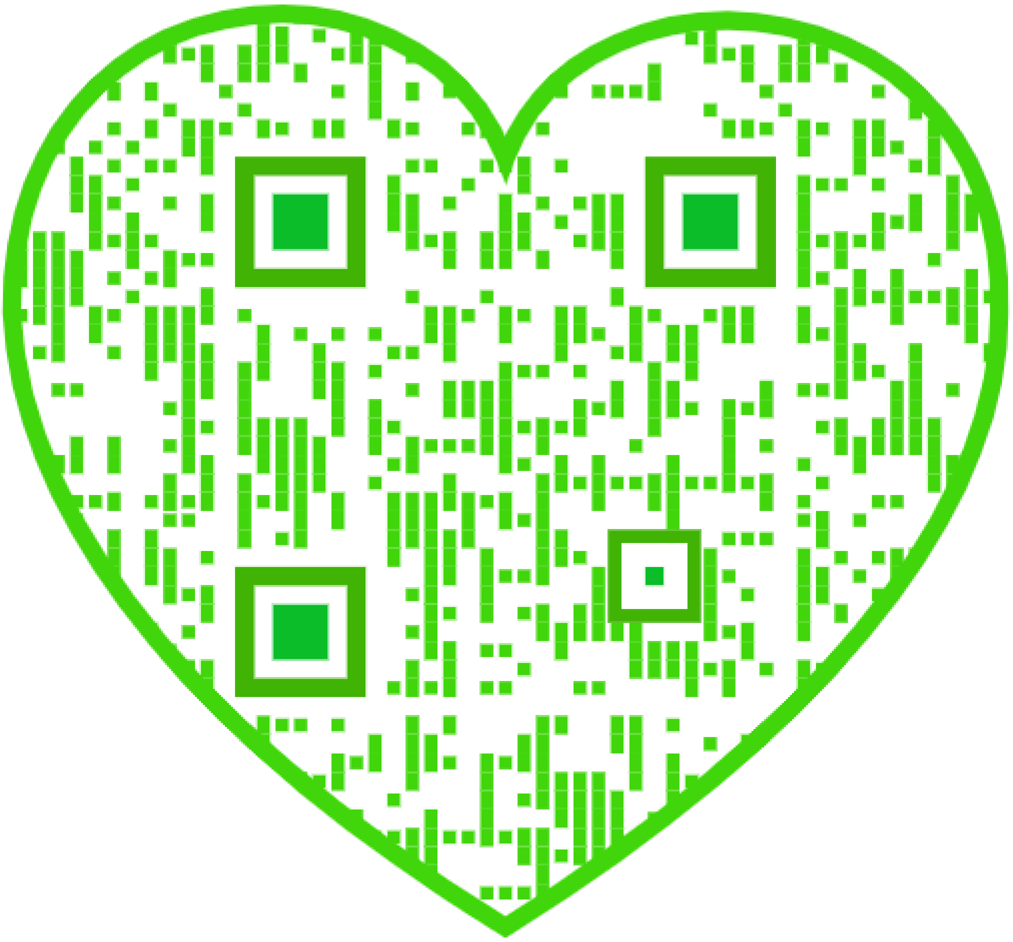

DE
BIJBEL,
DOOR BEKNOPTE
UITBREIDINGEN,
EN OPHELDERENDE
AENMERKINGEN,
VERKLAERD;

DOOR

J. VAN NUYS KLINKENBERG,

A. L. M. THEOL. ET PHIL. DOCTOR, HOOG-LEERAER IN DE H. GODGELEERDHEID EN KERKELYKE GESCHIEDENIS, AEN HET ILLUSTRE ATHENÆUM, EN PREDIKANT IN DE GEMEENTE TE AMSTERDAM; MITSGADERS LID VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN TE VLISSINGEN.

ZESTIENDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCLXXXVIII.

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Holland en Westvriesland.

Met Adprobatie der Gecommitteerden van de Eerw. Klasſis van Amſterdam.

den 20ſten Juny 1788.

INLEIDING
TOT HET
BOEK
VAN DEN
PROPHEET
DANIEL.

Tot nader verſtand van dit zeer gewichtig Bijbelboek, hebben wy vry wat aentemerken. Wy beginnen, met de beſchouwing van

I. *Den perſoon van* DANIEL.

Hy was een man van zeer aenzienlyke geboorte, onder de Joden, die in Babel, tot hoge eerampten, verheven werd, en eenen zeer aenmerkelyken ouderdom bereikt heeft.

Hy was een Jood van oorſprong, geſproten uit het bloed der Koningen, Kap. I: 3. (*a*). Jeruſalem was zijne Geboorteſtad, Kap. IX: 19,

(*a*) JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 11.

24 —— In het 5de jaer der regeering van JOJAKIM, zijnde het jaer 3398, na de fchepping der waereld (*b*), nam NEBUCADNEZAR de Stad Jerufalem in, en bond den gemelden JOJAKIM, om hem naer Babel te voeren. Maer, vermits hy zich onderwierp, keerde NEBUCADNEZAR terug, naer Babel, met een deel der Tempelvaten, en een aental van gevangenen. Onder deze gevangenen was ook DANIEL, 2 Kron. XXXVI: 6, 7. Dan. I: 2. —— By zijne aenkomst in Babel was hy nog een jongeling, Kap. I: 4-6. Denkelyk had hy 17 of 18 jaren bereikt.

Drie jaren werd hy, in het Koninglyk Paléis van Babel, opgetogen, en in de tael, als mede in de geleerdheid der Chaldeeuwen, met nog drie andere jonge edellieden, uit het Joodfche volk, onderwezen, om hem, tot de bediening van eenen Hoveling, voor te bereiden, Kap. I: 4. Hy was zeer begaevd, voorzien van een fchrander verftand, en andere uitmuntende gaven, zodat hy, door zijne ongemene kundigheden, al ras eenen groten roem verwierv, onder de Chaldeeuwen (*c*). In volgende tijden is zijn naem, door het geheele Oosten, bekend geworden, verg. Ezech. XXVIII: 3. —— By deze uitmuntende gaven kwam eene blakende Godsvrucht; by elk eene

(*b*) VII *Deel Inleid.* p. CXXVI.
(*c*) VII *Deel Inleid.* p. CXXXI.

eene gelegenheid, gav hy de kennelykste blijken van eerbied voor den hogen God, en van verkleevdheid aen den dienst des HEEREN, Kap. I: 8. VI: 11. —— Hy werd zonderling van den hemel begunstigd, en met vele openbaringen verwaerdigd. Ook was hy een krachtig voorbidder voor zijn volk, Kap. IX, en wordt met NOACH en JOB, als een schitterend voorbeeld van Godsvrucht, in eenen rang gesteld, Ezech. XIV: 14. De Heer CHRISTUS zelvs heeft hem, met den tijtel van Propheet, vereerd, Matth. XXIV: 15.

Hy heeft eene reeks van vele jaren, in het land der Chaldeeuwen, doorgebracht. —— Drie jaren, op de gezegde wijs, onderwezen zijnde, aenvaerdde hy den dienst van Hoveling by NEBUCADNEZAR, Kap. I: 18-20. In het volgende jaer verklaerde hy, aen den Koning, wat hy gedroomd had, en wat die droom beduidde. Dit gav aenleiding, dat NEBUCADNEZAR hem aenstelde, tot Stadhouder of Onder-Regent, over dat landschap, waervan Babel de hoofdstad was, en het welk eertijds, immers voor een gedeelte, Sinear geheten werd, als mede tot Opperften, over alle de wijzen van Babel, Kap. II: 48. —— Deze eerampten heeft DANIEL, geduurende eenen geruimen tijd waergenomen. In het derde jaer van BELSAZAR, den kleinzoon van NEBUCADNEZAR, zijnde het jaer 3452. na de schepping, was hy nog te Susan, aen het Babylonisch Hov, Kap.

VIII: 1, 27; maer niet lang daerna, schijnt hy zich, van het bewind der zaken, aen het godloze hov van dien wellustigen Vorst, onttrokken te hebben. Althans hy was niet onder de Rijksgroten, welke, aen het beruchte gastmael van BELSAZAR, aenzaten, Kap. V: 12-14.

Op het laetst evenwel der Babylonische gevangenis, werd hy, onder CYAXARES II, of DARIUS *den Meder*, tot eersten Staetsdienaer verheven. Kort na het aenvaerden der Babylonische Heerschappy, welke CYRUS, zijn Neev, voor hem veroverd had, stelde CYAXARES II. honderd twintig Stadhouders of Ontvangers aen, om de schattingen, door het gansche Koningrijk, in te zamelen. Over deze Ontvangers, stelde hy drie Opzieners, en DANIEL werd verheven, tot eersten Staetsdienaer, over het bestuur van het geheele Koningrijk, Kap. VI: 1-4. Buiten twijffel had CYRUS, by het innemen van Babel, veel horen spreken van DANIEL, en zijne uitlegging van het wonderdadig geschrivt, het welk BELSAZAR vertoond was. Dit alles zal door CYRUS, aen zijnen Oom CYAXARES II, verhaeld zijn, en aenleiding gegeven hebben tot DANIELS verheffing. Dan, uit nijdigheid over deze verheffing, zochten de andere Vorsten hem ten val te brengen. Maer niets kunnende vinden, het welk hem, tot eene misdaed, konde gerekend worden, besloten zy 's mans Godsdienstigheid, tot eene oorzaek van

zijn

zijn verderv te maken. Zy wisten den Koning te bewegen, om een bevel te laten uitgaen, dat niemand van zijne onderdanen, eene maend lang, eenig verzoek zou doen, aen eenigen God of mensch, dan alleen aen den Koning, onder bedreiging, dat de overtreders, aen de leeuwen zouden worden voorgeworpen. DANIEL evenwel was zo verkleevd, aen den dienst des HEEREN, dat hy driemalen des daegs bad, met het aengezicht gewend naer die plaets, alwaer Jerusalem gestaen had. De bedreigde straf werd daerom aen hem uitgeoeffend. Maer de leeuwen werden wonderdadig terug gehouden, dat zy DANIEL geen het minste leed deden, en hier door werd de Koning zodanig getroffen, dat hy een gebod uitgav, volgens het welk elk verplicht werd, om den God van DANIEL, als den levendigen God, te eerbiedigen, Kap. VI: 5-28.

Toen het eerste jaer der heerschappy van CYAXARES II, over Babel, ten einde liep, en het laetste jaer der gevangenis kort op handen schoot, kreeg DANIEL de belovte van de LXX jaerweken, Kap. IX: 2. —— Onder CYRUS, den ervgenaem en opvolger van CYAXARES II, was DANIEL nog in een zeer groot aenzien, Kap. VI: 29. Ook is 'er geen twijffel aen, of de vryheid, welke Koning CYRUS aen de Joden gav, om naer hun Vaderland weder te keeren, en den Tempel te herbouwen, moet middelyker wijs, aen de tusschen-

ſpraek, en goede dienſten van DANIEL, worden toegeſchreven (*d*).

Geduurende zijn ganſche verblijv in Babel, heeft hy ook uitnemende dienſten, aen het Joodſche volk, gedaen. Het aenzien, het welk hy, in den weg der Godlyke Voorzienigheid, by de Koningen van Babel verkregen had, gav hem daertoe eene zeer gunſtige gelegenheid, zodat hy ongemeen veel kon toebrengen, om de gevangenis van zijne volksgenoten draeglyk te maken; en alle, die eenige verzoeken hadden aen de Koningen, zullen, in hem, eenen veel vermogenden voorſpraek gevonden hebben.

DANIEL heeft eenen zeer hogen ouderdom bereikt. —— Hy leevde nog, in het derde jaer van CYRUS, Kap. X: 1-3, en ontving toen, die zeer merkwaerdige Openbaring, welke Kap. X—XII. is aengeteekend. Kort daerna is hy in vrede ontſlapen, Kap. XII: 13. Hy kwam in Babel, gelijk wy gezien hebben, in het jaer 3398, na de ſchepping. Derhalven heeft hy, in dit land zijner vreemdelingſchap, althans 73 jaren doorgebracht: want het derde jaer van CYRUS is het jaer 3471. na de ſchepping. Geven wy hem nu 18 jaren, toen hy, uit zijn Vaderland, vervoerd werd, dan is hy over de 90 jaren oud ge-

(*d*) J. A. VOS *over* DANIEL. I Deel, *Voorbereidſelen* p. 4—6.

geworden. —— Denkelyk is zijn hoge ouderdom de reden geweest, dat hy niet, met ZERUBBABEL en JOSUA, naer het Joodsche land zy wedergekeerd.

Deze DANIEL, wiens leven wy kortelyk verhaeld hebben, is

II. *De Schrijver van dit Boek.*

De Joden zeggen in hunnen *Thalmud*, dat dit Boek niet door den gemelden DANIEL zelven geschreven zy, maer door de mannen der grote Synagoge, EZRA, HAGGAI, ZACHARIA, MALEACHI, en anderen, makende te zamen een getal uit van 120 personen (*e*). PORPHYRIUS, een heidensch Wijsgeer van de III^de^ eeuw, die 15 boeken schreev, tegen de Christenen, beweerde in het 12de boek, dat een ander, ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, dit geschrivt, na de vervulling van het gene in het zelve voorspeld wordt, zou hebben opgesteld (*f*). SPINOZA heeft mede eenen lateren Schrijver van dit Boek verdicht (*g*).

Het is derhalven nodig, dat wy de echtheid van DANIELS Boek betogen, en, tegen de bedenkingen, verdedigen.

Dat de gemelde DANIEL, die door NEBUCADNEZAR naer Babel gevoerd, en, onder de regeering

(*e*) J. A. RAU *Diatr. de Synag. Magna* p. 8—

(*f*) HIERONYMUS *in proœmio commentarii in* DANIELEM.

(*g*) *Tractatus Theol. Polit.* c. 10. p. 130—

van CYRUS, aldaer gestorven is, de Schrijver zy van dit Boek.

ℵ. Betogen wy, door de volgende bewijsredenen.

A. Er is niets, in het gansche beloop van dit Boek, het welk eenig schijnbaer merkteeken van eene latere zamenstelling oplevert. —— Het voorgeven van PORPHYRIUS is een kennelyk blijk van verlegenheid. Hy zag en erkende, dat de zaken juist zo gebeurd waren, als zy in dit Boek voorspeld worden. Maer om deze zelvde reden, gav hy voor, dat deze Prophecyen eerst na de vervulling geschreven zouden zijn, zodat zy eigenlyk gene voorzeggingen waren, maer verhalen van gebeurde zaken, in eenen Prophetischen stijl, onderstellende, dat het onmogelyk zy, toekomende gebeurtenissen, eenige eeuwen te voren, in alle de byzonderheden, zo nauwkeurig te bepalen. HIERONYMUS (*h*) merkt daerom aen, dat de manier, op welke PORPHYRIUS deze Voorzeggingen bestrijdt, een blijkbaer getuigenis zy, voor derzelver waerheid en vervulling, naerdien de toekomende zaken, in alle de byzonderheden, zo duidelyk worden voorgesteld, als of zy reeds werkelyk geschied ware. —— Het zeggen der Tha-

(*h*) l. c.

Thalmudisten, dat dit boek, niet door DANIEL, onder de Babylonifche gevangenis, maer na de flaking van dezelve, door de mannen der grote Synagoge, zou befchreven zijn, rust alleenlyk op die valfche onderftelling, dat de Geest der Prophecy niet gefchonken wierd, buiten het heilige land. Niets is 'er immers bekender, dan dat EZECHIEL in Babel, aen de rivier Chebar, en dat JEREMIA ook in Egypten, geprophetcerd hebbe.

B. In tegendeel dit boek draegt overal duidelyke kenmerken van oudheid, en alles ftemt volledig overeen met de omftandigheden van tijd, plaets, en gebeurtenisfen, in welke DANIEL zegt geleevd te hebben. „Het is nauwlyks mogelyk, dat eenig „Schrijver de oudheid zo nauwkeurig „kan nabootfen, dat hy niet eenigen mis„flag bega, welke genoeg is, om de „waereld van het bedrog te overtuigen, „en den wezenlyken tijd en dagteekening „van zijne fchrivten te ontdekken. Door „zodanige inwendige kenteekenen, heb„ken de geleerden de onechtheid van „zommige fchrivten ontdekt, welke val„fchelyk aen eerwaerdige en oude Schrij„vers, waren toegeëigend. Dit kan, van „DANIELS boek, niet getoond worden. —

„ DANIELS boek heeft, over het geheel, al-
„ le kenteekenen van geachte oudheid.
„ De beſchrijvingen, welke hy geevt van
„ de Vorſten, onder welke hy leevde,
„ komem wel overeen, met het gene daer
„ van, by andere Schrijveren, gemeld
„ wordt. Heidenen worden vertoond,
„ handelende en doende, gelijk Heide-
„ nen. —— Zijne tijdbepalingen komen
„ net uit, met de waerheid der Historie.
„ Met één woord, daer is geen bewijs,
„ in het gehele boek, om te tonen, dat
„ het eene zamenſtelling is van latere Jo-
„ den, om het Joodſche volk in achting
„ te brengen (*i*)."

C. Wijders beroepen wy ons, op het getuigenis van JOSEPHUS. —— Hy noemt DANIEL uitdrukkelyk *dien groten Propheet*, en verzekert, dat de boeken, welke DANIEL ſchreven heeft, in zijnen tijd, onder de Joden gelezen wierden. „ DANIEL, zegt
„ hy (*k*), was begaevd met grote wijs-
„ heid, hy had verſtand, om dromen uit
„ te leggen, en God was blijkbaer met
„ hem. —— De boeken, welke hy ge-
„ ſchre-

(*i*) S. CHANDLER *Verhandeling over de echtheid en oudheid van* DANIELS *boek*. Achter de verklaring der Engelſche Godgel. X Deel.

(*k*) *Antiq. Jud.* l. X. c. 12.

„ fchreven heeft, worden by ons, als nog
„ gelezen, en die overtuigen ons, dat God
„ zelvs tot hem fprak: want hy heeft niet
„ alleen toekomende zaken voorzegd,
„ gelijk de andere Propheten, maer ook
„ den tijd aengewezen, op welken zy ge-
„ beuren zouden. —— De waerheid van
„ dezelve, door de vervulling, bekrach-
„ tigd zijnde, heeft ieder een verplicht,
„ om hem te geloven, en hem in achting
„ te houden, als zulk eenen, in welken iets
„ Godlyks was. —— Deze rampfpoeden
„ kwamen ons volk over, onder ANTIOCHUS
„ EPIPHANES, zo als DANIEL voorfpelde,
„ en vele jaren te voren fchreev, dat ge-
„ beuren zoude. Hy fchreev ook, aen-
„ gaende het Roomfche Rijk, en van de
„ grote verwoestingen, welke daerdoor
„ zouden gemaekt worden."

Uit deze plaetfen blijkt het allerduidelykst, dat DANIEL de opfteller zy van dit boek, dat hy het zelve, lang voor den tijd van ANTIOCHUS EPIPHANES, gefchreven hebbe, en dat boek, door de Joden, als een Godlyk gefchrivt, in de Synagogen gelezen wierd.

D. Nog een ander bewys, voor de oudheid en echtheid van DANIELS boek, uit het gene die zelvde JOSEPHUS verhaelt, omtrent

ALEXANDER *den Grooten.* Hy zegt, dat de gemelde ALEXANDER, nadat hy Tyrus en Gaza veroverd had, op Jerusalem aentrok, dat de Hogepriester JADDUA, in zyn plechtgewaed, vergezeld van de Priesteren, en eene grote menigte volks, den Vorst te gemoet ging, en zyne gramschap stilde; dat ALEXANDER, in vrede te Jerusalem kwam; dat hem aldaer de Prophecy van DANIEL vertoond werd, volgens welke een Griek de Persiaensche Heerschappy verwoesten zoude; dat hy deeze voorzegging op zich zelven toepaste, en, met verzekering van eenen goeden uitslag, de wapenen tegen de Persianen, gewend hebbe (*l*). —— Dit verhael is een allerduidelykst bewys, dat dit boek, lang voor ANTIOCHUS EPIPHANES, geschreven ware.

Het is waer, er vallen vry wat bedenkingen, op dit verhael van JOSEPHUS. —— Volgens hem, zou ALEXANDER zich, na het onderbrengen van Tyrus, eerst naer Gaza begeven hebben, en vervolgens van Gaza, wederom terug, naer Jerusalem getrokken zyn. Dit is zeer onwaerschijnlyk op zich zelve. Daerenboven komen de Levensbeschrijvers van ALEXANDER, name-

(*l*) Antiq. Jud. l. X: 18.

melyk CURTIUS, DIODORUS *van Sicilie*, en PLUTARCHUS, daerin overeen, dat hy, van Gaza, regelrecht naer Jerusalem, getrokken zy. JOSEPHUS heeft zich derhalven vergist, in deze byzonderheid, dat ALEXANDER, na het veroveren van Tyrus en Gaza, eerst te Jerusalem gekomen zy. Na het overweldigen van TYRUS, zal hy zich naer Jerusalem begeeven hebben; daerna zal hy Gaza veroverd, en vervolgens, naer Egypte getrokken zijn. —— Het kan ook wel zijn, dat de Geschiedschryver zijn verhael, omtrent de zonderlinge eerbewijzingen, welke ALEXANDER, den Hogepriester JADDUA, aendeed, vrywat hebbe opgesierd, maer zo veel is uit de omstandigheden zelve, hoosgtwaerschijnlyk, dat de overwinnende Vorst, in de nabuurschap van Jerusalem zijnde, die vermaerde Stad niet ongemoeid gelaten hebbe. Daerenboven zijn 'er andere oude Schrijvers onder de Joden, die de komst van ALEXANDER, te Jerusalem, bevestigen (*m*). Ook schijnt JUSTINUS (*n*) het oog te hebben, op de ontmoeting van ALEXANDER, door JADDUA den Hogepriester.

(*m*) PRIDEAUX *Oud en Nieuw Verbond aen een geschakeld*, I D. p. 142.

(*n*) Hist. l. XI. c. 10.

Zelvs gesteld zijnde, dat dit gehele geval door JOSEPHUS verdicht ware, zou evenwel dat verdichtsel nog veel bewijzen, dat JOSEPHUS, en alle de Joden van zijnen tijd, het boek van DANIEL gehouden hebben, voor een echt stuk van dien Propheet, het welk reeds, voor den tijd van ALEXANDER *den Groten*, in wezen was (*o*).

E. De Schrijvers van het I en III. boek der *Maccabeen* bevestigen de oudheid en echtheid van DANIELS boek.

De eerste spreekt uitdrukkelyk, over de wonderdadige bewaring van DANIEL, in den leeuwenkuil, en die van zijne metgezellen, in den brandenden oven, 1 Macc. II: 59, 60. Hy verhaelt hoe MATTATHIAS, voelende, dat zijn einde naederde, zijne zonen bemoedigd hebbe, om yverig te strijden, voor den Godsdienst en de vryheid, door hun de grote daden der voorvaderen te herinneren, byzonder de gevallen van DANIEL en zijne metgezellen MATTATHIAS nu leevde, ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, en telde DANIEL toen reeds onder de vaderen vs. 51. Gevolgelyk moet DANIEL, lang te voren, geleevd en geschreven hebben.

De

(*o*) VOS l. c. p. 15.

De Schrijver van het III boek der *Maccabeen* maekt ook melding, van DANIELS wonderdadige verlosſing, uit den kuil der leeuwen, Kap. VI: 5, 6.

F. Verder beroepen wy ons, op het eenparig getuigenis van de Joodſche Kerk, welke dit boek altoos beſchouwd heeft als een echt geſchrivt van den beroemden DANIEL.

G. Eindelyk heeft zich ook de Heer JESUS, op deeze Godſpraeken van DANIEL, beroepen, als een echt gedeelte der gewijde ſchrivten van het Oude Testament, Matth. XXIV: 15. Marc. XIII: 14.

ב. De tegenwerpingen, met welke men de echtheid van DANIELS boek zoekt verdacht te maken, zijn van weinig aenbelang.

A. De eerſte wordt ontleend, uit zulke plaetzen, alwaer van DANIEL, als van eenen derden, geſproken wordt, Kap. VII: 1, 2. X: 1. —— Maers niets is 'er gewoner, dan dat een Schrijver, eene geſchiedenis verhalende, in welke hy zelvs betrokken is, van zich, in den derden perſoon, ſpreke. Dit geſchiedt dikwerv, uit nedrigheid, opdat een Schrijver niet ſchijnen zou, zich zelven te prijzen. Voeg 'er by, dat DANIEL, ook Kap. VII en X, menigmalen van zich zelven, in den eerſten perſoon,

verg. Kap. VII: 6, 7, 8, 9, 11, 15, 28. X: 5, 7, 8.

B. Men beroept zich, op eenige Griekſche woorden, welke in dit boek voorkomen, en kenmerken wezen zouden van eenen lateren oorſprong, gelijk de namen der Muzijk inſtrumenten. — Gemeenlyk antwoordt men, dat de Grieken deze Inſtrumenten, en derzelver benamingen, van de Oosterlingen, overgenomen, en die namen alleenlyk, naer hun taeleigen, gevormd hebben (*p*). —— Maer dit voldoet in het geheel niet. De namen der Muzijk inſtrumenten zijn, buiten alle twijffel, gedeeltelyk Grieksch (*q*).

Wy voor ons, beſluiten 'er uit, dat de Chaldeeuwen de gemelde Inſtrumenten, met derzelver benamingen, van de Grieken hebben overgenomen, op zoortgelyk eene wijs als by ons de Italiaenſche namen, van *Allegro*, *Duetto*, *Da-Capo*, en andere, in de Muzijk gebruikt worden. —— Althans zo veel is zeker, dat de gewoonte, om de Muzijk by den Godsdienst te paren, en denzelven, onder het geluid van allerlei ſpeeltuigen, te verrichten, al zeer vroeg, by by de Grieken, hebbe plaets gehad. „ By „ de

(*p*) HAMELSVELD *Bijbel verdedigd* I. D. p. 224.
(*q*) VITRINGA *Obſ. S.* l. 1. c. 7. §. 6. p. 78—

„ de oude Grieken, zegt PLUTARCHUS (*r*),
„ was de muzijk niet bekend, om, voor
„ de ſchouwburgen, te dienen; die gan-
„ ſche wetenſchap diende toen alleen, tot
„ het eerbiedigen der Goden." Volgens
„ de aenteekening van MAXIMUS TYRIUS,
„ werd de Muzijk onder de offeranden,
„ voor de beste metgezellin van den Gods-
„ dienst, geacht (*s*)."

Dat nu de Oosterlingen, ten tijde van NEBUCADNEZAR, genoegzame gemeenſchap hadden, met de Grieken, om, van deze, de Muzijk-inſtrumenten, met derzelver benamingen, over te nemen, kan niet ontkend worden. *Javan*, dat is Griekenland, dreev al zeer vroeg koophandel, met Tyrus, verg. Ezech. XXVII: 13; en van Tyrus konden de Griekſche Inſtrumenten zeer geredelyk, naer Babylonien, worden overgevoerd. —— Ten tijde der Meden, waren 'er reeds Grieken, naer Aſien, verhuisd. Dit ſchijnt althans te blijken, uit het verhael van CURTIUS (*t*), zeggende, dat 'er reeds, ten tijde van DARIUS CODOMANNUS, volken uit *Eubœa*, dat is Griekenland, onder de Meden waren, die toen reeds, van

(*r*) *de Muſica.*
(*s*) *Diſſ.* 21.
(*t*) *In* ALEXANDRO MAGNO l. IV. c. 12. §. 11.

de gewoonten hunner voorvaderen, ontaert waren.

C. Hoe verkeerd PORPHYRIUS, uit de duidelykheid der voorzeggingen, een bewijs tegen derzelver echtheid, hebbe pogen af te leiden, is ons reeds genoegzaem gebleken (*u*).

D. Eindelyk werpt men ons tegen, dat de Joden dit boek van DANIEL, niet onder de Propheten, maer onder de *Chetubim*, gerangſchikt hebben. Maer kan dit, met mogelykheid, de onechtheid van dit geſchrivt bewijzen? De Joden erkenden het boek van DANIEL, als een Godlyk geſchrivt van dien beroemden man; en de reden, waerom zy het zelve, onder de *Chetubim*, geplaest hebben, zal ons, by het betogen van den Godlyken oorſprong, nader blijken.

Wy gaen over, tot

III. *De Godlykheid van* DANIELS *Boek.*

Uit de voorheen betoogde echtheid van DANIELS Boek, vloeit deszelvs Godlyke oorſprong onmiddelyk voort. —— Is dit geſchrivt door DANIEL opgeſteld, en was DANIEL een Propheet, die, op aendrijving van Gods Geest, geſproken en

(*u*) l. c.

en geschreven heeft, dan heeft het geen verder betoog nodig, dat dit Boek van eenen hemelschen oorsprong zy.

Hier komt nog by, dat de voorzeggingen allerduidelykst vervuld zijn. —— PORPHYRIUS is hier een beslissend getuige, die, uit de duidelykheid der Godspraken, omtrent den ondergang van de Babylonische en Persiaensche Monarchy, alsmede omtrent de Heerschappy van ALEXANDER en de Grieken, besluiten wilde, dat dezelve, na de vervulling, waren opgesteld. —— Ook is de voorzegging, omtrent den MESSIAS, en de verwoesting van Jerusalem, Kap. IX. 24-27, door de uitkomst, allerblykbaerst bevestigd.

De Joodsche Kerk heeft dit Boek altoos, onder de Godlyke Schrivten, geteld. JOSEPHUS stelt het onder de Heilige Boeken; MELITO, ORIGINES, HIERONYMUS, en de TALMUD, maken van DANIEL, by name gewag, by het optellen der Kanonijke schrivten van het Oude Testament (*v*).

Eindelyk heeft zich ook de HEER CHRISTUS, op de voorzeggingen van DANIEL, als een Godlyk Boek, beroepen, Matth. XXIV: 15, 16. Marc. XIII: 14.

8. Maer, mag men vragen, is ook het geschiedkundig gedeelte van dit Boek, Kap I—VI. van eenen Godlyken oorsprong? —— De

(*v*) EICHHORN *Inl. in het O. T.* III D. p. 471.

Heer Profesſor EICHHORN heeft eenige bedenkingen, omtrent deze verhalen, voortgebracht (*w*), welke wy nader dienen ter toetſe te brengen.

Nadat zijn Hoog Gel. zich beyverd had, om al het bovennatuurlyke wech te nemen, uit de Prophetiſche dromen, welke, in het geſchiedkundig gedeelte van DANIELS Boek, zijn opgeteekend (*x*), gaet hy over, om eenige bedenkingen, tegen de geſchiedenis zelve, in te brengen.

De zogenaemde Wijzen der Chaldeeuwen oeffenden zich, in de kunst, om dromen uit te leggen. De dromen werden, byzonder in Chaldæa, voor beduidend gehouden, en, voor eene werking van hogere wezens. Laten wy ook toegeven, dat de natuurlyke neiging der menſchen, om hunne toekomſtige lotgevallen op te ſporen, zich by de Joden, in hunne ballingſchap, hebbe aengeprezen. DANIEL werd mede in die kunst onderwezen. Maer is daerom, in den droom van NEBUCADNEZAR, Kap. II. niets bovennatuurlyks? was het enkel, door menſchelyke kunst en oeffening, dat DANIEL dezen droom verklaerde, en daeruit de toekomende lotgevallen der volken voorſpelde? Vergeet

(*w*) l. c. p. 424—

(*x*) l. c. p. 421, 423.

geet men dan, dat alle de Chaldeeuwsche Magi niet in staet waren, om aen des Konings begeerte te voldoen? dat DANIEL niet alleen des Konings droom verklaerde, maer hem ook alle de byzonderheden herinnerde, welke hy in dien droom gezien had? betuigden niet de Chaldeeuwsche Wijzen, dat de Koning iets vorderde, het welk het vermogen van alle menschen te boven ging, en waertoe niemand in staet is, dan alleen de Godheid, Kap. II: 10, 11? zegt DANIEL niet uitdrukkelyk, dat hy, met zijne metgezellen, den God des hemels ernstig gebeden hebbe, om zijne onmiddelyke Openbaring, vs. 17, 18? dat God hem de verborgenheid, in een nachtgezicht, geopenbaerd, en dat hy den HEER, voor deze ontdekking, hartelyk gedankt hebbe, vs. 19-23? en eindelyk, heeft niet NEBUCADNEZAR de eer van de ontdekking gegeven, aen den God der Joden, zeggende tot DANIEL; *het is waerheid, dat ulieder God een God der Goden is, en een Heer der Koningen, en die de verborgenheden openbaert, dewijl gy deze verborgenheid hebt kunnen openbaren*, vs. 47.

Maer, wat het geschiedkundig deel zelve aengaet, daerin komen, volgens den Heer EICHHORN, zommige verschijnselen voor, „ welke „ veel te sterken twijffel, tegen de echtheid „ van dit geschrivt, verwekken, dan dat men

„ hem, die dezelve voordroeg, verder, gelijk
„ tot hier toe, met eene kale verachting, zou
„ mogen bejegenen, of dat de Oordeelkunde
„ ze gerust aen eene zijde zou mogen leggen."
De bedoelde verschijnselen zijn de volgende:

A. De eerste betreft den Arameischen tongval, die Kap. II: 4—VII: 28. voorkomt. —— Dan, over deze byzonderheid, zullen wy dadelyk, met opzet, handelen.

B. De tweede bestaet in het gebruik van Grieksche woorden. —— Hier over hebben wy reeds gesproken.

C. „ Doch de gewichtigste twijffelingen, zegt
„ de Hoog-Leeraer (y), betreffen den in-
„ houd der afdeelingen, die, in de Chal-
„ deeuwsche tael, beschreven zijn, van het
„ IIIde, tot het VIde Hoofdstuk: en ik be-
„ grijp nauwlyks, hoe men zich, tot hiertoe,
„ zo gemakkelyk heeft kunnen te vrede stel-
„ len, met het gene de Ouden, tot derzel-
„ ver verdediging, hebben bygebracht, als
„ of zy gene nieuwe betere hulp nodig had-
„ den."

A. Welke zijn nu die gewichtige twijffelingen? welk is de nieuwe en betere hulp, tot derzelver verdediging nodig?

α. De zogenaemde gewichtige twijffelingen zijn ontleend,

a. Uit

(y) p. 428—

a. [illegible] t het III Hoofdſtuk. —— „ De-
„ ze onwaerſchijnlyke berichten be-
„ ginnen, met het III Hoofdſtuk. NE-
„ BUCADNEZAR liet, volgens het zel-
„ ve, een gouden beeld oprichten,
„ 60 ellen hoog, en 6 ellen dik; —
„ wie moet niet, in het getal der
„ ellen, alle evenredigheid misſen?
„ en van waer had NEBUCADNEZAR
„ het goud, tot dit Koloſſus beeld,
„ kunnen bekomen, op eenen tijd,
„ wanneer 'er nog gene Amerikaen-
„ ſche goudmijnen bekend wa-
„ ren (z).

b. De Heer EICHHORN zegt vervolgens, den overigen inhoud van dit Hoofdſtuk, ten aenzien der wonderbare toneelen, niet hoog in rekening te willen brengen, om dat ook andere ſtukken der Hebreeuwſche Geſchiedenis zich, door wonderbare voorvallen, welke men niet in twijffel trekken kan, onderſcheiden, „ doch
„ het is evenwel, volgens hem, eenig-
„ zins onverwacht, dat in het gan-
„ ſche verhael van de plechtigheden,
„ ter eere van dit nieuwe Reuzenbeeld
„ verordend, nergens van DANIEL ge-

(z) p. 428.

waegd, en alleen het gedrag van zij-
„ ne vrienden, op het feest, en hun-
„ ne lotgevallen, wegens het weige-
„ ren der aenbidding, aen dezen Ko-
„ losſus, verhaeld worde. En noch-
„ tans zou DANIEL, volgens het ſlot
„ van het voorgaende Hoofdſtuk
„ (Dan. II: 49), in Babylon, tegen-
„ woordig geweest zijn (*a*)."

c. Doch de zwarigheden, welke den oordeelkundigen onderzoeker, in de geſchiedenis van het Standbeeld, door NEBUCADNEZAR opgericht, en van het Feest, het welk hy, ter eere van het zelve, liet vieren, voorkomen, zijn, by den Hoog-Leeraër, nog gering, by die twijffelingen, welke ontſtaen, by de volgende Afdeeling, en, zegt hy, „ het valt moeilyk, zich zel-
„ ven, van de waerſchijnlykheid der
„ geſchiedenis, te overreden, welke
„ in het bevelſchrivt van NEBUCAD-
„ ZAR, Kap. III: 31. tot Kap. IV:
„ 34. begrepen is (*b*)." —— Het komt hier op uit

a. Dat NEBUCADNEZAR zich, om de uit-

(*a*) l. c. p. 430.
(*b*) l. c. p. 431, 432.

uitlegging van zijnen tweeden droom, niet aenstonds tot DANIEL gewend hebbe, die hem reeds, in zijne vroege jaren, eenen vorigen droom verklaerd had, maer eerst zijne Magi geraedpleegd, en na dat deze hun onvermogen beleden hadden, ten laetsten aen DANIEL gedacht hebbe (*c*).

b. Dat alle de Magi, voor den Koning verschenen zijn, uitgenomen DANIEL, die, tot Opperhoofd de Wijzen, was aengesteld. „ De „ gansche orde verschijnt voor den „ Keizer, zonder van zijn hoofd „ verzeld te zijn; hoe kan men dit „ begrijpen?" (*d*)

c. Dat NEBUCADNEZAR, in eene zevenjarige krankzinnigheid vervallen zy, en, tot zijn verstand gekomen zijnde, de Heerschappy wederom aenvaerd hebbe, zonder dat iemand bedenking maekte, om hem, wegens zijn eens verloren verstand, de regeering te weigeren, of dat iemand, in dien tusschentijd, den throon bemachtigd had. „ En het

(*c*) l. c. p. 432.
(*d*) Ibidem.

„ gene, aen deze twijffelingen, het
„ laetſte gewicht geevt, de zekere
„ geſchiedenis weet van dat alles
„ niets, en zelvs ORIGINES, die
„ echter zo vele geſchiedboeken
„ kon raedplegen, welke voor ons
„ verloren zijn, kon in geen een
„ eenig, iets van dat alles vinden,
„ dat NEBUCADNEZAR van dat alles
„ erkent, dat hy in krankzinnig-
„ heid vervallen, en, na zeven
„ jaren, weder in zijn Koningrijk
„ herſteld is" (*e*).

d. Dat zodanig een verhael van NEBUCADNEZAR, omtrent zijne vorige krankzinnigheid, hem weinig aenprees, om verder te regeeren, maer recht geſchikt was, om hem te doen beſchimpen, indien niet geheel belachlyk te maken (*f*).

e. Dat het plechtig verhael van NEBUCADNEZARS droom, en deszelvs uitlegging, by wijs van een Edict, geen welvoeglyk oogmerk hebben konde (*g*).

f. Dat de geheele afdeeling Kap. IV. van

(*e*) l. c. p. 433.
(*f*) l. c. p. 434.
(*g*) Ibidem.

van dien aert zy, dat het geen edict, uit de Babylonische Kanzelary, wezen kunne, maer dat de form van een edict zichtbaer niets anders zy, dan de omkleding van eenen Jood (*h*).

d. NEBUCADNEZAR heet Kap. V: 2. de Vader van BELSAZAR. Maer, zegt de Heer EICHHORN, „ BELSAZAR kan on„ mogelyk een nakomeling van NE„ BUCADNEZAR heten, als gewijde en „ ongewijde Schrijvers elkander „ niet groflyk zullen tegenspreken „ enz" (*i*).

B. Dit zijn, volgens den Hoog-Leeraer, de hoofdzakelykste verschijnselen, die eenen opmerkzamen lezer van dit Boek moeten bevreemden. Dan zy kunnen, zijns bedunkens, alle te gelijk, op eene gemakkelyke en natuurlyke wijs, verklaerd worden. —— Te weten, hy wil de zware hoofdstukken Kap. III—VI. niet voor ingeschoven verklaren (*k*). Maer, in onzen DANIEL, zouden allerhande afzonderlyke opstellen verzameld zijn, waervan eenige van DANIEL zelven,

(*h*) l. c. p. 435.
(*i*) l. c. p. 436.
(*k*) l. c. 439.

andere van vreemde handen waren opgesteld, en die deels DANIEL, deels zijne vrienden betroffen. —— „ Tot het
„ begin van het VII Hoofdstuk, zegt
„ zijn Hoog Gel., daer de gezichten en
„ dromen van DANIEL aenvangen, vindt
„ men niet alleen in het geheel gene
„ voetsporen, dat hy zelvs schrijvt,
„ maer veel meer van het tegendeel. —
„ Tot daertoe wordt overal van DA-
„ NIEL, in den derden persoon, gespro-
„ ken. —— Gevolgelyk moesten aen
„ onzen DANIEL, in zijnen tegenwoor-
„ digen vorm, drie onderscheidene per-
„ sonen deel hebben. DANIEL schreev
„ zijne gezichten en ontdekkingen op;
„ een ander tekende op, wat de Over-
„ levering, ván DANIEL en zijne drie
„ vrienden, meldde; de rangschikker en
„ verzamelaer van dit Boek, plaetste
„ beide zoorten van opstellen byéén,
„ en verbond dezelve. Van DANIEL
„ zelven is buiten twijffel, het laetste
„ deel van dit Boek, Kap. VII–XII,
„ afkomstig. —— Behalven deze oor-
„ sprongelyke opstellen van DANIEL,
„ vond de Verzamelaer van dit Boek
„ nog allerlei andere, in de Chaldeeuw-
„ sche tael beschreven, die deels van

„ DA-

„ DANIEL, deels van zijne drie vrienden
„ handelden, Kap. II: 4 tot VI. Deze
„ zijn noch van DANIEL zelven, noch
„ van den ſchikker van dit Boek; maer
„ voor hem, had een derde dezelve ze-
„ ker zo opgeſteld, als derzelver in-
„ houd tot hem, door de Overlevering,
„ overgebracht was. —— Waerſchijn-
„ lyk derhalven is derzelver opſteller
„ een Schrijver, die van beide onder-
„ ſcheiden is, die de overleveringen,
„ van DANIEL en zijne drie vrienden,
„ welke tot hem mondeling waren
„ voortgeplant, niet wilde laten verlo-
„ ren gaen" (*l*).

Deze ontdekking, meent de Heer EICHHORN, is van grote nuttigheid.
„ Vele zwarigheden, zegt hy, die den
„ zelvonderzoeker, in dit Boek, moes-
„ ten voorkomen, zijn opgelost;
„ vele tegenwerpingen, met welke de
„ echtheid van DANIEL tot hier toe be-
„ ſtreden is, zijn op eens beantwoord,
„ en, over vele andere punten, is
„ daerdoor een nieuw licht verſpreid. —
„ De onwaerſchijnlykheden, welke
„ men in dit Boek ontmoet, over

(*l*) p. 442—450.

„ welke zo dikwijls en zo menigmael
„ gefpot is, vallen nu den Propheet
„ niet meer te last; de afdeelingen, in
„ welke zy gevonden worden, behoren
„ niet tot zijne opftellen; de Rang-
„ fchikker en Verzamelaer van dit
„ Boek heeft zich alleen misgrepen, zo
„ als de Rangfchikkers en Verzamelaers
„ van het Oude Testament zich menig-
„ malen misgrepen hebben" (*m*).

B. Dan deze zogenaemde nuttige ontdekking zal van zelvs vervallen, wanneer wy zullen hebben aengetoond, dat de opgemelde twijffelingen en zwarigheden, van allen grond geheel ontbloot zijn. — Laten wy dezelve kortelyk ter toetfe brengen.

a. De eerfte twijffeling is ontleend, uit de befchrijving van het gouden beeld Kap. III.

Een beeld van 60 ellen hoog, en 6 ellen dik, heeft gene evenredigheid. Dit is ook zo; zulk een beeld zou veel te fmal zijn, naer evenredigheid van de hoogte, het zou 10 malen zo hoog, als breed, geweest zijn; en, in een wel gemaekt menfchelyk lichaem, ftaet de breedte tot de hoogte, als 1 tot 6.

Maer

(*m*) p. 450—452.

Maer wat is 'er natuurlyker, dan dat het voetſtuk, by de hoogte van het beeld zelve, gerekend zy, zodat het beeld, volgens de behoorlyke evenredigheid, 6 ellen breed, en 36 ellen hoog zal geweest zijn, ſtaende, op een voetſtuk van 24 ellen, om eene des te grootſcher vertoning te maken.

De goudmijnen van Amerika waren nog niet geopend. Maer is het daerom ongeloovbaer, dat NEBUCADNEZAR in ſtaet ware, zulk een groot beeld van goud te laten maken? Het kan zijn, dat het beeld van hout geweest zy, overtrokken met gouden platen, verg. Jer. X: 4. Hab. II: 19. Dan evenwel het beeld ſchijnt van louter goud geweest te zijn, maer denkelyk was het hol van binnen, gelijk de Colosſus der zonne, te Rhodus, hol, en van binnen met grote ſtenen opgevuld geweest is (*n*). Maer laet het geheele beeld van louter goud geweest zijn; zou NEBUCADNEZAR, na zo vele veroveringen, en byzonder na den rijken buit, welken hy uit Egypten gehaeld had, vergel. Ezech. XXIX: 19, niet zo veel goud

(*n*) PLINIUS *Hiſt. Nat.* l. XXXIV. c. 7.

hebben kunnen by één brengen, als 'er, tot het gieten van zulk een beeld, vereischt werd?

β. In het ganſche verhael der plechtigheden, ter eere van dit beeld, wordt van DANIEL in het geheel gene melding gemaekt, dan mogen wy hier uit niet, met alle waerſchijnlykheid, beſluiten, dat DANIEL, door eene krankheid, verhinderd zy, by deze plechtigheid tegenwoordig te zijn, het welk eene genoegzame verſchoning opleverde?

γ. De geſchiedenis, welke in het bevelſchrivt van NEBUCADNEZAR begrepen is, Kap. IV, komt den Heer EICHHORN, in vele opzichten, onwaerſchijnlyk voor. Zekerlyk is 'er niets vreemds in, dat DANIEL dit gedenkſtuk, uit de Archiven van het Babyloniſche Paleis, in zijn verhael hebbe ingelascht, even als EZRA gedaen heeft, met het bevel van CYRUS, Ezr. VI: 2—

α. DANIEL had reeds, in vroege dagen, eenen droom van NEBUCADNEZAR uitgelegd, en, by den anderen droom, riep de Koning eerst zijne Wijzen, en, toen deze hun onvermogen verklaerden, dacht hy, ten laetſten, aen DANIEL, Kap. IV: 4-8. Dan het

het is, uit alle de omſtandigheden, hoogst waerſchijnlyk, dat DANIEL, als Stadhouder van Babel, niet aen het Hov geweest zy, toen de Koning dien ontroerenden droom gehad heeft; en dat NEBUCADNEZAR, zodrae DANIEL was wedergekeerd, dien droom verhaeld hebbe. Dit ſchijnt vry duidelyk te blijken, uit Kap. IV: 8. *tot dat ten laetſten*, DANIEL *voor my inkwam*, dat is, wederom ten Hove verſcheen.

b. Nu kan men ook ligtelyk begrijpen, hoe het zy bygekomen, dat de ganſche orde der Magi, voor den Koning, verſcheen, zonder van DANIEL, hun hoofd, vergezeld te zijn.

c. Is het ongeloovbaer, dat NEBUCADNEZAR, nadat hy van zijne krankzinnigheid herſteld was, de regeering wederom aenvaerd hebbe, en dat niemand, in dien tusſchentijd, den throon bemachtigd had? Vermoedelyk werden de zaken van het Rijk bezorgd, onder het opzicht van zijne ſchrandere Gemalin NITOCRIS, hoewel wy hier omtrent, by gebrek van geſchiedkundige berichten, niets naders bepalen kunnen.

Is 'er voor het overige, iets ongeloovbaers in, dat de hoge God, wiens hand, in het ſtraffen van den trotſchen NEBUCADNEZAR, zo zichtbaer was, in den weg van zijne Voorzienigheid, zorg gedragen hebbe, dat niemand, in dien tusſchentijd, den throon met geweld innam.

Dat de zekere geſchiedenis niets weet van dat alles, het welk Kap. IV, van NEBUCADNEZARS krankzinnigheid verhaeld wordt, is veel te ſterk uitgedrukt. —— Het zou gansch niet te verwonderen zijn, dat de oude Chaldeeuwſche Schrijvers, van deze ganſche gebeurtenis, in het geheel gene melding maekten, omdat het verhael van deze dingen NEBUCADNEZAR niet veel eer zou hebben aengedaen. —— Maer evenwel dit is het geval niet. Er zijn vry duidelyke voetſtappen van deze gebeurtenis overgebleven. MEGASTHENES verhaelt, uit ABYDENUS, dat NEBUCADNEZAR, terwijl hy, op den top van zijn Paleis, wandelde, zeer ſchielyk, door eene geestdrijving, overvallen zy, waerin hy

voor-

voorspelde, dat een Persisch muilezel Babel zoude onder het juk brengen (*o*). Nu waren de Ouden gewoon, de razenden aen te merken, als door eenen geest gedreven. Het is derhalven meer dan waerschijnlyk, dat, in dit verhael, de razerny en krankzinnigheid van NEBUCADNEZAR bedoeld worde. BEROSUS zegt ook, dat NEBUCADNEZAR, nadat hy zijne grote werken had tot stand gebracht, in eene krankheid vervallen, en daeraen gestorven zy (*p*). Het is waer, de Koning herstelde van zijne krankzinnigheid. Maer het kan zijn, dat hy, kort na zijne herstelling, gestorven zy, en dat BEROSUS daerom zijnen dood, aen de gemelde krankheid, onmiddelyk verbonden hebbe. —— Voor het overige herinnere men zich, dat de oude gedenkstukken van Chaldea, en der geschiedenissen van het Oosten, buiten eenige brokken der gemelde Schrijveren, geheel verloren zijn.

(*o*) EUSEBIUS *Præp. Euang.* l. IX, c. 48.

(*p*) EUSEBIUS l. c. l. IX. c. 40. JOSEPHUS *contra* APIONEM l. 1.

d. Wat grond is 'er om te zeggen, dat zodanig een Edict, waerin NEBUCADNEZAR zijne krankzinnigheid, en herstelling uit dezelve, verhaelde, hem bespottelyk zou gemaekt hebben? —— De HEER had, in dit geval, eene doorslaende proev gegeven, van zijne Oppermogendheid. Des Konings krankzinnigheid had zeven jaren lang geduurd; niemand was 'er onkundig van, in zijn gansche Rijk. Hy verhaelde het derhalven niet, om deze zaek algemeen bekend te maken. Hy schreev zijne herstelling toe, aen den God van DANIEL, den Koning des hemels. Wat wonder dan, dat hy den waren God in het openbaer dankte, en wilde, dat alle zijne onderdanen dien God zouden kennen, *wiens werken waerheid, en wiens paden gerichten zijn, en die machtig is te vernederen de genen, die in hoogmoed wandelen?* —— Zodanig een Edict was, in den weg der Voorzienigheid, zeer geschikt, om te weeg te brengen, dat de kennis van den eenigen en waren God, onder alle de afgoderyen, welke de waereld overstroomd

ſtroomd hadden, over de volken verſpreid wierd.

e. Dusdoende vervalt ook de volgende bedenking, dat het plechtig verhael van NEBUCADNEZARS droom, en uitlegging, by wijs van een Edict, geen welvoeglyk oogmerk hebben konde. —— Het bleek allerduidelykst uit dezen droom, in welken de krankzinnigheid van NEBUCADNEZAR voorſpeld was, dat de God van DANIEL de toekomende dingen wete, en eenen afkeer hebbe van de trotschheid, *dat zijne werken waerheid zijn, en zijne paden gerichten.* — „ Zo oordeelt 'er een „ vroom verdediger van deze ge„ ſchiedenis over" (q).

f. De geheele afdeeling Kap. IV. zou van dien aert zijn, dat het geen Edict, uit de Babylonifche Kanzelary, wezen kan. —— Dan dit wordt willekeurig gezegd, zonder eenig bewijs aen te voeren. „ Het „ kleed van eene oirkonde is, aen „ dit verhael, zegt men, hier en „ daer, zo ongeſchikt omgewor-

(q) EICHHORN l. c. p. 434.

„ pen, dat de Jood, die dit *masker* „ aennam, hier en daer zichtbaer „ genoeg doorschijnt" (*r*). Maer waer uit blijkt het, dat dit stuk minder een Edict van eenen Oosterschen Vorst kan wezen, dan het bevelschrivt van CYRUS, Ezr. VI: 3-8?

Twee byzonderheden worden 'er bygevoegd. —— „ De Inleiding „ van het Edict is niet, in die „ verhevenheid, opgesteld, welke „ de Oostersche Hovstijl schijnt „ te eisschen." Maer is 'er dan meerder Oostersche verhevenheid, in het bevelschrivt van CYRUS, het welk, ten tijde van DARIUS, te Achmetha gevonden werd, Ezr. VI: 3—? of in den briev, welken THATHNAI, aen den Koning DARIUS, zond, behelzende een verhael, van de ondernemingen der Joden, in het herbouwen van den Tempel, Ezr. V: 6— „ Er wordt gesproken *van* DANIEL, *die ook* BELSAZAR „ *heet*; — het is alleen van DANIELS „ geloovsgenoten, de Joden, te

„ ver-

(*r*) l. c. 135.

„ verwachten, dat zy de beide na-
„ men met elkander verbinden zul-
„ len; en zo is het ook: want als,
„ in de volgende hoofdstukken,
„ een Jood verhaelt, en gene Ba-
„ bylonische Kanzelary spreekt,
„ worden de beide namen, op de-
„ zelvde wijs, in de woorden DA-
„ NIEL, *die ook* BELSAZAR *heet*, *za-*
„ *mengesteld.*" Maer was het niet zeer natuurlyk, dat de Koning van den Propheet sprak, onder beide deze namen? Er waren zekerlyk meer personen, die BELSAZAR heetten, naer den afgod Bel; maer NEBUCADNEZAR wilde dusdoende te kennen geven, dat hy dien Joodschen Edelman bedoelde, wiens eigen naem DANIEL was. Immers hy wijst duidelyk aen, dat BELSAZAR een naem was, willekeurig aen DANIEL gegeven, ter eere van Bel, zeggende: DANIEL, *wiens naem*, onder de Chaldeeuwen, *is* BELSAZAR, *naer den naem mijnes Gods*, Kap. IV: 8.

3. Eindelyk zou Koning BELSAZAR onmogelyk een nakomeling van NEBUCADNEZAR kunnen wezen, als gewijde en ongewijde Schrijvers elkander niet gro-

velyk zullen tegenſpreken. —— De zaek is deze, BELSAZAR, Kap. V. was een kleinzoon van NEBUCADNEZAR, uit EVILMERODACH geboren. Hy kwam op den throon, wanneer LABOROSOARCHOD door NABONEDUS vermoord was. Ondertusſchen ſpreken de ongewijde Schrijvers in het geheel niet van BELSAZAR, en noemen den gemelden NABONEDUS den laetſten Koning van Babel, omdat deze als Legerkoning, of tweede Heerſcher, alles beſtuurde, en als het hoofd der krijgsmacht, by de buitenlanderen meer bekend was. —— Over dit ſtuk, hebben wy, in onze *Uitbreiding* zelve, breder gehandeld (*s*).

2. De tweede bedenking, tegen den Godlyken oorſprong van dit Boek, is deze, dat de Joden het zelve, hoewel zy erkennen, dat het door den Heiligen Geest geſchreven zy, evenwel zo hoogwaerdig niet achten, als de boeken van andere voorname Propheten, en het daerom niet rangſchikken, in den bundel der Propheten, maer onder de *Chetubim* of *Hagiographa*, welke het laetſte deel der Bijbelboeken uitmaken.

De verdeeling der Boeken van het Oude Tes-

(*s*) p. 73—

Testament, in de Wet van MOSE, de Propheten, en de Heilige Schrivten, is zeer oud, en reeds, ten tijde van CHRISTUS, in gebruik geweest, gelijk men besluiten mag, uit Luc. XXIV: 44. Wanneer dezelve zy ingevoerd, kan niet bepaeld worden. Maer daeruit mag men niet afleiden, dat dezelvde Boeken, in de oudste tijden, tot dat deel gebracht zijn, in het welk zy nu gevonden worden, en dat het geschrivt van DANIEL, ten tijde van CHRISTUS, tot de CHETUBIM behoord hebbe (*u*). Althans JOSEPHUS telt DANIEL onder de Propheten (*v*), en, tot het laetste der Bijbelboeken, brengt hy *vier* Boeken, welke lovzangen tot God, en voorschrivten van het menschelyk leven behelzen (*w*). Door deze *vier* Boeken der laetste afdeeling, verstaet hy zekerlyk, de *Psalmen*, de *Spreuken*, den *Prediker*, en het *Hooglied* van SALOMO.

De reden ondertusschen, om welke de Joden, in latere tijden, het Boek van DANIEL, onder de *Chetubim*, of Hagiographa, gerangschikt hebben, schijnt deze te zijn, dat zy, onder den naem van Propheeten, alleen zulke mannen verstaen hebben, die door God verwekt en gezonden zijn, om het volk, als openbare

(*u*) PFEIFFERUS *Crit. S. Sect.* 2. p. 683.
(*v*) *Antiq. Jud.* l. X. c. 12.
(*w*) *Contra App.* l. 1.

Leeraers, uit zijnen naem, te waerſchuwen en te vermanen; en, tot de zodanigen behoorde DANIEL niet. —— De *Klaegliederen* van JEREMIA, het is waer, waren van eenen Propheet, in den gezegden zin, en evenwel zijn zy mede geplaetst, onder de CHETUBIM; maer dit zal vermoedelyk geſchied zijn, om dat dit geſchrivt, uit liederen beſtaende, eene medere overeenkomst had met de Pſalmen (*x*).

De Prophecy van DANIEL wordt hedendaegsch, by de Joden, in hunne Synagogen, niet openlyk voorgelezen. —— Maer JOSEPHUS zegt uitdrukkelyk (*y*), dat de ſchrivten van DANIEL, in zijnen tijd, gelezen wierden. Denkelyk is het lezen van dit Boek, met den tijd, in onbruik geraekt, om dat de Joodſche Leeraers zich verlegen vinden, met de bepaling der LXX weken, binnen welke de MESSIAS komen moest, en die nu reeds overlang verlopen zijn.

IV. *De tael, in welke* DANIEL *dit Boek geſchreven heeft,*

Is, ten deele Hebreeuwsch, ten deele Chaldeeuwsch.

Een vry groot gedeelte van dit Boek, het welk

(*x*) VOS l. c. p. 25.
(*y*) *Antiq. Jud.* l. X. 12.

welk ongeveer de helft uitmaekt, is in het Chaldeeuwsch geschreven, te weten, van Kap. II: 4, tot het einde van Kap. VII.

De zeer geleerde HUET heeft beweerd, dat het gehele Boek van DANIEL oorspronglyk, in het Chaldeeuwsch, geschreven, en dat de Joden, in hun Vaderland wedergekeerd zijnde, het zelve in het Hebreeuwsch hebben overgezet, dat 'er naderhand eenige stukken van die Hebreeuwsche vertaling zijn verloren geraekt, dat men 'er vervolgens die stukken, in het oorsprongelyk Chaldeewsch, wederom hebbe ingelascht, zo als wy dezelve tegenwoordig vinden (z). —— Maer wat is dit anders, dan de echtheid van den oorspronkelyken Text te ontkennen, zonder eenigen schijnbaren grond? 'er is noch schijn noch schaduw van bewijs, voor zodanig een verdichtsel. Ook is het geheel verwerpelyk. Is het geloovbaer, dat 'er een gedeelte der voorgewende vertaling zou verloren zijn? en, zo men den oorsprongelyken Text by de hand had, zou men dan de vertaling niet gemakkelyk hebben kunnen aenvullen? waerom hield men zich niet by het oorsprongelyk Chaldeeuwsch? en, zo het volk dit niet genoeg verstond, had het zeer weinig nut van het inlasschen des Chaldeeuwschen

(z) HUET. *Demonstr. Euang.* prop. IV. §. 7.

texts, in dat gedeelte, waervan de vertaling verloren was (*a*).

Er is geen twijffel aen, of DANIEL heeft zijn Boek, voor een aenmerkelyk gedeelte, in het Chaldeeuwsch beschreven.

ℵ. De Geschiedkundige berichten van Kap. II: 4, tot het einde van Kap. VI, behelsden zaken, welke, onder de Chaldeeuwen, waren voorgevallen. De aert en inhoud van deze berichten maekte het welvoeglyk, dat de Propheet dezelve, in de Chaldeeuwsche tael, opteekende. —— Hy geevt de eigene woorden op, welke de Koningen van Babel, in hunne eigene landtael, tot hem en anderen, gesproken hebben. Hy heeft wijders de Koninglyke bevelen van NEBUCADNEZAR en DARIUS, welke, in de Chaldeeuwsche landtael, waren uitgegeven, woordelyk ingelascht. —— Door het opgeven van deze oorsprongelyke stukken, riep hy alle de inwoners van Babylonien, als het ware, tot getuigen van de gebeurtenissen, welke hy heeft aengeteekend. Wy vinden derhalven, in de Chaldeeuwsche tael van deze stukken, een zeer aenmerklyk bewijs, voor de geloovwaerdigheid van deze geschiedverhalen. ——

(*a*) CARPZOVIUS *introd. ad Libros Biblicos* tom. II. p. 241, 242.

len. — Ook wilde hy deze ſtukken, in het oorſprongelyk Chaldeeuwsch, geven, om het vermoeden te ontwijken, als of dezelve, door het overzetten, iets mogten verloren hebben. —— De Joden ook, die zo lang in Babel verkeerd hadden, verſtonden Chaldeeuwsch genoeg, om deze oorſprongelyke ſtukken volkomen te kunnen verſtaen.

D. Maer de zaek is meer bedenkelyk, ten aenzien van Kap. VII. —— Dit behelst een gezicht, in het welk den Propheet de zeer merkwaerdige veranderingen vertoond werden, welke, in de machtigſte Rijken der waereld, zouden voorvallen. Deze zaken hadden gene meer byzondere betrekking, tot de Chaldeeuwen, dan tot de Meden, Perſen, Grieken, en Syro-Macedoniers. Waerom dan heeft DANIEL dit Prophetisch gezicht, in het Chaldeeuwsch, beſchreven? —— Dit VII Hoofdſtuk behelst eene nadere uitbreiding en bevestiging van het geen aen NEBUCADNEZAR, omtrent de veranderingen, in de grote Rijken der waereld, in eenen droom, vertoond was, Kap. II. Het heeft derhalven een zeer nauw verband, met het voorgaende; en dat zal DANIEL bewogen hebben, om dit gezicht, en deszelvs uitlegging, als eene bevestiging van het gene hy, ter verklaring van NEBUCADNEZARS droom, Kap. II. gezegd had, mede in het

Chaldeeuwsch te geven. —— Voeg 'er by; dat dit gezicht recht geschikt was, om de Chaldeeuwen, tot achting voor de Joden, te bewegen, naerdien zy daeruit leren konden, dat de HEER zijn volk, onder alle woelingen der Natien, en zelvs onder de wreedaertige vervolgingen van den trouwlozen dwingeland, ANTIOCHUS EPIPHANES, bewaren en begunstigen zoude (*b*).

Wijders hebben wy nog iets aentemerken; omtrent

V. *De Uitgaev van dit Boek.*

DANIEL heeft dit gehele Boek, in de gedaente, in welke wy het zelve nu vinden, eerst op het laetst van zijn leven, uitgegeven, wanneer de LXX jarige gevangenis der Joden, door het gunstig bevelschrivt van Koning CYRUS, geëindigd was. —— De laetste Openbaring, Kap: X—XII. ontving hy eerst, in het derde jaer van CYRUS, Kap. X: 1; en, in dat zelvde jaer, zal hy het gehele Boek hebben uitgegeven, vermits hy kort daerna, in vrede, ontslapen is, Kap. XII: 13. —— De Geschiedenissen, welke Kap. II—VI. vervat zijn, zal hy op dien tijd, op welken zy gebeurd zijn, of kort daerna, hebben aengeteekend. ——

(*b*) T. H. *van den* HONERT *Waerachtige wegen* p. 726-728.

kend. —— De Openbaringen, Kap. VII—IX. zal hy ook, op dien tijd, op welken hy dezelve ontvangen heeft, of kort daerna, beschreven hebben; en 'er is geen twijffel aen, of hy zal een afschrivt van deze Openbaringen, aen zijne gevangene volksgenoten, die daerby zo veel belang hadden, medegedeeld hebben. —— De Inleiding ondertusschen Kap. I, behelzende een verhael, zo van zijne als zijner metgezellen komst en lotgevallen in Babel, heeft hy in het eerste jaer van CYRUS opgesteld: Dit blijkt duidelyk, uit de aenteekeningen, Kap. I: 21. DANIEL *bleev, tot het eerste aer des Konings* CORES *toe*, dat is, tot het einde der Babylonische gevangenis. Vermits nu de Propheet nog, in het derde jaer van CYRUS, in Babel was, Kap. X: 1, mogen wy, uit deze aenteekening, besluiten, dat hy de gemelde Inleiding, Kap. I, in het eerste jaer van CYRUS, geschreven hebbe.

Uit dit alles mogen wy afleiden, dat DANIEL dit Boek, op twee onderscheidene tijden, en in twee delen, hebbe uitgegeven, gelijk wy gewoon zijn te spreken. —— De geschiedenissen Kap. II—VI. beschreev hy, elk afzonderlyk, kort na dat zy gebeurd waren. De Openbaringen Kap. VII—IX. teekende hy op, zodra hy dezelve ontvangen had, en gav 'er een afschrivt van, aen de hoofden van zijne Volksgenoten, ter hunner onderrichting en bemoediging. Maer dit

gedeelte van zijn Boek gav hy te zamen uit, en voegde 'er de Inleiding Kap. I. by, in het eerste jaer van CYRUS. Denkelyk hebben 'er de Joden, die toen, naer hun Vaderland, wederkeerden, verscheiden afschrivten van medegenomen. De Openbaring Kap. X—XII, welke hy ontving, in het derde jaer van CYRUS, zal hy, kort voor zijnen dood, als een aenhangsel, of als een tweede deel, by het vorige, gevoegd hebben.

VI. *De Inhoud van dit Boek.*

Is ten deele geschiedkundig, ten deele Prophetisch.

א. Het geschiedkundig deel vinden wy, Kap. I—VI. —— Hier vinden wy een uitvoerig bericht, van DANIELS en zijner metgezellen komst in Babel, van hunne opvoeding, en van de gunst, welke zy vonden, by den Koning NEBUCADNEZAR, Kap. I. —— Wijders wordt de wonderdadige bewaring van DANIELS metgezellen, in den gloeienden oven, verhaeld, in welken zy geworpen waren, om dat zy geweigerd hadden, het gouden afgodsbeeld aen te bidden, Kap. III. —— Daerop volgt de beschrijving van NEBUCADNEZARS droom en krankzinnigheid, Kap. IV. —— Al verder geevt de Propheet een omstandig verhael van de uitlegging, welke hy gegeven had, van het wonderdadig ge-

geschrivt, aen BELSAZAR, vertoond werd, Kap. V. Eindelyk verhaelt hy den voorspoed, welken hy had, onder de Regeering van DARIUS *den Meder*, by de Grieksche Schrijveren bekend, onder den naem van CYAXARES II. DANIEL werd, door dien Koning, boven alle Vorsten en Staetsdienaren, verheven. Dit verwekte den nijd der overige Hovelingen dermate, dat zy middelen wisten te vinden, om DANIEL den leeuwen te doen voorwerpen; maer, door Gods wonderdadige bewaring, bleev hy geheel onbeschadigd, en werd daerop, in zijne vorige waerdigheid, hersteld Kap. VI.

ב. Het Prophetisch deel is vervat, in de VI volgende Hoofdstukken. Het behelst Openbaringen en gezichten, met welke de HEER onzen Propheet verwaerdigd heeft, onder de Regeering van BELSAZAR, DARIUS *den Meder*, en CYRUS *den Persiaen*. —— In het eerste jaer van BELSAZAR, had DANIEL eenen droom, of een nachtgezicht, waerin hy onderrichting kreeg, omtrent de zeer merkwaerdige veranderingen, welke de HEER, in de machtigste Rijken der waereld, zou doen voorvallen, Kap. VII. —— In het derde jaer van BELSAZAR, had hy een ander Prophetisch gezicht, in het welk de HEER hem de opkomst der Persische Monarchy bekend maekte, welke wederom, door de Grieken, zou vernietigd worden, alsmede welke

ſchromelyke verdrukkingen de Joden, van de laetstgemelden, te wachten hadden, Kap. VIII. In het eerſte jaer van DARIUS *den Meder* ontving hy, na een zeer ootmoedig gebed, voor zijn volk, en de verwoeste Stad Jeruſalem, die merkwaerdige Openbaring, omtrent de LXX Jaerweken, Kap. IX. —— Eindelyk werd hy nog vereerd, met eene zeer uitvoerige Openbaring, in het derde jaer van CYRUS *den Perſiaen.* Deze Openbaring verkeerde, omtrent de aenſtaende gebeurtenisſen van de voornaemſte Rijken der waereld, en den invloed, welke zy hebben zouden, op de zaken van het Joodſche volk, met verzekering, dat de HEER zijn volk, onder alle zwarigheden, bewaren, en het zelve, ten zijnen tijde, eene gewenschte uitkomst beſchikken zoude Kap. X-XII.

VI. *Het oogmerk van dit Boek.*

Was zeer gewichtig.

א. Wat het Geſchiedkundig gedeelte aengaet. DANIEL had geenszins den toeleg, om eene volledige geſchiedenis van zijnen tijd te ſchrijven, maer alleenlyk om die dingen aen te teekenen, welke hem en zijnen drie metgezellen, aen het Hov van Babel, wedervaren waren.

In het gemeen diende het verhael van die merk-

merkwaerdige gebeurtenisfen, om den Joden kennelyke blijken te herinneren, van Gods trouw en liefdezorg voor hun volk, geduurende de Babylonifche gevangenis, alsmede om de Heidenen, die onder het gebied der Babylonifche Monarchen ftonden, te doen opmerken, dat die God, welken de Joden eerden, de opperfte beftierer zy, over alle Koningrijken der waereld, die alleen hulde en aenbidding waerdig is.

De Hoog Geleerde Heer HOFSTEDE heeft een uitvoerig en zeer geleerd vertoog gegeven, *over het grote oogwit der zes eerfte Hoofdftukken van* DANIELS *Boek, zo met betrekking tot het gevangen Israël, als met opzicht tot de Chaldeen, Meden, en Perfen* (c).

De inhoud van het Hiftorifche deel ftrekte Israël, volgens 's mans opmerking, tot een zegel en onderpand der waerheid van het Prophetifche deel. Hiertoe diende in het gemeen de Godlyke bewaring van DANIEL en zijne metgezellen, gelijk ook alle zeldzame omwentelingen en ongehoorde uitkomften van zaken, welke, in het Hiftorifche deel van dit Boek, vervat zijn, maer byzonder de zevenjarige krankzinnigheid van NEBUCADNEZAR. Dit ongeval van dien Koning had DANIEL, met alle

(c) *Byzonderheden over de Heilige Schrivt*, I Deel p. 300–

de omstandigheden, voorspeld, op eenen tijd, wanneer NEBUCADNEZAR eenen uitnemenden voorspoed genoot, en niemand iets dergelyks verwachten konde. In deze merkwaerdige voorzegging nu, welke, door het bevelschrivt van NEBUCADNEZAR, Kap. IV, algemeen bekend werd, vonden de gevangene Joden een zeer beslissend bewijs, dat DANIEL, met Godlyke Openbaringen, verwaerdig wierd; „ en dan „ mogten zy bygevolg staet maken, en, met „ de grootste gerustheid, vertrouwen, dat het „ gene in het Prophetisch deel van DANIELS „ Boek begrepen is, zo zeker eens zijne ver- „ vulling zou erlangen, als de waerheid der „ uitlegging van NEBUCADNEZARS droom reeds „ gebleken was. En wat moest deze over- „ denking niet troostrijk, voor de gevange- „ nen, zijn! het was dan gewis, dat zy niet „ alleen, op den bepaelden tijd, uit de gevan- „ genis, zouden verlost worden, maer dat „ hun lang verwachte MESSIAS ook eerlang „ komen zou, om, over alle Koningrijken der „ aerde, te heerschen. Het een toch, zo wel „ als het ander, was, door den Engel GA- „ BRIEL, van Gods wege, aen DANIEL, in het „ eerste jaer van DARIUS *den Meder*, op het „ sterkste, verzekerd; en het lijdt gene be- „ denking, of de Propheet heeft deze troost- „ rijke Openbaring aenstonds, ter bemoedi-

„ ging,

„ ging, aen zijne gevangene broeders, mede-
„ gedeeld is (*d*)."

Dan niet alleen was het Historisch deel van DANIELS Boek ongemeen nuttig, voor de Joden, maer Gods oogmerk was hierin, met betrekking tot de Chaldeeuwen, Meden, en Perſen, niet min heilig, wijs, en weldadig (*e*). De Heer HOFSTEDE heeft ook deze byzonderheid nader uitgebreid en opgehelderd (*f*). —— Ten opzichte van de Chaldeeuwen en Meders, heeft God de kennelykſte blijken gegeven, van zijn Oppergezach, en verhevenheid, boven alle de valsch genaemde Goden, om daerdoor de gevangene Joden, middelyker wijs, voor verdere verdrukking, te bewaren. Ten dien einde beſtuurde de HEER de zaken zodanig, in den weg van zijne Voorzienigheid, dat DANIEL en zijne metgezellen, tot zeer hoge waerdigheden, verheven, en, in dezelve, tegen den nijd der overige Rijksgroten, ſtaende gehouden wierden. Zonder de verbazende wonderen, ten behoeve van die uitnemende mannen, gewrocht, zouden alle de Joden gedwongen zijn, tot den verfoeilykſten afgodsdienst, of, by weigering daervan, geheel verdelgd zijn. —— Ten opzichte van

(*d*) HOFSTEDE l. c. p. 318.
(*e*) WITSIUS *Miſc. S.* tom. I. l. 1. c. 19. §. 38.
(*f*) l. c. p. 318—.

Koning CYRUS den Perſiaen, heeft God al het gene, in de VI eerſte Hoofdſtukken van DANIELS Boek, beſchreven is, laten gebeuren, opdat die Vorst daerdoor zou bewogen worden, om den Joden verlov te geven, van, naer hun Vaderland, weder te keeren. Er is geen twijffel aen, of DANIEL zal, aen dezen Vorst, onderſcheidenlyk verhaeld hebben, hoe de Propheten JESAIAS, en JEREMIAS, van hem CYRUS, voorſpeld hadden, dat hy de Babyloniſche Heerſchappy, met die der Meden en Perſen, vereenigen zou, en een middel zijn, in Gods hand, om de gevangenis der Joden, welke LXX jaren duuren moest, op den bepaelden tijd, te ſlaken. JOSEPHUS zegt uitdrukkelyk, dat CYRUS de voorzeggingen van JESAIAS gelezen hebbe (*g*); en 'er is geen twijffel aen, dat DANIEL hem die Godſpraken hebbe ter hand geſteld. —— De grote achting, welke DANIEL te voren, ten Hove, verkregen had, en byzonder de nauwkeurige vervulling van het gene hy, ter verklaring van dat wonderdadig geſchrivt, het welk aen BELSAZAR vertoond was, gezegd had, gav aenleiding, dat hy, door DARIUS *den Meder*, of CYAXARES II, boven alle Stadhouderen en Vorſten, verheven wierd. DANIELS wonderdadige ver-

(*g*) *Antiq. Jud.* l. XI. c. 1.

verlosſing, uit den kuil der leeuwen, bewoog den laetstgemelden Vorst, om een bevelſchrivt uit te geven, dat men, in alle plaetſen van zijne wijduitgeſtrekte Heerſchappy, zou beven en zidderen, voor het aengezicht van DANIELS God, Kap. VI; en dit was wederom recht geſchikt, om de kennis van den eenigen en waren God, onder de afgodiſche Heidenen, te verſpreiden.

2. Wat het Prophetisch gedeelte van DANIELS Boek aengaet. —— Dit was, even als het Geſchiedkundig deel, recht geſchikt, om de Joden, in Babel, te wapenen, tegen de verleiding, tot den dienst der nietige afgoden. — Byzonder werden zy, door DANIELS voorzeggingen, in de benauwende omſtandigheden, in welke zy verkeerden, bemoedigd, met de komst van den MESSIAS, en met de gunſtige voorzorg, welke de HEER voor hun dragen zou, onder de aenſtaende verdrukkingen, byzonder die, welke zy, ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, dien woedenden dwingeland, van de Syro-Macedoniers, ondergaen zouden.

Laten wy 'er nog iets byvoegen, omtrent

VII. *De Apocryphe Aenhangſels van* DANIEL.

Onder de Apocryphe Boeken van het Oude Testament, zijn *vier aenhangſels van* DANIEL, wel-

ke, in de gemeene Latynsche *Vertaling van den Bijbel*, in het Boek van DANIEL, ingelascht, of achter het zelve, geplaetst zijn. —— Het eerste is het *gebed van* AZARIA, het welk, achter vs. 23 van Kap. III, wordt ingelascht. —— Het tweede is het *gezang der drie mannen, in het vuur*, het welk, achter het gemelde gebed van AZARIA, geplaetst wordt. —— Het derde is de *Historie van* SUSANNA, welke, als het XIIIde Hoofdstuk, achter het Boek van DANIEL, gevoegd wordt. —— Daerop volgt het vierde, als het XIV Hoofdstuk, zijnde de Historie *van den Bel en den Draek te Babel.*

Dan dat deze, door de Roomsche Kerk, zeer verkeerdelyk aen DANIEL toegeschreven, en, voor Godlyke schrivten, gehouden worden, kan daeruit genoegzaem blijken, dat de Joden dezelve nimmermeer erkend hebben (*h*). —— Daerenboven behelzen deze stukken blijkbare verdichtselen, en zodanige dingen, welke, met het Boek van DANIEL, kennelyk strijdig zijn.

De Historie van SUSANNA is geheel fabelachtig. —— Zy zou eene vrouw geweest zijn, van eene ongemeene schoonheid, en tevens van eene byzondere godvrucht, zijnde gehuwd aen JOJAKIM, eenen der aenzienlyksten, onder de gevangen Joden, in Babel. Met twee dienstmaegden,

(*h*) HYERONYMUS *in præfat. comment. in* DANIELEM.

den, in den hov afgegaen zijnde, om zich te wasfchen, zou zy beloerd zijn door twee vrienden van haren man. Deze zouden haer befprongen, en tot ontucht verzocht hebben, wanneer zy de gemelde dienstmaegden gezonden had, om zeep en zalve te halen. Hare tegenkanting zou de booswichten vervoerd hebben, om haer te befchuldigen, dat zy, in den gemelden Hov, overfpel had willen plegen, met eenen jongeling, die, toen zy toefchoten, gevlucht was. Op deze valfche befchuldiging, zou zy ter dood veroordeeld zijn, maer op haer ernftig gebed, zou de HEER den geest van DANIEL verwekt hebben, om de zaek nader te onderzoeken, met dat gevolg, dat hare onfchuld kenbaer wierd, en dat de valfche befchuldigers loon naer werken ontvingen. — In de antwoorden, welke DANIEL in den mond gelegd zijn, wordt kennelyk gezinfpeeld, op de Griekfche namen der bomen, onder welke de valfche getuigen verklaerden, SUSANNA betrapt te hebben, vs. 54, 55, 58; ten duidelyke bewijze, dat dit verhael, door eenen Griekfchen Jood, oorfprongelyk in het Grieksch befchreven zy. — Daerenboven zou deze gebeurtenis, reeds in het begin der Babylonifche gevangenis, zijn voorgevallen: want DANIEL komt 'er in voor, als een jongeling. Maer het is hoogst onwaerfchijnlyk, dat de Joden toen het voorrecht zouden gehad

hebben, om jaerlyks hunne eigene Richteren te kiezen, en hunne misdadigers met den dood te ſtraffen. Even zo onwaerſchijnlyk is het ook, dat de Joden in Babel Grieksch geſproken hebben (*i*).

Niet minder fabelachtig is *de Hiſtorie van den Bel en den Draek te Babel.*

Ten aenzien van *Bel*, den vermaerden afgod der Chaldeeuwen, wordt verhaeld, dat denzelven dagelyks 12 Mulder meels, 40 Schapen, en 6 Metreten wijns wierden toegediend. Het volk geloovde, dat de afgod dit alles verteerde. Maer DANIEL zou het bedrog ontdekt, en den Koning vertoond hebben, dat alle die dingen, door de Priesteren en hunne huisgenoten, langs eenen heimelyken weg, vervoerd wierden, met dat gevolg, dat de Koning deze bedriegers liet doden, en den *Bel*, met zijnen Tempel, aen DANIEL overgav, om dezelven te vernielen, IVde Aenhangſel van DANIEL, VS. 1-21. —— Dit verſtoren van den *Bel*, wordt onder andere opgegeven, als de oorzaek, om welke het volk vorderde, dat DANIEL, in den kuil der Leeuwen, zou geworpen worden vs. 27; daer het kenbaer is, uit het Boek van DANIEL, Kap. VI, dat de nijdigheid der Chaldeeuw-

(*i*) PRIDEAUX l. c. I D. p. 251. WETSTEIN *Diſſ. de Hiſt.* SUSANNÆ, BUDDÆUS *Hiſt. Eccl. Vet. Teſt.* tom. II, p. 623—

deeuwfche Vorsten den Propheet, in dit oogenfchijnlyk doodsgevaer, gebracht hebbe.

Van eenen koperen *Draek*, zou de Koning verzekerd hebben, dat hy leevde, at, en dronk, vorderende van DANIEL, dat hy denzelven aenbidden zou. De Propheet zou op zich genomen hebben, om dezen gewaenden God, zonder zwaerd of ftok, om te brengen, ten dien einde zou hy den *Draek*, een klomp pek, vet, en hair, in den muil gegeven hebben, met dat gevolg dat hy aenftonds barstte, IV *Aenhangfel van* DANIEL, vs. 22-41. — Maer, fchoon de Egyptenaers en andere volken, aen Draken, Slangen, en dergelyke dieren, godsdienstige eer bewezen hebben, blijkt het niet, dat dit zoort van afgodery, by de Babyloniers, hebbe plaets gehad. Daerenboven DANIEL zou, om deze daed, als mede om het vernielen van *Bel*, in den kuil der Leeuwen geworpen zijn; maer hoe blijkbaer verfchilt dit, van het verhael des Propheten, Kap. VI? Of zou DANIEL, voor de tweedemael, den leeuwen zijn voorgeworpen, daer hy zo wonderdadig, door eene blijkbare tusfchenkomst van het Godlyk Alvermogen, uit dat gevaer gered was, tot verbazing van den Koning, en het ganfche volk? Dit is geheel ongeloovbaer. DANIEL was, geduurende eenen nacht, in den Leeuwenkuil, Kap. VI: 19; maer volgens dit IV^de^ *Aenhangfel* vs. 30, zou hy daerin zes

dagen hebben doorgebracht. Eindelyk de wonderdadige verlossing van DANIEL, uit den kuil der leeuwen, gebeurde onder DARIUS *den Meder*, Kap. VI: 1; maer volgens dit Aenhangsel, zou dit alles zijn voorgevallen, onder CYRUS *den Persiaen* vs. 1. (*k*).

VIII. *Verdeeling van* DANIELS *Boek.*

Het Boek van DANIEL bestaet, gelijk wy gezegd hebben, uit twee Hoofddelen. —— Het eerste is Geschiedkundig, Kap. I—VI; het ander is Prophetisch, Kap. VII—XII.

I. Het Geschiedkundig gedeelte, Kap. I—VI. behelst twee hoofdbyzonderheden. — א. Een gedenkwaerdig verhael, omtrent de gevangenis van DANIEL, en drie zijner metgezellen, benefsens hunne komst aen het Hov van Babel, Kap. I. —— ב. Een bericht der zonderlinge ontmoetingen, welke dezen vier Jongelingen, en DANIEL in het byzonder, aen het Hov van Babel, zijn overgekomen, Kap. II—VI.

א. In het eerste stuk Kap. I, worden verscheidene merkwaerdige byzonderheden verhaeld, welke betrekking hebben,

A. Deels tot DANIEL, en zijne drie metgezellen,

(*k*) BUDDÆUS l. c. p. 639—

len, te zamen vs. 1-20. Daer in komen ons de volgende byzonderheden voor.

A. Een bericht omtrent het treurig lot, het welk Jerusalem, onder de regeering van Koning JOJAKIM, getroffen heeft, en aenleiding gegeven had, dat DANIEL en zijne metgezellen, uit hun Vaderland, naer Babel wierden overgebracht vs. 1, 2.

B. Een verhael van derzelver opvoeding en onderwijzing, aen het Hov van Babel, vs. 3-20. —— Hier vinden wy,

α. Een bevel des Konings van Babel, om hen, tot den dienst van het Hov, bekwaem te maken, vs. 3-7.

β. Het Godvruchtig gedrag van deze Jongelingen, by die gelegenheid gehouden, en met de Godlyke goedkeuring achtervolgd, vs. 8-17.

γ. De byzondere bekwaemheid, welke de Koning van Babel, in deze Jongelingen, by derzelver ondervraging, ontdekte, vs. 18-20.

B. Deels heeft dit verhael betrekking, tot DANIEL alleen, vs. 21.

2. Het tweede ſtuk, Kap. II—VI. behelst een verhael van veelerlei zonderlinge ontmoetingen, welken den gemelden Jongelingen, en DANIEL in het byzonder, aen het Hov van

Babel, zijn overgekomen, deels onder NEBUCADNEZAR, Kap II—IV, deels onder BELSAZAR Kap. V, deels onder DARIUS *den Meder*, Kap. VI.

A. Onder NEBUCADNEZAR, Kap. II—IV.

A. DANIEL verklaerde eenen zeer ontroerenden droom, welken NEBUCADNEZAR gedroomd had, Kap. II.

α. Den droom zelve vinden wy vs. 1.

β. De vruchteloze poging van dien Vorst, om zich den gemelden droom, door de Chaldeeuwsche Waerzeggers, te doen herinneren en verklaren, vs. 2-13. Hier ontmoeten wy,

a. De poging van NEBUCADNEZAR, om zijnen droom verklaerd te krijgen, vs. 2, 3.

b. Het vruchteloze van die poging, vs. 4-11.

c. De gramschap van den Koning daerover, vs. 12, 13.

γ. De bekendmaking en uitlegging van den gemelden droom, door DANIEL, vs. 14-49.

a. De aenleiding daertoe vinden wy, vs. 14-16.

b. De bekendmaking en verklaring van dien droom zelve, vs. 17-49.

a. De zaek zelve vinden wy, vs. 17-45.

1. DANIEL bidt, met zijne metgezellen, om eene Godlyke Openbaring in dit geval, vs. 17, 18.

2. De HEER verleende die afgesmeekte Openbaring, vs. 19-23.

3. DANIEL maekte den Koning zijnen droom bekend, en verklaerde de beteekenis daervan, vs. 24-45.

—. Den droom zelve vinden wy, vs. 24-35.

——. Deszelvs uitlegging, vs. 36-45.

b. De bekendmaking en uitlegging van dezen droom, had voor DANIEL zeer aengename gevolgen, vs. 46-49.

B. NEBUCADNEZAR liet een afgodsbeeld oprichten, met bevel, dat alle Stadhouders en Amptenaers het zelve aenbidden zouden. Dit weigerden de metgezellen van DANIEL, en werden daerom in eenen vuurigen oven geworpen. Maer zy werden daeruit wonderdadig verlost, Kap. III.

a. De oprichting van dit afgodsbeeld, en het Koninglyk bevel, om het zelve

aen te bidden, vinden wy vs. 1-7.
Hier ontmoeten wy,

a. De oprichting van het afgodsbeeld, vs. 1.

b. Het opontbod van alle des Konings Staetsdienaren, tot het plechtig inwijden van dat beeld, vs. 2, 3.

c. Des Konings bevel, om dat beeld aen te bidden, vs. 4-7.

β. DANIELS metgezellen weigerden, dit afgodisch bevel te gehoorzamen, vs. 8-12.

γ. Om deze weigering, werden deze drie mannen, in den brandenden oven geworpen, vs. 13-22.

a. De veroordeeling wordt ons verhaeld, vs. 13-20.

𝔞. De Koning zocht deze mannen, door zware bedreigingen, tot den dienst van zijnen afgod over te halen, vs. 13-15.

𝔟. Dan zy weigerden het ronduit, vs. 16-18, en

𝔠. Werden daerom, tot de ſtraf van den brandenden oven, verwezen, vs. 19, 20.

b. Ook werd dit vonnis werkelyk ter uitvoer gebracht, vs. 21, 22. Dan,

δ. Uit

β. Uit dezen brandenden oven, worden zy wonderdadig verlost, vs. 23-30.

a. De verlossing zelve vinden wy, vs. 23-27.

b. De gevolgen daervan, vs. 28-30.

C. Kap. IV. behelst een gedenkstuk, waerschijnlyk ontleend, uit een Edict van NEBUCADNEZAR, en, onder de oude Archiven te vinden, even als het bevel van CYRUS, Ezra VI: 2. —— Dit stuk is gesteld, in het Chaldeeuwsch, de gewone land- en hovtael van NEBUCADNEZAR.

Het bestaet, in eene zeer plechtige en allermerkwaerdigste verklaring van NEBUCADNEZAR, den Koning van Babel, aen alle zijne onderdanen, omtrent de grootheid en Opperheerschappy van Israëls God, by gelegenheid, dat de gemelde Monarch, na eene voorafgaende waerschouwing in eenen droom, zeer diep vernederd, en vervolgens, met toevoeging van nog groter heerlykheid, wederom verhoogd was. Wy onderscheiden 'er in,

α. De Inleiding vs. 1-3, behelzende,

a. Het opschrivt, vs. 1.

b. De opgaev van den korten inhoud, vs. 2, 3.

β. Hierop volgt de zaek zelve vs. 4-37, betreffende,

a. NEBUCADNEZARS diepe vernedering, vs. 4-33.

b. Zijne verhoging, vs. 34-37.

a. NEBUCADNEZAR, zijne diepe vernedering beschrijvende, vs. 4-33, verhaelt.

α. Hoe hy vooraf, door eenen droom, gewaerschouwd zy, vs. 4-27.

1. Den droom zelve vinden wy, vs. 4-18.

2. De uitlegging daervan door DANIEL, vs. 19-27.

β. Hoe die droom, in zijne vernedering, vervuld was, vs. 28-33.

b. De geschiedenis van NEBUCADNEZARS verhoging wordt vervolgens opgegeven, vs. 34-37.

B. DANIELS zonderlinge ontmoetingen, onder BELSAZAR, worden Kap. V. beschreven.

A. Eerst beschrijvt hy den prachtigen maeltijd, welken BELSAZAR, binnen Babel, terwijl het door CYRUS belegerd werd, en NABODENUS zich binnen Borsippe verschanst had, gehouden heeft, vs. 1.

B. Daerna verhaelt hy uitvoerig, hoe

BEL-

BELSAZAR, op dien maeltijd, by het innemen van Babel, door CYRUS gedood zy, vs. 2-30.

a. Vooraf ging eene zeer merkwaerdige waerschouwing, vs. 2-29.

a. De aenleiding was eene grouwzame terging van Israëls God, aen welke BELSAZAR zich schuldig maekte, vs. 2-4.

b. De waerschouwing zelve bestond, in een wonderdadig handschrivt aen den wand, het welk niemand, dan DANIEL, verklaren konde, vs. 5-29.

a. De waerschouwing zelve, bestaende in een wonderdadig geschrivt, op den wand, vinden wy vs. 5, en

b. De uitlegging van dit geschrivt, vs. 6-29.

1. Deze uitlegging zocht de Koning te vergeevsch, by de Wijzen van Babel, vs. 6-9.

2. Maer DANIEL verklaerde het zelve, vs. 10-29.

—. De aenleiding daertoe was de raed der Koningin, op welken DANIEL ontboden werd, vs. 10-13.

———. Hierop volgde de uitlegging zelve, vs. 14-29.

/. Het voorstel van den Koning is vervat, vs. 14-16.

//. Het antwoord van DANIEL wordt vs. 17-29. opgegeven.

§. Nadat hy de aengeboden eer bescheiden had van de hand gewezen, deed hy eene vrymoedige bestraffing, aen den Koning, stellende hem de oorzaek van dit wonderteeken, zo als het diende, om hem de Godlyke wraek aen te kondigen, omstandig voor oogen, vs. 18 24.

Deze oorzaek was gelegen, in de verharde boosheid van BELSAZAR, die zich, aen het voorbeeld van zijnen Grootvader NEBUCADNEZAR niet gespiegeld, maer nog zwarer gezondigd had.

†.

†. Eerst ſtelt DANIEL de Godlyke wraek voor, zo als zy geoeffend was, over NEBUCADNEZAR, vs. 18-21.

††. Daerna beſtraft hy BELSAZAR, omdat hy zich, aen dit voorbeeld, niet geſpiegeld had, vs. 22-24.

§§. Eindelyk kondigde hy BELSAZAR, uit het wonderdadig geſchrivt de meest geduchte ſtraffen aen, vs. 25-29.

β. Hierop volgde aenſtonds de vervulling van DANIELS Voorzegging, en het treurig uiteinde van BELSAZAR, vs. 30.

C. Onder DARIUS *den Meder*, of CYAXARES II, zochten de andere Rijksgroten DANIEL te verderven; maer deze boosaertige pogingen werden wonderdadig verydeld, Kap. VI.

A. De vyandige pogingen tegen DANIEL vinden wy, vs 1-19.

α. De aenleiding tot die boosaertige onderneming tegen DANIEL, beſtond in

nijdigheid, over zijne verheffing, vs. 1-4.

β. Uit dit beginsel zochten de andere Vorsten DANIEL te verderven, met dat gevolg, dat hy, om zijne Godsdienstigheid, den leeuwen wierd voorgeworpen, vs. 5-19.

B. Dan DANIEL werd wonderdadig verlost, vs. 20-29.

α. De verlossing zelve vinden wy, vs. 20-24.

β. De gevolgen daervan, voor DANIELS vyanden, en voor hem zelven, vs. 25-29.

II. Het tweede deel van DANIELS Boek is Prophetisch, behelzende Openbaringen en gezichten, met welke de HEER hem verwaerdigd heeft, onder de regeering van BELSAZAR, DARIUS *den Meder*, en CYRUS *den Persiaen*, Kap. VII—XII.

א. Onder de regeering van BELSAZAR ontving de Propheet twee Openbaringen, Kap. VII, VIII.

A. De eerste, in het eerste jaer van BELSAZAR, Kap. VII. Door deze Openbaring, kreeg DANIEL onderrichting, omtrent de zeer merkwaerdige veranderingen, welke de HEER zou doen voorvallen, in de machtigste Rijken dezer waereld.

A. Het opschrivt geevt ons bericht, van den

den tijd, en den aert der Openbaring, als mede de handelwijs van DANIEL, omtrent dezelve, vs. 1.

B. Hierop volgt de Openbaring, vs. 2-27.

α. Den droom zelve vinden wy, vs. 2-15.

β. Deszelvs uitlegging, vs. 16-27.

α. In den droom zelve, vs. 2-15.

a. Werden DANIEL vier dieren vertoond, van eene verwonderlyke en vreesfelyke gedaente, vs. 2-8.

b. Daerna zag hy het oordeel, over deze vier dieren, en het overdragen van het Koningrijk, aen den zoon des menschen, vs. 9-15.

β. De uitlegging van dezen merkwaerdigen droom wordt vs. 16-27. opgegeven.

a. Deze uitlegging was eerst meer algemeen, vs 16-18.

b. Daerna meer byzonder, rakende het vierde dier en het daerop volgend Koningrijk, vs. 19-27.

C. Het uitwerksel van dezen Prophetischen droom, op het gemoed van DANIEL, wordt ons beschreven, vs. 28.

B. Twee jaren later kreeg DANIEL eene andere Openbaring, Kap. VIII. Zy behelst eene beschrijving van de opkomst der Me-

do-Persische Monarchy, welke wederom, door de Grieken, zou vernietigd worden, als mede der schromelyke verdrukkingen, welke de Joden, van de laetstgemelden, te wachten hadden.

A. Na de voorreden, in welke de tijd, wijs en plaets van deze Openbaring wordt aengewezen, vs. 1, 2.

B. Volgt de Openbaring zelve, vs. 3-27.

α. Het gezicht zelve vinden wy, vs. 3-14.

β. De uitlegging daervan, vs. 15-26.

γ. De uitwerkselen van dit alles, op het gemoed van den Propheet, vs. 27.

α. In het gezicht zelve vs. 3-14, werd aen DANIEL

a. Eerst een ram vertoond, vs. 3, 4.

b. Daerna zag hy eenen geitenbok, vs. 5-14.

𝔞. De gedaente van dien geitenbok, wordt vs. 5. beschreven.

𝔟. Het bedrijv van dezen geitenbok wordt vs. 6-8. opgegeven.

𝔠. Van dezen geitenbok wordt vs. 9-14. nog eene zeer merkwaerdige byzonderheid vermeld.

β. De uitlegging van dit zonderling gezicht vinden wy, vs. 15-26.

α. De aenleiding, tot deze uitleg-

ging,

ging, en de omſtandigheden, welke daermede gepaerd gingen, worden beſchreven, vs. 15-19.

b. Hierop volgde de uitlegging van het gezicht zelve, vs 20-26.

a. Eerst verklaert de Engel, wat de ram, met de twee hoornen, beteekende, vs. 20.

b. Daerna wat de geitenbok, met zijne verſcheidene hoornen, vertoonde, vs. 21-26[a].

c. Eindelyk beſluit hy; met een bevel aen DANIEL, vs. 26[b].

γ. Vs. 27. verhaelt de Propheet, welk uitwerkſel dit gezicht, op zijn gemoed, gehad hebbe.

D. In het eerſte jaer van DARIUS *den Meder*, of CYAXARES II, ontving DANIEL wederom eene Openbaring, behelzende eene ontdekking van Gods raed, over het Joodſche volk, en de Stad Jeruſalem, Kap. IX.

A. De aenleiding, tot deze Openbaring, was een ernſtig gebed, het welk DANIEL, om de herſtelling van zijn volk, met de opbouwing van Stad en Tempel, hemelwaerds opzond, vs. 1-19.

A. Vooraf gaet de tijdsbepaling, vs. 1, 2.

B. Hierop volgt het gebed zelve, vs. 3-19. Het behelst.

α. Eene ootmoedige ſchuldbelijdenis, vs. 3-14, en

β. Eene ernſtige ſmeekbede, vs. 16-19.

B. De Openbaring zelve vinden wy, vs. 20-27.

A. De Engel GABRIEL verſcheen den Propheet, en maekte hem eene zeer merkwaerdige Godſpraek bekend, vs. 20-23.

B. Deze Godſpraek wordt woordelyk opgegeven, vs. 24-27. Zy behelst twee hoofddelen.

α. Eerst wordt 'er, in het algemeen, voorſpeld, dat 'er een tijdperk van LXX Jaerweken, of 490 jaren, bepaeld ware, voor het eindigen van welke het ganſche ontwerp der verloſſing van zondaren zijn volkomen beſlag verkrijgen zoude, vs. 24.

β. Daerna worden 'er verſcheidene merkwaerdige gebeurtenisſen voorſpeld, welke, geduurende het gemelde tijdperk van LXX Weken, en kort na het zelve, zouden voorvallen, vs. 25-27.

a. Het gene, geduurende de LXX We-

Weken, zou plaets hebben, vinden wy, vs. 25, 26.

a. Vs. 25 spreekt de Engel GABRIEL, van de VII eerste, en daerop volgende LXII weken, geduurende welke Jerusalem, maer op verschillende wijzen, zou herbouwd worden, vs. 25.

b. Vs. 26. voorspelt de Engel, wat 'er, in het derde tijdperk van ééne week, gebeuren zou.

b. Vs. 27. geevt de Engel een nader bericht, omtrent den ondergang van den Joodschen Kerk- en Burgerstaet.

3. In het derde jaer van CYRUS, nadat die Vorst de Monarchy, in het Oosten, bekomen had, ontving DANIEL zijne laetste Openbaring zy verkeerde, omtrent de aenstaende gebeurtenissen van de voornaemste Rijken der waereld, byzonder ten aenzien van den invloed, welken zy hebben zouden, op de zaken van het Joodsche volk, met belovte, dat de HEER zijn oude volk, onder alle zwarigheden, zou staende houden, en het zelve, ten zijnen tijde, gewenschte uitkomst beschikken, Kap. X—XII.

Dit alles diende, ter nadere opheldering en bevestiging van zommige dingen, welke,

in de vorige gezichten, meer algemeen waren voorgesteld.

A. Het opschrivt en de voorreden van deze Openbaring vinden wy, Kap. X: 1, en

B. De Openbaring zelve, Kap X: 2—XII: 13. Zy behelst twee hoofdzaken.

A. Een Gezicht, het welk DANIEL gezien heeft, Kap. X: 2-19.

B. Eene aenspraek, welke hy gehoort heeft, Kap. X: 20—XII: 13.

A. Ten aenzien van het Gezicht, Kap. X: 2-19.

α. Worden de omstandigheden van tijd en plaets vooraf opgegeven, Kap. X: 2-4.

β. In het Gezicht zelve, Kap. X: 5-19.

a. Verscheen een zeer verheven persoon aen DANIEL, Kap. 5 9.

b. Wijders hoorde de Propheet eenen Engel tot hem spreken, Kap. X. 10-19.

B. De aenspraek van den Engel, in welke hy, aen DANIEL, bericht gav, omtrent de toekomende gebeurtenisfen, wordt ons aengeteekend, Kap. X: 20—XII: 13.

α. De voorreden van deze aenspraek vinden wy, Kap. X: 20—XI: 1, en

β. De

β. De aenspraek zelve, behelzende eene zeer uitvoerige voorzegging, Kap. XI: 2—XII: 13.

α. De Voorzegging zelve is vervat, Kap. XI: 2—XII: 4. Zy verkeert

a. Omtrent de Persiaensche Monarchy, onder welke de Joden nu stonden, en als nog bljven moesten, Kap. XI: 2.

b. Wijders geevt de Engel een omstandig bericht, van de toekomende zaken der Griekſche Monarchy, en het gene den Joden, van dezelve, wedervaren zoude, Kap. XI: 3—XII: 9.

1. Eerst spreekt hy, van de opkomst dezer nieuwe Monarchy, en hoe het, na den dood van den Stichter, met zijne uitgebreide Heerschappy gaen zoude, Kap. XI: 3, 4.

2. Vervolgens bepaelt de Engel zich meer byzonder, tot de twee voorname Koningrijken, welke zich zouden opwerpen, dat der LAGIDEN, in Egypten, en dat der SELEUCIDEN, in Syrien, terwijl de Egyptische

Heerschappy voorkomt, als de Koning van het Zuiden, en de Syro-Macedonische, als de Koning van het Noorden, Kap. XI: 5-45.

—. De oorsprong van die twee voorname Koningrijken wordt beschreven, Kap. XI: 5.

——. Daerna worden de merkwaerdigste gebeurtenissen voorspeld, welk, in deze beide Koningrijken, ten opzichte van het Joodsche volk, zouden voorvallen, Kap. XI: 6-45.

/. De onderlinge oorlogen, welke deze beide Rijken, met elkander voeren zouden, worden Kap. XI: 6-12. beschreven.

§. De oorsprong van deze onderlinge vyandschap wordt vs. 6, aengewezen.

§§. De oorlogen, welke daeruit ontstaen zouden, worden, Kap. XI: 7-19, voorspeld.

†. De

†. De Koning van Egypten zou grote voordeelen behalen, op die van Syrien, Kap. XI: 7-9.

††. Dan de Syrische Koning zou twee oorlogen voeren, tegen den Koning van het Zuiden, Kap. XI: 10.-19.

‡. De eerste wordt ons beschreven, vs. 10-12.

*. De Veldtochten van den Syrischen Koning, tegen dien van het Zuiden, vinden wy, vs. 10.

**. Den uitslag daervan, vs. 11, 12.

‡‡. De tweede oorlog van den Syrischen Koning, tegen het Rijk van Egypten wordt Kap. XI: 13. 19. voorzegd.

*. Hy zou grote da-

den verrichten;
vs. 13-17.
**. Maer ten laetsten zou hy ten val komen, vs. 18, 19.

//. Kap. XI: 20-45. worden de voornaemste bedrijven der volgende Koningen van Syrien voorspeld, voor zo ver zy eenen aenmerkelyken invloed hebben zouden, op den staet van het Joodsche volk.

De Engel GABRIEL vermeldt drie Koningen, die de opvolgers van ANTIOCHUS *den Groten* wezen zouden.

§. Van den eersten Koning wordt vs. 20. gesproken.

§§. Van den tweeden Koning wordt vs. 21-39, gehandeld.

†. Zijne komst tot den throon vinden wy vs. 21.

††. Zijne zegepralende

de bedrijven, vs. 12-24.

†††. Zijne krijgstochten, tegen Egypten, en de verdrukkingen, welke hy den Joden, by die gelegenheid, heeft aengedaen, vs. 25-35.

‡. Zijne eerste heirtocht, vs. 25-28.

‡‡. Zijne tweede heirtocht, vs. 29-35.

††††. Vs. 36-32. wordt het godtergend wangedrag van den dwingeland, ANTIOCHUS EPIPHANES, nader afgeteekend.

§§§. Den derden Koning ontmoeten wy, vs. 40-45.

†. Zijne bedrijven, ten nadeele der Joden, vs. 40-45[a].

††. Zijn jammerlyk uiteinde, vs. 45[b].

3. Eindelyk wordt de Voorzegging besloten, met eene heuchlyke belovte, nopens de ge-

zegende uitkomst, welke de HEER, aen de Joden, geven zoude, en den heerlyken genadeloon, met welken de HEER de zulken bekronen zou, die getrouw bleven, tot den dood toe, Kap. XII: 1-4.

—. De belovte zelve vinden wy, vs. 1 3.

/. Vs. 1. wordt, aen het overblijvzel der Joden, eene gewenschte verlossing beloovd.

//. Er wordt een heerlyk genadeloon toegezegd, vs. 2, 3.

§. Aen de getrouwe belijders van den waren Godsdienst, vs. 2.

§§. Aen de yverige Leeraren, vs. 3.

——. De Engel GABRIEL besluït zijne uitvoerige redevoering, met een opmerkelyk bevel aen DANIEL, vs. 4.

b. By deze redevoering van den Engel, is een aenhangsel gevoegd, behelzende een bericht, omtrent den tijd, binnen welken deze dingen

gen zouden voorvallen, en eenige andere byzonderheden, vs. 5-13.

Dit bericht ontving de Propheet, door middel van eene tweevouwige zamenspraek.

a. De eerste, tusschen eenen anderen Engel, en den man, met linnen bekleed, vs. 5-7.

b. De andere tusschen den Propheet, en dien zelvden man, met linnen bekleed, vs. 8-13. Zy behelst

1. De vraeg van den Propheet, vs. 8.
2. Het Godlyk antwoord, vs. 9-13.

IX. *Uitlegkundige Schriyten.*

Over het Boek van DANIEL, kan men, in onze tael, lezen:

J COCCEJUS, *over den Propheet* DANIEL, in 4°.

B. BEKKER, *over den Propheet* DANIEL, in 4°. en vooral,

J. A. VOS *Uitlegging van het Boek van den Propheet* DANIEL, II Deelen in 4°.

INLEIDING

TOT DE

KLEINE

PROPHETEN.

In het algemeen.

De verdeeling der PROPHETEN, in *grote* en *kleine*, is, zo wel by de Joden, als by de Christenen, overgenomen. —— De *grote* PROPHETEN zijn JESAIAS, JEREMIAS en EZECHIEL, by welke DANIEL, door de Christenen, gevoegd wordt. De XII overigen, HOSEA, JOEL, AMOS, OBADJA, JONA, MICHA, NAHUM, HABAKUK, ZEPHANJA, HAGGAI, ZACHARIA, en MALEACHI, worden *kleine* genaemd.

De reden van deze benaming en onderſcheiding is eenvouwig gelegen, in de meerdere of mindere uitgebreidheid der Schrivten. Die Propheten, welker ſchrivten uitgebreider zijn, worden *grote*, en zy, welker Boeken korter zijn, *kleine* genaemd:. „ Zommige Propheten worden kleine „ genaemd, om dat hunne redevoeringen „ kort zijn, in vergelyking van anderen, die „ gro-

„ grote genaemd worden, om dat zy uitvoerige „ Boeken geschreven hebben (*a*)."

De Joden hebben de schriften van deze XII kleine Propheten, al zeer vroeg, in éénen bundel, *zamengevoegd*, *op dat zy*, elk afzonderlyk zijnde, *van wegens de kleinheid*, *niet zouden verloren gaen*, gelijk de Rabbijnen zeggen (*b*). JESUS SYRACH spreekt reeds van de XII Propheten, Kap. XLIX: 12. Ook spreekt JOSEPHUS van de XII Propheten, als van eenen bundel (*c*), gelijk EUSEBIUS (*d*), en andere oude Kerk-Leeraers der Christenen.

Deze XII kleine Propheten worden onderscheiden, met opzicht tot het byzondere, het welk den eenen, in het uitoeffenen van zijne bediening, meer eigen was, dan den anderen.

Zommigen hebben, op eenen *bedreigenden* trant, gesproken en geschreven, gelijk HOSEA, JOEL, AMOS, en MICHA, die Gods geduchte oordeelen bedreigd hebben, of aen beide Rijken van Juda en van de X Stammen, of byzonder aen Israël, die Juda deed struikelen, of aen nabuurige volken.

Anderen bedienen zich meer, van eenen *vertroostenden* stijl, gelijk OBADJA, JONA, NAHUM, en

(*a*) AUGUSTINUS *de Civ. Dei* l. XVIII. c. 12.
(*b*) CARPZOVIUS l. c. II. Vol. p. 70.
(*c*) CONTRA APPION. l. I.
(*d*) *Hist. Eccl.* l. III. c. 13.

HABAKUK doen, ten aenzien van de Joden, hoe zeer zy anders zware ſtraffen bedreigen, of over het Rijk der Edomiten, of over Ninive en de Asſyriſche Heerſchappy, of over NEBUCADNEZAR en het Rijk der Chaldeeuwen, door welke de Joden zijn wechgevoerd, nadat de Asſyriers de X Stammen hadden te ondergebracht.

Anderen bedienen zich van eenen *opwekkenden* ſpreektrant, om het volk, uit de Bybyloniſche gevangenis, terug te roepen, gelijk ZEPHANJA, HAGGAI, ZACHARIA, en MALEACHI, die de verlosſing, uit de Babyloniſche gevangenis, gepredikt hebben; de eerſte als toekomende, de tweede en derde als tegenwoordig, en daerom vermanen zy het volk, om Babel te verlaten, en Jeruſalem te herbouwen; de vierde als reeds voltooid, en daerom wekt hy het volk op, tot het betrachten van deugd en Godsvrucht (*e*).

Wat de rangſchikking der XII kleine Propheten aengaet. —— Deze is niet gegrond, in de meerdere of mindere uitgebreidheid: want dan moest ZACHARIAS, boven alle de andere, den voorrang hebben. —— Ook heeft men, in deze rangſchikking, de orde van den tijd niet gevolgd, in welken die XII Propheten geleevd en geleerd hebben. Er zijn 'er onder, die voor HOSEA geleevd,

(*e*) RIVETUS *Oper.* tom. II. p. 493.

leevd en geprophete eerd hebben. Maer de Joodfche Meesters verklaerden de woorden Hof. I: 2[a], *het begin van het woord des* HEEREN, *door* HOSEA, zodanig, dat HOSEA, voor alle de overige Propheten, die volgden, gefproken had.

Waneer men de orde van den leevtijd der XII Propheten wilde in acht nemen, zou men de rangfchikking geheel anders maken moeten.

By de Engelfche Godgeleerden, over JESAIAS (*f*) vindt men eene *tafel van den leevtijd der Propheten*, meerendeels opgemaekt, naer het begrip van den Heer WELS, volgens welke de volgorde deze wezen zou, JONA, AMOS, HOSEA, MICHA, NAHUM, JOEL, ZEPHANJA, HABAKUK. OBADJA, HAGGAI, ZACHARIA, MALEACHI. —— Anderen ftellen deze volgorde: JONA, AMOS, HOSEA, JOEL, MICHA, NAHUM, ZEPHANJA, HABAKUK, OBADJA, HAGGAI, ZACHARIA, MALEACHI (*g*). Anderen hebben deze rangfchikking: JONA, JOEL, AMOS, HOSEA, MICHA, NAHUM, HABAKUK, ZEPHANJA, OBADJA, HAGGAI, ZACHARIA, MALEACHI (*h*). —— Anderen maken deze opvolging: JONA, JOEL, AMOS, HOSEA, MICHA, OBADJA, NAHUM, HABAKUK, ZEPHAN-

(*f*) *Voorwerk* p. 50.

(*g*) H. ALTING *Theol. Hift. Oper.* II. p. 89.

(*h*) F. SPANHEIM *Hift. Eccl.* V. T. *Oper.* tom. I. p. 390.

JA, HAGGAI, ZACHARIA, MALEACHI (*i*). —— Anderen begrijpen het nog anders.

By elken Propheet, zullen wy meer byzonder onderzoeken, wanneer hy geleevd en geschreven hebbe; en daeruit zullen wy, met meerder grond, over de volgorde, kunnen oordeelen.

(*i*) VITRINGA *typ. doctr. Proph.* c. IV. §. 6. p. 33.

INLEIDING

TOT DE

GODSPRAEK

VAN

HOSEA.

HOSEA bekleedt de eerste plaets, onder de zogenaemde *kleine Propheten*, en is

I. *De Schrijver van dit Boek.*

Zijn naem was HOSEA, beteekenende eenen verlosser, die ruimte verschaft. Of hy dezen naem, met een byzonder doel, gedragen hebbe, kunnen wy niet bepalen. Zo veel is zeker, dat die naem vry gemeen ware, onder Israël.

Van zijn geslacht is ons niets meer bekend, dan het geen Kap. I: 1. vermeld wordt, dat hy namelyk de zoon was van BEERI. —— Deze BEERI wordt nergens meer gemeld, en, hoewel wy 'er niets met zekerheid van zeggen kunnen, was hy, in den tijd van HOSEA, by zijne landgenoten, genoeg bekend. Voor ons is het genoeg, dat deze byvoeging van den naem zijnes Vaders

onzen HOSEA, van alle anderen, die denzelvden naem droegen, en vooral van den Koning HOSEA, kennelyk onderfcheide.

Het is eene Joodfche beuzeling, dat, door den naem BEERI, afkomende van een woord, het welk eenen put beteekent, zou gedoeld worden op RUBEN, die, zittende by den put, waerin JOSEPH geworpen was, eene Godlyke belovte ontving, dat 'er één uit hem ftond voort te komen, die Israël, tot den hemelfchen Vader, zou wederbrengen, Gen. XXXVII: 22, namelyk HOSEA; als mede dat 'er zou geoogd worden op BEERI, 1 Kron. V: 6, die, door TIGLATH PILEZER, naer Asfyrien gevoerd, ook eene belovte zou ontvangen hebben, dat 'er uit hem één ftond geboren te worden, die de eerfte zou zijn, om den weg der bekeering in te fcherpen.

De Heer WELS, in de *Bijbelverklaring der Engelfche Godgeleerden*, is van oordeel, dat men redelyker wijs denken mag, dat HOSEA uit Juda oorfprongelyk ware, omdat hy den tijd zijner bediening bepaelt, naer de regeering der Koningen van Juda, Kap. I: 1. —— Maer de grond van deze ftelling is al te zwak, naerdien 'er geheel andere redenen zijn, voor die tijdsbepaling, gelijk in het vervolg nader blijken zal (*a*).

De Godfpraken van HOSEA betreffen, voor het groot-

(*a*) ad Kap. I: 1. p. 250.

grootste gedeelte, het Rijk der X stammen, en daerom zouden wy lievst, met anderen denken, dat hy een inboorling en onderdaen van het Rijk der X stammen geweest zy, en, onder dezelve, zijne Prophetische bediening byzonder bekleed hebbe.

Hoe het wezen moge, HOSEA was een Propheet, een buitengewoon gezant van God, die het volk niet alleen onderwees, bestrafte, vermaende, en waerschuuwde, maer die ook onmiddelyke Openbaringen ontving, om toekomende dingen te voorzeggen. —— Dit ampt heeft hy zeer getrouw waergenomen, gelijk overvloedig blijkbaer is, uit zijne ernstige bestraffingen, over de heerschende zonden, zijne gemoedelyke waerschouwingen, omtrent de nakende oordeelen, en zijne yverige vermaningen, tot boete en bekeering.

Hy heeft het Prophetisch ampt zeer lang waergenomen. —— Zommigen bepalen het, op 70 jaren, anderen voegen 'er nog meer jaren by, en brengen het tot 90. Dan hier over dadelyk nader.

Deze HOSEA is de Schrijver van dit Boek.

„ Niemand kan twijffelen, dat dit Boek afkom„ stig is, van eenen Man, HOSEA. De drie eerste „ Hoofdstukken schrijvt hy aen zich zelven toe. „ In het eerste spreekt hy steeds van zich, in den

„ derden perſoon: *De* HEER *ſprak tot* HOSEA; en, „ in het derde, alwaer hy de zinbeeldige voor„ ſtellingen van het eerſte alleen vervolgt, ſpreekt „ hy in den eerſten perſoon, van zich zelven. „ Waerom zou men nu, by zulke duidelyke uit„ ſpraken, — dit kleine Boek van eenen geheel „ anderen man afleiden, dan wiens naem uit„ drukkelyk genoemd is?

„ En, als de drie eerſte Hoofdſtukken van „ hem zijn, dan is men wel genoodzaekt, om „ ook de volgende hem toe te kennen. Dezelvde „ geest, dien de eerſte ademen, bezielt ook de„ ze; in deze zo wel, als in gene, heerscht het „ voorſtel van de afgodery, als van een overſpel; „ en al houden, met het derde Hoofdſtuk, de „ zinbeeldige namen op, לא עמי, לא רחמה, „ יזרעאל, nochtans breekt de tot zinbeelden „ genegen geest van den Propheet door, in den „ naem בית און Hoofdſtuk IV: 15. V: 8. enz. — „ Met één woord, die geest en gevoel genoeg „ heeft, om eenen Schrijver, in zijn karakter „ weder te herkennen, als hy hem eens gekend „ heeft, die moet HOSEA, in de laetſte Hoofd„ ſtukken, zo wel als in de eerſte vinden" (*b*).

(*b*) EICHHORN *Inl. tot het O. T.* III D. p. 259, 260.

II. *De perfonen, tot welke* HOSEA *geprophеteerd heeft.*

Waren EPHRAIM en JUDA, dat is, het Rijk der X ftammen, zo wel als dat van Juda en Benjamin, de beide Stammen, die, by de fcheuring van het Rijk, aen DAVIDS huis getrouw bleven. —— De inhoud van dit Boek leert duidelyk, dat verre de meeste Redevoeringen van onzen Propheet, tegen de Israëliten waren ingericht, die tot het Rijk der X ftammen behoorden; maer dat hy tevens ook, tegen Juda, geprophеteerd hebbe; 'er wordt niet alleen van Juda, dikwerv, in den derden perfoon gefproken, maer de tael van den Propheet is ook regelrecht ingericht tot Juda, gelijk Kap. IV: 15. VI: 4-11.

„ Alle de Redenvoeringen hebben onmiddelyk „ betrekking op Israël, en zijn, indien zy openlyk opgezegd, en niet enkel fchrivtelyk op„ gefteld zijn, gehouden voor volksverzamelin„ gen, in den Staet van Israël. Doch, by gele„ genheid wordt ook gewaegd, van het Ko„ ningrijk van Juda (Hof. IV: 15. V: 12, 13, „ 14. VI: 4, 9, 10. VIII: 14. XII: 1, 3); mis„ fchien werd dit Boek, aen het Rijk van Juda, „ in een affchrivt medegedeeld, en is, langs de„ zen weg, een deel van onzen *Kanon* gewor„ den" (*c*).

(*c*) EICHHORN *Inl. tot het* O. T. III D. p, 259.

Dan tot nader verstand van zaken, is het van het grootste belang, dat wy een recht denkbeeld hebben, van

III. *Den tijd, wanneer* HOSEA *geprophetееrd heeft.*

Kap. I: 1. vinden wy deze tijdsbepaling: *het woord des* HEEREN, *het welk geschied is tot* HOSEA, *in de dagen van* UZZIA, JOTHAM, ACHAZ, HISKIAS, *Koningen van Juda, en in de dagen van* JEROBEAM, *zoon van* JOAS, *Koning van Israël.*

HOSEA begon derhalven zijne Prophetische bediening, op dien tijd, toen UZZIA Koning was van Juda. UZZIA werd, door het volk, Koning van Juda gemaekt, in het jaer 3192, na de schepping der waereld, en stierv in het jaer 3244 (*d*), zodat zijne regeering 52 jaren geduurd hebbe. Maer wanneer heeft nu HOSÉA de Prophetische bediening aenvaerd? Het gemelde opschrivt zegt, dat HOSEA geprophetееrd hebbe, in de *dagen van* JEROBEAM II, *zoon van* JOAS, Koning van Israël. Dit wordt 'er bygevoegd, om het begin der Prophetische bediening van HOSEA des te nauwkeuriger te bepalen, en aen te wijzen, dat dezelve eenen aenvang genomen hebbe, niet op het laetst, maer in het begin der regeering van UZZIA, toen JEROBEAM en UZZIA, in de Rijken van Israël en Ju-

(*d*) VII Deel. Inl. p. CXV, XVII.

Juda, gelijktijdig heerschten. Nu kwam JEROBEAM II, op den throon van Juda, in het jaer 3178, na de scheppii g, en stierv in het jaer 3219 (*e*). Derhalven hebben UZZIA in Israël, en JEROBEAM II. in Juda, gelijktijdig geregeerd, van het jaer 3192. tot het jaer 3219. In dien tus-schentijd heeft HOSEA de Prophetische bediening aenvaerd. Nader wordt het niet bepaeld. De gelyktijdige regeering van UZZIA en JEROBEAM II, duurde 26 jaren. Nemen wy het op de helvt, dan is HOSEA begonnen te propheteren, in het jaer 3205, na de schepping der waereld.

Wijders propheteerde HOSEA, *in de dagen van* JOTHAM, ACHAZ *en* HISKIAS, *Koningen van Juda*, gevolgelyk geduurende eenen zeer langen tijd. —— Ondertusschen wordt 'er niemand van JEROBEAMS opvolgeren, die, geduurende dezen tusschentijd, geregeerd hebben, meer genoemd. De reden is deze, omdat de Tijdrekening der Koningen van de X stammen minder zekerheid heeft (*f*).

JOTHAM werd Koning over Juda, in de plaets van UZZIA, in het jaer 3244, na de schepping der waereld (*g*), en regeerde tot het jaer 3260 (*h*). ACHAZ, zijn godloze opvolger, bezat den throon van Juda, tot het jaer 3276. Zijn uitmuntende

(*e*) l. c. p. CXV, CXVI.
(*f*) *De verkl.* p. 250.
(*g*) VII Deel. *Inl.* p. CXVII.
(*h*) Ibid p. CXVIII.

zoon en opvolger HISKIAS regeerde, tot het jaer 3305 (*i*). Onder alle deze Koningen, heeft HOSEA gepropheteerd, en zijne bediening geeindigd, onder HISKIAS; maer in welk jaer der langduurige regeering van dien Godvruchtigen Koning? Het Rijk der X ſtammen werd, door SALMANASSER, den Koning van Asſyrien, geheel verwoest, in het jaer 3282, zijnde het 6[de] der regeering van HISKIA, 2 Kon. XVIII: 10. (*k*). Nu heeft HOSEA nog gepropheteerd, na de verwoesting van Samaria, en de geheele ſloping van het Rijk der X ſtammen. Op zijn vroegst derhalven kunnen wy het einde van zijne Prophetiſche bediening ſtellen, in het 7[de] jaer van HISKIA, of het jaer 3283. —— In alles derhalven zal hy 78 jaren of daeromtrent, gepropheteerd hebben, van het jaer 3205, tot het jaer 3283.

Hy is derhalven een tijdgenoot geweest van JESAIAS, maer heeft zijne bediening eerder aenvaerd: want dees begon eerst te propheteeren, in den laetſten tijd van Koning UZZIA, Jeſ. I: 1. Ja zelvs is hy, indien men JONA, en misſchien AMOS, uitzondert, de oudſte van alle de Propheten, welker Godſpraken tot ons gekomen zijn (*l*).

(*i*) Ibid p. CXVIII en CXXII.

(*k*) Ibid p. CXXI.

(*l*) MANGER *Comment. in* HOZEAM *Proleg.* p. 5, 6.

IV. *De*

IV. *De toestand van het volk, in beide de Rijken, zo van Israël als van Juda, ten tijde der Prophetische bediening van* HOSEA.

Verdient vooral onze opmerking. Daervan dienen wy een behoorlyk denkbeeld te hebben, zullen wy de Godspraken van onzen Propheet wel verstaen.

De toestand der zaken, zo in het burgerlyke, als in het Godsdienstige, was, geduurende dit tijdperk, allertreurigst.

א. Wat de Burgerlyke gesteldheid van het Rijk der X stammen betreft, tot het welk de Prophetische redevoeringen van HOSEA de voornaemste betrekking hebben; deze was zeer beroerd.

Onder de regeering van JEROBEAM II, was de staet der zaken zeer voordeelig. De zaken van het Rijk der X stammen, welke onder de vorige Koningen, JOAHAZ en JOAS, zeer waren achteruit gegaen, werden toen merkelyk verbeterd. — Onder JEROBEAM II, was het Rijk van Israël sterk, van binnen en van buiten. Hy had het zelve, door grote veroveringen, aenmerkelyk uitgebreid, toen hy het geheele Overjordaensche herwon, en, aen Syrien, het land van Hamath ontnam, en zelvs de Stad Damascus; daerdoor kwam het Rijk der X stammen, tot

den grootsten bloeistaet, waerin het ooit geweest is, 2 Kon. XIV: 25-28. Na dien tijd, regeerde JEROBEAM zeer voorspoedig in Israël, 25 jaren lang.

Ondertusschen onderstelt dit Boek van HOSEA eenen tijd van het Israëlitiesch Koningrijk, „ in welken de Vorst, op den throon, „ wellustig en veracht (Kap. X: 3. VII: 4.) „ en het Hof te *Samaria*, in vadzigheid, sla„ perigheid, en werkeloosheid, verzonken „ was (Hos. VII: 4—); wanneer de Staet aan„ leiding had, om vreemde hulp te zoeken, „ en wel als wy ons, gelijk hoogst waerschijn„ lyk is, aen de woorden van den Propheet „ mogen houden, de hulp van Assyrien en „ Egypten (Hos. V: 13, VII: 11, 16. VIII: „ 9, 13. IX: 3. X: 6. XI: 5. XII: 2. XIV: „ 4.) —" (*m*). De Heer EICHHORN is daerom op het vermoeden gevallen, dat 'er, onder de regeering van JEROBEAM, dingen zijn voorgevallen, welke ons, door gebrek van geschiedkundige berichten, onbekend zijn. „ Maer „ zegt hy, in welken tijdkring, was de Staet „ van Israël het oorspronglijk voor zulk een „ teekening? Niet onder JEROBEAM II, ten „ minsten volgens onze berichten, in de Hi„ storische Schrivten des O. T. —— Ik wil „ hier-

(*m*) EICHHORN *Inl. tot het O. T.* III D. p. 252.

„ hieromtrent niets beslisfen: want hoe me-
„ nigerlei heel verfchillende toneelen kunnen
„ 'er, in de Regeering van JEROBEAM, zijn
„ voorgevallen, van welke alle kennis, tevens
„ met de uitvoerige Hebreeuwfche Gefchied-
„ boeken, verloren is geraekt? Ik zou ook,
„ voor den Propheet, genen anderen leevtijd
„ weten aen te wijzen, welks gefchiedenis hem
„ volkomen, in de omftandigheden, aentoont,
„ in welke hy fchijnt te fpreken" (*n*). Maer
was dan de Prophetifche bediening van HOSEA
alleen bepaeld, tot de regeering van JEROBEAM?
vergeet dan de Heer EICHHORN, dat HOSEA,
ook onder de volgende Koningen van Israël,
die gelyktijdig waren, met de Joodfche Vorsten, UZZIA, JOTHAM, ACHAZ en HISKIA, gepropheteerd hebbe? „ Verders helderen zich alle
„ zwarigheden, hier door den geleerden
„ Schrijver bygebracht, van zelvs op, als men
„ ftelt, dat HOSEA, in de laetfte jaren van JE-
„ ROBEAM II, heeft begonnen te prophetee-
„ ren," gelijk de Heer VAN HAMELSVELD aenmerkt (*o*).

Te weten, de gunstige omftandigheden van het Rijk der X ftammen zijn, na den dood van JEROBEAM II, door innerlyke verdeeldheden, die zelvs twee langduurige tusfchenregeeringen

(*n*) Ibid p. 252, 253.
(*o*) Ibid p. 254. *in de noot.*

veroorzaekten, wederom merkelyk afgenomen, en wel zo, dat dit Rijk allengskens verminderde, en eindelyk geheel gesloopt zy.

Toen JEROBEAM II. gestorven was, werd zijn zoon ZACHARIAS, in zijne plaets, tot Koning verkozen, 2 Kon. XIV: 29; maer binnenlandsche oneenigheden verhinderden hem, bezit van den throon te nemen. Deze inlandsche beroerten duurden, in het Rijk van Israël, 11 en een halv jaren; in dezen tijd, hebben zich de Syriers wederom hersteld, en *Damascus* herwonnen. Dit maekte, dat ZACHARIAS de Koninglyke heerschappy niet aenvaerdde, voor het 38ste jaer van UZZIA, Koning van Juda, 2 Kon. XV: 8. —— Deze ZACHARIAS bezat den throon van Israël maer 6 maenden, en werd door SALLUM omgebracht, 2 Kon. XV: 10-12. —— De geweldenaer SALLUM regeerde slechts ééne maend, en werd door MENAHEM vermoord, 2 Kon. XV: 13-15. —— MENAHEM zette zich, op den throon van Israël. TOPHSAH sloot de poorten voor hem, maer de wreedaert liet die Stad, op eene onmenschelyke wijs, uitmoorden, 2 Kon. XV: 16-18. Hy was een godloos Koning, en regeerde 10 jaren lang. —— Na zijnen dood, werd hy opgevolgd, door zijnen zoon PEKAHIA. Twee jaren, had deze PEKAHIA geregeerd, toen PEKAH eene geweldige zamenzwering maekte, en hem in zijn Paleis ver-

moord-

moordde, 2 Kon. XV: 21-28. Deze PEKAH was het, die met REZIN, Koning van Syrien, eenen verwoestenden inval deed, in het land van Juda, ten tijde van Koning ACHAZ, 2 Kon. XVI: 5, 6. 2 Kron. XXVIII: 5-8. Twee jaren later, viel TIGLATH PILEZER, Koning van Asſyrien, op PEKAH aen, ontweldigde hem veel land, en voerde de Overjordaenſche Stammen, met Naphtali, naer Asſyrien, 2 Kon. XV: 29. Daerdoor geraͤckte het land in oproer, en PEKAH, welke men, uit hoofde van zijne verbindtenis, met de Syriſchen Koning REZIN, tegen Juda, als de oorzaek dezer rampen aenmerkte, in den algemenen haet. HOSEA maekte, by die gelegenheid, eene zamenzwering tegen hem, en beroovde hem van het leven. —— De gemelde HOSEA dacht toen den throon van Israël te beklimmen, maer hy werd, door binnenlandſche beroerten, verhinderd. Deze beroerten hadden eene regeeringloosheid van 10 jaren ten gevolge. Eindelyk vestigde hy zich op den throon, 2 Kon. XVII: 1. Maer ſpoedig werd hy gedwongen, om SALMANASSER, Koning van Asſyrien, eene jaerlykſche ſchatting te betalen, 2 Kon. XVII: 3. Drie jaren later, verſtoutte hy zich de gemelde ſchatting aen den Asſyrier te weigeren, en ſtijvde zich, door eene verbindtenis, met SO of SEVECUS, den Koning van Egypte. Dan deze onderneming

ſleepte den val van het Rijk der X ſtammen naer zich. SALMANASSER viel in het land van Israël, nam Samaria in, na een beleg van bykans drie jaren, en bracht het Rijk van Israël geheel te onder.

Zo beroerd was de Staet van *Israëls Rijk*, na den dood van JEROBEAM II, geduurende de Prophetiſche bediening van HOSEA; zodat alle de opvolgers van den gemelden JEROBEAM, ZACHARIAS alleen uitgezonderd, eer als geweldige indringers, dan als wettige Koningen van Israël, moeten beſchouwd worden.

Maer hoe was het in dezen tijd, met het *Rijk van Juda* geſteld? —— Onder UZZIA en JOTHAM, was dit Koningrijk in eenen bloeienden ſtaet. Maer onder ACHAZ, nam die bloeiſtaet geweldig af, en het Rijk van Juda werd zelvs zo diep vernederd, dat het ſchattingplichtig wierd aen de Asſyriers. —— Deze ACHAZ viel geheel af, van God en zijnen dienst. Hy werd ook blijkbaer geſtraft, door eenen gelyktijdigen inval van REZIN, Koning van Syrien, en PEKAH, Koning der X ſtammen, die zijn land geweldig verwoestten, 2 Kon. XVI: 5, 6. 2 Kron. XXVIII: 5-8; en, had de HEER het niet voorgekomen, de vyanden zouden DAVIDS huis geheel hebben uitgeroeid. Naderhand werd ACHAZ aengevallen, door de Edomiten en Philiſtijnen, zodat hy genoodzaekt was, den

by-

byſtand van den Asſyrier te kopen, 2 Kron. XXVIII: 20, 21. —— De regeering van den vromen HISKIA was zeer voorſpoedig, en, na de ſloping van het Rijk der X ſtammen, werd hy van SANHER'BS ontzachlyk leger, het welk Jeruſalem had ingeſloten, wonderdadig verlost, 2 Kon. XIX: 35-37. 2 Kron. XXXII: 21-23.

D. Ten opzichte van Godsdienst en zeden, zag het 'er, toen HOSEA propheteerde, allertreurigst uit, in het Rijk van Israël, en, in het Rijk van Juda was het, onder den grouwzamen ACHAZ, niet beter geſteld.

In het Rijk der X ſtammen, was de afſchuwelyke kalverdienst, door JEROBEAM I. ingevoerd, algemeen en heerſchende geworden. Daer by kwam nog de dienst van Baal, en andere afgoden, door JESEBEL ingevoerd. —— De Propheet beleevde derhalven eenen tijd, wanneer de buitenſporigſte afgodsdienst, in het Rijk van Israël, heerschte, Hoſ. II: 7. IV: 12, 18. IX: 13—, en wanneer zelvs Juda, tot dezen grouweldienst werd medegeſleept, Hoſ. V: 1.

De afgodery, en de verachting van den waren Godsdienst, had eenen ganſchen ſleep van de ſnoodſte ondeugden ten gevolge, zodat het ganſche volk, van het gemeen af, tot den

Priester en den Propheet toe, ten uiterſten verdorven ware, Hoſ. IV: 4-8. VI: 8.

De voorſpoed der regeering van JEROBEAM maekte het volk zorgloos, weeldrig, dartel en brooddronken. —— De inwendige verdeeldheden van het Rijk, na den dood van JEROBEAM II, hadden haet, twisten, onderdrukkingen, doodſlagen, en moord ten gevolge. —— Met één woord, HOSEA beleevde eene eeuw, in welke de zedelyke toeſtand van het Rijk der X ſtammen zeer diep en allerſchromelykst bedorven was.

Wat den zedelyken en Godsdienstigen toeſtand des Koningrijks van Juda aengaet. —— Onder de Koningen UZZIA en JOTHAM, heerschte wel dat diep verval, dat het volk op de hoogten offerde, maer, met dit alles, werd de vastgeſtelde Godsdienst, in den Tempel, geoeffend, en openlyk gehandhaevd. —— Dan, onder den grouwzamen ACHAZ, werd de plechtige Godsdienst allerſchandelykst ontheiligd, en de verfoeilykſte afgodery openlyk ingevoerd. —— De Godvruchtige HISKIA bracht wel eene gezegende Hervorming te weeg, maer, met dit alles, bleev de afgodery, in het hart van het volk, diep geworteld.

De lovwaerdige pogingen van HISKIA hadden evenwel eenigen invloed, ook zelvs op de

onderdanen van het Rijk der X ſtammen. Hy vierde een plechtig Paeschfeest, op het welk 'er ook velen, uit het Rijk van Israël, verſchenen zijn; en het dient zeer tot lov van HOSEA, den laetſten Koning van Israël, dat hy zijnen onderdanen vryheid gav, om dit plechtig Paeschfeest van HISKIA, te Jeruſalem by te wonen, 2 Kron. XXX. (*p*).

V. *De inhoud van dit Boek.*

Is ingericht, naer den gemelden Burgerlyken en zedelyken toeſtand van het volk.

De inhoud van HOSEAS Prophetiſche Redevoeringen is deels *beſtraffend*, deels *vertroostend.*

De Propheet *beſtraft* de Israëliten allerernſtigst, over de grouwzame overtredingen der beide tafelen van de Godlyke Wet, welke, onder allerlei rangen van menſchen, heerſchende geworden waren; byzonder over de afgodery, en de verfoeilyke ondeugden, welke daermede gepaerd gingen. — Hy bedreigt hun de meest geduchte oordeelen, welke in eene geheele ſloping van het Rijk zouden eindigen. —— Hy wekt hen gemoedelyk op, tot boete en bekeering.

„ De inhoud van alle deze Redevoeringen (hoe „ vele men 'er ook wil onderſtellen) is zeer een-

(*p*) MANGER l. c. p. 8.

„ vouwig. Wanneer men den Propheet van zijn „ dichtkundig gewaed ontkleedt, dan blijvt 'er „ kwalyk meer overig, dan deze eenvoudige „ ſtelling: op de ontrouw der Israëliten jegens „ God, zal hunne verſtoting, als eene ſtraf, en „ op deze, dewijl zy dat volk, tot betere ge- „ voelens zal brengen, zal eene nieuwe beguns- „ tiging volgen. —— Het hoofddenkbeeld dan, „ het welk, in HOSEA, ten grondſlag ligt, is een- „ voudig; maer deszelvs omkleding en uitvoe- „ ring menigvuldig. De afſchildering der on- „ trouwe jegens God, en der menigvuldige over- „ tredingen der Israëliten, is overal ten uiterſten „ byzonder, en, uit de diepte der geſchiedenis „ van zijnen tijd, geſchept" (*q*).

Dan, terwijl de bedreigende voorſpelling, van die ſchromelyke oordeelen, eene zeer grote droevheid verwekken moest, in de harten van die weinige oprechten onder Israël, die den HEER in waerheid vreesden, zo was het nodig, dat deze *vertroost* wierden, door heuchlyke belov-ten, byzonder omtrent de komst van den MESSIAS, en de eindelyke herſtelling van gansch Israël, in de Godlyke gunst en vriendſchap.

Wy vinden als het ware, een kort begrip van dezen algemenen inhoud, in die zinbeeldige Redevoeringen, welke door den Propheet, in het begin

(*q*) EICHHORN l. c. p. 297, 258.

gin van zijne bediening, tot het volk gehouden, en, in de drie eerste Hoofdstukken, beschreven zijn (*r*).

VI. *Het oogmerk en het nut van dit Boek.*

Kan men, uit het gezegde, genoegzaem afnemen.

HOSEA wilde de godloze Israëliten van zijnen tijd, door het vertonen van den grouwzamen aert hunner overtredingen, en door het bedreigen van Gods ontzachlyke oordelen, ernstig opwekken, om, door boetvaërdigheid en bekeering, het uiterst verderv, en den gehelen ondergang, nog in tijds voor te komen. —— Tevens wilde hy de weinige oprechten, die Gode en zijnen dienst getrouw bleven, door heuchlyke belovten, vertroosten en bemoedigen.

Wy Christenen kunnen, uit de Prophetische redevoeringen van HOSEA, leeren, des HEÈREN weg, met Israël te billyken, in alle de geduchte oordelen, welke, over dat hardnekkig volk, gekomen zijn. —— Ook ontmoeten wy hier de kennelykste blijken van Gods onfeilbare waerheid, in het blijkbaer vervullen der duidelykste voorzeggingen, als mede de sterkste verzekeringen, nopens de eindelyke herstelling van gansch Israël, welke nog toekomende is.

(*r*) MANGER l. c. p. 11.

VII. *De ſtijl van dit Boek.*

Is, ten aenzien van het korte en afgebrokene zijner gezegdens, vry duister; doch, ten aenzien der zaken, by uitnemendheid geſchikt, naer de geaertheid der onderwerpen, welke de Propheet behandeld. —— In zuiverheid van tael, levendigheid van uitdrukkingen, gepastheid van zinbeelden, en in verhevenheid van gezegdens, heeft HOSEA voor weinig anderen te wijken. Ook bezat hy eene zonderlinge bekwaemheid, om de hartstochten te roeren, waer van die aendoenlyke tael, met welke hy den HEER ſprekende invoert, Kap. XI: 6-8. eene zeer aenmerkelyke proev oplevert.

De Bisſchop LOWTH, een zeer bevoegd Richter, verklaert, dat de ſtijl van HOSEA nog die onbedorvene fraeiheid, als mede die oude zaekrijke kortheid en in één gedrongenheid bezitte, van welke de volgende Propheten eenigszins zijn afgeweken (*s*).

De duisterheid in den ſtijl van HOSEA, wordt voornamelyk door twee byzonderheden veroorzaekt.

א. Vooreerst, door de grote menigte van zinbeelden. —— „ De voordragt des Propheten „ ge-

(*s*) LOWTH *de S. Poeſi Hebr.* p. 210.

„ gelijkt, naer eenen krans, uit de menigvul-
„ digfte bloemen gebreid. Beelden zijn hier,
„ in beelden gevlochten; vergelykingen, in
„ vergelykingen geflingerd; overdrachten, aen
„ overdrachten gefchakeld. — Als eene bije
„ vliegt hy, van de eene bloemknop, naer de
„ andere, om zijnen honig, uit de menigvuldi-
„ ge fappen, te zuigen. Hier uit moest na-
„ tuurlyk een parelfnoer van beelden ontftaen.
„ Weinige regels van den Propheet zijn ledig
„ van vergelykingen, en, in vele, zijn zy zelvs
„ op één gehoopt. —— Tevens wijst hy al-
„ leen van verre, op zijne beelden eñ voorftel-
„ lingen; hy fchetstze niet voor; hy ontwik-
„ kelt ze niet; een tweede beeld volgt fteeds het
„ eerfte, op den voet, als of het dat nog wilde
„ voorkomen. —— Het noodzakelyk gevolg
„ daervan is de gedrongenfte kortheid, in de
„ uitdrukkingen, die dikwijls den Lezer veel
„ moeite veroorzaekt, als hy den Propheet,
„ uit hem zelven verklaren wil" (*t*).

2. De andere reden der duisterheid van dit Boek ligt, in het gebrek van gefchiedkundige berichten, omtrent alle de onderfcheidene gebeurtenisfen, geduurende de lange bediening van den Propheet, voorgevallen, op welke hy gezinfpeeld heeft.

(*t*) EICHHORN l. c. p. 259—262.

Ik kan dit niet beter voorſtellen, dan met de woorden van den Hoog Eerw. Heer MANGER (*u*). „ Deze moeilykheid wordt grotelyks
„ vermeerderd, door de bekrompenheid van
„ de Heilige Geſchiedenis, welke de dingen,
„ zo lang voor onzen leevtijd gebeurd, ſlechts
„ hoofdzakelyk voordraegt, daer zy alleen de
„ voornaemſte gebeurtenisſen aenroert, ter-
„ wijl ver weg de meeste, en wel de meest
„ byzondere, met ſtilzwijgen worden voorby-
„ gegaen. Het kan derhalven niet anders we-
„ zen, of een Uitlegger moet verlegen ſtaen,
„ wanneer de Propheet op dergelyke gevallen
„ zinſpeelt, gelijk hy dikwerv doet, en zijne
„ toevlucht nemen, tot zedige gisſingen, om,
„ door dit middel, het een uit het ander afte-
„ leiden, en uit den inhoud der reden zelve,
„ met eene gelukkige ſchranderheid, de ware
„ mening op te maken. —— De Propheten
„ immers houden zich niet alleen bezig, met
„ het voorzeggen van toekomende gebeurte-
„ nisſen, maer zy mengen ook, in hunne re-
„ denvoeringen, zeer dikwijls zulke gebeurte-
„ nisſen, welke in hunnen tijd voorvielen,
„ en derhalven van eenen geſchiedkundigen
„ aert zijn, maer van welke, in de gewijde ge-
„ ſchiedboeken, weinig of geen gewag ge-
„ maekt

(*u*) l. c. p. 12, 13.

„ maekt wordt; om derhalven hunne ſchrivten
„ wel en nauwkeurig te verklaren, ligt 'er
„ zeer veel aen gelegen, dat men deze gebeur-
„ tenisſen wel verſtae, opdat wy niet aenſtonds,
„ zodra ons iets van dien aert voorkomt, tot
„ eene geheimzinnige verklaring, de toevlucht
„ nemen, en de vermelding van eene gebeur-
„ tenis, in eene voorzegging van eene toe-
„ komſtige zaek, veranderen; het welk HYERO-
„ NIMUS edelmoedig bekent, dat hem eertijds
„ gebeurd zy, zeggende: *voorheen heb ik den*
„ *Propheet* OBADJA, *geheimzinnig, verklaerd, omdat*
„ *ik onkundig was van zijne geſchiedenis* (*v*). Door
„ het verwaerlozen van deze waerneming zijn
„ 'er zekerlyk vele nevelen hier en daer, over
„ het Prophetisch woord, verſpreid, en zeer
„ dikwijls heeft men eene oneigenlyke en ge-
„ heimzinnige beteekenis gezocht, daer alleen
„ een letterlyke en eigenlyke zin plaets heeft."

VIII. *Het Godlyk gezach van dit Boek.*

Is allerblijkbaerst, uit zo vele Voorzeggingen, welke duidelyk vervuld zijn.

By de Joden, aen welke de woorden van God waren toevertrouwd, is dit Boek altoos, in den Kanon van het Oude Testament geplaetst; en

(*v*) *Præf. Comment. in* ABDIAM.

deze is, door het onfeilbaer gezach van den Heer JESUS, en zijne Apostelen, voor altoos bekrachtigd. —— In de Schrivten van het Nieuwe Testament, wordt de Propheet HOSEA zeer dikwijls aengehaeld. Om de geveinsdheid der Pharizeeuwen, en hunne verkeerde begrippen, omtrent de offeranden te wederleggen, heeft zich de Heer JESUS, op Kap. VI: 6. beroepen, Matth. IX: 13— XII: 7. MATTHÆUS beroept zich op Kap. XI: 1, ten betoge, dat JESUS de beloovde MESSIAS zy, Matth. II: 15. Apostel PAULUS verklaert, dat God door HOSEA gesproken hebbe, en bewijst uit zijne Godspraken, Kap. I: 19. II: 23, de roeping der Heidenen, Rom. IX: 25. — Apostel PETRUS leidt onze aenneming tot kinderen af, uit Kap. II: 23, in zijnen eersten Briev, Kap. II: 10.

Eene schijnbare bedenking rijst 'er, uit het bevel, het welk de Propheet zegt, van den HEER ontvangen te hebben, om *eene vrouw der hoereryen te nemen, en de kinderen der hoereryen*, Kap. I: 1. — HIERONYMUS bericht ons, dat zommige heidensche Wijsgeeren, over deze plaets gevallen zijn (*w*). Ook hebben de *Manicheen* deze plaets misbruikt, om het Oude Testament te verwerpen (*x*). Zelvs hebben de Roomschgezinden, uit dit bevel, een bewijs zoeken afteleiden, dat men, om de ergernis

(*w*) *Comment.* ad l. c.

(*x*) AUGUSTINUS *contra* FAUSTUM *Manichæum* l. XXII. c. 80.

nis voor te komen, de Heilige Schrivten niet, door den gemenen man, moet laten lezen (*y*).

Dan deze geheele bedenking verdwijnt volkomen, wanneer men, door *eene vrouw der hoereryen, en kinderen der hoereryen*, niet verstaet eene hoer, en kinderen in ontucht gewonnen, maer eene wulpsche vrouw, welke zich, na het voltrekken van het Huwelyk, in overspel verloopt, en kinderen, welke zy, staende het Huwelyk, in overspel met eenen vreemden, voortbrengt; gelijk wy, in de *Uitbreiding*, nader hebben aengetoond (*z*).

De Heer EICHHORN begrijpt het op dezelvde wijs: (*a*). — „Ik vind derhalven, in het eerste „deel van HOSEA, eene ware geschiedenis ver„haeld. HOSEA trouwde wezenlyk GOMER, de „dochter van DIBLAIM; zy werd werkelyk een „overspeelster, en baerde werkelyk den Pro„pheet, drie, in echtbreuk geteelde, kinderen. „De Propheet en zijn huis, waren eene zinprent „van God en het Joodsche volk En waerom „niet? moesten de Propheten niet meermalen „voorbeelden, (het woord in den edelsten zin „genomen zijnde) worden? Kon God niet ver„kiezen, door wien Hy zinlyk wilde onderwij-

(*y*) BELLARMINUS de *Verbo Dei* l. II. c. 15.
(*z*) p. 251 — Conf Cel. MANGER ad h. l.
(*a*) l. c. p. 267, 268.

„ zen? —— Misschien niet, omdat het tegen
„ de welvoeglykheid strijdt, dat God eenen Pro-
„ pheet beveelt; eene אשת זנונים, (*eene vrouw der*
„ *hoereryen*) te huwelyken? —— Ik zou dit niet
„ ontkennen, indien men, (by die benaming)
„ aen eene persoon, die tot hier toe in ontucht
„ geleevd had, aen eene *hoere* denken moest:
„ maer dit was die persoon, welke de Propheet
„ trouwen zou, alleen naer de verkeerde voor-
„ stellingen der Uitleggers, tegen de tael en het
„ tegenbeeld. —— Zy bekomt alleen hier den
„ naem reeds, dien zy eerst verdienen zal, wan-
„ neer zy den echt breekt. En indien zy, voor
„ haer Huwelyk met den Propheet, in onkuis-
„ heid geleevd had, zou zy dan wel een beeld
„ van het Israëlitische volk hebben kunnen zijn?
„ Toen God de Israëliten trouwde, was deze
„ Natie eene reine, kuische, tederlievende jong-
„ vrouw. —— Dus moest ook die jonge doch-
„ ter, welke een beeld zijn zou der Israëliten,
„ voor haer Huwelyk, met den Propheet, eene
„ reine, kuische bruid zijn."

IX. *De verdeeling van dit Boek*

wordt door verschillenden, op onderscheidene wijzen, ingericht.

Zommigen verdeelen dit Boek, in Wettische

Leer-

Leerredenen, Kap. I-X, en Euangelifche Redenvoeringen Kap. XI-XIV. — De Heer WELS (*b*) richt de verdeeling in, naer het getal der zeven Koningen van Israël, onder welke HOSEA geprofeteerd heeft, zodat de onderfcheidene Redenvoeringen gedaen zijn, א. onder JEROBEAM II, Kap. I—III. ב. Geduurende den regeeringlofen tijd, die op den dood van JEROBEAM II gevolgd is, als mede onder de regeering van ZACHARIA en SALLUM, Kap. IV. ג. Onder MENAHEM en PEKAHIA, Kap. V: 1— VI: 3; ד. Onder PEKAH, Kap. VI: 4— VII: 9, 17; onder HOSEA, Kap. VII: 9— XIV. —— Anderen verdeelen het geheele Boek in twee delen, waervan het eerfte zinbeeldige Leerredenen behelst, Kap. I—III, en het ander eigenlyke en onbewimpelde Redenvoeringen, Kap. IV—XIV. Deze verdeeling voldoet het best.

Het eerfte deel Kap. I—III. beftaet, uit zinbeeldige Redenvoeringen, welke het geheimzinnig Huwelyk van HOSEA, en de gevolgen daervan, voordragen. —— „ Het eerfte deel heeft „ zijn eigen oogmerk, ronding en eenheid, „ eene zinbeeldige voorftelling van het gedrag „ des Israëlitifchen volks, jegens God, en des„ zelvs gevolgen. De drie eerfte Hoofdftuk„ ken kan men niet van elkanderen fcheiden.

(*b*) *By de Engelfche Godgel. over* den Bijbel, XI Deel.

„ De verdichting van eene Huwelyks verbindte-
„ nis, tusfchen God en het Israëlitisch volk, en
„ van de tedere Huwelykslievde van God, en
„ de echtbreuk des volks, loopt, door deze drie
„ Hoofdftukken, door. —— Het eerfte Hoofd-
„ ftuk legt den grond, tot de reden in het twee-
„ de, en, als men het derde van de twee eerfte
„ wilde affcheiden, dan zou, aen de geheele
„ zinbeeldige voorftelling, derzelver voltooijing
„ ontbreken. —— Met het vierde Hoofdftuk,
„ houdt alle betrekking, op de zinbeeldige
„ Voorftellingen der drie eerfte, op, en hier volgt
„ zichtbaer het *tweede* deel van het Boek" (*c*).

Evenwel beftaet het eerfte deel, uit onderfcheidene Godfpraken. Het gene, van HOSEAS huwelyk en kinderen, gezegd wordt, is indedaed gebeurd. Maer dit alles kan onmogelyk, op den zelvden tijd, gefchied zijn. De Propheet heeft gevolgelyk, na zekere tusfchentijden, onderfcheidene Openbaringen ontvangen. Dan alle deze onderfcheidene Godfpraken, als geheel gelykzoortig, en eene onderlinge betrekking hebbende tot elkander, heeft de Propheet naderhand, in eenen bundel, te zamen gevoegd (*d*), of zy zijn, om de naeuwe betrekking, welke zy tot elkander hebben, door den Verzamelaer, by één gevoegd.

Ten

(*c*) EICHHORN l. c. p. 254-256.
(*d*) MANGER l. c. p. 19, 20.

Ten aenzien van het tweede Deel, het welk eigenlyke en onbewimpelde Redenvoeringen van onzen Propheet behelst, Kap. IV—XIV, is de meer byzondere verdeeling, door het gebrek van onderſcheidende opſchrivten, zeer moeilyk, en het is dikwerv niet ligt te bepalen, waer eene Godſpraek begint en eindigt. —— Dit is de reden, dat zommigen maer ééne doorlopende Redenvoering ſtellen. Dan dit begrip wordt daerdoor genoegzaem wederlegd, dat HOSEA, geduurende eenen zeer langen tijd, onder verſcheidene Koningen, en zeer verſchillende omſtandigheden van het volk, gepropheteerd hebbe. — Wy zullen de onderſcheidene Redenvoeringen zo opgeven, als het ons is voorgekomen.

I. In het eerſte deel Kap. I—III, laet de HEER de hoogstgaende ongerechtigheid, en den zorgelyken toeſtand van het Rijk der X ſtammen, onder zinbeeldige voorſtellen en verrichtingen, aen het zelve, door onzen Propheet, ernſtig onder het oog brengen.

II. In het tweede deel Kap. IV—XIV, laet de HEER dezelvde zaek, meer regelrecht en onbewimpeld, voorſtellen, zonder zulke zinbeeldige vertoningen, zodat aldaer de toepasſing der vorige zinbeelden, op de harten van Israëls volk, onder de duidelykſte bewoordingen, gemaekt worde.

I· In het eerste Deel Kap. I—III, vinden wy,

א. Het algemeene opschrivt van het gansche Boek, Kap. I: 1.

ב. Eenige Godspraken, Kap. I: 2—III.

א. De *eerste* Openbaring ontving HOSEA, by den aenvang van zijne Prophetische bediening, Kap. I: 2, 3. —— Hy kreeg een Godlyk bevel, om eene vrouw te trouwen, welke zich, staende het huwelyk, in overspel verlopen zou, en de kinderen, welke zy in ontucht zou voortbrengen, als zijne eigene op te voeden. Op deze wijs, moesten de geestelyke hoereryen van het trouwloos Israël worden afgebeeld. —— HOSEA volbracht dit bevel, en trouwde GOMER. Zy bracht, uit hare overspelige verkeering met vreemde mannen, eenen zoon ter waereld. HOSEA behandelde dezen zoon van de overspelige Gomer, als zijn eigen kind.

ב. By gelegenheid der geboorte van dezen eersten zoon, kreeg HOSEA eene *tweede* Openbaring, Kap. I: 4, 5. —— Hy ontving bevel, om dit kind JIZREEL te heten. De reden van deze naemgeving was gelegen, deels in zekere zonden, welke, binnen de Stad *Jizreel*, gepleegd waren, deels in zekere straffen, welke de HEER deswegens zou uitoeffenen, in eene plaets, welke by die Stad gelegen was, namelyk in het *dal Jizreel.*

ג. Toen

ג. Toen GOMERS tweede kind geboren werd, kreeg HOSEA eene *derde* Openbaring, Kap. I: 6, 7. —— Volgens deze moest hy dit kind noemen LO-RUCHAMA, dat is *niet ontfermde*, over welke men zich *niet ontfermt*, ten vertoge, dat de HEER zich niet meer ontfermen zoude over Israël, maer het Rijk der X ſtammen beſloten laten, onder de macht der Asſyriers.

ד. By de geboorte van GOMERS derde kind, kreeg HOSEA eene *vierde* Openbaring, Kap. I: 8-12.

A. Hy ontving bevel, om dit kind den naem te geven van LO-AMMI, dat is, *niet mijn volk*, ten vertoge, dat het Rijk van Juda ook zou verſtoten, en ter verwoesting overgegeven worden, Kap. I: 8, 9.

B. Er worden zeer heuchlyke belovten bygevoegd, Kap. I: 10-12.

ה. Kap. II. behelst eene nieuwe Prophetiſche Leerreden, welke eene blijkbare overeenkomst heeft, met de vorige Godſpraken, en daerom, als eene nadere uitbreiding en bevestiging van dezelve, mag beſchouwd worden.

Wy onderſcheiden 'er in twee hoofddelen.

A. Het eerſte is bedreigend, in het welk den afgodiſchen Israëliten, zo zy zich niet bekeerden, zeer zware ſtraffen worden aengekondigd, vs. 1-12. Hier worden,

A. Eerst des volks misdaden beschreven, vs. 1-7.

α. In het gemeen, vs. 1-3.

β. Meer byzonder en uitvoerig vs. 4-7.

B. Daerna worden de welverdiende straffen van zulk een wangedrag bedreigd, vs. 8-12.

B. Het tweede hoofddeel behelst uitmuntende belovten, ter bemoediging der oprechten, vs. 13-22.

A. Hier worden zeer uitnemende zegeningen beloovd, vs. 13-21.

α. De wederkering der Israëliten, in hun Vaderland, vs. 13, 14.

β. De herstelling van den waren Godsdienst, vs. 15, 16.

γ. Rust en algemeene veiligheid, vs. 17.

δ. De vernieuwing van Gods Verbond, vs. 18, 19.

ε. Een grote overvloed van aerdsche zegeningen, vs. 20, 21.

B. Eindelyk wordt vs. 22. een algemeene heilstaet toegezegd.

γ. De Propheet kreeg, in eene andere Openbaring, Kap. III. bevel, om, na het verstoten van de ontrouwe GOMER, eene andere vrouw te trouwen, maer van denzelvden inborst, die zich, staende het huwelyk met den Propheet, wederom trouwloos gedragen zoude.

Tus-

Tusſchen dit en het vorig huwelyk, is evenwel dit onderſcheid, dat het ſchandelyk gedrag van GOMER diende, om den afval van Israël aftebeelden, maer de beſtendige lievde van HOSEA, tot de tweede vrouw, in weerwil van hare ontrouw, vertoonde de lievde, welke de HEER aen Israël, niettegenſtaende hun aenhoudend wangedrag, beſtendig bleev toedragen.

Wy ontmoeten hier twee delen.

A. De gehoorzaemheid van den Propheet, aen het bevel des HEEREN, om eene tweede vrouw te nemen, welke zich even ſlecht gedragen zou, als de eerſte, vs. 1-3.

B. De verklaring van dit zinbeeldig bedrijv, vs. 4, 5.

II. Met Kap. IV. beginnen eigenlyke Godſpraken, in welke het grouwzaem wangedrag der Israëliten, met deszelvs rampzalige gevolgen, onbewimpeld, en onder zeer duidelyke bewoordingen, wordt voorgeſteld, Kap. IV—XIV.

א. De eerſte van deze onbewimpelde Redenvoeringen is voornamelyk ingericht, ter beſtraffing van de Priesteren, die hier voorkomen, als bedervers van den waren Godsdienst, en voorſtanders van allerlei godloosheid, Kap. IV.

Deze Redenvoering, welke kort na den

dood van JEROBEAM II, schijnt gehouden te zijn, behelst twee delen.

A. Vooreerst een algemeen voorstel van des volks zware schuld, onder allerlei rangen van menschen, en van de vreesselyke straffen, welke daerop rechtvaerdig volgen zouden, vs. 1-3. Hier vinden wy,

A. Eene ernstige opwekking aen het volk, om des HEEREN twist te horen, vs. 1ᵃ.

B. Het voorstel van dezen twist zelve, vs. 1ᵇ-3. vervattende:

α. Eene opgaev van hunne om wraek roepende zonden, vs. 1ᵇ, 2.

β. Eene aenkondiging van geduchte straffen, vs. 3.

B. Daerna wordt het een en ander nader uitgebreid, vs. 4-19.

A. Eerst wordt de zaek, ten aenzien van onderscheidene byzonderheden, vooral op de Priesteren toegepast, vs. 4-10.

α. Dit stuk wordt op zich zelve voorgesteld, vs. 4, 5.

β. Vervolgens worden des HEEREN handelingen, met volk en Priesters, gebillykt, vs. 6-10.

B. Dit alles wordt, ten aenzien van het gansche volk, met eenen vernieuwden aendrang, voorgesteld, vs. 11-19.

α. De

α. De grouwzame verlating van den HEER wordt beschreven, vs. 11-13.

β. De welverdiende straffen worden bedreigd, vs. 14-19.

ב. Kap. V: 1-7. vinden wy eene andere Prophetische Redenvoering, ingericht, niet alleen tot de Priesteren, maer ook tot het huis des Konings. Zy schijnt uitgesproken, ten tijde van Koning MENAHEM, en behelst twee hoofdzaken.

A. Eene bestraffing, over schromelyke misdaden, vs. 1-4.

B. Eene bedreiging van zeer zware straffen, vs. 5-7.

ג. Hierop volgt eene andere Leerreden, Kap. V: 8— Kap. VI: 11. Zy schijnt gehouden te zijn, in het laetst der regeering van PEKAH, en is ingericht tot beide de Koningrijken, zo wel van Juda als van Israël. Aen beide wordt de ondergang bedreigd, maer evenwel met belovte van eene gunstige herstelling, op boete en bekeering.

A. Eerst wordt de ondergang der beide Koningrijken, van Juda en Israël, bedreigd, Kap. V: 8-14.

A. De aennaderende ondergang der beide Koningrijken wordt aengekondigd, Kap. V: 8, 9.

α. Met opzicht, tot het Koningrijk van Juda, vs. 8.

β. Met betrekking, tot het Koningrijk van Israël, vs. 9.

B. Dit oordeel wordt gebillykt, uit aenmerking van het algemeen bederv der beide Rijken, Kap. V: 10-14.

B. Daerna wordt de bekeering der Joden voorſpeld, welke ten gevolge hebben zou, dat de HEER wederom in gunst, op zijn volk, zou nederzien, Kap. V: 15—— Kap. VI: 3.

C. Eindelyk worden des HEEREN wegen, in den ondergang der beide Rijken van Juda en Israël, verdedigd, Kap. VI: 4-11.

A. Eerst in het gemeen, ten aenzien van Israël en Juda beide, vs. 4-7.

α. Zy worden beſtraft, over eene hardnekkige onbekeerlykheid, vs. 4.

β. Daerom wordt, aen beide deze Koningrijken, de verwoesting bedreigd, vs. 5.

γ. De billykheid van dit oordeel wordt aengewezen, vs. 6, 7.

B. Daerna worden des HEEREN wegen, byzonder in den ondergang van het Rijk der X ſtammen, verdedigd, vs. 8-11.

η. De Openbaring Kap. VII: 1-7. ſchijnt ge-

ge-

geven, by gelegenheid, dat Koning PEKAHIA, door zijnen hoofdman PEKAH, vermoord was. —— In deze Godſpraek, wordt

A. Eerst de grouwzame boosheid der Israëliten, in het gemeen, voorgeſteld, vs. 1-2.

B. Daerna wordt 'er een byzondere ſtael van opgegeven, beſtaende in het vermoorden van den Koning PEKAHIA, vs. 3-7.

n. De volgende Openbaring, Kap. VII: 8-16. ontving de Propheet, toen Koning HOSEA het juk van den Asſyrier afgeworpen, en een verbond gemaekt had, met so of SEVECUS, den Koning van Egypte. Het oogmerk was, om den Israëliten, de dwaesheid van deze onderneming, welke zo beledigende was, voor den HEER, met de rampzalige gevolgen daervan, onder het oog te brengen.

A. Eerst ſtelt de Propheet de dwaesheid van deze handelwijs voor, Kap. VII: 8-10.

B. Daerna vertoont hy de geduchte gevolgen daervan, vs. 11, 12.

C. Eindelyk wordt de billykheid der ſtraffen, welke zy deswegens ondergaen zouden, nader aengetoond, vs. 13-16.

ו. Kap. VIII. behelst eene Godſpraek, in welke de vyandelyke aenval der Asſyriers, op het land van Israël, voorſpeld wordt, welke den geheelen ondergang van het

Rijk der X ſtammen ten gevolge hebben zoude.

A. Eerst wordt de aenſtaende ondergang van het Rijk der X ſtammen, door de wapenen der Asſyriers, voorſpeld, vs. 1-3.

B. Daerna worden de misdaden van dat weerbarstig volk, als de verdienende oorzaken van dit geduchte oordeel, uitvoerig opgegeven, om de wegen des HEEREN te rechtvaerdigen, vs. 4-14.

A. De misdaden worden opgeteld, vs. 4-12.

B. De oordeelen, welke de Israëliten eerlang te wachten hadden, worden levendig afgeteekend, vs. 13, 14.

7. Kap. IX. beſtaet uit beſtraffingen en bedreigingen. Voor het naest ſchijnen zy, eenigen tijd voor den ondergang van het Rijk der X ſtammen, te zijn uitgeſproken. — Er zijn drie delen in. Maer wy durven niet bepalen, dat het drie onderſcheidene Godſpraken wezen zouden, vermits 'er zich gene beſlisſende kenmerken van onderſcheidene Leerredenen opdoen. —— Hoe het wezen moge;

A. Het eerſte deel behelst een ernſtig voorſtel van des volks hemeltergende misdaden, in het vereeren der afgoden, met de gevolgen daervan, vs. 1-6.

B. Hier

B. Hierop volgt eene plechtige bedreiging van Gods aennaderende oordeelen, wegens het onverbeterlyk bederv, het welk, zedert de vroegste tijden, zeer diepe wortelen in Israël geschoten had, in tegenstelling van de belovten der valsche Propheten, vs. 7-10.

C. Eindelyk wordt 'er eene bedreiging bygevoegd, van eene geheele ontvolking des lands, welke het gevolg was van Israëls hoogstgaende boosheid, en eindigen zou, in eenen volkomenen ondergang van het gansche Rijk der X stammen, vs. 11-17.

ח. Kap. X. behelst eene afzonderlyke Leerreden, waerin de Propheet, aen het Rijk der X stammen, hunne snode ondankbaerheid omtrent den HEER, in het plegen van de grouwzaemste boosheden, uit Gods naem, voorstelt, met bedreiging der verwoesting van het land, en der sloping van het gansche Koningrijk. —— Zy schijnt uitgesproken te zijn, onder den laetsten Koning HOSEA, toen hy zijne gezanten had afgevaerdigd, naer so, den Koning van Egypte, om aldaer hulp te zoeken, tegen den Assyrier. —— De Propheet spreekt hier, by herhaling, van Israëls grouwelen, en de straffen, welke daerop rechtvaerdig volgen zouden.

A. Vooraf gaet een algemeen voorstel, zijnde

eene beschrijving van Israëls hoogstgaende boosheid, vs. 1 - 3. Deze boosheden bestonden.

A. In eene snode ondankbaerheid tegen den HEER, hunnen milden weldoener, vs. 1.

B. In hunne diep verdorvene gemoedsgesteldheid, vs. 2.

C. In hun oproerig en meineedig gedrag, vs. 3, 4.

B. Vervolgens wordt dit algemeene voorstel, in de byzonderheden, nader uitgebreid en bevestigd, vs. 5 - 15.

A. Uit aenmerking der heerschende afgodery, zijnde de voornaemste bron van alle de grouwelen en onheilen, vs. 5 - 8.

α. Eerst worden de geduchte oordeelen voorspeld, welke eerlang over den afgodsdienst, en, door den zelven, over het geheele volk komen zouden, vs. 5, 6.

β. Daerna die, welke over den Koning, als het hoofd van het gansche Rijk, zouden worden uitgeoeffend, vs. 7.

γ. Eindelyk die, welke het land treffen zouden, en gepaerd gaen, met de uiterste wanhoop der inwoneren, wegens de allervreesselykste verwoesting, vs. 8.

B. By

B. By de heerschende afgodery, de voornaemste bron van Israëls grouwelen en onheilen, kwam nog eene opzettelyke boosheid, en hardnekkige onbekeerlykheid, vs. 9-15.

α. Vs. 9. wordt de grootheid van Israëls boosheid, en de zwaerheid der straffe, welke zy deswegens ondergaen zouden, nadrukkelyk voorgesteld.

β. Deze bedreiging wordt nader verklaerd en gewettigd, vs. 10-15.

a. De geheele ondergang van Israël wordt, als vastelyk besloten, uitdrukkelyk aengekondigd, vs. 10.

b. Daerna wordt de onverbeterlyke boosheid van Israël, als de reden van dit oordeel, aengewezen, vs. 11-14.

c. Eindelyk wordt 'er eene korte herhaling van het een en ander bygevoegd, vs. 15.

b. Kap. XI. wordt de HEER sprekende ingevoerd, bedreigende den ondergang van Israëls Koningrijk, als eene rechtvaerdige straf van hunne snode ondankbaerheid en hardnekkige wederspannigheid, met byvoeging evenwel van eene bemoedigende belofte, omtrent de eindelyke herstelling van dat

volk. —— De Godspraek is tweeledig, behelzende:

A. Eene bedreiging, omtrent den ondergang van Israëls Koningrijk, vs. 1-7, waerin

A. De snode ondankbaerheid van Israël wordt voorgesteld, vs. 1-4. en

B. De straffen, welke daerop volgen zouden, beschreven worden, vs. 5-7.

α. De straffen zelve worden opgegeven, vs. 5, 6. en

β. De billykheid daervan wordt betoogd, vs. 7.

B. Hierop volgt eene bemoedigende belovte, omtrent de herstelling van Israël, vs. 8-11.

A. Eerst verklaert de HEER in het algemeen, dat Hy Israël niet voor altoos verwerpen, maer zich over het zelve wederom ontfermen zoude, vs. 8-9.

B. Daerna wordt de herstelling van Israël, in hun Vaderland, meer byzonder toegezegd, vs. 10, 11.

γ. De Prophetische Leerreden, Kap. XII. is uitgesproken onder HOSEA, den laetsten Koning der X stammen. —— Zy bestaet hoofdzakelyk, in eene akelige afteekening van de snoodste boosheden, welke, niet alleen in het Rijk der X stammen, maer ook in dat van Juda, heerschende geworden waren, en in eene bedreiging van de meest geduchte straf-

ſtraffen, welke zy rechtvaerdig verdiend hadden.

A. Vooraf gaet een algemeen voorſtel, behelzende eene beſchrijving van het heerſchend bederv der zeden, zo onder Juda, als onder Israël, vs. 1.

B. Dit algemeene voorſtel wordt nader uitgebreid, vs. 2-15.

A. Eerst wordt de ſchuld, beide van Israël en Juda, aengewezen, met de geduchte ſtraffen, welke daerop rechtvaerdig volgen zouden, vs. 2, 3.

α. Ten aenzien van Israël, vs. 2.

β. Met opzicht tot Juda, vs. 3.

B. Daerna wordt de zwaerheid der ſchuld, beide van Israël en Juda, uitvoerig betoogd, en, met eene geduchte bedreiging, beſloten, vs. 4-15.

α. De zwaerheid der ſchuld van Israël, en Juda, wordt vs. 4-15[a]. bewezen.

a. Uit hunne ongelykformigheid, aen hunnen Stamvader JACOB, vs. 4-6.

b. Uit de ernſtige vermaningen, welke zy in den wind geſlagen hadden, vs. 7-9.

c. Uit de weldaden, welke zy, met-

de ſnoodſte ondankbaerheid, beantwoord hadden, vs. 10-15ᵃ.

β. De welverdiende ſtraf wordt vs. 15ᵇ. bedreigd.

ℷ. De laetſte Prophetiſche Redenvoering van HOSEA, welke in den laetſten tijd van Israëls Koningrijk, niet lang na de vorige, gehouden is, vinden wy Kap. XIII, XIV.

Wy onderſcheiden 'er in vier hoofddelen.

A. Het eerſte deel is beſtraffend en bedreigend, in het welk de ſnode ondankbaerheid der Israëliten, met hare rampzalige gevolgen, beſchreven wordt, Kap. XIII: 1-8.

B. In het tweede worden Gods geduchte oordeelen gebillykt, Kap. XIII: 9—XIV: 1.

C. Het derde is vermanende, in het welk de Israëliten, tot bekeering, worden opgewekt, Kap. XIV: 2-4.

D. Het vierde is belovend, en behelst zeer heerlyke toezeggingen, Kap. XIV: 5-10.

A. In het beſtraffend deel, Kap. XIII: 1-8.

A. Wordt het verfoeilyke van Israëls afgodery, welke den weg baende, tot hunnen ondergang, beſchreven, Kap. XIII: 1-3.

B. Israëls afgodery was gepaerd, met de ſnoodſte ondankbaerheid, vs. 4-8.

α. De weldaden, welke de HEER aen Israël bewezen had, vinden wy, vs. 4, 5.

β. De ondankbare beantwoording, vs. 6.

γ. De bittere gevolgen daervan, vs. 7, 8.

B. In het tweede deel, worden des HEEREN gestrenge handelingen, met het ondankbaer Israël, gebillykt, Kap. XIII: 9— XIV: 1.

A. De zaek wordt, in het gemeen, voorgesteld, Kap. XIII: 9, en

B. Meer byzonder aengedrongen, Kap. XIII: 10— XIV: 1.

C. Het derde deel van deze Godspraek Kap. XIV: 2-4. is vermanende, in het welk de Israëliten, tot bekeering, worden opgewekt.

A. Eerst worden de Israëliten vermaend, om zich, onder de Assyrische gevangenis, tot den HEER te bekeeren, vs. 2.

B. Daerna wordt hun nader aengewezen, hoedanig deze bekeering wezen moest, vs. 3, 4.

D. Het vierde of laetste deel van deze Godspraek behelst eene zeer heuchlyke belovte, omtrent de gezegende herstelling van Israël, Kap. XIV: 5-10.

A. De belovte zelve vinden wy, vs. 5-9.

α. Van vergeving der zonden, vs. 5.

β. Van eenen groten overvloed van allerlei zegeningen, vs. 6-9.

B. Deze belovte wordt besloten, met eene heilzame vermaning, die het slot uitmaekt, niet alleen van deze Godspraek, maer ook van het geheele Prophetische Boek, vs. 10.

X. *Uitlegkundige Schrivten.*

Over alle de XII zogenaemde KLEINE PROPHETEN, hebben wy in onze tael, eene Uitlegging van G. HUTCHESON, onder den tijtel van, *verklaring over de XII kleine Propheten*, II Deelen in 4°.

Over den Propheet HOSEA, hebben wy gene Nederduitsche Uitlegging, dan alleenlyk eene vertaling van

J. A. MARCK, *over den Propheet* HOSEA in 4°. en

J. BIERMAN, *over de vier eerste Kapittelen van* HOSEA in 4°.

INLEIDING

TOT HET

BOEK

VAN DEN

PROPHEET

JOËL

I. *De Schrijver van dit Boek*

Was JOEL, *een zoon van* PETHUEL, Kap. *I:* 1. De naem JOEL ſchijnt voor het naest zamengeſteld en verkort, uit de Godlyke namen יהוה en אל, zeggende zo veel, als *de* HEER *is God* of *de* HEER *is de ſterke God.* Of de Propheet dezen naem, met een geheimzinnig uitzicht, gedragen hebbe, kunnen wy niet bepalen. Denkelyk hebben zijne ouders hem dezen naem, uit Godvruchtige beginſelen, gegeven.

Zijn Vader of Grootvader was PETHUEL. Dit wordt 'er bygevoegd, om hem van anderen, die ook den naem van JOEL droegen, te onderſcheiden. — Voor het overige is het ons onbekend,

wie deze PETHUEL geweest zy. Toen deze Godspraek beschreven werd, was onze Propheet, onder zijne tijdgenoten, genoeg bekend, by den naem van JOEL, *den zoon van* PETHUEL. Althans het begrip van Rabbi SALOMO JARCHI verdient nauwlyks opmerking, dat onze Propheet de eerstgeborene van SAMUEL zou geweest zijn, die ook den naem droeg van JOEL, 1 Sam. VIII: 2: want, uit den inhoud van zijne Godspraken, is het allerblijkbaerst, dat onze Propheet, in veel lateren tijd, geleevd hebbe. Voeg 'er by, dat hy de zoon was van eenen PETHUEL, het welk aenmerkelyk verschilt van SAMUEL. De gemelde Rabbi onderstelt wel, dat SAMUEL hier PETHUEL zou genaemd worden, omdat hy den HEER bewoog, door zijne gebeden. Maer, indien deze naemsafleiding gegrond was, dan zouden MOSES, DANIEL, en andere Godvruchtige mannen, even eens PETHUEL kunnen genoemd worden (*a*).

Het geen men verder voorgeevt, omtrent dezen JOEL en zijn Vaderland, is alles even onzeker. De Heilige Schrivt geevt ons gene aenleiding, om 'er iets van te weten. „ Stam, geslacht, en „ vaderstad, en wat dergelyke is, moet men of „ geheel niet begeeren te weten, of men moet „ zich zelven kunnen overwinnen, om uit stin- „ kende bronnen te scheppen" (*b*). Dan

(*a*) CARPZOVIUS l. c. Tom. II. p. 294, 295.
(*b*) EICHHORN l. c. III Deel. p. 270, 271.

Dan het is van veel meerder aenbelang, dat wy onderzoek doen, naer

II. *Den leevtijd van den Propheet* JOEL.

Vooraf hebben wy op te merken, dat onze JOEL zijne Prophetische redenvoeringen regelrecht inrichtte, tot de Joden. Hy moet derhalven, in het Rijk der X stammen, niet gezocht worden. Hy spreekt alleen tot het volk van Juda, zonder eenig blijk, dat hy Israël, of het Rijk der X stammen, mede insluite. De geduurige melding van Sion, den Tempel, de Priesters, en den Godsdienst, die te Jerusalem, in den Tempel verricht werd, wijzen ons ook allerduidelykst, tot het volk van Juda. Het is waer, één of twee mael, wordt Kap. III. ook de naem van Israël genoemd. Maer men herinnere zich, dat de naem van Israël, zedert de wechvoering der X stammen naer Assyrien, eene gemeene benaming was, die zomtijds, zonder onderscheid, aen de X, of aen de twee stammen gegeven werd; en Kap. III. vinden wy den naem van Israël, met opzicht tot toekomende tijden. —— Deze byzonderheid, dat JOEL, tot Juda geprophetеerd hebbe, levert ons eenig merkteeken op, om zijnen leevtijd te onderzoeken.

Een tweede tijdmerk vinden wy, in den heerschenden hongersnood, ontstaende uit gebrek

van veld- en boomgewasfen, veroorzaekt, deels door fpringhanen en ander ongedierte, deels door eene grote droogte, Kap. I.

Dit algemeene ftaet dan vast, dat JOEL tot de Joden geprophetеerd hebbe, op eenen tijd, dat dit volk, met eenen zeer zwaren hongersnood, bezocht was. —— Maer wanneer is dit gefchied? Hieromtrent zijn zeer verfchillende gedachten.

א. De Propheet JEREMIA fpreekt ook van eene grote en langduurige droogte, Kap. XIV: 1-6. Hier uit hebben zommigen willen afleiden, dat onze JOEL een tijdgenoot geweest zy van JEREMIA. —— Maer hier tegen zijn twee zeer gewichtige bedenkingen; vooreerst dat JEREMIA in het geheel gene melding make van fpringhanen, ten anderen dat de HEER, by den hongersnood, door JEREMIA vermeld, de voorbidding verboden hebbe, daer het voorftel van JOEL veel meer aenmoedigende, en opwekkende is.

ב. De zeer beroemde VITRINGA (*c*) houdt onzen JOEL voor den oudften van alle de Propheten, op dezen grond, dat AMOS, die één der oudfte Propheten is, het oog gehad hebbe, op de voorzegging van JOEL, omtrent de fprinkhanen, als reeds vervuld zijnde, Amos IV: 9, verg.

(*c*) *Typus doctr. Proph.* c. IV. §. 12.

verg. met Joel I: 4, 12, Amos V: 18, verg. met Joel II: 2. —— Dan de sprinkhanen, door AMOS vermeld, zijn dezelvde niet met die gene, van welke JOEL gesproken heeft. Het oordeel der sprinkhanen, by onzen JOEL vermeld, ging gepaerd met eene langduurige droogte, Kap. I: 18, 19, maer in het geval, daer AMOS van spreekt, ontbrak het niet aen regen, Amos IV: 7, 8. —— AMOS klaegt alleenlyk, over het verdorren van den wijngaerd, vijgen- en olyvenbomen; maer JOEL zegt, dat ook de veldgewassen verdorven waren. — AMOS eindelyk, en dit alleen doet alles af, maekt melding van eene plaeg der springhanen, waermede het land der X stammen bezocht was, maer het oordeel, daer JOEL van spreekt, had alleen betrekking tot het volk van Juda.

3. Anderen stellen de Prophetische bediening van onzen JOEL gelyktijdig, met de regeering van den godlozen Koning MANASSE. —— Dit gevoelen wordt bevestigd, door het vermaerde geschrivt der Joden, *Seder Olam* genaemd, het welk, zo wel by de Christenen, als by de Joden, in achting is. Men voegt 'er by, dat de Propheet MICHA ook eene grote droogte, en eenen zwaren hongersnood voorspeld hebbe, welke het Koningrijk van Juda zouden overkomen, ter oorzake van hunne godloosheid, on-

der den Koning MENASSE, Mich. VI: 14, 15. — Maer het oordeel, door MICHA voorfpeld, had, immers meerendeels, betrekking, tot het Koningrijk van Israël.

ז. Nog anderen brengen de Godfpraken van JOEL, wel tot dien tijd, wanneer het Koningrijk der X ftammen reeds, door de Asfyriers, verdelgd was, maer denken lievst, aen de dagen van den vromen Koning HISKIAS, en wel inzonderheid aen den optocht van den Asfyrifchen Koning SANHERIB, tegen Juda, toen die machtige Vorst, met het Rijk van Juda, op dezelvde wijs dacht te doen, als zijn Voorzaet SALMANASSER, met het Rijk der X ftammen, gedaen had. —— Zo begrijpt het ook de zeer beroemde VENEMA (*d*), die deze gedachte, met de volgende redenen, zoekt waerfchijnlyk te maken.

A. Dat 'er in de Godfpraken van onzen JOEL, geen acht meer geflagen wordt, op het Rijk der X ftammen.

B. Dat hier nergens eene beftraffing, over de afgodery, voorkomt, welke, onder den grouwzamen ACHAZ, het land van Juda overftroomd had, doch onder den vromen HISKIA werd uitgeroeid, fchoon dezelve, onder de regeering

(*d*) *Hist. Eccl.* Tom. II. p. 206.

ring van zijnen ontaerten zoon en opvolger MANASSE, het hoofd wederom begon op te ſteken.

C. Dat de Joodſche Godsdienst, volgens des HEEREN wetten, ten tijde dezer Godſpraek van JOEL, nog bloeide, in het Rijk van Juda, gelijk het volk en de Priesters opgewekt worden, tot vasten en geween, in des HEEREN voorhoven, Kap. I: 14. II: 17. — Gelijk ook de treurſtof daerin voornamenlyk geſteld wordt, dan het drank-offer en het ſpijs-offer, in deze dagen van droogte en gebrek, was afgeſneden, van het huis en het altaer des HEEREN, Kap. I: 9, 13, 16; ten kennelyken bewijze, dat de plechtige Godsdienst, in den Tempel, ter dezer tijd, nog ſtand greep.

Uit dit alles meent men te mogen beſluiten, dat onze JOEL, in de dagen van Koning HISKIA, geprophèteerd hebbe, en een tijdgenoot geweest zy van HOSEA, AMOS, MICHA, en ook van JESAIA, ſchoon hy niet tot de vroegſte, maer tot de laetſte tijden, van deze Godsmannen, zou moeten gebracht worden. —— Men gist ook, dat onze Propheet, om deze reden, in de Griekſche Overzetting der LXX, achter HOSEA, AMOS, en MICHA geplaetst zy.

ח. Dan het is ons zeer aennemelyk voorgeko-

men, dat onze Propheet JOEL geleevd hebbe, na de wederkeering der Joden uit Babel, zodat de Joden, met de oordeelen hier vermeld, bezocht zijn, na dat Stad en Tempel herbouwd waren, en de plechtige Godsdienst herſteld was.

Na de wederkeering der Joden, uit de gevangenis van Babel, zond de HEER nog Propheten onder het volk, gelijk HAGGAI, ZACHARIAS, en MALEACHI —— De inhoud der Godſpraek past ongemeen wel, op den gemelden tijd.

A. De Tempel ſtond. Het Altaer werd bediend. De Priesterſchaer was, op den berg van Gods Heiligheid, in bediening. Ook maekten Juda en Israël één volk uit, Kap. II: 27. III: 2.

B. De zonden, welke aenleiding gaven, tot de hier gemelde oordeelen, worden wel niet uitdrukkelyk genoemd, maer zy kunnen, uit de vermaningen en beſtraffingen, ligtelyk worden afgeleid.

A. Er wordt in het geheel niet geſproken van de afgodery, de hoofdmisdaed, aen welke de Joden, voor de wechvoering, zo grotelyks verſlaevd waren;

B. Maer van overdaed en dronkenſchap; van geveinsdheid in den Godsdienst; zo dat de boetvaerdigheid alleen beſtond, in de

de uiterlyke plechtigheid van het fcheuren der kleederen, het welk zeer wel overeenftemt, met de befchrijving van de zedelyke gefteldheid des volks, Mal. I: 6-14. III: 5, 10.

C. Zoortgelyke oordeelen als hier, by JOEL, befchreven worden, zijn ook den Joden overgekomen, na hunne wederkeering, uit de gevangenis van Babel. Niet alleen werden zy, om de verflapping in den Tempelbouw, geftraft, met droogte, onvruchtbaerheid, en inhouding van zegen, Hagg. I: 10, 11. II: 17, 18, maer ook, om het verwaerlozen van den Godsdienst, met verdervend ongedierte, het welk, onder den gemenen naem van opeter, wordt voorgefteld, Mal. III 11.

D. De onheilen, in den tijd van JOEL, waren van dien aert, dat de afwending niet hopeloos ware, gelijk het met de zaek gelegen was, ten tijde van JEREMIA, Jer. XIV, XV. De HEER riep het volk, door JOEL, tot vasten, geween, en bekeering, wanneer de plagen zouden worden afgewend, even als Hagg. I: 7-11. Mal. III: 11.

E. De ongemeene bloeiftaet, die, na de afwending van Gods oordeel, beloovd wordt, ftemt zeer wel overeen met den bloeiftaet, door ZACHARIAS toegezegd, Zach. VIII: 12, 13.

F. Wanneer wy hier denken, aen den ſtaet der Joden, na de wederkeering uit Babel, en de herſtelling in hun Vaderland, dan is de zamenhang ongedwongen, met de belovte, nopens de tijden van den MESSIAS, en de uitſtorting van den Heiligen Geest, Kap. II: 28-31.

G. Na de uitſtorting van den Heiligen Geest, zou *de grote en vreesſelyke dag des* HEEREN volgen, in de verwoesting van Jeruſalem; en, van dezen doorluchtigen dag, heeft ook MALEACHI geprophèteerd, Kap. IV: 1.

Uit dit alles ſchijnen wy te mogen beſluiten, dat JOEL, na de wederkeering der Joden uit Babel, gelyktijdig met HAGGAI, ZACHARIAS, en MALEACHI, geleevd en geprophèteerd hebbe.

Wy gaen over tot

II. *Den inhoud van dit Boek.*

De aenleiding tot de Godſpraken van JOEL beſtond, in dat ontzettend oordeel van gebrek en hongersnood, Kap. I. beſchreven, het welk, door eene langdaurige droogte, gepaerd met eene grote vermenigvuldiging van verſlindend ongedierte, veroozaekt werd.

By gelegenheid van dat oordeel, werd de Propheet JOEL, tot het volk van Juda, gezonden,

om

om hen ernſtig te beſtraffen over hunne zonden, byzonder van overdaed, dronkenſchap, onverſchilligheid en geveinsdheid in den Godsdienst, over welke misdaden zy rechtvaerdig geſtraft werden. —— Hy vermaent hen, tot boete en bekeering, als het eenige middel, om des HEEREN reeds drukkende en nog dreigende oordeelen gunstig aftewenden. —— Hy voegt 'er aengename heilbelovten by, ter bemoediging van de oprechten.

De inhoud is derhalven, deels beſtraffende, deels bedreigende, deels vermanende, deels bemoedigende.

Hier uit, is

IV. *Het oogmerk van dit Boek*

genoegzaem kenbaer. — Het was namelyk, om de ſteeds toenemende boosheid te beteugelen; om de zondaren, tot berouw en bekeering, op te wekken; als mede om de oprechten te verſterken, in hun geloov, omtrent de komst van den MESSIAS, en de Openbaring van zijn Koningrijk, welks voorrechten en zegeningen, by uitnemenheid, heerlyk wezen zouden.

V. *De Schrijvstijl van den Propheet* JOEL

is zeer nadrukkelyk, verheven en cierlyk, doorweven met zeer aengename leenspreuken en gelykenissen. — „ De Dichter vangt aen, met „ eene klagende affschildering der verwoesting „ des lands, en hy eindigt, met uitzichten in „ gelukkige tijden. Nadat de kelk met treurig- „ heid geledigd is, schenkt hy den beker des „ trooste. — Die in JOEL den groten Dichter „ en Schilder, naer zijne verbeeldingskracht, niet „ erkent, die heeft zeker nooit eenen Dichter „ met smaek gelezen. De tortelduiv kort in het „ begin, over het verlies der dorschvloeren, en „ de adelaer stijgt op het einde, de zon van het „ geluk tegen. Schoon en aendoenlyk zijn de „ klagende schilderingen, in het eerste hoofd- „ stuk; aendoenlyk en verheven is, in het twee- „ de, de leenspreukige teekening der springha- „ nen als vyanden; maer, in de afbeelding der „ gelukkige tijden, overtreft de Dichter zich „ zelven. Hier is hy overal uitvinder. Hier „ draegt hy beelden en verdichtingen, die geen „ één ons bekend Hebreeuwsch Dichter, voor „ hem gewaegd, en ook geen één, na hem, oor- „ sprongelyk genoeg nagevolgd heeft" (*e*).

Over

(*e*) EICHHORN l. c. III D. p. 274—277.

Over het algemeen, is de ſtijl van onzen Propheet vry klaer; hier en daer evenwel, vooral op het einde, zijn de zaken wat duister (*f*).

VI. *De Godlyke oorſprong van dit Boek.*

is buiten alle bedenking. —— De inhoud daervan is, eenen Godlyken Schrijver, ten vollen waerdig.

Trouwens, dat JOEL van ouds by de Joden, voor een Propheet, en zijn Boek, voor een Godlyk geſchrivt, gehouden zy, is buiten alle tegenſpraek. —— Dit wordt bevestigd, door het onfeilbaer gezach van de Apostelen PETRUS en PAULUS, die zich op deze Prophecy, als een Godlyk Schrivt, beroepen hebben, Hand. II: 16— Rom. X: 13. —— Wanneer men daerenboven Matth. XXIV: 29. Marc. XIII: 24. Luc. XXI: 25, met de Godſpraken van JOEL vergelykt, zal men duidelyk genoeg bemerken, dat onze Godlyke Leermeester JESUS, op de voorzeggingen van JOEL, het oog hebbe.

(*f*) LOWTH *de S. Poeſ.* part. II. p. 428.

VII. *De verdeeling van dit Boek.*

is zeer moeilyk, en wordt daerom, op verschillende wijzen, ingericht.

In den Hebreeuwschen Bijbel, heeft dit Boek IV, maer in onze Overzetting, slechts III Kapittelen. De 5 laetste versen van Kap. II, volgens onze Overzetting, maken het III[de] Hoofdstuk uit, in den Hebreeuwschen Bijbel.

Zommigen hebben in dit Boek *vier*, anderen *drie*, anderen wederom slechts *twee* hoofddelen onderscheiden. —— Zulke verdeelingen zijn dikwerv willekeurig, en hangen veel af van de manier, op welke men den inhoud van eene Godspraek begrijpt. Zy die slechts *twee* hoofddelen, in deze Godspraek, menen aen te treffen, verschillen nog aenmerkelyk, over de byzondere schikking, in het bepalen, waer het eerste deel eindigt, en waer het tweede eenen aenvang neemt.

Zommigen maken de verdeeling, op deze wijs (*g*), dat het *eerste* deel een wettisch voorstel behelze, Kap. I: 1— II: 17, waerin het volk van Juda, tot boete en bekeering, wordt opgewekt; en dat het *tweede* deel meer Euangelisch zy, Kap. II:

(*g*) CARPZOVIUS l. c. II D. p. 303.

II: 18— III: 21, waerin bemoedigende belovten voorkomen, van eene gunstige verhoring, van zegeningen, zo tijdelyke als geestelyke, en van het verbreken van de macht der vyanden, door een zichtbaer oordeel, het welk de HEER over hen brengen zoude.

De uitmuntende VENEMA (*h*), merkt het *eerste* deel, Kap. I en II, als eene byzondere Leerreden aen, waerin, onder leenspreukige en verbloemde uitdrukkingen, de lotgevallen van het Joodsche Gemeenebest, tot aen het einde der oude huishouding, op eene zeer cierlyke wijs, voorspeld worden; en dan zou het *tweede* deel, Kap. III, eene nieuwe leerreden behelzen, welke de verdelging der vyanden, met de heuchlyke omstandigheden, welke daeruit, voor des HEEREN volk, stonden geboren te worden, op eene verhevene wijs afschildert.

Dan wy houden het daervoor, gelijk, in de *Uitbreiding*, nader blijken zal, dat 'er Kap. I, II, van eigenlyke springhanen, en dergelyk ongedierte gesproken worde.

Wy voegen ons, tot nog toe, by de zulken, die elk der III Kapittelen in dit Boek, volgens de schikking en verdeeling van deze Godspraek, in onze Nederlandsche Vertaling, als eene by-

(*h*) l. c.

zondere redenvoering van den Propheet beschouwen.

Volgens dit begrip, bestaet de Godspraek van JOEL, uit drie onderscheidene Prophetische Redevoeringen.

I. De eerste is vervat, Kap. I. —— Wy onderscheiden 'er in,

א. Het opschrivt van dit Prophetisch Boek, vs. 1.

ב. De Openbaring, welke JOEL ontvangen, en aen het volk van Juda gepredikt heeft, vs. 2-20.

Deze Prophetische Leerreden bestaet uit twee hoofddelen.

A. Eene beschrijving van Gods geduchte oordeelen, vs. 2-12.

B. Eene opwekking, vooral aen de Priesteren, tot boetvaerdigheid en bekeering, vs. 13-20.

A. In de beschrijving van Gods geduchte oordeelen, vs. 2-12.

A. Wordt eerst de zwaerheid van dat oordeel, by wijs van inleiding of voorbereiding, aengewezen, vs. 2, 3.

B. Daerna wordt dit merkwaerdig oordeel omstandig beschreven, vs. 4-12.

α. De hoofdzaek van dit oordeel wordt vs. 4. opgegeven.

β. De

ß. De zwaerheid van dit oordeel wordt, in verscheidene sprackwendingen, nader aengewezen, vs. 5-12.

a. De eerste spraekwending is, tot weeldrigen en wellustigen, die gewoon waren, in allerlei overdaed te leven, vs. 5-7.

b. De andere tot het gansche volk, om den schromelyken invloed te vertonen, welken die geduchte plaeg had, op den Godsdienst en den Burgerstaet, vs. 8-12.

a. Op den Godsdienst, vs. 8, 9.

b. Op den Burgerstaet, vs. 10-12.

B. Hierop volgt eene opwekking, vooral aen den Priesteren, tot boetvaerdigheid en bekeering, vs. 13-20.

A. De Propheet vermaent het volk, byzonder de Priesteren, tot eene diepe verootmoediging, vs. 13-18.

α. De plicht, welken de Propheet vordert, is die van diepe verootmoediging, vs. 13, 14. Dezen eischt hy,

a. Eerst van de Priesteren, die het Altaer bedienden, en van het welke, uit hoofd van de algemeene schaersheid, de offeranden geweerd waren, vs. 13.

b. Daerna van het ganſche volk, het welk, ter plechtige verootmoediging, voor des HEEREN aengezicht, in zijn huis, moest worden zamengeroepen, vs. 14.

ß. Hierop volgt nu een zoort van voorſchrivt, zijnde een aendoenlyk beklag, waermede zy hunnen nood, aen den HEER, moesten voorſtellen, vs. 15-18.

B. Vs. 19, 20. bevestigt de Propheet zijne vermaning, tot boetvaerdigheid, door zijn eigen voorbeeld.

II. Kap. II. behelst twee hoofdbyzonderheden.

א. Eene beſchrijving van eenen aennaderenden oordeelsdag, door middel van alles vernielende ſpringhanen, benevens eene aenwijzing van de middelen, om dat geduchte oordeel af te wenden, vs. 1-27.

ב. Eene belovte, omtrent eene zeer overvloedige bedeeling van den Heiligen Geest, vs. 28-31.

א. In het eerſte deel, onderſcheiden wy,

A. Eene aenkondiging van eenen zeer geduchten oordeelsdag, gepaerd met eene ernſtige opwekking tot bekeering, vs. 1-14.

A. Het algemeene voorſtel vinden wy, vs. 1.

B.

B. De nadere uitbreiding daervan, vs. 2-14.

α. Het oordeel wordt nader beschreven, vs. 2-11.

a. Eerst in deszelvs zwaerheid, vs. 2^a.

b. Daerna in de werktuigen, door welke het zou worden uitgeoeffend, vs. 2^b-11.

β. Op de beschrijving van het oordeel, volgt eene zeer gepaste vermaning, vs. 12-14.

B. Vs. 15-27. wordt de vermaning tot bekeering nader aengedrongen, uit aenmerking van de gezegende gevolgen, welke daerop te wachten waren.

A. De nieuwe opwekking tot boetvaerdigheid wordt voorgesteld, vs. 15-17.

B. Nader aengedrongen, uit aenmerking van de heilrijke gevolgen, vs. 18-27.

α. In het gemeen wordt des HEEREN zegen beloovd, vs. 18.

β. In het byzonder voegt 'er de Propheet eene geheele reeks van toezeggingen by, vs. 19-27.

ב. Het tweede deel van dit Kapittel behelst eene belovte, omtrent eene overvloedige bedeeling van den Heiligen Geest, vs. 28-32.

A. Eerst wordt 'er eene heilrijke belovte

gedaen, omtrent eene zeer ruime uitftorting van den Heiligen Geest, vs. 28, 29.

B. Daerna eene bedreigende Voorzegging, omtrent verbazende voorteekenen van een aennaderend oordeel, het welk met verfchoning, over des HEEREN volk, zou gepaerd gaen, vs. 30-32.

A. De gemelde voorteekenen vinden wy, vs. 30, 31.

B. De verfchoning, vs. 32.

III. Kap. III. behelst twee hoofddelen.

א. Eene Voorzegging, dat de HEER zeer geduchte vyanden, tegen de Joden, naer het dal van JOSAPHAT, zou doen optrekken, en dezelve aldaer, op eene zeer vreesfelyke wijs, geheel verdelgen, vs. 1-17.

ב. Het tweede deel ftelt het gevolg van deze gebeurtenis voor, beftaende, in eenen ongeftoorden gelukftaet, welken de Joden, in hun Vaderland, genieten zouden, vs. 18-21.

א. In het eerfte deel vs. 1-17. wordt

A. Eerst de optocht van verfcheidene volken, tegen het land van Israël, naer het dal van JOSAPHAT, en Gods richterlyk oordeel over dezelve, meer algemeen voorfpeld, vs. 1-8.

A. Vs.

A. Vs. 1. wordt de tijd bepaeld.

B. Vs. 2-8. vinden wy de optocht van verscheidene volken, tegen het land van Israël, en Gods richterlyk oordeel over dezelve.

α. Eerst wordt 'er gesproken van alle Heidenen, in het gemeen, vs. 2, 3.

β. Daerna van de Tyriers, Sidoniers, en Palestiners in het byzonder, vs. 4-8.

B. Het een en ander wordt, in ettelyke byzonderheden, nader uitgebreid, vs. 9-17.

A. Ten aenzien der vergadering van de gemelde volken, in het dal van JOSAPHAT, vs. $9-12_a$.

B. Met opzicht tot het Godlyk oordeel, over deze vyanden der Joden, vs. 12^b-17.

2. Het tweede deel der Godspraek stelt het gevolg van deze gebeurtenis voor. Daerna zouden de Joden, in hun Vaderland, eenen ongestoorden geluksstaet genieten, vs. 18-21.

VIII. *Uitlegkundige Schrivten.*

Over de Voorzeggingen van JOEL kan men, in onze tael, lezen;

De algemeene Bijbelverklaring der *Engelsche Godgeleerden*, en van

HENRY en STACKHOUSE, als mede:

G. HUTCHESON *over de kleine Propheten*, II delen in 4°, en

T. VAN TOL, over den Propheet JOEL, in 4°.

J. VAN NUYS KLINKENBERG.

Amsterdam den
3de Juny 1788.

A. Vs. 1. wordt de tijd bepaeld.

B. Vs. 2-8. vinden wy de optocht van verscheidene volken, tegen het land van Israël, en Gods richterlyk oordeel over dezelve.

α. Eerst wordt 'er gesproken van alle Heidenen, in het gemeen, vs. 2, 3.

β. Daerna van de Tyriers, Sidoniers, en Palestiners in het byzonder, vs. 4-8.

B. Het een en ander wordt, in ettelyke byzonderheden, nader uitgebreid, vs. 9-17.

A. Ten aenzien der vergadering van de gemelde volken, in het dal van JOSAPHAT, vs. 9-12ₐ.

B. Met opzicht tot het Godlyk oordeel, over deze vyanden der Joden, vs. 12ᵇ-17.

2. Het tweede deel der Godspraek stelt het gevolg van deze gebeurtenis voor. Daerna zouden de Joden, in hun Vaderland, eenen ongestoorden gelukstaet genieten, vs. 18-21.

DE
PROPHEET
DANIEL.

DE PROPHEET DANIEL.

HET I. KAPITTEL.

HEt Boek van DANIEL bestaet uit twee Hoofddeelen. — Het eerste deel is Geschiedkundig, Kap. I-VI. Het ander Prophetisch, Kap. VII — XII.

Het Geschiedkundig gedeelte Kap. I-VI. behelst twee Hoofdbyzonderheden. א. Een gedenkwaerdig verhael, omtrent de gevangenis van DANIEL, en drie zijner metgezellen, beneffens hunne komst aen het Hov van Babel, Kap. I. ב. Een bericht der zonderlinge ontmoetingen, welke dezen vier Jongelingen, in het gemeen, en DANIEL in het byzonder, aen het Hov van Babel, onder verscheidene Koningen, zijn overgekomen, onder NEBUCADNEZAR, Kap. II-IV, onder BELSAZAR, Kap. V, onder DARIUS *den Meder*, Kap. VI.

In dit eerste Kapittel ontmoeten wy een verhael van verscheidene merkwaerdige byzonderheden, welke betrekking hebben.

I. Deels tot DANIEL, en zijne drie metgezellen, te zamen vs. 1-20.

II. Deels tot DANIEL alleen vs. 21.

I. In de byzonderheden, betreffende DANIEL, en zijne metgezellen te zamen, vs. 1-20, komen ons de volgende zaken voor.

א. Een bericht, omtrent het treurig lot, het welk Jerusalem, onder de regeering van Koning JOJAKIM, getroffen, en aenleiding gegeven had, dat DANIEL, en zijne metgezellen, uit hun Vaderland, naer Babel, wierden overgebracht, vs. 1, 2.

ב. Een verhael van derzelver opvoeding en onderwijzing, aen het hov van Babel, vs. 3-20. — Hier vinden wy,

A. Het bevel des Konings van Babel, om hen, tot den dienst van het Hov, bekwaam te maken, vs. 3-7.

B. Het Godvruchtig gedrag van deze Jongelingen, by die gelegenheid, gehouden, en, met de Godlyke goedkeuring achtervolgd, vs. 8-17.

C. De byzondere bekwaemheid, welke de Koning van Babel, in deze Jongelingen, by derzelver ondervraging, ontdekte, vs. 18-20.

1. In het derde jaer des Koninckrijcks Jojakims des Konings van Juda, zijnde het jaer 3397, na de schepping der waereld, verg. VII Deel, *Tijdtafel* p. CXXV, (*a*) quam Nebucadnezar, de toenmalige Koningh van Babel, te Jerusalem, ende belegerdese.

Deze NEBUCADNEZAR, die anders wel eens NEBUCADREZAR genaemd wordt, heet, by BEROSUS, volgens de aenteekening van JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 11. NABUCHODONOSORUS, en by MEGASTHENES, volgens EUSEBIUS *Præp. Evang.* l. 9. c. 41, NABUCODROSORUS. HERODOTUS l. 1, c. 74. schijnt dien zelvden Vorst te bedoelen, onder den naem van LABYNETUS *den Babylonier.* — Volgens BEROSUS, was hy eenen zoon van eenen anderen Koning van Babel, mede NEBUCHODONOSORUS genaemd, en die, in den *Canon van* PTOLOMÆUS, voorkomt, onder den naam van NABOPOLASSARUS. — De hier bedoelde Koning van Babel was derhalven NEBUCADNEZAR *de tweede.*

In het gemelde derde jaar van JOJAKIM, Koning van Juda,

(*a*) 2 Kon. 24: 2, 3. 2 Chron. 36: 6.

Juda, was deze NEBUCADNEZAR nog geen werkelyk Koning van Babel. Zijn Vader NABOPOLASSAR, of NEBUCADNEZAR I. leevde nog, en het was, eerst in het volgende jaer, dat NABOPOLASSAR, oud en zwak zijnde, aen dezen zijnen zoon NEBUCADNEZAR, van zijne zegeprael over het Egyptisch leger, by CARCHEMIS, wedergekeerd, 2 Kon. XXIV: 7, het Rijk, nevens zich, in handen gav; en hiervan daen beginnen de jaren van onzen NEBUCADNEZAR II, overal in den Bijbel, behalven in dit Boek van DANIEL. Een en een halv jaer later, zijnde het jaer 3400, na de schepping der waereld. aenvaerdde onze NEBUCADNEZAR, na den dood van zijnen Vader, de geheele Alleenheersching, te Babel. Van dit tijdperk, juist 600 jaren voor de geboorte van CHRISTUS, begint de regeering van onzen NEBUCADNEZAR, in den *Canon van* PTOLOMÆUS.

Hy wordt, in ons geval, reeds Koning van Babel genaemd, niet alleen by wijs van voorverhael, omdat hy naderhand Koning van Babel geworden is, maer ook, omdat NABOPOLASSAR hem, in het 3de jaer van JOJAKIM, als Leger-Koning, op eenen krijgstocht, naer Syrien en Egypte, gezonden had.

Maer 'er is nog eene schijnbare bedenking. Zy is deze: de Propheet JEREMIA voorspelde, in het 4de jaer van JOJAKIM, de komst van NEBUCADNEZAR, tegen Jerusalem, als eene nog toekomende gebeurtenis, Jer. XXV: 1, en de gemelde Koning van Babel nam Jerusalem eerst in, in het 5de jaer van JOJAKIM, vergel. VII Deel, *tijdtafel* p. CXXVI. Hoe kan dan hier gezegd worden, dat hy *te Jerusalem kwam en die Stad belegerde, in het derde jaer des Koningrijks van* JOJAKIM. — Dan de geheele zwarigheid wordt wechgenomen, met te vertalen, NEBUCADNEZAR *kwam* NAER *Jerusalem, en belegerde dezelve* vervolgens. Te weten deze krijgstocht van NEBUCADNEZAR begon, in het derde jaer van JOJAKIM, toen hy, door zijnen Vader NABOPOLASSAR, met een talrijk leger, als Leger-Koning, naer Syrie en Egypte, gezonden werd. In het 4de jaer van JOJAKIM, versloeg hy het leger der Egyptenaren, by Carchemis, 2 Kon. XXIV: 7. Jer. XLVI: 2. Wedergekeerd, kreeg hy mede deel, in

het Rijk. Kort daerop trok hy wederom te veld, om zijne overwinningen, tegen de Egyptenaeren, voort te zetten; maer, vermits JOJAKIM, met de Egyptenaren verbonden, hem, op den tocht, naer Egypten, grootelyks zou belemmerd hebben, viel hy in het Joodsche land, drong door tot Jerusalem, en belegerde het zelve. Dit geschiedde in het 5de jaer van JOJAKIM.

2. Ende de Heere gaf Jojakim den Koningh van Juda, door het bestuur van zijne Voorzienigheid, in sijne hant, ende een deel der vaten des Huyses Godes, ende hy brachtse [*in*] 't lant Sinear, of Babylonien, waervan Babel de hoofdstad was, Gen. XVIII: 10. [*in*] sijnes godts huys: ende de vaten bracht hy in het schathuys sijnes godts.

Toen NEBUCADNEZAR de Stad Jerusalem had ingenomen, bond hy den Koning JOJAKIM, om hem, naer Babel, te voeren; maer, vermits JOJAKIM zich onderwierp, vergenoegde NEBUCADNEZAR zich, met eenige heilige vaten en gereedschappen van den Tempel, meest van goud en zilver, Ezr. I: 7-12, naer Babel te voeren.

Deze vaten bracht hy *in het huis zijns gods*, dat is, in den Tempel van zijnen afgod *Bel*, Kap. IV: 8, meer byzonder bracht hy dezelve *in het schathuis zijnes gods*, in dat gedeelte van Bels Tempel, alwaer de schatten bewaerd werden, welke van tijd tot tijd, ter vereering van dien afgod, gegeven en gewijd werden. De heilige vaten van den Tempel plaetste NEBUCADNEZAR in dit schathuis, als zo vele zegentekenen, om daerdoor te kennen te geven, dat hy de overwinning aen dien afgod dank weet.

3. Ende Nebucadnezar, de Koningh van Babel, seyde tot Aspenaz, den Oversten sijner Kamerlingen, dat hy voortbrengen soude [*eenige*] uyt de gevangene kinderen Israëls, te weten, uyt het Koninckliicke zaet, ende uyt de Princen,

4. Jongelingen aen dewelcke geen gebreck en ware, maer schoon van aensicht, ende vernuftigh in alle wijsheyt, ende ervaren in wetenschap, ende kloeck van verstande, ende in dewelcke bequaem-

quaemheyt ware, om te ſtaen in des Konings paleys: ende dat menſe onderweſe in de boecken, ende ſprake der Chaldeen.

De Koning gav bevel, aen een zekeren ASPENAZ, die *Overſte was der Kamerlingen.* — Schoon het woord, *Kamerlingen* vertaeld, door geſnedenen zy overgezet, Jeſ. LVI: 3, en zulke geſnedenen, aen de Oosterſche hoven, zeer gemeen waren, moest men daeruit niet beſluiten, dat alle de Kamerlingen geſnedenen waren, en vooral niet dat DANIEL en zijne metgezellen ook, op die wijs, zijn verminkt geworden: want het Hebreeuwſche woord is ook gebruikt, van POTIPHAR, den Hoveling van PHARAO, die gehuwd was, Gen. XXXIX: 1, 7, 9. — Men denke derhalven in het gemeen, aen de zulken, die zich, by den Koning van Babel, in zijn paleis en kamer bevonden, om hem op te pasſen, en alle diensten, omtrent zijn perſoon, waer te nemen. ASPENAZ was de *Overſte* van deze Kamerlingen. Hy had den voornaemſten rang, onder de Hovelingen, en was door den Koning aengeſteld, om te zorgen, dat elk der Kamerlingen zijnen plicht deed; als mede dat 'er, van tijd tot tijd, bekwame perſonen, tot dit werk, wierden aengevoerd.

Hy moest *eenigen, uit de kinderen Israëls voortbrengen:* of liever *wechbrengen, wechvoeren.* Wy vinden hier het zelvde woord, het welk vs. 2, van de wechvoering der heilige vaten naer Babel, gebruikt is. Men moet dan de zaek zo begrijpen, dat NEBUCADNEZAR, die, door den krijg met den Egyptenaer, tot nog toe verhinderd was, om naer Babel weder te keeren, aen ASPENAZ, welken hy, in zijn leger te Jeruſalem, by zich had, bevel gegeven hebbe, om eenige voorname Joden, van de vereischte hoedanigheden, uit te kippen en aftezonderen, om hen naer Babel te zenden, en daer, tot den dienst van zijn Hov, voorbereid te worden. — Het moesten Joden zijn, *uit het Koninglyk zaed, en uit de Princen,* dat is, uit het Koninglyk geſlacht, en uit den voornaemſten adel, of groote heeren, verg. Esth. I: 3. NEBUCADNEZAR volgde hierin de gewoonte der Oosterſche Koningen, die zich, uit hoogmoed, van de voor-

naemsten uit hunne overwonnelingen, lieten dienen. Het moesten *jongelingen* zijn, van 20 jaren of daeromtrent, omdat deze niet alleen eene groote levendigheid van geest bezitten, maer ook het meest vatbaer waren, voor het onderwijs, het welk hun stond toegediend te worden.

Deze jongelingen moesten uitmuntende hoedanigheden bezitten, zo naer lichaem, als naer geest. — Naer het lichaem, moest 'er geen *gebrek* zijn aen hunne leden, ook moesten zy *schoon zijn van aengesichte*, en ten aenzien van de gansche gestalte, vergel. Gen. XLI: 2. Zulk eene schoone gedaente gaet doorgaens gepaerd met edele vermogens van geest; en daerdoor konde hunne tegenwoordigheid des te aengenamer zijn, by den Koning. — Naer den geest, moesten zy *vernuftig zijn in alle wijsheid, ervaren in wetenschap, en kloek van verstand.* Zy moesten zijn *vernuftig in alle wijsheid*, dat is, van een schrander en vlug verstand, in staet, om die zaken, welke hun, ter verkrijging van alle wijsheid, werden voorgehouden, vaerdig te begrijpen; *ervaren in wetenschap*, of, gelijk 'er eigenlyk staet, *kennende kennis*, dat is, werkmakende van kennis, zich beyverende, om kennis te bekomen, met een woord, leergierige jongelingen; *kloek van verstand*, dat is, van een doordringend oordeel, om de zaken wel te onderscheiden en toe te passen. Er moest *bekwaemheid* in hen wezen, *om te staen in des Konings paleis*; zy moesten de vereischte hoedanigheden bezitten, welke tot het ampt van Hovelingen, noodig zijn, by voorbeeld, eenen goeden inborst, een zachtzinnigen aert, onvermoeide vlijt, naerstigheid, en gedienstigheid.

Wijders kreeg ASPENAZ bevel, om deze jongelingen naer Babel op te zenden, en te doen *onderwijzen, in de boeken en de spraek der Chaldeen.* — De *boeken der Chaldeen* zijn zulke boeken, die, door hunne Geschiedschrijvers en Wijzen, opgesteld waren, en de Chaldeeuwsche geleerdheid van dien tijd uitmaekten. Deze boeken zullen, deels de geschiedenissen van hun volk, behelsd hebben, deels hunnen Godsdienst, deels hunne geleerde Starrenkunde en Starrenwichelary. De Chaldeen hadden ook hunne *spraek*,

welke

welke wel eene naeuwe overeenkomst had, met die der Hebreeuwen, maer echter, van dezelve merkelyk verschilde, zo in verscheidene woorden, als in den uitgang en gestalten der woorden. — In dit alles moesten de jongelingen onderwezen worden, op dat zy den Koning, wanneer hy goedvond met hun, over zaken van Godsdienst, Staetkunde, en andere wetenschappen, te spreken, in de tael des lands, zouden kunnen genoegen geven. — De boeken der Chaldeen behelsden zeer vele beuzelingen, en gevolgelyk zal deze oeffening den Joodschen jongelingen grotelyks verdroten, en, voor zo ver zy afgodische plechtigheden bevatten, hen met afkeer vervuld hebben. Dan, met dit alles, konden zy zich, in goeden gemoede, naer 's Konings bevel schikken, dewijl zy daerdoor de gevoelens der Chaldeeuwsche Wijzen leerden kennen, en in staet gesteld werden, zo om aen 's Konings Hov wel te verkeeren, als om de dwalingen te wederleggen.

5. Ende de Koningh van Babel zorgde ook voor het onderhoud van deze jongelingen. Hy verordineerde haer wat mense dagh by dagh geven soude van de stucken der spijse des Konings, ende van den wijn sijnes drancks, dat is, van denzelven wijn, welken de Koning gewoon was te drinken, en die de alleredelste was, ende dat mense drie jaren [*also*] optoge, om hen, tot den aenzienlyken post van Hovelingen, voor te bereiden en bekwaem te maken, ende dat sy ten eynde derselver, als Hovelingen, souden staen voor 't aengesichte des Konings.

Door de *stukken der spijze van den Koning*, heeft men gene overgeschoten brokken van 's Konings tafel te verstaen: want die zin komt vs. 16, alwaer die zelvde uitdrukking voorkomt, in het geheel niet te pas. Wy houden het woord, *stukken der spijze* vertaeld, door een enkel woord, het welk DANIEL, uit de Chaldeeuwsche of Persische tael, heeft overgenomen, beteekenende eene wel toebereide en smakelyke spijs, zo als dezelve, op de tafels der Koningen, wordt opgedischt. — Deze voorzorg des Konings, voor het onderhoud der jongelingen, was eene trek van Staet-

kunde, om hen daerdoor des te ſterker aen zijnen dienst te verbinden, hun Vaderland te doen vergeten, en des te gewilliger te maken, om zich onbezorgd te laten onderwijzen.

6. Onder deſelve nu waren uyt de kinderen Juda; Daniel, Hananja, Miſaël, ende Azaria.

7. Ende de meermalen gemelde Overſte der Kamerlingen gaf hen [*andere*] namen, waer mede zy voortaen, onder de Chaldeeuwen, en aen het Hov, zouden benoemd worden, ende Daniel, wiens naem beteekende, *God is mijn Rechter*, noemde hy Beltſazar, dat is, *Bel bewaert den ſchat*; ende Hananja, beteekenende *God is genadig geweest*, noemde hy Sadrach, dat is, *die aen Rag*, den Koning, of den God Rag, misſchien de zon, *toebehoort*; ende den derden, die Miſaël heette, zeggende zo veel, als *welken God heeft aengegrepen*, noemde hy Meſach, dat is, *den toegewijden aen de Godin Sach*, misſchien Diana of Venus; ende den vierden, wiens naem was Azaria, zeggende *de* HEER *heeft geholpen*, noemde hy Abed-Nego, dat is, *den dienaer van Nego*, denkelyk denzelven, met het vuur, of de morgenſtar, omdat het woord *Nebo* eenen glans beteekent.

Deze naemsverwisſeling zal zekerlyk op 's Konings bevel geſchied zijn, naer de gewoonte der Oosterlingen, die hunnen overwonnelingen andere namen gaven. — Ondertusſchen moet het, voor die Joodſche jongelingen, zeer ſmertelyk geweest zijn, dat zy de namen verloren, welke zy, by hunne beſnijdenis, zijnde een teeken van hunne inlijving in Gods Verbond, ontvangen hadden, te meer omdat de nieuwe namen geduurige herinneringen waren van hunne dienstbaerheid; en vooral omdat zy genoemd werden, naer heidenſche drekgoden. — Dit zal ook de reden zijn, waerom DANIEL, van zich zelven ſprekende, zich nooit BELTSAZAR noeme, Kap. VII: 1, 2. VIII: 1, 15, 27. IX: 2, en dat de Engel hem altoos DANIEL noeme, Kap. IX: 22. X: 11. XII: 9.

8. Daniel nu nam voor in ſijn herte, en zo deden ook zijne metgezellen, dat hy ſich niet en ſoude ont-

rey-

reynigen met de ftucken der fpijfe des Konings, noch met den wijn fijnes drancks, vergel. vs. 5, daerom verfocht hy zeer ernftig en ootmoedig van den Overften der Kamerlingen, dat hy fich niet en mochte ontreynigen.

Wanneer DANIEL van des Konings lekkernyen at, en zijnen wijn dronk, zou hy zich, tegen de wet van MOSE, bezondigd, en daerdoor *verontreinigd* hebben. De fchaduwachtige Wet had onderfcheid gemaekt, tusfchen fpijzen, welke rein en onrein waren, Lev. XI. Deut. XIV. Daerenboven was den Joden het eten van vet en bloed volftrektelyk verboden, en die dit gebod verwaerloosde, moest uit zijn volk worden uitgeroeid, Lev. III: 17. XVII: 10-13. Nu kon het niet anders zijn, of 'er zouden, voor DANIEL en zijne metgezellen, zodanige fpijzen, van 's Konings tafel, van tijd tot tijd worden opgedischt, welke, volgens de Godlyke wet, onrein waren. — Maer de Godlyke Wet had het gebruik van den wijn niet verboden, noch eenige bepaling gemaekt, omtrent de verfchillende zoorten, waerom wilde DANIEL dan den wijn van 's Konings tafel niet drinken? Dan het was, by de Chaldeeuwen, gelijk by andere afgodifche volken, gebruikelyk, den wijn, eer hy op tafel komen mogt, aen de zogenaemde Goden toe te wijden, en een gedeelte daervan, als een drankoffer, uit den beker uit te ftorten.

DANIEL verzocht daerom, en zo deden ook zijne metgezellen, om van het Vorstelyk onderhoud, het welk de Koning hun had toegefchikt, verfchoond te mogen wezen. — Dit verzoek kwam niet eenvouwig voort, uit een beginfel van matigheid, gelijk JOSEPHUS de zaek doet voorkomen, maer uit vrees voor den HEER, en uit lievde tot de Godlyke Wet. Hy openbaerde hierin eene zeer aenmerkelyke zelvsverlochening, wijzende Koninglyke lekkernyen van de hand, en een groot vertrouwen op zijnen God; hy verzette zich, tegen het bevel van den machtigften Koning, en verklaerde eenen afkeer te hebben, van zijne afgoderyen. Het was derhalven eene zeer ftoute onderneming,

zodanig een verzoek te doen, aen den Overſten der Kamerlingen.

9. Ende Godt gaf Daniel genade ende barmhertigheyt voor het aengeſichte van den Overſten der Kamerlingen, zodat hy niet ongenegen ware, in het verzoek van Daniel te bewilligen. Maer hy vond 'er evenwel groote zwarigheid in.

10. Want de Overſte der Kamerlingen ſeyde tot Daniel, Ick vreeſe mijnen heere den Koningh, die ulieder ſpijſe, ende ulieder dranck verordineert heeft, en het is eene zeer hachlyke onderneming, zijn bevel te overtreden. Daerenboven begeert de Koning, dat gylieden 'er gezond en wel gedaen zult uitzien: want, tot dat einde wil hy u op Vorstelyke lekkernyen onthaeld hebben; waerom ſoude hy ulieder aengeſichten droever ſien en waerom zou het minder bevallig wezen, dan der andere jongelingen, die in gelijckheyt met uliedén zijn, en, tot het zelvde einde, worden opgetrokken? en dit, vrees ik, zal het gevolg zijn, wanneer ik u toeſtae gemeener voedſel te gebruiken, alſoo ſoudt gy mijn hooft by den Koningh ſchuldigh maken, en oorzaken zijn, dat ik mijn leven verliezen moest. Deze zwarigheid verhindert my, om aen uw verzoek te voldoen, waertoe ik anders zeer genegen zoude zijn.

11. Doe ſeyde Daniel tot Melzar, dien Aspenaz de Overſte der Kamerlingen geſtelt hadde, om opzicht te hebben, over Daniel, Hananja, Miſaël, ende Azaria, terwijl de overige jongelingen andere opzieneren hadden.

12. Beproeft doch ons uwe knechten tien dagen langh; ende men geve ons gemeene ſpijs van het gezaeyde, koorn, moeskruiden, peulvruchten, en dergelyke te eten, ende water te drincken, om te zien, welken invloed deze levenswijs, op onze lichamen, hebben zal.

13. Ende men ſie, na verloop van dien bepaelden tijd, voor uw aengeſichte onſe gedaenten, ende

ver-

vergelyke dezelve met de gedaente der andere jonge-lingen, die mede, tot het ambt van Hovelingen, worden voorbereid, die de ſtucken van de ſpijſe des Konings eten: ende doet met uwe knechten nae dat gy ſien ſult, handel dan met ons, naer bevind van zaken.

Men merke hier in op het vertrouwen van DANIEL, op dien God, wiens macht toereikende was, om, in gemeene ſpijs en drank, zulk eenen zegen te leggen, dat dezelve eene buitengewone kracht en frisheid aen het lichaem byzette. — Misſchien had hy hier omtrent wel eene Openbaring ontvangen.

14. Doe hoorde hyſe in deſe ſake, ende hy beproefdeſe tien dagen, gevende hun vryheid, om gemeen voedſel te gebruiken.

15. Ten eynde nu der tien dagen, beproevde men de uitkomst van de gemelde levenswijs, op de lichamen van Daniel en zijne metgezellen. Toen ſagh men, met verwondering, dat hare gedaenten ſchoonder waren, ende ſy vetter waren van vleeſche, dan alle de andere jongelingen, die mede, tot Hovelingen, opgetrokken werden, en de ſtucken der ſpijſe des Konings aten.

Hierin was Gods vinger blijkbaer. — DANIEL en zijne metgezellen waren jongelingen van eene zeer edele afkomst; die, in hun Vaderland, naer hunnen rang opgevoed, zekerlyk aen treffelyker voedſel, en het dagelyksch gebruik van wijn, gewoon waren. Voor zulke jongelingen, was het eene zeer groote verandering, ſlechts van het gezaeide te eten, en water te drinken, en dat daer zy zich ſterk, op de letteroeffeningen, moesten toeleggen, waerdoor de levensgeesten niet weinig verſpild worden. Ondertusſchen zagen zy 'er zeer wel gedaen uit, zelvs meer dan de andere jongelingen, die met des Konings ſpijs en drank gevoed werden.

16. Doe geſchiedde 't, dat Melzar de ſtucken harer Koninglyke ſpijſe, welke hy, by het gemeene voedſel, had laten opzetten, of zy 'er ook belust op wier-

den, van hunne tafel wechnam, mitsgaders den Koninglyken wijn hares drancks; ende hy gaf haer vervolgens alleen [*van*] 't gezaeyde te eten, en water te drinken.

17. Dese vier jongelingen nu, dien gaf Godt wetenschap ende verstant in alle boecken der Chaldeen, in welke zy onderwezen werden, ende wijsheyt, bestaende in allerlei zoort van geleerdheid en kundigheden, maer Daniel gaf hy verstant in allerley gesichten ende droomen, om dezelve uit te leggen, zodat hy daervan reeds verscheidene proeven gav, geduurende de drie jaren van zijne voorbereiding.

18. Ten eynde nu der dagen waer van de Koningh geseyt hadde, dat mense, in zijne tegenwoordigheid, soude inbrengen, om onderzoek te doen, naer hunne vorderingen en bekwaemheden, wanneer de driejarige voorbereiding vervuld was, so brachtse de Overste der Kamerlingen in voor het aengesichte Nebucadnezars, zo wel DANIEL en zijne drie metgezellen, als de overige jongelingen, die, tot Hovelingen, waren aengelegd.

19. Ende de Koningh sprack met haer uitvoerig; hy gav zich de moeite, om in persoon, onderzoek te doen, naer de bekwaemheden van alle deze jongelingen. Alle voldeeden zy aen 's Konings verwachting, doch daer en wert uyt haer alle niemant gevonden, zo geleerd, en in alle wetenschappen bedreven, gelijck Daniel, Hananja, Misaël, ende Azaria: ende sy stonden voor het aengesichte des Konings, om hem, als zijne Hovelingen, op te passen.

20. Ende [*in*] alle saken van verstandige wijsheyt, die de Koningh haer afvraegde, en over welke hy vervolgens, met hen, als zijne Hovelingen, raedpleegde, so vondt hyse tien malen boven alle de toovenaers, [*ende*] sterrekijckers, die in sijn gantsch Koninckrijcke waren.

De gedachten der Uitleggeren zijn zeer verschillende, over de beteekenis der oorspronkelyke woorden, welke de Onzen door *toveraars* en *starrenkijkers* vertaeld hebben. — Voor het naest

naest schijnen, door het eerste woord, de zulken verstaen te worden, die hun werk maekten, van de Natuur- en Wiskunde, en daerby ook toveryen of gochelaryen pleegden, bezittende eene groote handigheid en gezwindheid. Het ander woord, door *Starrenkijkers* overgezet, zou men al zo voegzaem, door *Wijzen*, vertalen kunnen, en dan zullen de zodanigen bedoeld worden, die zeer bedreven waren, in alle takken der Chaldeeuwsche geleerdheid van dien tijd, waertoe vooral de Godsdienst en Staetkunde behoorden.

21. Ende Daniel bleef tot het eerste jaer des Konings Cores toe.

Deze aenteekening is zeer opmerkelyk. — Wy leeren 'er uit, dat DANIEL, aen het Hov van Babel, gebleven zy, tot het eerste jaer van CYRUS den Persiaen, en derhalven tot het einde der LXX jarige gevangenis van de Joden: want deze nam eenen aenvang, toen NEBUCADNEZAR, in het 5de jaer van Koning JOJAKIM, de heilige vaten, en een aental van gevangenen, onder welke ook DANIEL was, naer Babel gevoerd had, zijnde het jaer 3398. na de schepping, en eindigde in het eerste jaer van CYRUS uitgebreide Alleenheersching, zijnde het jaer 3468, vergel. 2 Kron. XXXVI: 6, 7, 21, 22, 23. Ezr. I: 1. — Ondertusschen vloeit, uit deze aenteekening, geenzins voort, dat DANIEL niet langer te Babel gebleven zy, dan tot het eerste jaer van CYRUS: want wy vinden Kap. X: 1, dat hy, in het derde jaer van CYRUS, die Openbaring ontvangen hebbe, welke Kap. X—XII. is aengeteekend. In dit derde jaer van CYRUS, moet hy zich nog, aen het Hov van Babel, bevonden hebben, ten ware men veronderstellen wilde, dat hy toen den post van Kamerling, om zijne hooge jaren, niet meer hebbe waergenomen.

Maer waertoe deze aenteekening? — De reden kan zijn, dat de Propheet dit Boek, in twee verschillende tijdperken van zijn leven, hebbe opgesteld. Het eerste deel vervat niet alleen de ware gebeurtenissen en voorzeggingen, onder NEBUCADNEZAR, BELSASAR, en DARIUS *den Meder*, Kap. II—IX, maer ook de Inleiding daertoe, Kap. I. Deze Inleiding kan hy, in het eerste jaer van CYRUS, opgesteld,

en 'er daerom deze aenteekening vs. 21. bygevoegd hebben. De Openbaring Kap. X—XII, welke hy, in het derde jaer van CYRUS ontving, zal hy dan naderhand beschreven, en, als een aenhangsel, of als een tweede deel, by het vorige gevoegd hebben.

HET II. KAPITTEL.

Hier vinden wy,

I. Eenen ontroerenden droom, welken NEBUCADNEZAR gedroomd had, vs. 1.

II. De vruchteloze poging van dien Vorst, om zich den gemelden droom, door de Chaldeeuwsche Waerzeggers, te doen herinneren en verklaren, vs. 2-13.

III. De bekendmaking en uitlegging van den droom, door DANIEL, vs. 14-49.

I. *Den droom zelven vinden wy vs.* 1.

1. In het tweede jaer nu des Koninckrijcks Nebucadnezars, droomde Nebucadnezar zeer zonderlinge droomen: Daer van wert sijn geest verslagen en geweldig ontroerd, ende sijn slaep wert in hem gebroken, en week van hem, door den ontroerenden indruk, welken die droom op zijnen geest gemaekt had.

De tijdsbepaling, *in het tweede jaer des Koningrijks van* NEBUCADNEZAR, baert aenstonds eene schijnbare zwarigheid. DANIEL en zijne metgezellen waren, op het bevel van NEBUCADNEZAR, drie jaren voorbereid, en daerna hadden zy de bediening van Hovelingen aenvaerd, Kap. I; hoe kan dan de hier gemelde gebeurtenis, eerst in het tweede jaer des Koningrijks van NEBUCADNEZAR, zijn voorgevallen? — De Tijdrekenaers hebben verschillende wegen ingeslagen, om deze schijnstrijdigheid te vereffenen. Wy voegen ons by de zulken, die menen, dat DANIEL de jaren van NEBU-

CAD-

CADNEZAR rekene, van dien tijd, toen hy, na den dood van zijnen Vader, het Babylonisch Rijk aenvaerd had.

Te weten, 'er is een tweederlei beginstek van NEBUCADNEZARS Koningrijk. — Toen hy, van het verslaen der Egyptenaren, by CARCHEMIS, zegepralend was wedergekeerd, gav zijn Vader NABOPOLASSER, die nu oud en zwak was, hem het Rijk, nevens zich, in handen. Dit geschiedde in het 4de jaer van den Joodschen Koning JOJAKIM, het 3398ste der waereld. Van hier worden NEBUCADNEZARS jaren doorgaens, in den Bijbel, gerekend, Jer. XLVI: 2. In dat zelvde jaer, werd DANIEL, met vele andere gevangenen, naer Babel gevoerd. — Twee jaren later, in het jaer der schepping 3400, werd NEBUCADNEZAR, na dat zijn Vader NABOPOLASSER gestorven was, Alleenheerscher van het Babylonische Rijk. Hiervan daen rekent DANIEL de jaren der Regeering van NEBUCADNEZAR. In het 2de jaer, dat is het jaer 3402. der schepping, droomde de Koning den hier gemelden droom. Derhalven was DANIEL toen reeds, vier jaren of daeromtrent, aen het Hov van Babel geweest. Voeg 'er by, dat de Koning, reeds eenigen tijd lang, over dezen droom, was beangst geweest, eer hy onderzoek deedt naer de verklaring.

Er wordt gesproken van *dromen*, in het meervouwig getal, omdat de vertoning, welke NEBUCADNEZAR, in den droom, was voorgekomen, uit verscheidene delen bestond. Dan, vermits dit alles, te zamen genomen, maer ééne vertooning uitmaekte, wordt 'er vervolgens, in het enkelvouwige, van den *droom* gesproken, vs. 3, 4, 36.

II. *In het tweede deel van dit Kap. vs.* 2-13. *ontmoeten wy*

א. *De poging van* NEBUCADNEZAR, *om zijnen droom verklaerd te krijgen, vs.* 2, 3.

ב. *Het vruchteloose van die poging, vs.* 4-11.

ג. *De gramschap van den Koning daer over, vs.* 12, 13.

2. Doe seyde de Koningh, dat men roepen, en ten Hove ontbieden soude de tooveraers, ende de

ſterrekijckers, ende de guychelaers, ende de Chaldeen, om den Koningh ſijne droomen te kennen te geven: ſy nu quamen, ende ſtonden voor het aengeſichte des Konings, om zijne bevelen te wachten.

De *Toveraers* en de *Starrenkijkers* hebben wy, reeds Kap. I: 20, ontmoet. — De *guichelaers* zijn Wichelaers, die voorwendden, dat zy, uit zekere teekenen, toekomende zaken voorweten konden. De *Chaldeen* zijn de Wijsgeeren, en Starrenkundigen, uit die Natie.

3. Ende de Koningh ſeyde tot haer, Ick hebbe eenen droom gedroomt: ende mijn geeſt is ontſtelt en geweldig ontroerd. Daerom verlang ik, om dien droom te weten.

4. Doe ſpraken de Chaldeen, of de Wijsgeeren, of één van de Chaldeeuwſche geleerden, uit aller naem, tot den Koningh in 't Syriſch of *Arameesch*, zijnde de gewone landtael, in Babel, O Koningh, over wiens regeering, wy by uitnemendheid vergenoegd zijn, leeft daerom lang, en, zo het mogelyk was, zouden wy wel wenſchen, dat gy altoos, en in eeuwigheyt, mogt leven, ſegt uwen knechten den droom, ſo ſullen wy de uytlegginge te kennen geven.

De Koning had niet alleen begeerd, dat zy zijnen droom zouden uitleggen, maer ook dat zy zouden weten te zeggen, wat hy gedroomd hadde. Dan wel wetende, dat het laetſte onmogelyk was, beloovden zy den droom te zullen verklaren, mits dat de Koning hun te kennen gav, wat hy gedroomd hadde. Dan met dit alles, was hunne aenbieding zeer vermetel, zich verbindende, om eenen droom te zullen verklaren, waervan de inhoud hun nog geheel onbekend was. Zo ſtout waren zy, op hunne gewaende ſchranderheid, of immers vleiden zy zich, eene uitlegging te zullen geven, welke eenigen ſchijn had, en den Koning aengenaem was.

5. De Koningh antwoordde, ende ſeyde tot de Chaldeen, De ſake is my ontgaen: Indien gy my den droom zelven, ende tevens ſijne uytlegginge niet

niet bekent en maeckt, (*a*) gy fult in ftucken gehouwen worden, ende uwe huyfen fullen tot eenen dreckhoop gemaeckt worden.

Er is die menen, dat NEBUCADNEZAR zijnen droom wel geweten hebbe, maer dat hy zich hield, of hy denzelven vergeten had, om des te zekerer te zijn, dat de Chaldeen, wanneer zy hem den droom tevens voorftelden, hem de rechte uitlegging gegeven hadden. Maer, onzes erachtens, was hem de droom, immers in alle de byzonderheden, ontgaen, te meer omdat hy deze verklaring nog eens herhaelt vs. 8. Voeg 'er by, dat hy zeer begeerig was, om de uitlegging te weten; was hem nu de droom zelvs niet ontgaen, dan zou hy wel eerst eene proev genomen hebben, van de kundigheid dezer lieden, in het uitleggen, voor dat hy bevel gav, om hen alle van kant te maken, vs. 13.

6. Maer daerentegen, voegde 'er de Koning by, indien gylieden beide den droom zelven, ende fijne uytlegginge te kennen geeft, fo fult gy gefchencken ende gaven, ende groote eere van my ontfangen: Daerom geeft my den droom zelven ende tevens fijne uytlegginge te kennen.

7. Sy antwoordden ten tweeden male, ende feyden; De Koningh fegge fijnen knechten den droom, dan fullen wy de uytlegginge te kennen geven.

8. De Koningh antwoordde ende feyde, Ick weet' vaftelick, dat gylieden den tijt uytkoopt; dewijle gy fiet, dat de fake my ontgaen is. Ik bemerk duidelyk, dat gy maer tijd zoekt te winnen. Gy zijt niet in ftaet, om mijnen droom uit te leggen, en daerom zaegt gy gaerne, dat ik my eenigen tijd bedenken zoude, of my de droom weder te binnen kwame, en, in dien tusfchentijd, denkt gy, zal my de gansche zaek wel ontgaen.

9. Indien gylieden my dien droom niet te ken-

(*a*) Dan. 3: 29.

nen en geeft, ulieder vonnisse is eenderley. Ik zal u allen, zonder onderscheid en verschoning, laten in stukken houwen, en uwe huizen tot drekhopen maken. Gy zijt al te mael listige bedriegers; daerom hebt gy een leugenachtigh ende verdicht woort voor my te seggen bereydet; gy hebt te zamen overlegd en afgesproken, om eene verdichte uitlegging van mijnen droom te geven, wanneer ik u denzelven gezegd had, en daerdoor eene schijnbare vertooning te maken van uwe schranderheid. Met zulk eene vercierde uitlegging, dacht gylieden my te vrede te stellen, tot dat de tijt verandere, en de verandering der omstandigheden de valsheid van uwe voorzegging zou openbaer maken. By voorraed meendet gy maer iets te zeggen, het welk, volgens de tijdsomstandigheden, waerschijnlyk is. Daerom segt my den droom eerst, welken ik gedroomd heb, dan sal ick weten en bemerken, dat gy my de uytlegginge desselven sult te kennen geven.

10. De Chaldeen antwoordden voor den Koningh, ende seyden, Daer en is geen mensche op den aerdbodem, die des Konings woort soude konnen te kennen geven, en doen het gene hy thans van ons vordert. Het is geheel iets anders, eenen opgegeven droom te verklaren, dan te zeggen, wat iemand gedroomd hebbe. Het laetste gaet alle menschelyke vermogens te boven; daerom en is 'er geen Koningh, Groote of Heerscher, van hogeren of lageren rang, die sulck een sake begeert heeft van eenigen tooveraer of sterrekijcker, of Chaldeer.

11. Want de sake die de Koningh begeert, is te swaer, en, boven het vermogen der stervelingen, al te zeer verheven, ende daer en is niemant anders, die deselve voor den Koningh te kennen [*kan*] geven, dan de goden, welcker wooninge by 't vleesch niet en is.

Zy wilden zeggen, dat de Goden hunne verblijvplaets hadden in den hemel, en gene verkeering hielden met de stervelingen, zodat 'er gene gelegenheid was, om de Go-

Goden te kunnen raedplegen, of van hun onderrichting te erlangen, omtrent zaken, welke de menschelyke vermogens te boven gaen.

12. Daerom wert de Koningh toornigh ende seer verbolgen. Zijne vreesselyke gramschap openbaerde zich, in zijn gelaet en gansche houding, ende door die gramschap vervoerd, seyde hy, dat men alle de Wijse te Babel soude ombrengen.

13. Die wet dan gingh uyt, en werd allerwegen bekend gemaekt aen den genen, welker werk het was dit ontzettend vonnis ter uitvoer te brengen, ende de Wijse werden gedoodt, immers zy, die aen het Hov verschenen, en, met den Koning, in onderhandeling geweest waren, ook maekte men eenen aenvang, om de overige, door het gansche Rijk, van kant te maken, men socht, nadat 'er reeds velen gedood waren, oock Daniel, ende sijne metgesellen, om gedoodt te worden.

III. *Wijders wordt verhaeld, hoe* DANIEL *des Konings droom gezegd en verklaerd hebbe, vs.* 14-49.

א. *De aenleiding daertoe vinden wy, vs.* 14-16.

14. Doe men werkelyk bezig was, met de wijzen overal op te zoeken en te dooden, bracht Daniel eenen raet ende oordeel in, en gav eenen gepasten raed, aen Arioch den Oversten der Trauwanten of lijvwachten des Konings; die uytgetogen was, om de Wijse van Babel te dooden.

Wy zien 'er uit, dat DANIEL 'er niet by tegenwoordig ware, wanneer de Wijzen, door den Koning, over zijnen droom, geraedpleegd werden. Hy was van de geheele zaek onkundig, tot dat hy ARIOCH ontmoette.

15. Hy antwoordde ende seyde tot Arioch den Bevelhebber des Konings, Waerom soude de wet van 's Konings wegen, [*soo*] verhaestet worden, of *waerom wordt de wet van voor den Koning aengedreven*, wat is toch de reden, dat des Konings gestrenge bevelen, in het dooden van alle de Wijzen, met zulk eene overhaes-

ting, wordt ter uitvoer gebracht? doe gaf Arioch aen Daniel de sake te kennen, en verhaelde hem, hoe de Wijzen, welke de Koning voor zich ontboden had, niet hadden weten te zeggen, wat hy gedroomd hadde.

16. Ende Daniel gingh in, ende versocht van den Koningh, dat hy hem eenen bestemden tijt woude geven, dat hy den Koningh de uytlegginge te kennen gave, en dat middelerwijl de uitvoering van zijne gestrenge bevelen mogt gestaekt worden. De Koning, zeer verlangende naer de uitlegging van zijnen droom, was wel te vrede, met dezen voorslag, en stelde eenen bepaelden tijd.

ב. DANIEL *verhaelde den droom, en gav 'er de uitlegging by, vs.* 17-49.

A. *De zaek zelve vinden wy, vs.* 17-45.

A. DANIEL *bad, met zijne metgezellen, om eene Openbaring, vs.* 17, 18.

17. Doe gingh Daniel nae sijn huys, dat is, naer zijn gewoon verblijv, het zy in een ander gedeelte, van het Koninglyk Paleis, het zy digt by het zelve, ende hy gaf de sake sijnen metgesellen Hananja, Misaël, ende Azaria te kennen:

18. Op datse van den Godt des hemels, met ernstige en ootmoedige smekingen, barmhertigheden versochten over dese verborgenheyt, om eene Openbaring te erlangen, zo omtrent den droom van Nebucadnezar, als omtrent deszelvs uitlegging; zy baden den HEER, dusdoende den weg te banen, dat Daniel, ende sijne metgesellen, met de overige Wijse van Babel, niet om en quamen.

Het is zeer opmerkelyk, dat de Joden, op dien tijd, toen Stad en Tempel verwoest was, den HEER doorgaens den *God des hemels* noemen, vergel. Ezr. I: 2. V: 11, 12. VI: 9, 10. VII: 12, 21, 23. Neh. I: 4, 5. II: 9, 20. — Zy wilden daerdoor niet alleen de verhevenheid aentoonen, van den waren God, welken zy dienden, boven de

ge-

gewaende Godheden der Heidenen, maer ook te kennen geven, dat hun God zijnen throon had in den hemel, offchoon de Tempel verwoest ware.

B. De HEER *verleende aen* DANIEL *de afgesmeekte Openbaring*, *vs.* 19-23.

19. Doe wert Daniel in een droom of nachtgefichte de verborgenheyt geopenbaert: doe loofde Daniel den Godt des hemels.

20. Daniel antwoordde, ende feyde, met een blymoedig hart; zodrae hy deze Openbaring ontvangen had: De name Godts zy gelooft van eeuwigheyt tot in eeuwigheyt: want fijne is de wijfheyt, ende de kracht. Hy is Alwetende, zodat 'er niets van al het toekomende, voor Hem, verborgen zy. Hy is Almachtig, zodat Hy alles kan doen, wat Hem behaegt. Deze oneindige Volmaektheden bezit de HEER, boven alle gewaende Goden der Heidenen, en dat wel op de allervolmaektste wijs, zonder trappen en bepalingen.

21. Want zijn bestuur strekt zich uit, tot alle dingen, zonder uitzondering; hy verandert de tijden ende ftonden, gelegenheden, en omftandigheden, naer zijn welgevallen, zodat gelukkige tijden, en dagen van rampfpoed, rust en onrust, oorlog en vrede, eer en verachting, vergenoegen en droevheid, van zijne beftelling afhangen. De lotgevallen van alle menfchen, zelvs van de machtigften der aerde, zijn in des HEEREN hand; hy fett de Koningen af van den throon, hoe vast zy ook fchenen te zitten, ende hy beveftigt de Koningen, die, op hunne thronen, waggelen; ook ftelt hy nieuwe Koningen aen, en richt Heerfchappyen op, welke te voren onbekend waren. — Ook hangen verftand, fchranderheid, en beleid, van Gods Voorzienigheid af; hy geeft den wijfen wijfheyt, ende wetenfchap den genen die verftant hebben: want zo onuitputbaer is de bron van Gods wijsheid, dat Hy al meer en meer doorzicht en fchran.

derheid geven kan, aen den genen, die reeds eene groote maet van deze gaven ontvangen hebben.

22. Hy (*b*) openbaert diepe ende verborgene dingen, welke, als in de diepte, verborgen, en, voor het menschelyk verstand, onnaspeurlyk zijn; hy weet wat in het duystere, en, voor alle geschapene vernuften, verborgen is, want het licht van oneindige wijsheid woont by hem, zodat Hy de allerduisterste zaken doorzien en kennen kan.

23. Ick dancke u, met mijn hart; ende ick love u, met mijnen mond, o Godt mijner vaderen, om dat gy my wijsheyt ende kloek beleid, met kracht en sterkte van geest, gegeven hebt; om my en mijne metgezellen, uit het naderend doodsgevaer, te redden, ende my nu, door eene buitengewone Openbaring, bekent gemaeckt hebt, dat wy, ik en mijne metgezellen, al biddende van u versocht hebben, want gy hebt ons des Konings sake bekent gemaeckt, beide zijnen droom, en de verklaring daervan.

C. DANIEL *maekte den Koning zijnen droom en deszelvs uitlegging bekend*, *vs.* 24-45.

α. *Den droom zelven*, *vs.* 24-35.

β. *Deszelvs uitlegging*, *vs.* 36-45.

24. Daerom gingh Daniel in tot Arioch, den Oversten der Vorstelyke lijvwachten, dien de Koningh gestelt hadde om de Wijse van Babel om te brengen: hy gingh henen, ende seyde aldus tot hem, En brengt de Wijse van Babel niet verder om; [*maer*] brengt my in voor den Koningh, ende ick sal den Koningh en zijnen droom, en de uytlegginge te kennen geven.

25. Doe bracht Arioch, zeer verblijd over dit bericht, met haeste Daniel in voor den Koningh; ende

(*b*) Job 32: 8.

ende hy ſprack alſoo tot hem, Ick hebbe eenen man van de gevanckelick-wechgevoerde van Juda gevonden, die den Koningh zijnen droom en de uytleggingе ſal bekent maken.

26. De Koningh antwoordde ende ſeyde tot Daniel, wiens name, aen het Hov, en by de Chaldeeuwen, Beltſazar was: Zijt gy machtigh, my bekent te maken den droom, dien ick geſien hebbe, ende ſijne uytlegginge?

27. Daniel antwoordde voor den Koningh, ende ſeyde, De verborgenheyt die de Koningh eyſcht, is boven het menſchelyk vermogen, daerom en kunnen de Wijſe, de ſterrekijckers, de tooveraers, [*noch*] de waerſeggers, den Koningh niet te kennen geven, en van my zelven zou ik 'er even zo onvermogend toe wezen, als zy lieden.

28. Maer daer is een Alwetend en Almachtig Godt in den hemel, die alles beſtuurt, die verborgenheden, welke geen geſchapen vernuft kan naſpeuren, en toekomende dingen openbaert, aen den genen, die het Hem behaegt; die God der Goden, welken mijne voorvaders gediend hebben, en welken ik alleen aenbid, heeft den Koningh Nebucadnezar, in den droom, die u ontgaen is, bekent gemaeckt wat 'er geſchieden ſal in het laetſte der dagen of *in lateren tijd der dagen*, dat is, in het vervolg, of hierna vergel. vs. 29; Uw droom, ende de geſichten uwes hoofts, welke, aen uwe verbeelding, vertoond werden, op uw leger, zijn deſe volgende.

29. Gy, o Koningh, op uw leger zijnde, en de ſlaep van u geweken zijnde, klommen uwe gedachten op, tot het toekomende, en gy waert begeerig om te weten, wat hier na geſchieden, byzonder wat 'er van uws Koningrijk, en Koninglyk geſlacht, in volgende tijden, worden ſoude: Ende de Alwetende God, wiens ik ben en wien ik dien, hy die verborgene dingen openbaert, heeft u, in den gemelden droom, te kennen

gegeven wat 'er geschieden sal, hoewel gy het niet begrepen hebt.

30. My nu, die even zo weinig weten kan, van de toekomende dingen, als de Wijzen onder de Chaldeen, my is de verborgenheyt, welke geen menschelyk verstand had kunnen naersporen, uw droom namelyk en deszelvs verklaring, op mijn ernstig gebed, geopenbaert, niet door de wijsheyt die in my zy boven alle levendige; niets minder dan dit. Mijne schranderheid, hoe groot zy ook wezen mogt, zou my niet hebben kunnen baten; maer de God des hemels heeft my de gansche zaek, door eene Openbaring, bekend gemaekt, en dat wel, daerom op dat men den Koningh de uytlegginge, van den merkwaerdigen droom, soude bekent maken, ende op dat gy uwes herten gedachten, het gene namelyk, in dien droom, in uwe gedachten is opgekomen, soudet weten.

31. Gy, o Koningh, saegt, in dien droom, een zeer zonderling verschijnsel, ende siet daer was één groot beelt, (dit beelt was treffelick in gedaente, ende desselven glantz was uytnemende.) Dit groot en zeer glansrijk beeld zaegt gy, staende tegens u over in eene valleie, ende sijne gedaente was schrickelick, zodat gy het zelve, met ontroering, aenschouwdet.

32. Deses beelts hooft was van goeden en zuiveren goude, sijn borst, ende sijne armen van silver: sijn buyck, ende sijne dyen of *heupen* van koper:

33. Sijne schenckelen, van onder den buik, tot aen de enkelen, waren van yser: sijne voeten eensdeels van yser, ende eensdeels van leem.

34. [*Dit*] zonderlinge beeld saegt gy, met ontroering, in eene valleie staen, tot dat 'er een steen, van den naest bygelegen berg, door eene onzichtbare kracht, afgehouwen wert sonder handen: die steen, met groot geweld nederploffende, sloegh dat beelt aen sijne voeten van yser ende leem, ende vermaeldese,

zodat

zodat het niet langer konde ſtaen, en ter aerde nederſtortte.

35. Doe werden, door dien val, t'ſamen vermaelt het yſer, leem, koper, ſilver, ende gout. Alle deze ſtoffen raekten onder één, ende ſy wierden, tot gruis verbrijzeld, gelijck kaf van de dorſchvloeren des ſomers, ende de wint namſe wech, ende daer en wert geen plaetſe voor haer gevonden. Er was ten laetſten, van het ganſche beeld, niets meer te vinden; maer de gemelde ſteen, die het beelt geſlagen heeft, zette zich al meer en meer uit, dezelve wert ten laetſten tot eenen grooten bergh, alſo dat hy de geheele aerde vervulde.

36. Dit is de droom: ſijne uytlegginge nu, ſullen wy, ik en mijne metgezellen, voor zo ver wy te zamen deze Openbaring hebben afgebeden, vervolgens voor den Koningh ſeggen.

37. Gy, o Koningh, zijt een Koningh der Koningen, een zeer machtig Koning, die alle andere Koningen der aerde, in luister en vermogen, ver weg te boven gaet: want de Godt des hemels, die het beſtuur voert over alle dingen, heeft u, in den weg van zijne Voorzienigheid, een Koninckrijcke, eene zeer luisterrijke Alleenheerſching, macht of vermogen, in rijkdom en ſchatten, ende ſterckte, in talrijke heirlegers, ende groote eere gegeven:

38. Ende overal daer menſchen kinderen woonen, heeft hy de beeſten des velts, ende de vogelen des hemels, of *alles, daer menſchen kinders wonen*, dat is alle bewoonde plaetſen, als mede de onbewoonde landſtreken, zo de vlakten en woestijnen, daer zich *de beesten des velds*, als de bergen en ſteenrotſen, daer zich *de vogelen des hemels* onthouden, heeft de God der Goden, in uwe hant, en onder uw beſtuur, gegeven, ende hy heeft u geſtelt tot een Heerſcher over alle deſelve: gy zijt dat gouden hooft. Het gouden hoofd, in den droom, verbeeld uw Koninglyk perſoon.

Dit alles had de HEER, *in de hand* van NEBUCADNEZAR ge-

geven, voor zo ver het reeds aenvangelyk, onder zijne macht was, en in het vervolg, nog verder komen zoude. — De droom vertoonde, aen dezen Koning, wat 'er naderhand geschieden zou, vergel. vs. 29; en, na dezen tijd, heeft NEBUCADNEZAR nog vele volken overwonnen. DANIEL doet hier derhalven eene voorzegging, omtrent de verbazende wijduitgestrektheid, welke de HEER voornemens was, in het vervolg, aen de Heerschappy van NEBUCADNEZAR te geven. Zo wordt de voorledene tijd meermalen genomen, voor het gene God voornemens is, in het vervolg te doen, vergel. Jer. XXVII: 6.

Het *gouden hoofd* was eene zeer gepaste vertooning van NEBUCADNEZARS wijduitgestrekte Heerschappy. — Het *goud* is het kostbaerste van alle metalen, en heeft eenen zeer schitterenden glans. Derhalven kon het den rijkdom en den luister van NEBUCADNEZAR zeer voegzaem afbeelden. — Het hoofd is het eerste en verhevenste deel van het lichaem, en kon gevolgelyk de eerste en machtigste Heerschappy van het Oosten zeer eigenaertig vertonen.

39. Ende na u sal een ander Koninckrijcke opstaen, leeger en min aenzienlyk, dan het uwe. Dit tweede Koningrijk is afgeschilderd, door den borst en de armen van het beeld, welke van zilver waren. En daer na zal een ander Koningrijk opstaen, het welk nog zwakker wezen zal. Dit derde Koninckrijcke, het welk u vertoond is, door de heupen van het beeld, die van koper waren, zal wederom minder zijn, dan het tweede, 't welck heerschen sal over de geheele aerde.

40. Ende het vierde Koninckrijcke sal hart zijn, gelijck yser, dit is u vertoond, door de yseren schenkelen van het beeld; aengesien het yser alles vermaelt, ende verswackt; gelijck nu het yser, dat sulcks alles verbreeckt, [*alsoo*] sal 't vierde Koningrijk vermalen ende verbreken.

41. Ende dat gy gesien hebt de voeten ende de teenen, ten deele van pottebackers leem, ende ten deele van yser; dat sal een gedeelt Koninckrijcke zijn, doch daer sal van des ysers vastigheyt in

zijn;

zijn: ten welcken aenſien gy, ten aenzien van dit vierde Koningrijk, geſien hebt yſer vermengt met modderigen leem;

42. Ende dat de teenen der voeten, ten deele yſer, ende ten deele leem waren, heeft mede zijne beteekenis; dat Koninckrijcke ſal ten deele hart zijn, ende ten deele brooſch.

43. Ende dat gy geſien hebt yſer vermengt met modderigen leem; ſy, de beſtuurers van dit vierde Koningrijk, ſullen haer [*wel*] door menſchelick zaet vermengen, en, door huwelyken, zoeken te verſterken, maer ſy en ſullen d'een aen d' ander niet hechten, noch eene vreedzame regeering genieten, gelijck als ſich yſer met leem niet en vermengt.

44. Doch in de dagen van die Koningen, die de vierde Monarchy beſtuuren zullen, ſal de Godt des hemels, die het bewind voert over alles, een Koninckrijcke verwecken, (*c*) dat beſtendig wezen zal, en in der eeuwigheyt niet en ſal verſtoort worden; ende dat Koninckrijcke en ſal geenen anderen volcke overgelaten, of immermeer te ondergebracht worden: het ſal alle die voorheen gemelde Koninckrijcken vermalen, ende te niete doen; maer ſelve ſal 't in alle eeuwigheyt beſtaen.

45. Daerom, om u deze laetſte byzonderheid te vertonen, hebt gy, in uwen droom, geſien, dat uyt den bergh een ſteen ſonder handen afgehouwen is geworden, die het yſer, koper, leem, ſilver, ende gout, het welk het beeld hadden uitgemaekt, geheel vermaelde; de groote Godt, de oneindige Schepper en Beſtuurer van het gansch Geheeläl, heeft derhalven den Koningh, in den droom, welken ik u thans herinnerd en verklaerd heb, bekent gemaeckt, wat hier na, ten aenzien van uwe Alleenheerſching, en van uw Koninglyk geſlacht, geſchieden ſal: De droom nu is gewis,

(*c*) Dan. 4: 3, 34. ende 6: 27. ende 7: 14, 27. Mich. 4: 7. Luc. 1: 33.

het is een Godlyke droom, ende sijne uytlegginge is seker, de toekomende gebeurtenissen, welke ik voorspeld heb, zullen elk, op haren tijd, ontwijffelbaer plaets hebben.

Wanneer wy de vervulling van deze Voorzegging wat nader naersporen, zal alles klarer worden.

I. Het *gouden hoofd* vertoonde de wijduitgestrekte Alleenheersching van NEBUCADNEZAR, zo als zy, in het vervolg, nog luisterrijker worden zou.

Het Rijk van NEBUCADNEZAR was de eerste Monarchy van het Oosten. De Assyrische Heerschappy was veel kleiner geweest dan de Babylonische. NABOPOLASSER had wel de grondslagen van de Babylonische Monarchy gelegd; maer zijn zoon NEBUCADNEZAR had het gebouw voltrokken.

Wat de Assyrische Monarchy aengaet; HERODOTUS l. 1. c. 95. teekent aen, dat de Assyriers, geduurende 520 jaren, meesters van Opper-Asia geweest zijn, toen de Meders hun juk afwierpen, en het is grootelyks jammer, dat ons de geschiedenis der Assyriers ontbreke, welke die vermaerde Schrijver beloovd had. De eerste der Assyrische Koningen te Ninivé, die, in de Heilige Schrivten, genoemd wordt, is PUL. Aen dezen PUL, betaelde MENAHEM, die zich, door het ombrengen van SALLUM, op den throon van het Rijk der X stammen, geplaetst had, 1000 talenten zilvers, om zich door deszelvs hulp, in het overweldigde Koningrijk, te versterken, 2 Kon. XV: 19, 20. Deze PUL maekte het Assyrisch Rijk, door zijne krijgstochten, tot eene uitgebreide Monarchy. Even voor de jaertelling van Romes bouwing, volgens VARRO, welke begint, met het jaer 3251, na de schepping, toen JOTHAM Koning was van Juda, stierv de gemelde PUL, en werd opgevolgd, door TIGLATH PILEZER, zijnen kleinzoon. — Deze TIGLATH PILEZER is het, die NABONASSER, met welken de *Canon van* PTOLOMÆUS begint, tot eenen van hem afhangelyken Koning, over Babel aenstelde. Deze NABONASSER stelde de

de Babylonische jaerrekening in. Gok versloeg TIGLATH PILEZER den Syrischen Koning REZIN, overmeesterde Damascus, en voerde de inwoneren naer Kir, in Opper-Medien, 2 Kon. XVI: 7-9. Vervolgens viel hy aen, op PEKA, den Koning der X stammen, ontweldigde hem veel land, en voerde de Overjordaensche Stammen naer Asſyrien, 1 Kron. V: 5, 26. — Na eene regeering van bykans 19 jaren, stierv de Asſyrische Alleenheerscher TIGLATH PILEZER, en werd opgevolgd, door zijnen zoon SALMANEZAR, die Samaria innam, het Rijk der X stammen vernietigde, en het volk gevangelyk wechvoerde, naer Asſyrien en Medien, 2 Kon. XVII, XVIII. — Op SALMANEZAR volgde zijn zoon SANHERIB, onder welken de Asſyrische Monarchy tot den grootsten luister gekomen is. Deze was het, die Jerusalem, onder Koning HISKIA, met eene verbazende krijgsmacht belegerde, maer de HEER verydelde zijn voornemen, door eene wonderdadige slachting, in zijn leger, 2 Kon. XVIII, XIX. 2 Kron. XXXII. Jes. XXXVI, XXXVII. Na eene regeering van bykans 7 jaren, stierv SANHERIB, en EZAR HADDON werd Alleenheerscher van Asſyrien. Maer de Meders bedienden zich van den verzwakten staet der Asſyrische Monarchy, en vielen van het zelve af. Dit voorbeeld volgden ook de Babyloniers, welker Koning was MERODACH BALADAN, die 2 Kon. XX: 12. Jes. XXXIX: 1. vermeld; en, in den *Canon van* PTOLOMÆUS, MARDOKEMPADUS genaemd wordt. HERODOTUS l. 1. c. 95. De Meders waren 6 jaren zonder opperhoofd, wanneer DEJOCES hun Koning werd, en 53 jaren regeerde. EZAR HADDON maekte zich, in zijn 34ste jaer, zijnde het 3324, na de schepping, wederom meester van het Babylonisch Rijk, en heerschte nog 13 jaren te Babel, als Monarch beide van Asſyrien en Babel. — Na zijnen dood, werd SAOSDUCHEUS Koning van Asſyrien en Babel, en regeerde 20 jaren. Middelerwijl stierv DEJOCES, en PHRAORTES werd Koning der Meden, die zich de Persen onderworpen heeft. — SAOSDUCHEUS stervende, werd opgevolgd, in het Koningrijk van As-

ſyrien en Babel, door CHYNCLADAN, denkelyk dezelvde, met den verwijvden SARDANAPALUS II, die zijn Hov wederom hield te Ninivé, naer de wijs der oude Aſiatiſche Monarchen. PHRAORTES, de Koning der Meden en Perſen, belegerde SARDANAPALUS te Ninivé, maer hy ſneuvelde, en zijn zoon CYAXARES I. werd zijn opvolger, in het Medo-Perſisch Rijk, die de Scythen te onderbracht en 40 jaren regeerde.

De gemelde SARDANAPALUS was de laetſte Asſyriſche Monarch, en regeerde omtrent 22 jaren. Zijn Veldheer NABOPOLASSER, de Vader van NEBUCADNEZAR, Koning van Babel, verklaerde zich openlyk voor vyand der Asſyriers, en maekte Babylonien tot een vry en onafhangelyk Koningrijk. Hy vereenigde zich, met CYAXARES I, Koning der Meden, die Ninivé verwoest, en de Asſyriſche Monarchy geheel vernietigd heeft. — Dit geſchiedde in het 17de jaer van JOSIA, Koning van Juda, 3379 jaren, na de ſchepping der waereld.

Zie daer eene zeer beknopte geſchiedenis van de Asſyriſche Monarchy.

Betreffende nu de Babyloniſche Heerſchappy. — NABONASSER, met welken de *Canon van* PTOLOMÆUS begint, en die de Babyloniſche jaerrekening, welke zijnen naem draegt, heeft ingeſteld, was door den Asſyriſchen Monarch, TIGLATH PILEZER, op den throon van Babel geplaetst. Dit geſchiedde, in het jaer 3257, na de ſchepping, vergel. VII Deel. *Tijdtafel* p. CXVIII. Zijne opvolgers waren, volgens de *Canon van* PTOLOMÆUS, NADIUS, CHINZERUS en PORUS, die te zamen regeerden, JUGEUS en MARDOKEMPADIUS, die in de Heilige Schrivt, MERODACH BALADAN genaemd wordt, 2 Kon. XX: 12, Jeſ. XXXIX: 1, en van den Asſyriſchen Monarch, EZAR HADDON afviel. Maer vijf zijner opvolgeren waren onafhangelyke Koningen van Babel, geduurende 21 jaren, maer, na eene achtjarige regeeringloosheid, maekte zich EVIL MERODACH, in zijn 34^{ſte} jaer, wederom meester van Babylonien, en heerschte te Babel, als Koning van Asſyrien en Babel beide. Zodanig was

de

den toestand van het Babylonisch Rijk, tot dat NABOPOLASSER, de Vader van NEBUCADNEZAR, by het vernietigen der Assyrische Monarchy, Babylonien wederom tot een onafhangelyk Koningrijk maekte.

Deze Babylonische Monarchy was veel uitgestrekter, dan die der Assyriers, en kan daerom met recht, als de eerste Heerschappy van het Oosten, beschouwd worden. NABOPOLASSAR lag er, op de gezegde wijs, den grond van; maer zijn zoon NEBUCADNEZAR, tot wien DANIEL sprak, heeft dit gebouw luisterrijk opgetrokken. De laetstgemelde bezat nu reeds het geheele Koningrijk van Babel, het welk hy van zijnen Vader geervd had, met verscheidene landen, welke voorheen tot de Assyrische Heerschappy behoord hadden. — Vervolgens heeft hy het Koningrijk van Juda geheel te ondergebracht, en het volk gevangelyk wechgevoerd, 2 Kon. XXIV, XXV. 2 Kron. XXXVI, terwijl intusschen ASTYAGES Koning der Meden geworden was, die 35 jaren regeerde, en wiens dochter MANDANE, met CAMBYSES, eenen Vorst der Persen, trouwde. — Wijders ondernam NEBUCADNEZAR, in het 23[ste] jaer van zijne regeering, de belegering van de rijke Stad Tijrus, en bemachtigde dezelve, na een beleg van 13 jaren, Ezech. XXIX: 17, 18. JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 11, en *contra* APPIONEM l. 1. In het volgende jaer, onderwierp hy Egypte volkomen aen zijne Heerschappy, stellende AMASIS tot zijnen Stadhouder, met den tijtel van Koning, Ezech. XXIX. Wijders heeft NEBUCADNEZAR nog vele andere volken aen zich onderworpen, als de Philistijnen, Moabiten, Ammoniten, Jer. XXV, XXVII, XLVII, XLVIII, XLIX, Ezech. XXV, de Ammoniten, Jer. XLIX: 1-6. Ezech. XXV: 1-7, en de Arabiers, Jer. XXV: 24. — Dusdoende is NEBUCADNEZAR meester geworden, over een groot gedeelte van Asia, en het beste deel van Africa, zodat hy een zeer machtig Monarch ware, die, aen alle de omliggende volken, de wet voorschreev. Dit alles wordt bevestigd, door het getuigenis van oude uitheemsche Schrijveren, van BEROSUS, die, ten tijde van PTOLOMÆUS

PHILADELPHUS, bloeide, by JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 11, van MEGASTHENES, die nog wat ouder is, en van ABYDENUS, by EUSEBIUS *Præp. Euang.* l. 9. c. 41.

Evenwel heeft NEBUCADNEZAR nooit geheerscht over de geheele bewoonde aerde. De onbepaelde uitdrukkingen derhalven vs. 38. moeten niet naer den letter, en in eenen volstrekten zin, worden opgevat; maer de spreekwijzen geven alleenlyk ver afgelegen landstreken te kennen. Het is den stijl der Oosterlingen eigen, zulke vergrotende manieren van spreken te gebruiken, vergel. 1 Kon. XVIII: 10. In dien zelvden zin, bediende zich ook NEBUCADNEZAR van zoortgelyke uitdrukkingen, Kap. III: 29. IV: 1.

II. Het tweede Koningrijk zou *lager* zijn, dan dat van NEBUCADNEZAR. — Dit werd afgeteekend, door de *zilveren borst en armen* van het beeld, het welk NEBUCADNEZAR vertoond was, vs. 39a.

Door dit tweede Koningrijk wordt, onzes erachtens, de Babylonische Heerschappy bedoeld, onder de opvolgeren van NEBUCADNEZAR. — Gemeenlyk denkt men aen de Persiaensche Monarchy, welke CYRUS, op de puinhopen der Babylonische Alleenheersching, gevestigd heeft. Maer de Propheet zegt vs. 39a, tot NEBUCADNEZAR, *na u zal een ander Koningrijk opstaen, lager dan het uwe. Na u*, dat is na uwen dood, gelijk die zelvde uitdrukking ook genomen wordt 2 Kon. XXIII: 25, te meer omdat DANIEL vs. 38, personeel tot NEBUCADNEZAR gezegd had, GY *zijt dat gouden hoofd*, waerdoor NEBUCADNEZAR zelvs, en niet zijn Rijk, of opvolgers, bedoeld wordt. Voeg 'er by, dat men van de Persiaensche Heerschappy niet zeggen kunne, dat zy lager geweest zy, dan de Babylonische, daer dezelve, in uitgestrektheid, zo groot als, indien niet grooter dan, de Babylonische Monarchy geweest is, gelijk in het vervolg nader blijken zal; en wat den rijkdom en luister aengaet, daerin was CYRUS, aen NEBUCADNEZAR, ten minsten gelijk, vergel. Jes. XLV: 3.

Trouwens de Heerschappy der Babyloniers was *lager*,

onder de opvolgeren van NEBUCADNEZAR, dan onder dien Monarch zelven. — NEBUCADNEZAR werd opgevolgd, door zijnen zoon EVILMERODACH, welken wy gemeld vinden, 2 Kon. XXV: 27-30. Jer. LII: 31-34. Hy was een ondeugend Vorst, die het Rijk flecht beftuurde. Dit kon niet anders, dan het verval van het Rijk ten gevolge hebben. — Twee jaren had deze deugniet geregeerd, toen hy door NERICLISSAR, zijnen zwager, die hem, op den throon van Babel, volgde, werd omgebracht. Kort daerna ftierv ook ASTYAGES, Koning der Meden, en werd opgevolgd, door zijnen zoon, CYAXARES II. Deze NERIGLISSAR werd, door den gemelden CYAXARES II, Koning der Meden, en zijner zusters zoon CYRUS, die, onder hem, Koning van Perfien was, beoorloogd. Na eene driejarige regeering fneuvelde hy, in eenen veldflag, tegen de Meden en Perfen. Deze vyandige aenval verzwakte de Babylonifche Monarchy aenmerkelyk. — NERIGLISSAR werd opgevolgd door zijnen zoon LABOROSOARCHOD, die een wellustig Vorst was, en het Rijk zeer flecht beftuurde. Dan, na flechts 9 maenden geregeerd te hebben, werd hy omgebracht, door zaemgezworenen, aen welker hoofd NABODENUS was. — Langs dezen weg, kwam BELSASAR, de kleinzoon van NEBUCADNEZAR op den throon, maer zo evenwel, dat de gemelde NABODENUS, onder den tijtel van *tweeden Heerfcher*, of *Legerkoning*, de teugels der regeering in handen had, terwijl de wellustige BELSASAR zich aen de Hovvermaken overgav. Toen BELSASAR 4 of 5 jaren den throon van Babel bezeten had, werd hem SUSAN, door CYAXARES II. en CYRUS, Koningen den Meden en Perfen, ontnomen, ook werd de oorlog met zo veel geweld voortgezet, dat CYRUS het grootfte deel van het Babylonisch Rijk overmeesterde, tot dat hy ten laetften Babel zelvs, by verrasfching, innam. — Dusdoende nam de Babylonifche Alleènheerfching een einde.

Dit Koningrijk was derhalven, onder NEBUCADNEZARS opvolgeren *lager*, dan onder dien vermaerden Monarch

zelven. — De *borst* daerom en de *armen* van het beeld, het welk aen NEBUCADNEZAR vertoond was, schilderde eigenaertig de onmiddelyke opvolgers van dien Monarch zelven, die, door het *hoofd*, was afgeteekend. Het hoofd was van *goud*, maer de borst en armen waren van *zilver*, omdat de heerschappy van NEBUCADNEZARS opvolgeren zo veel minder wezen zou, dan de zijne, als het zilver minder is, dan het goud.

III. Het derde Koningrijk is, volgens het beredeneerde, de Heerschappy der Persianen. Deze was afgeteekend, door den *buik*, *en de dyen* of *heupen* van het beeld, die *van koper* waren vs. 32. *Het derde Koningrijk*, zo verklaerde het de Propheet, zal zijn *van koper, het welk heerschen zal, over de geheele aerde*, dat is, over het voornaemste gedeelte van de toenmaels bekende aerde, vs. 39[b].

De Persiaensche Monarchy is begonnen, onder den meermalen gemelden CYRUS, en geëindigd, onder DARIUS CODOMANNUS, die, door ALEXANDER *den Groten*, overwonnen is. — CYRUS nam de Hovstad Babel, door eene krijgslist, in, voor zijnen Oom, CYAXARES II, die dusdoende meester werd van het geheele Babylonisch Rijk. Kort daerna werd hy de schoonzoon van CYAXARES II, nemende de eenige dochter van dien Vorst, tot eene Gemalin, met welke hy geheel Medien ten huwelyk kreeg. In het volgende jaer stierv CYAXARES II, en daerdoor werd hy ervgenaem van zijn gansche Rijk, zodat hy, van toen af, gebied voerde, over alles wat voorheen, tot de Assyrische, Babylonische, Medische, en Persische Rijken, behoord had.

Dusdoende werd de voorzegging van DANIEL blijkbaer vervuld, dat het derde Koningrijk *heerschen* zou *over de geheele aerde*. — De Persiaensche Heerschappy strekte zich uit, byna over geheel Asia, over het voornaemste deel van Africa, en ook een gedeelte van Europa. In plaets van minder te zijn, dan de Babylonische Monarchy, overtrof zy dezelve veel eer. *Het Rijk van* CYRUS, zegt XENOPHON *Cyrop.* l. 8. p. 238, *is onder*

de

de Koningrijken, welke Asia gezien heeft, ver weg het luisterrijkste en grootste geweest, en, op eene andere plaets l. c. l. I. p. 2. telt hy, onder de volken, welke den Persianen onderdanig waren, behalven de *Meders* en *Hyrianiers*, de *Syriers*, *Assyriers*, *Arabiers*, *Cappadociers*, *Groot* en *Klein Phrygien*, de *Lydiers*, *Cariers*, *Phaniciers*, *Babyloniers*, *Bactriers*, *Ciliciers*, *Sakers*, *Paphlagoniers*, *Migodiners*, *Grieken*, *Cypriers* en *Egyptenaers*. Naderhand heeft DARIUS HYSTASPESZOON ook de Indianen te ondergebracht, HERODOTUS l. IV. c. 44.

Dit derde Koningrijk zou zijn *van koper*. — Dit was een eigenaertige zinprent van deszelvs lange geduurzaemheid. Goud en zilver zijn eene wekere stof, maer het koper is een vast metael, vergel. Job VI: 12. — Trouwens het Persiaensche Koningrijk heeft veel langer geduurd, dan de beide vorige. DANIEL deed deze voorzegging, in het 2de jaer van NEBUCADNEZAR, gerekend van zijns Vaders dood, vs. 1, zijnde het jaer 3402, na de schepping der waereld, en van hier, tot de vernietiging der Babylonische Monarchy, zijn slechts 64 jaren verlopen. Twee jaren later, zijnde het jaer 3468. na de schepping, begon de uitgebreide Persiaensche Heerschappy van CYRUS, wanneer zijn Oom en Schoonvader CYAXARES II, gestorven was, en zy hield stand, geduurende eene reeks van ruim 200 jaren, onder de opvolgeren van CYRUS, CAMBYSES, den MAGUS, DARIUS HYSTASPESZ, XERXES, ARTAXERXES LANGHAND, XERES II, SOGDIANUS, DARIUS NOTHUS, ARTAXERXES MNEMON, OCHUS, ARZES, DARIUS CODOMANNUS, tot den vreesselyken slag by Arbela, in welken ALEXANDER het leger van DARIUS CODOMANNUS geheel vernielde, en de Persiaensche Monarchy te onderbracht, in het jaer 3673, na de schepping.

IV. Het vierde Koningrijk werdt NEBUCADNEZAR, in zijnen droom vertoond, door de *schenkelen* van het beeld, die, van onder den buik, tot de enkelen, *van yzer waren*, en door de *voeten*, *die eensdeels van yzer, en eensdeels van leem* waren vs. 33. DANIEL gav 'er deze verklaring van vs. 40: *het vierde Koningrijk zal hard zijn, gelijk yzer* enz.

Het vierde Koningrijk, het welk op het Perſiaenſche volgde, is de Griekſche Monarchy, of de Macedoniſche Heerſchappy. DANIEL ſpreekt, in zijne Uitlegging, zeer onderſcheiden, eerst van de *ſchenkelen*, dat is van onder den buik, tot de enkelen, die *geheel van yzer* waren, en daerna van de *voeten*, die *ten deele van yzer*, en *ten deele van leem* waren. Evenwel worden hier geenszins twee achter een volgende Koningrijken bedoeld, maer hy beſchrijvt één en het zelvde Koningrijk, zo als het, by tijdverloop, geſteld zou wezen.

De *ſchenkelen* verbeelden de Griekſche Monarchy, in haren eerſten tijd, onder het beſtuur van ALEXANDER *den Groten*, die zich de Perſiaenſche Heerſchappy onderworpen heeft. — De ſchenkelen waren *van yzer*; het vertoonde hoe dit vierde Koningrijk *hard* zou zijn, *gelijk yzer, aengezien het yzer alles vermaelt en verzwakt*, of liever *verbreekt; gelijk nu het yzer, het welk zulks alles verbreekt; alzo zou* het vierde Koningrijk *vermalen en verbreken.* Het geevt, met één woord, te kennen, dat dit Koningrijk eene alles overwinnende kracht zou hebben, tegen welke geen volk zou kunnen beſtaen. — Hoe duidelyk is dit vervuld, in de alles overwinnende krijgsverrichtingen van ALEXANDER *den Groten*, voor welken niets onverwinbaer ſcheen, en die zo vele volken, binnen korten tijd, overheerscht heeft.

De *voeten* van het beeld, het welk NEBUCADNEZAR, in zijnen droom, gezien had, *waren eensdeels van yzer en eensdeels van leem*; dit beteekende, volgens de uitlegging van DANIEL, *een gedeeld Koningrijk* vs. 41. Trouwens, na den dood van ALEXANDER, zijn de landſchappen, welke hy veroverd had, verdeeld, onder zijne Bevelhebbers, die dezelve eerst, als Landvoogden, en naderhand met den tijtel van Koningen, beheerscht hebben. — Wijders beteekende het *yzer, vermengd met modderigen leem*, dat 'er *van des yzers vastigheid* in dit Koningrijk *zijn zoude* vs. 41[b]. Schoon dit Koningrijk verdeeld was, zou het evenwel vast zijn, en zich eenen geruimen tijd handhaven.

De *tenen der voeten*, die een tiental uitmaken, verbeeld-

den, hoe het Koningrijk van ALEXANDER, na zijnen dood, in tien onderscheidene Heerschappyen, zou verdeeld worden, de *Macedonische*, die der *Lagiden* in Egypten, die der *Seleuciden* in Syrien, de *Pergameensche*, die van *Bithynien*, die van *Pontus*, van *Cappadocia*, *Bactrien*, *Armenien*, en het *Atropatische Medien*. — *De tenen* van het beeld waren *ten deele yzer en ten deele leem*. Dit vertoonde, hoe *het* gemelde *Koningrijk*, *ten deele hard zou zijn*, *en ten deele broos*, zodat de hardheid en geduurzaemheid der X onderscheidene Heerschappyen, by de eene meerder, en by de andere minder wezen zou, vs. 42.

Het mengsel van yzer, met modderigen leem, vertoonde, hoe de gemelde Vorsten *zich wel*, *door menschelyk zaed*, dat is, door Huwelyken, *vermengen zouden*, *maer zy zouden de een aen den anderen niet hechten*, en niet vast kleven, *gelijk als zich yzer*, *met leem*, *niet vermengt*, dat het een vast en onverbreekbaer lichaem uitmake vs. 43. — De geschiedenis heeft het ook bevestigd. De Koningen, door de tien tenen verbeeld, hebben zich wel, door onderlinge huwelyken, zoeken te sterken; maer de poging was vruchteloos. ANTIPATER, om maer één voorbeeld op te geven, de zoon van CASSANDER, Koning van Macedonie, nam de dochter van LYSIMACHUS, Koning van Thracien, tot Gemalin; maer hy werd door zijnen Schoonvader gedood, JUSTINUS l. 16. c. 2.

V. Eindelyk zou 'er een vijfde Koningrijk ontstaen. — NEBUCADNEZAR had eenen *groten steen* gezien, die, zonder handen, uit eenen berg gerukt werd, het beeld aen de voeten sloeg, het zelve geheel verbrijzelde, en daerna tot eenen *grooten berg werd*, *die de geheele aerde vervulde*, vs. 34, 35. Dit gezicht verklaerde DANIEL van een *Koningrijk*, *het welk alle die* gemelde *Koningrijken zou vermalen en te niet doen*, *maer zelve in alle eeuwigheid bestaen zou*, vs. 44, 45.

Dit Koningrijk is zekerlyk het Koningrijk van den MESSIAS. — Het *uitrukken* van dien steen, zonder handen, vertoont de gansch wonderbare voortbrenging van dit Koningrijk. In het begin zou het slechts, als een *steen*,

gering en onaenzienlyk zijn, maer naderhand worden tot eenen *groten berg*, *die de geheele aerde vervulde*, in vastigheid en onbepaelde uitgebreidheid.

De steen *sloeg het beeld*, *aen zijne voeten*, en verbrijzelde het zelve. — Dit gav, volgens de Uitlegging van DANIEL, te kennen, hoe het Koningrijk van den MESSIAS, in deszelvs voorbereidende beginselen, *alle die tien Koningrijken*, die door de tenen van het beeld vertoond waren, zou *vermalen en te niet doen*, Dit wijst ons, naer de heldhaftige bedrijven der Maccabeeuwen, door welke zy het Koningrijk van Syrien eenen geweldigen knak gegeven hebben, waerop de ondergang der 9 andere Koningrijken, uit ALEXANDERS Heerschappy voortgekomen, met den tijd, gevolgd is. — JUDAS de Maccabeer, en, na hem, zijn broeder JONATHAN, hebben zich, op het voetspoor van hunnen Vader MATTATHIAS, zo dapper, tegen de overheersching der Syriers, verzet, dat zy hen verdreven hebben. Door de dapperheid van den derden broeder SIMON, zijn de Joden, het juk der Syriers afwerpende, in volkomene vryheid hersteld, 1 Macc. III, IV, XIII. Ook nam hy Gaza in, en maekte Joppe tot eene zeehaven. Vervolgens vernieuwde hy het verbond, door zijnen broeder JUDAS, met de Romeinen gemaekt, waerop hem, en zijnen nakomelingen, het opperbewind over het volk, in eene groote vergadering, bevestigd werd, 1 Macc. XIV. Zijn zoon JOHANNES HYRCANUS veroverde verscheidene plaetsen, in het lage Syrien, Phænicien en Arabien; hy verwoestte den Tempel der Samaritanen, op den berg Gerizim; ook bracht hy de Edomiten te onder, en noodzaekte hen, den Joodschen Godsdienst aen te nemen; wijders overwon hy Samaria, en verwoestte die Stad. Zijn oudste zoon ARISTOBULUS, die hem opvolgde, en het eerst den Koninglyken tijtel aennam, regeerde maer één jaer, in het welk hy evenwel een groot gedeelte van Iturea vermeesterde. Zijn broeder en opvolger, ALEXANDER JANNÆUS, maekte de Moabiten en Gileaditen cijnsbaer, JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. XII. c. 11-24. — Deze heldhaftige daden der Maccabeeuwen hebben den weg gebaend,

baend, dat de andere Koningrijken, door de Romeinen, zijn te ondergebracht. ANTIOCHUS EPIPHANES, Koning van Syrien, had zich reeds het grootste gedeelte van Egypte, behalven Alexandria, onderworpen, en den Koning PHILOMETOR zelven gevangen. Ten tijde van ALEXANDER JANNÆUS, nam het Rijk der Seleuciden een einde; wanneer de Syriers, alle de binnenlandsche oorlogen moede, het Rijk opdroegen aen TIGRANES, Koning van Armenien. Deze TIGRANES was naderhand genoodzaekt, om zich, aen POMPEJUS, den Romeinschen Veldheer, te onderwerpen. Ten tijde van HERODES *den Groten*, omtrent 30 jaren voor CHRISTUS geboorte, werd Egypten een wingewest der Romeinen.

Dusdoende zijn de X Koningrijken, uit ALEXANDERS heerschappy, voortgesproten, het eene, na het ander, vernietigd, even als de tenen van het beeld, in NEBUCADNEZARS droom, verbrijzeld werden, en, na den ondergang van die Koningrijken, is 'er nooit wederom zodanig eene Monarchy in het Oosten opgericht.

De steen, die het beeld deed vallen en verbrijzeld worden, zag NEBUCADNEZAR al meer en meer uitdyen, tot dat dezelve, ten laetsten, in eenen *groten berg* veranderde, *die de gansche aerde vervulde.* — Deze *grote berg* verbeeldde het *Koningrijk* van den MESSIAS, het welk God, uit het Joodsche volk, vertoond door den *steen*, die het beeld deed vallen, *verwekken* zoude. Het zou een Koningrijk zijn van eenen geheelen anderen aert; dan de voorheen gemelde heerschappyen, die, door de leden van een beeld, waren afgeteekend. Het zou vast zijn, als een *steen*, en onbeweegbaer als een berg. Dat 'er, uit eenen steen, een gansche berg geboren worde, is iets bovennatuurlyks; even zo zou ook dit Koningrijk, door den HEER, op eene wonderbare wijs, uit geringe beginselen, *verwekt* worden. *De berg* werd al groter, in het gezicht van NEBUCADNEZAR, en *vervulde* ten laetsten *de geheele aerde*; op dezelvde wijs, zou ook het Koningrijk van den MESSIAS, van tijd tot tijd, worden uitgebreid, tot dat het zich, in het laetst der dagen, zal uitstrekken, over

de geheele aerde. Eindelyk een berg is onwankelbaer, even zo zou ook het Koningrijk van den MESSIAS *in alle eeuwigheid bestaen.*

B. *Het uitleggen van dezen droom had, voor* DANIEL, *zeer aengename gevolgen, vs.* 46-49.

46. Doe viel de Koningh Nebucadnezar, naer de gewoonte der Oosterlingen, tot een teeken van eerbewijs, op sijn aengesichte, ende aenbadt Daniel: ende hy seyde, dat men hem [*met*] spijs-offer ende lieflick reuckwerck een dranck-offer doen soude.

Dit was een Godlyk eerbewijs; hoe kon DANIEL het zelve aennemen? — NEBUCADNEZAR geloovde, met alle de Heidenen, dat 'er eene grote menigte van Goden ware, en dat dezelve zomtijds, in menschelyke gedaenten, nederdaelden, vergel. Hand. XIV: 9-13, en XXVIII: 6. Hy kon derhalven DANIEL, als eenen der Goden, beschouwd hebben. Dan de Koning wist zeer wel, dat DANIEL een gevangen Jood was, opgevoed aen zijn Hov. Hy zal daerom DANIEL deze eer hebben aengedaen, om daermede zijnen eerbied te betuigen, voor dien God, die den Propheet, met zijne Openbaringen, verwaerdigd had. — Ondertusschen was het, met dit alles, zeer onbetamelyk, eenen mensch zulk eene eer aen te doen, en derhalven is 'er geen twijffel aen, of DANIEL zal deze eer geweigerd, en den Koning aenstonds verzocht hebben, om op te staen, hem tevens, op eene bescheidene wijs, te kennen gevende, dat het onbetamelyk wezen zoude, hem offeranden te doen. Trouwens 'er wordt eenvouwig verhaeld, dat de Koning *zeide*, dat is, bevel gav, om DANIEL, *met spijsoffer, en lievlyk reukwerk, een drankoffer te doen*, maer niet dat het werkelyk geschied zy. Ook had de Propheet reeds aen den Koning verklaerd, dat hem de verborgenheid geopenbaerd ware, niet door de wijsheid, welke in hem was, boven alle levendigen.

47. De Koningh antwoordde Daniel ende seyde,

de, Het is de waerheyt, en dit moet ik nu plechtig belijden, dat ulieder Godt, de JEHOVAH, de God der Joden, een Godt der goden is, ver weg verheven, boven de Goden van andere volken, ende een Heere der Koningen, die gansche Koningrijken, naer zijn welgevallen, bevestigt en vernietigt, vergel. vs. 21, ende die de verborgenheden openbaert; dewijle gy dese verborgenheyt hebt konnen openbaren, het welk, voor alle de wijzen in Babel, onmogelyk was.

48. Doe maeckte de Koningh Daniel groot, ende vervulde zijne gedane belovte vs. 6: want hy gaf hem vele groote geschencken, ende hy stelde hem tot een Heerscher of Stadhouder, over het gantsche lantschap van Babel, ende eenen Oversten der Overigheden over alle de Wijse van Babel.

Het uitgestrekte gebied van NEBUCADNEZAR was in landschappen verdeeld, welke elk eenen afzonderlyken Stadhouder, of Onder-Regent hadden. DANIEL werd verheven tot Stadhouder, over dat landschap, waervan Babel de hoofdstad was, en het welk eertijds, immers voor een gedeelte, Sinear geheten werd, vergel. Kap. I: 2. — De Wijzen te Babel, die een zeer groot getal uitmaekten, waren naer de byzondere kunsten en wetenschappen, in onderscheidene rangen verdeeld. Elk een rang had zijne *Overigheid*; en DANIEL werd verheven, tot den *Oversten* of Opperften, van alle die Overigheden.

49. Doe bediende zich de Propheet, van die gunstige gelegenheid, om zijnen metgezellen dienst te doen. Uit dit beginsel versocht Daniel van den Koningh, dat hy die metgezellen, in zijne eer, mogt doen deelen, ende hy Nebucadnezar stelde, op Daniels verzoek, Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego, over de bedieninge des lantschaps van Babel, zodat zy Onder-Stadhouders waren, waertoe zy den meesten tijd, in onderscheidene plaetzen van dat landschap, moesten doorbrengen; maer Daniel [*bleef*] aen de poorte des Konings, zodat hy den meesten tijd, binnen de Stad Babel bleev, en dagelyks ten Hove verscheen.

Door deze gebeurtenis gav de HEER derhalven een kennelyk bewijs van zijne Alwetendheid en Opperheerschappy, onder de Chaldeeuwen, het welk aenstonds allerwegen moest bekend worden.

HET III. KAPITTEL.

Hier wordt de wonderdadige verlossing verhaeld, van DANIELS metgezellen, die geweigerd hadden, het Afgodsbeeld van NEBUCADNEZAR aen te bidden, en daerom, in eenen vuurigen oven, geworpen waren.

I. De oprichting van dit afgodsbeeld, en het Koninglyk bevel, om het zelve te aenbidden, vinden wy vs. 1-7.

II. De weigering van DANIELS metgezellen, om dit afgodisch bevel te gehoorzamen, vs. 8-12.

III. Hunne veroordeeling, om, in den brandenden oven, geworpen te worden, en de uitvoering van dit vonnis, vs. 13-22.

IV. Hunne wonderdadige verlossing, vs. 23-30.

I. *In de eerste hoofdbyzonderheid vs. 1-7, ontmoeten wy,*

א. *De oprichting van dat Afgodsbeeld, vs. 1.*

ב. *Het opontbod van alle des Konings Staetsdienaren, tot het plechtig inwijden van dat beeld, vs. 2, 3.*

ג. *Des Konings bevel, om dat beeld aen te bidden, vs. 4-7.*

De tijd, op welken deze gebeurtenis is voorgevallen, wordt niet aengeteekend. — De LXX Grieksche Overzetters hebben het, in het begin van dit Kap., bepaeld, tot het *achttiende jaer van Koning* NEBUCADNEZAR. Denkelyk heeft de Grieksche Vertaler dit byvoegsel aengeteekend gevonden, op den kant van het afschrivt, het welk hy gebruikte. Althans deze aenteekening schijnt gegrond te

zijn,

zijn, in eene oude overlevering. — Volgens deze tijdsbepaling, was nu Jerusalem en de Tempel reeds geheel verwoest: want dit geschiedde, in het 15de jaer van NEBUCADNEZAR, na den dood namelyk van zijnen Vader NABOPOLASSAR, vergel. VII Deel. p. CXXVIII, CXXIX. — Dit komt ook overeen, met het apocryphe Boek, het welk *het gebed van* AZARIA genaemd is, vs. 37-39, alwaer Jerusalem, en de Tempel, als geheel verwoest voorkomen.

1. De Koningh Nebucadnezar maeckte een afgodsbeelt, in de gedaente van eenen mensch. Dit beeld was, schoon van binnen hol, van louter gout, wiens hoogte was 'tsestigh ellen, sijn breette ses ellen: hy richted'et op in het dal, of in de vlakte Dura, alwaer eene zeer groote menigte van menschen vergaderen konde, in het lantschap van Babel, waerover Daniel Stadhouder was, vergel. Kap. II: 48.

Dit beeld was van eene verbazende grootheid; *de hoogte was 60 ellen, en de breedte 6 ellen.* — Zekerlyk wordt hier de Koninglyke elle bedoeld, naer welke de Koninglyke gebouwen gemaekt werden, zijnde volgens HERODOTUS l. I. c. 178, drie vingeren langer, dan de gemeene elle. Gevolgelyk waren 60 Koninglyke ellen zo lang, als 68 gemeene ellen, zodat het beeld 102 voeten hoog ware, en ruim 10 voeten breed. — Het beeld was derhalven 10 malen zo hoog, als breed. Dit komt niet overeen, met de evenredigheid van een welgemaekt menschelyk lichaem, in het welk de breedte, tot de hoogte staet, als 1 tot 6. Het beeld was derhalven te smal, naer evenredigheid van de hoogte. Wy mogen 'er uit besluiten, dat het voetstuk, by de hoogte van het beeld zelve, gerekend zy. Volgens de behoorlyke evenredigheid zal het beeld, van 6 ellen in breedte, 36 ellen hoog geweest zijn, staende, op een voetstuk van 24 ellen, om eene des te grootscher vertoning te maken.

Dit beeld werd zekerlyk opgericht, ter eere van *Bel*, die de voornaemste afgod der Babyloniers was.

2. Ende de Koningh Nebucadnezar sondt he-

nen om te versamelen de Stadthouders, de Overigheden, ende de Lantvoogden, de Wethouders, de Schatmeesters, de Raetsheeren, de Amptlieden, ende alle de Heerschappers der lantschappen, met één woord, alle de Grooten en Staetsdienaers van zijne wijduitgestrekte Heerschappy. Er ging een gebod uit, dat sy alle, op eenen bepaelden tijd, in de vlakte Dura, komen souden tot de plechtige inwyinge des beelts, 't welck de Koningh Nebucadnezar hadde opgericht, ter eere van *Bel*, om aen deze plechtigheid des te meerder luister by te zetten.

3. Doe versamelden sich de Stadthouders, de Overigheden, de Lantvoogden, de Wethouders, de Schatmeesters, de Raetsheeren, de Amptlieden, ende alle de Heerschappers der lantschappen, met één woord, alle de Staetsdienaers en Amptenaers, op den bepaelden tijd, op de vlakte Dura, tot inwyinge des beelts, 't welck de Koningh Nebucadnezar hadde opgericht: ende sy stonden voor het gouden beelt dat Nebucadnezar opgericht hadde, ter eere van *Bel*, het zelve, met aendacht en bewondering, beschouwende.

4. Ende een heraut riep met kracht, en met luider stemme: Men seyt u aen, uit naem van onzen groten Monarch, den machtigen Nebucadnezar, gy hoofden en Stadhouders over de volckeren, welke, onder het gebied van Nebucadnezar staen, gy alle, die eenig ondergeschikt bewind voert, over de onderscheidene natien, ende tongen:

5. Ter tijt als gy hooren sult 't geluyt des hoorns of trompets, der pijpe of fluite, der cyther, der vedele, der psalteren; des accoordgesangs, ende allerley soorten van musijcke: so sult gylieden alle, met alle tekenen van den diepsten eerbied, nedervallen, ende aenbidden het gouden beelt, 't welck de Koningh Nebucadnezar heeft opgericht:

6. Ende wie niet neder en valt ende aenbidt, weigerende hulde te bewijzen aen *Bel*, tot wiens eer dit

beeld

beeld is opgericht, die ſal te dier ſelver ure, zonder eenig uitſtel, in 't midden van den oven des branden den vyers geworpen worden.

De Oven des brandenden vuurs is zekerlyk eene bekende ſtraf geweest, in Babylonien. Ook was het, by de Chaldeeuwen, zeer gewoon, grote misdadigers met vuur te verbranden, vergel. Jer. XXIX: 22. Amos II: 1. — De hier bedoelde oven was zeer groot, zodat vier mannen, binnen dezelven, konden heen en weder wandelen, verg. vs. 25. Hy geleek derhalven meer naer onze ſteenovens, dan naer onze bakovens. Aen eene of meer zijden, moet hy eene grote opening gehad hebben: want de Koning zag de gemelde vier mannen, in dezelven wandelen. Deze oven had boven eene grote opening, door welke de misdadigers naer beneden geworpen werden, vs. 22, 23.

7. Daerom te dier geſtelde tijt als alle die Overſten en Stadhouders der volckeren hoorden het geluyt des hoorns, der pijpe, der cyther, der vedele, der pſalteren, ende allerley ſoorten der muſijcke, de zamen vergaderde amptenaers en Stadhouders van alle volckeren, natien, ende tongen, welke onder de Babyloniſche Monarchy ſtonden, nedervallende, aenbaden het gouden beelt, 't welck de Koningh Nebucadnezar, ter eere van Bel, hadde opgericht.

II. DANIELS *metgezellen weigerden, dit afgodisch bevel te gehoorzamen, vs.* 8-12.

8. Daerom werd het ras openbaer, dat Daniels metgezellen dit afgodisch bevel niet gehoorzaemden. Om deze reden, naederden even ter ſelver tijt Chaldeeuſche mannen, die de meest begunſtigde Joden opentlick beſchuldigden, dat zy des Konings bevel verſmaedden.

9. Sy antwoordden, ende ſeyden tot den Koningh Nebucadnezar: O Koningh, regeer voorſpoedig, leeft lang, en zo het mogelyk was, in der eeuwigheyt.

10. Gy, o Koningh, hebt een bevel gegeven,

dat alle menschen, die hooren souden 't geluyt des hoorns, der pijpe, der cyther, der vedele, der psalteren, ende des accoordgesangs, ende allerley soorten van musijcke, nedervallen, ende het gouden beelt aenbidden souden:

11. Ende wie niet neder en viele, ende aenbade, die soude in het midden van den oven des brandenden vyers geworpen worden.

12. Daer zijn Joodsche mannen van aenzien, die gy over de bedieninge des lantschaps van Babel, als Onder-Stadhouders, gestelt hebt, te weten Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego: dese mannen en hebben, o Koningh, op u geen achtinge gestelt, en uw bevel versmaed. Zy zijn wel, op de vlakte Dura, met alle de overige amptenaers, verschenen, om de inwijding van het gouden beeld by te wonen, maer uwe goden, of *uwen God* Bel, en eeren sy niet, ende sy en bidden het gouden beelt niet aen, 't welck gy opgericht hebt.

III. *De veroordeeling van deze drie mannen, om, in den brandenden oven, geworpen te worden, En de uitvoering van dit vonnis, vinden wy vs.* 13 22.

א. *De veroordeeling wordt ons verhaeld, vs.* 13-20.

A. *De Koning zocht deze mannen, door zware bedreigingen, tot den dienst van zijnen Afgod, over te halen, vs.* 13-15.

B. *Dan zy weigerden het ronduit, vs.* 16-18, *en*

C. *Werden daerom, tot de straf van den brandenden oven, verwezen, vs.* 19, 20.

ב. *Ook werd dit vonnis werkelyk ter uitvoer gebracht, vs.* 21, 22.

13. Doe seyde Nebucadnezar in toorn ende grimmigheyt, dat men Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego voortbrengen soude: doe wierden die mannen voor den Koningh gebracht.

14. Nebucadnezar antwoordde ende seyde tot haer,

haer, Is 't met opſet, en met voorbedachten rade, om my ongehoorzaem te wezen, of is het een enkel verzuim, Sadrach, Meſach, ende Abed-Nego, welke ik, op het verzoek van Daniel, zo zonderling beweldadigd heb, dat gylieden mijne goden, of *mijnen God* Bel, niet en eeret, ende 't gouden beelt, dat ick, ter zijner eere, opgerecht hebbe, niet aen en bidt?

15. Ik zal deze zaek niet verder onderzoeken, maer toegevend met ulieden handelen. Indien gy nu nog bereid zijt, om mijn bevel te gehoorzamen, zal ik het vorig verzuim vergeven. " Nu dan, ſo gylieden nu nog gereet en bereid zijt, dat gy, op eenen der volgende dagen van dit inwijdingsfeest, ter tijt als gy hooren ſult 't geluyt des hoorns, der pijpe, der cyther, der vedele, der pſalteren, ende des accoordgeſangs, ende allerley ſoorten der muſijcke, nedervalt, ende aenbidt het beelt dat ick gemaeckt hebbe, [*ſo is 't wel,*] en ik zal my te vrede houden; maer ſo gylieden het gouden beeld niet en aenbidt, en daer door blijken geevt; dat gy mijn bevel, met opzet, ongehoorzaem zijt, ter ſelver ure ſult gylieden, zonder uitſtel of verſchoning, geworpen worden in het midden van den oven des brandenden vyers: ende wie is de Godt die ulieden uyt myne handen verloſſen ſoude?

Deze laetſte woorden behelzen eene verfoeilyke lastering van den eenigen en waren God. NEBUCADNEZAR wilde dezen drie mannen beduiden, dat zy te vergeevsch vertrouwen zouden, op den God van Israël, die, volgens hem, niet machtig wezen zou, om zijne dienaren te verlosſen. — De Koning kon SADRACH, MESACH en ABED-NEGO niet aenſchouwen, zonder zich de uitlegging van zijnen droom, door DANIEL, te herinneren. Dit had aenleiding gegeven, tot hunne verheffing. Hy had derhalven aenſtonds moeten denken, aen de merkwaerdige betuiging, welke hy, by die gelegenheid gedaen had: het is waerheid, dat ulieder God een God der Goden is, en een Heer der Koningen, Kap. II: 47. Maer het ſchijnt, dat de grote in-

genomenheid van NEBUCADNEZAR met zijn beeld, en de grote plechtigheden van deszelvs inwijding, deze denkbeelden geheel verdonkerd hadden.

16. Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego antwoordden, met eene voorbeeldige grootmoedigheid, ende seyden tot den Koningh Nebucadnezar; Wy en hebben niet van nooden, en het zou niet nuttig zijn, u op dese sake te antwoorden, en, over deze zaek uitvoerig te spreken, vermits gy niet te bewegen zoudt zijn, om van uw bevel aftezien.

17. Sal 't soo zijn, gelijk gy ons bedreigt, zullen wy in den brandenden oven geworpen worden, wy moeten het afwachten, en kunnen ons geweten niet verkrachten. Wy vertrouwen op den Almachtigen God van Israël, die oneindig meerder is, dan alle zogenaemde Goden; deze onse Godt dien wy eeren, is machtigh ons te verlossen uyt den oven des brandenden vyers, ende hy sal [*ons*] uyt uwe hant, o Koningh, verlossen.

18. Maer so gy van uwe gestrenge bedreiging mogt afzien, en wy niet, in den brandenden oven, geworpen worden, u zy bekent, o Koningh, dat wy uwe goden, of *uwen God* Bel niet en sullen eeren, nochte 't gouden beelt dat gy, ter zijner eere, hebt opgericht, en sullen aenbidden. Het gae derhalven zo het wil, wy zullen uwen zogenaemden God gene hulde doen, omdat het met ons licht en beter weten strijdig is, en omdat wy den HEER, welken wy, als den eenigen en waren God eerbiedigen, smaedheid zouden aendoen.

19. Doe wert Nebucadnezar vol grimmigheyt, ende de gedaente sijnes aengesichts veranderde tegen Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego, zodat de heete toorn, uit zijn gansche gelaet, duidelyk te lezen ware, hy antwoordde ende seyde, Dat men den oven sevenmael meer heet maken soude dan men dien gemeenlyk pleegt heet te maken.

Dit bevel des Konings was een gevolg der overmaet van zijne gramschap. De doodstraf is zwarer, naermate zy

lang-

ſangzamer en pijnelyker is. Maer, door het meer dan gewoon heet ſtoken van den oven, zou de dood der gemelde mannen, natuurlyker wijs, verhaest worden. De gramſchap maekte, dat NEBUCADNEZAR niet bedacht, wat hy gelastte.

20. Ende tot den ſterckſten mannen van krachte die in ſijn heyr, of in zijne lijvwacht, waren, zijnde het best in ſtaet, om allen tegenſtand te overwinnen, ſeyde hy, datſe Sadrach, Meſach, ende Abed-Nego binden ſouden, om hun allen tegenſtand te beletten, en vervolgens te werpen in den oven des brandenden vyers.

21. Doe wierden die mannen gebonden in hare mantels, hare broecken, ende hare hoeden, ende hare [*andere*] kleederen, met welke zy, in 's Konings tegenwoordigheid, waren uitgedost. Om des te meerder haest te maken, deden hun de lijvwachten de ſtaetſieklederen niet eens uit, ende ſy wierpenſe in het midden van den oven des brandenden vyers, door de opening, welke boven in de kruin was, henen.

22. Daerom dan, dewijle het woort des Konings aendreef, en allen mogelyken ſpoed vorderde, ende de oven ſeer heet was, ſo hebben de vonckken des vyers, die mannen, die Sadrach, Meſach, ende Abed-Nego opgeheven hadden, en, door overyling, te na aen de opening kwamen, op het oogenblik gedoodt.

IV. *Eindelyk wordt de wonderdadige verlosſing van deze drie mannen, uit den brandenden oven, verhaeld, vs.* 23-30.

א. *De verlosſing zelve vinden wy, vs.* 23-27.

ב. *De gevolgen daervan, vs.* 28-30.

23. Maer [*als*] die drie mannen, Sadrach, Meſach, ende Abed-Nego, in het midden van den oven des brandenden vyers gebonden zijnde, gevallen waren:

24. Doe ontſettede hem de Koningh Nebucad-

nezar, ende hy werd geweldig ontroerd. Daerop stont hy, van zijnen zetel, op in der haest, antwoordde ende seyde tot sijne Raetsheeren en eerste Staetsdienaren, Hebben wy niet drie mannen in het midden des vyers, gebonden zijnde, geworpen? Sy antwoordden ende seyden tot den Koningh, 't Is gewis, o Koningh.

25. Hy antwoordde ende seyde, Siet, ick sie vier mannen los wandelende in het midden des vyers, ende daer en is geen verderf aen haer: Ende de gedaente des vierden is gelijck eenes soons der goden.

De Koning zal, op eenen prachtigen stoel, gezeten hebben, voor eene der openingen, welke beneden aen den oven waren. — Door deze opening, zag hy tot zijne verbazing, dat 'er vier, in plaets van drie mannen, in den oven waren. Dat zy, in plaets van oogenblikkelyk verteerd te wezen, geheel onbeschadigd waren, in het midden der vlammen, en dat zy gerust, als of hun niets deerde, heen en weder wandelden. — De *gedaente* van den vierden man, kwam hem zo ongemeen luisterrijk voor, dat hy hem, naer zijne heidensche begrippen, aenzag voor eenen zoon der zogenaemde Goden. Zekerlyk was het een Engel, die zich, met eenen byzonderen luister, vertoonde.

26. Doe naederde Nebucadnezar tot de deure van den oven des brandenden vyers, door welke de brandstoffen ingeworpen werden, zo na, dat hy geen gevaer liep voor zich zelven, antwoordde ende sprack; Gy Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego, gy knechten en getrouwe dienaers des allerhooghsten Godts, die u, door zijn Alvermogen, zo zonderling beveiligd heeft, gaet uyt den oven, ende komt hier: doe gingen Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego uyt het midden des vyers, door de opening, welke geschikt was, tot het inwerpen der brandstoffen, terwijl de Engel onzichtbaer geworden was.

27. Doe vergaderden de Stadthouders, de Overigheden, ende Lantvoogden, ende de Raetsheeren

ren des Konings, dese mannen van naby besiende, zich zeer verwonderende, om dat het vyer over hare lichamen niet geheerscht en hadde, ende dat zelvs het hayr hares hoofts niet verbrandt en was, ende hare mantels niet eens gezengd, of eenigermate verandert en waren: ja dat de reucke des vyers daer door niet gegaen en was, zodat men niet eens ruiken kon, dat hun gewaed eenigermate gezengd ware.

28. Toen erkende Nebucadnezar openlyk, in de tegenwoordigheid van alle zijne Staetsdienaren, dat de God van Israël, die deze mannen zo wonderdadig verlost had, alle eer en hulde waerdig ware. Hy antwoordde ende seyde, Gelooft zy de Godt van Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego, die sijnen Engel gesonden, ende sijne knechten verlost heeft, die op hem vertrouwt hebben, ende des Konings woort verandert of overtreden, ende hare lichamen, welgemoed, aen de woede der vlammen overgegeven hebben, op dat sy geenen anderen Godt en eerden, noch aenbaden, dan haren Godt.

Den genen, welken hy even te voren, voor eenen zoon der Goden had aengezien vs. 25, noemt hy nu eenen *Engel.* — Denkelyk had hy hem zo horen noemen, door SADRACH, MESACH, en ABED-NEGO.

29. Daerom wort van my een bevel gegeven, dat alle volck, natie, ende tonge, onder mijne wijduitgestrekte Heerschappy staende, die lasteringe spreeckt tegen den Godt van Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego, (*a*) in stucken gehouwen worde, ende sijn huys tot een dreckhoop gestelt worde: want daer en is geen ander Godt die alsoo wonderdadig verlossen kan.

30. Doe maeckte de Koningh, Sadrach, Mesach, ende Abed-Nego voorspoedigh in het lantschap van Babel. Hy bewees hun uitnemende gunsten, en vergrootte hunne inkomsten.

(*a*) Dan. 2: 5.

Deze gebeurtenis was recht geschikt, om de afgodery te beschamen, de gevangene Joden, tegen alle verleiding tot die misdaed, te versterken, en de kennis van den eenigen en waren God onder de Heidenen te verspreiden.

Dan het verdient zeer onze opmerking, dat hier van DANIEL in het geheel niet gesproken worde. — Zo veel is zeker, dat hy dit afgodisch bevel, even zo min als zijne metgezellen, zal gehoorzaemd hebben. Zou niemand hem hebben durven beschuldigen? dit is geheel onwaerschijnlyk. Zekerlyk heerschte 'er vry wat nijdigheid, by des Konings amptenaren, dat een vreemdeling zo hoog verheven ware, en zy zouden nooit betere gelegenheid kunnen gehad hebben, om hem hunne afgunst te doen gevoelen. Zou hy thans niet by de hand geweest zijn? Maer de Koning had alle zijne amptenaren opontboden, om de plechtigheid der inwijding van het gouden beeld te vermeerderen. Hoe zou hy hebben kunnen achterblijven? — Het allerwaerschijnlykst is daerom, dat DANIEL, door eene krankheid, verhinderd zy, by deze plechtigheid tegenwoordig te wezen, het welk eene volkomene verschoning opleverde.

HET IV. KAPITTEL.

Dit Kapittel is eigenlyk geen verhael van DANIEL, maer een gedenkstuk, waerschijnlyk ontleend, uit een Plakaet van NEBUCADNEZAR, en onder de oude Archiven te vinden, even als het bevel van CYRUS, Ezr. VI: 2. — Dit stuk is gesteld in het Chaldeeuwsch, de gewone landen hovtael van NEBUCADNEZAR.

Het behelst eene plechtige en allermerkwaerdigste verklaring van NEBUCADNEZAR, den Koning van Babel, aen alle zijne onderdanen, omtrent de grootheid en Opperheerschappy van Israëls God, by gelegenheid, dat de gemelde Monarch, na eene vooraf gaende waerschouwing in

den

den droom, zeer diep vernederd, en vervolgens met toevoeging van nog groter heerlykheid, wederom verhoogd was. — Wy onderſcheiden 'er in

I. De inleiding, vs. 1-3.
II. Het merkwaerdig gedenkſtuk zelvs, vs. 4-37.

I. *De Inleiding vs.* 1-3. *behelst,*
א. *Het opſchrivt, vs.* 1.
ב. *De opgaev van den korten inhoud, vs.* 2, 3.

1. De Koningh Nebucadnezar allen volcken, natien, ende tongen, die op den gantſchen aerdbodem woonen, voor zo ver zijne Heerſchappy zich uitſtrekt; uwe vrede en voorſpoed worde vermenigvuldigt.

2. Het behaegt my, te verkondigen, en openlyk bekend te maken, de blijkbare teeckenen van onbeperkt Alvermogen, ende de verbazende wonderen, die de allerhoogſte Godt, de God van Daniel en van Israël, die ver weg verheven is, boven alle de Goden der Heidenen, aen my gedaen heeft:

3. Hoe groot zijn ſijne teeckenen! Hoe blijkbaer zijn de proeven van zijn Alvermogen, ende hoe machtigh ſijne wonderen, tegen welke niemand zich verzetten kan! (*a*) ſijn Rijcke is een eeuwigh Rijcke, ende ſijne heerſchappye is van geſlachte tot geſlachte.

II. *Hierop volgt de zaek zelve, vs.* 4-37, *betreffende*
א. NEBUCADNEZARS *diepe vernedering, vs.* 4-33.
ב. *Zijne verhoging, vs.* 34-37.
א. NEBUCADNEZAR *zijne diepe vernedering beſchrijvende, vs.* 4-33, *verhaelt*
A. *Hoe hy vooraf, door eenen droom, gewaerſchouwd was, vs.* 4-27.

(*a*) Pſ. 39: 1, 2. Dan. 6: 27.

B. *Hoe die droom, in zijne vernedering, vervuld was,* *vs.* 28-33.

A. *Ten aenzien van den waerschouwenden droom,* *vs.* 4-27.

A. Den droom zelvs vinden wy, vs. 4-18.

B. De uitlegging daervan door DANIEL, *vs.* 19-27.

4. Ick Nebucadnezar gerust zijnde in mijn huys, en geen kwaed vrezende, ende in mijn paleys groenende, door welvaert en voorspoed, even als een boom, die welig groeit.

5. Sagh een zeer zonderling gezicht, in eenen ontroerenden droom, die my geweldig verveerde en verschrikte, ende de gedachten, die ick, in dien benauwden nacht, op mijn bedde hadde, ende de gesichten mijnes hoofdes, welke, aen mijne verbeelding, vertoond werden, beroerden my.

6. Daerom is 'er een bevel van my gestelt, dat men voor my soude inbrengen alle de Wijse van Babel; op datse my de uytlegginge van dien droom souden bekent maken.

7. Doe quamen in, de tooveraers, de sterrekijckers, de Chaldeen, ende de waerseggers: ende ick seyde den droom voor haer, maer sy en maeckten my sijne uytlegginge niet bekent: Niemand hunner was in staet, om my te verklaren, wat die ontroerende droom beduidde.

8. Tot dat ten laetsten Daniel, die eenigen tijd van de hand geweest was, voor my ten Hove inquam, wiens naem, onder de Chaldeeuwen, Beltsazar is, nae den name mijnes godts Bel, vergel. Kap. I: 7, in wien oock de geest der heyliger goden is, om verborgene dingen te verklaren, gelijk ik voorheen reeds ondervonden had, vergel. Kap. II, ende ick vertelde den droom voor hem, [*seggende*:]

9. Beltsazar gy Overste der tooveraers en Wijsgeeren, vergel. Kap. II: 48, dewijle ick, by ondervinding

ding, weet', dat de geest der heyliger goden in u is, ende geen verborgenheyt u swaer is: so segt de gesichten mijnes drooms, dien ick gesien hebbe, te weten, sijne uytlegginge.

10. De zeldzame gesichten nu mijnes hoofts, welke aen mijne verbeelding, in eenen benauwden droom, op mijn leger vertoond werden, waren [*dese*]: Ick lagh, ende siet, daer was een boom in het midden der aerde, in het midden namelyk van dat gedeelte der aerde, het welk zich aen mijn oog vertoonde, ende sijne hoogte was groot.

11. De boom wert groot, zwaer van stam, ende sterck; ende sijne hoogte reyckte aen de wolken van den hemel, ende hy wert, op eenen zeer verren afstand, gesien tot aen het eynde der gantscher aerde, voor zo ver zy zich, in dien droom, aen mijn gezicht vertoonde.

12. Sijn loof, bestaende uit kleine takken en bladeren, was ongemeen schoon, ende sijne vruchten vele, ende overvloedig; daer was spijse aen denselven voor allen: onder hem vondt het gedierte des velts schaduwe, tegen de stekende hitte der zonne, ende de vogelen des hemels woonden in sijne tacken, ende alle vleesch der dieren wiert daer van gevoedt, van de menigvuldige vruchten.

13. Ick sagh [*voorder*] in de gesichten mijnes hoofts, op mijn leger, dien groten boom nauwkeurig beschouwende: ende siet, een wachter of *Engel*, namelick een heylige quam af van den hemel,

14. Roepende met kracht, ende luider stemme, dat het wijd en zijd konde gehoord worden, aldus seggende, Houwt dien groten boom af, ende kapt sijne welige tacken af, stroopt sijn schoone loof af, ende verstroyt sijne vruchten: dat de dieren van onder hem wechswerven, ende de vogelen van sijne tacken vluchten.

15. Doch laet de stamme, maer even boven den grond uitstekende, [*met*] hare wortelen in de aerde

blijven, ende met eenen yferen ende koperen bant in het teere gras des velts: ende laet hem in den daeuw des hemels nat gemaeckt worden, ende sijn deel zy met het gedierte in het kruyt der aerde.

16. Sijn herte worde verandert, dat het geenes menschen [*herte*] meer en zy, ende hem worde eenes beesten herte gegeven: ende laet seven tijden over hem voorbygaen.

Het verdere lot van den gemelden boom wordt vs. 15[b], 16, met zodanige woorden voorgesteld, welke duidelyk genoeg te kennen geven, dat die boom en deszelvs tronk, eenen mensch verbeeldde, die in den worteltronk wel in wezen blijven, maer in eene geheel andere gesteldheid komen zou. — Hierdoor werd NEBUCADNEZAR eenigszins den weg gebaend, om de mening van dien droom te ontwikkelen, of immers om deszelvs uitlegging, door DANIEL, des te gereder aen te nemen.

17. Dese sake, al wat u, omtrent dien boom vertoond is, dit alles is in 't besluyt der wachters, ende dese begeerte is in het woort der heyligen: op dat de levendige op de aerde mogen opmerken en bekennen, dat de Allerhoogste heerschappye heeft over de Koninckrijcken der menschen, ende geeftse aen wien hy wil, ja sett daer over zomtijds den leegsten onder de menschen.

Deze zaek was, *in het besluit der wachters, ende deze begeerte, in het woord der heiligen.* — Wie zijn deze *wachters* en *heiligen*? het Chaldeeuwsche woord, hier door *wachter* vertaeld, gelijk ook vs. 13, hebben wy ter laetstgemelde plaets, door Engel overgezet, op grond, dat het Chaldeeuwsche woord עיר, het zelve zy, met het Hebreeuwsche ציר, betekenende eenen gezant of Engel. Deze Engelen worden hier, gelijk meermalen, *heiligen* genaemd, vergel. Kap. VIII: 13. — Maer hoe kan den *heiligen Engelen* een *besluit* worden toegeschreven? Het *besluit der wachters* of der Engelen, is het besluit van God, het welk door zijne Engelen werd bekend gemaekt. Even in dien zelvden zin, lezen wy Jes. XLIV: 26[a]: *die het woord zijnes knechts be-*

bevestigt, dat is, het woord, het welk hy, door zijnen knecht, heeft laten bekend maken, *en den raed zijner boden volbrengt*, dat is zijnen raed, welken hy, door zijne gezanten, laet aenkondigen. — Op dezelvde wijs, is *het woord der heiligen*, het woord, het welk God door de heilige Engelen laet verkondigen. Het oorspronkelyk woord, door *begeerte* vertaeld, zegt hier de zaek, van welke tot dus ver gehandeld was, betreffende den gemelden boom. Deze *begeerte* of zaek, was *in het woord der heiligen*, en door de woorden der heilige Engelen, bekend gemaekt.

Het een en ander diende derhalven, om aen te wijzen, dat de voorzegging, welke in NEBUCADNEZARS droom lag opgesloten, zekerlyk zou vervuld worden.

18. Desen droom hebbe ick Koningh Nebucadnezar gesien, met grote ontroering; Gy nu, Beltsazar, segt de uytlegginge van dien, dewijle dat alle de Wijse mijnes Koninckrijcks, my de uytlegginge niet en hebben konnen bekent maken; maer gy kont wel, dewijle de geest der heyliger goden in u is, gelijk ik, by eene vorige gelegenheid, ondervonden heb, vergel. Kap. II.

B. *Hierop volgt de uitlegging van dezen droom, door* DANIEL, *vs.* 19-27.

19. Doe de Koning dit verhael van zijnen droom gedaen had, ontsettede sich Daniel, wiens name Beltsazar is; by één ure langh, vermits God hem openbaerde, wat die droom te kennen gav; ende sijne gedachten beroerden hem, over het toekomend lot van Nebucadnezar; De Koningh antwoordde, ende seyde, Beltsazar, en laet u de droom ende sijne uytlegginge niet beroeren, zeg my vry uit, wat dezelve beteekene. Beltsazar antwoordde ende seyde, Mijn heere, de droom voorspelt zeèr veel kwaeds. Het gene dezelve beteekent [*wedervare*] daerom uwe hateren, ende sijne uytlegginge uwe wederpartijders.

20. De boom dien gy gesien hebt, die groot

ende sterck geworden was: ende wiens hoogte tot aen den hemel reyckte, ende die over 't gantsche aerdrijck gesien wiert:
21. Ende wiens loof schoon, ende wiens vruchten vele waren, ende daer spijse aen was voor allen: onder wien het gedierte des velts woonde, ende in wiens tacken de vogelen des hemels nestelden:
22. Dat zijt gy, o Koningh, die groot ende sterck zijt geworden: want uwe grootheyt is soo gewassen, dat sy reyckt aen den hemel, ende uwe heerschappye aen het eynde des aerdrijcks.

De Koning zelvs was, door dien *boom*, afgebeeld. — De boom was ongemeen *groot*, zo in hoogte als dikte. Zo was ook NEBUCADNEZAR groot, in vermogen en heerschappy. Zijne inkomsten waren vele, en zijne schatkisten wel voorzien. Zijn Krijgswezen was in eenen bloeienden staet. Zijne onderdanen maekten een verbazend getal uit, en het Rijksbestuur was wel geregeld. — De boom was *sterk*, zo was ook NEBUCADNEZAR onverwinbaer voor zijne vyanden, en hy had vele andere Koningrijken aen zich onderworpen. — De boom reikte *tot* aen de wolken van *den hemel*; en werd *gezien tot aen het einde der aerde*. NEBUCADNEZAR was ook de machtigste Alleenheerscher van de gansche aerde, en hy werd wijd en zijd bewonderd vs. 11. — Het *loof* van dien boom vs. 12. wees den luister aen van NEBUCADNEZARS Koningrijk, zo als zijn gebied zich, met alle teekenen van Majesteit, zo ontzachlyk als aengenaem vertoonde. De *vruchten* kunnen de mildaddigheid van den Vorst beteekenen, in het uitdeelen van geschenken en eerampten. Het *wonen van het gedierte des velds*, *onder de schaduw* van dien boom, en *het nestelen van de vogelen des hemels*, *in zijne takken*, schildert ons de veiligheid en stille gerustheid van NEBUCADNEZARS onderdanen.

23. Dat nu de Koningh, zo breidde Daniel de uitlegging van dien droom nader uit, eenen wachter of *Engel*, namelick eenen heyligen gesien heeft van den hemel afkomende, die met eene grote stemme sey-

ſeyde, Houwt deſen boom tot den grond toe af, ende verderft hem, doch laet de ſtamme of den tronk, [*met*] hare wortelen in de aerde, ende met eenen yſeren ende koperen bant in het teere gras des velts, ende in den daeuw des hemels nat gemaeckt worden, ende dat ſijn deel zy met het gedierte des velts, tot dat 'er ſeven tijden of jaren over hem voorbygaen:

24. Dit is de beduydinge, o Koningh, van dat alles, ende dit is een onherroepelyk beſluyt des Allerhoogſten, 't welck over mijnen heere den Koningh komen ſal:

25. Te weten, (*b*) men ſal u uit de verkeering van de menſchen verſtooten, ende met het gedierte des velts ſal uwe wooninge zijn, ende men ſal u kruyt, als den oſſen, te ſmaken geven, en u als een beest behandelen, ende gy ſult van den daeuw des hemels nat gemaeckt worden, en dus in dien diep vernederden ſtaet in het open veld omzwerven, ende daer ſullen ſeven tijden over u voorbygaen, tot dat of *op dat* gy opmerkt, en eerbiedig bekent, dat de Allerhoogſte heerſchappye heeft over de Koninckrijcken der menſchen, ende geeftſe wien hy wil.

Door de *tijden* verſtaen zommigen *gezette tijden*, op welke iets zonderlings gebeuren zou. Byzonder denkt men aen maenden, omdat de nieuwe maenden, *gezette tijden* heten, Pſ. CIV: 19. vergel. LXXXI: 4. Maer zeven maenden waren niet lang genoeg, om het hair van den Koning te doen groeien, als het hair of de vederen der arenden, vergel. vs. 33. — Wy blijven daerom by de meest gewone opvatting van zeven jaren.

26. Dat 'er oock van dien boom, door den Engel, geſeyt is, dat men de ſtamme, of den afgehouwenen tronk, [*met*] de wortelen dies booms, in de aerde

(*b*) Dan. 5: 20, &c.

laten foude, geevt uwe herftelling te kennen, uw Koninckrijcke fal u, na die herftelling, beftendigh zijn, na dat gy fult bekent hebben, dat de Hemel, dat is de allerhoogfte God, die in den hemel woont, over alles heerfcht, en het bewind voert over alle Koningrijken der aerde.

27. Daerom, o Koningh, laet mijne welmenende raet u behagen, ende breeckt uwe fonden af door gerechtigheyt, ende uwe ongerechtigheden door genade te bewijfen aen de elendige: of 'er verfchoning van de bedreigde ftraf, en verlenginge van uwen voorfpoed, en van uwe vrede mochte wefen.

C. Deze merkwaerdige droom is werkelyk vervuld, vs. 28-33.

28. Dit alles, wat Daniel uit den droom, door Godlyke Openbaring, voorfpeld had, overquam den Koningh Nebucadnezar met de daed.

29. [*Want*] op het eynde van twaelf maenden, een jaer na den gemelden droom, [*doe*] hy op het Koninckliche paleys van Babel was wandelende:

30 Sprack de Koningh, zwellende van hoogmoed, by zich zelven, ende feyde ook, in eene zeer trotfche houding, tot de Hovelingen, die hem omringden, Is dit niet het groote Babel, dat ick gebouwt hebbe tot een huys des Koninckrijcks, door de fterckte mijner macht, ende ter eere mijner heerlickheyt!

Babel, de toenmalige hoofd- en hovftad der ganfche Monarchy, lag aen de rivier den Euphraet, ten Oosten en ten Westen, zodanig, dat die rivier midden door de Stad henen liep. — Daer had NEBUCADNEZAR zijn *Koninglyk Paleis.* Er waren twee Paleizen te Babel; het oude, het welk in het Oostelyk gedeelte van Babel ftond, en het nieuwe, het welk NEBUCADNEZAR zelvs, in het Westelyk gedeelte van de Stad, gemaekt had. Zekerlyk wordt hier het nieuwe paleis bedoeld. De Koning *wandelde* op dit paleis, zijnde het dak, naer de wijs der Oosterlingen, plat, om zich uit

te

te spannen, frissche lucht te scheppen, en zich te verlustigen, met het schone uitzicht, het welk men daer, over de gansche Stad, en hare zeer prachtige gebouwen had. — Hier vervoerde hem de trotsheid, om by zich zelven, en tot zijne Hovelingen, al zwetsende te zeggen: *is dit niet het grote Babel, dat ik gebouwd heb, tot een huis des Koningrijks*, of Koninglyke Hovstad, *door de sterkte mijner macht, en ter eere mijner heerlykheid.*

De Stad mogt hy, met recht, het *grote Babel* noemen. XENOPHON beschrijvt haer, als de grootste van alle aenzienlyke steden, zijnde in den omtrek 360 stadien, of 15 uuren gaens. — Dit grote Babel, zegt NEBUCADNEZAR, heb ik *gebouwd*. De eerste stichting van Babel was niet geschied, door NEBUCADNEZAR, maer volgens zommigen, door SEMIRAMIS, Gemalin van NINUS, en volgens anderen, door BELUS. NEBUCADNEZAR evenwel had deze Stad zeer vergroot, en alleszins luisterrijk gemaekt. By het oude gedeelte van Babel, ten Oosten van den Euphraet, had hy het nieuwe gevoegd, ten Westen van die rivier. Daerenboven had hy de geheele Stad met muuren omgeven, die de dikte hadden van 32 voeten, en de hoogte volgens STRABO, van 75 voeten. In deze muuren waren 100 poorten, met koperen deuren. Wijders had hy den Tempel van Bel aenmerkelyk vergroot. Deze Tempel stond in het Oostergedeelte van Babel, naest het oude Paleis. Voor den tijd van NEBUCADNEZAR, bestond die Tempel alleenlyk in dien vermaerden toren, welken men houdt voor denzelvden, die by de verwarring der spraken, gebouwd is. Deze toren was vierkant, zijnde beneden eene stadie lang en breed, zodat men 10 minuten werk had, om hem rond te gaen. Er waren 8 verdiepingen boven elkander, die om de rondom lopende trappen, telkens kleiner wierden, en de hoogte van dien toren wordt, door STRABO, op eene stadie, of 600 voeten bepaeld. Maer dezen toren had NEBUCADNEZAR met een vierkant van prachtige gebouwen omgeven. Vervolgens had hy het nieuwe Paleis getimmerd, en daerby, ten gevalle van

zijne Vrouw ARYTIS, dochter van den Medifchen Koning ASTYAGES, de zo vermaerde hangende tuinen gemaekt, beftaende in een vierkant getimmer, hebbende eene vlakte van 400 voeten aen elke zijde. Dit beftond in een ftelfel van zware welvbogen, by wijs van verdiepingen, boven elkander gemetfeld, tot eene hoogte gelijk aen de Stadsmuuren, zijnde rondom omgeven, met zwaer muurwerk van 22 voeten dik. Men klom, met trappen van 10 voeten breed, van de ééne verdieping naer de andere. De grond van die verdiepingen was tot terrasfen gemaekt; zodanig dat boven op de bogen, eerst grote zerken lagen, van 16 voeten lang, en 4 voeten breed; hier over was eene laeg riet, doormengd met lijmpik, daer over waren twee lagen gebakken fteen, met kalk aen één gevoegd; dit alles was bedekt met lood; op het lood was tuinaerde gelegd, in zulk eene hoeveelheid, dat de grote bomen diepte genoeg hadden, om daerin te wortelen. Elk eene verdieping was beplant, met alle zoort van bomen, bloemen, en andere gewasfen, welke eenen hov vercieren. Eindelyk werd het water, door werktuigen uit de rivier, ter bevochtiging van deze tuinen, tot op de hoogfte verdieping geleid. Om nu niet eens te fpreken, van de zware dijken, de graften, en den groten waterkom, gefchikt ter afleiding en bewaring van het Rivierwater.

Deze grote werken had NEBUCADNEZAR gemaekt, zo als zijn trotfche hart zeide, *door de fterkte van zijne macht, en ter eere van zijne heerlykheid.* — Indedaed, in *de fterkte van zijne macht*, in vermogen en rijkdom, overtrof hy alle andere Vorsten. Tot alle de gemelde grote werken, moet hy eene ontelbare menigte van arbeiders gebruikt, en onnoemelyke fchatten befteed hebben. Dit alles wordt nog verbazend vergroot, wanneer men geloven mag, aen het verhael van BEROSUS, dat de werken van NEBUCADNEZAR, hoe groot en buitengewoon zy ook wezen mogen, binnen den korten tijd van 15 dagen voltooid zijn, het gene MEGASTHENES evenwel alleen bepaelt, tot den ringmuur van Babel. — NEBUCADNEZAR bedoelde in dit alles *de eer van*

zijne

zijne heerlykheid, om aen zijne onderdanen, en aen vreemde volken, te doen blijken, tot welk eene uitnemende hoogheid zijne heerlykheid was opgeklommen.

Maer dit was de misdaed van den trotschen Monarch, dat hy de eer van dit alles gav, niet aen Gods weldadigheid, maer aen zich zelven.

31. Dit woort nogh zijnde in des Konings mont, toen hy nog bezig was, met deze trotsche woorden uit te spreken, vielder een stemme uyt den hemel, die door alle de Hovelingen, en althans door den Koning, verstaen werd, zeggende: U, o Koningh Nebucadnezar, die zulke hoge gevoelens hebt, van uwe macht en grootheid, wort geseyt eene boodschap, welke u geweldig ontzetten moet. Het Koninckrijcke is van u gegaen, gy hebt uwe macht en heerlykheid verbeurd.

32. Ende men sal u uit het gezelschap van de menschen verstooten, ende uwe wooninge sal by de beesten des velts zijn: men sal u als een beest behandelen, gras te smaken geven, als den ossen, ende daer sullen seven tijden, of jaren, in dien deernis waerdigen toestand, over u voorbygaen, tot dat of *opdat* gy bekent, dat de Allerhoogste over de Koninckrijcken der menschen heerschappye heeft, ende dat hyse geeft aen wien hy wil.

33. Ter selver ure wiert dat woort volbracht over Nebucadnezar, want hy wiert uyt het gezelschap van de menschen verstooten, ende hy at gras als de ossen, ende sijn lichaem wiert van den daeuw des hemels nat gemaeckt, naerdien hy zich onder de beesten, in het open veld, onthield, tot dat sijn hayr, zo op zijn hoofd, als over de andere delen van het lichaem, wies als der arenden [*vederen*], ende sijne nagelen zeer lang en naer voren toegebogen wierden, als de nagels der vogelen.

By deze zeer zonderlinge gebeurtenis, moeten wy onze aendacht wat nader bepalen.

NEBUCADNEZAR is geenszins in eenen os herschapen, en hier door vervallen alle de spotternyen der Deisten, welke op deze valsche onderstelling gegrond zijn. — Schoon hy, in vele opzichten, de neigingen van een beest had aengenomen, en zich als een beest gedroeg, is hy evenwel een mensch gebleven. Zijne herstelling beschrijvende vs. 34, zegt hy niet, dat hy zijne menschelyke gedaente wederkreeg, maer dat *zijn verstand wederom in hem kwam*. Ook had DANIEL vs. 16. alleenlyk voorspeld, dat zijn hart, uit een menschen hart, in het hart van een beest zou veranderd worden; het gene zekerlyk niets anders te kennen geevt, dan dat zijne aendoeningen en geneigdheden stonden veranderd te worden, zodat hy, daerin, aen de beesten zou gelijk worden.

De beklaeglyke toestand van NEBUCADNEZAR derhalven bestond in krankzinnigheid, door welke de razende Vorst zich inbeeldde, dat hy een beest ware. Deze krankzinnigheid werd hem onmiddelyk van God toegezonden, tot eene straf van zijne hemeltergende trotsheid, want *ter zelvder uur*, dat hem dit onheil bedreigd werd, *werd* ook *dat woord volbracht over* NEBUCADNEZAR vs. 33. — Er zijn veelvuldige voorbeelden van menschen, die in eene zware Melancholie vervallen, en ten laetsten zo verwilderd zijn geworden in hunne verbeelding, dat zy dachten beesten te zijn. Een landman in Pavia verbeeldde zich, in een wolv verkeerd te zijn, zodat hy al, wat hem tegen kwam, aenviel en vernielde; gevangen zijnde, bleev hy vast verzekeren dat hy waerlyk een wolv was, en slechts van andere wolven verschilde, omdat het buitenste van zijne huid binnen was. De Grieken noemen deze krankzinnigheid *Lykanthropos* en *Kenanthropos*, omdat de ellendigen zich verbeelden, in wolven, honden, of andere dieren veranderd te zijn. De dochters van PROTEUS verbeeldden zich, volgens VIRGILIUS

Ecl.

Ecl. 6, dat zy in koeien veranderd waren, en liepen het veld door, al loeiende.

Zoortgelyk was ook de krankzinnigheid van NEBUCADNEZAR; hy verbeeldde zich een os te wezen. — Hy werd daerom *uit de menschen verstoten, en hy at gras als de osfen, en zijn lichaem werd van den dauw des hemels nat gemaekt.* Dit zal eerst gefchied zijn, nadat alle andere middelen, om zijne dolheid te beteugelen, vruchteloos beproevd waren. Toen de razerny hem eerst aenkwam, zal men hem, in één der vertrekken van het Koninglyk Paleis, hebben opgefloten; en, wanneer de woede toenam, met ketenen gebonden hebben; maer toen men zag, dat het kwaed daerdoor nog meer verergerde, zal men hem, om zijne verwilderde neiging op te volgen, in de Koninglyke diergaerde, onder de tamme dieren geplaetst hebben, alwaer hy veilig verkeeren konde, zonder aen verachting, mishandeling, of andere onheilen bloot te ftaen. Hier leevde hy, als een beest in het open veld, zodat zijn naekte lichaem, vermits hy de klederen, welke men hem aentrok, verfcheurde, van den dauw des hemels werd natgemaekt, en hy at gras en kruiden even als de osfen. In de verbeelding van een beest te wezen, zal hy op handen en voeten gekropen hebben, en hoe zeer het gras een onnatuurlyk voedfel zy voor menfchen, kan evenwel de verhitte verbeelding zo veel kracht hebben, op eenen krankzinnigen, dat hy dingen kan doen en lijden, welke hem anders onmogelyk wezen zouden.

Zijn hair wies als der arenden vederen. — Vermits hy niet wilde toelaten, dat hy gehavend wierd, groeide het hair van zijn hoofd, baerd, en over het ganfche lichaem, geduurende die zeven jaren, dat hy, als een os onder de beesten verkeerde, zodanig aen, het werd zo lang en hard, dat het zijn lichaem bedekte, even als of het dikke vederen van eenen arend waren. — *Zijne nagelen werden, als die der vogelen*, zy werden al langer en harder, en liepen, op het einde, krom en fpits toe, zodat zy eer naer nagelen van vogelen, dan van menfchen geleken. Met één woord, hy nam de ganfche gedaente van een beest aen, en

dit was het natuurlyk gevolg van den beestachtigen ſtaet, in welken de razende Koning leevde. — Hiervan zijn meer voorbeelden; de Hoog Geleerde Heer P. HOFSTEDE, by welken men vele merkwaerdige zaken, tot dit onderwerp betrekkelyk, vinden kan, *Byzonderheden* I Deel. p. 335—, haelt het getuigenis van FITSCH aen, die, ſprekende van de Indiaenſche Scheches, of heilige bedelaers, verhaelt 'er éénen gezien te hebben, die geheel naekt was, eenen zeer langen baerd had, zijne ſchamelheid met het hair van zijn hoofd bedekte; en, aen zommige vingeren, nagels had van twee duimen lang.

Voorts is 'er geen twijffel aen, of de Hovelingen zullen, zo veel mogelyk, zorg gedragen hebben, voor den ongelukkigen Koning, door hem geſtadig te laten oppasſen en bewaken. — Dan wy kunnen, by gebrek van nadere berichten niet bepalen, of 'er, in deze razerny, ook tusſchenpozen geweest zijn, en hoedanig de zaken van het Rijk middelerwijl beſtuurd zijn. Zo veel is zeker, dat het Rijk voor hem bewaerd zy. Denkelyk is het door de Koningen of Onder-Koningen beſtuurd, in hoop van des Konings herſtelling, en daer God den Koning naderhand wederom herſtellen wilde, zal zijne Voorzienigheid zorg gedragen hebben, dat geen geweldenaer zich van deze gelegenheid bediende, om den throon in te nemen.

Twee vragen zijn 'er nog overig: had NEBUCADNEZAR zulk eene geduchte ſtraf verdiend, en wordt deze gebeurtenis, door ongewijde Geſchiedſchrijveren, bevestigd?

1. De eerſte vraeg laet zich, uit het geſchiedverhael zelve, gemakkelyk beantwoorden. — Hovaerdigheid is voor de verbreking, en hoogheid des geestes voor den val, Spreuk. XVI: 18. Zo ging het ook met NEBUCADNEZAR. Zijne misdaed was eene hoogstgaende trotsheid, waer door hy de eer van zijne grootheid aen zich zelven toeſchreev, zonder te denken aen de weldadigheid van den Allerhoogſten, die heerſchappy heeft over de Koningrijken der menſchen, en geevtze wien hy wil. Op het dak van zijn Paleis wandelende, en het grote Babel beſchou-

schouwende, zwol zijn hart dermate in hoogmoed, dat hy, in eene trotsche tael, uitborst: *is dat niet het grote Babel, het welk ik gebouwd heb, tot een huis des Koningrijks, door de sterkte mijner macht, en ter eere mijner heerlykheid* vs. 30. — De hoogmoed schijnt NEBUCADNEZAR eigen geweest te zijn, en was, door zijnen groten voorspoed, van tijd tot tijd vermeerderd, Jes. XIV: 13, 14. Maer deze misdaed was, in'dien Koning, des te onverschoonlyker, omdat hy uit de verklaring, welke DANIEL van zijnen droom gegeven had, Kap. II, en uit de wonderdadige verlossing zijner metgezellen, Kap. III, had kunnen en behoren te leren, dat de God der Joden, de oneindige Schepper aller dingen, alwetend en almachtig zy. Daerenboven had DANIEL hem verzekerd, dat hy op het diepst zou vernederd worden, om op te merken, dat de Allerhoogste eene onbepaelde heerschappy voere, over alle Koningrijken, vs. 25. Zijne hoogmoedige tael was derhalven eene trotseering van de Oppermacht des hemels, en eene verklaring, dat hy, voor de bedreigingen van DANIEL, niet vervaerd was. In de inbeelding van zijn opgeblazen hart, meende hy zo vast op zijnen throon te zitten, dat de Allerhoogste zelvs niet machtig ware, hem daeruit te stoten.

God strafte hem op eene zeer merkwaerdige wijs, over zijne hemeltergende trotsheid, door die zelvde lusthoven, over welke hy zich verhovaerdigd had, te doen dienen, tot zijne gevangenis en strafplaets.

2. Maer wordt deze gebeurtenis, door ongewijde Schrijveren, bevestigd? — Er is die dit geheele verhael, omtrent NEBUCADNEZARS verstoting onder de beesten, oneigenlyk opvatten, vergel. het *Merg der Academische Verhand.* II Deel. III St. p. 276—, zodat het hoofdzakelyk beteekenen zoude, dat NEBUCADNEZAR, geduurende 7 jaren, door zijne vyanden gevangen zy. Maer met even veel recht mag men vragen, hoe het bykome, dat geen heidensch Schrijver, van deze gevangenis, eenige de minste melding gemaekt hebbe?

Al was 'er geen de minste schijn van deze gebeurte-

nis, in de fchrivten der heidenen, dan zou de ganfche tegenwerping, uit hoofde van het byna volflagen verlies der oude gedenkftukken van Chaldæa, en der gefchiedenisfen van het Oosten, nog van gene kracht wezen, daer deze gefchiedenis omftandig is aengeteekend door DANIEL, eenen Schrijver van dien zelvden tijd, die ooggetuige van alles geweest is. — Maer de Voorzienigheid heeft zorg gedragen, dat 'er fporen van deze gebeurtenis zijn overgebleven. BEROSUS verhaelt, by JOSEPHUS *contra Apion.* l. 1. §. 20, dat NEBUCADNEZAR, in eene krankheid vervallen zy, nadat hy den muur van Babel had beginnen te bouwen. Volgens het bericht van MEGASTHENES en ABYDENUS, bewaerd by EUSEBIUS, *Præp. Euang.* l. IX. c. 41, is NEBUCADNEZAR, eens wandelende op den top van zijn Paleis, door eene razerny overvallen, voorfpellende, dat een Perfisch muilezel Babel zou onder het juk brengen. In dit verhael, het welk NEBUCADNEZARS dromen met zijne razerny onder één mengt, zijn duidelyke fporen van deze gebeurtenis.

B. *De gefchiedenis van* NEBUCADNEZARS *verhoging vinden wy, vs.* 34-37.

34. Ten eynde defer dagen nu, welke Daniel bepaeld had, na verloop van zeven jaren, hief ick Nebucadnezar mijne oogen op ten hemel, daer ik, gedurende mijne krankzinnigheid, als een beest, langs de aerde gekropen had: want mijn verftant quam, door den byzonderen zegen van den Allerhoogften, weder in my: ende ick loofde den Allerhoogften, die het beftuur voert over alle Koningrijken der aerde, ende ick prees ende verheerlickte den Eeuwigh-levenden, die oneindig verheven is, boven de ftomme afgoden, om dat fijne heerfchappye, welke zich uitftrekt over alle gefchapene wezens, is een eeuwige heerfchappye, ende fijn Koninckrijcke is van geflachte tot geflachte:

35. Ende

35. Ende alle de inwoonders der aerde, hoe hoog ook verheven, in aenzien en vermogen, zijn, by den oneindigen Koning der Koningen, als niet geacht, ende hy doet nae sijnen wille met het heyr des hemels ende de inwoonders der aerde: ende daer en is niemant die sijne hant afslaen, zijne Almacht wederstaen, of tot hem seggen kan, Wat doet gy?

36. Ter selver tijt quam mijn verstant weder in my, of *ter zelvder tijd, als mijn verstand wederkeerde in my*, oock quam de heerlickheyt mijnes Koninckrijcks, of *tot de heerlykheid mijnes Koningrijks*, kwam mijne majesteyt, ende mijn glantz weder op my. Daer ik voorheen eene afzichtige gedaente had, en naer een beest geleek, vertoonde zich wederom eene bloeiende gezondheid op mijn gelaet, en eene Koninglyke deftigheid in mijne gansche houding, ende mijne Raetsheeren, ende mijne Geweldige sochten my, en kwamen weder, als te voren, hun hov by my maken, ende ick wiert in mijn Koninckrijcke bevestigt, zodat ik gerust zat op mijnen throon, ende my wiert, door het overwinnen van andere volken, en den diepen eerbied mijner Hovelingen, nog grooter heerlickheyt toegevoegt, dan ik voorheen bezeten had.

37. Nu prijse ick Nebucadnezar, ende verhooge, ende verheerlicke den Koningh des hemels, die het bewind voert over alle dingen, om dat alle sijne wercken waerheyt zijn, daer de voorzegging van Daniel zo blijkbaer vervuld is, ende omdat sijne paden, en handelingen met de kinderen der menschen gerichten, en alleszins rechtvaerdig zijn: ende hy is, gelijk in mijn persoon gebleken is, machtigh te vernederen de gene die in hoogmoet wandelen.

Ten slotte moeten wy nog drie vragen beantwoorden: wanneer is deze gebeurtenis voorgevallen? waerom werd NEBUCADNEZAR zo blijkbaer gestraft, daer God de trotsheid, in anderen, zo dikwerv verdraegt, zonder hen voorbeeldig te straffen? en is NEBUCADNEZAR waerachtig bekeerd?

1. Op de eerste vraeg wordt zeer verschillendlyk geantwoord. — Velen stellen deze gebeurtenis, tusschen het VIIIste en XVIIIde jaer van NEBUCADNEZAR, nadat hy naderhand, door zijnen Vader, tot Mede-Regent was aengesteld. Het VIIIste jaer was dat der wechvoering van JECHONIA 2 Kon. XXIV: 13-16. Jer. XXIV: 1, en het XVIIIde jaer van NEBUCADNEZAR houdt men voor den tijd, op welken Jerusalem werd ingenomen, 2 Kon. XXV: 3-7. Jer. XXXIX: 2-7. LII: 5-11. De grond van die onderstelling is deze, dat men in dien tusschentijd niets leest van NEBUCADNEZARS daden. — Anderen denken aen het laetste van NEBUCADNEZARS leven en regeeringtijd. — Nog anderen brengen deze gebeurtenis tot den tijd der belegering van Tyrus, terwijl zijne Staetsdienaers het beleg slappelyk voortzetten.

De zaek is duister. — Evenwel komt ons de tusschentijd, tusschen NEBUCADNEZARS VIIIste en XVIIIde jaer niet waerschijnlyk voor: want toen was zijn Rijk nog zo ver niet uitgebreid, noch Babel zo prachtig gebouwd. Ook heeft NEBUCADNEZAR, in dien tusschentijd, vele zaken verricht, welke hy niet had kunnen doen, wanneer hy zeven jaren lang was krankzinnig geweest. In zijn XIde jaer, ontving hy een aenzienlyk gezantschap van Koning ZEDEKIA, Jer. LI: 59, en in zijn XVIde jaer, legerde hy zich, ten derdemale, voor Jerusalem, Jer. LII: 4. Ezech. XXIV: 1, 2. Ook is het niet te begrijpen, dat NEBUCADNEZAR, na het doen van die uitmuntende belijdenis, dat de God der Joden de Koning der Koningen zy, in zijn XVIIIde jaer, den Tempel te Jerusalem zou hebben laten verbranden, 2 Kon. XXV: 8-22. Jer. XXXIX: 8-18. LII: 12-27. — Wy zouden daerom de krankzinnigheid van NEBUCADNEZAR lievst plaetzen, in den tusschentijd van die XIII jaren, geduurende welke hy Tyrus belegerd heeft. De inneming van Tyrus geschiedde in zijn XXXVste jaer, vergel. VII Deel. *Inleid.* p. CXXX.

2. Het behaegde den alleen wijzen God, de trotsheid van

NE-

NEBUCADNEZAR zo voorbeeldig te ftraffen, niet alleen omdat de hoogmoed, in dezen Vorst, des te onverfchoonbarer was, omdat hy reeds zulke kennelyke blijken van des HEEREN hoogheid gezien had, gelijk wy reeds hebben opgemerkt, vergel. Kap. II: 37, 38, 46, 47. III: 28, maer voornamelyk omdat de HEER eene doorflaende proev van zijne Oppermogendheid geven wilde, in den perfoon van zulken machtigen Vorst, welke niet kon nalaten, door zijn ganfche wijduitgeftrekte Rijk, eenen aenmerkelyken invloed te maken, als mede om de gevangene Joden, tegen de verzoeking tot afgodery, des te fterker te wapenen, en te weeg te brengen, dat de Monarch dit volk, in het vervolg, goedwilliger behandelen zoude.

3. Op de laetfte vraeg antwoord ik, met de woorden van den Hoog Geleerden Heer HOFSTEDE l. c. p. 395: „ Vele oude en nieuwe Godgeleerden maken gene zwa„ righeid, om deze vraeg, met ja of neen, te beant„ woorden. Anderen fchorten hun oordeel, op eene „ zedige wijs, op. De aert der lievde gebiedt ons, aen „ den eenen kant, hier het beste te denken; maer aen „ den anderen kant is het ook waer, dat, hoe heerlyk „ ook zijne belijdenis mag zijn, men 'er den MESSIAS „ niet in vindt. — Voor het overige houd ik my, „ aen dien Text: *de verborgene dingen zijn voor den* „ HEERE, enz."

HET V. KAPITTEL.

IN dit Kap. verhaelt DANIEL, hoe BELSAZAR, Koning van Babel, op een prachtig feest, om het ontheiligen der Tempelvaten, gedood zy.

Vooraf dienen wy te weten, wie deze BELSAZAR geweest zy. — Na den dood van NEBUCADNEZAR, hebben 'er vier Koningen, over Babel, en de onderhorige landfchappen

geheerscht, tot aen de vernietiging van die Monarchy, door CYRUS den Perſiaen. Maer geen van deze vier Koningen is by de ongewijde Schrijveren bekend, onder den naem van BELSAZAR.

In den *Canon van* PTOLOMÆUS worden, na NEBUCADNEZAR, de volgende drie Alleenheerſchers van Babel opgeteld, ILVARODAMUS, NERIKASSOLASSAR, en NABONADIUS. — ILVARODAMUS is buiten allen twijffel dezelvde, die 2 Kon. XXV: 27-30. en Jer. LII: 31-34. EVILMERODACH geheten wordt. By BEROSUS, wordt hy EVILMARADUCHUS, en by MEGASTHENES, wordt hy EVILMALURUCHUS genaemd. Volgens het getuigenis van de beide laetstgemelde Schrijveren, was hy de zoon van NEBUCADNEZAR, vergel. JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 12. EUSEBIUS *Præp. Euang.* l. IX. c. 40. Deze EVILMERODACH regeerde maer twee jaren, volgens den *Canon van* PTOLOMÆUS; BEROSUS en MEGASTHENES verhalen, dat hy, door NERIGLISSAR zijnen zwager, die aen zijne zuster getrouwd was, vermoord zy. — Deze NERIKASSOLASSER, of NERIGLISSAR, gelijk hy heet, by BEROSUS en MEGASTHENES, beklom den throon van Babel, en regeerde, volgens PTOLOMÆUS, 4 jaren. — NABONADIUS, NABONEDUS by BEROSUS, en NABANNIDOCHUS, by MEGASTHENES, genaemd, regeerde, volgens PTOLOMÆUS, 17 jaren, en was de laetſte Koning van Babel. BEROSUS verhaelt, dat CYRUS, met eene grote macht uit Perſien gekomen zijnde, op Babylonie zy aengevallen, dat NABONNEDUS hem tegen getrokken, en ſlag geleverd hebbe, maer de nederlaeg krijgende, naer Borſippe gevlucht zy; dat CYRUS, na het bemachtigen van de Stad Babel, naer Borſippe zy wedergekeerd, om NABONNEDUS te belegeren; maer dat dees zich gewillig overgegeven, en daerop, van CYRUS, het Vorstendom Carmanie ontvangen hebbe.

Behalven deze drie Koningen, door PTOLOMÆUS gemeld, ſpreekt BEROSUS nog van eenen vierden, met name LABOROSOARCHOD, die nog maer zeer jong zijnde, ſlechts 9 maenden, na den dood van zijnen Vader NERIGLISSAR, geregeerd heeft, en door zijne hovelingen vermoord is. Dezen LABOROSOARCHOD heeft PTOLOMÆUS overgeſlagen, omdat hy,

met

met volle jaren tellende, die negen maenden by de regeringsjaren van NERIGLISSAR gerekend heeft. MEGASTHENES verhaelt ook, dat LABOROSOARCHOD, welken hy LABASSOARSIUS noemt, door eenen geweldigen dood zy omgekomen, en voegt 'er by, dat zijn opvolger NABANNIDOCHUS of NABONEDUS hem in het geheel niet beſtaen hebbe.

Van den dood derhalven van NEBUCADNEZAR, tot den ondergang der Babyloniſche Monarchy, zijn 'er vier Koningen geweest. EVILMERODACH, de zoon van Nebucadnezar, regeerde 2 jaren. Zijn zwager NERIGLISSAR, die hem vermoord had, regeerde rijkelyk drie jaren. LABOROSOARCHOD, de zoon van NERIGLISSAR, regeerde 7 maenden. Zijn moordenaer en opvolger NABONEDUS regeerde 17 jaren. Maer wie van deze vier is nu BELSAZAR, van welken DANIEL ſpreekt? De drie eerſte kunnen in gene aenmerking komen, omdat deze BELSAZAR de laetſte Koning van Babel geweest is, gelijk by vs. 28 en 30. nader blijken zal. Nu was NABONEDUS, volgens de ongewijde Schrijveren, de laetſte Koning van Babel. Maer deze kan hier niet bedoeld worden, omdat hy, gelijk wy uit MEGASTHENES gezien hebben, aen het geſlacht van NEBUCADNEZAR niet vermaegſchapt was, en volgens de Godſpraek van JEREMIA Kap. XXVII: 6, 7, zouden alle de volken, door NEBUCADNEZAR overheerscht, hem, zijnen zoon, en zijns zoons zoon dienen, tot den ondergang van de Babyloniſche Monarchy.

De Heer R. SCHUTTE, een man ongemeen geoeffend in de Tijdrekening, heeft een zeer aengenaem licht over deze duisterheid verſpreid *Bijbelſche Hiſt.* II St. p. 406— Hy houdt BELSAZAR voor eenen zoon van EVILMERODACH, geboren uit zijne Gemalin NITOCRIS, en derhalven voor eenen kleinzoon van NEBUCADNEZAR, en is van oordeel, dat deze BELSAZAR, na het vermoorden van LABOROSOARCHOD, de kroon van Babel gekregen hebbe als wettige ervgenaem, zijnde de kleinzoon van NEBUCADNEZAR, maer zo, dat NABONEDUS, die LABOROSOARCHOD vermoord, en daerdoor voor BELSAZAR den weg tot den throon gebaend had, de klem der regeering in handen hield. BELSAZAR, de wettige ervgenaem van de Babyloniſche Monarchy, was Koning

in naem, maer NABONEDUS was het als Leger-Koning, of tweede heerſcher met de daed. — Volgens dit begrip verdwijnen alle zwarigheden, en kan men genoegzame redenen geven, waerom de ongewijde Schrijvers gene melding maken van dezen BELSAZAR, en den laetſten Koning van Babel NABONEDUS noemen, omdat dees alles beſtuurde, en, als het hoofd der krijgsmacht, by de buitenlanderen meer bekend was. Volgens deze gedachte, wordt het zeer duidelyk, dat men DANIEL tot den *derden heerſcher* maken wilde, vs. 7, 29.

De gemeenſchappelyke regeering van BELSAZAR en NABONEDUS, welke 17 jaren geduurd heeft, nam een einde, toen CYRUS, in het jaer der ſchepping 3466, de Stad Babel des nachts, by verrasſching, overmeesterde, en BELSAZAR, op zijn feest, het welk hier Dan. V. beſchreven wordt, gedood werd, terwijl NABONEDUS, die in het begin der belegering, CYRUS tegengetrokken, geſlagen, en naer Borſippe gevlucht was, zich vervolgens vrywillig overgav, en naer Carmanie, een landſchap in Perſie, verzonden werd. — Dit was het uiteinde der machtige Alleenheerſching van Babel.

Dit alles komt volkomen overeen, met het verhael van JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 12, dat het Babylonisch Rijk, na den dood van LABOSORDACHUS, dat is LABOROSOARCHOD zy nedergedaeld op BALTASSAR, zekerlyk denzelvden, welken DANIEL noemt BELSAZAR, dat hy, door CYRUS en DARIUS, Koningen der Perſien en der Meden, beoorloogd zy, dat hem, terwijl Babel belegerd werd, een wonderlyk gezicht zy voorgekomen, dat hy daerna, met de Stad, in de macht van CYRUS gekomen zy, en dat dit geſchied zy, in het 17de jaer van zijne regeering.

Het treurig uiteinde nu van dezen BELSAZAR, terwijl hy, met alle zijne Staetsdienaren, eenen prachtigen maeltijd hield, verhaelt DANIEL omſtandig, in dit Kap. V.

I. Eerst beſchrijvt hy den prachtigen maeltijd, welken BELSAZAR, binnen Babel, terwijl het door CYRUS belegerd werd, en NABODENUS zich binnen Borſippe verſchanst had, gehouden heeft vs. 1. II.

II. Daerna verhaelt hy uitvoerig, hoe BELSAZAR op dien maeltijd, nadat Babel door CYRUS was ingenomen, gedood zy, vs. 2-30.

I. *Den maeltijd, of het prachtig feest, vinden wy vs.* 1.

1. De Koningh Belſazar, maeckte, in het 17de of laetſte jaer van zijne regeering, terwijl Cyrus zijne Hovſtad Babel belegerde, een groote maeltijt ſijnen duyſent Geweldigen, en allen den groten heeren van zijn Rijk, in zijn Koninglyk Paleis, misſchien by gelegenheid van zijnen geboortedag, ende hoe zeer Babel in het uiterſte gevaer was, daer Cyrus het water van den Euphraet had weten afteleiden, was hy geheel onbezorgd, en dronck met onberedeneerde vrolykheid, rijkelyk wijn, voor het aengezicht, en in de tegenwoordigheid van die duyſent Amptenaren en Staetsdienaren.

II. *Vs.* 2-30. *verhaelt* DANIEL *omſtandig, hoe* BELSAZAR *op dien maeltijd, by het innemen van Babel, door* CYRUS *gedood zy.*

א. *Vooraf ging eene zeer merkwaerdige waerſchouwing, vs.* 2-29.

A. *De aenleiding was eene grouwzame terging van Israëls God, aen welken* BELSAZAR *zich ſchuldig maekte, vs.* 2-4.

B. *De waerſchouwing zelve beſtond, in een wonderdadig handſchrivt aen den wand, het welk niemand, dan* DANIEL *verklaren konde, vs.* 5-29.

2. Als Belſazar den wijn geproeft hadde, en de zelve hem begon te ſmaken, zodat zijn hart zich begon te verheugen, ſeyde hy, dat men de gouden ende ſilveren vaten voortbrengen ſoude, die ſijn vader Nebucadnezar uyt den Tempel die te Jeruſalem geweeſt was, wechgevoert hadde, namelyk de gouden en zilveren ſchenkkannen en bekers, die, in den Tempel des HEEREN, tot de drankofferen gebruikt waren, vergel.

Ezr. I: 10. Hy gav bevel, om deze heilige kannen en bekers, welke Nebucadnezar, in het schathuis des Tempels van Bel, geplaetst had, van daer te halen, op dat de Koningh, ende sijne Geweldige, sijne wijven, ende sijne bywijven uyt deselve droncken.

De Oosterlingen, die hunne vrouwen zeer afgezonderd hielden, waren niet gewoon, dezelve tot de gastmalen toe te laten; maer de Babyloniers maekten hier in eene uitzondering, terwijl hunne vrouwen, volgens CARTIUS, mede op de maeltijden verschenen, en zich zeer ongeregeld aenstelden.

3. Doe bracht men voort de gouden vaten, die men uyt den Tempel des huyses Godes, die te Jerusalem geweest was, wechgevoert hadde: ende de Koningh, ende sijne Geweldige, sijne wijven, ende sijne bywijven, droncken daer uyt.

4. Sy droncken den wijn, uit de heilige Tempelvaten, ende presen onder dit alles de gouden, ende de silveren, de koperen, de yseren, de houten, ende de steenen goden, die op de tafel stonden.

Het was by de Heidenen de gewoonte, de afbeeldingen hunner gewaende Godheden, by gelegenheid van prachtige maeltijden, op de tafel te zetten, om aen dezelve eerbied te bewijzen. Dit had ook hier plaets. BELSAZAR en zijne gasten *prezen* deze metalen, houten en stenen Godheden, zy spraken met verheffing, over de macht van die gewaende Goden, en zongen lovzangen ter hunner eer. — Nu was het niet alleen eene terging van Israëls God, dat BELSAZAR en zijne gasten, de heilige Tempelvaten als gemeene drinkvaten gebruikten, en zich daermede vermaekten, maer zy verhieven ook de macht van hunne gewaende Godheden, boven die van Israëls God, den HEER beschimpende, als of Hy niet machtig genoeg geweest ware, om NEBUCADNEZAR te verhinderen, deze vaten als eenen buit wech te voeren.

B. Tot

B. Tot straf van deze terging, liet de HEER *dezen* BELSAZAR *zijne geduchte wraek, op eene wonderdadige wijs, aenkondigen, vs. 5-29.*

a. De aenkondiging van deze wraek, of de waerschouwing zelve, bestaende in een wonderdadig geschrivt op den wand, vinden wy vs. 5.

5. Ter selver ure, als Belsazar in het midden van zijne woeste vreugde was, en den God van Israël smadelyk hoonde, quamen daer vingeren van eenes menschen hant voort, die schreven tegen over den kandelaer, op den kalck van den wandt des Koninckliçken paleys, ende de Koningh sagh het deel der hant die daer schreef.

Door den *kandelaer* wordt een grote kroon bedoeld, hangende in het midden der zale, in welke de Koning gezeten was. De Koning zat aen het boveneinde van de tafel, recht over die kroon, en achter dezelve zag hy de gedaente van eene menschenhand, schrijvende op den wand. Uit het melden van dezen kandelaer, besluit men gemeenlyk, dat deze maeltijd in den nacht gehouden zy, zodat de Koning, door het licht der krone, de schrijvende hand des te duidelyker zien konde. Maer, in dien zelvden nacht werd BELSAZAR gedood vs. 30, en met de uitlegging van dit geschrivt, waertoe DANIEL ontboden werd, nadat het gebleken was, dat alle de Wijzen der Chaldeeuwen daertoe onbekwaem waren, moet vry wat tijd verlopen zijn. Wy zouden daerom liever denken, dat dit Feest een middagmaei geweest zy, maer evenwel, met eten en drinken was het, toen de Koning de schrijvende hand zag, reeds zo laet geworden, dat het donker en het licht ontstoken ware.

β. De uitlegging van dit geschrivt ontmoeten wy, vs. 6-29.

a. Deze uitlegging zocht de Koning te vergeevsch, by de Wijzen van Babel, vs. 6-9.

6. Doe veranderde sich de glantz des Konings,

op welke even te voren het vergenoegen te lezen was, hy werd bleek van fchrik, ende fijne gedachten verfchrickten hem, wel begrijpende, dat zulk een wonderdadig verfchijnfel iets zeer gewichtigs beduiden moest, ende de banden fijner lendenen wierden los, zodat hy, van ontfteltenis, niet gaen of ftaen konde, ende fijne knien ftieten tegen malkanderen aen, zo beevde hy van angst.

7. [*So dat*] de Koningh met krachte riep, en het luidkeels uitfchreeuwde, dat men de fterrekijckers, de Chaldeen, ende de waerfeggers inbrengen foude, om de mening van dat wonderdadig gefchrivt, het welk nu op den muur te lezen ftond, aen te wijzen, [*ende*] de Koningh antwoordde ende feyde, tot de Wijfe van Babel, dat hy niets meer verlangde, dan de uitlegging van dat fchrivt te weten, hy voegde 'er grote belovten by, zeggende: dat alle man, dat is elk een man of een iegelyk, die defe fchrift lefen, ende derfelver uytleggginge my te kennen fal geven, die fal met purper gekleedt worden, met een gouden keten om fijnen hals, ende hy fal de derde Heerfcher in dit Koninckrijcke zijn.

Het was oudtijds, en het is nog in het Oosten, een uitnemend gunstbewijs, wanneer een Koning iemand een kleed vereerde. Hier wordt een Koninglyk kleed bedoeld van purper. Er zou een gouden halsketen worden bygevoegd. Het een en ander was een Vorstelyke dracht, vergel. Gen. XLI: 42. Esth. VIII: 15. JOSEPHUS zegt, dat de hier bedoelde kleding zodanig was, als de Koningen der Chaldeeuwen gewoon waren te dragen. — Ook zou de Uitlegger van dit gefchrivt *de derde Heerfcher zijn, in het Koningrijk*. Er waren thans twee Heerfchers, BELSAZAR, als wettige ervgenaem van den throon, maer die, verlopen in weelde en wellusten, zich weinig met de zaken van het Rijk bemoeide, en NABONEDUS, die Leger-Koning was, en de klem der regeering in handen had. Maer hy, die het gefchrivt op den muur wist uit te leggen, zou, nevens BELSAZAR en NABONEDUS, tot den Mede-Regent

ver-

verheven worden, en de derde Heerscher zijn in het Koningrijk.

8. Doe quamen alle de Wijse, zo velen 'er, binnen het belegerde Babel, waren, des Konings eetzael in: maer sy en konden dese schrift, op den wand, niet lesen, nochte den Koningh derselver uytlegginge bekent maken.

9. Doe verschrickte de ontroerde Koningh Belsazar seer geweldig, besluitende men reden, dat dit geschrivt zeer gewichtig ware, en hem niet veel goeds voorspelde, ende sijn glantz, die middelerwijl eenigszins hersteld was, wiert nog meer, dan in den beginne, aen hem verandert: ende sijne Geweldige en Rijksgroten, die met hem aenzaten, wierden alle even zeer verbaest.

b. Eindelyk werd het geschrivt, door DANIEL, *uitgelegd, vs.* 10-29.

𝔞. *De aenleiding daertoe was de raed der Koningin, op welken* DANIEL *ontboden werd, vs.* 10-13.

𝔟. *De Uitlegging zelve vinden wy, vs.* 14-29.

10. Om dese woorden en het akelig geschreeuw des ontroerden Konings, ende sijner bevende Geweldigen, gingh de Koninginne in het huys der maeltijt, zy begav zich naer de zael, alwaer Belsazar was aengezeten: De Koninginne sprack, ende seyde; O Koningh, leeft en regeer voorspoedig, lange jaren, zo het mogelyk was, in eeuwigheyt, en laet u uwe ontroerde gedachten niet langer verschricken, noch uwe glantz niet verandert worden:

11. Daer is een man in uw Koninckrijcke, in wien de geest der heyliger goden is, om verborgene en toekomende zaken naer te sporen: want (a) in de dagen uwes Grootvaders Nebucadnezar, is by hem gevonden licht van buitengewoon doorzicht; ende ver-

(a) Dan. 2: 47, 48.

ſtant, ende wijſheyt, gelijck de wijſheyt der goden is: daerom ſtelde hem de Koningh Nebucadnezar uw' Grootvader, tot een Overſte der tooveraers, der ſterrekijckers, der Chaldeen, [*ende*] der waerſeggers; uw' Grootvader, o Koningh, had zeer grote achting voor dezen man.

12. Om dat een voortreffelicke geeſt, ende wetenſchap, ende verſtant eenes die droomen uytlegt, ende der aenwijſinge van raetſelen, ende eenes die knoopen ontbindt, welke voor alle anderen onoplosbaer zijn, gevonden wiert, in hem, in Daniel, dien de Koningh den name Beltſazar gaf: laet nu die ſchrandere Daniel geroepen worden, die ſal, zo ik my verzekerd houde, de uytlegginge van dit ſchrivt te kennen geven.

13. Doe wiert Daniel voor den Koningh, in zijne eetzale, ingebracht: De Koningh antwoordde, of begon te ſpreken, ende ſeyde tot Daniel, Zijt gy die Daniel, een uyt de gevanckelick-wechgevoerde van Juda, die de Koningh, mijn Grootvader Nebucadnezar, uyt Juda gebracht heeft?

Twee zaken komen hier in bedenking: wie was de Koningin? en hoe kwam het by, dat DANIEL, zo beroemd in de dagen van NEBUCADNEZAR, niet aenſtonds geroepen werd, om het ſchrivt te verklaren.

Verſtaet men door de Koningin de wettige Echtgenoot van BELSAZAR, dan moet men de zaek zo begrijpen, dat de Koning, naer de wijs der Oosterſche Vorsten, een groot getal van wijven en bywijven had, maer dat ééne van deze alle, welker kinderen voor 's Konings wettige ervgenamen gehouden werden, by uitnemendheid, de Koningin genaemd zy. Zo waren eerst VASTHI, en daerna ESTHER, de Gemalinnen van AHASVEROS, welke ook den naem dragen van Koningin, vergel. Esth. II: 17. De wijven en bywijven van BELSAZAR waren mede aen het Gastmael vs. 3; maer de Koningin kwam, by gelegenheid van des Konings ontroering, binnen, om hem DANIEL aen te prijzen. Volgens deze opvatting moet men onderſtellen,

of dat zy in een ander vertrek, even als VASTHI Esth. I: 9, eenen maeltijd gegeven hebbe, aen de vrouwen der Rijksgroten, of dat zy zich aen des Konings gezelschap onttrokken hebbe, omdat hy had kunnen goedvinden, zijne wijven en bywijven by zich te nemen. — Al zo liev zouden wy daerom denken aen de Koningin Weduw, de moeder van BELSAZAR, eene Medische Princes, met name NITOCRIS, welke EVILMERODACH ter Gemalinne genomen had, welke zich, om hare jaren, van dit Feest zal verschoond hebben, te meer omdat deze NITOCRIS, door HERODOTUS l. 1. c. 185, 186, als eene zeer verstandige Vorstin beschreven wordt. Haer moederhart zal zeer bewogen geweest zijn, over de ontroering van haren zoon BELSAZAR, en de vlugheid van haren geest deed haer aenstonds denken aen DANIEL, van welken zy, by het leven van haren Schoonvader NEBUCADNEZAR, zo veel had horen spreken.

Maer hoe kwam het by, dat de Koning niet aenstonds met DANIEL geraedpleegd hebbe? Ten tijde van NEBUCADNEZAR verkeerde hy aen het Hov, en, als Stadhouder over het gansche landschap van Babel, was hy een der voornaemste Amptenaren; ook was DANIEL, in het derde jaer van BELSAZAR, nog aen het Babylonisch Hov, Kap. VIII: 1, 27. zelvs zou men daerom verwacht hebben, dat hy, aen dit Gastmael, onder de Rijksgenoten, mede zou hebben aengezeten. — Wy menen 'er uit te mogen besluiten, dat deze Godvruchtige man zich naderhand, van het bewind, aen het godloze Hov van BELSAZAR, zal onttrokken hebben, en daerdoor by den wellustigen Vorst, die nergens aen dacht, dan aen weelde en dartelheid, zal in vergetelheid gekomen zijn.

b. DANIEL *gav, door Godlyke aenblazing, de uitlegging van het schrivt, vs.* 14-29.

1. *Het voorstel van den Koning is vervat, vs.* 14, 15, 16.

14. Ick hebbe doch, zo sprak de ontroerde Koning

tot Daniel, van u, uit den mond van de Koningin Weduwe, mijne moeder, gehoort, dat de geest der goden in u is; ende dat 'er licht, ende verstant, ende voortreffelicke wijsheyt in u gevonden wort:

15. Nu so zijn voor my ingebracht de Wijse, [*ende*] de sterrekijckers, om dese schrift, het welk daer, op den muur, zeer onverwacht, door de gedaente van eene menschelyke hand, geschreven is, te lesen, ende derselver uytlegginge my bekent te maken: maer sy en kunnen de uytlegginge deser woorden niet te kennen geven:

16. Doch van u hebbe ick, met veel genoegen, gehoort, dat gy uytleggingen kont geven, ende knoopen ontbinden, gelijk gy, ten tijde van mijnen Grootvader Nebucadnezar getoond hebt, nu, indien gy dese schrift sult kunnen lesen, ende hare uytlegginge my bekent maken, gy sult met Koninglyke eer vereerd, en ten dien einde met purper bekleedt worden, met een gouden keten om uwen hals, ende gy sult, nevens my en Nabodenus, de derde Heerscher in dit machtig Koninckrijcke van Babel zijn.

2. *Het antwoord van* DANIEL *wordt vs.* 17-29. *opgegeven.*

—. *Hy wees de aengebodene eer bescheiden van de hand, vs.* 17.

——. *Daerop deed hy eene vrymoedige bestraffing, aen den Koning, stellende hem de oorzaek van dit wonderteken, zo als het diende, om hem de Godlyke wraek aen te kondigen, omstandig voor oogen, vs.* 18-24. *Deze oorzaek was gelegen in de verharde boosheid van* BELSAZAR, *die zich, aen het voorbeeld van zijnen Grootvader* NEBUCADNEZAR, *niet gespiegeld, maer nog zwaerer gezondigd had.*

†. *Eerst stelt hy de Godlyke wraek voor, zo als zy geoeffend was, over* NEBUCADNEZAR, *vs.* 18-21.

††. *Daerna bestraft hy* BELSAZAR, *omdat hy zich, aen dit voorbeeld, niet gespiegeld had, vs.* 22-24.

Ein-

———. *Eindelyk kondigde hy* BELSAZAR, *uit het wonderdadig geschrivt, de meest geduchte straffen aen,* vs. 25-29.

17. Doe antwoordde Daniel, ende seyde voor den Koningh, Hebt uwe gaven voor uselven, of *laten uwe gaven by u zijn*, ik verzoek, van de aengebodene eer, verschoond te zijn, ende uwe uitgeloovde vereeringen geeft aen eenen anderen, die 'er meer mede gediend mogt wezen. Ik ben reeds te hoog bejaerd, en de uitkomst zal ook leren, dat gy uwe belovten niet zoudt kunnen volbrengen; ick ben met dit alles zeer bereid, om u te voldoen, en, door de Openbaring van Israëls God, sal ik nochtans de schrift den Koningh lesen, ende de uytlegginge sal ick hem bekent maken.

18. Wat u aengaet, o Koningh, de allerhoogste Godt, welken de Joden eeren, en die het bestuur voert over alle Koningrijken der aerde, heeft uwen Grootvader Nebucadnezar het wijduitgestrekte Koninckrijcke van Babel, ende grootheyt, ende eere, ende heerlickheyt gegeven, zodat hy ver weg verheven was, boven alle andere Koningen der aerde.

19. Ende van wegen de grootheyt die hy hem gegeven hadde, beefden ende tsitterden alle volckeren, natien, ende tongen, welke onder zijn gebied stonden, voor hem: dien hy wilde, doodde hy, ende dien hy wilde, behieldt hy in 't leven, ende dien hy wilde, verhoogde hy, ende dien hy wilde, vernederde hy, alles vloog van zijne wenken.

20. Maer doe sich sijn herte in trotsheid verhief, ende sijn geest verstijft wiert ter hoovaerdye, zodat hy alle zijne grootheid, niet aen de weldadige bestuuring van den Allerhoogsten, maer aen zich zelven toeschreev, wiert hy met krankzinnigheid gestraft, en daerom van den throon sijnes Koninckrijcks afgestooten, ende men nam de eere van hem wech.

21. (*b*) Ende hy wiert, zich in zijne razerny verbeeldende een beest te wezen, uit het gezelschap van de kinderen der menschen verstooten, ende sijn herte wiert den beesten gelijck gemaeckt, ende sijne wooninge was by de wout-eselen, men gaf hem gras te smaken gelijck den ossen, ende sijn lichaem wiert, in de open lucht, van den daeuw des hemels nat gemaeckt: tot dat hy bekende, dat Godt de Allerhoogste, Heerscher is over de Koninckrijcken der menschen, ende over deselve stelt wien hy wil.

22. Ende gy Belsazar sijn klein sone, en hebt u, aen zijn voorbeeld niet gespiegeld; en uw hoogmoedig herte niet vernedert; alhoewel gy dit alles wel geweten hebt, en uw voordeel daer mede hadt behoren te doen.

23. Maer gy hebt u verheven tegen den Heere des hemels, ende den Allerhoogsten Bestuurer van alle menschelyke zaken, honende getergd: want men heeft, op uw bevel, de vaten sijnes huys, welke in den Tempel, tot zijne drankofferen, gebruikt werden, op dit dartel feest, voor u gebracht, ende gy, ende uwe Geweldige, uwe wijven, ende uwe bywijven, hebben wijn uyt deselve gedroncken; ende de goden van silver, ende gout, koper, yser, hout, ende steen, die niet en sien noch hooren, noch weten, hebt gy onder dit alles gepresen, en lovzangen ter hunner eere, met versmading van Israëls God, opgezongen, maer dien eenigen en waren Godt, in wiens hant uw adem is, aen wien het staet, een einde te maken van uw leven, ende by wien alle uwe paden zijn, bestuurende alle uwe lotgevallen, en hebt gy niet verheerlickt, maer in tegendeel gelasterd, als of het Hem aen macht ontbroken hadde, om, indien het Hem goedgedacht had, zijn Heiligdom en deszelvs gereedschappen te beveiligen.

24. Doe is dat deel der hant, welke gy, op den muur

(*b*) Dan. 4: 25.

muur hebt zien ſchrijven, wonderdadig van hem geſonden, die de Koningen afzet en bevestigt, naer zijn welbehagen, ende deſe ſchrivt, welke gy daer op den wand ziet, is, om u zijne geduchte wraek aen te kondigen, geteeckent geworden.

25. Dit nu is de ſchrift, die daer geteeckent is: MENE, MENE; TEKEL, UPHARSIN.

De woorden beteekenen in onze tael: GETELD, GETELD, GEWOGEN, VERDEELD.

26. Dit is de uytlegginge deſer woorden. Het eerſte woord MENE, GETELD, beteekent, de Allerhoogſte Godt heeft uw Koninckrijcke, of uwe Koninglyke regeering, ten opzichte van hare duuring getelt, en eene bepaling gemaekt, omtrent den tijd, wanneer de Babyloniſche Monarchy een einde nemen zal, ende hy heeft 'et Koningrijk van Babylonien voleyndet, voor zo ver hy vastgeſteld heeft, het zelve eerlang te doen eindigen.

27. Het woord TEKEL, GEWOGEN, geevt te kennen, Gy Belſazar zijt in de weegſchalen van het Godlyk oordeel gewogen, voor zo ver de Allerhoogſte Opperheer beproevd heeft, of gy waerdig waert, om nog langer, in het bezit van uw Koningrijk, te blijven, ende gy zijt te licht gevonden, door uw wangedrag, hebt gy u de langere voortduuring van uw Koningrijk onwaerdig gemaekt.

28. Het laetſte woord UPHARSIN, of dat het zelvde is, PERES, VERDEELD, zegt zo veel, als Uw Koninckrijcke is verdeylt, verſcheurd of verbroken; want de Babyloniſche Monarchy zal, als een afzonderlyk Koningrijk, niet meer beſtaen, ende 't Babylonisch Rijk is, in het Godlyk Raedsbeſluit, den Meden ende den Perſen gegeven.

29. Doe beval Belſazar, dat men Daniel de voorheen gemelde eer zou aendoen; zy werd hem, op 's Konings bevel, door zijne dienaren opgedrongen; ende de Rijksgroten namen 'er genoegen in: want ſy bekleedden Daniel met purper, met een gouden keten om ſijnen hals, ende ſy riepen overluyt van hem,

dat hy de derde Heerfcher in dat Koninckrijcke was.

Hierop volgde aenstonds de vervulling van DANIELS *Voorzegging, en het treurig uiteinde van* BELSASAR, *vs.* 30.

30. In die felve nacht wiert Belfazar der Chaldeen Koningh gedoodt.

Zo fpoedig werd de Godfpraek van DANIEL vervuld. — CYRUS, die nu Babel, een jaer lang, belegerd had, vond, door het afleiden van het water van den Euphraet, in dien zelvden nacht middel, om die onverwinbare Stad zo onverwacht in te nemen, dat hy reeds aen het éène einde, met zijne krijgsmacht, was binnen getrokken; eer men 'er iets van wist, aen het andere einde. — Volgens het verhael van XENOPHON *Cyropæd.* l. VII. p. 192, begaven zich GOBRIUS en GADATAS, twee Rijksgroten, die tot CYRUS waren overgelopen, met eenige manfchap naer het Paleis, alwaer zy den Koning BELSAZAR overvielen, en, na eenen korten tegenweer, van kant maekten. — Langs dezen weg, werd het Babylonisch Rijk gefloopt; en *den Meden en Perfen gegeven* vs. 28. CYAXARES II, Koning der Meden, en Oom van CYRUS, werd nu meester van de Babylonifche Heerfchappy, en twee jaren later, werd CYRUS, Koning der Perfen, door den dood van CYAXARES II, ervgenaem van zijne ganfche nalatenfchap, voerende het gebied over alles, wat voorheen tot de Asfyrifche, Babylonifche, Medifche, en Perfifche Rijken behoord had.

HET VI. KAPITTEL.

Hier verhaelt DANIEL de wonderdadige verydeling der boosaertige pogingen van andere Rijksgroten, aen het hov van CYAXARES II, om hem te verderven.

I. De

I. De vyandige pogingen tegen zijn persoon, beschrijvt hy, vs. 1-19.

II. Zijne wonderdadige verlossing, vs. 20-28.

I. In het eerste stuk vinden wy,

א. De aenleiding tot die vyandige onderneming, tegen DANIEL, bestaende in nydigheid, over zijne verheffing, vs. 1-4.

1. Darius de Meder nu, ontfingh het Koninckrijcke, ontrent twee en tseftigh jaren oudt zijnde.

Wie is DARIUS *de Meder*? — By de ongewijde Schrijveren vinden wy drie DARIUSSEN, die, na CYRUS, in Persien geheerscht hebben, DARIUS HYSTASPESZOON, DARIUS bygenaemd NOTHUS of *Bastaert*, en DARIUS CODOMANNUS, de laetste Koning, in de Persiaensche Monarchy. Geen van deze kan hier bedoeld zijn: want 'er wordt gesproken van eenen DARIUS, die voor CYRUS geregeerd heeft; gelijk allerduidelykst blijkt, uit vs. 29. vergel. Kap. IX: 1. X: 1. Maer voor CYRUS vinden wy, by de ongewijde Schrijveren, gene melding van eenen Koning, die over Babel geheerscht heeft, en den naem had van DARIUS.

De hier bedoelde Vorst, die te Babel zijnen zetel had, moet derhalven, by de uitheemsche Schrijveren, eenen anderen naem hebben. De zaek wordt, door de Geleerden, zeer verschillendlyk begrepen. — Wy voegen ons by de zulken, die hier denken aen CYAXARES II, Koning der Meden, die een zoon geweest is van ASTYAGES, en een Oom van CYRUS: want MANDANE, dochter van den Medischen Koning ASTYAGES, en zuster van CYAXARES II, was gehuwd met CAMBYSES, eenen Vorst der Persen, en uit dit Huwelyk was CYRUS geboren.

Nadat de Meders van de Assyrische Monarchy waren afgevallen, hebben zy, als een afzonderlyk volk, volgens HERODOTUS en XENOPHON, 6 Koningen gehad, DEJOCES, PHRAORTES, CYAXARES I, ASTYAGES, CYAXARES II, en CYRUS. Op de lijst van CTESIUS vindt men geheel andere namen, maer hy schijnt van Vorsten te spreken, die, alleen over eene streek van Medien, het bewind voerden. — Nu moet

in ons geval, een van de 5 eerste Medische Koningen bedoeld worden, die voor CYRUS geregeerd hebben, en deze kan niemand anders zijn, dan CYAXARES II, die *het Koningrijk*, gelijk DANIEL zegt, *ontving*, *omtrent 62 jaren oud* zijnde. Hy *ontving het Koningrijk* van Babel, van CYRUS namelyk, die het voor hem overweldigd had. Te weten, reeds 21 jaren, voor den ondergang der Babylonische heerschappy, begonden CYAXARES II, en CYRUS, die Veldheer was van het vereenigd heirleger der Meden en Perfen, den oorlog tegen NERIGLISSAR, die, door het vermoorden van zijnen zwager EVILMERODACH, op den throon van Babel geklommen was. Drie jaren later, sneuvelde NERIGLISSAR, in eenen veldslag, tegen de Meden en Persen. Vervolgens werd de oorlog, terwijl LABOROSOARCHOD, en na hem BELSASAR, te gelijk met NABONEDUS, over Babel heerschten, de oorlog geduurig voortgezet, tot dat CYRUS eindelyk, nadat hy het grootste deel van het Babylonisch gebied had ingenomen, de Stad Babel by verrassching overmeesterde, in dien zelvden nacht, in welken BELSAZAR het feest vierde, waervan Kap. V. gesproken is, en dusdoende de Babylonische Monarchy te onderbracht. CYRUS was slechts Veldheer; hy gav daerom het Babylonisch Rijk over, aen zijnen Oom CYAXARES II, die het *Koningrijk* van Babel langs dezen weg *ontvangen heeft*, en daerdoor Koning werd, beide van Medien en Babel. In het volgende jaer, trouwde CYRUS, met de eenige dochter van zijnen Oom CYAXARES II, en kreeg met haer het Koningrijk van Medien ten huwelyk. CYAXARES II, was slechts 2 jaren Koning van Babel, en met zijnen dood, werd CYRUS, als zijn wettige ervgenaem, Koning van alles, wat voorheen tot de Assyrische, Babylonische, Medische, en Persische Rijken behoord had.

DARIUS *de Meder*, van welken DANIEL spreekt, is derhalven CYAXARES II. geweest. XENOPHON verhaelt uitdrukkelyk, *Cyropæd.* c. 8, dat CYAXARES II, op de gemelde wijs, het Koningrijk van Babel, van CYRUS ontvangen, en zijn verblijv in het Paleis te Babel genomen hebbe, en dat CYRUS, nadat hy Babylonien bemachtigd had, naer Persien

zy

zy wedergekeerd. — DARIUS *de Meder* ontving het Koningrijk van Babel, gelijk DANIEL zegt, *omtrent 62 jaren oud zijnde*. Dit komt volmaekt overeen, met den ouderdom van CYAXARES II, op dien tijd, toen hy de heerschappy over Babel bekwam, gelijk de Heer SCHUTTE, op tijdrekenkundige gronden, uitvoerig en zeer oordeelkundig heeft aengetoond, *Bijbelsche Historie* p. 423. — Dit alles strookt ook met het verhael van JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. X. c. 12. dat DARIUS, de zoon van ASTYAGES, aen welken de Grieken eenen anderen naem geven, 62 jaren oud was, toen hy, met behulp van CYRUS zijnen bloedvriend, de heerschappy der Babyloniers vernietigde. — Eindelyk wordt dit begrip bevestigd door het verband van zaken. DANIEL Kap. V: 30. het treurig uiteinde van BELSAZAR verhaeld hebbende, laet 'er aenstonds op volgen: DARIUS *de Meder nu ontving het Koningrijk*, ten duidelyken vertoge, dat DARIUS, Koning der Meden, den verslagenen BELSAZAR, in de heerschappy van Babel, onmiddelyk hebbe opgevolgd, gelijk met CYAXARES II, heeft plaets gehad. Ook laet het zich, uit dit begrip, zeer gereedelyk verklaren, hoe DANIEL, by dien Vorst, in zulk eene grote achting gekomen zy, als vs. 2-4. verhaeld wordt.

DARIUS *de Meder*, gelijk DANIEL hem noemt, heette by de Grieken CYAXARES, en wel CYAXARES II, in onderscheiding van zijnen voorzaet, CYAXARES I.

2. [*Ende*] het docht Dario goet, dat hy over de bestuuring van het Babylonische Koninckrijcke stelde hondert ende twintigh Stadthouders of Ontvangers, die over het gantsche Koninckrijcke zijn souden, om de schattingen en inkomsten, welke, voor den Koning moesten opgebracht worden, in te zamelen.

3. Ende, om zich van hunne goede trouw des te meer te verzekeren, stelde de Koning, over deselve 120 Ontvangers, drie Vorsten, als opzieners, van dewelcke Daniel d'eerste zijn soude: den welcken die Stadthouders selfs souden rekenschap geven, van ontvangst en uitgaev, op dat de Koningh geen schade en lede, in zijne rechten en inkomsten.

4. Doe overtrefte dese Daniel die andere twee Vorsten, in beleid, trouw en naerstigheid, ende ook alle die gemelde 120 Stadthouders; daerom dat een voortreffelicker geest in hem was: ende de Koningh dacht daerom, en was van voornemen, hem, als eersten Staetsdienaer, door wiens handen alles gaen zou, te stellen over het bestuur van 't geheele Koninckrijck.

Het is ligtelyk te begrijpen, hoe DANIEL, in zulk eene grote achting en blakende gunst, by CYAXARES II, gekomen zy. — Toen CYRUS Babel had ingenomen, heeft hy buiten allen twijffel horen spreken, van het wonderdadig geschrivt, het welk zich, in dien zelvden dag, op den muur vertoond had, terwijl BELSAZAR een prachtig feest hield, en de uitlegging, welke DANIEL daervan gegeven had. Zekerlyk zal hy DANIEL by zich ontboden, en by die gelegenheid verstaen hebbe, hoe de Propheet, door het verklaren van NEBUCADNEZARS droom, in aenzien gekomen ware, en aengesteld tot Stadhouder van het landschap Babel, Kap. II, V. — Het een en het ander zal CYRUS, als zeer merkwaerdige zaken, aen CYAXARES II, zijnen Oom, by de overgivt van het Babylonisch Rijk, hebben medegedeeld.

B. *Uit nijdigheid, over deze verheffing van* DANIEL, *zochten de andere Vorsten hem te verderven, met dit gevolg, dat hy, om zijne Godsdienstigheid, den leeuwen werd voorgeworpen, vs.* 5-19.

5. Doe Daniel de gunst van den Koning, op zulk eene zeer byzondere wijs gewonnen had, verwekte dit den bitteren nijd van zijne amptgenoten. Uit dit verfoeilyk beginsel sochten de beide andere Vorsten of opzieners der ontvangers, ende de Stadthouders gelegenheyt te vinden tegen Daniel, om hem by den Koning zwart te maken, en zijnen val te berokkenen, van wegen ontrouw en nalatigheid, in den gewichtigen post, welken hy in de bestuuring van het Koninckrijcke bekleedde,

maer

maer ſy en konden geen gelegenheyt, om hem te beſchuldigen, noch eenige ſchijnbare miſdaet vinden, dewijle hy, in zijne ganſche bediening, voorbeeldig getrouw was, ende geen vergrijpinge noch miſdaet in hem gevonden en wiert.

6. Doe ſeyden die mannen, die eene zamenzwering gemaekt hadden, om Daniel, het koste wat het wilde, ten val te brengen, Wy en ſullen tegen deſen Daniel geen gelegenheyt vinden, om hem, by den Koning, in ongenade te brengen, terwijl hy in het bedienen van zijnen post, zeer getrouw en omzichtig is, ten zy dat wy tegen hem [*yet*] vinden in de wet ſijnes Godts. Hy dient den God van Israël, met verachting van onze Goden; dit is het eenigſte, uit het welk wy aenleiding zullen kunnen nemen, om hem eenige misdaed aen te tijgen, te meer, omdat hy, in het waernemen van zijnen Godsdienst, zeer nauw gezet is.

7. So dra men het hier over eens was, quamen deſe Vorſten ende de Stadthouders, immers vele van hen, met hoopen of eendrachtig, tot den Koningh, ende ſeyden aldus tot hem, O Koningh Darius, zijt voorſpoedig in uwe regeering, en leeft in eeuwigheyt.

8. Alle de Staetsdienaers, de Vorſten des Rijcks, de Overheden, ende Stadthouders, de Raetſheeren, ende Lantvoogden, hebben ſich beraetſlaegt, en, na een rijp overleg, dienstig geoordeeld, u aen te raden een Koninckliche ordinantie te ſtellen, ende een ſterck gebodt te maken: dat alle die in dertigh dagen een verſoeck doen ſal van eenigen Godt ofte menſche, behalven van u, o Koningh, die ſal in den kuyl der leeuwen geworpen worden. Zy ſloegen den Koning voor, om zodanig eene wet te maken, gevende zekerlyk voor reden, dat zulk een bevel zeer geſchikt wezen zou, om zijn gezach, by de Babyloniers, zijne nieuwe onderdanen, te bevestigen. Zy deden het derhalven zo voorkomen, als of zy uit geen ander beginſel werkten, dan uit eene zucht voor 's Konings eer,

en de belangen van zijne nieuwe Heerschappy. Zy beduidden den Koning, dat ieder een, door dit middel, zou genoodzaekt worden, de rechtmatigheid van zijn gezach te erkennen. Maer hun oogmerk was indedaed, om DANIEL te verderven, en om dit te bereiken, wilden zy wel, voor eenigen tijd, de eer van hunne zogenaemde Goden verzaken. — Deze zonderlinge wet zou bekrachtigd worden, met eene bedreiging, dat de overtreders *in den kuil der leeuwen*, stonden geworpen te worden. Dit moet eene straf geweest zijn, welke toenmaels zeer bekend was. Er moet eene zeker hol geweest zijn, in het welk leeuwen onderhouden werden, om hun zekere misdadigers, tot spijs, levendig toe te werpen.

Zy twijffelden niet, of DANIEL, die zeer nauw gezet was, in het waernemen van zijnen Godsdienst, zou dit gebod overtreden, en langs dezen weg kon hy, onder schijn van recht, van kant gemaekt worden.

9. Nu, o Koningh, vervolgden zy daerom, gy sult, onzes bedunkens, het gezach van uwe nieuwe heerschappy, over Babylonien, best versterken, door een gebodt te bevestigen, ende een schrift te teeckenen, dat niet verandert en worde, (*a*) nae de wet der Meden ende der Persen, die niet en magh wederroepen worden.

10. De nieuwe Alleenheerscher van Babel liet zich dezen voorslag welgevallen. Daerom teeckende de Koningh Darius dat gemelde schrift, ende gebodt.

11. Doe nu Daniel verstont, dat 'er zodanig een bevel, door den Koning gegeven, en dit gemelde schrift geteeckent was, verliet hy het Hov, nadat hy de zaken van zijn ampt verricht had, om zijnen God, in het heimelyke te dienen, opdat hy zich niet zonder noodzake aen levensgevaer zou bloot stellen. Daerom gingh hy in sijn huys, het welk hy binnen Babel bewoonde, wanneer hy aen het Hov niets te verrichten had, (hy nu hadde in sijne oppersale, alwaer de Joden gewoon wa-

(*a*) Esth. 1: 19. ende 8: 8.

waren, hunne Godsdienstige aendacht te verrichten, opene venſters (*b*) tegen Jeruſalem aen, zodat hy van buiten kon gezien worden, wanneer men daervan zijn werk maekte, en ook van de voorbygangeren gehoord worden, wanneer hy zijne ſtem in het bidden wat verhief,) ende hy knielde op (*c*) drie gezette tijden 's daegs, des morgens, des middags, en des avonds, op ſijne knien, ende hy badt ernſtig overluid, ende dede belijdeniſſe voor ſijnen Godt; gantſchelick gelijck hy voor deſen gedaen hadde. Het was altoos de gewoonte van DANIEL geweest, om driemalen des daegs, op gezette tijden, te bidden, en God meer gehoorzamende, dan den menſchen, liet hy zich, door het bevel des Konings, van deze prijſelyke gewoonte niet aftrekken.

12. Doe quamen die mannen met hoopen of gezamenlyk, rondom het huis van Daniel, denkelyk onder voorwendſel, dat zy hem over gewichtige zaken ſpreken moesten, op zulken tijd, op welken zy ontdekt hadden, dat hy gewoon was te bidden, ende ſy vonden Daniel, tot zijne opperzale doordringende, biddende ende ſmeeckende voor ſijnen Godt.

13. Doe quamen ſy naerder, ende ſpraken, of zy naderden om te ſpreken; voor den Koningh van het gebodt des Konings, en de algemeene verplichting om het zelve te gehoorzamen, zeggende; Hebt gy niet een gebodt geteeckent, dat alle man die in dertigh dagen van eenigen Godt of menſche [*yet*] verſoecken ſoude, behalven van u, o Koningh, in den kuyl der leeuwen ſoude geworpen worden? De Koningh antwoordde ende ſeyde, 't Is een vaſte reden, eene zekere zaek, welke onveranderlyk is vastgeſteld; nae de wet der Meden ende Perſen, die niet en magh wederroepen worden.

14. Doe antwoordden ſy, ende ſeyden voor den Koningh, Daniel een van de gevanckelick-wechgevoerde uyt Juda, een man, welken gy, in eer

(*b*) 1 Kon. 8: 44. (*c*) Pſalm 55: 18.

en aenzien, zo zeer verheven hebt, en heeft, o Koningh, op u geen achtinge gestelt, noch op het gebodt dat gy geteeckent hebt: maer hy heeft het stellig gebod van u, zijnen weldoener, in den wind geslagen: want hy bidt op drie tijden 's daegs sijn gebedt, tot den God der Joden.

15. Doe de Koningh dese reden hoorde, was hy seer bedroeft by hemselven, omdat hy zeer veel werk maekte van den beschuldigden, ende hy stelde het herte op Daniel, ernstig denkende op middelen, om hem, uit het dreigend doodsgevaer, te verlossen: ja tot den ondergangh der sonne toe, bemoeyde hy sich om hem te redden.

16. Doe Daniels vyanden bemerkten, dat de Koning middelen zocht, om hem te sparen, quamen die nijdige mannen met hoopen of gezamenlyk tot den Koningh, om hem tot voortgang aen te sporen, ende sy seyden tot den Koningh, Wetet, o Koningh, dat der Meden ende der Persen wet is, dat geen gebodt noch ordinantie die de Koningh verordineert heeft, en magh verandert worden, en gevolgelyk kan er gene bedenking overvallen, of Daniel moet de bedreigde straf ondergaen.

17. Doe beval de Koningh, bemerkende, dat 'er niets aen te doen ware, hoe ongaerne ook, dat de bedreigde straf aen Daniel zou worden uitgeoeffend, ende sy, welker werk het was, brachten Daniel voort, ende wierpen [*hem*] in den kuyl der leeuwen: [*ende*] de Koningh antwoordde ende seyde tot Daniel, met een bewogen hart, Uw' Godt, dien gy gedueriglick eert, die verlosse u.

Door dezen wensch van den Koning, gav hy vry duidelyk te kennen, dat hy eenige hoop had, op DANIELS verlosing. — Buiten allen twijffel had hy gehoord, van de wonderdadige verlosing der metgezellen van DANIEL, uit den gloeienden oven Kap. III. Daerdoor had hy den God der Joden leren kennen, als een wezen van zeer groot vermogen. Hy had daerom eenige hoop, dat DANIEL,

door

door de macht van zijnen God, welken hy zo getrouwelyk diende, in het midden der verscheurende leeuwen, mogt bewaerd worden.

18. Ende daer wiert één grote steen gebracht, ende op den mont des kuyls geleyt: ende de Koningh versegelde denselven met sijnen ringh, ende met den ringh sijner Geweldigen, op dat de wille en het bevel des Konings, aengaende Daniel, niet en soude verandert worden, of iemand zich verstouten zou, om den leeuwenkuil te openen.

19. Doe dit alles, tegen zijnen zin, verricht was, en hy, uit kracht der gegeven wet, geen vermogen had om het te verhinderen, gingh de Koningh zeer treurig nae sijn paleys, ende overnachtte nuchteren, ende en liet geen vreugdenspel voor sich brengen, gelijk anders de gewoonte was, om hem, onder het avond eeten, te vervrolyken, ende zich ter rust begeven hebbende, bracht hy den ganschen nacht slapeloos door, sijn slaep weeck verre van hem.

II. *Hierop volgt het verhael van* DANIELS *wonderdadige verlossing*, *vs.* 20-28.

א. *De verlossing zelve vinden wy*, *vs.* 20-24.

ב. *De gevolgen daervan voor* DANIELS *vyanden en voor hem zelven*, *vs.* 25-29.

20. Doe stont de Koningh, na eenen zeer onrustigen en beangsten nacht, in den vroegen morgenstont, met het aenbreken van het licht op, ende hy gingh met haeste henen tot den kuyl der leeuwen, om naer den toestand van Daniel te vernemen, hopende, dat zijn God hem, midden onder de leeuwen, mogt bewaerd hebben.

21. Als hy nu tot den kuyl genaedert was, riep hy tot Daniel met een droeve stemme: De Koningh antwoordde, ende seyde tot Daniel; O Daniel, gy knecht des levendigen Godts, die zo vele proeven van zijne macht en onbepaelde Heerschappy gege-

ven heeft, heeft oock uwe Godt, dien gy gedueriglick eert, u van de leeuwen kunnen verlossen? Hoe zeer zou ik my dan verblijden.

22. Doe sprack Daniel, uit den kuil, tot den Koningh: O Koningh, leeft in eeuwigheyt.

23. Mijn Godt heeft sijnen Engel gesonden, om my te bewaren en te vertroosten, ende hy heeft den muyl der verscheurende leeuwen, door zijn wonderdoend Alvermogen, toegesloten, en deze wilde dieren bedwongen, dat sy my niet beschadigt en hebben, om dat voor hem onschult in my gevonden is: oock en hebbe ick, o Koningh, tegen u geen misdaet gedaen, noch my aen de minste ontrouw schuldig gemaekt. Het is alleen de nijdigheid der andere Stadhouderen, over de gunst, met welke gy my vereerd hebt, welke my in dezen kuil gebracht heeft.

24. Doe wert de Koningh by hemselven seer vrolick, ende seyde, dat men Daniel, met allen spoed, met zelen, uyt den kuyl trecken soude: Doe Daniel uyt den kuyl opgetrocken was, so en wert 'er geen schade aen hem gevonden, dewijle hy in sijnen Godt gelooft hadde, die hem, in zijn vertrouwen, niet had laten beschaemd worden.

25. Doe beval de Koningh, dat de overige Stadhouders, die den onschuldigen Daniel, op zulk eene onmenschelyke wijs, hadden pogen uit den weg te ruimen, het zelvde lot zouden ondergaen, het welk zy hem hadden toegedacht; ende sy, die geschikt waren, om deze straf uit te oeffenen, brachten die nijdige mannen, op 's Konings bevel voort, die den Daniel overluyt beschuldigt hadden, ende sy wierpen in den kuyl der leeuwen, haer, hare kinderen, ende hare vrouwen: ende sy en quamen niet op den gront des kuyls, of de leeuwen heerschten over haer, sy vermorselden oock alle hare beenderen.

Het zal, in dien tijd, de gewoonte geweest zijn, gelijk men daervan meer voorbeelden vindt, by verscheidene volken, dat, in geval van zeer zware en meer dan gemene mis-

misdaden, met de schuldigen, ook tevens hunne wijven en kinderen gestraft werden.

26. Doe Cyaxares II. zulk eene aenmerkelyke proev gezien had van de macht van dien God, welken Daniel eerbiedigde, schreef de Koningh Darius aen alle volckeren, natien, ende tongen, die op de gantsche aerde woonden, en, aen zijne wijduitgestrekte Heerschappy, onderworpen, waren, Uwe vrede en voorspoed worde vermenigvuldigt.

27. Van my is een bevel gegeven, dat men in de gantsche heerschappye mijnes Koninckrijcks beeve ende sittere voor het aengesichte van den Godt Daniels: want hy is de levendige Godt, ver weg verheven, boven de Goden der andere volken, ende bestendigh in eeuwigheden, ende (*d*) sijn Koninckrijcke en is niet verderffelick, ende sijne heerschappye is tot den eynde toe.

28. Hy verlost ende reddet, uit gevaren, welke anderszins onoverkomelyk zijn, ende hy doet teeckenen ende wonderen in den hemel, ende op der aerde: Die heeft Daniel, door zijne wonderdoende macht, uyt het gewelt der leeuwen verlost, en is daerom alle hulde en eerbied waerdig.

De Koning schijnt evenwel, naer de bygelovige begrippen der heidenen, by het Veelgodendom, gebleven te zijn, en den God van DANIEL beschouwd te hebben, als eenen God, die de andere zogenaemde Goden in macht ver weg te boven ging: want hy gav geen bevel, dat de andere gewaende Godheden niet langer zouden vereerd worden.

29. Dese Daniel nu werd, van dien tijd af, nog meer bemind door den Koning, daerom hadde hy uitnemenden voorspoet in het Koninckrijcke van Darius, ende ook vervolgens, in het Koninckrijcke van Cores den Persiaen, den schoonzoon en ervgenaem van den gemelden Darius, die zes en een halv jaer, over Babylonien, Persien, en Medien, geheerscht heeft.

(*d*) Dan. 2: 44. ende 4: 3. ende 7: 14, 27. Luc. 1: 33.

HET VII. KAPITTEL.

Hier begint het tweede deel van DANIELS boek, behelzende Openbaringen en gezichten, met welke de HEER hem verwaerdigd heeft, onder de regeering van BELSAZAR, DARIUS *den Meder*, en CYRUS *den Persiaen.*

Dit Kap. behelst de eerste van die Openbaringen, zijnde een droom of nachtgezicht, door het welk DANIEL onderrichting kreeg, omtrent de zeer merkwaerdige veranderingen, welke de HEER zou doen voorvallen, in de machtigste Rijken dezer waereld.

Wy onderscheiden 'er in drie hoofddelen.

I. De voorreden, vs. 1.
II. Den droom, met deszelvs verklaring, vs. 2-27.
III. Het uitwerksel daervan, op DANIELS gemoed, vs. 28.

I. *De voorreden vs.* 1. *geevt ons bericht van den tijd, den aert der Openbaring, en* DANIELS *handelwijs, omtrent dezelve.*

1. In het eerste jaer Belsazars des Konings van Babel, die, na het vermoorden van Laborosoarchod, door Nabodenus, als de kleinzoon en wettige opvolger van Nebucadnezar, op den throon kwam, in het jaer 3449, na de schepping der waereld, vergel. Kap. V: 1. sagh Daniel een gezicht, in eenen bovennatuurlyken droom, ende Gesichten sijnes hoofts, of de zinbeeldige vertoningen van toekomende dingen, ontroerden hem des nachts, op sijnen leger: doe hy, met schrik en ontsteltenis, ontwaekt was, schreef hy dien droom aenstonds op, opdat de gedachtenis daervan niet zou verloren gaen, [*ende*] hy seyde in zijn geschrivt, om niet te wijdlopig te wezen, alleenlyk de hooftsomme der saken.

II. *Hier op*

II. *Hierop volgt de beschrijving van het gezicht zelve, vs. 2-27.*

DANIEL zag vier dieren. — Het gezicht komt, in de zaek zelve, overeen, met dat van het beeld, het welk aen NEBUCADNEZAR vertoond werd, Kap. II. De vier dieren beteekenen hier zo vele machtige Koningrijken, even als de onderscheidene gedeelten van dat grote beeld, Kap. II. Alleenlyk is deze vertoning uitvoeriger, en even daerdoor klarer. — Door alle de verwarringen in het Rijk, zal de droom van NEBUCADNEZAR reeds uit het geheugen zijn verloren geweest.

א. *Den droom zelven vinden wy, vs. 2-15.*
ב. *Deszelvs uitlegging, vs. 16-27.*
א. *In den droom zelven, vs. 2-15.*
A. *Werden DANIEL vier dieren vertoond van eene wonderlyke en vreesselyke gedaente, vs. 2-8.*

2. Daniel antwoordde ende seyde, of begon te spreken, zeggende: Ick sagh in mijn Gesichte by nachte, in mijnen droom, een zeer zonderling gezicht. Ik bevond my, volgens mijne verbeelding in den droom, aen het strand van de Middellandsche zee, die ook het Joodsche land bespoelt; ende siet, de vier hoofdwinden des hemels braken voort, uit hunne schatkameren. Het kwam my voor, dat 'er een zware orkaen ontstond, op de groote of Middellandsche zee, zodat de winden, tegen elkander woedende, de golven hemelhoog verhesten.
3. Ende daer klommen vier groote levendige schepsels, welke de gedaente hadden van dieren, op uyt de zee. Zy waren zo wanstallig, dat men derzelver weergae nooit gezien had op de aerde, en 't een was, in gedaente, van 't ander verscheyden.
4. Het eerste was als een leeuw, ende 't hadde arents vleugelen. Maer, toen ik dit zonderling schepsel beschouwde, was het reeds gekortwiekt, en beroovd van deszelvs onverschrokken leeuwen hart; Ick sagh toe,

en beschouwde dit schepsel aendachtig, tot dat sijn vleugelen, te weten de voornaemste slagpennen en veders, uytgepluckt waren, ende het wiert van voren van de aerde opgeheven, ende op de voeten of achterste poten gestelt, zodat het recht over einde stond, als een mensche, ende aen 't selve wiert eenes menschen herte gegeven.

5. Daer na siet het ander of tweede dier kwam mede, uit de zee op; het tweede, was gelijck een beyr, ende stelde sich aenstonds moedig aen d'eene zijde van den leeuw, met een vyandig oogmerk, om zijnen kans, tegen den ontleeuwden leeuw, waer te nemen, om hem, die nu op zijne achterste poten stond, en in geen tel meer was, uit zijne plaets te dringen, ende 't gemelde tweede dier hadde drie ribben, de éene meer, de andere minder, met vleesch bekleed, in sijnen muyl tusschen sijne tanden: ende men seyde aldus, of *men hadde* aldus *gezegd*, tot het selve, Staet op, eet veel vleesch.

6. Daer na sagh ick, ende siet, daer was een ander en derde [*dier*], het welk mede uit de zee opkwam, zijnde gelijck een luypaert, ende 't hadde vier vleugels eenes vogels op sijnen rugge: oock hadde 't selve dier vier hoofden, ende hem wert de heerschappye gegeven.

7. Daer na sagh ick in de zelvde nachtgesichten, ende siet, het vierde dier was schrickelick van gedaente, ende zelvs grouwelick, het maekte eene alleraf-schuwelykste vertoning, ende nog daerenboven was het seer sterck: ende 't hadde groote ysere tanden, het at het gene de beer en de luipaerd overgelaten, of niet gevonden hadden, ende verbrijselde, ende vertradt het overige, dat het niet kon opeeten, met sijne voeten, ende 't was, in gedaente, verscheyden van alle de dieren die voor het selve geweest waren: ende 't hadde tien sterke hoornen.

8. Ick nam acht op de hoornen, ende siet een ander kleyn hoorn quam en steeg op, in de hoogte,

of verhief zich tusschen deselve, ende dit kleine hoorn nam, binnen korten tijd, zodanig toe in dikte, dat 'er drie uyt de voorige hoornen, uit derzelver plaets, wierden verdrongen, en uytgeruckt voor het selve: ende siet, in dat selve hoorn waren oogen als menschen oogen, ende een mont groote dingen sprekende.

B. Daerna zag hy het oordeel, over deze vier dieren, en het overdragen van het Koningrijk, aen den zoon des menschen, vs. 9-15.

9. [*Dit*] sagh ick, tot dat 'er throonen gesett wierden, ende de Oude of duurzame van dagen sich settede: wiens kleet wit was als de sneeuw, ende 't hayr sijnes hoofts als suyvere wolle; sijn throon was vyervoncken, desselven raderen een brandende vyer.

Er *werden thronen gezet.* — Men denke aen Vorstelyke, maer te gelijk, Richterlyke zetels. Deze *thronen* werden op de aerde *gezet*, naer de kracht van het grondwoord, schielyk, onverwacht, en met eene grote kracht. — Maer hoe veel thronen werden 'er gezet? Sommigen menen, dat 'er één throon gezet werd, die, om deszelvs luister en heerlykheid, volgens eenen Hebreeuwschen spreektrant, in het meervouwige zou uitgedrukt worden. Anderen denken, dat 'er twee waren, van welke de ééne aenstonds in bezit genomen werd, door den ouden van dagen, terwijl de ander openbleev, voor den zoon des menschen vs. 13.

De Richter heet *de oude*, of duurzame *van dagen.* — De Propheet zag den hogen God, in eene menschelyke gedaente, verschijnen. Byzonder denke men aen God den Vader, die van den MESSIAS, welke vs. 13. *de zoon des* menschen heet, duidelyk onderscheiden wordt. God de Vader wordt hier genaemd *de Oude van dagen*, niet omdat hy zich aen DANIEL vertoonde, in de gedaente van eenen ouden man, maer van wegen zijne eeuwige en onveranderlyke Godheid; ook is Hy de *bestendige* of *duurzame van dagen*, in tegenstel-

ling van alle Koningrijken der aerde, welke vroeger of later tot den ondergang komen. — Deze Oude van dagen *zettede zich* op den throon, ten vertoge, dat hy Gericht zou houden. — Ten aenzien van zijne uiterlyke gedaente was *zijn kleed wit* en blinkende *als de ſneeuw, en het hair zijnes hoofds* was mede cierlyk wit, *als zuivere* en nauwkeurig gereinigde *wolle*. Hierdoor werd de Richter van het Geheeläl uitgeteekend, in de volkomenheid van zijne Richterlyke ſchoonheid, in zijne ongekreukte rechtvaerdigheid, onbevlekte heiligheid, en onbezweken trouw; met één woord, als een Richter, die zijne heerlyke Majeſteit, in deze Gerechtsoeffening, allerluisterrijkst openbaren zoude.

Zijn throon was vuurvonken, deszelvs raderen een brandend vuur. — De throon had *raderen*, om denzelven ſpoedig, van de eene plaets, naer de andere, te kunnen verzetten. Eene voegzame afbeelding van des Richters ſpoed, in het uitvoeren van zijne vonnisſen, en tevens van zijne Alomtegenwoordigheid, waerdoor hy zijnen vyanden meermalen op het lijv is, eer zy zulks vermoeden. — *De throon was vuurvonken*, dat is geheel vurig, om den yver van den Richter, tot waerheid en gerechtigheid, af te ſchilderen. — *De raderen waren als een brandend* en verteerend *vuur*, ten blijke, dat deze Gerichtshandel tot het onherſtelbaer verderv van zijne vyanden ſtrekken zoude.

10. Een vyerige riviere, of brandende vuurſtroom, vloeyde ſtroomsgewijs, van onder den throon, langs den grond, ende gingh van voor hem uyt, ten vertoge, hoe de onwederſtaenbare kracht van zijne oordeelen alles verſlinden zou, en zich wijd en zijd uitſtrekken, even als een vuurſtroom. Ook was de Richter omringd van een zeer luisterrijk gevolg; (*a*) duyſentmael duyſenden van heilige Engelen dienden hem, ende of ja tien duyſentmael tien duyſenden van deze verhevene lijvtrawanten, ſtonden voor hem: 't gerichte ſettede ſich vervolgens, 'er werd toeſtel gemaekt tot den Gerechtshandel, ende de (*b*) boecken van Gods Alwetendheid, in welke de

(*a*) Openb. 5: 11. (*b*) Openb. 20: 12.

de daden der aerdſche Koningen, gelijk van alle menſchen, als het ware zijn aengeteekend, wierden geopent.

11. Doe ſagh ick toe van wegen de ſtemme der groote woorden, welcke dat hoorn ſprack: ick ſagh toe tot dat dat dier gedoodet, ende ſijn lichaem verdaen wiert, ende overgegeven om van 't vyer verbrandt te worden.

12. Aengaende oock de overige dieren, men nam hare heerſchappye wech, of derzelver heerſchappy was wechgenomen: want verlenginge van het leven was haer gegeven tot tijt ende ſtonde toe, die, door den eeuwigen Rechter, bepaeld waren.

13. [*Voorder*] ſagh ick in de zelvde nachtgeſichten: ende ſiet daer quam een, ten blijke van zijne verhevenheid, met de wolcken des hemels bekleed, in het uitwendig aenzien, was hy als eenes menſchen ſone, ende hy quam tot den Ouden van dagen, ende ſy deden hem voor denſelven naederen.

De Propheet zegt niet, of deze *zoon des menſchen* van den hemel op de aerde nederkwam, dan of hy Hem zag opvaren, van de aerde naer den hemel. De throon, met de geheele vierſchaer, was uit den hemel nedergedaeld. Men zou zich derhalven de zaak zo kunnen voorſtellen, dat de vierſchaer zich, op eenigen afſtand van de aerde, in de wolken vertoond hebbe, maer zo, dat de raderen van den throon evenwel op de aerde ſtonden. Evenwel ſchijnt het, dat den Propheet niet vertoond zy, van waer des menſchen zoon kwame, maer dat DANIEL dien verhevenen perſoon, zeer onverwacht, op dit heerlyk toneel, gezien hebbe, en door deze nieuwe vertoning verraſcht zy.

Deze zoon des menſchen werd met de Koninglyke waerdigheid bekleed. — Hy *kwam tot den Ouden van dagen*, en werd tot denzelven ingeleid. Hy kwam, om mede door dien Richter beoordeeld te worden, nopens zijne verrichtingen, en ter beloning werd Hem het Koningrijk toegewezen. — *Zy deden hem voor* den Ouden van dagen *naderen*. Hy werd, door eenige van de duizendmalen duizend dienaren,

met grote plechtigheid ingehaeld, en, tot voor den throon, eerbiedig opgeleid.

14. Ende hem wert gegeven heerschappye, of de macht om anderen te gebieden, ende eere, aenzien, gezach, luister, ende het Koninckrijcke, of de Alleenheersching, zodat hy niemand kende boven zich. De Koninglyke Heerschappy, met de hoogstmogelyke eer daeraen verknocht, werd hem op de allerplechtigste wijs toegewezen, zo dat hem alle volckeren, natien, ende tongen, allerlei volken, van welk geslacht of tael zy ook wezen mogten, eeren souden, met Godsdienstige hulde, vergel. Kap. III: 12, 17. VI: 21. Zijne Alleenheersching zou bestendig zijn, (c) sijne heerschappye is eene eeuwige heerschappye, die niet vergaen, noch gelijk die der verbannen dieren rijken, tot eenen anderen, overgaen en sal, ende sijn Koninckrijcke, schoon het zomtijds moge geschud worden, en sal niet verdorven of uitgeroeid worden, gelijk de dieren rijken.

15. My Daniel wert mijn geest doorsteken in 't midden van het lichaem, mijn hart keerde zich in my om, van benauwdheid en ontsteltenis, mijn gemoed werd over dit alles, met vrees en schrik vervuld, ende de Gesichten mijnes hoofts verschrickten my, daer ik zulke ontzettende vertoningen zag, in mijnen droom.

3. *Vs.* 16-27. *vinden wy de Uitlegging van dezen merkwaerdigen droom.*

A. *Deze Uitlegging was eerst meer algemeen, vs.* 16-18.

B. *Daerna meer byzonder, rakende het vierde dier, en het daerop volgend Konirgrijk, vs.* 19-27.

16. Ick naederde tot éénen der gener die daer stonden, tot eenen van die tien duizendmael tien duizend lijvtrawanten, ende versocht van hem de sekerheyt over dit alles, of de zekere verklaring van alles, wat ik ge-

(c) Dan. 2: 44. Luc. 1: 33.

gezien had, ende hy seydese my, ende gaf my de uytleggingе deser saken te kennen.

17. Dese groote dieren, die viere zijn, zijn en beteekenen vier achter één volgende Koningen, [*die*] uyt d'aerde opstaen sullen, en welker Koningrijken alleen waereldsche heerschappyen zijn zullen.

18. Maer de heylige der hooge [*plaetsen*], dat is de Engelen, die trawanten zijn van den Koning der Koningen, sullen dat Koninckrijcke ontfangen: ende sy sullen het Rijcke besitten tot in der eeuwigheyt, ja tot in eeuwigheyt der eeuwigheden.

Over deze uitspraken zullen wy, by vs. 22, 25, en 27, alwaer zy nog eens voorkomen, voegzamer handelen kunnen.

19. Doe wenschte ick nae de waerheyt, of de ware beteekenis, van het vierde dier, 't welck verscheyden was van alle d'andere, seer grouwelick, wiens tanden van yser waren, ende sijne klaeuwen van koper, het at, het verbrijselde, ende vertradt het overige, dat het niet kon opeeten, met sijne voeten.

20. Ende aengaende de tien hoornen die op sijn hooft waren, ende het ander dat opquam, en zich in de hoogte verhiev, vergel. vs. 8, ende voor 't welcke drie andere hoornen afgevallen en wechgedrongen waren; namelick dat hoorn dat oogen hadde, ende eenen mont, die groote dingen sprack, ende wiens aensien en gestalte grooter was, dan de gestalte sijner metgesellen, of der andere hoornen.

21. Ick hadde gesien, dat het selve hoorn krijgh voerde tegen de heylige, ende dat het die overmocht:

22. Tot dat de Oude van dagen quam, ende het gerichte, of de gerechtsoeffening, gegeven en aenbevolen wert den heyligen der hooge [*plaetsen*], zodat de Engelen het gevelde vonnis ter uitvoer brachten, ende dat de bestemde tijt quam, dat de heylige het

Rijcke besaten, en hun recht gedaen werd, over alle verongelykingen.

23. Hy, die Engel, welken ik verzocht had, om my de beteekenis van dit gezicht te verklaren, seyde aldus, Het vierde dier, sal het vierde Rijcke op aerden zijn, dat verscheyden sal zijn van alle die vorige Rijcken: ende het sal de gantsche aerde op-eten, ende 't sal deselve vertreden, ende 't salse verbrijselen, door zich meester te maken van alle schatten en bezittingen der volken.

24. Belangende nu de tien hoornen; uyt dat Koninckrijcke, het welk, door het vierde dier is afgebeeld, sullen tien Koningen opstaen, ende een ander Koning sal na haer opstaen: ende dat sal verscheyden zijn van de voorige, ende 't sal drie Koningen vernederen.

25. Ende (*d*) het sal smadelyke woorden spreken tegen den eenigen en Allerhoogsten God, ende 't sal de heylige der hooge [*plaetsen*], die hun burgerrecht hebben in den hemel, verstooren en mishandelen, ende 't sal meynen de heilige feest-tijden afteschaffen, ende de plechtige wet te veranderen, ende sy sullen in desselven hant en overheersching overgegeven worden tot eenen tijt, ende tijden, ende een bepaeld gedeelte eenes tijts.

26. Daer na sal het Godlyk gerichte sitten, ende het vonnis van den eeuwigen Rechter zal over hem uitgevoerd worden: want men sal sijne heerschappye wechnemen, hem verdelgende ende verdoende, tot den eynde toe; naerdien zijn geheele Rijk voor altoos zal gesloopt worden.

27. Maer het Rijcke van den zoon des menschen, ende de heerschappye, ende de grootheyt der Koninckrijcken onder den gantschen hemel, sal gegeven worden den volcke der heyligen der hooge [*plaet-*

(*d*) Dan. 11: 36. 1 Mach. 1: 46, &c.

[*plaetsen*], welckes Rijcke een eeuwigh Rijcke zijn sal, ende alle heerschappyen sullen hem eeren ende gehoorsamen.

By dezen droom, en deszelvs verklaring, moeten wy met onze aendacht een weinig stilstaen.

I. Vooraf hebben wy, in het algemeen, op te merken.

א. Dat de Heilige Geest wel eenig bericht geve omtrent de geheimzinnige beteekenis van dit gezicht; maer het bepaelt zich slechts tot de hoofdsom der zaken, lerende, dat de vier dieren zijn vier Koningrijken, dat de plechtigevierschaer eene Godlyke Gerichtsoeffening zy, en dat het Rijk, aen den zoon des menschen gegeven, een zeker Godsrijk afschildere.

ב. Dat de gedachten der Uitleggers aenmerkelyk verschillen, waer men de toepassing en vervulling van deze gezichten moet beginnen en eindigen.

ג. Dat wy den veiligsten weg zullen inslaen, wanneer wy van achteren op beginnen en onderzoeken, wat wy te verstaen hebben door het Gericht, en het vijfde Koningrijk.

A. Dit Gericht is zekerlyk het laetste oordeel niet. — Hier wordt van een oordeel gesproken, niet over byzondere personen, maer over geheele Koningrijken. Voeg 'er by, dat hier gesproken worde van een Koningrijk op aerde, het welk, na het laetste oordeel, gene plaets zal hebben.

B. Dit Gericht, en het daerop volgende vijfde Koningrijk, moeten wy niet zoeken, in de laetste tijden der waereld: want hier wordt het begin van MESSIAS Koningrijk duidelyk verbeeld. Hy ontvangt het Koningrijk, de eer, en de heerschappy van God zijnen Vader. Voeg 'er by, dat de verwachting van MESSIAS Rijk, met het begin van het Nieuwe Testament; en de herstelling van het voorbeeldig Godsrijk onder Israël, het welk daervan een voorspel was, de voornaemste troostbron was

voor de treurigen van Zion, die in Babel gevangen zaten, en ter welker bemoediging DANIEL, met dit gezicht, verwaerdigd werd.

C. Het vijfde Rijk moet derhalven gezocht worden in de heerſchappy van Vorst MESSIAS, zo als het, in deszelvs luister, geopenbaerd is, in het begin van het Nieuwe Testament.

D. Gevolgelyk moeten wy de beduidenis van het vierde dier, met zijne tien hoornen, zoeken voor de oprichting van MESSIAS Koningrijk: want het Rijk van den zoon des menſchen zou opgericht worden, nadat het kleine hoorn zijne werking zou gedaen hebben.

E. Om deze zelvde reden, moet alles wat hier, van de vier dieren, gezegd wordt, in de tijden van de oude huishouding gezocht worden. — Kortom, hier worden de vier op elkander gevolgde Oosterſche Monarchyen vertoond, elk van welken, voor eenen tijd, de machtigſte Heerſchappy was van het Oosten. — Het Gericht verbeeldt ons dan de uitvoering der Godlyke oordeelen, over de gemelde Monarchyen, en de handhaving der zaek van Gods volk, tegen de geweldenaryen van hunne vyanden, in de tijden der Maccabeeuwen, het gene den weg gebaend heeft, tot de openbaring van de vijfde Heerſchappy, zijnde het Rijk van den zoon des menſchen, het welk in eeuwigheid beſtaen zal.

II. Laten wy, op dezen grond, het gezicht, en deszelvs uitlegging, wat meer in het byzonder beſchouwen.

ℵ. DANIEL zag vier dieren uit de zee opkomen: *de vier winden des hemels braken voort, op de grote zee, en daer klommen vier grote dieren op uit de zee, het een van het ander verſcheiden* vs. 2, 3.

A. De geheimzinnige beteekenis van dezen Orkaen, op de grote zee, is vry duidelyk.

A. De grote zee verbeeldt ons den wijden aerdbodem, vergel. vs. 17. De waereld beſtaet uit vele volken, gelijk de zee uit vele wateren; vol-

volken worden meermalen by wateren vergeleken, Openb. XVII: 15. Ook is de waereld, uit vele volken bestaende, aen de zee gelijk, voor zo ver de wolken, even als de zeegolven, geweldige beroeringen maken kunnen.

B. *De vier winden des hemels*, die voortbraken, en, met groot geweld, tegen elkander stormden, vertonen de geweldige beroeringen, welke de waereld zouden in beweging brengen, by de opkòmst van het één, en den ondergang van het andere Koningrijk. Trouwens de Koningen, die na elkander zouden opstaen, stonden geweldige oorlogen te voeren, van welke de geheele waereld wagen zoude. By de opkomst van die Monarchyen, zou alles in rep en roer zijn, en de beroeringen zouden zo groot en geweldig wezen, als wanneer de zee, door eenen geweldigen storm, aen het woeden geholpen is.

B. By eenen geweldigen storm, werpt de woedende zee allerlei ontuig op. — Iets dergelyks zag ook de Propheet in zijnen droom. De beroerde afgrond wierp vier gedrochten op het strand. *Daer klommen vier grote dieren op uit de zee, het een van het ander onderscheiden.*

A. De Propheet zag *vier* levendige schepselen, welke wel de meeste gelykheid hadden aen *dieren*, maer zo wanstaltig waren, dat 'er nooit iets van dien aert gezien ware. Hoe onderscheiden ook van elkander, kwamen zy alle daerin overeen, dat zy *grote* en verschrikkelyke dieren waren; elk in zijn zoort, van de eerste grote. Deze vier dieren *kwamen*, het een na het ander, *uit de zee op*.

B. De geheimzinnige beteekenis vinden wy vs. 17. *Deze grote dieren, die vier zijn, zijn vier Koningen, die uit de aerde opstaen zullen.*

a. Door de *vier dieren* dan moeten wy *Koningen* verstaen, die hier, gelijk meermalen, voor

Koningrijken genomen worden,' vergel. Kap. II. — Deze Koningrijken worden hier geschilderd, als vier grote wilde monsterdieren. Trouwens de bedoelde Oosterfche Heerfchappyen worden eigenaertig by zulke wilde monsterdieren vergeleken, van wegen de beestachtige hoedanigheden, welke by dezelve zouden plaets hebben; trotsheid, roovzucht, benevens eenen woesten en verflindenden aert, blijkbaer in alles vernielende oorlogen, waren de hoofdkarakters van deze Monarchyen. Over het algemeen gav men 'er zich over, aen eene beestachtige levenswijs, aen weelde, dartelheid, en wellust.

β. Deze dieren zag DANIEL *opkomen* of *opklimmen*. Het verbeeldde, hoe deze Monarchyen, uit geringe beginfelen, tot het toppunt van luister en vermogen, zouden opftijgen. — De dieren kwamen op, uit de ontftelde zee, even zo zouden ook deze Monarchyen opkomen, uit de door oorlogen beroerde waereld.

2. Dan laten wy deze geheimzinnige dieren wat nader befchouwen.

A. Het eerfte dier wordt ons befchreven, als een *leeuw met arendsvleugelen*, maer die, toen de Propheet hem befchouwde, reeds *gekortwiekt* was, en *beroovd van zijn onverfchrokken leeuwen hart* vs. 4. Wy hebben hier derhalven eene teekening van eenen ontleeuwden leeuw, die niet meer de Koning der dieren zijn kan.

A. Welk eene Monarchy wordt, door dezen *leeuw*, afgebeeld? Wy antwoorden: de Babylonifche Heerfchappy. — Maer, zou men kunnen denken, de vier dieren, welke vier Koningen aenwijzen, zouden uit de aerde *opftaen* vs. 17, en derhalven waren zy, in DANIELS tijd, nog toekomftig, daer ondertusfchen de Babylonifche Monarchy, in het eerfte jaer van BELSAZAR,

toch

toen DANIEL dezen droom had vs. 1, reeds naer het einde liep. Dan het geschiedt meermalen, in de Prophetische vertoningen, dat de gansche zaek geheel worde voorgedragen, schoon 'er reeds een gedeelte van voorby zy. Op dezelvde wijs wordt 'er, van NEBUCADNEZARS droom, gezègd, dat hem daerin vertoond zy, wat 'er geschieden zoude, Kap. II: 28, 29, terwijl 'er reeds een aenmerkelyk gedeelte van die Prophetische vertoning vervuld was. Het oogmerk van DANIELS droom was, om de vier Monarchyen te vertonen, welke de Openbaring van MESSIAS Rijk, hier op aerde, zouden voorgaen. Voeg 'er by, dat het Babylonisch Rijk hier juist vertoond worde, in dien staet, in welken het thans was, gelykende, nu het merkelyk aen het vallen was, naer eenen ontaerden en ontleeuwden leeuw.

B. De Babylonische Monarchy wordt hier, in tweederlei opzichten, vertoond.

a. Eerst zo als zy, in hare grote heerlykheid, geweest was, als *een leeuw, met twee arendsvleugelen.* — De grote Monarchy van Babel, zo als zy door NABOPOLASSER gegrond, en, door zijnen zoon NEBUCADNEZAR, tot het toppunt van luister gebracht was, had iets van eenen *Leeuw*, en iets van eenen *Arend.* De *Leeuw* is de eerste onder de dieren, en de *Arend* is de eerste onder de vogelen; even zo was ook de Babylonische Monarchy de eerste, welke het hoofd, boven de andere Oostersche Heerschappyen, heeft opgestoken.

a. De Babylonische Monarchy mogt, wegens deze en gene hoedanigheden, welke de voornaemste karakters der Natie waren, eigenaertig by eenen *Leeuw* vergeleken worden.

aa. Fiere hoogmoed is het karakter van

den *Leeuw*. Dit was ook de heerschende ondeugd van Babel, verg. Jes. XLVII: 7, 8. Hoe trotsch was de tael van NEBUCADNEZAR, wanneer hy zijne prachtige Rijksstad beschouwde, Kap. IV: 30?

𝔟. De *Leeuw* bezit eenen onverschrokken moed, en eene grote kracht, zodat hy alles ondernemen durvt, en niet weet van te wijken. Dit alles was ook toepasselyk op de Babylonische Heerschappy, toen zy in haren vollen bloei was. Niemand kon de macht der Chaldeeuwen wederstaen, verg. Jer. VI. Hab. I: 6-11.

𝔠. De *Leeuw* leevt van den roov, even zo verrijkte zich ook Babel, vooral ten tijde van NEBUCADNEZAR, van den roov der volken.

𝔡. De *Leeuw* is wel wreed, maer tevens grootmoedig, vooral wanneer men hem vergelykt, by den Beer en den Luipaerd; zo was het ook gelegen met de Babylonische Monarchy. De Chaldeeuwen waren de ergste vyanden niet van Gods volk. Zy hebben de Joden wel gebracht onder een drukkend juk; maer de Leeuw was getergd, en evenwel gav hy nog dikwijls blijken van edelmoedigheid; gelijk kenbaer is uit de geschiedenis van DANIEL zelven, en zijne metgezellen.

Het Babylonisch Rijk was derhalven, geduurende deszelvs bloeistaet in de waereld, het gene de Leeuw is onder de dieren.

b. Maer wat beteekenen de *twee Arendsvleugelen*, met welke de Babylonische Leeuw voor-

voorzien was? — Het is bekend, dat de *Arend* zeer snel, en tevens by uitstek hoog, vliege. De *vleugelen* kunnen derhalven verbeelden, hoe de Babylonische Monarchy zeer spoedig, tot het toppunt van luister en vermogen, was opgestegen. — Men mag ook tevens denken aen deze of gene werktuigen, door welke de Leeuw, tot zulk eene hoogte gekomen was, het zy aen die twee helden, NABOPOLASSER en NEBUCADNEZAR, die, vooral toen zy te zamen regeerden, der Babylonische Monarchy haren grootsten luister hebben bygezet, het zy aen de heirlegers der Chaldeeuwen, byzonder de ruitery, welke zeer beroemd was, vergel. Hab. I. — Hoe het zy, zo veel is zeker, dat de Chaldeeuwen, door verhaeste marschen, hunnen vyanden dikwijls op het lijv waren, eer zy 'er aen dachten, en dat zy, binnen zeer korten tijd, vele machtige volken hebben te ondergebracht.

β. Zodanig was de *Leeuw* geweest. Maer DANIEL zag hem reeds merkelyk veranderd. Trouwens, met NEBUCADNEZARS dood liep alles achter uit.

a. Toen zijn den Babylonischen Leeuw *de vleugels uitgeplukt*. — Onder de regeering van zijnen verwijvden zoon, EVILMERODACH, die, volgens BEROSUS, een ondeugend en wellustig Vorst was, is de macht der Babyloniers aenmerkelyk gekrenkt. Het Babylonisch juk werd, door verscheidene volken, afgeschud, onder anderen door de Meders en Persen. — Evenwel bleev de Babylonische Monarchy nog de oude Leeuw; schoon zijne vleugelen wat gekort waren: want NERIGLISSAR, de zwager

van EVILMERODACH, vermoordde dien laf-hartigen Vorst; en plaetste zich op den throon. Onder dezen NERIGLISSAR, eenen man van moed en beleid, vertoonde zich het Babylonisch Rijk nog, als een Leeuw, zelvs schenen de Arends vleugelen wederom aen te groeien, wanneer NERIGLISSAR zich aengordde, om de rebelleerende volken wederom onder het juk te brengen, ontbiedende CRŒSUS, met de Lydiers, en andere hulpbenden, om de Meders en Persen te bedwingen. Maer deze bloedige oorlog viel, voor de Babyloniers, zo ongelukkig uit, dat hun gansche macht, en ook die van hunne vrienden, geheel vernield wierd, terwijl NERIGLISSAR zelvs in eenen veldslag sneuvelde.

b. Nu was de Babylonische *Leeuw* zijne *vleugelen* kwijt. Vervolgens werd hy geheel ontleeuwd. — LABOROSOARCHOD, de slechte zoon en opvolger van NERIGLISSAR, regeerde maer weinige maenden, en werd door NABONEDUS omgebracht. — Hier door kwam BELSAZAR, NEBUCADNEZARS kleinzoon, een jongeling van 17 jaren, op den throon, als wettige opvolger, en NABONEDUS werd, met hem, tweede heerscher. In het eerste jaer van dien BELSAZAR, had DANIEL dezen droom vs. 1. Hy was een dartel jongeling, die nergens van wist, dan van vermaken. De Babylonische Leeuw was 'er nog wel, maer het was met het Rijk even eens gesteld, als met eenen *Leeuw, die op de achterste poten staet* vs. 4, die buiten staet is den roov aen te vallen, en uit verlegenheid zulk eene houding aenneemt, om zijn leven te verdedigen. De Leeuw kreeg nu een *menschen hart*, de

schrik

fchrik kwam toen in de Babyloniers. BELSAZAR was een lafhartig Vorst, die niets had van de eigenfchappen eenes Leeuws, dan wreedheid en trotsheid. Ook fpoedde het Rijk met fnelle fchreden naer den ondergang. Sufan werd den Babyloniers, in het 4de of 5de jaer van BELSAZAR, ontnomen. Zes jaren later werd CRÆSUS, de bondgenoot der Babyloniers, in eenen veldflag gedood. CYRUS nam vervolgens het grootfte deel van het Babylonisch gebied in, en floeg het beleg voor Babel. NABONEDUS, die de Stad poogde te ontzetten, werd geflagen en genoodzaekt, naer Borfippe te vluchten. Eindelyk nam CYRUS de Stad Babel in, en maekte daerdoor zijnen Oom, den Medifchen Koning CYAXARES II, meester van de Babylonifche heerfchappy. Dit gefchiedde 17 jaren na dezen droom van NEBUCADNEZAR.

Zo doende raekte het eerfte dier zijne Heerfchappy kwijt, toen de Babyloniers het opperbewind verloren, in het Oosten.

B. Vervolgens kwam het tweede dier op, de *Beer* namelyk, *met drie ribben in zijnen muil*, die, *aen de eene zijde van den Leeuw ftond*, en vryheid kreeg om te verflinden, *toen men tot hem gezegd had, eet veel vleesch* vs. 5.

A. Deze *Beer* moet ons een ander Koningrijk verbeelden, het welk, na het flopen der Babylonifche Monarchy, de Opperheerfchappy in het Oosten gevoerd heeft. Maer welk een Koningrijk wordt hier bedoeld? De befchrijving van dit tweede dier vs. 5. levert ons een onderfcheidend kenmerk van dat Koningrijk op. De Propheet zag den Leeuw en den Beer, eenigen tijd, nevens elkander ftaen, en, in dien ftand, at de Beer veel vleesch. Gevolgelyk moet de Beer

eene Heerschappy afbeelden, welke reeds gevestigd was, en grote dingen verrichtte, terwijl het eerste Rijk nog in wezen was. Dit kenmerk nu past in het geheel niet op het Persisch Rijk, het welk, geduurende den tijd der Babylonische Monarchy, aen de Meden onderworpen was. Ook hebben de Persen de Babylonische Heerschappy niet gesloopt, maer dit heeft CYRUS, Koning der Persen, gedaen, als Veldheer der vereenigde legermachten van de Meden en Persen, in dienst van zijnen Oom CYAXARES II, zodat deze CYRUS het Babylonisch Rijk, niet voor zich zelven, maer voor de Meders veroverd hebbe, vergel. Jes. XIII: 17. Jer. LI: 11-28.

Op dezen grond dan menen wy, dat de *Beer* het Koningrijk der Meden verbeelde, als de tweede voorname Hoofdheerschappy in het Oosten. — EZAR-HADDON, in het 34ste jaer der Babylonische jaerrekening, door NABONASSER ingesteld, en naer hem genoemd, Koning van Assyrien geworden zijnde, vielen de Meders van zijn Rijk af. Tot in het zesde jaer, waren de Meders zonder Opperhoofd, toen DEJOCES hunne Koning werd, die 33 jaren geregeerd, en de Rijksstad Ecbatana gesticht heeft. Op DEJOCES volgde PHRAORTES, die zich de Persen onderworpen, en 22 jaren geregeerd heeft. Zijn zoon CYAXARES I. was zijn opvolger, in het Medo-Persisch Rijk, en regeerde 40 jaren. In de plaets van dezen CYAXARES II, werd ASTYAGES Koning der Meden, en regeerde 35 jaren, meerendeels gelyktijdig met NEBUCADNEZAR. Na den dood van dezen ASTYAGES, werd zijn zoon CYAXARES II. Koning der Meden, en stelde CYRUS, den zoon van zijne zuster, onder zich, tot Koning der Persen. De gemelde ASTYAGES had reeds eenen aenval gedaen op de Babyloniers, maer

CYAXA-

CYAXARES II. en CYRUS vernieuwden den oorlog, ten tijde dat NERIGLISSAR den throon van Babel bezat. Deze oorlog had, gelijk wy gezien hebben, den ondergang der Babylonifche Monarchy ten gevolge.

B. De *Beer* nu, in den droom van DANIEL, vertoont de Medifche Heerfchappy. Trouwens de eigenfchappen van eenen *Beer* zijn zeer gefchikt, om de nationale hoofdtrekken der Meders afteteekenen. — De *Beer* is een log en vadfig dier. Zo waren ook de Meders eene trage en vadzige Natie, van hare opkomst af. Onder de 53 jarige regeering van DEJOCES, is 'er niets uitgevoerd, het welk eenige opmerking verdient. Ook waren de Meders, in al hun doen, zeer langzaem. — De *Beer* is een gulzig dier; zo wordt ook den Meden, als een Nationael karakter, te laste gelegd, dat zy zich, over het algemeen, aen een overdadig en wellus ig leven overgaven. — De wreedheid van eenen *Beer* was ook den Meden eigen, gelijk blijkbaer is, uit hunne woede, welke dikwerv geen pael of perk kende, vergel. Jef. XIII: 18. — Eindelyk gelijk de *Beer* in alles een onedeler dier is, dan de Leeuw, zo was ook het Koningrijk der Meders veel minder, dan de Heerfchappy der Babyloniers.

a. De *Beer*, in den droom van DANIEL, *ftelde zich aen de eene zijde*, van den *Leeuw* namelyk vs. 5. Dit kan zeer gevoeglyk afbeelden, hoe het Koningrijk der Meders, met dat der Babyloniers, gelyktijdig opgekomen zy, en geftaen hebbe. De *Leeuw* hield wel de eerfte plaets, maer de *Beer* bleev hem op zijde, loerende op eenen gunstigen kans, om den *Leeuw* uit zijne plaets te ftoten, even gelijk de Meders lang bedacht waren, om de Babyloniers te onder te brengen, het welk

hun ook eindelyk gelukt is. Kort na de Meders, vielen ook de Babyloniers af, van de Asfyriers. De Babylonische Heerschappy stak spoedig het hoofd op, als de voornaemste Monarchy, tot dat de Medische *Beer*, na het verslaen van NERIGLISSAR, den ontleeuwden Leeuw, uit zijnen stand, verstiet.

β. De *Beer* had *drie ribben in zijnen muil*, ten blijke van zijne verslindende roovzucht, waertoe men hem aenleiding gegeven had, met *te zeggen, eet veel vleelsch*, vs. 5.

a. Deze *drie ribben* komen hier voor, als teekenen van den buit, welken de *Beer*, in zijne macht, gekregen had. Zy vertoonden het vermogen van drie volken, waer mede de Meders hunne Heerschappy staende hielden. Deze drie volken, welke de Meders hadden te ondergebracht, zijn de Persianen, die voor PHRAORTES, de eigenlyk gezegde Asfyriers, die voor CYAXARES I, en de Babyloniers, die voor CYAXARES II, geholpen door CYRUS, bukken moesten.

b. Deze drie ribben had de *Beer in zijnen muil, tusschen zijne tanden.* Dit was de rechte plaets, om het vleesch geheel afgestropen, en kan daerom de gestrengheid, waermede de Meders gewoon waren de overwonnen volken uit te mergelen, eigenaertig afbeelden.

c. Er was, tot den Beer, *gezegd, eet veel vleesch.* — Er wordt niet bepaald, wie dit gezegd had. Men begrijpe het zo, dat aen de Meders, door hunne vrienden en bondgenoten, geraden was, de overwonnen volken uit te mergelen, als het beste middel, om hen in bedwang te houden. — Voor het naest evenwel, schijnt de letter der teekening aen te wijzen, dat deze vette brok-

brokken den Beer waren voorgelegd, en dan zal dit uitbeelden, hoe de Meders hunne overwinningen, vooral aen de hulp van anderen, hadden dank te weten, gelijk zy althans de Babyloniers, door den byſtand van CYRUS en de Perſianen, overheerscht hebben.

C. Wijders kwam het derde dier te voorſchijn, vs. 6. — De dood van CYAXARES II. maekte een einde van Mediſche Heerſchappy. Na dat hy meester geworden was van de Babyloniſche Monarchy, werd zijne eenige dochter de Gemalin van CYRUS, en, met zijnen dood, werd de gemelde CYRUS, zijn ſchoonzoon, ervgenaem van zijne ganſche Nalatenſchap. Hier begon de Perſiaenſche Monarchy, dus genaemd, omdat CYRUS een Perſiaen was van afkomst.

Het derde dier, het welk DANIEL zag, vs. 6 was, *gelijk een luipaerd* of tijger, welk dier, wegens zijne geplekte huid, als ook van wegen zijnen wreden en looſen aert, zeer aenmerkelyk is. Dit dier had *vier vleugelen eens vogels*, zonder dat 'er bepaeld worde, van welken vogel, op den rug. Behalven dit, had de luipaerd *vier hoofden*, en, *aen de zelve, werd heerſchappy gegeven.* Het zou derhalven van dit dier, of van het Rijk, door dat dier verbeeld, op de doorluchtigſte wijs, blijken, dat aen het zelve, door Gods hoog beſtel, de Opperheerſchappy was toegelegd. Het kan zijn, dat de Propheet, in zijnen droom, eenen Engel hoorde, die den luipaerd toeriep, *u is de heerſchappy gegeven*, verg. Openb. V: 12. XIV: 1-3.

Dit derde dier verbeeldde de Perſiaenſche Monarchy. Van dit dier alleen, wordt gezegd, dat het *zelve de heerſchappy gegeven was*; trouwens CYRUS zelvs deed deze belijdenis, Ezr. I: 2. de HEER, de God des hemels, heeft my alle Koningrijken der aerde *gegeven.* CYRUS heeft niet de heerſchappy genomen, maer Gods hand was, in het vestigen der Perſiaenſche Monarchy, allerblijkbaerst, verg. Jeſ.

XLIV—XLVI. De heerſchappy is, aen het Perſiaenſche Rijk, gegeven, voor zo ver het zich veel verder, dan eenige andere Monarchy, over de aerde heeft uitgebreid. Ook heeft zy zich veel langer, dan eenige andere Monarchy, ſtaende gehouden.

Deze derde Monarchy werd DANIEL vertoond

A. Als een *Luipaerd*

α. De *Luipaerd* bezit eene groote bracht. Even zo is ook de Perſiaenſche Monarchy zeer ſterk geweest, en heeft zich, door deszelvs ſterkte, ruim twee eeuwen, ſtaende gehouden.

β. De *Luipaerd* is eén ſtoutmoedig dier, en begeevt zich, in de grootſte gevaren. Hoe levendig vertoonde gevolgelyk dit dier den ſtouten moed der Perſianen, die niets ontzagen.

γ. De *Luipaerd* bezit eene buitengewone ſnelheid en loosheid, waerdoor hy zijn buit zeer gemakkelyk meester wordt. De Perſianen waren ook zeer gezwind, in hunne oorlogsverrichtingen. CYRUS wordt daerom, met zijn heirleger, by eenen ſnel aenvliegenden arend, vergeleken Jeſ. XLVI: 11. Onder dezen Vorst, zijn de ruitery, en de geſeisſende wagens, by de Perſianen, in gebruik geraekt, waerdoor zy, in overhaeste tochten, veel vooruit hadden.

δ. De wreedheid van den *Luipaerd* teekent ons het hoofd karakter der Perſiaenſche Heerſchappy: want, om niet te gewagen van de onmenſchelyke wreedheden van CAMBYSES, XERXES, en ARTAXERXES OCHUS, waren 'er, by de Perſianen, zeer wrede halsſtraffen in gebruik, als het levendig verbranden, het levendig villen, het levendig begraven, het werpen in eenen diepen aschput.

B. De Luipaerd had *vier vleugelen eens vogels, op den rug, en hoofden.*

α. De *vier hoofden* zijn hier vier Koningen, die het

het lichaem van den Luipaerd, dat is het Persiaensche Rijk, tot hoofden geweest zijn. — De Persiaensche Monarchy heeft dertien Koningen gehad, CYRUS, CAMBYSES, den MAGUS, DARIUS HYSTASPESZ, XERXES, ARTARXERXES LANGHAND, XERXES II, SOGDIANUS, DARIUS NOTHUS, ARTAXERXES MNEMON, OCHUS, ARSES, en DARIUS CODOMANNUS, geduurende een tijdvak van 214 jaren. — Maer hier worden vier voorname Koningen van Persien bedoeld, die dit Rijk gesticht, of opgeluisterd hebben. Den sleutel van deze zaek vinden wy, Kap. XI: 2. DANIEL propheteerde, in het derde jaer van CYRUS, *daer zullen nog drie Koningen in Persien* STAEN, niet regeeren, maer STAEN, dat is staen, in voorspoed, aenzien, en bloei, verg. Ps. CVII: 25. Pred. II: 9; en de overige Koningen, die weinig voordeel, aen het Persiaensche Rijk, gedaen hebben, worden, als het ware, niet geteld. Wy hebben hebben derhalven te denken, aen den bloem der Persiaensche Koningen, CYRUS namelyk, CAMBYSES, DARIUS HYSTASPESZ, en XERXES, die het Rijk grooten luister bygezet, en zich, door hunne daden, hebben beroemd gemaekt.

β. De twee paer *vleugelen*, welke de Luipaerd op den rug had, kunnen ons wijzen naer de twee paer middelen, door welke de Persianen hunne grote oorlogsdaden verricht hebben; het dapper voetvolk namelyk, en de welgeoeffende ruitery, als het éénе, benevens de land- en scheepstochten, als het ander paer. Met deze vleugelen is de Persiaensche Luipaerd steeds, tegen zijne vyanden, aengevlogen; door deze middelen heeft hy zijn buit achterhaeld en vermeesterd.

D. De Persiaensche Luipaerd heeft de Heerschappy

behouden, tot dat ALEXANDER DE GROOTE, eerst flechts Koning van Macedonien, dezelve geheel veroverd heeft, en de Stichter van de vierde Monarchy, in het Oosten, geworden is. — Deze vierde Monarchy werd DANIEL, in zijnen droom, vertoond, onder de beeldtenis van een verfchrikkelyk, grouwzaem, en zeer fterk dier, vs. 7, 8. *Daerna zag ik, in de nachtgezichten, en ziet het vierde dier was fchrikkelyk, en grouwelyk, en zeer fterk; het had groote yzeren tanden, at, en verbrijzelde, en vertrad het overige met zijne voeten, — en het had tien hoornen, enz.*

A. Dit vierde dier vertoonde de Griekfche Monarchy van ALEXANDER *den Grooten*, en zijne opvolgeren; hoe zeer velen aen het Romeinfche Rijk gedacht hebben.

α. Het derde dier, hebben wy gezien, verbeeldde het Perfiaenfche Rijk. Gevolgelyk kan de Romeinfche Heerfchappy niet, door het vierde dier, zijn afgefchilderd. De derde Monarchy der Perfianen is gefloopt, en gevolgd door het Griekfche Rijk van ALEXANDER en zijne opvolgeren.

β. Wy vinden ons hier naer zulk eene heerfchappy gewezen, welke, met de komst van MESSIAS Rijk, zou te niet gaen, verg. vs. 11, 12. Maer het Romeinfche Rijk was in vollen bloei, toen de MESSIAS verhoogd werd tot Koning, aen des Vaders rechtehand. Zelvs heeft de heerfchappy der Romeinen, omtrent dien tijd, eerst de gedaente van eene Monarchy gekregen, zodat zy, door een dier, konde verbeeld worden.

γ. Men zegge niet, dat hier de Staet van MESSIAS Koningrijk, in het laetfte der dagen, worde afgebeeld: want, dit al eens toegegeven zijnde, zou men evenwel, door het vierde dier, de Romeinfche Heerfchappy niet verftaen kunnen, daer dezelve in het Westen,

toegs

reeds in de 5de, en, in het Oosten, in de 15de eeuw, gesloopt is. — Voeg 'er by, dat in dit gezicht, het gericht gehouden wordt over alle de vier dieren te gelijk, schoon de drie vorige, en het voornaemste deel van het vierde, de heerschappy reeds verloren hadden; maer de gerichtsoeffening is verknocht met de opkomst van MESSIAS Rijk; derhalven kan men die gerichtsoeffening niet verschuiven, tot het laetst der dagen. — Om niet eens te zeggen, dat hier van Oosterſche Monarchyen gesproken worde; maer de Romeinen hebben nooit een Koningrijk, in het Oosten, gesticht. De overwonnen landen in het Oosten hebben zy, alleen in de gedaente van wingewesten, bezeten, maer nimmer hebben zy de Babyloniers, Meden, en Persen, te onder gebracht.

B. Het vierde dier, met zijne hoornen, bepaelt ons, tot de Grieksche Monarchy, welke, door ALEXANDER, gesticht, en, onder zijne opvolgeren, verdeeld is. — Het *dier* zelvs verbeeldt de Heerschappy van ALEXANDER *den Grooten*, en de *tien hoornen* vertonen ons de tien Rijken, welke, in het gebied van ALEXANDER, na zijnen dood, zijn opgericht, zodat 'er, na verloop van eenigen tijd, *drie hoornen*, dat is, drie Rijken, werden verstoord, in welker plaets een ander hoorn groot werd.

Laten wy dit *vierde dier*, in de geheimzinnige beteekenis, wat nader beschouwen.

α. DANIEL schijnt, op het eerste gezicht van dit Dier, met schrik vervuld te wezen, zodat hy niet aenstonds alles nauwkeurig opmerkte. Daerom begint hy dit dier te beschrijven, van eenige eigenschappen. Het was *schrikkekelyk*, zodat men het zelve, zonder ontroering, niet beschouwen konde. Het was *grouwelyk*;

het

het had eene affchuwelyke en lelyke gedaente. Het was *fterk* en van grote kracht.

Alle deze eigenfchappen vinden wy, in de Heerfchappy van ALEXANDER, nadat dezelve zich, door het te onder brengen der Perfiaenfche Monarchy, in Afia, wijd en zijd had uitgebreid, en het opperfte bewind kreeg, in het Oosten. — De twee eerfte eigenfchappen, de *fchrikkelykheid* en het *grouwelyke*, zullen ons dadelyk van zelvs onder het oog komen. — Ook was het hoofdkarakter der Heerfchappy van ALEXANDER, dat zy zeer *fterk*, en van eene onverwinbare kracht ware. Daerom is zy Kap. II, door yzer, afgebeeld. Trouwens ALEXANDER, die eerst flechts Koning was van Macedonien, heeft zich, nadat hy de Griekfche Gemeenebesten onder zijne gehoorzaemheid gebracht had, in korten tijd, meester gemaekt van de groote Monarchy der Perfianen, en is zelvs tot in Indiën doorgedrongen. Hy openbaerde zijne onverwinbare fterkte, in het verflaen der machtigfte heirlegers van DARIUS CODOMANNUS, in het te onder brengen van zo veele volken, in het veroveren van zo veele fteden, in het vermeesteren van zo veel land. Dit alles gefchiedde binnen korten tijd, en met weinig volk, daer hy den oorlog, tegen DARIUS CODOMANNUS, flechts met 35000 mannen, begonnen heeft, en doorgaens, twee jaren lang, 300000 Perfen tegen zich had. Volgens ARRIANUS, werden daerom de Macedonifche keurbenden, de *onverwinbare* genaemd, en ALEXANDER zelvs heet, by CURTIUS, de *onverwinbare.*

β. Het fchrikdier was gewapend met *grote yzeren tanden*, vs. 7, en, volgens vs. 9, met *koperen klauwen.* — *Klauwen* teekenen de roovzucht, en zijn de werktuigen, waermede een dier

dier zijnen roov vangt en vasthoudt, en de *tanden* dienen, om dien roov te verbrijzelen en te verflinden. — *Koper* en *Yzer* zijn zinbeelden van hardigheid. De *Klauwen* en *tanden* vertonen de ftrijdbare heirlegers van ALEXANDER, welke hard en onverwinbaer waren, als Koper en Yzer. — Het Macedonisch dier zocht, met zijne klauwen, de heerfchappy der ganfche waereld naer zich te nemen, zijne klauwen en tanden waren hoogst gevaerlyk, voor allen, die de voorwerpen van zijne woede waren.

γ, Het Dier *at*, *en verbrijzelde*, *en vertrad het overige*, *met zijne voeten*; het kreeg alles in zijne macht, en het gene het te veel had werd baldadig verdorven.

a. Het Dier *at*, — De Macedonifche Heerfchappy *at* ook menfchen vleesch. Het zwaerd van ALEXANDER heeft duizenden van menfchen gegeten. Hy begon zijne krijgsbedrijven, met het te onderbrengen der Griekfche Gemenebesten, en, wanneer Thebe, na eenigen tegenftand, gewonnen werd, zijn 'er 90000 inwoners omgebracht. In drie veldflagen, met DARIUS CODOMANNUS, zijn drie Perfiaenfche legers vernield, het eerfte van 200000, het tweede van 400000, het derde van 600000 mannen, en, in het laetfte gevecht, by Arbela in Asfyrien, fneuvelden 200000 Perfianen. Overal heeft hy grote flachtingen aengericht, waerom ook eindelyk zijne Soldaten, toen hy, met hun, in Indiën was, begonden te morren, dat om de trotschheid van eenen mensch te voeden, zo veele ftroomen bloeds vergoten werden. — Ook heeft dit Dier grote fchatten verflonden, vooral toen ALEXANDER alle de rijkdommen van de Perfiaenfche

Monarchy, in zijne macht, kreeg, en eene verbazende menigte van landen veroverd had.

b. Het Dier *verbrijzelde, en het overige vertrad het met zijne voeten.* — Dit wijst ons, naer de wreedaertige vernielingen van ALEXANDER. Men denke by voorbeeld, aen den moord van 90000 Thebanen, aen de wreedheid in het overwonnen Tyrus, alwaer de dolleman 2000 menschen, voor vermaek, liet kruisigen, en 30000 verkopen; aen het plunderen en verbranden van het prachtig Persepolis, welks puinhopen nog een voorbeeld zijn van verwondering.

c. Hierdoor was dit Dier *schrikkelyk* en *grouwzaem.* — *Schrikkelyk*, voor zo ver het blote gerucht van ALEXANDER, en zijne overwinningen, veelerlei volken den moed deed ontzinken, het gene vooral veroorzaekt werd, door het stoute van zijne ondernemingen, en het gezwinde van de uitvoering. — *Grouwelyk* was deze Heerschappy, niet alleen door de hoogstgaende trotschheid, maer ook door onmenschelyke wreedheden.

d. Dit Dier was geheel *verscheiden van de andere dieren, welke voor het zelve geweest waren*, vs. 7, 19. — Zo was het ook gelegen, met de Macedonische Heerschappy. Zy was veel verschrikkelyker en geduchter dan de vorige. Zy was verscheiden, in uitgestrektheid van gebied. Deze verscheidenheid was vooral daerin gelegen, dat 'er tien Koningrijken, in deze Monarchy, zijn opgestaen, en tusschen dezelve nog één; terwijl de vorige Monarchyen op eene geheel andere wijs gesloopt zijn. Eindelyk was deze Monarchy daerin verscheiden, dat de Macedoniers, een volk geheel onbekend in het Oosten, van elders, uit eenen afgelegenen hoek der waereld, kwamen opdagen, om zich mees-

meester te maken van het Oosten, daer de drie vorige Heerschappyen alle naburen, en elkander bekend waren.

ξ. Hoe het eindelyk, met dit vierde dier, en de Monarchy van ALEXANDER, zou aflopen, zag DANIEL vs. 6, 7, 8, 20, 21, en het werd verklaerd, vs. 24, 25.

a. De eerste byzonderheid bestond daerin, dit dit dier *tien hoornen* had, vs. 7. Dit wordt vs. 24. verklaerd, op deze wijs: *belangende nu dit Koningrijk, uit dat Koningrijk zullen tien Koningen opstaen.* De Propheet zegt niet, dat deze hoornen terstond op dit dier gezien zijn, en, uit de verklaring schijnt men te moeten opmaken, dat zy op den kop van dit dier, nadat het reeds werkelyk stond, zijn opgekomen.

𝔞. *Hoornen* zijn Koningen, of Koningrijken, en wel zulke Rijken, welke, om hare hoogheid, sterkte, en oorlogsdaden, by hoornen mogen vergeleken worden. Wy moeten hier derhalven denken aen zulke Vorsten, die, na den dood van ALEXANDER, in zijn grondgebied, Koningrijken gesticht hebben, en derhalven als tien hoornen, op dit dier, gestaen en stand gehouden hebben.

𝔟. Trouwens na den dood van ALEXANDER, veroorzaekt door zijn onmatig zuipen, kwam zijne gansche Monarchy in verwarring. Er ontstonden beroeringen en oorlogen, tusschen de byzondere Landvoogden, met dat gevolg, dat de één na de andere zich onafhangelyk verklaerde, de kroon opzette, en een Koningrijk stichtte. De eerste was ANTIOCHUS, in klein Asia; de tweede zijn

zoon DEMETRIUS, mede in klein Asia; de derde LYSIMACHUS, in Thracien; de vierde CASSANDER, in Macedonien; de vijfde PTOLOMÆUS LAGUS, in Egypte; de zesde ATROPATES, in klein Medien, het welk hy, naer zijnen naem, *Atropatisch Medien* noemde; de zevende MITHRIDATES, in Pontus; de achtste ARIARATHES, in Cappadocien; de negende ZIPOETES, in Bithynien; de tiende PHILETÆRUS, in de Pergameensche Heerschappy.

b. Tuschen deze hoornen plaetste zich een *klein hoorn.*

a. Van dit *kleine hoorn* spreekt DANIEL, vs. 8, 20. *Ik nam acht*, zegt hy, op *de hoornen, en ziet, een ander klein hoorn kwam op, tusschen dezelve, en drie uit de vorige hoornen werden uitgerukt door het zelve*, vs. 8a. — Het kleine hoorn was reeds, met de andere tien hoornen, opgekomen; het was, van wegen zijne geringheid, byna niet te onderkennen, en daerom zag 'er de Propheet in den beginne niets van. Maer, nader toeziende, bemerkte DANIEL, dat 'er zich een ander klein hoorn in de hoogte verhiev, en zich in dikte uitzette, waerdoor drie andere Rijken, onmachtig om langer stand te houden, werden uitgerukt.

Het kleine hoorn moet dan een Koningrijk vertonen, wiens beginselen zeer gering waren; een Koningrijk, het welk tusschen de genoemde Koningrijken is opgekomen; een Koningrijk, wiens *aenzien* vervolgens *groter was, dan zijne metgezellen* vs. 20; een Koningrijk eindelyk, het welk drie van de tien gemelde Rijken heeft uitgeroeid. — Men denke

aen

aen het Rijk der *Soleuciden*, of het *Syro-Macedonisch* Rijk, het welk naderhand door ANTIOCHUS EPIPHANES bestuurd is; en wel zo al het in stand gekomen is, onder SELEUCUS NICATOR, den grondlegger der Syro Macedonische Heerschappy.

—. Hier hebben wy een *klein hoorn*, het welk reeds was, te gelijk met de tien andere hoornen, maer staende die Rijken, eerst zijne grootheid bekomen heeft. — Te weeten SELEUCUS, naderhand bygenaemd NICATOR, of Overwinnaer, wegens zijne heldendaden, was, na den dood van ALEXANDER, eerst Landvoogd van Babylon, maer daeruit verdreven, door ANTIGONUS, moest hy vluchten naer Egypten. Van PTOLOMÆUS eenig volk gekregen hebbende, herwon hy zijne oude Landvoogdy; en, door het verslaen van NICANOR, den Landvoogd van Medien, kreeg hy een groot leger, waermede hy zich van Medien en Lusiane meester maekte. — Dusdoende wies dit kleine hoorn, zodat hy, binnen weinige jaren, de grootste van alle ALEXANDERS opvolgeren geworden is. Hy nam wel, gelijktijdig met CASSANDER, LYSIMACHUS, en PTOLOMÆUS, den Koninglyken tijtel aen; maer het hoorn bleev evenwel nog klein, schoon het merkelyk aenwies, naerdien hy toen nog geen Syro-Macedonisch Koning was, gelijk hy, eerst na afmaken van ANTIGONUS, geworden is.

——. Dit kleine hoorn werd vervolgens zo groot en dik, dat *drie andere hoornen*, uit derzelver plaets, verdrongen wer-

den. — Even zo heeft ook SELEUCUS NICATOR drie Rijken, van de tien voorheen gemelde, uitgeroeid, te weten ANTIGONUS en DEMETRIUS, in ASIA, met LYSIMACHUS, in Tracien.

I. SELEUCUS verbond zich met LYSIMACHUS, en deed ANTIGONUS den oorlog aen. Er viel tusſchen de wederzijdſche legers, by de Stad Ipſus, in Phrygien, een bloedige veldſlag voor, in welke ANTIGONUS ſneuvelde, en zijn ganſche leger vernield werd, met dat gevolg, dat zijn gehele Rijk geſloopt werd; waervan SELEUCUS en groot gedeelte gekregen heeft.

II. Het tweede hoorn, het welk door SELEUCUS is uitgerukt, was het Rijk van DEMETRIUS, welken hy gevangen nam, en tot den kerker verwees. — Zo viel het tweede hoorn. De Heerſchappy van DEMETRIUS werd geſcheurd, terwijl LYSIMACHUS zijne landen kreeg in Aſia.

III. Het derde hoorn, door SELEUCUS uitgerukt, was LYSIMACHUS, die het Rijk van Thracien bezat. Deze LYSIMACHUS en SELEUCUS waren voorheen grote vrienden geweest, en hadden elkander geholpen, in het te onderbrengen van ANTIGONUS. Maer, op het laetst geraekten zy in vyandſchap, welke tot eenen openbaren oorlog uitbarstte, toen zy beide omtrent 80 jaren oud waren. SELEUCUS trok, met een leger, naer klein Aſia, en nam al-

les,

les, zonder ſlag of ſtoot, wech; LYSIMACHUS kreeg evenwel een leger op den been het kwam by Cyropedion, in Phrygien, tot een hoofdtreffen; LYSIMACHUS werd geſlagen en ſneuvelde, waerop SELEUCUS zich meester maekte van zijn ganſche Koningrijk.

———. Dusdoende was dit kleine hoorn *groter* en aenzienlyker, *dan zijne metgezellen*, vs. 20. — Trouwens het Syro-Macedonisch Rijk is het grootſte en meest uitgeſtrekte geweest, van alle de Heerſchappyen, welke, in ALEXANDERS gebied, zijn opgericht. SELEUCUS heeft alle die landen bezeten, welke ALEXANDER van Phrygien, tot aen de rivier Indus, beheerscht had. Ook heeft niemand van ALEXANDERS opvolgeren zulken naem gehad, als deze SELEUCUS NICATOR, gelijk ook de Koningen van dit Rijk zich, voor de echte opvolgers van ALEXANDER, hebben uitgegeven. Om de laetstgemelde reden, ſchijnt ook het vierde dier vs. 21. beſchouwd te worden, voortgezet te zijn, in dat kleine hoorn, en gedood te wezen, wanneer dat kleine hoorn, naderhand groot geworden, werd wechgenomen.

b. Verder had dit hoorn *oogen, als menſchen oogen, en eenen mond, grote dingen ſprekende*, vs. 8. Ook zag DANIEL vervolgens, dat dit *hoorn krijg voerde, tegen de heiligen, en dat het die overmocht* vs. 21, het welk, vs. 25, dus verklaerd werd, *het zal woorden ſpreken tegen den Allerhoogſten, enz.*

—. Dit alle moet gebracht worden, tot de Heerschappy der Seleuciden, welke SELEUCUS NICATOR gesticht heeft, en wel bepaeldelyk, tot zulken Vorst, in de opvolging der Seleuciden, van wien Gods oude volk veel geleden heeft, en van welken men zeggen mag, dat hy tegen de *heiligen der hoge plaetsen* gewoed heeft. Nu dit heeft plaets gehad, onder de regeering van ANTIOCHUS EPIPHANES, den zoon van ANTIOCHUS *den Groten*.

——. Deze ANTIOCHUS EPIPHANES is, gedurende zijne regeering, dit *kleine hoorn* geweest.

/. Het had *oogen als menschen oogen*, eigenlyk oogen *als van eenen Enosch*, of ellendige oogen; men denke aen zulke oogen, welke de ellende van de verdorvene natuur der menschen vertonen, oogen, uit welke men allerlei ondeugende hoedanigheden lezen kan, by voorbeeld, waenwijsheid, arglistigheid, valschheid, wellust, en hebzucht. Alle deze ondeugende hoedanigheden vereenigden zich te zamen, met verscheidene andere, in ANTIOCHUS EPIPHANES.

//. Het had ook *eenen mond*, *grote dingen sprekende*, dat is trotsche, dreigende, en Godtergende woorden. Wijders *voerde het krijg tegen de heiligen*, *en overmocht dezelve*, vs. 21. Deze heiligen heten vs. 25, *heiligen der hoge plaetsen*. DANIEL zag, in zijnen droom, dat dit hoorn zich hemelhoog verhiev, den hemel bestreed,

ſtreed, en niet alleen eenigen van het heir des hemels ter nederwierp, maer zich ook aenkantte tegen den Vorst van het heir des hemels, om dusdoende het bewind machtig te worden, niet alleen op aerde, maer ook zelvs in den hemel. — De beduidenis van dit alles vinden wy, vs. 25. Wy ontmoeten hier een dubbel voorſtel, ter aenwijzing van de geheimzinnige beteekenis. De grootſprekende mond verbeeldde, dat dit hoorn *woorden ſpreken zou tegen den Allerhoogſten*, en de krijg tegen het heir des hemels beteekende, dat het hoorn *de heiligen der hoge plaetſen verſtoren* zoude. - Dit dubbel voorſtel wordt vervolgens nader opgehelderd. Het ſpreken van woorden tegen den Allerhoogſten zou daerin zichtbaer zijn, dat dit hoorn zou *menen de tijden en wetten te veranderen*, en zich derhalven dingen aenmatigen, welke Gode alleen toekwamen. Het verſtoren van de heiligen zou zo ver gaen, dat zy, *in zijne hand, zouden overgegeven worden, tot eenen tijd en tijden, en een gedeelte des tijds.*

§. De kleine hoorn zou *woorden ſpreken, tegen den Allerhoogſten, en menen de tijden en wetten te veranderen.*

†. Het zou *woorden ſpreken, tegen den Allerhoogſten.* — Volgens de kracht van het oorſpronkelyke, hebben wy hier te denken, aen zulke woor-

den, in welke geen pit of ſap is, verrotte woorden, zonder eerbied of ſchaemte. — Dit monſter zou allerlei lasteringen, tegen den God des hemels, uitbraken. Het wijst ons naer de bevelen, door welke deze dwingeland zich het beſtel, over den Godsdienst der Joden, heeft aengematigd, verbiedende de beſnijdenis, en gelastende den Sabbath te ſchenden, het onreine te eten, en de afgoden te dienen, 1 Macc. I.

††. ANTIOCHUS heeft ook *gemeend de* feest - *tijden*, en de grond - *wetten* van der Joden Kerk- en Burgerſtaet *te veranderen.* Zijn voornemen was de plechtigheden ven Godsdienst der Joden afteſchaffen, en den Kerk- en Burgerſtaet van Gods volk, in eenen afgrond van ellende, te dompelen, 1 Macc. I. III. 2 Macc. XV. Dit was in de daed niets anders dan Gods gezach te vernietigen.

§§. Wijders zou dit hoorn *krijg voeren, tegen de heiligen, en dezelve overmogen.* Dit wordt, op deze wijs, nader verklaerd, *hy zal de heiligen der hoge plaetſen verſtoren, en zy zullen, in zijne hand, worden overgegeven, tot eenen tijd, en tijden, en een gedeelte eenes tijds.*

†. AN-

†. ANTIOCHUS EPIPHANES zou het *heilig* volk van God *verstoten* of *krenken*, verg. 1 Kron. XVII: 9. Dit doet ons denken aen eene allergeweldigste onderdrukking, waerdoor de Joden, indien God het niet verhoed had, geheel zouden zijn verdelgd geworden. Ja het volk zou in *zijne hand*, en macht, worden overgegeven. — Trouwens de gemelde wreedaert heeft de Joden, vooral het beste deel des volks, om de zaek van den Godsdienst, geweldig vervolgd. Door de flagen, welke de Romeinen hem, in Egypte hadden toegebracht, zeer vergramd, wilde hy zijn leed wreken, op het gehaette volk der Joden. Hy zond APOLLONIUS, een van zijne bevelhebberen, naer Jerusalem, met last, om die Stad te verwoesten; dees richtte, op eenen Sabbathdag, een schromelyk bloedbad aen, hy plunderde de Stad, stichtte brand op verscheidene plaetzen, en bouwde eene sterkte, welke de geheele Stad kon dwingen. Deze wreedheid bracht eenen algemenen schrik onder de Joden, zodat niemand in den Tempel durvde verschij-

nen, en het dagelyksch offer ophield. Om de Joden overal des te meer te krenken, gav ANTIOCHUS, op raed van PTOLOMÆUS MAKRON, 2 Macc. VI: 8, een bloedplakaet uit, het welk *grote woorden, tegen den Allerhoogſten*, behelsde, gelastende, dat alle volken, die onder zijne Heerſchappy ſtonden, hunne Godsdienst plechtigheden moesten laten varen, en de Goden op dezelvde wijs eeren. Door dit middel, voerde hy *krijg, tegen de heiligen der hoge plaetzen.* De offerdienst werd geſchort, de beſnijdenis en het onderhouden van den Sabbath verboden, de heilige Schrivten werden opgezocht en vernield; zelvs werd het Heiligdom des HEEREN, tot eenen afgodstempel voor *Jupiter Olympius*, ingewijd, 'er werd een zwijn geofferd, op het altaer des HEEREN, en elk, die zich tot de afgodiſche plechtigheden niet wilde laten dwingen, werd, op de wreedaertigſte wijs, ter dood toe gefolterd, 1 Macc. I. 2 Macc. VI.

††. Dan al dit onmenſchelyk woeden zou ſlechts duuren, *eenen tijd en tijden, en een gedeelte eenes tijds.* — *Tijden* be-

beteekenen hier jaren. *Een tijd* is derhalven een jaer; *tijden zijn* twee jaren, en *een gedeelte des tijds* is een halv jaer, verg. Dan. XII: 7. De krijg van dit hoorn, tegen de heiligen der hoge plaetzen, zou dan drie en een halv jaer duuren. Zo is het ook gefchied. JOSEPHUS verhaelt uitdrukkelyk, *de bello Jud. in præf.* dat het geduurig offer in den Tempel, drie jaren en zes maenden, hebbe ftil geftaen, en toen befchikte de HEER de verlosfing van zijn volk, door JUDAS MACCABÆUS.

3. De vier geheimzinnige dieren, verbeeldende, gelijk wy gezien hebben, de vier Hoofdmonarchyen, maekten, in den droom van DANIEL, plaets voor een vijfde Koningrijk. — Dit werd den Propheet, in de nachtgezichten, zo vertoond, dat hy eerst eene Godlyke Gerichtsoeffening zag, over de gemelde Rijken, en daerna de komst van een vijfde Koningrijk.

A. De Godlyke Gerichtsoeffeningen, over de Heerfchappyen der waereld, welke DANIEL gezien heeft, vinden wy vs. 9-12, 22, en de hoofdzakelyke verklaring daervan vs. 26.

A. De toeftel tot deze Gerichtsoeffening, of het fpannen van de vierfchaer, wordt ons vs. 9, 10. befchreven. Befchouwen wy eerst de zaek zelve, en dan de geheimzinnige beduidenis.

α. Betreffende de zaek zelve. DANIEL zag, in zijnen droom, *dat 'er thronen gezet werden* enz.

a. Er werden thronen, Richterlyke zetels, on-

verwacht *gezet*, en op de aerde vastgesteld. Het zy dat 'er één throon was, die, om deszelvs heerlykheid, volgens den Hebreeuwschen spreektrant, in het meervouwige wordt uitgedrukt, het zy dat 'er twee thronen waren, één, op welken zich aenstonds de *Oude van dagen* plaetste, en één, die geschikt was voor den *zoon des menschen.*'

b. *Ende de Oude van dagen zette zich* enz.

a. *De Oude* of duurzame *van dagen*, de Eeuwige, die hier als Richter voorkomt, is God de Vader. Hy wordt, van den zoon des menschen, blijkbaer onderscheiden. De eeuwige en onveranderlyke God, in de gedaente van een zeer eerwaerdig persoon, *zette zich* op den Richterstoel, ten blijke, dat deze gerichtshandel vastelyk besloten was, en dat Hy het gericht zou oeffenen. — *Zijn kleed was wit als sneeuw*, met een blinkenden glans, *en het hair van zijn hoofd* was cierlyk wit, *als zuivere wolle.* Dusdoende werd de eeuwige God uitgeteekend, in zijne Richterlyke schoonheid, in zijne heiligheid, en rechtvaerdigheid, als een Richter, die zijne heerlyke Majesteit, in deze Gerichtsoeffening, tot schrik van zijne vyanden, en tot bemoediging van zijn volk, openbaren zoude.

b. *Zijn throon was vuurvonken, deszelvs raderen een brandend vuur.* — Was de *throon vuurvonken* of geheel vuurig, het vertoonde den blakenden yver tot waerheid en gerechtigheid, welken deze Richter vertoont in alle zijne gerichts-

han-

handelingen. — De *raderen*, door middel van welke deze throon zeer ſpoedig kon verplaetst worden, vertoonden de ſpoedige tegenwoordigheid van den Richter, by zijne vyanden, om hen te ſtraffen. Zy waren *een brandend vuur*, het verbeeldde, hoe de Godlyke Gerichtsoeffening, over zijne vyanden, tot derzelver onherſtelbaer verderv, zou uitlopen.

c. *Een vuurige rivier vloeide en ging van voor hem uit.* — Dit ſchilderde de onwederſtaenbare kracht van Gods oordeelen, welke, als een ſnelvlietende vuurſtroom, alles verſlinden, en zich niet bepalen zouden, tot de plaets, daer dit Gericht begon, maer zich verder en algemeener uitſtrekken.

d. *Duizendmael duizenden dienden hem, en tien duizendmael tien duizenden ſtonden voor Hem.* Een verbazend aental van Engelen omringden zijnen throon, als zo vele ljvtrawanten.

e. *Het gericht zette zich.* De vierſchaer werd geſpannen. Er werd toeſtel gemaekt, om de Rechtspleging te beginnen. *De boeken* der Godlyke Alwetendheid, in welke de euveldaden der gemelde Heerſchappyen waren aengetekend, *werden geopend*, om kennis van zaken te nemen, en het vonnis op te maken.

By eene nadere beſchouwing van het vierde dier, en van deze vierſchaer, zag de Propheet; dat *het Gericht gegeven werd den heiligen der hoge plaetzen* vs. 22. De *heiligen der hoge plaetzen*,

onderscheiden van *het volk der heiligen der hoge plaetzen* vs 27, zijn Engelen, als trawanten van den eeuwigen God. Aen dezen *werd het Gericht gegeven*, en de uitoeffening van het vonnis aenbevolen, vergel. vs. 11.

β. Maer wat beduidde nu het spannen van deze vierschaer? Het wordt vs. 26ª. kortelyk verklaerd, *daerna zal het gericht zitten.* — *Daerna*, nadat het gene vs. 25. beschreven is, zou geschied zijn. Het is, uit de boeken der Maccabeen, bekend, in welke benauwende omstandigheden de Joden gebracht waren, door het woeden van dat kleine hoorn, de Syro-Macedonische Heerschappy, onder ANTIOCHUS EPIPHANES. Maer *daerna*, na dien *tijd en tijden, en een gedeelte eenes tijds*, dat is, drie en een halv jaren, *zou het gericht zitten*, om namelyk het Joodsche volk, uit de gemelde benauwdheden, te verlossen, het kleine hoorn van kant te maken, vergel. vs. 11, en den weg te banen, tot de komst van het vijfde Koningrijk. — Wy worden hier allerduidelykst heen gewezen, naer de tijden der Maccabeen, wanneer het vierde dier de heerschappy ontnomen werd, en de HEER, in den weg van zijne aenbiddelyke Voorzienigheid, zodanige dingen deed gebeuren, waeruit het kennelyk bleek, dat de opperste Rechter ontwaekte, tot heil van zijn volk, en tot verderv van zijne vyanden. — Dan wat meer in het byzonder.

a. De HEER heeft zijne vierschaer op aerde gespannen, wanneer Hy, onder zijn volk, strijdbare helden, en machtige beschermers verwekt heeft, in de manmoedige Maccabeen, die als zijne dienaers, en werktui-

gen

gen van zijne wraek, de oorlogen des HEEREN voerden. De HEER toonde toen blijkbaer, dat hy zich de zaek van zijn volk aentrok, zo door ongewone oordeelen over hunne vyanden, 2 Macc. X: 30. XII: 22, als door de Joden zichtbaer te helpen, en hun de eene overwinning te schenken na de andere. Dit alles geschiedde op zulk eene wijs, dat het niet anders ware, dan of God zelve, als een majestueus Rechter, blinkende verschenen was, tot verderv van zijne en zijns volks vyanden.

b. Toen bleek het, dat het Gericht gegeven was *den heiligen der hoge plaetzen*, daer de Engelen, in deze geheimzinnige vertoning, de Maccabeeuwsche helden levendig uitbeeldden, die, in benauwdheid der tijden, op het onverwachtst verwekt, als Engelen Gods mogten aengemerkt worden, wegens hunnen blakenden yver, voor de zaek van God en van zijn volk, wegens hunne standvastige verkleevdheid aen den dienst des HEEREN, wegens hunnen heldenmoed, en dappere daden, verricht in de kracht van God.

B. Op dezen toestel, volgde de uitvoering van het Godlyk vonnis zelve, tegen de gemelde dieren. Dit werd DANIEL, in den droom, vertoond, vs. 11, 12. *Doe zag ik toe, van wegen de stem der grote woorden, welke dat hoorn sprak* enz. — Van toen af, dat ANTIOCHUS EPIPHANES God en zijn volk bestreed, door het aenrichten van die bloedige vervolging, heeft het Syro-Macedonisch Rijk Gods wraek ondervonden. Met de verbreking van dat Rijk, is Gods Gerichtsoeffening over de dieren begonnen, en in deze Heerschappy, is die geduchte Richterstoel het

eerst geplaetst, terwijl deze throon op zijne raderen is voortgereden, en de HEER ook een vuur in de overige Rijken gezonden heeft, om dezelve te verteeren.

α. Ten aenzien van het vierde dier, zegt de Propheet, *ik zag toe, dat dit dier gedood werd.* *Dit dier* is hier de geheele Heerschappy van ALEXANDER, zo als dezelve, in verscheidene Koningrijken, na zijnen dood, gescheurd is. Dit dier *werd gedood*, toen alle deze Rijken, van de macht en den luister, in welke hun leven bestond, ontzet, en door de wapenen der Romeinen, tot wingewesten gemaekt zijn. — *Het lichaem* van dit dier *werd verdaen.* Het lichaem van dit dier was nu het Syro-Macedonisch Rijk, de andere Rijken waren slechts hoornen, maer de Vorsten van dit Rijk, het welk het voornaemste en machtigste was, wilden, voor opvolgers van ALEXANDER *den Groten*, gehouden worden. Dit lichaem werd verdaen en *overgegeven, om van het vuur verbrand te worden.* Zo is ook het Syro-Macedonisch Rijk, door het vuur van binnenlandsche oorlogen, verteerd, en ten laetsten, door de Romeinen, tot een wingewest gemaekt.

β. Omtrent dezen tijd, kregen ook de overige dieren hun vonnis vs. 12. *Aengaende ook de overige dieren, men nam hunne heerschappy wech*, en zy werden met één gedood. De drie andere Monarchyen waren toen nog eenigszins overig, in die eene vierde Heerschappy. De drie andere dieren lagen nog eenigszins te zieltogen, 'er was nog eenig uitzicht, om ten eenen of anderen tijde, het hoofd eens weder op te steken. Maer, toen het vierde dier gedood was, werd alle hoop afgesneden, en na dien tijd is 'er nimmer weder zulk eene opperheerschappy geweest, in het Oosten.

Trou-

Trouwens *verlenging van het leven was hun gegeven, tot tijd en stond toe*, dat is, aen elk van deze oppermonarchyen was, volgens den Godlyken raed, een bepaelde tijd toegelegd. Hierom moesten de drie eerste dieren sterven, en de heerschappyen, welke zy verbeeldden, te gronde gaen; maer het laetste dier werd voornamelyk gestraft, om het woeden tegen God en zijn volk.

C. Op deze wijs wordt de ondergang van de gemelde heerschappyen aen DANIEL vertoond. Maer hy meldt ons niet, door wien deze ondergang bewerkt werd. — Ondertusschen weten wy uit de geschiedenis, dat de Maccabeeuwsche helden, die in het gezicht als Engelen verbeeld worden, de eerste en gevoeligste slagen, aen het Syro-Macedonisch Rijk, hebben toegebracht. Dan behalven deze, verwekte de HEER nog andere werktuigen in zijne Voorzienigheid, byzonder de Romeinen en Parthers.

Het Syro-Macedonisch Rijk heeft de zwaerste slagen ontvangen van de Maccabeeuwsche helden, en is eindelyk, in het 65ste jaer van de Christen jaertelling, door de Romeinen tot een wingewest gemaekt, en geheel vernietigd. Hierby kwamen de binnenlandsche verdeeldheden, in welke veel bloed vergoten is, zodat de meeste Koningen, na ANTIOCHUS EPIPHANES, vermoord zijn. Men mag 'er ook toe brengen die geduchte aerdbevingen, in welke wel 170000 menschen zijn omgekomen.

Omtrent dien zelvden tijd, zijn ook de andere Rijken, het een wat vroeger, het ander wat later, het zy door de Romeinen, het zy door de Parthers, geheel te ondergebracht.

B. Alle deze handelingen van de Voorzienigheid baenden den weg, tot de komst van een vijfde Koning-

rijk. Dit werd DANIEL vertoond vs. 13, 14, 22[a]; De verklaring van dit gezicht vinden wy vs. 27.

A. Beschouwen wy eerst het gezicht zelve vs. 13, 14, 22[b]. *Voorder* zegt DANIEL, *zag ik in de nacht gezichten* enz. Hy spreekt hier van eenen Koning, hy verhaelt, hoe die verheven persoon met de Koninglyke waerdigheid bekleed werd, en beschrijvt vervolgens de hoedanigheid van zijne Heerschappy.

α. Ten aenzien van den Koning zelve, zegt hy, *daer kwam een, met de wolken des hemels, als eenes menschen zoon*, dat is, iemand die zich, naer het uitwendig aenzien, in alles, als een mensch vertoonde. Dat evenwel deze persoon meer was, dan een mensch, werd daeraen kenbaer, dat hy *kwam met de wolken des hemels*, het zy dat hy bekleed was met de wolken, het zy hy op de wolken reed als op eenen wagen. Dit teekende althans de grootheid en verhevenheid van dezen persoon. De Propheet zag hem, op het alleronverwachtst, op dit heerlyk toneel, te voorschijn komen.

β. Deze zoon des menschen werd bekleed, met de Koninglyke waerdigheid. — De toestel daertoe was zeer luisterrijk. *Hy kwam, tot den ouden* of duurzamen *van dagen*, om van dezen Richter beoordeeld te worden. *Zy*, de Engelen namelyk, *deden hem voor denzelven naderen*, zodat hy, met groote plechtigheid, tot voor den throon werd opgeleid, en *hem werd gegeven de heerschappy, en de eer, en het Koningrijk*, dat is de Koninglyke Heerschappy, met allen luister daeraen verknocht, werd hem, op de meest vereerende wijs, opgedragen, als eene heerlykheid, welke Hem alleen toekwam. *Alle volken, natien, en tongen*, dat is allerlei volken, van wat geslacht of tael zy ook wezen mogten,

zouden hem eeren, met Godsdienstige hulde, gelijk het grondwoord zo genomen wordt, Kap. III: 12, 17. VI: 21.

γ. De hoedanigheid van dit Koningrijk wordt nader beschreven vs. 14^b^. *Zijne heerschappy is eene eeuwige heerschappy*, en zal altoos blijven stand houden. *Zy zal niet vergaen.* De Koning zal nimmer sterven. *Zijn Koningrijk zal niet verdorven*, of, gelijk de dieren rijken, uitgeroeid *worden.* — DANIEL zag de beginselen van dit vijfde Rijk. Hy merkte op, *dat de bestemde tijd kwam*, *dat de heiligen het Rijk bezaten.* Deze *heiligen* zijn de Engelen, als de voornaemste dienaers van den Koning, zy hadden, schoon aen hem ondergeschikt, eenigzins gemeenschap aen de heerschappy, voor zo ver zy zijne bevelen en vonnissen ter uitvoer brachten.

B. Wy gaen over tot de geheimzinnige beteekenis van dit vijfde Koningrijk. — Er is by ons geen twijffel aen, of hier wordt het Koningrijk van den MESSIAS geschilderd, zo als het by trappen, tot het toppunt van heerlykheid, zou opklimmen, en uitlopen in de eeuwige heerlykheid. Hier toe leiden ons alle de merkteekenen, welke in het gezicht voorkomen, het zy wy acht geven op den Koning, het zy op de omstandigheden, met welke hem de heerschappy wordt opgedragen, het zy op de natuur van dit Koningrijk zelve.

α. Beschouwen wy den Koning, zo als hy in dit gezicht vertoond wordt.

a. DANIEL zag hem in het gemeen, *als eenes menschen zoon.* — De MESSIAS komt, in verscheidene plaetzen van Gods woord, voor, onder den hem byzonder eigenen tijtel van *des menschen zoon.* — Het *komen met de wolken des hemels*, wordt ook aengemerkt als iets, het welk den MESSIAS byzonder eigen

is, Math. XXIV: 30. XXV: 31. Wijders is het, in verscheidene Godspraken, het byzonder merk van den MESSIAS, dat Hem alle volken, geslachten, talen, en natien, zouden onderworpen worden, Gen. XLIX: 10. Ps. LXXII. Jes. XLIX. Eindelyk de eer, welke dezen zoon des menschen vs. 14. wordt opgedragen, komt aen niemand toe, dan aen eenen Godlyken persoon.

Maer de MESSIAS was, in DANIELS tijd, nog niet in het vleesch verschenen, hoe kan Hy dan hier, als *des menschen zoon*, worden afgebeeld? Dan hy zou de zoon des menschen wezen, wanneer de opdracht van het Koningrijk, ter dezer plaets afgeschilderd, aen Hem geschieden zoude. Daerenboven moest de menschwording en de vernedering van Gods zoon den weg banen tot zijne heerlykheid en Heerschappy. Voeg 'er by, dat de MESSIAS hier afgeteekerd worde, als een mensch of menschen zoon, in tegenstelling van die grote monsterdieren, aen welke, by het gerichtelyk vonnis van de Godlyke vierschaer, de Heerschappy ontnomen was. De uitteekening van den Koning, in de gedaente van eenes menschen zoon, schijnt aen te duiden, dat 'er nu eene menschelyke en redelyke Heerschappy komen zou; eene Heerschappy, niet van willekeurige algebieders, maer van eenen Koning, die als een nederig rijsken zou voortspruiten. Er zou nu gene Heerschappy zijn van onrechtvaerdige en bloeddorstige dwingelanden. die daerom by afschuwelyke monsters en roovdieren vergeleken worden, maer een menschelyk Rijk; zo veel een weldenkend mensch van zulk een

schrik-

ſchrikdier verſchilt, zo veel zou het Rijk van dezen Koning verſchillen, van de heerſchappy der voorheen gemelde geweldhebbers. Met één woord, het zou eene zachte, rechtvaerdige, en vreedzame Regeering wezen.

b. Wordt nu de MESSIAS hier verbeeld *te komen met de wolken des hemels*, het kan in het gemeen aenduiden, dat deze luisterrijke perſoon van eenen geheel anderen oorſprong wezen zou, dan de vier dieren. Hy zou van eene hemelſche herkomst wezen. Ook wordt 'er door afgebeeld, dat zijn Koningrijk niet van deze waereld wezen zoude, gelijk dat der vier dieren, maer een hemelsch Koningrijk.

β. Wijders wordt hier vertoond, hoe de MESSIAS, op de meest vereerende wijs, van zijnen Vader, als Richter, met de Koninglyke waerdigheid, zou bekleed worden.

a. De toeſtel, die de opdracht van deze Heerſchappy voorafging, vertoont ons, in welken weg de MESSIAS tot zijn Koningrijk komen zoude. — De *zoon des menſchen* kwam tot den *duurzamen van dagen*, als tot zijnen Richter. Het herinnert ons die gewichtige leer van het Euangelie, ook voorgeſteld in de Godſpraken der Propheten, dat de MESSIAS, als borg van zondaren, door zijn lijden en gehoorzaemheid, aen Gods gerechtigheid voldoen, en zich daerdoor het recht tot de Heerſchappy verwerven zoude.

b. Den MESSIAS zou *gegevan worden de heerſchappy* enz. Hy zou de macht ontvangen, om, met Koninglyk gezach, over alles te regeeren, en alle volken aen zijn Rijksgebied te onderwerpen, om zijn Koningrijk,

langs verschillende trappen, en door onderscheidene lotgevallen, tot het hoogste toppunt van heerlykheid te doen opklimmen. — Dan hier doet zich eene schijnstrijdigheid op. DANIEL zag het Koningrijk aen den zoon des menschen opdragen, maer hy zag tevens, dat *de heiligen het Rijk bezaten* vs. 22, ook worde 'er vs. 18, 27. alleenlyk melding gemaekt, van de *heiligen der hoge plaetsen*. Dan alle zwarigheid zal geheel verdwijnen, wanneer men recht bepaelt, wie hier bedoeld worden, door de *heiligen der hoge plaetsen*, in het Rijk van den MESSIAS, het welk stond opgericht te worden. Men denke, in de geheimzinnige beteekenis, aen zulke menschen, die eenigzins medeheerschers van den MESSIAS zijn zouden, byzonder aen de Apostelen, welke deze verheven Koning gebruikt heeft, als zijne voorname Staetsdienaers, om zijn Koningrijk op te richten en uit te breiden.

γ. Eindelyk moeten wy nog de natuur en de hoedanigheid van dit Koningrijk beschouwen.

a. De dierenrijken bepaelden zich slechts tot het Oosten, maer het Koningrijk van den MESSIAS zou eene algemeene Heerschappy wezen, daertoe zouden *alle volken, natien, en tongen* behoren. — Dit heeft zijne vervulling beginnen te krijgen, by de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, onder allerlei volken, en het zal by trappen voltooid worden, tot dat alle Koningrijken der waereld, Godes en zijns Gezalvdens worden zullen, Openb. XI: 15.

b. Alle Heerschappyen zouden *Hem eeren en gehoorzamen*, voor zo ver aerdsche Vorsten

ten het hunne zouden toebrengen, tot uitbreiding van dit Koningrijk.

c. Het zou eene Heerschappy *der heiligen* wezen. De onderdanen zouden heilige menschen zijn. — Het zou niet opkomen, gelijk de dierenrijken, uit de onstuimige waereldzee, maer van eene hemelsche herkomst zijn, en de goedertieren Koning zou regeeren in zachtmoedigheid; gene wreedheid van leeuwen, beeren, en tijgers zou hier plaets hebben, maer zachtaertige rechtvaerdigheid.

d. Eindelyk dit Rijk zou *eene eeuwige heerschappy* zijn, welke nimmermeer zou ophouden, maer altoos onderdanen hebben, zelvs in de donkerste tijden.

III. *Vs.* 28. *vinden wy het uitwerkſel van dezen droom en deszelvs verklaring, op het gemoed van* DANIEL.

28. Tot hier toe is het eynde deser reden, welke de Engel tot my sprak, ter verklaring van dezen merkwaerdigen droom: Wat my Daniel aengaet, mijne gedachten verschrickten my seer, en ik was geweldig ontroerd, ende ik verbleekte van schrik, zodat mijn glantz veranderde aen my, nu ik wist, welke zware onheilen mijn volk boven het hoofd hingen, doch ick bewaerde dat woort in mijn herte, om het godvruchtig te overdenken, en aen anderen bekend te maken.

HET VIII. KAPITTEL.

DANIEL beschrijvt hier een Prophetisch gezicht, in het welk de HEER hem de opkomst der Medo-Persische Monarchy beschrijvt, welke wederom door de Grieken

zou vernietigd worden, als mede welke schromelyke verdrukkingen de Joden, van de laetstgemelden, te wachten hadden. — Wy onderscheiden 'er in;

I. De voorreden, in welke de tijd, wijs, en plaets van deze Openbaring wordt aengewezen, vs. 1, 2.
II. Daerop volgt de Openbaring zelve, vs. 3-27.

I. *De voorreden vinden wy, vs.* 1, 2.

1. In het derde jaer van het Koninckrijck des Konings Belsazars, en gevolgelyk ongeveer twee jaren na de vorige Openbaring, vergel. Kap. VII: 1, verscheen my een Gesichte, my Daniel, na 't gene dat my in den eersten, of in het begin van Belsazars regeering, verschenen was.

2. Ende ick sagh in een Gesichte, ('t geschiedde nu doe ick 't sagh, in eene vertrekking van zinnen, dat ick in de burgt Susan was, welcke in het lantschap Elam is:) Ick sagh dan in een Gesichte, dat ick aen den vloet Ulai was.

Door *Elam* wordt gewoonlyk het oude Persien verstaen. Dan wy hebben hier te denken aen een *landschap* der Chaldeeuwen, welke het naest aen het oude Persien grensde. In dit *landschap Elam* lag *Susan* in volgende tijden, eene der hoofdsteden van het Persiaensche Rijk, alwaer deszelvs Koningen veelal hun verblijv hielden, en hunne schatten bewaerden. Zy was in dezen tijd, reeds van een *burcht*, sterkte of kasteel, voorzien, en derhalven was zy nu reeds, maer vooral zou zy naderhand zijn, een plaets van het uiterste gewicht. Dit zou in het byzonder blijken, wanneer de Staetsveranderingen gebeuren zouden, welke hier aen DANIEL vertoond werden. — Denkelyk zal de Propheet, door den Koning van Babel, naer het landschap, met eenigen last, zijn afgevaerdigd, en daerom zijn verblijv op de burcht of het kasteel genomen hebben.

DANIEL *zag in een gezicht*, en het kwam hem, in deze verrukking van zinnen, zo voor, *dat hy aen den vloed Ulai was.* —

De

De vloed of rivier *Ulai* is waerschijnlyk dezelvde, die, by de ongewijde Schrijveren, Choaspes of Zaleus genaemd wordt, en, volgens PLINIUS, Susan van het landschap Elam scheidde. DANIEL zijn verblijv hebbende op het Kasteel te Susan, verbeeldde zich, door eene verrukking van zinnen, aen de gemelde rivier te zijn, eene plaets, wegens derzelver gesteldheid, zeer geschikt voor een ruim en onbelemmerd gezicht, gelijk men uit het beloop der zaken kan opmaken.

II. *Hierop volgt de Openbaring zelve, vs.* 3-27.

א. *Het gezicht zelve vinden wy, vs.* 3-14.

ב. *De uitlegging daervan, vs.* 15-26.

ג. *De uitwerkselen van dit alles, op het gemoed van den Propheet, vs.* 27.

א. *In het gezicht zelve, vs.* 3-14. *werd aen* DANIEL

A. *Eerst een ram vertoond, vs.* 3, 4.

3. Ende ick hief mijne oogen op, ende ick sagh, met aendacht en grote oplettendheid: ende siet, één ram stont voor dien vloet Ulai, die ram hadde twee hoornen, ende die twee hoornen waren hooge, veel langer dan gewone ramshoornen, ende 't eene was hooger, en stak meer uit, dan het ander, ende 't hoogste quam in 't laetste op, daer anders de hoornen gelijktijdig uitkomen en opwassen.

4. Zo zeldzaem de gedaente was van dezen ram, zo verwonderlyk was ook zijn bedrijv. Ick sagh dat de ram zeer sterk was, en met de hoornen tegen 't westen stiet, ende tegen 't noorden, ende tegen 't zuyden, ende geene dieren konden voor sijn aengesichte bestaen, van wat kant zy hem aenvielen, konden zy hem niet deren. Alle die hem aenrandden, wierp hy aenstonds ter neder, ende daer en was niemant die uyt sijner hant verloste: maer hy dede nae sijn welgevallen, hy ontzag niemand der dieren, hy verpletterde al wat hy wilde, ende hy maeckte sich groot,

geducht, en ontzachlyk, zodat niemand zich tegen hem verzetten darvde.

B. *Daerna zag* DANIEL *eenen geitenbok, vs. 5-14.*
A. De gedaente van dien geitenbok wordt vs. 5. beschreven.

5. Doe ick op [*dit*] alles, nauwkeurig acht gav, en deswegens by my zelven overleyde, werd ik in mijne overdenking gestoord, door een ander niet min verbazend gezicht, siet daer quam een geytenbock van 't westen over den gantschen aerdbodem, dat is, over al het land, westwaerds van my gelegen, zo ver mijn gezicht zich maer uitstrekte, ende dit dier en roerde de aerde niet aen, zijn loop was zo snel, dat hy als over de aerde vloog, en den grond nauwlyks scheen aen te raken, ende die bock hadde een aensienlick hoorn, eigenlyk *een hoorn des gezichts*, een hoorn, het welk zeer groot was, zodat het van zelvs in het oog liep. Dit hoorn stond tusschen sijne oogen, juist in het midden van zijn voorhoofd.

B. *Het bedrijv van dezen geitenbok wordt ons opgegeven, vs. 6-8.*

6. Ende hy quam, in die volle vlucht, tot den ram, die de twee hoornen hadde, dien ick hadde sien staen voor den vloet Ulai: ende hy liep, met een vreesselyk geweld, op hem aen in de grimmigheyt sijner kracht, in de uiterste verwoedheid, met inspanning van alle zijne kracht.

7. Ende ick sagh hem, nakende aen den ram, toen hy in de nabyheid van dat eerstgemelde dier kwam, ende hy verbitterde sich tegen hem, wordende hoe langs zo meer woedend, emde hy stiet den ram, zodat hy onherstelbaer ter aerde viel, ende hy brack sijne beyde hoornen; ende in den ram en was geen kracht, om voor sijn aengesichte te bestaen: ende hy wierp hem ter aerde, ende hy vertradt hem,

ende

ende daer en was niemant die den ram uyt sijne hant verloste.

8. Ende de geytenbock maeckte sich uyt der mate groot, zodat hy niets ontzag, en zich boven alles verhiev: maer doe hy sterck geworden was, en, wegens zijne grote kracht, het meest geducht en geheel onverwinbaer scheen, brack dat groote hoorn, waermede hy zijn geweld had uitgeoeffend, op het alleronverwachtst, door eene onzichtbare hand, ende ter plaetse, alwaer dat grote hoorn was afgebroken, daer quamen op, aen desselven plaetse vier aensienlicke hoornen, welke zich nae de vier winden des hemels uitstrekten.

C. Van dezen geitenbok wordt nog eene zeer merkwaerdige byzonderheid vermeld, vs. 9 - 14.

9. Ende uyt éénen van die vier aenzienlyke hoornen quam voort één kleyn hoorn, het welk, by deszelvs eerste opkomst, ongemeen laeg was, maer 't welck wel haest uytnemende groot wert, tegen 't zuyden, ende tegen 't oosten, ende tegen Judæa, dat, in nadruk, het cierlicke [*lant*] mag genaemd worden, niet alleen wegens zijne ongemene vruchtbaerheid, maer ook omdat de HEER het zelve, tot den zetel van zijnen eerdienst, verkozen had.

10. Ende het wert groot tot aen het heyr des hemels: ende 't wierp 'er [*sommige*] van dat heyr, namelick van de sterren, ter aerde neder, ende 't vertradtse.

Door *het heir des hemels* moeten wy hier Gods volk Israël verstaen; dat is, uit vergelyking van de volgende spreekwijzen, allerduidelykst. Israël komt hier voor onder dezen naem, omdat zy niet alleen eene welgestelde maetschappy uitmaekten, volgens de verordinering van den HEER des hemels, maer ook voornamelyk omdat de MESSIAS, de Vorst van het heir des hemels, hun Koning was. — *Tegen dit* zinbeeldig *heir des hemels, werd* dit kleine hoorn *groot*,

en zelvs zo groot, dat het *zommige van dat heir*, die, van wegens hunne waerdigheid en luister, als *ftarren* flonkerde, *ter aerde nederwierp en vertrad*, dat is, met geweld, en op de allerfmadelykfte wijs, geheel te onderbracht.

11. Ja het maeckte fich groot tot aen den Vorft dies heyrs, het verhiev zich zelven tegen Israëls Koning, den God des hemels, ende van dat felve hoorn wiert wechgenomen het geduerigh [*offer*], het welk dagelyks, des morgens en des avonds, in naem van het ganfche volk, gefchieden moest: ende de Tempel, zijnde de wooninge fijnes heyligdoms wiert nedergeworpen, en in zo ver verwoest, dat de plegtige Godsdienst niet meer geoeffend werd.

12. Ende het heyr des Joodfchen volks wiert in den afval, liever *in de overtreding*, geduurende de verregaende godloosheid van dien wreedaert, overgegeven, aen de overheerfching van dit hoorn, tegen het geduerigh [*offer*], voor zo ver zy gedwongen werden, het zelve na te laten; ende het hoorn wierp de waerheyt ter aerde, dezelve openlyk vertrappende. Het flaegde, onder die boosheid, in alles naer wensch, ende dede 't, ende 't geluckte wel.

13. Daer na, nadat ik dit zonderling gezicht gezien had, hoorde ick éénen heyligen Engel fpreken: ende de heylige (eigenlyk ftaet 'er uitdrukkelyk *één heilige*, een andere Engel, feyde tot den evengemelden, maer tot nog toe, onbenoemden Engel, die daer fprack; Tot hoe lange fal dat Gefichte van het geduerigh [*offer*] ende [*van*] den verwoeftenden afval zijn, dat fo het heyligdom, als het heyr, [*ter*] vertredinge fal overgegeven worden?

Wat heeft DANIEL dien eerstgemelden, maer ongenoemden heiligen, die daer fprak, horen zeggen? Dit brengen vele Uitleggers tot het antwoord, vs. 14. opgegeven, en hier toe, menen zy, heeft de vraeg van den anderen Engel aenleiding gegeven, wanneer men de vraeg van den anderen Engel, in den voorledenen tijd, vertalen moet, *een heilige had gezegd, tot den ongenoemden Engel, die daer fprak*;

tot hoe lange enz. — Maer, daer het gene vs. 11, 12, van kleine hoorn verhaeld wordt, zeer bezwaerlyk in een gezicht kon vertoond worden, zal men de zaek misfchien allereenvouwigst zo moeten brgrijpen, dat de eerstgemelde heilige deze woorden gefproken hebbe. Althans hier verfchenen twee Engelen, in menfchelyke gedaenten, van welke de tweede, aen den eerften, niet ter zijner, maer tot DANIELS onderrichting vroeg: *tot hoe lang zal dat gezichte zijn?* dat is, hoe lang zal de zaek, in dit gezicht vertoond, duuren? *van* of betrekkelyk tot *het geduurig offer, en den verwoestenden afval*, of de verwoesting aenrichtende ongerechtigheid van dit kleine hoorn, *dat zo het Heiligdom, als het heir* des Joodfchen volks, *ter vertreding zal overgegeven worden?* Hoe lang zal al die boosheid plaets hebben?

14. Ende hy, die ongenoemde Engel, feyde tot my, om wiens wil deze vraeg gedaen was, Tot twee duyfent ende drie hondert avonts, [*ende*] morgens: dan fal het heyligdom gerechtveerdigt worden, dan zal de Tempel, die op het fchandelykst verontreinigd is, wederom openlyk, tot den dienst van God, worden ingewijd.

Er ftaet niet twee duizend en drie honderd avonds, en twee duizend en drie honderd morgens, gelijk de Hebreeuwen gewoon zijn te fpreken, wanneer zy zo vele dagen bedoelen, maer met betrekking tot het geduurig offer, het welk tweemalen des daegs, des avonds, en des morgens gefchiedde, in eenen verzamelenden zin, *twee duizend en drie honderd avonds en morgens*, het avond- en het morgen offer van elken dag te zamen gerekend. Dit offer zou 2300 malen, en derhalven gedurende 1150 dagen, worden nagelaten, dat is, drie jaren en twee maenden, min vijv dagen. — Zo lang zou die verwoestende ongerechtigheid duuren.

B. De uitlegging van dit zonderling gezicht wordt ons vervolgens opgegeven, vs. 15-26.

A. De aenleiding, tot deze uitlegging, en de omstandigheden, welke daermede gepaerd gingen, vinden wy, vs. 15-19.

15. Ende 't geschiedde doe ick dat Gesichte sagh, ick Daniel; so socht ick 't verstant, en de geheimzinnige beteekenis [*desselven*]. Hiertoe vergeleek ik dit gezicht met de vorige Openbaringen; ende siet, daer stont, op het alleronverwachtst, voor my als de gedaente eenes mans, zijnde een Engel, in eene menschelyke gedaente verschenen.

16. Ende ick hoorde tusschen de oevers van de rivier Ulai, of van boven het water van dien stroom, een geluid, als eenes menschen stemme: die riep, ende seyde; (*a*) Gabriel, geeft desen Daniel den geheimen zin van het Gesichte te verstaen.

17. Ende hy, te weten Gabriel, die Engel, wiens naem ik te voren niet had horen noemen, verg. vs. 23, quam nevens daer ick stont, in mijne onmiddelyke tegenwoordigheid, om van mond tot mond met my te spreken; ende als hy naby my quam verschrickte ick, ende ick viel van angst op mijn aengesichte: doe seyde hy tot my, Verstaet, gy menschen kint, verg. Ezech. II: 1, en let opmerkzaem op het gene ik, ter verklaring van dit gezicht, zeggen zal: want dit Gesichte sal zijn tot den tijt des eyndes, of *tot eenen juist bepaelden tijd*; God heeft eenen zekeren tijd vastgesteld, wanneer de zaken, in dit gezicht afgebeeld, ontwijffelbaer gebeuren zullen.

18. Als hy nu met my sprack, viel ick in eenen diepen slaep; ik was door den schrik dermate bedwelmd, dat ik, als of ik in eenen diepen slaep was, nergens van wist; ik lag geheel buiten my zelven, op mijn

(*a*) Dan. 9: 21. Luc. 1: 26.

mijn aengesichte ter aerde: doe roerde hy my aen, om my uit dien slaep op te wekken, ende hy richtte my op, en stelde my op mijne stantplaetse.

19. Ende hy seyde, Siet, ick sal u te kennen geven wat 'er geschieden sal ten eynde deser gramschap, van welke u de uitwerkselen vs. 11, 12, vertoond zijn, want ter bestemder tijt sal 't eynde zijn. Deze gramschap zal niet altoos duuren, hoe ontzettende ook de vervolging wezen moge, zal 'er evenwel een einde aen komen.

B. *Hierop volgt de uitlegging van het gezicht zelve, vs.* 20-26.

A. Eerst verklaert de Engel, wat de ram met de twee hoornen beteekende, vs. 20.

B. Daerna wat de geitenbok, met zijne verscheidene hoornen, vertoonde, vs. 21-26a.

C. Eindelyk besluit hy, met een bevel aen DANIEL, *vs.* 26b.

20. " De ram met de twee hoornen, dien gy gesien hebt, zijn de Koningen der Meden ende der Persen.

Deze woorden zijn op zich zelven zeer klaer. Maer, wanneer men dezelve beschouwt, als eene uitlegging van het gene DANIEL, volgens vs. 3, 4, vertoond werd, ontmoeten wy 'er eene aenmerkelyke zwarigheid in. — De vraeg is namelyk, of het éene hoorn de heerschappy der Meden, en het ander hoorn, het welk hoger was, of later opkwam, de Persiaensche Monarchy beteekend hebbe? dan of wy alleen aen de Persiaensche Monarchy te denken hebben, zonder dat hier de heerschappy der Meders in aenmerking kome? In het laetste geval, zullen de hoornen twee zeer beroemde Persische Koningen aenduiden, die, met hunne opvolgeren, de Persiaensche Monarchy gesticht, bevestigd, en tot den groten luister gebracht hebben, CYRUS namelyk en DARIUS HYSTASPES ZOON.

Wy zouden het lievst op de eerste wijs begrijpen. — De beide heerschappyen, zo der Meden als der Persen,

offchoon in zekere betrekking, grotelyks van elkander onderfcheiden, kunnen zeer gevoeglyk, onder de ééne zinprent van eenen ram voorkomen, daer het, uit het ganfche gezicht, byzonder uit vs. 8, 9, alleszins kenbaer is, dat wy niet zo zeer op de dieren zelve, als wel op derzelver hoornen te letten hebben, om de bedoelde zaek recht te treffen. Daerenboven zou de Monarchy der Meden, zonder de hulp der Perfen, die hun onderworpen waren, nimmer tot ftand zou gekomen zijn; terwijl aen den anderen kant, de Perfiaenfche Alleenheerfching haren oorfprong en luister grotendeels aen het onderbrengen van de Meden, verfchuldigd was. Voeg 'er by, dat de Alleenheerfching der Meden en der Perfen, wegens de rijkdommen, macht, dartelheid, en den oorlogzuchtigen aert van deze volken eigenaertig worde voorgefteld, onder het zinbeeld van eenen ram, een woldragend, dartel, fterk, en ftotend dier; en wel van eenen ram, die twee hoge aenzienlyke hoornen had, om aftebeelden, dat de Monarchyen van deze twee volken, offchoon in derzelver oorfprong nauw vereenigd, echter geheel van elkander onderfcheiden, en elk op zich zelvs beftaen hebben.

De Ram had twee hoge hoornen, van welke het een hoger was, dan het ander, en het hoogfte kwam in het laetfte op. Dit teekent zeer eigenaertig af, hoe beide deze Heerfchappyen ontzachlyk en verdervelyk wezen zouden, zo nochtans, dat de Perfifche, welke het laetst is opgekomen, die der Meden overtreffen zou, gelijk de uitkomst geleerd heeft, en, by Kap. VII, nader is aengewezen.

De Propheet zag dat deze *ram met de hoornen ftiet, tegen het Westen*, enz. vs. — Dit verbeeldde hoe de Meders, geholpen door de Perfen, eenen aenvang met de overwinning der Babyloniers, westwaerds van hun gelegen, gemaekt hebben, terwijl zy, en vooral de Perfen, de rondom liggende volken, zo wel in het Noorden, als in het Zuiden, van tijd tot tijd hebben te ondergebracht, en dat wel met zulk een geweld, dat niemand hun wederftand konde of durvde bieden.

21. Die

21. Die hayrige bock nu, welken gy vervolgens gezien hebt, is Alexander de Koningh van Grieckenlant: ende het groote hoorn, 't welck tusschen sijne oogen is, is d'eerste Koningh.

22. Dat 'er nu viere aenzienlyke hoornen aen sijne plaetse stonden, doe het eene hoorn verbroken was, geevt te kennen: vier Koninckrijcken sullen uyt dat volck ontstaen, doch niet met sijne kracht. Zy zullen veel minder in vermogen zijn, dan Alexander.

23. Doch, op het laetste hares Koninckrijcks; wanneer die vier Koningrijken naer den ondergang beginnen te hellen, als 't de afvallige Joden op 't hoogste toppunt van godloosheid sullen gebracht hebben, so sal der een Koningh gereed staen, om des HEEREN gerichten uit te oeffenen, stijf van aengesichte, een Vorst van eenen trotschen en wreden aert, ende raetselen verstaende: want hy zal zeer listig zijn, om zijne eigene raedslagen te verbergen, en die van anderen te ontdekken.

24. Ende sijne kracht sal sterck worden, zijne vermogens en rijkdommen zullen zeer toenemen, en hem grotelyks geducht maken, doch niet door sijne kracht; naerdien hy, meer door list en bedriegeryen, dan wel door zijne eigene innerlyke sterkte, in zijne oogmerken slagen zal; ende hy sal 't wonderlick verderven, door verwoestingen, verdrukkingen, en gewelde naryen aen te richten, waerover elk zal verbaesd staen; ende sal geluck hebben, ende sal 't doen, zodat hy in alle zijne ondernemingen wel zal slagen, en doen wat hy wil, ende hy sal de stercke volken en machtigste heirlegers, mitsgaders het heylige volck, bemachtigen, beroven, verderven, en verwoesten.

Overeenkomstig den grondtext, kan men de laetste woorden op deze wijs vertalen: *hy zal machtig vele van het heilige volk*, van de Joden namelyk, welke de HEER zich ten eigendom heeft afgezonderd, *verderven* en verwoesten.

25. Ende door sijne kloeckheyt, door zijn snedig

verstand, en listigheid, so sal hy de bedriegerye doen gedyen in sijne hant; ende hy sal sich in sijn herte verheffen. Hy zal door zijnen voorspoed uitermaten trotsch en stout worden: ende zelvs in stille ruste sal hyder vele door zijne bedriegeryen, als in slaep gewiegd, onverwachts overvallen, overweldigen, en verderven; ende zijne trotschheid zal zo ver gaen, dat hy sal staen tegen den Vorst der Vorsten, om zich openlyk tegen den Allerhoogsten te verzetten, als wilde hy den hemel bestormen; doch hy sal onmiddelyk sonder zichtbare hant verbroken worden.

26. 't Gesichte nu van avont ende morgen, dat 'er geseyt is, het gene gy, by gelegenheid van dit gedeelte des gezichts, gehoord hebt, omtrent de tijdsbepaling der geduurzaemheid van die zware verdrukking, is de waerheyt, en moet naer den letter verstaen worden; daerop kunt gy u, met volkomen zekerheid, gerust verlaten: ende gy, sluyt dit Gesichte toe, draeg zorg, dat het oorsprongelyk handschrivt van dit merkwaerdig gezicht, by de rolle der Godlyke Openbaringen, gevoegd worde: want daer zijn nogh vele dagen, omtrent vier eeuwen, tot de vervulling toe; dan zal het gemelde handschrivt, met de uitkomst der zaken, kunnen vergeleken worden.

Het bevel vs. 26^{b}. was betrekkelyk tot het oorsprongelyke handschrivt van dit gezicht, en deszelvs verklaring; maer dit nam niet wech, dat DANIEL 'er afschrivten van maken mogt, om dezelve aen zijne Volksgenoten mede te delen.

Het gezicht van den geitenbok, vs. 5-14, en de verklaring daervan, vs. 21-26, heeft eenige nadere opheldering nodig.

I. Beschouwen wy eerst den *geitenbok* zelven.

א. *Die hairige bok*, zegt de Engel GABRIEL in het gemeen, *is de Koning van Griekenland*, vs. 21. — Deze *Koning van Griekenland* is de vermaerde ALEXANDER, om zijne oorlogsdaden, toegenaemd *de Groote*. Eerst

was

was hy eenvouwig Koning van Macedonien, maer, de overhand over de Grieken gekregen hebbende, werd hy op derzelver naem, te Corinthe, tot algemenen Bevelhebber verkozen, om de Persianen te beoorlogen. Hier van daen werd zijn Rijksgebied zo wel de Griekſche, als de Macedoniſche Heerſchappy genaemd. — Wanneer men zich herinnert het gene wy, by Kap. VII, gezegd hebben, omtrent het wijs beleid, en den onverſchrokken heldenmoed van dezen ALEXANDER, omtrent zijne veelvuldige ondernemingen, het onverwachte van zijne aenvallen, en vooral den verbazenden voorſpoed zijner wapenen, met de daerdoor veroorzaekte uitbreiding van zijne macht en rijkdommen; wanneer men zich dit alles herinnert, zal men ligtelyk begrijpen, hoe gepast zijn Rijk worde voorgeſteld, onder het zinprent van eenen *geitenbok*, zijnde een *hairig* dier, van eenen geweldigen en ſtotenden aert, en daerenboven zeer vlug ter been, zodat het de ſteilſte rotſen beklimmen kan.

B. Maer wat meer in het byzonder.

A. Het *grote hoorn* van dien geitenbok, het welk *tusſchen zijne oogen* was, en waermede hy zijn geweld uitoeffende, verbeeldde den perſoon van ALEXANDER zelven. — Hy was de eerſte Koning van de Griekſche Monarchy: want, offchoon zijn Vader PHILIPPUS 'er eenigszins de grondſlagen toegelegd hadde, heeft ALEXANDER evenwel, door de Perſianen te onder te brengen, de Heerſchappy in het Oosten eerst bekomen.

B. De bedrijven van dien geitenbok, met dat hoorn, zijn door den Engel niet verklaerd. Maer DANIEL kon de geheimzinnige beteekenis daervan ligtelyk opmaken.

A. De Propheet zag dien geitenbok *komen*, *van het Westen*, *over den garſchen aerdbodem*, en dat met zulk eene ſnelheid, dat hy *de aerde niet aen roerde*, vs. 5. — Dit teekende niet alleen de

ligging van Macedonien en Griekenland, ten Westen van de Persianen, maer ook tevens de verbazende snelheid, met welke ALEXANDER, den Hellespont overgetrokken, geheel Asia, binnen den korten tijd van een groot jaer, overwonnen heeft.

B. Wijders zag de Propheet, dat *de geitenbok, tot den ram, kwam, op hem aenliep, in grimmigheid zijner kracht, hem stiet, beide zijne hoornen verbrak, hem ter aerde wierp en vertrad, terwijl 'er niemand was, die den ram verloste*, vs. 6, 7. — Dit is eene zeer treffende schildery van de woede, met welke ALEXANDER op den Persischen Koning is aengevallen, hem en zijn gansche Rijk overmeesterd heeft, onder het aenrechten van de vreesselykste slachtingen, geweldenaryen, en verwoestingen, terwijl niemand aen zijne zegevierende wapenen pael of perk stellen konde.

C. De geitenbok *maekte zich uitermaten groot*, vs. 8ª. Dit wijst ons, naer den toenemenden luister van het Rijksgebied der Macedoniers, die, tot diep in Indien, tot digt by den Ganges, zijn doorgedrongen. Zy zijn zo sterk geworden, dat niemand hunne wapenen wederstaen durvde, en ALEXANDER waende, dat hy het geluk in zijne handen had.

D. *Maer, doe hy sterk geworden was, brak dat grote hoorn*, vs. 8ᵇ. — Dit verbeeldt den onverwachten dood van ALEXANDER. In den bloei van zijnen zonderlingen voorspoed, en in de volle kracht van zijn leven, stierv ALEXANDER, nog geen 33 jaren bereikt hebbende, als een roemruchtig overwinnaer, maer tevens als een verachtelyke slaev van zijne lusten; het onmatig gebruik van wijn veroorzaekte hem de koorts, door welke hy, op den zevenden dag, werd wechgerukt.

II. In de plaets van dat eene hoorn, *kwamen vier aenzienlyke*

lyke hoornen, *na de vier winden des hemels*, *en*, *uit een van die*, *kwam voort een klein hoorn*, enz. vs. 8c-14.

א. Het *opkomen van die vier hoornen* vertoonde, volgens de uitlegging van den Engel vs. 22, *dat 'er vier Koningrijken*, *uit dat volk*, *ontstaen zouden*; dat is, het Rijk van ALEXANDER zou, na zijnen dood, in vier voorname heerschappyen verdeeld worden. — Er zijn, uit ALEXANDERS Heerschappy, verscheidene Rijken ontstaen; maer deze vier waren de voornaemsten, dat van Macedonien, in het Westen, eerst bezeten door PHILIPPUS ARIDÆUS, den broeder van ALEXANDER, en naderhand door CASSANDER en zijne opvolgeren; dat van Egypte, in het Zuiden, het welk PTOLOMÆUS LAGUS zoon ten dele viel; dat van Syrien, in het Oosten; dat van Asia, in het Noorden. — Deze vier worden hier alleen vermeld, omdat zy de voornaemste geweest zijn, en omdat, uit een van deze vier, de grootste vyand der Joden ontstaen is.

ב. *Uit een van die vier hoornen*, *kwam een klein hoorn voort*, enz. vs. 9-14. — De geheimzinnige beteekenis van dit kleine hoorn, en deszelvs bedrijven, verklaert de Engel, vs. 23-26a.

Dit *kleine hoorn is*, buiten allen twijffel, ANTIOCHUS EPIPHANES.

A. Op dezen dwingeland zijn alle de byzonderheden toepasselyk, welke de Engel voordraegt, vs. 23-26a. — Toen ANTIOCHUS EPIPHANES op de Joden aenviel, waren de vier Koningrijken, welke vs. 22. bedoeld worden, reeds alle gekrenkt door de Romeinen. Toen was de godloosheid der Joden zo hoog geklommen, dat zy zich voorhuiden maekten, en by de Heidenen voegden, 1 Macc. I: 16. Alle zijne bedrijven en zijn gansche levensloop getuigen, *dat hy stijv was van aengezicht*, *raedselen verstaende*, en dat hy, in zijne krijgsondernemingen, vooral door list en bedriegeryen, allen voorspoed gehad hebbe, niet alleen met opzicht

tot de Joden, maer ook tot andere volken. Voor het overige herinnere men zich het gene wy, by Kap. VII, omtrent de onmenfchelyke wreedheden, verwoestingen, en geweldenaryen, gezegd hebben, welke deze tomeloze dwingeland, in het Joodfche land, en vooral binnen Jerufalem, gepleegd heeft.

B. Alleen dienen wy de zinbeeldige vertoning, vs. 9-14. nog een weinig nader te befchouwen.

A. ANTIOCHUS EPIPHANES komt in het gemeen voor, onder het zinbeeld van *een klein hoorn*, voortfpruitende *uit een van die aenzienlyke hoornen.* — Trouwens de gemelde wreedaert was een nakomeling van SELEUCUS, den Koning van Syrien. Hy was de jongfte zijner broederen, en, in zijne jeugd, te Rome als gyzelaer gevangen geweest, zodat hy niets groots beloovde. Eigenaertig werd hy daerom vertoond, door een hoorn, het welk, in het begin, zeer klein was.

B. *Dit kleine hoorn werd uitnemend groot.* — ANTIOCHUS EPIPHANES werd eerlang ontzachlyk, door zijne daden, *tegen het Zuiden*, dat is, tegen de Egyptenaren. Tweemalen is hy in hun land gevallen, en telkens met groten buit terug gekeerd, en, was het hem door de Romeinen niet belet, zou hy het gehele Rijk der Egyptenaren vermeesterd hebben. Ook wendde hy zijne wapenen *tegen het Oosten*, Armenien, Babylonien, Perfien, alsmede *tegen* Judæa, *het fierlyke land.*

C. Zijne verfoeilyke daden worden vs. 10-12. levendig afgeteekend. — Trouwens het is bekend, dat hy eene vreesfelyke flachting onder de Joden, door APOLLONIUS, aengericht, den Tempel ontheiligd, de befnijdenis verboden, en de Joden, met geweld, tot de afgodery gedwongen hebbe.

D. Ein-

D. Eindelyk is het gene de Engel zegt, omtrent de tijdsbepaling van zijne vervolging tegen de Joden, ftiptelyk naer den letter vervuld, vs. 14, 26. — Deze vervolging zou ongeveer drie jaren en twee maenden duuren. Nu is het, uit de boeken der Maccabeen, bekend, dat het afgodsbeeld, juist drie jaren, op het Altaer geftaen hebbe, en het is ligtelyk te begrijpen, dat 'er bykans twee maenden zullen verlopen zijn, met het oprichten van dit beeld, en den toeftel tot den afgodsdienst.

3. *Vs.* 27. *verhaelt de Propheet, welk uitwerkfel dit gezicht op zijn gemoed gehad hebbe.*

27. Doe ik dit zonderling gezicht gezien, en de uitlegging daervan, uit den mond van den Engel, verftaen had, wiert ick Daniel fwack, ende was [*eenige*] dagen kranck, van ontroering over de geweldige verdrukkingen, welke mijne landslieden, nadat zy in hun Vaderland zouden zijn wedergekeerd, om hunne boosheden, te wachten hadden; daer na, toen mijne gemoedsaendoeningen eenigzins bedaerd, en mijne krachten herfteld waren, ftont ick op, ende dede des Konings werck, volbrengende den last, met welken hy my naer Sufan gezonden had, ende ick was ontfett over dit Gefichte, maer niemant merckte 't, dat mijne ziekte uit ontroering was voortgekomen. Het verhael van dit gezicht zou misfchien aenleiding tot fpotterny gegeven hebben, en daerom hield ik het voor my.

HET IX. KAPITTEL.

DIt Kapittel behelst eene zeer merkwaerdige Openbaring, welke DANIEL ontvangen heeft, in het eerste jaer van CYAXARES II, zijnde het jaer 3467, na de schepping, verg. VII Deel. *Inl.* p. CXXXI., twee jaren voor het eindigen der Babylonische gevangenis, behelzende eene ontdekking van Gods raed, over het Joodsche volk, en de Stad Jerusalem.

I. De aenleiding tot deze Openbaring, vinden wy vs. 1-19.
II. De Openbaring zelve, vs. 20-27.

I. De aenleiding tot deze Openbaring was een ernstig gebed, het welk DANIEL, om de herstelling van zijn volk, met de opbouwing van Stad en Tempel, hemelwaerds opzond, vs. 1-19.

א. *Vooraf gaet de tijdsbepaling, vs.* 1, 2.

1. In het eerste jaer Darii des soons Ahasveros, by de Grieksche Schrijveren bekend, onder den naem van Cyaxares II, vergel. Kap. VI: 1, uyt den zade der Meden, zijnde een zoon van Astyages, die Koningh gemaeckt was over het Koninckrijcke der Chaldeen, wanneer zijn Neev Cyrus de Babylonische Monarchy voor hem overwonnen had, zodat hy Koning was, beide van Medien en Babel.

2. In het eerste jaer sijner regeeringe, over de heerschappy van Babel, welke nu met de Medische vereenigd was, merckte ick Daniel in de heilige Boecken, dat het getal der jaren, van dewelcke het woort des HEEREN tot den Propheet Jeremiam geschiet was, in 't vervullen der verwoestingen Jerusalems, of de tijd der Babylonische gevangenis, op tseventigh jaer, bepaeld was.

B. *Hierop volgt het gebed zelvs*, *vs.* 3-19. *Het behelst.*
A. *Eene ootmoedige schuldbelijdenis*, *vs.* 3-14.

3. Ende ick ſtelde mijn aengeſichte tot Godt den Heere, mijne aendacht van alles aftrekkende, om [*hem*], die de lotgevallen der volken beſlist, ernſtig te ſoecken [*met*] den gebede, ende ſmeeckingen, met vaſten, ende ſack, ende aſſche, en alle teekenen van verootmoediging.

4. Ick badt dan tot den HEERE mijnen Godt, welken ik oprechtelyk diende, ende dede belijdeniſſe van mijne en mijnes volks overtredingen, ende ſeyde: Och Heere, gy groote ende verſchrickelicke Godt, wiens volmaektheden oneindig zijn, (*a*) die, wegens den luister van zijne heiligheid, zeer te duchten is, en die het verbont, of de verbindtenis, door geſtaefde belovten, ende den overvloed van zijne weldadigheid, in het vervullen van die belovten, houdet en bevestigt, dien die hem lief hebben, ende deze lievde betonen, door ſijne geboden te houden.

5. (*b*) Wy, ik, en het ganſche volk der Joden, hebben geſondigt, ende hebben onrecht gedaen, ende godtlooſlick gehandelt, ende gerebelleert, met af te wijcken van uwe geboden, ende van uwe rechten.

De Propheet gebruikt hier eene opeenſtapeling van woorden, welke alle voor zondigen genomen worden, maer evenwel elk van eene byzondere beteekenis zijn, zo dat zy de ongerechtigheid vertonen, in al derzelver ſnoodheid en verzwarende omſtandigheden. — Het eerſte woord, *zondigen* vertaeld, zegt eigenlyk uitglippen, van den weg aftreden; het ander *onrecht te doen* beteekent eigenlyk verdraeien, averechtsch handelen; het derde *godlooslyk handelen* vertoont ons het woelen van iemand, die alles beroert en omkeert; het vierde *rebelleeren*, eigenlyk glad,

(*a*) Deut. 7: 9. (*b*) Pſalm 106: 6. Jeſ. 64: 5, 6, 7.

en door gladheid onhandelbaer zijn, wijst ons naer het gedrag van eenen wederfpanneling, die niet te beteugelen is. — Door alle deze uitdrukkingen fchildert DANIEL de hooggaende boosheid der Joden, in hare trapsgewijze opklimming. Hy ftelt zijn volk voor als zulken, die van den rechten weg der Godlyke geboden waren afgeweken, die averechtsch gehandeld en alles beroerd hadden, en welker wederfpannigheid zo hoog geklommen was, dat 'er geen beteugelen aen ware.

De Propheet fpreekt, in den eerften perfoon, en fluit zich zelven mede in, omdat hy een lid was van het Joodfche volk, onder dezelvde oordeelen zuchtte, en zich ook zijner fchulden bewust was.

6. Ende wy en hebben niet gehoort nae den raed en de vermaningen van uwe dienftknechten de Propheten, die in uwen name fpraken tot onfe Koningen, onfe Vorften, ende onfe vaders, ende tot allen volcke des lants, dat de zonden, door de bekeering, moesten worden afgebroken.

7. By u, o Heere, den opperften Richter, is de gerechtigheyt, Gy hebt uwe onkreukbare rechtvaerdigheid geopenbaerd, in het voorfchrijven van billyke wetten, en in geduchte oordeelen, over onze zondige Natie, maer by ons de befchaemtheyt der aengefichten, gelijck het is te defen dage, naerdien wy met fchaemte erkennen moeten, dat wy de onheilen, onder welke wy zuchten, rechtmatig verdiend hebben. Zodanig is het gelegen, met ons ganfche volk in het gemeen, en met elken perfoon in het byzonder; de fchuld en de fchaemte is by de mannen van Juda, ende de inwoonderen van Jerufalem, ende geheel Ifraël, die naeby Babel, ende die verre, door het geheel gebied der Meden, verfpreid zijn, in alle de landen daer gyfe henen gedreven hebt, om hare overtredinge, daer mede fy tegen u overtreden hebben.

8. O Heere, gy rechtvaerdige Richter, by ons alle, niemand uitgezonderd, is de befchaemtheyt der aengefichten, by onfe Koningen, by onfe Vorften,

ende

ende by onse vaderen: om dat wy tegen u gesondigt, en uwe bevelen openlyk geschonden hebben.

9. (c) By den Heere onsen Godt, die Jacobs nakomelingen, tot het volk van zijn byzonder eigendom, heeft aengenomen, zijn de barmhertigheden, ende vergevingen, zodat Hy genegen zy, om ons genade te bewijzen, alhoewel wy tegen hem gerebelleert, en onze boosheid, tot den hoogsten trap van wederspannigheid, gebracht hebben.

10. Ende wy en hebben de stemme des HEEREN onses Godts, die ons billyke en heilzame wetten had voorgeschreven, niet gehoorsaemt, dat wy in sijne wetten wandelen souden: die hy gegeven heeft voor onse aengesichten, door de hant sijner knechten de Propheten.

11. Maer Heer, wel verre daervan daen, geheel Israël heeft uwe wet overtreden, met af te wijcken, dat sy uwe stemme niet en gehoorsaemden; daerom is over ons uytgestort die (d) vloeck, ende de ontzachlyke bedreiging, welke die plechtige eedt bevestigt, die geschreven is in de wet Mose, des knechts Godes, dewijle wy tegen hem, aen welken wy alles verschuldigd waren, en die ons zulke heilzame bevelen had voorgeschreven, zo grouwzaem en moedwillig gesondigt hebben.

12. Ende hy heeft zijne bedreiging vervuld, en sijne woorden bevestigt, die hy gesproken heeft tegen ons, ende tegen onse Richters, die ons richteden, brengende over ons een groot quaet; 't welck niet geschiet en is onder den gantschen hemel, gelijck aen Jerusalem geschiet is.

Het kwaed of het oordeel, over het Joodsche volk gekomen, was ongemeen, *het welk niet geschied is, onder den gantschen hemel, gelijk aen Jerusalem geschied is.* Dit ongemeene ligt niet daerin, als of 'er nooit meer volken wech-

(c) Psalm 130: 3, 7. Klaegl. 3: 22. 8: 8. (d) Levit. 26: 14, &c. Deuter. 27: 15, &c. ende 28: 15, &c. ende 29: 20, &c. ende 30: 17, &c. ende 31: 17, &c. ende 32: 19, &c. Klaegl. 2: 17.

gevoerd, en steden verwoest waren; maer daerin, dat Jerusalem, zulke uitmuntende voorrechten bezittende, als zijnde de Stad des groten Konings, alwaer de HEER zijn vuur en haerdstede had, nochtans, op zulk eene geduchte wijs, was bezocht geworden.

13. Gelijck als in de wet Mose geschreven, en ons volk, in geval van wederspannigheid, bedreigd is, [*alsoo*] is al dat quaet over ons gekomen, tot eene rechtvaerdige straf van onze boosheid, ende, onder alle deze oordeelen, zijn wy nog verhard gebleven: want wy en smeeckten het aengesichte des HEEREN onses Godts niet, afkeerende van onse ongerechtigheden, ende verstandelick acht gevende op uwe waerheyt, in het uitvoeren van uwe bedreigingen.

14. Daerom heeft de HEERE over het quade gewaeckt, betonende dat hy wakker zy, het kwade zie, en het zelve niet ongestraft laten kunne, ende hy heeft het welverdiende oordeel over ons gebracht: want de HEERE onse Godt is rechtveerdigh in alle sijne wercken die hy gedaen, en in alle de oordeelen, welke Hy ons toegezonden heeft, dewijle wy sijne stemme, in weerwil van alle vermaningen en bedreigingen, niet en gehoorsaemden.

15. (*e*) Ende nu, o Heere onse Godt, (*f*) die gy uw volck uyt Egyptenlant uytgevoert hebt, met eene stercke hant, en de kennelykste proeven van uw wonderdoend Alvermogen, ende hebt u eenen name gemaeckt, door openbare bewijzen te geven van uwe hoogheid. Uw grote naem is allerwegen onder de heidenen bekend geworden, gelijck hy is te desen dage: wy hebben gesondigt, wy zijn godtloos geweest.

B. *Na deze belijdenis laet* DANIEL *zijne smeekbede zelve volgen, vs. 16-19.*

16. O Heere, nae alle uwe gerechtigheden, laet doch,

(*e*) Ps. 105: 7. ende 106: 47. (*f*) Exod. 32: 11.

doch het geduchte uitwerksel van uw toorn ende uwe grimmigheyt afgekeert worden van uwe stadt Jerusalem, uwen heyligen bergh Zion: want om onser sonden wille, ende om onser vaderen ongerechtigheden, zijn Jerusalem ende uw gansche volck tot versmaetheyt by alle de volken, die rontom ons zijn.

DANIEL legt deze uitdrukking, *na alle uwe gerechtigheden*, tot eenen grondslag van zijne smeking; maer had het niet veel beter gepast, op Gods barmhartigheden te pleiten? — Dan DANIEL beschouwde Gods gerechtigheid tweezins, deels zo als zy de handhaving van zijne beledigde Majesteit vordert, en daeraen had de HEER voldaen, door de 70 jarige gevangenis; deels voor zo ver God het goede beloovd had, en derhalven verplicht was zijn woord te houden. Gods gerechtigheid eischte derhalven, dat hy gedacht aen zijn oprechte volk, nadat Hy de zonden gestraft had. Daerom zegt DANIEL met nadruk, *na alle uwe gerechtigheden.*

17. Ende nu, o onse Godt, hoort gunstig nae het ootmoedig gebedt uwes knechts, ende nae sijne smeeckingen, ende doet uw aengesichte, met blijken van gunst en zegenende goedheid, lichten over u heyligdom, dat verwoest is: om des Heeren wille.

Om des HEEREN *wil*, dat is, om uwes zelvs wil, tot roem van uwe volmaektheden, gelijk vs. 19. — Dan men behoevt hier het onderscheid der Godlyke persoonen niet uit het oog te verliezen. Men kan door den HEER, den tweeden persoon, den MESSIAS verstaen. Deze uitdrukking sluit dan niet alleen allen waen van eigene gerechtigheid uit, maer wijst ook tevens aen, dat de grond der smeking gelegen zy in den MESSIAS, deels aengemerkt als den HEER, de gerechtigheid van zijn volk, in welken alle Gods beloften moesten vervuld worden; deels aengemerkt, als Immanuel, die in zijn land verschijnen zou, Jes. VII.

18. Neygt uw oore, mijn Godt, om de noden van uw volk op te merken; ende hoort gunstig naer mijne smekingen, doet uwe oogen op, door gunstig

acht te geven, op de noden van uw volk, ende fiet met ontferming onfe verwoeftingen, ende den akeligen toeftand van Jerufalem, de ftadt die nae uwen name genoemt, en daer de gedachtenis van uwen naem gefticht is: want wy en werpen onfe fmeeckingen voor uw aengefichte niet neder, op grond van onfe eigene gerechtigheden, maer wy vestigen onze hoop en verwachting alleen op uwe barmhertigheden, die groot zijn.

19. O Heere hoort, o Heere vergeeft, o Heere merckt op, ende doet 'et, en vertreckt het niet; Om uwes felfs wille, o mijn Godt: want uwe ftadt, ende uw volck, is nae uwen name genoemt.

De inhoud der fmeking zelve behelst vijf onderfcheidene voorftellen: *hoor*, *vergeev*, *merk op*, *doe het*, en *vertrek het niet*, waervan de twee eerfte elk, omtrent eenen perfoon, maer de drie laetfte, omtrent den zelvden perfoon, bepaeld zijn; zodanig dat wel deze dingen aen de drie perfonen gemeen zijn, maer evenwel in het huishoudelyk beftaen, ten opzichte van Gods handelingen met dat oude volk, gevoeglyk kunnen onderfcheiden worden.

Brengt men de eerfte uitdrukkingen; *o Heer hoor*, in een byzonder opzicht tot den Vader, dan befchouwt DANIEL hem, als den Richter van zijn volk, dit rechtvaerdig zijne goedertierenheid inhield, en zijnen toorn openbaerde. De Propheet fmeekt derhalven den HEER, om afwending van zijne gramfchap, en toekeering van zijne gunst, door het herbouwen van Jerufalem, en het wederbrengen der Joden in hun Vaderland, opdat de MESSIAS, ter zijner tijd, tot Stad, Tempel, en Land, zou kunnen komen. — Dan volgt 'er eene tweede bede tot den ZOON; *o Heer vergeev*. Dit vergeven behoort aen den Vader, als Richter, en in zo ver ligt het zelve reeds in de bede om verhoring; maer de vergeving komt den ZOON toe, als Borg, die dezelve verwerven moest. DANIEL fmeekt derhalven, dat de MESSIAS de overtredingen der Joden, met zijne aenftaende gerechtigheid bedekken, en hen verlosfen wilde, door zijne lievde en genade, als in de vorige dagen. — De drie

laetfte

laetste beden, *o Heer merk op, doe het, en vertrek het niet*, kunnen byzonder op den Heiligen Geest worden toegepast. Dezen is het *opmerken* eigen, voor zo ver de Heilige Geest het opzicht heeft op de gebeden, tot welke Hy de gelovigen bekwaem maekt, Rom. VIII, en daerom wederom acht geevt, op zijn eigen werk. *Doen* is een gemeen woord, betrekkelyk tot alles, wat te voren begeerd was, en wijst ons tot de uitvoering van alles, waerom de Propheet gebeden had. Trouwens de herstelling van Israëls geheele huis wordt aen den Heiligen Geest toegeeigend, Ezech. XXXVII, en deze zou geschieden, niet door kracht of geweld, maer door des HEEREN Geest, Zach. IV: 6. Er wordt eindelyk bygevoegd, *vertrek het niet*. *Vertrekken* is uitstellen. Er was een tijd bepaeld, om genadig te zijn, maer het zag 'er nog weinig naer uit. DANIEL bad daerom, dat de HEER het niet vertrekken of uitstellen wilde, maer zich krachtdadig opmaken, om zijne belovten te vervullen. De drangreden is tweeledig. — Eerst *om uwes zelvs wil*, dat is, ter verheerlyking van uwe oneindige volmaektheden. — Er komt by: *want uwe Stad, en uw volk, is naer uwen naem genoemd.* Eigenlyk staet 'er: *uw naem is genoemd*, dat is, aengeroepen, *over uwe Stad*, dat is Jerusalem, welke de HEER, tot den zetel van zijnen plechtigen eerdienst, verkozen had, *en over uw volk*, dat is de Joden, welke de HEER, tot het volk van zijn byzonder eigendom, had aengenomen. Misschien wordt 'er gezien op Salomons gebed, by de inwijding van den Tempel, 1 Kon. VIII. Voor het overige had de HEER zelve Jerusalem zijne Stad, en de Joden zijn volk genoemd, Jes. XLV: 13. Ps. LXXXI: 14; ook werden de Joden, door de heidenen, het volk van JEHOVAH geheten, Ezech. XXXVI: 20.

II. *De Openbaring zelve vinden wy, vs.* 20-27.

א. *De Engel* GABRIEL *verscheen den Propheet, en maekte hem eene zeer merkwaerdige Godspraek bekend, vs.* 20-23.

ב. *Deze Godspraek wordt woordelyk opgegeven, vs.* 24-27.

20. Als ick nogh sprack, ende badt, ende be-

leedt mijne fonde, ende de fonde mijnes volcks van Ifraël, ende mijne fmeeckinge nederwierp voor het aengefichte des HEEREN mijnes Godts, dat Jerufalem en de Tempel mogten herbouwd worden, om des heyligen bergs wille mijnes Godts:

21. Als ick nogh fprack in den gebede: fo quam de man Gabriel, dien ick in den beginne, of voorheen, in een Gefichte gefien hadde, vergel. Kap. VIII: 18, fnellick gevlogen, my aenrakende ontrent den tijt des avont-offers.

Zommigen verftaen door GABRIEL eenen ongefchapen Engel, vertalende zijnen naem, door *fterkte van den fterken God.* Dan wy kunnen gene genoegzame redenen voor dit begrip vinden, en voegen ons daerom liever by anderen, die aen eenen gefchapen Engel denken, maer bepaeldelyk aen eenen uitmuntenden, onder die verhevene wezens, die in de Heilige Schrivt, onder den naem van Engelen, bekend ftaen. — Deze GABRIEL *kwam fnellyk gevlogen.* Hier uit hebben fommigen afgeleid, dat hy in eene gevleugelde gedaente verfchenen zy. Dan, onzes erachtens, wordt het best zo begrepen, dat deze uitdrukking eenvouwig de fnelle en onverwachte aenkomst van dezen Engel te kennen geve. — *Hy raekte* DANIEL *aen*, het zy om hem in den yver van zijn ootmoedig gebed te ftuiten, en te doen letten op het gene de HEER hem zou laten bekend maken, het zy om hem, uit zijne ontfteltenis, waerdoor hy als geheel buiten zich zelven was, wederom te recht te brengen, vergel. Kap. VIII: 18.

22. Ende hy onderrichtede [*my*], omtrent de toekomende lotgevallen der Joden, ende fprack met my, ende feyde, Daniel, nu ben ick, op Gods bevel, van voor zijnen throon in den hemel uytgegaen, om u den fin te doen verftaen.

Om u den zin te doen verftaen. Behoudt men deze vertaling, dan liggen 'er twee zaken in deze woorden opgefloten, namelyk het ontdekken van Gods Raed, nopens de vervulling van DANIELS begeerte, en de nadere verklaring daervan. — Dan men zal het al zo goed op deze

wijs

wijs overzetten: *om u verstand te leeren*, dat is, om u kennis te geven van Gods voornemen, en u daerin zo te onderwijzen, dat gy weten moogt wat 'er zy, in den raed des HEEREN.

23. In den beginne uwer smeeckingen is het woort, of *een woord*, eene Godspraek, omtrent de herbouwing van Stad en Tempel, en de verdere lotgevallen der Joden, uit des HEEREN mond uytgegaen. Dit woord is aen de Hemellingen bekend gemaekt, ende ick ben op des HEEREN bevel gekomen, om [*u dat*] te kennen te geven, want gy zijt een seer gewenscht [*man*]: verstaet dan dit woort, dring als het ware, met uwe aendacht, in het zelve door, ende merckt op dit Gesichte, het welk my en anderen Engelen in den hemel vertoond is.

DANIEL heet hier *een zeer gewenscht man*. — Eigenlyk staet 'er naer den letter, *gewenschte* of *begeerde gy*. Zommigen vertalen het daerom: *want gy hebt begeerd*, dat is, gy zijt een man vol begeerten, naer den welstand van Jerusalem en uw volk. Anderen verstaen 'er door eenen man, die gewenscht of begeerd wordt, aengenaem in Gods oogen, en bemind by de menschen, vooral by de Godvruchtigen.

B. *De Godspraek*, *welke vs.* 24-27. *woordelyk wordt opgegeven*, *behelst twee hoofddeelen.*

A. *Eerst wordt 'er in het algemeen voorspeld*, *dat 'er een tijdperk van* 70 *jaerweken*, *of* 490 *jaren*, *bepaeld ware*, *voor het eindigen van het welke het gansche ontwerp der verlossing van zondaren zijn volkomen beslag verkrijgen zoude*, *vs.* 24.

24. Tseventigh weken of zeventallen zijn bestemt, en, op eene bepaelde maet, afgesneden. Deze zeventig weken maken de bepaelde tijdmaet uit, welke verlopen zal, over de Joden, uw volck, ende over uwe heylige stadt Jerusalem, alwaer gy uit het bloed der Koningen gesproten zijt, vergel. Kap. I: 3. Binnen dezen tijdkring zullen de gebeurtenissen, welke ik thans

gereed ſtae te voorſpellen, van tijd tot tijd voorvallen. Dit tijdperk is bepaeld, om binnen het zelve het ganſche ontwerp der verloſſing van zondaren te voltooien, om de overtredinge te ſluyten, ende om de ſonden te verſegelen, ende om de ongerechtigheyt te verſoenen, ende om eene eeuwige gerechtigheyt aen te brengen; ende om het Gezichte, ende den Propheet, en de Godlyke Openbaringen, door des HEEREN knechten, uit zijnen naem verkondigd, te verſegelen, ten einde en tot vervulling te brengen, voor zo ver alle de belovten der Propheten in CHRISTUS, op welken zy alle uitlopen, zullen voleindigd en vervuld worden, ende om de heyligheyt der heyligheden, het geestelyk gebouw der Kerke van het Nieuwe Testament, te ſalven en plechtig in te wijden.

Het een en het ander heeft eene nadere opheldering nodig.

A. De tijdsbepaling is, *zeventig weken zijn beſtemd over uw volk en uwe heilige Stad.*

Zeventig weken, elk eene week van zeven jaren, maken te zamen 490 jaren uit. — Het oorſprongelyk woord, door *week* vertaeld, zegt eigenlyk een zevental. Het wordt daerom genomen voor eene dagweek, beſtaende uit zeven dagen, Deut. XVI: 9. Dan 'er is geen twijffel aen, of wy hebben hier te denken aen jaerweken, elk van 7 jaren. Zeventig dagweken maken nog niet eens anderhalv jaer uit; en alle de zaken, welke vs. 24-27. voorſpeld worden, konden zekerlyk, binnen den engen omtrek van zulk eenen korten tijd, niet gebeuren. Ook was het by de Joden niet ongewoon, den tijd naer jaerweken te berekenen, vergel. Lev. XXV: 8. Voeg 'er by, dat DANIEL zelvs Kap. X: 2, 3. onderſcheidenlyk ſpreke, van *weken der dagen*, om ons als met den vinger aen te wijzen, dat hier weken der jaren bedoeld worden. — Dan, omtrent deze tijdsbepaling, rijzen natuurlyk twee vragen.

α. Waer moet het begin van deze 70 weken, of 490 jaren

jaren gesteld worden? — Zekerlyk niet *van den uitgang des woords*, van dien zelvden tijd, dat de Engel sprak, tot onzen Propheet, gelijk zommigen uit vs. 25 besloten hebben. Dit komt in het geheel niet uit met de tijdrekening: want van deze Openbaring, tot de geboorte van CHRISTUS, zijn reeds 532 jaren verlopen. Maer deze 70 weken beginnen met het 20ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, wanneer die Persische Koning, aen NEHEMIA, vryheid gav, om de muuren van Jerusalem te herbouwen, dit geschiedde 447 jaren voor de geboorte van CHRISTUS. — Dan, over dit beginstek der 70 weken, zullen wy, in het vervolg, nader handelen.

β. Waerom bepaelt de Godspraek dit tijdvak juist tot 70 jaerweken? waerom begint zy het zelve niet van dien zelvden dag, dat de Engel sprak tot DANIEL? — Deze tijd was juist geevenredigd, naer de 70 jaren der Babylonische gevangenis. Het tijdvak, binnen het welk 'er zeer gewichtige gebeurtenisfen, omtrent de Joden en Jerusalem, zouden voorvallen, wordt daerom bepaeld op zeventig jaerweken, een tijdperk juist 7 malen zo lang, als dat der Babylonische gevangenis.

B. Binnen dit tijdperk zouden 'er zeer gewichtige gebeurtenisfen voorvallen.

α. Eerst spreekt de Engel van de verzoening der zonden, *om de overtreding te sluiten, en om de zonden te verzegelen, en om de ongerechtigheid te verzoenen, en om eene eeuwige gerechtigheid aen te brengen.* — Alle deze uitdrukkingen wijzen ons kennelyk naer die volmaekte verzoening, welke de MESSIAS, wiens komst vs. 25. beloovd wordt, door zijnes zelvs offerande zou te weeg brengen. Het gansche ontwerp der verlossing van zondaren zou zijn vol beslag hebben, eer het bepaelde tijdperk van 70 weken geeindigd was. Men zou, tusschen deze uitdrukkingen, dit onderscheid maken kunnen, dat de eerste zie, op het wechnemen van de smet, de tweede, op de uitdelging van de

ſchuld, de derde op de bevrijding van de ſtraf der zonden, en de laetſte op de verwerving van een recht, op grond van het welk een zondaer, voor den eeuwigen Richter, beſtaen kan, en het welk zijne algenoegzame kracht uitoeffent, geduurende den afloop van alle de eeuwen. — Deze vierledige belovte behelst een bemoedigend antwoord, op de ootmoedige ſmeekbede van DANIEL. Hy had vs. 4-19. gebeden, dat Gods toorn, door de grouwelen der Vaderen rechtvaerdig ontſtoken, van het Joodſche volk en van Jeruſalem mogten afgeweerd worden. Hierop krijgt hy de verzekering, dat 'er een tijdkring van 70 jaerweken bepaeld ware, over het Joodſche volk, en de Stad Jeruſalem, binnen welken die heilige Stad niet alleen zou herbouwd, maer ook eene volkomene verzoening te weeg gebracht worden, met verwerving van algenoegzame genade, om harten en wandel te reinigen.

β. Er worden nog twee merkwaerdige byzonderheden bygevoegd, *en om het gezicht* enz.

a. *Om het gezicht en den Propheet te verzegelen.* — Er wordt van *het gezicht en den Propheet*, in het enkelvouwig getal, geſproken. Maer 'er is niets bekender, dan dat het enkelvouwig getal, zeer dikwijls, voor het meervouwige genomen worden. Zo heten alle de Openbaringen, welke JESAIAS, geduurende zijne ganſche bediening, ontvangen heeft, eenvouwig *het gezicht*, Jeſ. I: 1. Het *gezicht* beteekent Godlyke Openbaringen, door welke oudtijds toekomende zaken werden bekend gemaekt, en welke zich zo levendig aen de verbeelding vertoonden, als of zy werkelyk gezien wierden. De benaming van den *Propheet* wijst ons naer zulke perſonen, die met Godlyke Openbaringen verwaerdigd, en daerdoor in ſtaet geſteld werden, om toekomende dingen te voorzeggen; zodat *het gezicht en de Propheet* Godlyke Openbaringen beteekenen, door des HEEREN knechten, uit zijnen naem verkondigd. —

Deze

Deze zouden *verzegeld*, en ten einde gebracht worden, gelijk ook werkelyk gefchied is, voor zo ver alle de belovten der Propheten in CHRISTUS voleindigd zijn.

b. *En om de Heiligheid der Heiligheden te zalven.* — COLLINS vertaelt de uitdrukking *de heiligheid der heiligheden*, door den *Allerheiligften*, en verftaet 'er den Hogepriester door, zodat hier eenvouwig de herftelling van het Hogepriesterampt, in den tweeden Tempel, zou beloovd worden. Maer nergens heet de Hogepriester de Allerheiligfte; voeg 'er by, dat 'er, na de wederkomst uit Babel, gene zalving van den Hogepriester hebbe plaets gehad, en dat toenmaels de heilige zalv-oly niet meer voor handen ware. — Verkiest men evenwel de vertaling van den *Allerheiligften*, dan zou men 'er CHRISTUS door verftaen kunnen, die de Heilige is by uitnemendheid, en dan zal het *zalven* zien, op zijne verheerlyking aen 's Vaders rechtehand, waerdoor Hy in nadruk als Koning gezalvd is. — Dan wy blijven liever by onze Overzetting, *de Heiligheid der Heiligheden*, zodat 'er gezinfpeeld worde, op het oude Heiligdom, het welk tot den plechtigen eerdienst van den Allerhoogften gewijd was, en daerom meermalen de Heiligheid der Heiligheden genaemd wordt, Exod. XXX Lev. II, VI. Vermits nu de tweede Tempel, na de wederkomst uit Babel, niet gezalvd is, hebben wy hier te denken aen den geestelyken Tempel, de Kerk van het Nieuwe Testament. Deze Heiligheid der Heiligheden is gezalvd en plechtig ingewijd, toen de verhoogde MESSIAS, op den doorluchtigen Pinxterdag, de heilige zalv-oly van 's Geestes gaven, in onbekrompenen overvloed, heeft uitgeftort, en de grondflagen gelegd van zijn hemelsch Koningrijk, het welk de eeuwen verduuren zal.

B. *Vs.* 25-27. *worden verscheidene merkwaerdige gebeurtenissen voorspeld, welke, geduurende het gemelde tijdperk van LXX weken, en kort na het zelve, zouden voorvallen.*

a. *Het geen, geduurende de LXX weken, zou plaets hebben, vinden wy vs.* 25, 26.

Het gemelde tijdperk van LXX weken wordt vs. 25, 26, in drie onderscheidene tijdvakken verdeeld; het eerste is van VII weken, of 49 jaren; het tweede van LXII weken of 434 jaren; het derde van de eene week of 7 jaren.

a. *Vs.* 25. *spreekt de Engel* GABRIEL *van de VII eerste, en de daerop volgende LXII weken, geduurende welke de heilige Stad, maer op verschillende wijzen, zou herbouwd worden.*

25. Weet dan, ende verstaet; Van den uytgangh des woorts, om te doen wederkeeren, ende om Jerusalem te bouwen, tot op Messiam den Vorst, zijn seven weken, ende twee en tsestigh weken: de straten, ende de grachten sullen wederom gebouwt worden, doch in benaeuwtheyt der tijden.

Onze Overzetters hebben de zinsnijding van den Hebreeuwschen text niet behoorlyk in acht genomen. Het toonstip, Atnach genaemd, wijst ons aen, dat het tweestip (:) had moeten gesteld worden achter de uitdrukking, *zijn zeven weken.* Het is waer, de Hebreeuwsche toonstippen worden door zommigen gehouden, voor een byvoegsel van latere tijden, dan wat daervan ook wezen moge, zo veel is zeker, dat de zinsnijding, ter gemelder plaets, alle zwarigheden, welke anderszins onoplosbaer zijn, geheel wechneme.

a. Men leze derhalven, ten aenzien der VII eerste weken: *weet dan en verstaet, van den uitgang des woords, om te doen wederkeeren, en om Jerusalem te bouwen, tot op* MESSIAS *den Vorst, zijn zeven weken:*

1. GABRIEL begint dit ſtuk, met deze opwekking aen den Propheet: *Weet dan en verſtaet*, dat is, volgens den nadruk van het oorſprongelyke: „ leg het geheim, „ het welk ik u thans mededeel, in uw verſtand „ wech; let aendachtig op mijne boodſchap, om de „ verborgenheid der toekomende tijden, welke ik u „ zal bekend maken, grondig te begrijpen, en ver- „ kondig ook deze Openbaring aen uwe volksge- „ noten, met vermaning om daerop nauwkeurig acht „ te geven."

2. Hierop nu volgt de Godſpraek zelve, omtrent het gene 'er, geduurende het eerſte tijdvak van VII weken of 49 jaren, gebeuren zoude: *van den uitgang des woords, om te doen wederkeeren* enz.

—. *Van den uitgang des woords.* — Over het algemeen zijn de Uitleggers van oordeel, dat hier het beginſtek bepaeld worde, van waer de LXX jaerweken moeten gerekend worden. De oordeelkundigſten verſtaen, door dezen *uitgang des woords*, dien tijd, op welken de Perſiſche Koning, ARTAXERXES LANGHAND, een bevelſchrivt uitgav, waerby NEHEMIA vryheid kreeg, om de muuren van Jeruſalem te herbouwen, Neh. II: 1-9. Dit geſchiedde 447 jaren, voor de geboorte van CHRISTUS — Zo veel is waer, dat de LXX weken beginnen, met het 20ſte jaer van ARTAXERXES LANGHAND, wanneer hy het gemelde bevelſchrivt heeft uitgegeven. Van daer zijn, tot den dood van den MESSIAS, gelijk vs. 26. bepaeld wordt, juist VII weken en LXII weken verlopén, te zamen LXIX weken, of 483 jaren. — Maer, met dit alles, wordt hier de bepaling van het beginſtek der LXX weken niet bedoeld; hier wordt niet geſproken *van den uitgang eenes* menſchelyken, maer eenes Godlyken *woords*. Te weten vs. 23. had de Engel tot DANIEL gezegd, dat 'er, in het begin zijner ſmeking, een woord van God was uitgegaen. Dit Prophetisch woord nu, het welk uit Gods mond was uitgegaen,

omtrent de volgende lotgevallen van de Joden en van Jerusalem, wordt hier ook bedoeld; of zou de Engel, in zulk een kort voorstel, de uitdrukking van *den uitgang des woords*, in twee verschillende beteekenissen, nemen, eerst van eene Godspraek, en daerna van een menschelyk bevelschrift? — Wy vertalen het daerom, met den Heer SCHUTTE, *uit hoofde van den uitgang des woords*; zodat deze uitdrukking onmiddelyk zamenhange, met de vorige opwekking, *weet dan en verstaet*, en de zin deze zy: „ *weet dan en verstaet, uit hoofde* „ *van den uitgang des woords*, de overweging van „ het Prophetisch woord, het welk, in het begin „ uwer smeking, uit Gods mond is uitgegaen, „ omtrent de lotgevallen van de Joden en van de „ Stad Jerusalem, moet u aensporen, om daerop „ verstandig acht te geven, en deze Openbaring „ aen uwe landgenoten mede te deelen."

— —. Maer wat was de inhoud van dit Godlyk woord, waerop DANIEL verstandig letten moest? *om te doen wederkeeren* enz.

/. In het gemeen is het, *om te doen wederkeeren en Jerusalem te bouwen.* — Wie zouden *wederkeeren*? Dit wordt niet bepaeld; zekerlyk kan men niet denken, aen de wederkeering der Joden, uit Babel naer hun Vaderland: want dit geschiedde reeds in het eerste jaer van CYRUS, en van daer, tot de geboorte van CHRISTUS, zijn meer dan LXX weken, namelyk 531 jaren verlopen. Maer de Grondtext heldert de zaek volkomen op. Er staet naer den letter, *om te doen wederkeeren en te bouwen Jerusalem*, zodat beide het *wederkeeren* en het *bouwen*, tot *Jerusalem*, betrekkelyk zijn. Nu zal de zaek allerduidelykst wezen, wanneer wy het eerste woord, in plaets van *wederkeeren*, met onze Randschrijveren vertalen, door *herstellen*, gelijk het ook genomen wordt, Gen. XL: 13. Ezech. XVI: 55. De zakelyke zin is der-

derhalven deze: „ DANIEL, let nauwkeurig op „ deze Godſpraek, en zijt verzekerd, dat de „ verwoeste Stad Jeruſalem zal herſteld, en „ wederom opgebouwd worden."

//. De woorden, *tot op* MESSIAS *den Vorst*, zijn hier vooral opmerkelyk.

§. Onder den naem van MESSIAS, die eenen gezalvden beteekent, wordt hier, buiten allen twijffel, de beloovde Verlosſer van zondaren bedoeld, die, van wegen zijne eeuwige verordeneering tot zijne verhevene ampten, in nadruk, is de CHRISTUS de gezalvde, Spreuk. VIII: 23. — Het woord MESSIAS komt hier zekerlyk voor, als een eigen naem, naerdien de text het anders geheel onzeker laten zou, van welken perſoon 'er geſproken worde. Het is waer, dat woord wordt meermalen in het gemeen genomen, van zulke perſonen, die door God zelve tot een zeker ampt geſchikt waren. Dan het is zeer opmerkelyk, dat zulke perſonen nooit volſtrektelyk den naem van MESSIAS of *gezalvden* dragen; de Hogepriester heet wel de gezalvde Priester, maer nimmer alleen de Gezalvde, en de Koningen heten wel gezalvden des HEEREN, maer nooit volſtrektelyk de gezalvden, Lev. IV: 5, 16. Jeſ. XLV: 1. — De MESSIAS is hier de gezalvde by uitnemendheid, onze gezegende Verlosſer, die wijders beſchreven wordt als de *Vorst*, en ook, in vollen nadruk, de Vorst en de Koning is.

§§. De tijdsbepaling *tot op* MESSIAS *den Vorst*, geevt te kennen, dat de Stad Jeruſalem, welke toenmaels verwoest lag, zou herbouwd worden en in ſtand blijven, tot op de dagen van den MESSIAS. — De HEER laet derhalven aen DANIEL veel meer beloven, dan hy geſmeekt had. Hy had vs. 16, 17. eenvouwig

gebeden, om de herbouwing van Jerusalem; maer hy kreeg tevens de verzekering, dat het herbouwde Jerusalem zou stand houden, en niet meer verwoest worden, tot op de dagen van den MESSIAS.

§§§. Er wordt bygevoegd, *zeven weken*, dat is 49 jaren. — Dit kan zekerlyk niet beteekenen, dat 'er van het begin der herbouwing van Jerusalem, tot op MESSIAS den Vorst, 49 jaren verlopen zouden. Dit is met de uitkomst blijkbaer strijdig. Deze VII weken zijn, volgens de Hebreeuwsche zinsnijding, gelijk wy gezegd hebben, betrekkelyk tot het herbouwen van Jerusalem. — Maer wat zou 'er nu geschieden, geduurende die VII weken? Dit wordt niet uitdrukkelyk gezegd, maer wy kunnen het, uit het verband van zaken, ligtelyk opmaken. Geduurende de volgende 62 weken, zou de herbouwing en versiering van Jerusalem worden voortgezet, *in benauwdheid der tijden*, vs. 25b. Derhalven zou Jerusalem, geduurende de VII eerste weken, in rust en kalmte herbouwd worden.

Dit is ook, door de uitkomst, allerduidelykst bevestigd. — De LXX weken beginnen, met het 20ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, van daer, tot op den dood van den MESSIAS, zijn juist VII weken, en LXII weken, te zamen LXIX weken, of 483 jaren verlopen. In het 20ste jaer van zijne Regeering, gav de gemelde ARTAXERXES, aen NEHEMIA, de vryheid, om de muuren van Jerusalem te herbouwen, Neh. II: 1-9. — Koning CYRUS had, reeds 84 jaren te voren, aen de Joden vryheid gegeven, om naer hun Vaderland weder te keeren, en den Tempel te herbouwen, Ezr. I: 1-4; maer van Jerusalem te herstellen, wordt in dit bevelschrivt

geen

geen enkel woord gesproken. Ten tijde van SMERDIS, werden de Joden door de Samaritanen aengeklaegd, dat zy Jerusalem met hare muuren herbouwden, Ezr. IV: 12; maer dit was eene loutere lastering. Er zullen, by den herbouwden Tempel, wel eenige huizen zijn opgeslagen, maer in het 20ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, waren 'er nog gene aenzienlyke gebouwen: Jerusalem werd slechts dorpsgewijs bewoond, en de muuren lagen nog woest, zodat 'er niets gevonden wierd, het welk eenigzins geleek, naer eene gesterkte Stad, Neh. VII: 4 — In het gemelde 20ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, van waer de LXX weken beginnen, ging NEHEMIA naer Jerusalem op reis, en de herbouwing van die Stad, met muuren, poorten, torens, en vestingwerken, werd binnen korten tijd voltrokken, Neh. III—VII. Geduurende VII weken of 49 jaren, leevden de Joden binnen het herbouwde Jerusalem, in rust en vrede, tot op het 50ste jaer, omtrent welken tijd NEHEMIA gestorven, en door Heidensche Landvoogden opgevolgd is.

II. Geduurende de volgende 62 weken, werd de versterking van Jerusalem voortgezet, maer onder grote benauwdheden. Dit wordt vs. 25b. voorspeld: *en LXII weken, de straten en de grachten zullen wederom gebouwd worden, doch in benauwdheid der tijden.*

1. Deze *LXII weken*, of 434 jaren, zouden op de eerstgemelde VII weken volgen. Geduurende dit tweede tijdvak, zouden *de straten en de grachten wederom gebouwd worden.* Dit geevt in het algemeen te kennen, dat de geheele Stad Jerusalem zou herbouwd, en van tijd tot tijd meer en meer versterkt worden. — *Straten* zijn wegen in de Stad, en wel, volgens de kracht van het grondwoord, brede straten, opene pleinen. — Het ander woord *grachten* is vry duister. Eigenlyk ge-

zegde grachten waren 'er niet te Jerusalem; het oorspronkelyk woord zegt eigenlyk iets, het welk gescheurd is, en met geweld afgebroken. Wy zouden daerom lievst denken, aen vestingwerken en prachtige gebouwen, welke door de Chaldeeuwen, by het innemen van Jerusalem, en het verbranden van den Tempel, geheel verwoest waren; de Griekfche Vertaling en die van LUTHER nemen het ook voor vestingwerken. — Trouwens de Stad Jerusalem is, geduurende dat tweede tijdvak van LXII weken of 434 jaren, van het begin der regeering van ARTAXERXES MNEMON, tot op den dood van den MESSIAS, van tijd tot tijd meer en meer versterkt, en ten laetsten onverwinbaer gemaekt.

2. *Doch* dit zou geschieden *in benauwdheid der tijden*, dat is, in tijden van ellende en verdrukking. — Indedaed, geduurende die LXII weken, waren het kommerlyke tijden voor de Joden. Na den dood van NEHEMIA, stonden zy niet meer onder Joodsche, maer onder Heidensche Landvoogden. Het Persische Hov leide hun zware schattingen op; en hoe groot waren de benauwdheden, onder ALEXANDER *den Groten*, de Egyptische en Syrische Koningen, als mede onder de Romeinen?

b. Vs. 26. voorspelt de Engel, wat 'er in het derde tijdvak van éène week gebeuren zoude.

26. Ende na die gemelde twee en tseftigh weken, zal de laetste of zevenstige week volgen. Alsdan sal de Messias, door eenen geweldigen dood, uit het land der levendigen, als een misdadiger uytgeroeyt worden, maer 't en sal niet voor hemselven zijn. Hy zal dezen geweldigen dood ondergaen, als plaetsvervangende Borg van zondaren, ten nutte van zijn volk, en ter eeuwige behoudenis van allen, die in Hem geloven zullen, ende een volck des Vorsten, 't welck komen sal, sal de stadt ende het heyligdom verderven, ende sijn

cynde

eynde ſal zijn met eenen overſtroomenden vloet, ende tot het eynde toe ſalder krijgh zijn, [*ende*] vaſtelick-beſlotene verwoeſtingen.

Na de laetstgemelde LXII weken vs. 25b, *is de* MESSIAS *uitgeroeid.* Dit komt volmaekt uit met de tijdrekening. De Heer CHRISTUS is gekruist, in het 19de jaer van den Keizer TIBERIUS, het 33ſte van onze gewone Jaertelling, en van het 20ſte jaer van ARTAXERXES LANGHAND, tot het 19de van den Keizer TIBERIUS, zijn juist verlopen VII weken en LXII weken, te zamen LXIX weken, makende 483 jaren uit.

Dit uitroeien van den MESSIAS *zou niet voor hem zelven zijn.* Eigenlyk ſtaet 'er, *niets voor hem*, of *niets aen hem.* Het kan gevolgelyk ook te kennen geven, dat 'er niets aen den MESSIAS zijn zoude, niets namenlyk, het welk zulk eene uitroeijing verdiende; dat hy onſchuldig, zonder eenige misdaed begaen te hebben, zou gedood worden, om de zonden te niet te doen, door zijnes zelvs offerande.

Een volk des Vorſten, het welk komen zal, zal de Stad en het Heiligdom verderven. — Behoudt men deze vertaling, dan hebben wy, door *het volk des Vorſten, het welk komen zal*, de Romeinen te verſtaen, en dan zal de *Vorst* TITUS VESPASIANUS wezen, die de Romeinen, als Veldheer, tegen Jeruſalem heeft aengevoerd. De Romeinen maekten een *volk* uit, eene grote menigte, en tevens een volk, dat is eene beſchaevde Natie. Dit volk zou *komen* en wel van verre, om de *Stad*, dat is Jeruſalem, en het *Heiligdom*, dat is den Tempel, *te verderven* en te verwoesten. Deze gebeurtenis is bekend. — Maer met dit alles, ſchijnt zy hier niet bedoeld te worden. Wy voegen ons by de zulken, die den oorſprongelyken text naer den letter, van woord tot tijd, op deze wijs overzetten: *die Stad en dat Heiligdom zullen verderven het volk van den Vorst, die komt.* Het wijst zich van zelve, dat *die Stad en dat Heiligdom*, dat is, Jeruſalem en de Tempel, volgens eene zeer gewone ſpreekmanier, genomen worden, voor de inwoneren van Jeruſalem, en de opzieneren van den Tempel; met één woord de Joden, en de Opperhoofden van hunnen Kerk- en Burgerſtaet. *De*

Vorst die komt, is die zelvde *Vorst*, van welken vs. 25. gesproken is, de MESSIAS namelyk, die de Vorst en de Koning is in nadruk. Dit ſtrookt veel beter met de regelen der Uitlegkunde, dan door den *Vorst* vs. 25. den MESSIAS, en hier, onder dien zelvden naem, TITUS VESPASIANUS te verſtaen. Het *komen* van dezen Vorst ziet op de verſchijning van Gods zoon in het vleesch; in dezen zin, wordt den MESSIAS meermalen een komen toegeſchreven. *Het volk* van dezen Vorst wijst ons naer de Christenen, die den MESSIAS, in weerwil van zijnen ſchandelyken dood, als den zodanigen zouden eerbiedigen. — Het ganſche voorſtel: *die Stad en dat Heiligdom zullen verderven het volk van den Vorst, die komt;* geevt derhalven, in den zakelyken zin, te kennen, dat de Joden, en vooral hunne Opperhoofden, het volk van den MESSIAS, of de Christenen, op eene wreedaertige wijs, vervolgen zouden. De vervulling is, uit de Handelingen der Apostelen, zeer bekend.

Zijn einde zal zijn met eenen overſtromenden vloed. — *Zijn einde*, wiens einde? Zekerlyk het einde van den MESSIAS, als zijnde het naeste onderwerp, tot het welk deze uitdrukking, volgens de ſchikking der Hebreeuwſche woorden, hare betrekking hebben kan; nu wordt iemands *einde* bepaeldelyk genomen, voor zijnen dood of levenseinde, Pſ. XXXIX: 5 — *Een overſtromende vloed* is eene vreesſelyke overſtrooming, welke met groot geweld voortgedreven, alles, wat in den weg ſtaet, medevoert, en niets overlaet, dan akelige teekenen van vernieling. Zulk eene overſtroming is een zeer gepast zinbeeld van Gods geduchte oordeelen. Dit gedeelte der Godſpraek geevt derhalven te kennen, dat het vermoorden van den MESSIAS eenen geheelen vloed van de meest geduchte oordeelen, voor het Joodſche volk, ten gevolge hebben zoude.

Tot het einde toe zal 'er krijg zijn, (ende) vastelyk beſlotene verwoestingen. — De Onzen hebben het woordje *ende* ingelascht. Dan deze invulling is niet nodig. Er ſtaet eigenlyk: *tot het einde van den krijg zal 'er zijn het vastelyk beſlotene der verwoestingen.* — Door dezen *krijg* wordt de Romein-

ſche

ſche oorlog bedoeld, die ſtromen bloeds onder de Joden zou doen vlieten. — Wanneer de Engel ſpreekt van *het vastelyk beſlotene*, bedoelt hy niet alleen eene zaek, welke door den hogen God onherroepelyk is vastgeſteld, maer ook, uit kracht van een geveld ſtrafvonnis, wordt ter uitvoer gebracht. *Verwoestingen* in het meervouwig getal, zijn grote en algemeene verwoestingen. — De Engel GABRIEL wil derhalven de volgende zaken te kennen geven; (1) dat de Romeinen eenen geweldigen oorlog voeren zouden, tegen de Joden, en dat deze krijg, voor de laetſten, allerongelukkigst zoude uitvallen; (2). dat deze oorlog, op het einde, de geheele verwoesting van Stad en Tempel ten gevolge hebben zou; (3). en dat deze ſchromelyke onheilen den Joden, tot eene rechtvaerdige ſtraf van den Mesſiasmoord, en het vervolgen der Christenen, ſtonden over te komen.

De vervulling van deze laetſte byzonderheid heeft geen betoog nodig. — Maer zou men kunnen denken, de geheele verwoesting van Stad en Tempel is niet onmiddelyk na den dood van den MESSIAS, in de LXXſte week, maer eerst 40 jaren later gevolgd. Het is zo. De Engel ſpreekt 'er van, omdat deze ſchromelyke gebeurtenis de ſtraf en het gevolg van den Mesſiasmoord wezen zoude, en tevens om eenen gepasten overgang te maken, tot de nadere beſchrijving van die gemelde verwoesting, vs. 27.

β. Vs. 27. geeft de Engel GABRIEL *een nader bericht, omtrent den ondergang van den Joodſchen Kerk- en Burgerſtaet.*

27 Ende hy ſal velen het verbont verſtercken één weke: ende [*in*] de helft der weke, ſal hy het ſlacht-offer, ende het ſpijs-offer doen ophouden, ende (g) over den grouwelicken vleugel ſal een verwoeſter zijn, oock tot de voleyndinge toe, die vaſtelick beſloten zijnde ſal uytgeſtort worden over den verwoeſteden.

(g) Matth. 24: 15. Marc. 13: 14. Luc. 21: 20.

Hier wordt de Joodsche oorlog, met de geheele verwoesting van Stad en Tempel, welke dezelve ten gevolge hebben zou, nader beschreven. Dit zou geschieden in eene afzonderlyke week, of een tijdvak van VII jaren.

a. Eerst wordt in het gemeen, van de geheele week gesproken: *Hy zal velen het verbond versterken, eene weke.* — Door deze *week* verstaen wy een tijdvak van 7 jaren, doch afgezonderd van de LXX weken vs. 24. vermeld, de week namelyk der verwoesting van Jerusalem. Voorts vertalen wy de oorsprongelyke woorden met den Heer SCHUTTE: *Het verbond zal velen de overhand doen hebben,* eene week. Het *verbond* is de genadebedeeling van het Nieuwe Testament, waerin de eeuwige gerechtigheid van den MESSIAS, door het Euangelie, wordt voorgesteld. Dit Verbond zou *velen de overhand doen hebben*, geduurende de week, of de zeven jaren van den Romeinschen oorlog, voor zo ver de Christenen zich, met de belovten van het Euangelie, bemoedigen zouden, om standvastig te zijn onder de wreedste vervolgingen.

b. Wijders wordt meer byzonder voorspeld, wat 'er, in ieder helvt van deze week gebeuren zoude, *en in de helvt der weke, zal hy het slachtoffer* enz.

a. In de eerste en grootste helvt van deze week, zou de offerdienst ophouden, en een verwoester, over den grouwelyken vleugel, gezonden worden: *in de helvt der weke, zal hy het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden, en over den grouwelyken vleugel zal een verwoester zijn.*

1. De offerdienst zou ophouden: *in de helvt der weke, zal hy het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden*, dat is, drie en een halv jaren, voor het eindigen van den Romeinschen oorlog, zal de openbare Godsdienst gestaekt worden. En indedaed, in het jaer 70 van onze gewone jaertelling, werd ELEAZAR, met eene grote menigte van Joden, die gekomen waren om te offeren, in het voorhov van den Tempel vermoord; en dit baende den weg, dat het dagelyksch offer, na omtrent drie maenden ge-

geheel is opgehouden, JOSEPHUS *de bello Jud.* l. V. c. 3.

2. Er zou, over den grouwelyken vleugel, een verwoester gezonden worden, *en, over den grouwelyken vleugel zal een verwoester zijn.* — *De grouwelyke vleugel*, eigenlyk ſtaet 'er, *een vleugel van grouwelen.* Een *vleugel* is eene bende krijgsknechten, vergel. Jer. XLVIII: 40. Ezech. XVII: 3, 7. De *vleugel der grouwelen* wijst ons, naer het leger der Zeloten, die de wapenen hadden opgevat; om de Stad en het Heiligdom, zo als zy voorgaven, te beſchermen, maer ondertusſchen beſtond dit leger, uit eenen hoop afgerichte booswichten, die zich aen de ſnoodſte grouwelen ſchuldig maekten. — *Over* of *tegen* dezen grouwelyken vleugel, *zou een verwoester zijn.* Men denke aen TITUS, den Romeinſchen Veldheer, die de gemelde Zeloten geweldig geſtraft heeft, vergel. JOSEPHUS l. c. l. VI. c. 8.

ii. In de laetſte helvt der oorlogsweek, zou alles verwoest worden: *ook tot de voleinding toe, die vastelyk beſloten zijnde zal uitgeſtort worden, over den verwoesteden*, of duidelyker, *ook tot dat de voleinding*, de geheele vernieling van den Joodſchen Kerk- en Burgerſtaet, *en die wel vast beſloten, zal worden uitgeſtort, over het woeste* van den reeds gemelden vernielden vleugel, en het ganſche Joodſche land. — Dit is werkelyk geſchied, wanneer TITUS VESPASIANUS ten laetſten de verwoesting van Stad en Tempel, en van het overgebleven reeds verwoeste land, voleindigd heeft.

HET X. KAPITTEL.

IN het derde jaer van CYRUS, nadat die Vorst de Monarchy, in het Oosten, bekomen had, ontving DANIEL eene

zeer merkwaerdige Openbaring, welke in dit, en de twee volgende Kapittelen, beschreven wordt. — Deze Openbaring verkeert, omtrent de aenstaende gebeurtenissen van de voornaemste Rijken dezer waereld, byzonder ten aenzien van den invloed, welke zy hebben zouden, op de zaken van het Joodsche volk, en de zwarigheden, welke het oude Godsvolk van dezelve zou te wachten hebben. Onder alle deze zwarigheden, zou de HEER zijn volk staende houden, en ten zijnen tijde, gewenschte uitkomst beschikken. — Dit alles diende, ter nadere opheldering en bevestiging van zommige dingen, welke, in de vorige gezichten, meer algemeen waren voorgesteld.

I. Het opschrivt of de voorreden van deze Openbaring, vinden wy Kap. X: 1. en

II. De Openbaring zelve, Kap. X: 2— Kap. XII: 13.

I. *Het opschrivt of de voorreden vinden wy, vs. 1.*

1. In het derde jaer Cores des Konings van Persen, nadat hy, by den dood van Darius den Meder of Cyaxares II, de algemeene Monarchy van het Oosten aenvaerd had, twee jaren, nadat de gemelde Vorst den Joden vryheid gegeven had, om naer hun Vaderland weder te keeren, wert aen Daniel, wiens naem, by de Chaldeeuwen, vergel. Kap. I: 7, genoemt wert Beltsazar, een sake geopenbaert: ende die sake is de waerheyt, die Openbaring zal ontwijffelbaer zeker vervuld worden, doch [*in*] eenen gesetten grooten tijt, naerdien 'er nog vele jaren, voor de vervulling, verlopen zullen, ende hy verstont die sake, hy begreep de mening van die Openbaring volkomen, ende hy hadde, door de voorlichting van Gods Geest, verstant van 't Gesichte.

II. *De Openbaring zelve behelst twee hoofdzaken.*

א. *Een gezicht, het welk* DANIEL *gezien heeft, Kap. X: 2-19.*

ב. *Eene aenspraek welke hy gehoord heeft, Kap. X: 20 — XII: 13.*

א. *Ten aenzien van het gezicht.*

A. *Worden de omstandigheden van tijd en plaets vooraf opgegeven, Kap. X: 2-4.*

2. In die dagen, op den zo even gemelden tijd, in het derde jaer van Cyrus, was ick Daniel treurende drie weken der dagen.

3. Begeerlicke spijse en at ick niet, ende vleesch noch wijn en quam in mijnen mont niet, my vergenoegende, met het gene ik, tot onderhoud van mijn leven, volstrekt niet ontbeeren konde, oock en salfde ick my gantsch niet, met welriekende oly, gelijk ik anders gewoon was te doen. Ik bedreev rouw, met alle teekenen van treurigheid, tot dat die drie weken der dagen vervult waren.

De oorzaek van DANIELS treurigheid is, uit de geschiedenis, ligtelyk op te maken. — In het eerste jaer der wijduitgestrekte Heerschappy van CYRUS, kregen de Joden vryheid, om naer hun Vaderland weder te keeren. Onder het geleide van ZERUBBABEL, begaven zich 42000 Joden naer Kanaan. In dat zelvde jaer, werd het Brandoffer-Altaer hersteld, en op nieuws ingewijd; ook werd het Loovhuttenfeest gevierd, Ezr. I—III: 6. In het volgende jaer, werd de grond van den tweeden Tempel gelegd, Ezr. III: 7-13. Maer in het derde jaer van CYRUS, ontmoetten de Joden eenen geweldigen tegenstand; toen de Tempelbouw, door hunne vyanden, zeer belemmerd werd. — De tijding daervan zal de oorzaek geweest zijn van DANIELS treurigheid, en het is waerschijnlyk, dat CYRUS op dien tijd afwezig ware, zijnde misschien tegen de Scyten opgetrokken.

4. Ende in den vier en twintigsten dagh der

eerster maent Nisan, (zijnde volgens onze rekening, 13 April van het jaer 3471 na de schepping) so was ick aen den oever der groote riviere Tigris, welcke genaemd is (a) Hiddekel.

B. *In het gezicht zelve, vs.* 5-19.

A. Verscheen een zeer verheven persoon aen DANIEL, *vs.* 5-9.

5. Ende ick hief mijne oogen op, ende sagh aendachtig toe, ende siet daer was één Man met linnen bekleedt: ende sijne lendenen waren (b) omgordt met fijnen goude van Uphaz, dat is, met eenen gouden gordel, gemaekt van het allerkostbaerste goud, gehaeld van Uphaz of Ophir, vergel. Jer. X: 9.

6. Ende sijn lichaem, voor zo ver het niet met linnen bedekt was, byzonder de hals en de borst, was schitterende, gelijck een Turkoys, vergel. Exod. XXVIII: 20, ende sijn aengesichte gelijck de gedaente des blicksems, ende sijne oogen gelijck vyerige fackelen, ende sijne armen, ende sijne voeten, gelijck de verwe van gepolijst koper: ende de stemme sijner woorden was sterk en doordringende, gelijck de stemme eener menigte volks.

Zommigen verstaen door dezen man, eenen Godlyken persoon, en denken wel bepaeldelyk aen Gods zoon, die zich in de gemelde zeer luisterrijke gedaente zou vertoond hebben. Anderen denken eenvouwig, aen eenen geschapen Engel. — Dit gezicht heet, by uitnemendheid, het groot gezicht vs. 8, het welk schijnt te onderstellen, dat de persoon, die hier aen DANIEL verscheen, veel meer geweest zy, dan een geschapen Engel. Ook is 'er geen voorbeeld dat eenig Engel, in zulk eene gansch zeer luisterrijke gedaente, verschenen zy. Daerenboven is Gods zoon aen JOHANNES, in zoortgelyk eene gedaente verschenen, Openb. I. Eindelyk, wanneer men de houding en het gedrag van dezen persoon, Kap. XII: 7, ver-

(a) Gen. 2: 14. (b) Openb. 1: 13, 14, 15.

vergelykt met Openb. X: 5, 6, alwaer zekerlyk van eenen ongeschapen Engel gesproken wordt, zal men het gevoelen der eerstgemelden hoogstwaerschijnlyk oordeelen.

7. Ende ick Daniel alleene sagh dat zonderling Gesichte, maer de mannen die by my waren en sagen dat Gesichte niet: doch een groote verschrickinge, van welke zy zelve de reden niet wisten, viel op haer, ende sy vloden, van den oever der gemelde riviere, om sich van angst te versteken.

8. Ick dan wiert alleene overgelaten, ende sagh dit groot en doorluchtig Gesichte, ende daer en bleef in my geene kracht overigh, zo groot was mijne ontsteltenis, ende (c) mijne cierlickheyt wiert aen my verandert in eene verdervinge, mijn gelaet was van angst geheel verbleekt; so dat ick geen kracht en behieldt.

9. Ende ick hoorde de ontzettende stemme sijner woorden: ende doe ick de stemme sijner woorden hoorde, so viel ick in eenen diepen slaep, en eene zeer zware flaeuwte, op mijn aengesichte, met mijn aengesichte ter aerde.

B. Wijders hoorde DANIEL *eenen Engel tot hem spreken,* *vs.* 10-19.

10. Ende siet, een hant van iemand, welken ik in mijne ontroering niet gezien had, roerde my aen, ende beurde my van den grond; daerdoor maeckte hy, dat ick my beweegde op mijne knien, ende de palmen mijner handen.

Wie was het, die DANIEL met zijne hand aenroerde, en weder tot zich zelven bracht? — Onzes erachtens is hy, van den verheven persoon, welken DANIEL in het eerst gezien had vs. 5, 6, geheel onderscheiden. De man met linnen bekleed, stond niet naest DANIEL, aen den oever der riviere, maer hy vertoonde zich boven op het water van de

(c) Dan. 7: 28.

rivier, vergel. Kap. XII: 7. Ook beschrijvt DANIEL den persoon, die hem aenraekte, op eene geheel andere wijs vs. 16, 18, als hy den man met linnen bekleed, had afgeteekend vs. 5, 6. Daerenboven wordt de man met linnen bekleed, van den persoon, die DANIEL aenroerde en met hem sprak, zeer duidelyk onderscheiden, Kap. XII: 6, 7. — Wy houden het derhalven daervoor, dat 'er een geschapen Engel bedoeld worde, die, in eene menschelyke gedaente, aen DANIEL verschenen is, en, als een dienaer van den man met linnen bekleed, tot den Propheet gesproken heeft.

11. Ende hy de Engel, die my aengeroerd en van de aerde opgebeurd had, seyde tot my, Daniel, gy seer gewenschte man, vergel. Kap. IX: 23, merckt op de woorden die ick tot u spreken sal, ende staet gerust en welgemoed, op uwe vorige stantplaetse, want ick ben alsnu van God tot u gesonden, om u toekomende dingen bekend te maken, ende doe hy dat woort tot my sprack, stont ick wel op mijne voeten, maer ik was nog verschrikt, en zeer beevende.

12. Doe seyde hy tot my, En vreest niet, Daniel, want van den eersten dagh uwer rouwe aen, over den tegenstand, welken uwe landgenoten, in het herbouwen van den Tempel, ontmoeten; van den eersten dag, dat gy uw herte begaeft en zeer begeerig waert, om te verstaen, hoe het verder met de Joden gaen zoude, ende om uselven te verootmoedigen voor het aengesichte uwes Godts, zijn uwe woorden en ernstige gebeden, door den God des hemels, gunstig gehoort: ende om uwer woorden en smekingen wille ben ick gekomen.

13. Doch de Vorst des Koninckrijcks van Persen stont tegen over my een en twintigh dagen; ende siet Michaël één van d' eerste Vorsten, quam om my te helpen: ende ick wiert aldaer gelaten, by de Koningen van Persen.

Wie is *de Vorst des Koningrijks van Persen?* Wat zegt het, dat deze Vorst *stond tegen over* den Engel, die met DANIEL sprak? Wie is MICHAEL, *een van de eerste Vorsten?* Wat beteekent het, dat deze MICHAEL *kwam om* den Engel, die hier

het

het woord voert, *te helpen*, en dat de laetstgemelde *aldaer gelaten wierd*, *by de Koningen van Persen*?

Deze vragen zijn zeer moeilyk, en worden zeer verschillendlyk beantwoord, zodat wy, over de onderscheidene begrippen, ligtelyk eene uitvoerige verhandeling zouden kunnen schrijven. — Dan, naer ons bestek, zullen wy alleenlyk het een en ander kortelyk opgeven.

I. Wie is de *Vorst des Koningrijks van Persen*? — Zommigen denken aen eenen Engel, zommigen aen eenen mensch.

א. De laetstgemelden vestigen hunne aendacht op Koning CYRUS, of wel op zijnen oudsten zoon CAMBYSES, die by gelegenheid, dat CYRUS tegen de Scyten was opgetrokken, de zaken van het Rijk intusschen waernam. Volgens dit begrip zal de Engel, die tot DANIEL zeide, *de Vorst des Koningrijks van Persen stond tegen over my, een en twintig dagen*, te kennen geven, dat hy, van den eersten dag der maend Nisan, toen DANIEL zich begon te verootmoedigen, zijn best gedaen had om CAMBYSES, die de zaken van het Rijk bestuurde, te bewegen, om de vyanden der Joden, die den Tempelbouw te Jerusalem verhinderden, te beteugelen; dat hy ten dien einde door zijnen invloed, op den geest en de neigingen van CAMBYSES gewerkt had, geduurende 21 dagen lang, maer dat al zijn pogen vruchteloos geweest ware, zodat hy CAMBYSES niet tot gunstige gedachten, omtrent de Joden, had kunnen bewegen.

Dit begrip is zeer eenvouwig, en de Heilige Schrivt leert ons duidelyk, dat de Engelen het vermogen bezitten, om door hunnen invloed, op het hart en de neigingen der menschen te werken. — Dan is de *Vorst van Griekenland* vs. 20. ALEXANDER *de Grote*.

ב. De Uitleggers, die aen eenen Engel denken, zijn in twee zoorten onderscheiden.

A. Zommigen zijn van oordeel, dat 'er *door den Vorst des Koningrijks van Persen*, een goede Engel bedoeld worde, die de belangen van het Persisch Koningrijk behartigde. Zy menen dat God, over elk een volk

en Koningrijk, eenen byzonderen Engel gesteld hebbe, om het zelve, onder zijn hoog bestuur, door eenen verborgenen invloed te beschermen, en deszelvs belangen te bevorderen. Dit gevoelen was zeer gemeen onder de Kerkvaderen. — De Engel GABRIEL, die tot DANIEL sprak, zou dan hebben willen zeggen, dat die Engel, aen welken de bescherming van het Persisch Rijk was toevertrouwd, hem 21 dagen lang gedwarsboomd had, zodat hy den Koning van Persien niet had kunnen bewegen, om de vyanden der Joden, die den Tempelbouw verhinderden, te beteugelen. — Maer hoe is het te begrijpen, dat goede Engelen, die niets anders bedoelen, dan Gods eer en het heil der menschen, elkanderen zouden dwarsbomen, in het bevorderen der belangen van onderscheidene volken? De macht der Engelen is gebonden aen de volmacht, welke zy van God ontvangen; en zou God toelaten, dat de beschermëngelen van onderscheidene volken elkanderen tegenstand boden, om elk zijn volk te begunstigen?

B. Anderen denken daerom aen eenen kwaden Engel, die zich door zijnen invloed en listige verleidingen, in zo ver meester gemaekt had van het hart des Persischen Konings, dat hy zich de belangen van het Joodsche volk niet aentrok, en zich tegen de pogingen van den goeden Engel, die tot DANIEL sprak, had aengekant. Ten betoge van den invloed der boze Engelen, aen de Hoven der Koningen, beroept men zich, op het voorbeeld van DAVID en ACHAB, 1 Kron. XXI: 1. 1 Kon. XXII: 22, 23.

II. Wy voegen ons tot nog toe by de eersten, die door den Vorst des Koningrijks van Persen, den Koning van Persen zelven verstaen, CYRUS, of wel zijnen oudsten zoon CAMBYSES, die by afwezigheid van zijnen Vader, de zaken van het Rijk waernam. Deze, zegt de Engel tot DANIEL, *stond tegen over my, een en twintig dagen*, dat is, „ gedurende 21 dagen heb ik mijn best gedaen, om CAMBYSES, door mijnen verborgen invloed, te overreden, „ dat

„ dat hy zich de belangen der wedergekeerde Joden meer
„ zoude aentrekken, en zorg dragen, dat de Tempelbouw
„ te Jerusalem ongestoord wierd voortgezet; maer mijne
„ pogingen waren vruchteloos, en ik heb dien Vorst niet
„ kunnen overreden.

III. *Wie is* MICHAEL, *één van de eerste Vorsten?* — De naem MICHAEL zegt zo veel als, *wie is gelijk de sterke God*, of *die den sterken God gelijk is.* Deze naem wordt meermalen gebruikt, van een opperhoofd der Engelen, Jud. vs. 9, daer hy omschreven wordt, als de *Archangel* of opperste der Engelen, en Openb. XII: 7. daer hy voorkomt, als een hoofd van een heir Engelen.

א. Maer de vraeg is, of hier een geschapen, dan een ongeschapen Engel bedoeld worde. — Die aen eenen ongeschapen Engel denken, beroepen zich op de volgende bewijzen. Men meent dat de naem MICHAEL van eene te verheven beteekenis zy, dan dat dezelve aen eenen geschapen Engel zou kunnen gegeven worden; maer verscheidene persoonen, onder de menschen, hebben dezen naem gedragen, Num. XIII: 13. 1 Kron. V: 13, 14. VI: 40. enz. MICHAEL heet hier *een der eerste Vorsten*, dat is, zegt men, de eerste der voornaemste Vorsten, en deze tijtel kan, aen iemand der gedienstige geesten, niet gegeven worden; maer hierop zou men kunnen aenmerken, dat 'er een zekere orde onder de Engelen plaets hebbe, zodat 'er zijn van hogeren en lageren rang. MICHAEL heet *de Vorst* van DANIEL, vs. 21. en Kap. XII: 1. wordt hy beschreven, als de beschermer van het Joodsche volk; het een en ander meent men, dat van genen geschapen Engel kan gezegd worden. MICHAEL kwam om DANIEL te *helpen*, vs. 13, en hy was de eenigste die hem versterkte, tegen den Vorst der Persen, vs. 20, 21; men besluit 'er uit dat MICHAEL een vermogen bezitte, meerder dan dat der geschapene Engelen.

ב. Zy, die aen eenen ongeschapen Engel denken, verschillen nog, of Hy Gods Zoon, dan wel de Heilige Geest geweest zy.

A. De meesten menen dat Gods zoon bedoeld zy. — Omdat Hy, in nadruk, de MICHAEL is, zijnde den Vader in alles gelijk, en tevens de Oppervorst van het gansche heir der Engelen, omdat Gods zoon byzonder de bescherming van het Joodsche volk op op zich genomen had, Exod. III: 6-10. Jos. V: 13, 14. Jes. LXIII: 9; ook redeneert men, uit vergelyking van Openb. XII.

B. Er zijn anderen, die door MICHAEL den Heiligen Geest verstaen. Omdat hy van den man, met linnen bekleed, die de MESSIAS, Gods zoon is, vs. 6, 6. onderscheiden wordt. De Heilige Geest, voegt men 'er by, heet eigenaertig MICHAEL, omdat Hy Gods evenbeeld in onze harten herstelt, en de beschrijving van MICHAEL, als den groten Vorst, die voor de Joden zorgt, Kap. XII: 1, vergelykt men met Jes. LIX: 19. alwaer de bescherming van Israël, aen des HEEREN Geest, wordt toegeschreven.

Wy voor ons durven niets beslisschen. De zaek komt ons duister voor. Wy berusten daerom in dit algemene, dat een zeer verheven Engel, het zy dan geschapen of ongeschapen, *gekomen zy*, om den Engel, die tot DANIEL sprak, *te helpen*, en zijne pogingen te ondersteunen, ten einde CAMBYSES tot gunstige gedachten, omtrent de Joden, te bewegen.

IV. De Engel die tot DANIEL sprak, *werd aldaer gelaten, by de Koningen van Persen.* — Dit geevt onzes erachtens te kennen, dat die Engel zich, gedurende de gemelde 21 dagen, aen het Persisch Hov had opgehouden, alles aenwendende, wat in zijn vermogen was, om CAMBYSES tot gunstige gedachten, omtrent de Joden, te bewegen, en dat dit de reden was, waerom hy niet eerder by DANIEL gekomen was.

14. Nu, vervolgt hy, ben ick ten laetsten gekomen om u te doen verstaen, en bekend te maken, 't gene dat uw volck bejegenen sal in 't gevolgh der dagen: want het Gesichte is nogh voor [*vele*] dagen,

het

het zal nog lang duren, eer de zaken, welke ik u thans voorspellen zal, gebeuren zullen.

15. Ende doe hy dese woorden met my sprack, sloegh of neigde ick, met diepen eerbied, mijn aengesichte ter aerde, ende ick wert stom, voor zo ver ik, van ontsteltenis, geen woord spreken konde.

16. Ende siet [*een*], den menschen kinderen gelijck, of *hy, die den menschen kinderen gelijk was*, dezelve de Gabriel, zich vertonende, in de gedaente van eenen mensch, raeckte mijne lippen aen, tot een teeken, dat ik vrijelyk mogt spreken; met dit aenraken ging eene verborgene kracht gepaerd, welke mijne ontroering deed bedaren, doe dede ick mijnen mont open, ende ick sprack vrymoedig, ende seyde tot dien Engel, die tegen over my stont, en mijne lippen had aengeroerd, Mijn Heere, om des verbazenden Gesichts wille van dien persoon, met linnen bekleed, keeren haer mijne ween over my, de angst heeft mijn gansche lichaem ontsteld, so dat ick geen kracht en behoude, en nauwlyks in staet ben, om te staen, veel minder om bedaerd te spreken.

17. Ende hoe kan de knecht deses mijnes heeren spreken met dien mijnen Heere? want wat my aengaet, van nu af en bestaet geen kracht in my, ende geen adem is in my overgebleven. Zo groot is mijne ontsteltenis.

18. Doe raeckte my wederom aen een als [*in*] de gedaente van een mensche, dat is, de Engel Gabriel, die in de gedaente van eenen mensch verschenen was, raekte nog eens mijne lippen aen: ende hy versterckte my daer door, zodat ik geheel tot bedaren kwam.

19. Ende hy seyde, op eenen zeer vriendelyken toon, En vreest niet, gy seer gewenschte man, vrede en allerlei voorspoed zy u, weest sterck, en wel gemoed, ja weest sterck, verban alle vrees en angstvalligheid, ende terwijlen hy met my sprack, wiert ick versterckt, en onbevreesd, ende seyde, Mijn Heere spreke, want gy hebt my versterckt, en moed gegeven.

D. De aenspraek van den Engel, in welken hy DANIEL *bericht geevt, omtrent de toekomstige gebeurtenisſen, wordt ons aengeteekend, vs. 20— Kap. XII: 13.*

A. Vs. 20, 21, en Kap. XI: 1. behelst de voorreden van deze aenspraek.

20. Doe ſeyde hy, Weet gy nu waerom dat ick tot u gekomen ben? immers heeft uwe ontſteltenis u niet verhinderd, om mijne gezegdens te verſtaen, en te begrijpen, dat ik gekomen ben, om u bekend te maken, wat uw volk in de toekomende dagen bejegenen zal; doch nu maek ik my gereed, om u een uitvoerig bericht te geven, omtrent de aenſtaende lotgevallen der Joden, en, nadat ik aen dit oogmerk van mijn gezantſchap zal voldaen hebben, ſal ick wederkeeren om te ſtrijden tegen den Vorſt der Perſen, en, door mijnen invloed op het Perſisch Hov, te weeg te brengen, dat de zaken der Joden, in het herbouwen van den Tempel, bevorderd, en de tegenſtand van hunne vyanden verydeld worden, ende als ick van het Perſisch Hov ſal uytgegaen zijn, ſiet ſo ſal Alexander de Vorſt van Grieckenlant komen, en de Perſiſche Monarchy overweldigen.

21. Doch ick ſal u te kennen geven 't gene dat geteeckent is in 't geſchrifte der waerheyt, waerin God de toekomende lotgevallen der volken als het ware opgeteekend heeft, ende daer is niet één der Engelen, die ſich met my verſterckt, of met my mede werkt tegen deſe, namelyk de Vorſten van Perſien en Griekenland, om hen te neigen, tot het begunſtigen der Joden, dan uwe Vorſt Michaël. Ook zou ik, zonder de hulp van Michaël, niets vermogen.

HET XI. KAPITTEL.

1. ICk nu, ick ſtont in het eerſte jaer Darii des Meders, om hem te verſtercken, ende te ſtijven

Dit eerſte vers had men beter tot het ſlot van Kap. X gebracht. — Volgens het verband van zaken wil de Engel GABRIEL te kennen geven: „ In het eerſte jaer van DARIUS *den Meder*, of CYAXARES II, toen hy, door de zegepralende „ wapenen van zijnen Neev en Veldheer CYRUS, meester ge- „ worden was van de Babyloniſche Monarchy, heb ik GA- „ BRIEL my reeds, en met een goed gevolg, beyverd, om „ dien Koning tegen de lagen zijner vyanden te beveiligen, „ en overreed, om zijne eenige dochter, aen CYRUS, ter „ Gemalin te geven. Dit heeft den weg gebaend, dat de „ gehele Oosterſche Heerſchappy gekomen is in handen van „ den gemelden CYRUS, die, door den hogen God, geſchikt „ was, om de Joden in vryheid te herſtellen."

Dit ſchijnt ons, voor het naest, de mening te zijn van vs. 1, het welk zeer duister is.

B. *Op deze voorreden, volgt de uitvoerige Voorzegging van d. Engel, Kap. XI: 2—XII: 13.*

A. De Voorzegging zelve vinden wy Kap. XI: 2—XII: 4.

B. Waerby nog een byzonder bericht, by wijs van aenhangſel, gevoegd wordt, nopens den tijd, binnen welken deze dingen zouden voorvallen, en eenige andere byzonderheden, Kap. XII: 5-15.

A. De Voorzegging zelve, Kap. XI: 2— XII: 4. verkeert.

a. Omtrent de Perſiaenſche Monarchy, onder welke de Joden nu ſtonden, en als nog blijven moesten, vs. 2.

2. Ende nu, Ick sal u de waerheyt te kennen geven, en, op deze Voorzegging, kunt gy zeker staet maken: Siet, daer sullen nogh drie Koningen in Persen staen, ende de vierde sal verrijckt worden met grooten rijckdom, meer dan alle [*d'andere*], ende na dat hy sich in sijnen rijckdom sal versterckt hebben, sal hyse alle verwecken tegen 't Koninckrijcke van Grieckenlant.

Deze Voorzeging, omtrent het Persiaensche Rijk, is zeer kort. Ook was het oogmerk van den Engel niet; om een omstandig bericht te geven, omtrent alles, wat 'er, staende deze, Monarchy zou voorvallen, maer alleen om DANIEL bekend te maken, hoe lang deze Heerschappy nog in vollen luister blijven, en eindelyk naer den ondergang hellen zoude.

Ten aenzien van den bloeistaet der Persische Monarchy, zegt de Engel GABRIEL: *Ziet daer zullen nog drie Koningen in Persen staen, en de vierde zal verrijkt worden, met groten rijkdom, meer dan alle de andere.* — GABRIEL bepaelt hier geenszins den tijd, hoe lang de Persiaensche Monarchy duren zoude. DANIEL had deze Openbaring, in het derde jaer van CYRUS, verg Kap. X: 1, zijnde het jaer 3471, na de Schepping der waereld. Van dezen tijd af, heeft het Persiaensche Rijk nog 202 jaren gestaen, tot dat ALEXANDER het geheele leger van DARIUS CODOMANNUS, den laetsten Koning van Persien, in den vreeselyken veldslag by Arbola, geheel vernield heeft; in het 3673 na de Schepping. De Engel bepaelt zich alleen tot den luister en bloeistaet der Persiaensche Monarchy. Na dezen tijd zouden 'er *nog drie Koningen in Persen staen*, dat is staen, in eenen wel gevestigden bloeistaet. Deze drie Koningen zijn CAMBYSES, DARIUS HYSTASPES ZOON, en XERXES. De Mager, die SMERDIS genaemd wordt, komt hier in gene aenmerking, omdat hy geen wettig Koning was, en den Persischen throon slechts 7 maenden bezeten heeft. — *De vierde* derhalven, van CYRUS afgerekend, was XERXES. Dees was *verrijkt met groten rijkdom, meer dan alle andere*, vooral door de grote ervenis, welke hem zijn inhalige Vader, DARIUS HYSTASPES ZOON, had nagelaten.

Maer van dezen tijd, zou de Persiaensche Monarchy naer den ondergang hellen: *nadat hy zich, in zijnen rijkdom, zal versterkt hebben, zal hy ze alle verwekken, tegen het Koningrijk van Griekenland, of hy zal het gansche Koningrijk van Griekenland opwekken*, tot een bitteren haet, en eene geweldige vyandschap, tegen hem en zijne Heerschappy. — Het is uit de geschiedenissen bekend, hoe XERXES de Grieken tegen zich verbitterd hebbe. Hy rustte een verbazend leger uit, met eene talrijke vloot, om de Grieken te onder te brengen. Den Hellenspont overgetrokken, drong hy door tot in Attica, en vermeesterde Athenen. De Grieken brachten hem wel gevoelige slagen toe, ter zee, en betwistten hem den hertocht over den Hellespont, zodat hy zelvs genoodzaekt wierd, in eene visschers boot, over te vaeren. Ondertusschen verwoestte zijn zwager, MARDONIUS, geheel Attica, en verbrandde Athenen. Maer de Grieken herstelden zich, en versloegen MARDONIUS, met zijn gansche leger, ook vernielden zy de Persiaensche Scheepsmacht. Deze aenval van XERXES verbitterde de Grieken geweldig, en deze wrok bleev hun geduurig by, tot dat ALEXANDER, de Koning van Macedonien, ten laetsten de Persiaensche Monarchy geheel te onderbracht.

β. Wijders geevt de Engel GABRIEL *een zeer uitvoerig bericht, van de toekomende zaken der Griekſche Monarchy, en het gene den Joden, van dezelve, wedervaren zoude, Kap. XI: 3—XII: 4.*

a. Eerst spreekt hy, van de opkomst dezer nieuwe Monarchy, en hoe het, na den dood van den Stichter, met zijne uitgebreide Heerschappy, gaen zoude, vs. 3, 4.

3. Daer na, nadat de Grieken eenen bitteren en langduurigen haet, tegen de Persianen, zullen gevoed hebben; sal der een geweldigh Koningh opstaen, Alexander de Grote namelyk, die met groote heerschappye heerschen, en zijn gebied wijd en zijd uitbreiden sal, ende hy sal met de Persianen, en andere volken, doen nae

fijn welgevallen, vermits niemand den loop van zijne overwinningen zal kunnen ſtuiten.

4. Ende als hy, in vollen luister, op het toppunt van eer en aenzien ſal ſtaen, ſal ſijn Rijcke door zijnen onverwachten dood, in den bloei van zijne jaren, zeer ſchielyk gebroken, ende, onder verſcheidene Vorſten, in de vier winden des hemels verdeylt worden, maer zijn uitgeſtrekte Rijk zal niet komen aen ſijne nakomelingen, maer aen vreemden; oock zullen deze vreemden zijn Rijk niet bezitten, nae ſijne heerſchappye; hunne byzondere Koningrijken zullen van veel minder macht en uitgeſtrektheid wezen, dan die daer mede hy heerſchede: want ſijn Rijck ſal uytgeruckt worden, ende dat voor andere, dan deſe; of *want zijn Rijk zal overgelaten worden*, tot eenen roov namelyk, *ook voor anderen, dan deze*; die het zelve in het eerst onder zich verdeelen zullen.

De vervulling mogen wy, als bekend, onderſtellen, uit het gene wy, by Kap. VII en VIII, beredeneerd hebben.

b. Vervolgens bepaelt de Engel zich meer byzonder, tot twee voorname Koningrijken, welke zich zouden opwerpen, dat der LAGIDEN *in Egypten, en dat der Seleuciden, in Syrien, terwijl de Egyptiſche Heerſchappy hier voorkomt, als de Koning van het Zuiden, en de Syro-Macedoniſche, als de Koning van het Noorden; Kap. XI: 5-45.*

a. De oorſprong van die twee voorname Koningrijken wordt vs. 5. beſchreven.

5. Ende de Koningh van 't zuyden, die een van ſijne Vorſten is, ſal ſterck worden: doch [*een ander*] ſal ſtercker worden dan hy, ende hy ſal heerſchen, ſijne heerſchappye ſal een groote heerſchappye zijn.

Volgens de gemeenſte beteekenis der oorſprongelyke woorden, zal men het alzo goed vertalen: *en de Koning van het*

Zuiden zal sterk worden, en een uit zijne Vorsten, zal namelyk ook sterk worden, *en die*, te weten een uit zijne Vorsten, *zal sterker worden, dan hy, en hy zal heerschen, zijne heerschappy zal eene grote heerschappy zijn.*

De Koning van het Zuiden is PTOLOMÆUS LAGUS zoon, bygenaemd SOTER, die de Stichter geweest is van het Rijk der Lagiden, in Egypte, gelijk wy by Kap. VII en VIII, nader hebben aengewezen. — Hy zou *sterk worden*, dat is, een machtig en wel gevestigd Koningrijk oprichten, gelijk ook de uitkomst geleerd heeft.

Een uit zijne Vorsten, is niet uit de Vorsten des Konings van Egypten, maer uit de Vorsten van ALEXANDER, den geweldigen Koning van Griekenland vs. 3. Trouwens uit vs. 6, is het allerblykbaerst, dat hier twee Koningen van onderscheidene volken bedoeld werden. De Engel GABRIEL heeft het oog op SELEUCUS NICATOR, die, even als de gemelde PTOLOMÆUS, *een uit de Vorsten* en bevelhebbers van ALEXANDER geweest is, en zich een aenmerkelyk gedeelte van zijne Heerschappy heeft aengematigd, byzonder Syrien, Noordwaerds van Egypte en Judæa gelegen. — Deze SELEUCUS NICATOR is ook sterk geworden, nadat hy ANTIOCHUS overwonnen had, ja *sterker dan* de voorheen gemelde PTOLOMÆUS; hy zou *heerschen en zijne heerschappy zou eene grote heerschappy wezen.* Trouwens de uitkomst heeft ook geleerd, dat zijn Rijk dat van PTOLOMÆUS overtrof in uitgestrektheid, macht, en rijkdom, zodat hy machtiger was, dan één der andere van ALEXANDERS opvolgeren.

II. *Vs. 6-45. worden de merkwaerdigste gebeurtenissen voorspeld, welke in deze beide Koningrijken, ten opzichte van het Joodsche volk, zouden voorvallen.*

1. *De onderlinge oorlogen, welke deze beide Rijken met elkander voeren zouden, worden vs. 6-19. beschreven.*

—. *De oorsprong van deze onderlinge vyandschap wordt vs. 6. aengewezen.*

6. Op het eynde nu van [*sommige*] jaren, sullen sy, de beide Koningen van Egypten en Syrien, sich met

malkanderen bevrienden, en, ter onderhouding van eene bestendige vriendschap, naeuw verbinden; ende de dochter des Konings van 't zuyden, sal komen tot en de Gemalin worden van den Koningh van 't noorden, om billicke voorwaerden te maken, eigenlyk *om effenheden te maken*, om alle verschillen uit den weg te ruimen, en elkanders onderlinge belangen te bevorderen: doch sy, te weten de Egyptische Princes, de Gemalin van den Syrischen Koning geworden zijnde, en sal de macht des arms niet behouden, maer van haer gezach en invloed beroovd worden, daerom en sal hy, noch sijn arm niet bestaen, hy zal niet alleen zijn vermogen, maer zelvs zijn leven verliezen; maer sy sal overgegeven worden, in de handen van hare vyanden, ende hare Hovelingen, die haer uit Egypten in Syrien gebracht hebben, ende die haer gegenereert heeft, liever *die uit haer geboren is*, ende die haer gesterckt, ondersteund, en beschermd heeft, in die ongelukkige tijden.

Het middel ter bevrediging van beide de Koningen zou bestaen, in het uithuwelyken van de dochter des Egyptischen Konings, aen den Koning van Syrien. — Dit is, door de uitkomst, duidelyk bewaerheid. Tusschen de eerste Koningen der beide Rijken, PTOLOMÆUS LAGUS zoon, en SELEUCUS NICATOR, heerschte eene volkomene vriendschap. Maer naderhand ontstond 'er tusschen hunne opvolgeren grote vyandschap, welke meer dan 50 jaren, na de opkomst der beide Rijken, heeft voortgeduurd. Ten laesten werd 'er bevrediging gemaekt, wanneer de Egyptische Koning PTOLOMÆUS PHILADELPHUS, zijne dochter BERENICE uittrouwde, aen ANTIOCHUS THEUS, Koning van Syrien. Door dit middel zocht men eene bestendige vrede en vriendschap te vestigen, tusschen de beide Rijken.

Maer de zaek viel allerongelukkigst uit. — BERENICE de Egyptische Princes, *behield de kracht van haren arm niet.* ANTIOCHUS THEUS nam LAODICE, zijne verstoten Gemalin, wederom aen, waerdoor BERENICE al haer gezach en aenzien geheel verloor. Maer *hy en zijn arm bestond niet.* Om voor te komen, dat de lievde tot BERENICE niet weder boven kwam,

kwam, nam LAODICE het besluit, om haren Gemael ANTIOCHUS, door vergiv, van kant te maken, en zette haren zoon SELEUCUS op den throon. Ook zou zy, te weten BERENICE, *in de handen* van hare vyanden *worden overgegeven*, met de Hovelingen *die haer* uit Egypten in Syrien gebracht hadden, en haer zoon *die uit haer geboren was*, of alle *die haer gesterkt* en beschermd hadden, *in die* ongelukkige *tijden*. Zy verborgde zich binnen Daphne, de voorstad van Antiochien, maer SELEUCUS liet haer, met haren zoon, en haer gansche gevolg, moorddadig ombrengen.

Deze moord lei den grondslag tot eenen langdurigen oorlog, tusschen de Koningrijken van Egypten en Syrien.

——. *De oorlogen, welke daeruit ontstaen zouden, worden vs. 7-19. voorspeld.*

I. De Koning van Egypte zou grote voordeelen behalen, op dien van Syrien, vs. 7-9.

7. Doch uyt de spruyte harer wortelen salder een opstaen [*in*] sijnen staet: of *uit den stam harer wortelen, zal eene scheut van dien stam staen*, daer zal een machtig Koning, uit het geslacht der dochter des Konings van het Zuiden, uit het geslacht van de Egyptische Princes Berenice, voortkomen, die sal met heyrkracht komen, of *die zal tot kracht komen*, en zijne voorzaten overtreffen in rijkdom en vermogen, ende hy sal komen tegen die stercke-plaetsen des Konings van 't noorden, ende hy sal tegen deselve doen, ende hy salse bemachtigen, en ook inhouden.

8. Oock sal hy, na het bemachtigen van de vestingen der Syriers, hare zogenaemde goden, met hare Vorsten, en Rijksgroten, met hare gewenschte vaten van silver ende gout, in de gevanckenisse nae Egypten brengen: ende hy sal [*eenige*] jaren, in macht en aenzien, staende blijven, boven den Koningh van 't noorden, of van Syrien.

9. Alſo sal de Koningh van Egypte in 't zuyden

in 't Koninckrijcke van Syrien of het Noorden komen, ende hy sal daerna wederom in sijn lant trecken.

Naer den letter der oorspongelyke woorden kan men vs. 9. vertalen, *en hy zal komen, in het Koningrijk des Konings van het Zuiden, doch hy zal weder naer zijn land trekken,* — Dan ziet de Godspraek, op den Koning van het Noorden, en geevt te kennen, dat hy eenen vyandelyken aenval doen zouden op Egypte, maer genoodzaekt zijn, om onverrichter zaek terug te trekken.

Het een en ander is duidelyk vervuld. — De Koning, die uit het geslacht van de Egyptische Princes BERENICE zou voortkomen, is haer broeder PTOLOMÆUS EUERGETES. Dees is *tot kracht gekomen*, en heeft zijne voorzaten in macht en rijkdom overtroffen, daer het Egyptisch Rijk, onder zijn bestuur, in vollen luister bloeide, en zeer aenmerkelyk was uitgebreid. Den moord van zijne zuster vernomen hebbende, trok hy, met alle zijne krijgsmacht, naer Syrien, en nam dit Rijk byna geheel in, hy voerde de afbeeldingen der Goden, de Rijksgroten, en vele kostbaerheden naer Egypten. Ook hield hy zich, in zijne overmacht, over de Syriers, eenen geruimen tijd *staende*. — SELEUCUS de Koning van Syrien, ondernam het wel, volgens vs. 9, om PTOLOMÆUS EUERGETES den oorlog aen te doen, maer met een allerongelukkigst gevolg, hy kreeg de nederlaeg, en moest de vlucht nemen, naer Antiochien.

II. Dan de Syrische Koning zou twee oorlogen voeren, tegen den Koning van het Zuiden, vs. 10-10.

§. *De eerste wordt ons beschreven, vs.* 10-10.

†. *De veldtochten van den Syrischen Koning, tegen dien van het Zuiden, vinden wy vs.* 10.

††. *Den uitslag daervan, vs.* 11, 12.

10. Doch sijne sonen sullen haer [*in strijt*] mengen, ende sy sullen een menigte van groote heyren versamelen: ende [*een van haer*] sal snellick komen, ende als een vloet overstroomen ende door-

doortrecken: ende hy ſal wederom komen, ende ſich [*in den ſtrijt*] mengen, tot aen ſijne ſterckeplaetſe toe.

Zijne zonen zullen zich in den ſtrijd mengen. Eigenlyk ſtaet 'er, in het eenvouwig getal, *zijn zoon*, de zoon namelyk des Konings van het Noorden. Hier wordt ANTIOCHUS DE GROTE bedoeld, de tweede zoon van SELEUCUS, van welken vs. 9. geſproken was. Deze ANTIOCHUS zou zich in den ſtrijd mengen, en de wapenen opvatten, tegen den Koning van het Zuiden, of *men zal eene menigte van grote heiren verzamelen.* De uitkomst dier onderneming zou deze wezen, *dat* (*een van haer*), of liever *dat hy ſnellyk* en onverwacht *komen zou*, hy zou *als een vloed overſtromen, én doortrekken*, al wat hem voorkwam vermeesteren, even als een overſtromende vloed alles weg vaegt. — ANTIOCHUS DE GROTE wendde zijne wapenen tegen den Koning van Egypten, zijnde toenmaels PTOLOMÆUS PHILOPATOR, de zoon en opvolger van den voorheen gemelden PTOLOMÆUS EUERGETES De onderneming was voorſpoedig; binnen korten tijd maekte hy zich meester van SELEUCIA, het welk in de macht der Egyptenaren gekomen was, van DAMASCUS, geheel Celeſyrien, en het meerder deel van Phænicien. Na deze veroveringen keerde ANTIOCHUS, naer Seleucia terug.

Hierop volgde een tweede veldtocht des Konings van het Noorden, vs. 10ᵇ. *en hy zal wederkomen, en zich in den ſtrijd mengen, tot aen zijne ſterke plaetſe toe.* — ANTIOCHUS ondernam eenen nieuwen krijgstocht, in welken hy byna geheel Galilea en Parea vermeesterd heeft, en doorgedrongen is, tot de Stad Gaza, eene by uitnemendheid ſterke plaets.

††. *De uitſlag dezer veldtochten wordt vs.* 11, 12. *afgeteekend.*

11. Ende de Koningh van Egypten in 't zuyden ſal, door den inval des Konings van Syrien in het Noorden, verbittert worden, ende hy ſal uyttrecken, ende ſtrijden tegen hem, tegen den Koningh van 't noorden: die [*oock*] eene groote menigte oprichten, en aenvoeren ſal, doch die menigte ſal in ſijne

hant, in de hand des Konings van Egypten, gegeven worden.

12. Als die menigte, te weten het talrijk heirleger des Konings van Syrien, ſal wechgenomen, verſlagen, en verſtrooid zijn, ſal ſijn herte, het hart namelyk des Egyptiſchen Konings, ſich in hoogmoed verheffen: ende hy ſalder [*eenige*] tien duyſenden des volks van den Syriſchen Koning nedervellen, evenwel en ſal hy niet geſterckt worden, of voorſpoedig zijn.

De gemelde Egyptiſche Koning PTOLOMÆUS PHILOPATOR, zeer *verbitterd*, door den vyandigen inval van SELEUCUS *den Groten*, trok, met eene grote krijgsmacht, tegen hem ten ſtrijde. ANTIOCHUS werd met groot verlies verſlagen, en PTOLOMÆUS PHILOPATOR overmeesterde Paleſtina, en Celeſyrien. Deze overwinning maekte den Koning van Egypten hoogmoedig, en dit gav aenleiding, dat hy 'er geen voordeel van getrokken hebbe, zodat hy *niet geſterkt wierd*. In weelde en ongebondenheid levende, heeft hy naderhand niets gewichtigs uitgevoerd; en, na zijnen dood, ontſtonden 'er onlusten en beroertens, in het Egyptiſche Rijk, welke het zodanig verzwakt hebben, dat men eerlang de beſcherming der Romeinen verzoeken moest.

§§. *De tweede oorlog van den Syriſchen Koning, tegen het Rijk van Egypten, wordt vs.* 13-19. *voorſpeld.*

†. *Hy zou grote daden verrichten, vs.* 13-17.

††. *Maer ten laetſten zou hy ten val komen, vs.* 18, 19.

13. Want of *maer* of *en* de Koning van Syrien in 't noorden ſal, tot den oorlog, wederkeeren, ende hy ſal eene grooter menigte, dan de eerſte was, tegen den Koning van Egypten oprichten, en aenvoeren: ende aen 't eynde van de tijden der jaren, dat is, na het verloop van eenige jaren, ſal hy ſnellick komen met eene groote heyrkracht, ende met grooten goede, om eenen nieuwen veldtocht te ondernemen.

14. Oock ſullender in die tijden vele volken en ſteden, welke hem voorheen onderdanig waren, opſtaen te-

tegen en afvallen van den Koningh van 't zuyden: ende de scheurmakers uwes volcks, Daniel, de *doorbrekers* en heldhaftige mannen, uit het Joodsche volk, die voor de vryheid der Joden zullen yveren, sullen verheven worden, en grote daden verrichten, om het Gesichte te bevestigen, en de Godlyke belovten te vervullen, omtrent den voorspoed der Joden; doch die doorbrekers zullen hun oogmerk niet bereiken, sy sullen vallen, en hunne pogingen zullen verydeld worden.

15. Ende de Koningh van Syrien in 't noorden sal met zijne krijgsmacht komen, ende eenen wal opwerpen, ende vaste steden, of eene by uitnemendheid sterke Stad innemen: ende de armen van 't zuyden en sullen niet bestaen, het heirleger des Konings van Egypten zal de Syriers niet kunnen wederstaen, noch sijn uytgelesen volck, ja daer en sal geene kracht zijn om te bestaen, tegen den Koning van Syrien.

16. Maer hy, de Koning van Syrien, die tegen hem, den Koning van Egypten komt, sal doen nae sijn welgevallen, ende niemant en sal vòor sijn aengesichte bestaen: hy sal oock met zijn heirleger, als overwinnaer, staen in Judæa, het welk met recht het lant des cieraets mag genaemd worden, ende de verdervinge sal in sijne hant wesen, zodat het in zijne macht wezen zal, om geheel Judæa te verwoesten.

17. Ende hy, de Koning van Syrien, sal sijn aengesichte stellen, en zijne pogingen aenwenden, om met de kracht sijnes gantschen Rijcks te komen, of *om te komen in de sterkte zijnes Koningrijks*, van den Egyptischen Vorst namelyk. Het zal de toeleg zijn van den Syrischen Koning, om gansch Egyptenland te bemachtigen, ende hy sal billicke voorwaerden van vrede en vriendschap medebrengen, ende aenbieden. Ook hy sal 't doen, en den vrede sluiten met den Koning van Egypten: want hy sal hem een dochter der wijven, dat is, zijne eigene dochter, ten huwelyk geven. Maer zijn listig oogmerk zal zijn om haer, liever *om het* te verderven; het Koningrijk namelyk van Egypten, maer zijn dochter zal aen haer

oogmerk niet voldoen, ſy en ſal niet vaſte ſtaen, in de hem gedaene belovten, ende ſy en ſal voor hem niet zijn, voor zo ver zy, niet de belangen van haren Vader, maer die van haren man zal aenkleven.

Dit gedeelte der Godſpraek, vs. 13 - 17. is letterlyk vervuld.

ANTIOCHUS DE GROTE, Koning van Syrien, in den vorigen veldtocht, geweldig verſlagen zijnde vs. 11, 12, bracht, na verloop van eenige jaren, toen PTOLOMÆUS EPIPHANES Koning van Egypte geworden was, eene nieuwe legermacht op den been. Ook kwam het in zijn voordeel, dat zommige volken van het Egyptisch Rijk afvielen. Daerenboven ſtonden 'er ook eenige yveraers onder de Joden op, die van den Egyptiſchen Koning afvielen, en de Joden in vryheid herſtellen wilden, onder voorwendſel dat hun oogmerk ware om de Godlyke voorzeggingen, omtrent den voorſpoed van het Joodſche volk, tot vervulling te brengen; maer dit mislukte, naerdien PTOLOMÆUS de Joden wederom tot onderdanigheid noodzaekte.

De Veldtocht van den Syriſchen Koning, ANTIOCHUS DEN GROTEN, was zeer voorſpoedig. Hy viel in Celeſyrien en Paleſtina, om deze landen te heroveren; hy maekte 'er zich ſpoedig meester van, en verſcheidene Steden vielen hem gewillig toe. Hy verſloeg het leger der Egyptenaren. Vervolgens veroverde hy Sidon en Gaza, alsmede het Joodſche land. De Joden, de overheerſching der Egyptenaren moede, gaven alle plaetſen, voor welke ANTIOCHUS zich vertoonde, gewillig aen hem over; zy ontvingen hem met blijdſchap binnen Jeruſalem, en by die gelegenheid, ſchonk hy hun verſcheidene gunſten en voorrechten. — Dit geluk maekte ANTIOCHUS zo hoogmoedig, dat hy eenen toeleg ſmeedde, om, na het bemachtigen der voornaemſte buitenlandſche bezittingen van het Egyptiſche Rijk, dat Rijk zelve in bezit te nemen. Hy bediende zich daertoe van een bedrieglyk middel, en wendde voor, dat hy een verbond van vrede en vriendſchap, met den Egyptiſchen Koning, maken wilde. Hy liet PTOLOMÆUS EPIPHANES een huwelyk voorſlaen, met zijne dochter CLEOPATRA. Het Huwelyk werd ook werkelyk

lyk voltrokken; door dit middel dacht hy de Egyptenaren van de Romeinen, onder welker bescherming zy stonden, aftetrekken, en hen als dan gemakkelyk te overheerschen. Maer ANTIOCHUS vond zich bedrogen; zijne dochter, wel verre van met hem mede te werken, koos met haren man, de zijde der Romeinen.

††. *Ten laetsten kwam* ANTIOCHUS DE GROTE *tot den val*, *vs.* 18, 19.

18. Daer na, of *ook* sal hy sijn aengesichte tot de eylanden, of plaetsen, gelegen aen de zeekusten keeren, om dezelve te bemachtigen, ende in den beginne zal die onderneming voorspoedig zijn: want hy salder vele innemen: doch een Overste, of Romeinsche Bevelhebber, sal sijnen smaet, dat is, de smadelyke mishandeling van den Syrischen Koning, tegen hem doen ophouden, en Antiochus noodzaken, om zich van zulke mishandelingen te onthouden, behalven dat hy sijnen smaet op hem sal doen wederkeeren. Die Romeinsche Veldheer zal den Syrischen Koning zoortgelyke mishandelingen aendoen, als deze anderen had aengedaen.

19. Ende hy, de Koning namelyk van het Noorden, sal, in zijne heerschzuchtige aenslagen, te leur gesteld, sijn aengesichte keeren, en zich begeven, nae de sterckten sijnes lants, om zich aldaer in staet van tegenweer te stellen, ende hy sal aenstooten, ende vallen, op eene geweldige wijs omkomen, ende niet gevonden worden.

De uitkomst heeft het bevestigd. — ANTIOCHUS, meester zijnde van Celesyrien en Palestina, en hopende ook eerlang geheel Egypten te overheerschen, veroverde verscheidene zeeplaetzen, op de kusten van Cilicie en aenhorige gewesten. Zelvs drong hy door tot in Griekenland. Dan de Romeinen zonden een leger, om hem van daer te verdrijven. Hy kreeg de nederlaeg. Alles liep hem tegen, de Romeinsche Burgemeester SCIPIO noodzaekte hem, naer Syrien te vluchten, en den vrede te kopen voor eenen hogen prijs. Deze

SCIPIO was de *Overſte*, die ANTIOCHUS beteugelde, en hem de mishandelingen, anderen volken aengedae, betaeld zette. Om den prijs van den vernederenden vrede, aen den Romeinen te kunnen betalen, deed hy eene reis door zijne Oosterſche landſchappen, om aldaer buitengewone ſchattingen in te zamelen; dit maekte hem zeer gehaet, en het beroven van den Tempel van *Jupiter Belus*, in het landſchap Elymais, verbitterde de ingezetenen dermate, dat zy den Koning, met zijn ganſche gevolg, van kant maekten.

2. *Vs.* 20-45. *worden de voornaemſte bedrijven der volgende Koningen van Syrien voorſpeld, voor zo ver zy eenen aenmerkelyken invloed hebben zouden, op den ſtaet van het Joodſche volk. De Engel* GABRIEL *vermeldt drie Koningen, die de opvolgers van* ANTIOCHUS DEN GROOTEN *wezen zouden.* —. *Van den eerſten Koning wordt vs.* 20. *geſproken.*

20. Ende in ſijnen ſtaet ſalder een opſtaen, en Antiochus den Groten, in het beſtuur van Syrien, opvolgen, doende eenen gelt-eyſſcher doortrecken in Konincklicke heerlickheyt, of *een geldeisſcher, een afperſer, doende de heerlykheid des Koningrijks voorbygaen*, zodat de luister des Rijks blijkbaer verminderen zal, maer zijne regeering zal kort zijn, hy ſal in eenige dagen, dat is binnen korten tijd, gebroken worden, en omkomen, nochtans niet door toornigheden, noch door oorloge, niet door geweld van buitenlandſche vyanden, maer door listen en lagen van de zijnen.

Zo is het ook geſchied. — SELEUCUS PHILOPATER was de zoon en opvolger van ANTIOCHUS DEN GROTEN. Hy was een *afperſer*, die niets anders deed dan ſchrapen, om, volgens den vernederenden vrede, door zijnen vader gemaekt; de Romeinen te betalen. Dit maekte, dat het Syrisch Rijk aenmerkelyk verarmde, en alle aenzien verloor. Na eene korte regeering van elf jaren, kwam hy ongelukkig aen zijn einde, en werd door HELIODORUS, zijnen Schatbewarer, met vergif omgebracht.

—— *Van den tweeden Koning wordt, vs. 21-39, gehandeld.*

/. *Zijne komst tot den throon vinden wy, vs. 21.*

//. *Zijne zegepralende bedrijven, vs. 22-24.*

///. *Zijne twee krijgstochten tegen Egypte, en de verdrukkingen, welke hy den Joden, by die gelegenheid, heeft aengedaen, vs. 25-35.*

////. *Zijn godtergend gedrag, vs. 36-39.*

21. Daer na ſalder een verachte in ſijnen ſtaet ſtaen, en de opvolger wezen van den laetstgemelden Seleucus Philopater, den welcken men de Koninncklicke weerdigheyt niet voornemens en ſal zijn te geven; doch hy ſal in ſtilligheyt komen, ende het Koninckrijcke door vleyingen bemachtigen, en den throon in bezit houden.

Deze tweede Koning, en opvolger van SELEUCUS PHILOPATER, is geweest ANTIOCHUS EPIPHANES, zijnde de broeder van den vorigen Koning. Hy was een *verachtelyk* perſoon, die, uit hoofde van zijne ondeugden, gene de minſte achting verdiende. Men was niet voornemens, om hem het Koningrijk te geven. SELEUCUS PHILOPATER had eenen zoon, en ervgenaem van den throon, nagelaten, met name DEMETRIUS. HELIODORUS, de moordenaer van den vorigen Koning, meende zich van de kroon te verzekeren. Maer ANTIOCHUS EPIPHANES verdreev den indringer HELIODORUS, en het volk erkende hem met grote vreugde voor Koning. Het is waerſchijnlyk, dat hy het volk, door grote belovte van eene zachte regeering, gewonnen hebbe, en dit zal de *vleijing* zijn, van welke in de Godſpraek gemeld wordt.

//. *Vs. 22-24. vinden wy de zegepralende bedrijven van dezen* ANTIOCHUS EPIPHANES.

22. Ende de armen der overſtroominge, dat is de ſterke krijgsmacht der Egyptenaren, welke gewoon was de naestgelegene landen te overſtromen, ſullen overſtroomt en krachtdadig geſtuit worden van voor ſijn

aengeſichte, dat is, door de tegenwoordigheid en het krijgsgeluk des Konings van het Noorden, ende ſy ſullen gebroken worden. De Egyptenaers zullen niet langer beſtand zijn tegen de Syriers, ende oock de Vorſt des verbonts.

23. Ende na de vereeniginge met hem, ſal hy bedrogh plegen; ende hy ſal optrecken, ende hy ſal met weynigh volcks geſterckt worden.

24. Met ſtilheyt ſal hy oock in de vette plaetſen des lantſchaps komen, ende hy ſal doen, dat ſijne vaders, noch de vaders ſijner vaderen, niet gedaen en hebben; roof, en buyt, ende goederen, ſal hy onder haer uytſtroyen: ende hy ſal tegen de vaſtigheden ſijne gedachten dencken, doch tot eenen [*ſekeren*] tijt toe.

Alles zal veel duidelyker worden, wanneer men de laetſte woorden van vs. 22. voegt, by vs. 23, 24, en alles vertaelt op deze wijs: *Hy*, te weten de Koning van het Noorden, ANTIOCHUS EPIPHANES, *zal ook een Vorst des Verbonds zijn*, dat is zulk een Vorst, die zeer genegen is, om met anderen verbonden aen te gaen; *en na de vereeniging met hem, zal hy bedrog plegen*, hy zal zich van die verbonden listig en bedrieglyk bedienen, om zijne heimelyke oogmerken te bereiken; *en hy zal optrekken* met een machtig leger, *en hy zal ſterk* of zeer vermogende zijn, *in korten tijd tegen een volk in ſtilheid, het welk volkomen gerust zal zijn. Ook zal hy in de vette plaetzen des landſchaps komen*, dat is, in het ongemeen vruchtbare land der Joden, *en hy zal doen, dat zijne vaders, noch de vaders zijner vaderen, niet gedaen hebben; roov, buit, en goederen, zal hy onder hen* uitſtrooijen; *ende hy zal tegen de vastigheden*, de beſlotene plaetzen, in welke ſchatten bewaerd worden, *zijne gedachten denken*, en allerlei listige aenſlagen maken, om die ſchathuizen te beroven, *doch tot eenen zekeren tijd toe*, wanneer hy den loon van zijne ongerechtigheid ontvangen zal.

ANTIOCHUS EPIPHANES is in zijne krijgsbedrijven, tegen het Rijk van Egypten, zeer voorſpoedig geweest, en hy heeft de Egyptenaers zodanig geſlagen, dat hy hun Rijk

gan-

ganschelyk had kunnen bemachtigen, indien hy de Romeinen niet had moeten ontzien. Hy bediende zich daerom van de list, dat hy verbonden sloot met de Romeinen, en hunne gunst zocht te winnen, om hen te verschalken, dat zy zich, met de zaken der Egyptenaren, niet bemoeien zouden. Ook handelde hy zeer listig, met den Egyptischen Koning PTOLOMÆUS PHILOMETER, welken hy op allerlei wijzen vleide, terwijl hy niets anders bedoelde, dan zijn Rijk machtig te worden. Binnen korten tijd, en genoegzaem zonder tegenstand, had hy het gansche Rijk van Egypte ingenomen. Ook overheerde hy het ongemeen vruchtbaer land der Joden. Dan door eene onmatige verkwisting, en eene dartele levenswijs, verspilde hy alle de voordeelen, welke hy behaeld had. Eindelyk maekte hy den toeleg, en voerde het ook werkelyk uit, om de Tempelen der afgoden, gelijk ook het Heiligdom van den levendigen God te Jerusalem, te beroven. Al dit kwaed deed hy *tot eenen zekeren tijd toe*, wanneer hy, door hevige smerten in de ingewanden, op eene jammerlyke wijs is omgekomen.

II. De twee heirtochten van dezen ANTIOCHUS EPIPHANES *tegen Egypten, en de verdrukkingen, welke hy den Joden, by die gelegenheid, heeft aengedaen, worden nader beschreven, vs.* 25-45.

†. *De eerste heirtocht, vs.* 25-28.

25. Ende hy, de Koning van Syrien in het Noorden, sal sijne kracht, ende hy zal sijn herte verwecken, alle zijne zielsvermogens en krachten inspannen, tegen den Koningh van Egypten, in 't zuyden, met eene groote heyrkracht; ende de Koningh van 't zuyden sal sich in den strijt mengen met eene groote ende seer machtige heyrkracht: doch hy, de Koning van Egypten, hoe sterk zijn leger wezen moge, en sal niet bestaen, maer verslagen worden: want of ja zelvs sy, die zijne vrienden en vertrouwlingen zijn, sul-

len gedachten tegen hem dencken, en raedslagen smeden, tot zijn nadeel en verderv.

26. Ende de gemelde vertrouwlingen, die de stucken sijner spijse sullen eten, en zeer gemeenzaem met hem verkeeren, sullen hem breken, ende van het Koninglyk gezach beroven, ende de heyrkracht desselven Konings van Syrien, sal gansch Egyptenland overstroomen, het zelve in bezit nemen, ende vele verslagene sullen vallen by de Egyptenaren.

27. Ende beyder deser Koningen, zo van Syrien als van Egypte, herte en toeleg sal wesen om quaet te doen, of *om bedrog te plegen*, ende aen éene tafel sullen sy leugen spreken, zy zullen te zamen eenen vriendelyken maeltijd houden, en onder denzelven een verbond van vriendschap maken, doch van weerskanten met een bedrieglyk hart; ende 't en sal daerom niet gelucken, deze bedrieglyke toeleg zal verydeld worden: want het sal nogh schielyk een eynde hebben, met deze bedriegery, ter bestemder tijt door God bepaeld.

28. Ende hy, de Koning van Syrien, ziende, dat hy zijn oogmerk in Egypten niet bereiken kon, sal [*in*] sijn lant wederkeeren met grooten goede, ende eenen zeer rijken buit; sijn herte en toeleg sal zijn tegen het heyligh verbont, dat is tegen de Joden, die met den hogen God in een verbond staen, om ook deze te beroven, ende hy sal 't werkelyk doen, ende wederkeeren in sijn lant, met eenen verbazenden buit.

Terwijl PTOLOMÆUS PHILOMETER minderjarig was, vorderden zijne voogden van ANTIOCHUS EPIPHANES, dat hy Celesyrien en Palestina, aen het Rijk van Egypten zou terug geven. ANTIOCHUS schoot aenstonds de wapenen aen, en trok met een machtig leger, naer de grenzen van Egypten, en versloeg de heirmacht der Egyptenaren zodanig, dat de jonge en blohartige Koning zich, met zijn Rijk, aen hem overgav. Dit maekte PTOLOMÆUS PHILOMETER zo veracht by de Egyptenaren, dat zy hem van de Koninglyke waerdigheid ontzetten, en zijnen broeder PTO-

LOMÆUS EUERGETES II, op den throon plaetsten. Ondertusschen deed ANTIOCHUS EPIPHANES de bedrieglyke belovte, aen PTOLOMÆUS PHILOMETER, dat hy hem, onder zijne bescherming nemen, en in het Rijk van Egypten herstellen zoude. Deze belovte zal hy, naer de gewoonte van dien tijd, met eenen plechtigen maeltijd bevestigd hebben. Ondertusschen was zijn oogmerk, de beide broeders zo lang tegen elkander te laten strijden, dat hy het verzwakte Rijk gemakkelyk overheerschen konde. Evenwel mislukte de listige toeleg; de beide broeders maekten vrede, onder voorwaerde, dat zy te zamen regeeren zouden. — Zijn oogmerk niet kunnende bereiken, keerde ANTIOCHUS, met eenen groten buit, naer zijn land terug. Op deze terugreis trok hy door het Joodsche land, en beroovde des HEEREN Tempel, van deszelvs kostbaerheden.

††. *Hierop volgde de tweede heirtocht van den Syrischen Koning, tegen Egypte, vs. 29-35.*

29. Ter bestemder tijt sal hy, de Koning van Syrien wederkeeren, ende eenen nieuwen krijgstocht ondernemen, om gewapender hand tegen den Koning van Egypten, in 't zuyden te komen: doch 't en sal niet zijn gelijck de eerste, noch gelijck de laetste [*reyse*], liever, volgens den spreektrant der Hebreeuwen, *doch het zal niet zijn gelijk de eerste reis, alzo ook de laetste.* Deze tweede krijgstocht zal zo voorspoedig niet zijn als de eerste.

30. Want daer sullen schepen van Chittim tegen hem komen, daerom sal hy, de Koning van Syrien, met smerte en verbaesdheid bevangen en genoodzaekt worden, zijne onderneming te staken, ende hy sal wederkeeren, ende gram worden, dat is, hy zal ten anderen male zijnen euvelmoed koelen, tegen het volk der Joden, met welke de HEER een heyligh verbont heeft opgericht, ende hy sal 't doen: want wederkeerende so sal hy acht geven, of hy zal wederom acht geven, op de verlaters des heyligen verbonts, dat

is op de afvallige Joden, die Gods verbond geschonden hebben.

Daer zullen schepen van Chittim tegen hem komen. — De *Chittim* zijn de bewoners van Italien, of de Romeinen. Het woord *schepen* kan men vertalen, door stoutmoedigen, en dan is de mening, dat 'er dappere Romeinen, tegen ANTIOCHUS EPIPHANES, zouden optrekken.

31. Ende daer sullen armen, dat is dappere krijgshelden uyt hem, den Syrischen Koning, ontstaen; deze zullen hun geweld aen de Joden uitoeffenen, ende sy sullen het heyligdom ontheyligen, [*ende*] de sterckte, of de sterke Stad Jerusalem, voor een goed deel, verwoesten, ende sy sullen het geduerige [*offer*] wechnemen, zodat het dagelyksch morgen- en avondoffer zal ophouden, ende eenen verwoestenden grouwel stellen, zy zullen een grouwelstuk verrichten, het welk alle de Joden verbazen zal.

32. Ende de afvallige Joden, die godtloosliek handelen tegen het verbont des HEEREN, sal hy doen huychelen door vleyingen, en, door schoonschijnende beloften, tot den heidenschen afgodsdienst zoeken te vervoeren, maer de Godvruchtige Joden, uitmakende het volck die haren Godt kennen, sullen sy grijpen, liever *zullen sterk zijn*, den waren Godsdienst getrouwelyk aenkleven, ende sullen 't doen, en standvastig blijven.

33. Ende de Leeraers des volcks, die ervaren zijn in de wet, sullender vele in den Godsdienst onderwijsen: ende sy, die den waren Godsdienst standvastig aenkleven, sullen vallen door 't sweert, ende door vlamme, door gevanckenisse, ende door beroovinge, [*vele*] dagen.

34. Als sy nu sullen vallen, sullen sy met eene kleyne hulpe, door Gods gunstig bestuur, geholpen worden: doch vele sullen sich door vleyingen, of *in de gladdigheden*, dat is, in den gevaerlyken toestand van zaken, tot haer vervoegen, die deze hulp, als middelen in Gods hand, zullen te weeg brengen.

35. Ende van de Leeraers sullender [*sommige*] val-

vallen, en ellendig worden omgebracht. Alle deze onheilen zullen den Joden overkomen, om haer te louteren, ende te reynigen, ende wit te maken van de besmetting der zonden, tot den tijt des eyndes toe: want 't sal nogh zijn voor eenen bestemden tijt, vergel. Kap. VIII: 17.

ANTIOCHUS, te leur gesteld in zijne verwachting, om het Egyptisch Rijk, door den onderlingen strijd der beide broederen, PTOLOMÆUS PHILOMETER, en PTOLOMÆUS EUERGETES II, des te gemakkelyker te overmeesteren, deed eenen tweeden veldtocht tegen Egypten. Maer de uitkomst beantwoordde niet aen zijn oogmerk. De Romeinen verleenden hunnen veelvermogenden bystand, aen de Egyptenaren. Dit maekte den Koning van Syrien zo verlegen, dat hy, met zijn leger, uit Egypten terug trok. Toen moesten het de Joden misgelden. Hy zond dappere krijgshelden naer Judæa; men denke aen APOLLONIUS, welken hy, uit Egypten naer Syrien terug trekkende, met 22000 man uit zijn leger, naer Jerusalem schikte, om die Stad te overvallen. APOLLONIUS was aenstonds meester van Jerusalem, en bouwde eene burcht in de beneden stad, waerin hy eene sterke bezetting van Syrische Soldaten plaetste, om de Joden op allerlei wijzen te mishandelen. De Tempel werd veelszins ontheiligd, en Jerusalem voor een goed deel verwoest, 1 Macc. I, II. 2 Macc. V. Het geduurig offer werd gestaekt, vergel. Kap. VIII, en het afgodsbeeld van *Jupiter Olympius*, op het Brandofferaltaer geplaetst, het gene eene algemeene verslagenheid, onder de Joden, te weeg bracht, 1 Macc. I: 57. II: 7-14. 2 Macc. VI: 2. JASON, MENELAUS, en vele andere afvallige Joden, leenden den Syriers de hand, om den waren Godsdienst, en deszelvs voorstanderen, uit te roeien; maer daerentegen waren 'er vele Godvruchtigen, die standvastig bleven. Men vond 'er toen, die zeer bedreven waren in de wet, en hun werk maekten van hunne volksgenoten, in den Godsdienst, te onderwijzen. Ondertusschen werden zy, die den waren God en zijnen dienst getrouwelyk aenkleevden, door de Syriers geweldig mishandeld, zodat 'er velen

vielen door het zwaerd, en door de vlamme, door gevangenis, en door beroering, vele dagen, 1 Macc. I: 21-68. X: 23. 2 Macc. VII, VIII. Middelerwijl beschikte God eene kleine hulp, in de beroemde Maccabeen, MATTATHIAS en zijne zonen, die zich verkloekt hebben, om de dwinglandy van ANTIOCHUS EPIPHANES te beteugelen, 1 Macc. III.

IIII. *Vs.* 36 - 39 *wordt het Godtergend gedrag van den dwingeland,* ANTIOCHUS EPIPHANES, *nader afgeteekend.*

36. Ende die grouwzame Koningh van Syrien sal doen, nae sijn welgevallen, en de ingevingen van zijn boosaertig hart breidelloos opvolgen, ende hy sal hemselven in onverdraeglyken hoogmoed verheffen, ende groot maken boven allen Godt, ende hy sal tegen den Godt der goden (*a*) wonderlicke dingen en lasterlyke woorden spreken: ende hy sal voorspoedigh zijn, in alle zijne grouwzame ondernemingen, tot dat de rechtvaerdige gramschap van God, tegen het Joodsche volk, voleyndt zy, want het is vastelick besloten, het sal geschieden.

Vergelijk het gene wy, by Kap. VIII: 10, 11, 25. en Kap. VII: 8, 26, hebben aengeteekend.

37. Ende zelvs op de zogenaemde goden sijner vaderen, die door de Syriers gediend worden, en sal hy geen acht geven. Voor de Goden van zijn eigen volk zal de deugniet gene de minste achting hebben, noch acht geven op zulke Goden, die de begeerte en de meest geëerbiedigde Goden der wijven zijn, hy en sal oock op geenen Godt, hoe ook genaemd, eenigen acht geven, noch denzelven eenig ontzach bewijzen, maer hy sal sich boven alles groot maken, en zich nergens aen storen.

38. Ende hy sal den godt Maüzzim in sijne stantplaetse eeren; namelick den zogenaemden godt Jupiter Capitolinus, welcken hy van de Romeinen had over-

(*a*) Dan. 7: 25.

overgenomen, en ſijne vaders niet gekent en hebben, ſal hy eeren met gout, ende met ſilver, ende met koſtelick geſteente, ende met gewenſchte dingen.

De God Mauzzim zegt zo veel, als *de God der ſterkten.* De benaming wijst ons naer eenen afgod, op welken de menſchen hun vertrouwen ſtellen. Voor het naest denken wy, dat de afgod JUPITER CAPITOLINUS bedoeld worde, zijnde eene gewaende Godheid der Romeinen, welken de Vaders van den Syriſchen Koning niet gekend hadden, te meer, omdat ANTIOCHUS EPIPHANES dezen vreemden afgod zo veel achting toedroeg, dat hy, volgens LIVIUS l. 42. c. 6, denzelven eenen Tempel, van binnen geheel met goud bekleed, zou gebouwd hebben, ware hy niet door den dood verhinderd.

39. Ende hy ſal de vaſtigheden der ſterckten maken met den vreemden godt; de gene die hy kennen, en met zijne gunst vereeren ſal, ſal hy de eere vermenigvuldigen, door hen tot hoge waerdigheden te verheffen, ende hy ſalſe doen heerſchen over vele perſonen en goederen, ende hy ſal het lant uytdeylen om of tot prijs, dat is, ter beloning.

Hy zal de vastigheden der ſterkte maken, met den vreemden God, of liever, *hy zal aen de vastigheden der ſterkte, nevens den God, eene vreemdigheid*, dat is, ongehoorde dingen *doen*, zo dat de zin zy: „ hy zal aen de geſterkte bewaerplaet„ zen van de ſchatten der afgoden, en tevens aen die af„ goden zelve, heiligſchennis plegen, door alles te „ roven."

ANTIOCHUS EPIPHANES was een deugniet van den eerſten rang. Hy ontzag God noch menſchen, en, ofſchoon hy de Tempelen der afgoden grotelyks begiftigde, had hy evenwel genen waren eerbied voor dezelve. Zelfs bewees hy gene achting voor die afgoden, welke, door zijne wijven, het meest geeerbiedigd werden. Hy volgde de boze ingevingen van zijn grouwzaem hart breidelloos op. Alleenlyk had hy eenige achting voor den Romeinſchen afgod JUPITER CAPITOLINUS. Anderszins beroovde hy allerwegen

de Tempelen der afgoden, en verkwiste de schatten, door allerlei verspillingen.

———. *Den derden Koning ontmoeten wy, vs.* 40-45.
I. Zijne bedrijven, ten nadeele der Joden, vinden wy vs. 40-45ᵃ.
II. Zijn jammerlyk uiteinde, vs. 45ᵇ.

40. Ende op den tijt van 't eynde, wanneer het Koninglyk huis, van den meermalen gemelden Antiochus Epiphanes, naer deszelvs ondergang hellen zal, sal de Koningh van Egypte, in 't zuyden tegen hem, den Koning van Syrien, met hoornen stooten, en hem met groot geweld aenvallen, op zoortgelyke wijs, als de gehoornde dieren plegen te doen, ende de derde Koningh van Syrien, in 't noorden, sal tegen hem aenstormen, met wagenen, ende met ruyteren, ende met vele schepen, om Egypte, zo te land, als van den zeekant, gelijktijdig aen te vallen, ende hy sal in de Zuidelyke landen komen, ende hy salse, met de grote menigte zijnes krijgsvolks, overstroomen, ende doortreeken, om op Egyptenland vyandig aen te vallen.

Wy voegen ons by die Uitleggers, die oordeelen, dat hier van eenen derden Koning gesproken worde, te weten ANTIOCHUS EUPATOR, den zoon en opvolger van ANTIOCHUS EPIPHANES, en volgen daerom hunne vertaling: *Op den tijd van het einde, zal de Koning van het Noorden, tegen den Koning van het Zuiden, met hoornen stoten, en de Koning van het Noorden* enz; zodat hier een vyandige aenval bedoeld worde, welken de Syrische Koning ANTIOCHUS EUPATOR, tegen Egypte, ondernemen zou, zo met land- als met zeemacht. Ten dien einde zou by de Zuidelyke *landen doortrekken*, en dezelve, met de menigte van zijn krijgsvolk, overstromen. Deze toeleg van ANTIOCHUS EUPATOR wordt niet vermeld, by de Geschiedschrijveren; evenwel bericht ons JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. 12. c. 14, dat de gemelde Koning van Syrien eene zeer grote krijgstoerusting gemaekt hebbe, verg. 1 Macc. VI: 30. 2 Macc. XIII: 2.

41. Ende

41. Ende hy sal by die gelegenheid ook komen in Judæa, 't lant des cieraets, vergel. Kap. VIII: 9, ende het zelve, met zijn krijgsvolk, als overstromen; vele [*landen*] en steden van Judæa sullen, door dien Koning van Syrien, verwoest en ter neder geworpen worden: doch dese sullen sijne hant ontkomen, en genen overlast lijden, Edom ende Moab, ende de eerstelingen of voornaemsten en dappersten der kinderen Ammons.

42. Ende hy sal sijne hant aen de voorheen gemelde landen leggen, met voornemen, om dezelve te overmeesteren, oock en sal het lant van Egypten niet ontkomen, immers volgens zijne verbeelding.

43. Ende hy sal heerschen over de verborgene schatten des gouts ende des silvers, ende over alle de gewenschte dingen van Egypten: ende die van Libyen, ende de Mooren sullen in sijne gangen, en voorspoedige ondernemingen, wesen. In zijne trotsche verbeelding, zal hy reeds meester zijn, van de grote schatten der Egyptenaren, Lybiers, Cuschiten, of Arabiers.

44. Maer zijne trotsche voornemens zullen niet gelukken; de ontzettende geruchten, welke hy ontvangen zal van Persien in het oosten, ende van zijn eigen Rijk in het noorden, sullen hem zodanig verschricken, dat hy zal terug trekken, om in den nood van zijn eigen land te voorzien; daerom sal hy uyttrecken, of liever, *en* dat *daer hy uitgetrokken was*, met groote grimmigheyt om vele te verdelgen, ende te verbannen.

45. Ende hy sal de tenten sijnes paleys planten, of liever, *en daer hy de tenten van zijn paleis geplant had*, tusschen de Middelandsche en doode zeen, aen Zion den bergh des heyligen cieraets, met oogmerk om denzelven te belegeren, ende hy sal, op eene jammerlyke wijs, tot sijn eynde komen, ende en sal geenen helper hebben, maer van alle de zijnen verlaten worden.

ANTIOCHUS EUPATOR viel, in het 150ste jaer der Seleuciden, het 3841ste na de schepping der waereld, met eene zeer grote krijgsmacht, in het Joodsche land, en vermits

JUDAS MACCABÆUS niet tegen hem bestand was, overmeesterde hy vele plaetzen, en drong door tot Jerusalem. Zijn voornemen was, om de omliggende landen der Lybiers en Arabiers te bemachtigen, en daerna het rijke Egypten te veroveren. Maer op de schrikbarende tijding, dat PHILIPPUS, aen welken zijne opvoeding, door zijnen Vader, was toevertrouwd, uit Persien was wedergekeerd, en zich de kroon van Syrien had toegeëigend, maekte hy vrede met de Joden, en keerde in aller haest naer zijn land terug, vergel. 1 Macc. VI: 21-63. 2 Macc. XIII. — Het gelukte hem PHILIPPUS te onder te brengen. Maer kort daerna kwam hy, op eene jammerlyke wijs, aen zijn einde, wordende vermoord door DEMETRIUS, den zoon van SELEUCUS PHILOPATOR, tot welken alle de Syriers geredelyk toevielen, vergel. JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. 12. c. 16. 1 Macc. VII: 1. 2 Macc. XIV: 1, 2.

HET XII. KAPITTEL.

c. Eindelyk wordt de Voorzegging besloten, met eene heuchlyke belovte, nopens de gezegende uitkomst, welke de HEER *aen de Joden geven zoude, en den heerlyken genadeloon, met welke de* HEER *de zulken bekronen zou, die getrouw bleven tot den dood toe, Kap. XII:* 1-4.

a. De belovte zelve vinden wy, vs. 1-3.

VOoraf hebben wy op te merken, dat wy ons voegen by de zulken, die menen dat hier geoogd worde, op de lotgevallen der Joodsche Kerk, in de tijden der Maccabeeuwen. — De tijtel van MICHAEL *den groten Vorst* VS. 1, schijnt ons duidelyk heen te wijzen, naer die tijden der oude huishouding, in welke de MESSIAS voorkwam, als de Engel des HEEREN, en de gezant van God. Deze tijtel past niet op den MESSIAS, na zijne verhoging. — MICHAEL wordt wijders gezegd, *voor de kinderen van* DANIELS *volk te*

staen

staen vs. 1. Hy wordt derhalven afgeteekend, als de voorstander van het Joodsche volk. — Aen *het volk* van DANIEL, dat is zekerlyk aen de Joden, die, in den tijd van DANIEL, leevden, wordt eene merkwaerdige verlossing beloovd vs. 1. — Ook is hier een kennelyke weerslag, op de vorige gezichten en Godspraken, welke ontwijffelbaer tot de tijden der Maccabeeuwen behoren; gelijk uit de nadere beschouwing dezer voorzegging genoegeaem blijken zal.

1. *Vs.* 1. *wordt, aen het overblijvsel der Joden, eene gewenschte verlossing beloovd.*

1. Ende te dier tijt, wanneer de Joden zeer zware vervolgingen zullen hebben uitgestaen, onder Antiochus Epiphanes, en zijnen zoon Antiochus Eupator, sal Michaël, of de MESSIAS, Gods Zoon, verg. Kap. X: 13. opstaen, en werkzaem zijn, ter verlossing van de onderdrukte Joden. De MESSIAS is die groote Vorst, bezittende eene Godlyke Majesteit; Hy is het, o Daniel, die voor de Joden, de kinderen uwes volcks staet; die de beschermer is van dit ellendig volk, en hunne zaken, wanneer het 'er donker uitzag, meermalen gered heeft; als het [*sulck*] een tijt der benaeuwtheyt en verdrukkingen zijn sal, als 'er niet geweest en is, sint dat 'er, of zedert dat het, na den uittocht uit Egypten, een afgezonderd volck geweest is, tot op dien selven tijt toe: ende te dier tijt, als de nood op het hoogst gekomen is, sal uw volck verlost worden, al die gevonden wort geschreven te zijn in het boeck.

De verdrukking en benauwdheid, welke den Joden is overgekomen, onder ANTIOCHUS EPIPHANES, en zijnen zoon ANTIOCHUS EUPATOR, was zeer hooggaende, en wordt daerom, met het hoogste recht, zeer akelig uitgeteekend. Het was eene benaeuwdheid van zulk eene zoort, als de Joden nooit te voren ondergaen hadden. Het was eene vervol-

ging ter zake van den Godsdienst, welke zo ver ging, dat de Joden, door ongehoorde wreedheden, gedwongen wierden, om de heidensche afgoden te eeren, met dat gevolg, dat de ware Godsdienst zeer naby den ondergang kwam.

Ondertusschen leert het verband met Kap. XI, dat hier voornamelyk gezien worde, op dien tijd, wanneer ANTIOCHUS EUPATOR, op eene jammerlyke wijs, aen zijn einde gekomen was, en DEMETRIUS SOTER, in zijne plaets, den throon van Syrien beklommen had. Toen bereikte de benauwdheid der Joden het hoogste toppunt. JUDAS MACCABÆUS was in eenen ongelukkigen veldslag gesneuveld, terwijl BACCHIDES, de Veldheer van DEMETRIUS SOTER, door zijn overwinnend leger, op nieuws den ondergang dreigde, aen den pas herstelden Godsdienst.

Maer, toen de nood op het hoogst geklommen was, gav de HEER eene blijde uitkomst. — JONATHAN, de broeder van JUDAS MACCABÆUS was, daertoe een gezegend werktuig, in 's HEEREN hand, 1 Macc. IX, X, XI. — *Ten dien tijde werd het volk verlost, al die gevonden werd geschreven te zijn in het boek.* Deze leenspreuk wijst ons kennelyk naer Gods Alwetendheid en eeuwig besluit, Ps. CXXXIX: 16. Exod. XXXII; 32. Jes. IV: 3. — Door de *geschrevenen in het boek*, worden de zulken, uit het Joodsche volk, verstaen, die, volgens Gods eeuwigen raed, bestemd waren, om, onder de even gemelde vervolgingen, bewaerd te worden, in tegenstelling van de zodanigen, die, of als martelaers voor de goede zaek, in de hitte der verdrukking, zouden omkomen, en voor welke God iets beters had weggelegd, of die, als afvalligen, den waren Godsdienst zouden verloochenen, en niet delen zouden in het goede, het welk de HEER aen zijn volk doen zoude. Offschoon 'er, in dien bangen tijd, velen stonden om te komen, door het zwaerd, door de vlam, door gevangenis, en door beroving, Kap. XI: 33. zou de HEER evenwel weten te zorgen, dat 'er een overblijvsel ware, het welk een heuchelyk genot van eene gezegende verlossing hebben zoude. De dwingeland

mogt

mogt nog zo zeer woeden, hy zou evenwel de zulken, die als geteekende en opgeschrevene ten leven waren, niet kunnen beschadigen.

Velen evenwel van de beste belijders, en getrouwste leeraren, zouden in de woede der vervolging omkomen, Kap. XI: 33. Deze zouden gevolglyk niet delen, in den heilstaet, die hier wordt toegezegd.

2. *Er wordt daerom een heerlyk genadeloon beloovd, vs.* 2, 3.
—. *Aen de getrouwe belijders van den waren Godsdienst, vs.* 2.
——. *Aen de yverige Leeraren, vs.* 3.

2. Ende vele van die, die in het stof der aerden slapen: sullen ontwaken, (*a*) dese ten eeuwige leven, ende gene tot versmaetheden, [*ende*] tot eeuwige afgrijsinge.

Zommigen menen, dat hier de algemene opstanding der doden, ten jongsten dage, voorspeld worde. Andere denken aen eene leenspreukige opstanding, daerin bestaende, dat de naem en de gedachtenis van zulken, die, by het voorstaen van den Godsdienst, het leven hadden ingeschoten, met roem, herleven zouden. — Het leerstuk van de algemene opstanding der doden wordt hier ondersteld, en gelegd tot eenen grond van troost en bemoediging, voor de Godzaligen van dien tijd. — De geschiedboeken der Maccabeen leren ons, dat de getrouwe belijders van den waren Godsdienst, onder de schrikkelykste folteringen, hunne voornaemste vertroosting gezocht hebben, in de hoop op eene zalige verrijzenis, en hier toe zal de herinnering van deze bemoedigende belovte, als een gezegend middel, gediend hebben, 2 Macc. VII: 9, 11, 14, 23.

Velen van die, die in het stof der aerde slapen. — Het woord *velen* heeft eenen kennelyken weerslag, op Kap. XI: 33. *velen zullen vallen, door het zwaerd, enz.* Nadat nu vs. 1.

(*a*) Matth. 45: 46. Joh. 5: 29.

beloovd was, dat een zeker aental van Joden, daertoe door God zelve bestemd, eene zeer gewenschte verlossing beleven zouden, gaet de Engel over, om meer byzonder te spreken, van die *velen*, welke, gedurende dien bangen tijd, ellendig zouden omkomen. Ook zou men het op deze wijs vertalen kunnen: *en aengaende de velen, die in het stof der aerde slapen, zy zullen ontwaken*, maer op zeer verschillende wijzen. — Door die *velen* derhalven, *die in het stof der aerde slapen zouden*, hebben wy, volgens het verband van zaken, alle de Joden te verstaen, die, ten tijde der gemelde vervolging, op verschillende wijzen, zouden omkomen. Er zouden *velen* van de getrouwe belijders omkomen, deels als martelaers voor den vaderlyken Godsdienst, deels in den oorlog. Ook zouden 'er *velen* afvallig worden, en tot de vyanden overlopen; van deze zouden 'er ook niet weinigen omkomen. Dit heeft de vervulling bevestigd, daer 'er velen, die hoofden en voorgangers van den afval geweest zijn, in plaets van grote voordeelen, welke zy zich beloovden, eenen schandelyken uitgang gehad hebben, gelijk JASON 2 Macc. V: 7-10, en ALCIMIS 1 Macc. IX: 55, 56. Van de overige hoofden der afvalligen deed 'er BACCHIDES, de Bevelhebber der Syriers, 50 ombrengen, wanneer hy, op hun aenzoek, in het land gekomen was, om JONATHAN gevangen te nemen, en in zijn oogmerk was te leur gesteld, 1 Macc. IX: 69. Ook zijn 'er vele Joden, die tot den vyand waren overgelopen, in den strijd tegen hunne broederen gesneuveld, en velen zijn, door de verdedigers van den Godsdienst, door JUDAS, JONATHAN, en SIMON, naer verdiensten gestraft, 1 Macc. III: 8. VII: 6. IX: 73.

Velen van deze gestorvenen, *die, in het stof der aerde sliepen*, zouden *ontwaken*. — Alle menschen zullen in den jongsten dag opstaen; dan de byzondere toepassing van deze troostrijke waerheid was, in dit geval, ongemeen nadrukkelyk. De herinnering daervan was een aenmerkelyke grond van bemoediging, voor de vromen, die, onder de verdrukking, zouden omkomen. — Maer 'er zou een groot onderscheid, by deze gestorvenen, plaets hebben. Zommi-

nigen zouden ontwaken *ten eeuwigen leven*, en, om eene eindeloze zaligheid, beide naer ziel en lichaem, te genieten; anderen, *tot verfmaedheid en tot eeuwige afgrijzing*, het gene men, zonder invulling van *ende*, zou kunnen vertalen, *tot verfmaedheden*, *tot afgrijzing in eeuwigheid*, en dan ligt 'er eene opklimming in deze woorden, naerdien men de beide uitdrukkingen zo kan onderfcheiden, dat de tweede *afgrijzing* een zwarer trap van *verfmading* of verfoeijing te kennen geve. Men meent, dat beide uitdrukkingen ontleend zijn, van de aendoeningen, welke men gevoelt by het aenfchouwen van lijken en dode aezen, welke eenen walgelyken ftank van zich geven. Zo veel is zeker, dat zy een akelig denkbeeld inboezemen van den rampzaligen toeftand, die hier namaels, voor alle onbekeerde zondaren in het gemeen, en voor de afvallige verlaters van den Godsdienst in het byzonder, gefchikt is.

3. De getrouwe en yvrige Leeraers nu, die zich, ten tijde der vervolging, beyverd hebben, om de Joden in den Godsdienst te onderwijzen, en van welke 'er velen jammerlyk ftaen om te komen, verg. Kap. XI: 33. fullen (*b*) blincken, als de glantz des uytfpanfels, voor zo ver zy, in den dag der algemene opftanding, eenen uitnemender trap van heerlykheid erlangen zullen, ende de gemelde Leeraers, dieder vele rechtveerdigen zullen, door een goed getal van hunne tijdgenoten te brengen, tot de zaligmakende kennis, erkentenis, en bewandeling van dien weg, in welken God gewoon is zondaren te rechtvaerdigen, zullen blinken gelijck de fterren, altoos ende eeuwiglick.

Er is, die onderfcheid maekt, tusfchen de *Leeraers*, en de zulken, *die 'er velen gerechtvaerdigd hebben*, zodat door de laetften, de Maccabeeuwfche helden zouden verftaen worden, die het zwaerd aengordden, voor de vrijheid en den Godsdienst der Joden. Vermits zy nu eene rechtvaerdige zaek voorftonden, zouden zy eenigszins kunnen gezegd worden, velen te hebben gerechtvaerdigd. Dan deze

(*b*) Matth. 13: 43.

opvatting schijnt ons wat gedrongen. Wy beschouwen daerom vs. 3, als een tweeledig voorstel, in het welk het gezegde van het eerste lid, in het tweede, met andere woorden, wordt uitgebreid en opgehelderd.

De belovte behelst mede zulk een tweeledig voorstel. *Zy zullen blinken, als de glans des uitspansels, en gelijk de starren, altoos en eeuwiglyk.* — *De glans des uitspansels* is een helder, een heerlyk Saphierblauw, maer de glans der *starren* is groter en voortreffelyker. In het gemeen wordt derhalven, aen de getrouwe Leeraren, beloovd, dat zy, die in dit leven, blinkende voorbeelden, en getrouwe leidstarren van Gods volk geweest waren, niet alleen in de zaligheid der gelovigen delen, maer ook een uitnemender trap van heerlykheid genieten zouden, en dat wel *altoos en eeuwiglyk*, in eene nimmer eindigende eeuwigheid.

Deze belovte was recht geschikt, ter bemoediging van alle vromen, byzonder van de getrouwe Leeraren.

II. *De Engel* GABRIEL *besluit zijne uitvoerige redevoering, met een opmerkelyk bevel aen* DANIEL, *vs.* 4.

4. Ende gy Daniel, sluit dese woorden van de Openbaring, welke ik u thans heb medegedeeld, toe. Stel dezelve in geschrivt; sluit het beschreven gezicht toe, door de bladeren behoorlyk op te rollen, ende versegelt dit Boeck, druk 'er het merk van uwe hand op, om het, als een oorsprongelyk geschrivt van uwe hand, kenbaer te maken. In dien staet moet dit boek blijven, tot den tijt des eyndes, tot den tijd der vervulling, tot welke nog tusschen de drie en vier eeuwen verlopen moet, en daerom moet het, by de overige gewijde schrivten, bewaerd worden, terwijl gy 'er evenwel, tot gebruik van u zelven en van uwe volksgenoten, een afschrivt van maken moogt: vele van Gods volk sullen 't, wanneer de vervulling van deze voorzegging zal beginnen gezien te worden, nafspeuren en grote vlijt aenwenden, om deze Godspraek te verstaen, ende de geheiligde wetenschap sal daerdoor vermenigvuldigt worden; men zal dusdoende een ver-

stan-

standig doorzicht krijgen, in de ware mening van deze Godspraek niet alleen, maer ook in het wijs en heilig beleid van Gods wegen, met zijn volk.

B. By deze redevoering van den Engel, is een aenhangsel gevoegd, behelsende een bericht, omtrent den tijd, binnen welken deze dingen zouden voorvallen, en eenige andere byzonderheden, vs. 5 - 13. Dit bericht ontving de Propheet, door middel van eene tweevouwige zamenspraek.

α. De eerste tusschen eenen anderen Engel, en den man met linnen bekleed, vs. 5 - 7.

β. De andere tusschen den Propheet, en dien zelvden man met linnen bekleed, vs. 8 - 13.

5. Ende ick Daniel sagh, in eene vertrekking van zinnen, ende siet, daer stonden twee andere personen, behalven den Engel, die dus lang met my gesproken had: d'een aen dese zijde van den oever der riviere, Hiddekel of Tigris, ende d'ander aen gene zijde van den oever der gemelde riviere.

DANIEL zag *twee anderen* staen. Er is, die meent, dat de Propheet, tot nog toe slechts dien eenen Engel gezien hebbende, die tot hem gesproken had, nu, by nadere opmerking, gewaer wierd, dat 'er, benevens *den man met linnen bekleed*, twee andere personen tegenwoordig waren, en dat 'er, buiten den Engel, die tot hem gesproken had, ook nog een tweede geweest zy. De grond van deze opvatting is hierin gelegen, dat, zo men hier aen twee nieuwe personen denkt, van welke de éene sprak tot den Man met linnen bekleed, de ander in het geheel niets gedaen zou hebben. — Maer, by de verschijning van eenen Vorst, spreken alle de personen niet, die tot zijn gevolg behoren. Daerenboven zegt de Propheet uitdrukkelijk, *daer stonden twee anderen.* Behalven den Engel dan, die met hem gesproken had, zag hy twee andere personen, buiten twijffel ook Engelen, in menschelyke gedaenten, maer van den vorigen geheel onderscheiden.

DANIEL bevond zich thans aen den oever van de grote Riviere Tigris Kap. X: 4. — Zommigen zijn van oordeel, dat de grote breedte van deze Rivier het onvoegzaem zou gemaekt hebben, dat de eene Engel ſtond aen den Oostelyken, en de ander aen den Westelyken oever van de gemelde rivier, en menen daerom, dat beide deze Engelen zich bevonden hebben, op dien zelven oever van de rivier, op welken DANIEL ſtond, de een aen zijne rechte-, en de ander aen zijne ſlinke zijde, zodat de zin wezen zoude: „ Ik zag twee Engelen, den eenen op deze zijde „ van my aen den oever, en den anderen op gene zijde „ van my aen den oever der Riviere." Wil men evenwel, dat de eene Engel aen de Oost-, en de ander aen de Westzijde der riviere, geſtaen hebbe, dan ſchijnt men hem, die aen de overzijde van de rivier ſtond, ſlechts te moeten beſchouwen, als eenen dienaer van Gods zoon, die aldaer had post gevat, om aftewachten, of zijn Heer ook iets te bevelen hadde, zodat hy, die zich aen denzelvden oever met DANIEL bevond, het woord gevoerd hebbe.

6. Ende hy ſeyde tot den Man (c) bekleedt met linnen, die boven op het water der riviere was; Tot hoe lange ſal 't zijn, dat 'er een eynde van deſe wonderen ſal weſen?

Den *Man met linnen bekleed*, hebben wy Kap. X: 5, 6. reeds ontmoet. — Hy was de eeuwige zoon van God. Hier wordt 'er deze byzonderheid bygevoegd, dat hy *boven op het water der riviere was*; het zy dat Hy ſtond op het water, en zich zelven daerop ſtaende hield, door zijn wonderdoend Alvermogen, het zy hy in de lucht ſtond, zwevende boven de oppervlakte van het water. Hoe het zy, deze ſtand vertoonde Hem, als den heerlyken God, die zo wel in de lucht en op het water wandelen kan, als wy menſchen op den vasten grond; het teekende tevens, hoe Hy het bewind voert, zo wel over de wateren, als over de aerde, ja dat gelijk de wateren, alzo ook de volken,

(c) Dan. 10: 5.

ken, die in hunne woelingen, aen de beweging der ſterk ſtromende rivieren gelijk zijn, aen Hem onderworpen zijn, vergel. Pſ. XCIII: 3, 4.

Hy, één van de twee Engelen, ſtelde eene vraeg voor, aen den Man met linnen bekleed, zeggende: *tot hoe lang zal het zijn, dat 'er een einde van deze wonderen zal wezen.* — Wanneer de Engel ſpreekt van *deze wonderen*, met eenen kennelyken weerſlag op de zoortgelyke uitdrukkingen, welke ons, in de gezichten van Kap. VII en XI, zijn voorgekomen, hebben wy aen die vreemde en zeldzame gebeurtenisſen te denken, welke nu meermalen, aen DANIEL, voorzegd waren; eensdeels aen die buitengewone benauwdheden zonder wederga, aen welke de Joden zouden worden blootgeſteld, andersdeels aen die zonderlinge verlosſingen, welke de HEER den Joden beſchikken zoude, boven alle bidden en denken. — De mening van de vraeg is derhalven deze: „hoe lang zal de tijd zijn, binnen „welken die verbazende benauwdheid zal voorbygaen, en „de wonderbare verlosſing tot ſtand zal komen?"

Deze vraeg ſtelde de Engel niet voor aen zijnen medebroeder, noch ook aen dien Engel, die tot dus ver, zeer uitvoerig, tot DANIEL geſproken had, maer aen den Man met linnen bekleed, aen zijnen Godlyken Heer en Meester, die alle dingen weet. Zijn voorname oogmerk was, om DANIEL te gemoet te komen, die te zeer ontroerd was, en gene vrymoedigheid had om te vragen, vergel. Kap. VIII: 13.

7. Ende (*d*) ick hoorde dien Man bekleedt met linnen, die boven op het water van de riviere was, met eene menſchelyke ſtem ſpreken, ende hy hief ſijne rechter, ende ſijne ſlinckerhant op nae den hemel, ten blijke, dat Hy den hogen God, tot eenen getuige van zijne oprechtheid, aenriep, ende om dusdoende zijnen eed des te meer majeſteit en gezach by te zetten: want hy ſwoer plechtig by dien, die eeuwiglick leeft; dat na eenen beſtemden tijt, beſtemde tij-

(*d*) Openb. 10: 5, 6.

den, ende een helft, ende als hy ſal voleyndt hebben te verſtroyen de hant des heyligen volcks, alle deſe dingen voleyndt ſullen worden.

De zaek zelve, welke die verheven perſoon bezwoer, wordt op het laetst dus uitgedrukt: *alle deze dingen zullen voleind worden*, dat is, alle de voorheen gemelde wonderen, die hoogstgaende benauwdheden der Joden, en de heuchlyke verloſſing uit dezelve, zullen daer geſteld, vervuld, en voltooid worden. — Betreffende den tijd der vervulling, geevt de Godlyke Spreker eene tweederlei bepaling.

Eerst is het, *na eenen beſtemden tijd, beſtemde tijden, en eene helft.* — Er wordt een tijdsbeſtek bedoeld van $3\frac{1}{2}$ jaren, geduurende het welk de zware verdrukking van ANTIOCHUS EPIPHANES duuren zoude, vergel. Kap. VII: 25; dan hier wordt een rond getal genoemd, daer dit tijdsbeſtek, by de nadere opening, juist op 1290 dagen bepaeld wordt. — By Kap. VII. hebben wy gezien, dat het juist drie jaren was, dat de afgodsdienst met geweld werd ingevoerd: op den 25ſten der maend Casleu, in het jaer 145 van de Griekſche tijdrekening, werd het afgodsbeeld van JUPITER OLYMPIUS op het altaer geplaetst, en drie jaren later, op denzelvden dag, werd de Tempel door JUDAS gezuiverd; maer vermits de inneming van Jeruſalem door APOLLONIUS, en het aenrichten van een bloedbad op eenen Sabbathdag, waerdoor de plechtige Godsdienst van zelvs geſchorst werd, eenige maenden vroeger gebeurde, worden dezelve onder deze tijdsbepaling mede betrokken.

Maer met de aenvangelyke verloſſing, door JUDAS MACCABÆUS, te weeg gebracht, zouden de Joden nog alle zwarigheden niet te boven komen. Om de voltooijing der blijde verloſſing te zien, zou 'er nog een tijdsbeſtek verlopen moeten, gelijk de Godlyke Spreker vervolgens, eenigzins raedzelachtig, aenwijst; *als hy voleind zal hebben te verſtrooien de hand des heiligen volks.* — *De hand*, dat is, volgens den ſpreektrant der Hebreeuwen, de macht of het vermogen des *heiligen volks*, *zal verſtrooid* of *uitgeſchud worden.* Het *heilig volk* is hier het Joodſche volk, vergel. Kap. VII: 25.

VIII:

VIII: 24. Hun *hand* is de macht of het vermogen, welke zy bezaten en uitoeffenden, in het verdedigen van vryheid en Godsdienst; maer deze zou verstrooid, gefchokt en uitgefchud worden, zodat hun macht nog grote fchokken zou moeten ondergaen, en als geheel verpletterd fchijnen.

Trouwens, toen JUDAS de Stad Jerufalem herwonnen, en den Godsdienst herfteld had, bleven de vyanden der Joden 'er zich, geduurende eenen zekeren tijd, met al hun vermogen, op toeleggen, om de macht van het heilig volk te verpletteren, en hunne helden te onder te brengen. Door het fneuvelen van Judas, hunnen Veldheer, in een gevecht tegen BACCHIDES, werden de Joden wederom op den rand van hunnen ondergang gebracht. — Maer, na het voleindigen van dezen tijd der laetfte fchokken, zouden alle de dingen, te voren gemeld, hare vervulling erlangen, en het volk ftond als dan volkomen verlost te worden.

B. De andere zamenfpraek van den Propheet, met den Man met linnen bekleed, vs. 8-13, behelst

a. De vraeg van den Propheet, vs. 8.

b. Het Godlyk antwoord, vs. 9-13.

8. Dit hoorde ick den Man, met linnen bekleed, zeggen, doch ick en verftont het niet volkomen, in alle de byzonderheden, 'er bleev my het een en ander raedzelachtig; ende ick feyde daerom, eenigszins, van mijnen fchrik, tot bedaren gekomen, tot den Godlyken Spreker, Mijn Heere, Gy die de Allerhoogfte Richter zijt van het gansch Geheelal, wat fal het eynde zijn van defe [*dingen*], of *hoedanig zal het laetfte zijn van deze dingen*, en wat zal de eindelyke uitkomst zijn, waeruit men, als een echt tijdmerk, zal kunnen opmaken, dat de volkomene verlosfing van uw volk tot ftand zal gebracht worden.

9. Ende hy, de Man met linnen bekleed, feyde, Gaet henen Daniel, en begeev u van hier; gy zult, wat het wezen der zake aengaet, niet meer zien of horen,

van het gene hier aen u vertoond is, ook hebt gy geen nadere verklaring van byzonderheden te wachten, buiten het gene ik u thans nog zeggen zal: want dese woorden zijn toegesloten ende versegelt, tot den tijt des eyndes. Ik heb u zo even bevolen, deze Openbaring in geschrivt te stellen, te sluiten, en 'er een zegel op te zetten, om u te doen opmerken; hoe de inhoud van dit gezicht, ten aenzien van vele byzonderheden, zijn zal, als de woorden eenes toegesloten en verzegelden boeks, verg. Jes. XXIX: 11. In dien staet zal dit gezicht, ten aenzien van vele byzonderheden, blijven, tot aen den tijd der vervulling toe. Evenwel zal ik u nog het een en ander bekend maken.

10. Vele sullender, in dien bangen tijd, gereynigt, ende door mijne genade bewogen worden, om den onreinen zondendienst te verlaten. De verdrukking zal velen dienen, ter verbetering van hart en wandel; zy zullen wit*gemaeckt worden, en eenen glans van godzaligheid vertonen, ende zy zullen geloutert, en als door vuur beproevd, worden, met dat gevolg, dat zy de verbetering van hunne harten, in hunne daden, zullen kenbaer maken; doch de godtloose, die zich in het kwaed blijven verharden, sullen voortgaen, met godtloosllick te handelen, ende geene van de godtloose en sullen 't verstaen en opmerken, wat het oogmerk van God zy, in het toelaten van deze geweldige vervolging, maer de verstandige, in welker harten de wetenschap der heiligen woont, sullen 't verstaen en bevroeden, dat des HEEREN oogmerk in deze verdrukking zy, om hen te beproeven en getrouw te maken tot den dood toe.

11. Ende de voleindiging van deze dingen zal zich, in onderscheidene tijden, en by trappen, openbaren, door eene gewenschte verlossing uit de benauwdheid. Eerst moet de gevoeligste schok aflopen, na welken men het begin der heuchlyke omwending zien zal: want van dier tijt af, dat het geduerigh [*offer*] sal wechgenomen, en de oeffening van den plechtigen Godsdienst, door het gewelddadig invoeren van de afgodery, opgeschort wor-

den, ende de verwoestende grouwel, dat is, het afgodsbeeld van Jupiter, op des HEEREN altaer sal gestelt zijn, sullen zijn duysent, twee hondert, ende tnegentigh dagen.

Duizend, twee honderd en negentig dagen maken een tijdperk uit, van 3 jaren $6\frac{1}{2}$ maenden, het welk ten naesten by overeenkomt, met de raedselachtige rekening van eenen *tijd, tijden, en eene helft* vs. 7. en Kap. VII: 25. Nu hebben wy gezien, dat de dadelyke invoering der afgodery, in des HEEREN Tempel, kome op eenen tijd van juist 3 jaren, maer dat de uitoeffening van den plechtigen Godsdienst, reeds eenige maenden te voren, begon stil te staen, by gelegenheid dat APOLLONIUS, op eenen Sabbathdag, Jerusalem overrompelde, en een schromelyk bloedbad aenrichtte. Dezen tijd mag men bepalen, op $6\frac{1}{2}$ maenden. — In deze tijdsbepaling is eenig verschil, zo als zy hier, en Kap. VII: 25, voorkomt; maer in de laetstgemelde plaets, wordt een rond getal genoemd, dewijl de tijd eenigzins raedselachtig werd voorgesteld, en hier geschiedt de opgaev nauwkeuriger, omdat de HEER wat meer ontdekken wilde, en daerom by dagen rekent.

Anders zou men de zaek zo begrijpen kunnen, dat het beginstek van deze 1290 dagen moet gesteld worden, juist op dien tijd, dat de ware Godsdienst verwisseld is, met de afgodery, en het plaetzen van den afgod Jupiter op het altaer. Dit geschiedde, in het jaer 145 van de Grieksche Jaertelling, op den 25sten dag der 9de maend Casleu. Dan kan men het einde van deze 1290 dagen rekenen in te vallen, by den dood van ANTIOCHUS EPIPHANES, die gestorven is, in het 149ste jaer van de Grieksche Jaertelling, 1 Macc. VI: 16. Trouwens de Godspraek bepaelt alleenlyk het begin van den gemelden tijd. Dan is de zin deze: „ *van dien tijd*, dat de ware Godsdienst, door het geweld„ dadig invoeren der afgodery, gestaekt is, zal men tellen „ 1290 dagen, en dan zal men eene gunstige omwending „ zien." Dit is ook werkelyk geschied, by den dood van ANTIOCHUS EPIPHANES, wiens wroegend geweten hem, aen zijnen zoon, bevel deed geven, om de vervolging der Joden

te ftaken, gelijk ook geheel Judea, toen ter tijd, van vyanden gezuiverd is, die alleenlyk nog maer de burcht te Jerufalem in bezit hielden, 1 Macc. V, VI.

Maer evenwel, met den dood van den gemelden dwingeland, zouden de Joden nog niet alle zwarigheid te boven zijn. Na dat de dageraed der verlosfing was opgegaen; zou het wel eens wederom duister worden, tot dat de volle dag van eene volkomene uitredding aenlichtte. Dit vinden wy vs. 12.

12. Welgeluckfaligh is hy, die, onder de volgende benauwdheid, welke de zoon en opvolger van den dwingeland zal veroorzaken, de volkomen uitkomst; in een gelovig uitzicht, verwacht, ende raeckt, of nog leven zal, tot dat nog duyfent, drie hondert, ende vijf en dertigh dagen verlopen zijn.

Duizend, drie honderd, en vijf- en dertig dagen maken eenen tijd uit van 3 jaren en 8 maenden. Wanneer men dit tijdsbeftek rekent, van den dood van ANTIOCHUS EPIPHANES, zo als die in het Joodfche land bekend geworden, en, door eenige gunstige beftellingen voor de Joden, gevolgd is, omtrent het midden van het jaer 145 der Griekfche Jaertelling, en daer byvoegt 3 jaren en 8 maenden, dan komt men tot de 2de maend van het jaer 153; eene maend, welke zeer merkwaerdig was, volgens 1 Macc. IX: 54-57, dewijl de godloze Hogepriester ALCIMUS, die openlyk met de vyanden heulde, om Gods volk te verdrukken, door eene beroerte werd wechgerukt, met dat gevolg, dat het land tot ftille rust gekomen, en in dezelve gebleven is, geduurende eenen tijd van 2 jaren. Van toen af, waren de zaken der Joden voorfpoedig. Na die tweejarige rust, deed BACCHIDES, de Veldheer der Syriers, wel eenen nieuwen tocht tegen de Joden, maer met dien uitflag, dat hy, de nederlaeg gekregen hebbende, zijne gramfchap uitftortte tegen de afvallige Joden, die hem tot dezen krijgstocht hadden aengefpoord, terwijl hy vrede maekte met JONATHAN, 1 Macc. IX. Maer 3 jaren en 8 maenden, na den dood van ANTIOCHUS EPIPHANES, hebben de Joden nog vele rampen moeten doorftaen; in het jaer

15[illegible]

150. werd de Tempel, door ANTIOCHUS EUPATOR, belegerd, 1 Macc. VI, in het jaer 151 werden de Joden geweldig mishandeld, 1 Macc. VII; in het jaer 152 zegepraelde BACCHIDES, de Veldheer van DEMETRIUS SOTER, in eenen veldslag tegen JUDAS, die zelvs sneuvelde, 1 Macc. IX, en by deze gelegenheid, was 'er eene grote verdrukking in Israël, hoedanig 'er niet geweest was, van den dag, dat 'er geen Propheet onder hen gezien was, 1 Macc. IX: 27. Dan met den dood van ALCIMUS, in de 2de maend van het jaer 153, verkregen de Joden rust en voorspoed, welke bestendig geweest zijn.

13. Maer gy Daniel, die nu reeds zeer hoog bejaerd zijt, gaet henen tot het eynde van uw leven, het welk eerlang volgen zal: want gy sult rusten, in den staet des doods, ende sult opstaen in of *tot* uw lot, om de kroon der heerlykheid te erlangen, in 't eynde der dagen, in den laetsten dag der waereld.

EINDE VAN DE PROPHECY VAN DANIEL.

DE
PROPHEET
HOSEA.

DE

PROPHEET

HOSEA.

HET I. KAPITTEL.

DIt Kapittel behelst, na het algemeene opschrivt vs. 1, eenige Godspraken vs. 2-12.

Het algemeene opschrivt vs. 1. is betrekkelyk, tot het gansche Prophetische boek. Waerschijnlyk is het, door den verzamelaer van HOSEAS Godspraken, EZRA, of eenen anderen, aen het hoofd van dit boek geplaetst.

1. Het woort des HEEREN, dat, in onderscheidene Openbaringen, van tijd tot tijd, geschiet is tot Hosea, den sone van Beëri; in de dagen van Uzzia, Jotham, Achaz, Hizkia, Koningen van Juda: ende in de dagen van Jerobeam, sone van Joas, Koningh van Israël.

Hier wordt een gansch aental van Koningen opgenoemd, om daeruit den tijd van HOSEAS Prophetische bediening te kunnen opmaken, als mede de aenleiding tot zijne Godspraken. — Er worden vier Koningen van Juda genoemd, en slechts één van Israël; dit schijnt des te zonderlinger, daer de Godspraken van HOSEA, voor het grootste gedeelte, betrekkelyk waren tot Israël. Dan dit geschiedt, niet alleen om de meerdere voortreffelykheid der Koningen van Juda, uit DAVIDS geslacht, boven de Koningen van Israël, maer voornamelyk om de meerdere zekerheid van de tijdrekening der Koningen van Juda, boven die der

Koningen van Israël. — Ondertusschen wordt 'er niet alleen melding gemaekt, van vier Koningen der Joden, maer ook van JEROBEAM, den Koning Israëls, om het begin der Prophetische bediening van HOSEA des te nauwkeuriger te bepalen, en aen te wijzen, dat dezelve eenen aenvang genomen hebbe, niet in het laetst, maer in het eerst van UZZIAS regeering, op dien tijd, toen JEROBEAM en UZZIA, in de Rijken van Israël en Juda, heerschten. Evenwel wordt JEROBEAM alleen, en niemand van zijne opvolgeren genoemd, onder de Koningen van Israël, om dat de tijdrekening van Israëls Koningen, die op JEROBEAM gevolgd zijn, minder zekerheid hebbe, zo wegens den korten tijd, gedurende welken zommigen op den throon gezeten hebben, als wegens twee tusschenregeeringen, tusschen JEROBEAM en ZACHARIA, en tusschen PEKAH en HOSEA; hier komt nog by, dat alle de opvolgers van JEROBEAM, behalven ZACHARIA, eer als geweldige indringers, dan als wettige Koningen van Israël, moeten beschouwd worden.

Nat dit algemeene opschrivt, volgen eenige Godspraken, vs. 2-12.

Vooraf gaet een meer byzonder opschrivt vs. 2ᵃ, het welk ons aenwijst, dat het Godlyk bevel, vs. 2ᵇ. voorkomende, aen HOSEA, in het begin zijner Prophetische bediening, gegeven zy, en derhalven de eerste Openbaring zy, met welke hy verwaerdigd is.

2. Het begin van 't woort des HEEREN door Hosea; de eerste Openbaring, welke Hosea, by den aenvang zijner Prophetische bediening, onmiddelyk van den HEER ontvangen heeft, was de volgende: De HEERE dan seyde tot *of in* Hosea, door eene onmiddelyke Openbaring, Gaet henen, neemt u eene vrouwe der hoereryen, ende kinderen der hoereryen; want het lant hoereert gantschelick van achter den HEERE.

3. So gingh hy henen, ende nam Gomer een dochter van Diblaim: ende sy ontfingh, ende baerde hem eenen sone.

Omtrent den volgenden inhoud van dit Kapittel, hebben wy het een en ander op te merken.

A. Het gene vervolgens, in dit Kap., gemeld wordt, is niet op eenen en denzelvden tijd aen HOSEA geopenbaerd. Wy vinden hier onderscheidene Openbaringen, welke de Propheet, op verschillende tijden, ontvangen heeft. Dit is, uit den inhoud zelve, allerblykbaerst. — Vs. 2ᵇ. ontmoeten wy een bevel, aen den Propheet, om een Huwelyk aen te gaen. Vervolgens werd hy, by de geboorte der kinderen, die uit deze vrouw, in verschillende drachten, ter waereld kwamen, gelast om elk van die kinderen eenen byzonderen naem te geven. — Er zijn Uitleggers, die menen, dat alles, wat in dit Kap., gemeld wordt, niet waerlyk gebeurd, maer den Propheet eenvouwig, in een gezicht, vertegenwoordigd zy. Deze begrijpen de zaek zo, dat de gansche gebeurtenis, in een prophetisch gezicht op eenmael vertoond zy. Maer, met deze opvatting, kunnen wy ons niet vereenigen, omdat wy, in het verhael, alle merkteekenen van eene ware gebeurtenis menen te vinden; neem, by voorbeeld, den naem niet alleen van HOSEAS huisvrouw, maer ook van haren vader; voeg 'er de byzonderheden by, welke, omtrent de kinderen, uit die vrouw geboren, worden opgeteekend, vooral dat GOMER haer derde kind ontving, nadat zy het tweede gespeend had.

B. Schoon dit Kap. onderscheidene Godspraken behelze, welke HOSEA, op verschillende tijden, ontvangen heeft, zijn zy evenwel, door den verzamelaer, om de nauwe betrekking, welke zy tot elkander hebben, by één gevoegd. Hier van is het, dat deze Godspraken, in eene onafgebroken orde, zo aflopen, als of zy eene enkele Godspraek uitmaekten.

C. Deze onderscheidene Openbaringen behelzen eenige Godlyke bevelen, welke betrekking hebben, deels tot het Huwelyk van HOSEA, deels tot den naem der kinderen, die, uit zijne vrouw, geboren werden. — Deze

bevelen hadden een Prophetisch uitzicht, en dienden, om geheimzinnig te vertonen, aen de ééne zijde de snode gesteldheid van het Joodsche volk, het welke, tot den verfoeilykſten afgodsdienst, vervallen was, en, aen den anderen kant, de geduchte straffen, welke de Joden deswegens te wachten hadden, met byvoeging van eene belovte, ter bemoediging der oprechten.

D. De eerste Godspraek vinden wy vs. 2^b, 3; hier op volgen de overige, vs. 4-12.

In de eerste Godspraek vs. 2^b, 3. onderscheiden wy vier byzonderheden. α. Het Godlyk bevel. β. De geheimzinnige beteekenis daervan. γ. De uitvoering, en δ. Het gevolg.

α. Dus luidde het Godlyk bevel, aen HOSEA: *ga henen, neem u eene vrouw der hoereryen, en kinderen der hoereryen.*

Zommigen verstaen, door *eene vrouw der hoereryen*, zulk eene vrouw, welke zich voorheen, in ontucht, verlopen had, en door *kinderen der hoereryen*, zulke kinderen, welke deze hoer voorheen, in ontucht, gewonnen had; en dan zou het Godlyk bevel zo moeten begrepen worden; dat HOSEA deze hoer, niet tot zijne byzit, maer tot zijne echte vrouw, moest nemen, en zich de kinderen eigenen, welke zy te voren in ontucht gewonnen had. — Anderen verstaen, door eene *vrouw der hoereryen*, zulk eene wellustige vrouw, welke gehuwd zijnde, zich in overspel verlopen zou, en door *de kinderen der hoereryen*, zulke kinderen, welke zy, staende haer huwelyk met HOSEA, in overspel met eenen vreemden, zou voortbrengen. Volgens dit begrip, vorderde het Godlyk bevel, dat HOSEA eene vrouw, van eenen wulpschen en losbandigen aert, trouwen moest, en de kinderen, welke zy, uit eene schandelyke verkering met vreemden, zou ter waereld brengen, als zijne echte kinderen behandelen, en opvoeden. — De laetste opvatting komt ons het meest aennemelyk voor, byzonder

om-

om dat, volgens dezelve, de kinderen der hoereryen zo wel eene geheimzinnige beduidenis hebben, als de moeder zelve. Volgens de eerste opvatting, kan de moeder alleen zinbeeldig worden aengemerkt, terwijl de kinderen alleenlyk inkomen, als bewijzen van haer ontuchtig gedrag, maer volgens het laetste begrip, beelden de kinderen de straf der ongerechtigheid af, en de moeder vertoont de zondige gesteldheid van het Joodsche volk, als de bron en de oorzaek dier onheilen.

β. De geheimzinnige beteekenis van dit bevel vinden wy, vs. 2b: *want het land hoereert ganschlyk van achter den* HEER. — De afgodsdienst komt hier, gelijk meermalen, voor, als zinbeeldig *hoereeren*, niet alleen om daer door het verfoeilyke der afgoderyen aen te wijzen, maer ook, om dat de dienst der afgoden, met de eigenlyk gezegde hoerery, veelzins gepaerd ging. — *Het land*, dat is, het land van Israël, het volk, het welk dat land bewoonde, *hoereerde ganschelyk*, eigenlyk, *hoereerde hoereerende van achter den* HEER; het geevt te kennen, dat de Israëliten, in plaets van den HEER, hunnen God, aen te kleven, en Hem alleen te dienen, zich by aenhoudendheid, aen de verfoeilykste afgoderyen, schuldig maekten.

Om nu deze geestelyke hoereryen van Israël aftebeelden, moest HOSEA eene wulpsche en losbandige vrouw trouwen, die in haer ontuchtig gedrag een zinprent vertoonde van de snode afgoderyen, aen welke Israël zich schuldig maekte. De kinderen, welke deze vrouw vervolgens, in ontucht, zou voortbrengen, waren zinbeelden der straffen, welke God het Joodsche volk, om deszelvs afgoderyen, zou toezenden.

γ. De Propheet bracht dit bevel ten uitvoer, vs. 3a. *Zo ging hy henen, en nam Gomer, eene dochter van Diblaim.* De Vader van deze vrouw heette DIBLAIM, en was in dien tijd genoeg bekend. Ook heeft men, in den naem van GOMER, gene verborgenheid te

zoeken, naerdien zy dezen naem reeds te voren had, en niet, door een ftellig bevel van God ontvangen heeft.

3. Het gevolg der uitvoering van dit Godlyk bevel was, dat GOMER *ontving, en hem,* HOSEA, *eenen zoon baerdde.* Men begrijpe het, volgens de gelegde gronden, op deze wijs, dat de wulpfche GOMER, met HOSEA getrouwd zijnde, eene overfpelige verkeering hield met vreemde mannen, en eenen zoon ter waereld bracht, welken HOSEA, hoe zeer hy 'er geen vader van ware, vermits het huwelyk niet, door eenen fcheidbriev, gebroken was, als zijn eigen kind aennam en opvoedde.

Vs. 4-12. *vinden wy de overige Godfpraken.*

Zy zijn drie in getal, naer de drie kinderen, welke de overfpelige GOMER gebaerd had. De eerfte is gegeven, by gelegenheid der geboorte van het eerfte kind, vs. 4, 5. De andere, by het geboorte van het tweede kind, vs. 6, 7. De laetfte, toen het derde kind geboren werd, vs. 8-12. — Ten zy men vier Openbaringen onderfcheiden wilde, zodat dat de drie eerfte, by de geboorte van elk der drie kinderen, gegeven zijn, vs. 4-9, en dat 'er vs. 10-12. eene nieuwe Godfpraek voorkome. Hoe men het ook begrijpe, zo veel is zeker, dat de Godfpraken vs. 4-12. van tweederlei zoort zijn, waervan het het eerfte de rampzalige gevolgen van het wangedrag der Joden vertoont, vs. 4-9, terwijl het tweede bemoedigende belovten behelst, tot troost der oprechten, vs. 10-12.

Deze Godfpraken verkeeren, omtrent de kinderen van GOMER, en derzelver namen.

1. Deze kinders waren gene echte kinders van HOSEA, maer verwekt uit eene overfpelige verkeering; alleenlyk werden zy gehouden voor zijne kinderen, en door hem, als de zodanige, behandeld.
2. De hier voorkomende namen waren dezen kinderen ge-

ge-

geven, niet door menschen, maer door God zelve. Het waren derhalven niet slechts zinbeeldige, maer ook Prophetische namen, die iets toekomends voorspelden. Zy zagen op het Joodsche volk, en wel op het gansche volk, zo het Rijk der X Stammen, als dat van Juda, vermits de zending van onzen Propheet tot beide die Rijken was ingericht, en de zaken, in deze Godspraken vervat, volgens die onderstelling, meer geleidelyk aflopen.

Het overspelig gedrag van GOMER vertoonde den afgodischen afval van Israël, en de namen dezer kinderen teekenden de geduchte oordeelen af, met welke het afgodisch Israël zoude gestraft worden.

De Godspraek, vs. 4, 5. vervat, behelst het Godlyk bevel, omtrent de naemgeving van het eerste kind, en de reden daervan.

4. Ende de HEERE seyde tot hem, Hosea, toen de trouweloze Gomer haer eerste kind gebaerd had, in eene Openbaring; Noemt sijnen name Jizreël: want nogh een weynigh [*tijts*], so sal ick de bloetschulden Jizreëls besoecken over het huys van Jehu, ende sal het Koninckrijcke des huyses Israëls doen ophouden.

5. Ende 't sal te dien dage geschieden, dat ick Israëls boge verbreken sal, in den dale Jizreëls.

De naem JIZREEL beteekent, volgens den letter, *de Heer zal zaeien.* Dan, vermits het woord *zaeien*, wanneer het tot menschen wordt betrekkelyk gemaekt, en beteekent menschen te zaeien, altoos in eenen goeden zin genomen wordt, gelijk Kap. II: 22, en zulk een goede zin hier niet te pas komt, zal de naem van dezen zoon JIZREEL zien, op de Stad Jizreël, gelegen op de grenzen van Issaschar, naer den kant van Manasse, Jos. XIX: 18. Thans was dit Jizreël de zetel van het Rijk der X Stammen, alwaer de grouwzame Koning ACHAB zijn paleis had, 1 Kon.

XXI: 1. — In den naem van dit kind, was derhalven eene aertige verwisseling der bewoordingen *Israël* en *Jizreël*.

De reden van deze naemgeving vinden wy, vs. 4ᵇ, 5. Zy was gelegen, deels in zekere zonden, welke binnen de Stad Jizreël, gepleegd waren, deels in zekere straffen, welke de HEER deswegens zou uitoeffenen, in eene plaets, welke by die Stad gelegen was, namelyk in het *dal Jizreël*.

A. De zonden, welke, in die Stad Jizreël, gepleegd waren, heten hier *bloedschulden Jizreëls*. — Eigenlyk *bloeden*, men denke aen moorden en doodslagen, welke eene zware schuld over het land brengen, wanneer zy ongestraft blijven. *Bloedschulden Jizreëls* zijn derhalven moorden en doodslagen, welke in de Stad Jizreël begaen, of ten minsten, in die Koninglyke Hovstad, besloten en vastgesteld waren. — Maer vermits de HEER die bloedschulden bezoeken zou, *over het huis van* JEHU, moeten 'er zulke doodslagen bedoeld worden, aen welke zich de Koning JEHU, te Jizreël, had schuldig gemaekt. Maer welke waren die byzondere bloedschulden van JEHU? gemeenlyk denkt men, aen de uitroeijing van ACHABS geslacht, welke wel op Gods bevel, door JEHU, ondernomen, doch niet verricht was, uit het rechte beginsel van zuivere zucht tot Gods eer, maer uit dat van eenen perzonelen haet, tegen ACHABS huis, op eene wrede en moorddadige wijs. Dan, met dit begrip kunnen wy ons niet vereenigen, om dat de HEER zo veel genoegen nam, in het uitroeien van ACHABS huis, dat Hy deswegens aen JEHU beloovde, dat zijne zonen, op zijnen throon, zitten zouden; tot in het vierde lid, 2 Kon. X: 30. Wy hebben daerom te denken, aen byzondere moorden, welke JEHU, die een bloeddorstig mensch, en een Staetkundig Vorst was, te Jizreël begaen heeft, schoon de Heilige Schrivt 'er niets van melde.

B. Deze bloedschulden Jizreëls waren wraekvorderende grouwelen, de HEER zou dezelve daerom, op eene geduchte wijs, straffen, niet alleen aen het gansche geslacht

van

van JEHU, maer ook aen zijn Koningrijk, vs. 4^b, 5 *Nog een weinig tijds enz.*

A. De bedreiging, over het geslacht van JEHU, vinden wy, vs. 4^b. *Nog een weinig tijds*, dat is, niet lang na dezen, *zal Ik de bloedschulden Jizreëls*, de wreedaertige doodslagen, aen welke zich JEHU, te Jizreël, de Hovstad van het Rijk der X Stammen, heeft schuldig gemaekt, by gelegenheid dat Ik hem gezonden had, om het huis van den grouwzamen ACHAB uitteroeien, *bezoeken*, en op eene geduchte wijs straffen, *over het huis*, en het Koninglyk geslacht van JEHU.

Het geslacht van JEHU heeft vier kinderen opgeleverd, JOAHAZ, JOAS, JEROBEAM, en ZACHARIA. — Onderstelt men nu, dat onze HOSEA, onder JEROBEAM, den derden uit het geslacht van JEHU, begon te propheteren, en wel in het laetste van JEROBEAMS regeering, dan komt de bedreiging hier op uit, dat de HEER binnen korten, na den dood van JEROBEAM, zijne wraek zou uitoeffenen, aen het geslacht van JEHU, in den persoon van ZACHARIA, den vierden, die na JEHU, op den throon van Juda, zitten zoude.

B. De bedreiging, over het Koningrijk van JEHU, is tweederlei vs. 4^c, 5. Dit oordeel zou, even als het vorige, over het huis van Juda komen, om de bloedschulden Jizreëls, door JEHU wreedaertig gepleegd, omdat deze aenvangelyke verbreking van Israëls Koningrijk, met de bezoeking, over het huis van JEHU, zou gepaerd gaen, en omdat JEHU, zo wel in het eene, als in het andere, zou gestraft worden.

a. *Ik*, zegt de HEER, *zal het Koningrijk des huizes Israëls doen ophouden.* — Vermits vs. 5. de verbreking van Israëls boog, en vs. 6. de weghvoering van Israël, bedreigd worden, kan dit *ophouden des Koningrijks van Israëls huis*, hier ter plaetze niet een volstrekte vernietiging van het Rijk der X Stammen, beteekenen. Er wordt alleenlyk zulk een oordeel bedoeld,

waerdoor, aen het Rijk der X Stammen, deszelvs luister en heerlykheid zou ontnomen worden, tot eenen voorbode van deszelvs gehelen ondergang.

β. *Ende*, vervolgt de HEER vs. 5, *het zal te dien dage*, ten zelvden tijde *geschieden*, *dat Ik Israëls boog*, de voornaemste macht en sterkte van het Rijk der X Stammen, *verbreken zal*, verg. 1 Sam. II: 4. Ps. XXXVII: 15. Dit zou geschieden, *in het dal Jizreëls*, zijnde eene grote vallei, in de nabuurschap van de Stad Jizreël, Jos. XVII: 16. Richt. VI: 33.

Gelijk hier voorzegd wordt, is het ook dadelyk gebeurd. — Een weinig tijds na dezen, *bezocht de* HEER *de bloedschulden Jizreëls, over het huis van* JEHU, wanneer ZACHARIA, de vierde en laetste, uit het huis van JEHU, na eene zeer korte regeering van 6 maenden, door SALLUM vermoord werd, en met hem, waerschijnlyk het overige zaed van JEHU, 2 Kon. XV: 10-12. — Toen is ook de bedreiging, over Israëls Koningrijk, vervuld. Met den dood van ZACHARIA hield de luister van het Rijk der X Stammen op, daer het niet langer, door wettige Koningen, bezeten werd, maer alleen door Rijksoverweldigers en moordenaers, vooral toen het, onder de gewelddadige heerschappy van MENAHEM, geheel afhangelyk werd, van den Assyrischen Koning PUL, 2 Kon. XV: 19, 20. *Israëls boog werd verbroken*, toen 'er een groot gedeelte van Israël, onder PEKAH, door TIGLATH PILEZER, naer Assyrien, is wechgevoerd; en het is waerschijnlyk, dat 'er toen, *in het dal van Jizreël*, een veldslag tegen de Assyriers, ten nadeele van Israël, zy voorgevallen.

Vs. 6, 7. ontmoeten wy eene andere Godspraek, ter gelegenheid der geboorte van GOMERS *tweede kind.*

6. Ende de ontuchtige Gomer ging voort, in haer overspelig wangedrag; sy ontfingh wederom, ende baerde een dochter; ende Hy, die het bewind voert, over

over alle dingen, ſprak tot den Propheet, in eene Openbaring, en ſeyde tot hem; Noemt haren naem Lo-Ruchama, dat is, *niet ontfermende*: want deze reden gav de HEER van die benaming, ick en ſal my voortaen niet meer onfermen over het huys Iſraëls, noch het zelve uit zijne noden verloſſen, maer ick ſalſe ſekerlick wechvoeren.

Door *het huis Israëls*, in onderſcheiding van het huis Juda, vs. 7, hebben wy het Rijk X Stammen te verſtaen, en wel, volgens het verband met vs. 4, 5, op dien tijd, toen de HEER de bloedſchulden Jizreëls bezocht, over het huis van JEHU, in zijnen vierden nakomeling, ZACHARIA, die door SALLUM vermoord werd, en toen de luister van Israëls Koningrijk was opgehouden. — De HEER *ontfermde zich niet meer, over het huis Israëls*, maer liet het Rijk der X Stammen beſloten, onder de macht van den Asſyrier, in het overige der regeering van PEKAH, als mede onder de tusſchenregeering, tusſchen PEKAH en HOSEA, en in het begin van HOSEAS beſtuur, toen SALMANASSER, Koning van Asſyrien, tegen het Rijk van Israël optrok, met dat gevolg, dat HOSEA zijn knecht en leenman wierd. — Ook zijn de Israëliten *wechgevoerd*, toen HOSEA den Asſyriſchen Koning SALMANASSER, door zijne verbindtenis met SO, den Koning van Egypten, zo verbitterd had, dat hy HOSEA gevangen nam, en Israël naer Asſyrien wechvoerde.

7. Maer over het huys Juda ſal ick my ontfermen, ende het zelve uit den nood redden. Ik ſalſe uit de benauwende omſtandigheden verloſſen, en dat wel onmiddelyk, door den MESSIAS, den HEERE haren Verbonds-Godt, en beſchermer; ende ick en ſalſe niet verloſſen door boge, noch door ſweert, noch door krijgh, door peerden noch door ruyteren.

De verlosſing, welke hier aen Juda beloovd wordt, is onzes erachtens, de wonderdadige uitredding van Juda, ten tijde van Koning HISKIA, uit de hand van SANHERIB, toen 'er 185000 mannen, in het leger der Asſyriers, op eenen nacht, geveld werden.

De derde Godspraek, by gelegenheid van GOMERS *derde kind, vs.* 8, 9.

8. Als sy nu Lo-Ruchama gespeent hadde, ontfingh sy, ende baerde eenen sone.

9. Ende de HEER gav dit kind wederom eenen prophetischen naem; Hy seyde, Noemt sijnen naem Lo-Ammi, dat is, *niet mijn volk:* want gylieden en zijt mijn volck niet, so en sal ick [*oock*] de uwe niet zijn.

Wanneer de HEER zegt, *gylieden*, bedoelt hy dat gedeelte van het Joodsche volk, het welk het Koningrijk van Juda uitmaekte, en wel op dien tijd, wanneer het Rijk der X Stammen, door de Asfyriers, geheel gesloopt was. Trouwens HOSEA was, zo wel tot Juda, als tot Israël gezonden, en het hoereerend land was zo wel als het land van Juda, als van Israël. — Van dit Koningrijk van Juda, zegt de HEER: *gylieden zijt*, of gedraegt u *niet*, als *mijn volk*, door my alleen, met alle uwe vermogens, te dienen, maer in tegendeel geevt gy de eer, My alleen verschuldigd, aen de nietige afgoden. Het is waer, HISKIA herstelde wel den Vaderlyken Godsdienst in Juda, maer de gedragingen der Joden, na den dood van HISKIA, leerden duidelyk, hoe zeer hunne harten, aen de afgodery, verkleevd gebleven waren.

De HEER bedreigt daerom, *Ik zal ook uwe niet zijn*, of, *Ik zal niet zijn voor u lieden.* Het geevt te kennen, dat God de Joden niet meer zoude voorstaen, maer hen, aen hun eigen lot, overlaten. Hy zou hen, volgens den naem LOAMMI, niet meer voor zijn volk erkennen, maer hen verstoten, en ter verwoesting overgeven. — Zo is het ook geschied. De terging van den grouwzamen MANASSE had ten gevolge, dat de HEER zich de belangen der Joden niet meer aentrok, byzonder toen Hy, na den dood van den braven Koning JOSIA, de Joden, welker boosheid hand over had toenam, aen NEBUCADNEZAR, ter verwoesting overgav.

Wan-

Wanneer wy nu deze Godſpraek, in het verband met de twee vorige, beſchouwen, vinden wy hier de geduchte ſtraf, welke het Joodſche volk, dat ganſchelyk van den HEER afhoereerde vs. 2, ten aenzien van beide de Rijken, treffen zou. De ſtraf van het Rijk der X Stammen is afgebeeld, door twee kinderen, eenen zoon, en eene dochter, en de ſtraf over Juda, door het derde kind. Dit derde kind werd geboren, eenigen tijd na het tweede, toen LORUCHAMA reeds geſpeend was, ten vertoge, dat het oordeel over Juda, niet terſtond, op dat over Israël, volgen zoude, gelijk 'er ook meer dan eene eeuw, tusſchen de ſloping der beide Koningrijken, verlopen is.

Vs. 10-12. worden, by de vorige bedreigingen, zeer heuchlyke belovten gevoegd.

10. Nochtans ſal het getal der kinderen Iſraëls, nadat zy uit de gevangenis, in hun Vaderland, zullen zijn wedergekeerd, by uitnemendheid, vermenigvuldigd worden. Zy zullen zijn als het (*a*) zant der zee, dat niet gemeten noch getelt kan worden: (*b*) ende 't ſal geſchieden, dat ter plaetſe van hunne gevangenis, daer tot hen geſeyt ſal zijn, Gylieden en zijt mijn volck niet, daer het gebleken is, dat de HEER hen, als zijn onwaerdig volk, verſtoten had, tot hen geſeyt ſal worden, Gy zijt kinderen des levendigen Godts, zodat het openbaer zal worden, dat de eenige en ware God u wederom behandelt, als het volk van zijn byzonder eigendom.

Wie zijn hier *de kinderen Israëls*? Zommigen denken, aen het eigenlyk gezegde volk van Israël, anderen aen het geestelyk Israël van het Nieuwe Testament, de gelovigen uit Joden en Heidenen. — Wy voegen ons by de eerſte, om dat er, in deze ganſche belovte, niets voorkomt, het welk ons zou kunnen noodzaken, om van het eigenlyk gezegde Israël af te zien. Ook worden de kinderen van Juda,

(*a*) Geneſ. 32: 12. (*b*) Rom. 9: 25, 26.

en de kinderen van Israël, vs. 11. onderscheidenlyk voorgesteld. Voeg 'er by, dat deze belovte, door den koppelletter *en*, van de Onzen *nochtans* vertaeld, met het vorige, alwaer van het letterlyk Israël gesproken is, onmiddelyk verbonden worde.

Maer welk een tijd wordt hier bedoeld? — Het verband, met het vorige, wijst ons naer dien tijd, wanneer het oordeel over Juda, door het derde kind van GOMER afgebeeld, was uitgevoerd, en derhalven na de Babylonische gevangenis. Meer byzonder worden wy bepaeld, tot het begin van het Nieuwe Testament, op welken tijd de Apostel PAULUS en PETRUS deze Godspraek hebben toegepast, Rom. IX: 25, 26. 1 Petr. II: 10.

Op dien tijd waren de Joden zo zeer vermenigvuldigd, dat zy eene ontelbare menigte uitmaekten, gelijk gebleken is, by de uitstorting van den Heiligen Geest, op het Pinxterfeest, toen 'er Joden, uit alle gewesten der waereld, naer Jerusalem waren opgekomen. — Toen is 'er ook tot velen in nadruk gezegd, dat *zy kinderen waren van den levendigen God*, wanneer zy, aen het heil van den gezegenden Verlosser, door het geloov, deel verkregen.

11. Ende die toegebrachte kinderen van Israël, zullen op het nauwst vereenigd worden. Zedert de scheuring van het Rijk, onder Rehabeam, zijn die van Juda, van de X overige Stammen afgescheiden, maer de kinderen Juda ende de kinderen Israëls sullen als dan t'samen (*c*) vergadert worden, naerdien zy één geestelyk lichaem zullen uitmaken, ende zy zullen sich een eenigh Hooft stellen, den MESSIAS namelyk, om Hem, als hunnen Koning, eenparig hulde te doen, ende zy zullen uyt den lande Kanaan optrecken, naer de gewesten der Heidenen, om hen, door de prediking van het Euangelie, tot geloovsgehoorzaemheid aen den MESSIAS, te bewegen: want de dagh Jizreëls sal groot zijn.

De verstokte Joden, die den MESSIAS smadelyk verwerpen zouden, heten hier *Jizreël*, naer de Stad Jizreël, de hov-

(*c*) Jes. 11: 13. Jerem. 3: 18. Ezech. 37: 16, 22. Ephes. 2: 14, 15, 16.

hovplaets der Koningen van de X Stammen. Die Stad Jizreël was, door zware bloedschulden, verontreinigd, verg. vs. 4; alzo zou 'er ook, op het geestelyk Jizreël, dat is, de hardnekkige Joden, eene grouwzame bloedschuld liggen, door het vermoorden van den MESSIAS. — Zulk een tijd, op welke de HEER geduchte oordeelen uitoeffent, heet meermalen *een dag*, by uitnemendheid. *De dag Jizreëls* beteekent derhalven dien tijd, op welken de HEER de hardnekkige Joden, wegens den MESSIAS moord, op eene schromelyke wijs, straffen zoude, by het vernietigen van hunnen Kerk- en Burgerstaet, door de Romeinen.

12. Segget tot uwe broederen, Ammi: ende tot uwe susteren, Ruchama.

De aenspraek is hier, tot de gelovige Joden, byzonder de Apostelen, en Euangeliedienaers, die tot de Heidenen, zouden optrekken, volgens vs. 11, — Deze moesten tot hunne *broeders* en *zusters*, dat is, tot de bekeerde Heidenen, die, door hunnen dienst, waren toegebracht, *zeggen Ammi en Ruchama*. De predikers van het Euangelie moesten den bekeerden Heidenen verklaren, dat zy nu aengenomen waren, in de plaets der ongelovige Joden, die te voren een *Lo-Ammi*, en een *Lo-Ruchama* gemaekt waren, en dat zy, met die voorrechten, verwaerdigd waren, welke het Joodsche volk oudtijds genoten had.

De vervulling van deze belovte heeft geen betoog nodig. — Ook zal men nu gemakkelyk begrijpen, hoe PAULUS en PETRUS deze belovte konden aenhaelen, de één, voor de roeping der Heidenen, en de ander, voor die der Joden, daer zy te zamen broeders en zusters waren, Rom. IX: 25, 26. 1 Petr. II: 10.

HET II. KAPITTEL.

Hier begint eene nieuwe Prophetische redevoering. De aenspraek is hier tot geheel andere perzonen gericht, dan in het slot van Kap. I: — Ondertusschen is 'er eene allerduidelykste overeenkomst, tusschen deze redevoering, en de vorige Kap. I, en in het oogmerk, en in de misdaed van geheimzinnig overspel, aen het welk Israël zich had schuldig gemaekt, en in de bedreigde straffen, en in de belovten van betere tijden. — Men mag derhalven deze Prophetische Leerreden beschouwen, als eene nadere uitbreiding en bevestiging van de vorige.

Wy onderscheiden 'er in twee hoofddelen.

I. Het eerste is bedreigend, in het welk den afgodischen Israëlieten, zo zy zich niet bekeerden, zeer zware straffen worden aengekondigd, vs. 1 - 12.

II. Het tweede is bemoedigend, in het welk de oprechten, met zeer merkwaerdige belovten, vertroost worden, vs. 12 - 22.

I. *In het bedreigend deel, vs. 1 - 12. worden.*

ℵ. *Eerst des volks misdaden beschreven, vs. 1 7.*

A. *In het gemeen, vs. 1 - 3.*

B. *Meer byzonder en uitvoerig, vs. 4 - 7.*

1. Twistet tegen ulieder moeder, twistet, om dat sy mijn wijf niet en is, ende ick haer man niet en ben: ende laetse hare hoereryen van haer aengesichte, ende hare overspeelderyen van tusschen hare borsten wechdoen.

De kinderen worden hier opgewekt, *om te twisten tegen hare moeder.* — Wie zijn deze kinderen? De Godspraek is ingericht tot het Rijk der X stammen. Derhalven zijn de hier

be-

bedoelde kinderen, de onderdanen van dat Rijk, die daeruit, als het ware, zijn voortgekomen. Een volk komt zinbeeldig voor als eene *Moeder*, warneer het gansche lichaem van het volk bedoeld wordt, en de byzondere personen worden beschouwd als kinderen, die uit dat volk, als uit eene moeder, geboren zijn. — De kinderen moesten *twisten, tegen hare moeder*, dat is, byzondere personen moesten, aen het gansche volk van Israël, deszelvs schreeuwende misdaden, byzonder den schandelyken afval van den HEER, op eenen bestraffenden toon, ernstig verwijten, en de aennaderende oordeelen voor oogen stellen. — Het twisten met eene moeder betaemt kinderen niet, ten zy zy zich, aen een allerschandelykst en hardnekkig wangedrag, schuldig make. Dit bevel onderstelt gevolgelyk, dat de misdaden van Israël zo groot waren, dat kinderen eene moeder, welke zich, aen zoortgelyk wangedrag, had schuldig gemaekt; daer over zouden mogen en moeten bestraffen. — De herhaelde vermaning, *twistet*, *twistet*, geevt, volgens den aert der Hebreeuwsche tael, te kennen, dat deze bestraffing met ernst en aendrang geschieden moest.

Maer wat was de misdaed van deze zinbeeldige Moeder, het gansche lichaem des volks van Israël? De HEER zegt: *omdat zy mijn wijv niet is, en Ik haer man niet ben.* — De toespeling is zekerlyk op GOMER, het trouwloze wijv van den Propheet, welke het afgodisch Israël afbeeldde, Kap. I: 2, 3. Het volk van Israël was, door het Sinaitisch Verbond, tot het volk van Gods byzonder eigendom aengenomen, en, in die betrekking, het *wijv* des HEEREN geworden. Maer, door het schenden van dit Verbond, en de snoodste afgoderyen, had het volk van Israël betoond, dat zy zich als het *wijv* des HEEREN, als het volk van Gods byzonder eigendom, *niet* gedroegen, en daerdoor het voorrecht verbeurd hadden, dat de HEER hun *man* wezen zoude, door hen langer, boven alle andere volken, te begunstigen.

De HEER voegt 'er dezen raed by: *en laetze*, of *laet zy daerom hare hoereryen, van haer aengezicht, en hare overspeelderyen, van tusschen hare borsten wechdoen.* — De zinbeeldige teekening van *hoereryen op het aengezicht*, en *overspeelderyen tusschen de borsten*, schildert eene allerschandelykste echtbreek-

ſter, wier ganſche gelaet en houding duidelyk aenwijst, dat zy zich aen de vuile ontucht geheel hebbe overgegeven. — Het geevt te kennen, dat het volk van Israël, door allerlei misdaden, byzonder door de grouwzaemſte afgoderyen, geheel verontreinigd ware. Dan evenwel, de Godlyke langmoedigheid gav hen nog tijd, om zich te bekeeren, en van die vuiligheden te zuiveren.

2. Op dat ickſe niet, gelijk een man gewoon is, met zijn overſpelig wijf te handelen, om haer de uiterſte verſmaedheid aen te doen, naeckt uyt en ſtroope, ende ſetteſe, zo naekt en vuil, voor aller oogen ten toon, als ten dage doe ſy geboren wert: Ja makeſe als eene huilende woeſtijne, alwaer gebrek is aen alles, ende ſetteſe als een dor lant, ende doodeſe door dorſt, gelijk eene woeſtijne, daer niets te drinken is.

3. Ende my harer kinderen, dat is, der byzondere leden des lichaems van Israëls volk, wanneer zy in noden en ongelegenheden zijn, niet en ontferme: om dat ſy kinderen der hoereryen, en in allerlei boosheid opgevoed zijn.

4. Want haerlieder moeder, het ganſche volk van Israël, hoereert, door my en mijnen dienst ſchandelyk te verlaten, die haerlieden ontfangen heeft handelt ſchandelick, in het bedrijven van de verfoeilykſte afgoderyen: want ſy ſeyt, openlyk en zonder eenige ſchaemte, Ick ſal mijne boelen nagaen, die [*my*] mijn broot ende mijn water, mijne wolle ende mijn vlas, mijne olie ende mijnen dranck geven.

De *boelen* van Israël waren de nabuurige Heidenen, byzonder de Aſſyriers en Egyptenaers, vergel. Kap. XII: 2. De Israëliten zochten niet alleen de vriendſchap van deze volken, maer bewezen ook eer en hulde aen hunne afgoden. — De zegeningen, welke zy in Kanaan genoten, *brood en water*, dat is, levens onderhoud, *wolle en vlas*, dat is, dekſel, met het verkwikkelyke, *de oly* en *den* uitgelezenen *drank*, of besten wijn, weten zy dank aen den invloed van de gemelde afgoden.

5. Daerom, ſiet ick ſal eerlang uwen wegh met door-

doornen betuynen: ende ick ſal eenen heyningmuer maken, dat ſy hare paden niet en ſal vinden.

Iemends weg te betuinen, of met eene heining af te ſluiten, wordt hier zekerlyk in eenen kwaden zin genomen, en zegt, ten aenzien van een volk, het zelve, door vyandelyke aenvallen, zodanig te benauwen, dat het niet wete, werwaerds het zich wenden moete. *Doornen* zijn, in den ſtijl in der Oosterlingen, zinbeelden van vyandelyke heirlegers, verg. Nah. I: 10. — De volgende uitdrukking, *eenen heiningmuur maken*, is nog ſterker, en wijst ons naer eene omtuining van eene hardere ſtof, het zy van hout, het zy van ſteen. — Het gevolg zou zijn, dat zy, het overſpelig wijv, verbeeldende het afgodisch Israël, *hare paden niet zou vinden*, noch weten werwaerds zy zich begeven moest, om ruimte en uitkomst te vinden. Dit is ook geſchied, toen het Koningrijk der X ſtammen, onder PEKAH, door de Asſyriers, geweldig aengevallen, en zelvs de hoofdſtad Samaria, door het leger van die vyanden, als omtuind werd.

6. Ende ſy ſal, onder alle die oordeelen, hare boelen naloopen, en in de geheimzinnige hoerery blijven voortgaen, maer deſelve niet aentreffen, de valsch genaemde Goden zullen Israël gene hulp toebrengen, ende ſy ſalſe ſoecken, maer niet vinden, te vergeevsch zal zy byſtand zoeken by de afgoden, dan ſal ſy ſeggen; Ick ſal henen gaen ende keeren weder tot mijnen voorigen man, en tot den dienst van den HEER: want doe ik den HEER, den eenigen waren God aenkleevde, was my beter dan nu.

Dan men zou vs. 6. ook zo kunnen opvatten, dat daerin het oogmerk worde opgegeven, het welk de HEER, met de oordeelen vs. 5. bedreigd, bedoelde. In plaets van *ende* kan men het vertalen, *opdat*, op deze wijs: Ik zal den weg van deze overſpeelſter, op de gezegde wijs, betuinen, *opdat zy, wanneer zy hare boelen naloopt, en dezelve niet aentreft, wanneer zy dezelve zoekt en niet vindt, zeggen moge, ik zal henen gaen* enz. — Volgens dit begrip wil de HEER te kennen geven, dat de vyandelyke aenval der Asſyriers daertoe geſchikt ware, en ook middelyker wijs dienen moest, om de Israëliten,

wanneer zy zagen, dat zy te vergeevsch hulp verwachtten van de afgoden, te bewegen, dat zy tot zijnen dienst wederkeerden. Maer de hardnekkigheid van dit volk was zo groot, dat zy niet wisten van wederkeeren.

7. Sy en bekent, onder de kennelykste blijken van de dwaesheid der afgodery, doch evenwel niet, dat ick alleen de ware God ben, aen welken zy alles te danken heeft; dat Ik, die het gebied voer over alle dingen, haer het koorn, ende den most, ende de olie gegeven hebbe, ende haer het silver ende gout vermenigvuldigt hebbe, [*dat*] sy tot den eerdienst van den Baal gebruyckt hebben.

ב. *Vs.* 8-12. *worden de welverdiende straffen van zulk een wangedrag bedreigd.*

Het bleek, dat het afgodisch volk onverbeterlyk ware, en daerom worden die oordeelen, welke vs. 2. in het gemeen waren voorgesteld, meer byzonder aengekondigd.

8. Daerom sal ick wederkomen, van de vorige handelwijs, en my gansch anders gedragen, ende Ik zal mijn koorn wechnemen op sijnen tijt, ende mijnen most op sijnen gesetten tijt: ende ick sal wechrucken mijne wolle ende mijn vlas, [*dienende*] om hare naecktheyt te bedecken, zodat 'er gebrek zal zijn, aen alle die noodwendigheden, welke Kanaan hun, door mijnen zegen, in overvloed heeft opgebracht.

9. Ende nu sal ick binnen korten, hare dwaesheyt, hare stinkende onreinheid ontdecken voor de oogen harer boelen, zodat zy van haer walgen zullen, ende niemant, wie het ook wezen moge, en (*a*) salse uyt mijne straffende hant verlossen

10. Ende ick sal doen ophouden alle hare vrolickheyt, zelvs hare feesten, hare nieuwe maenden, ende hare Sabbathen: ja alle hare gesette hoogtijden.

11. Ende

(*a*) Hos. 5: 14.

11. Ende ick sal verwoesten haren wijnstock, ende haren vijgeboom, met alle de voortbrengselen van het vruchtbaer Kanaan, waer van sy seyt; Dese zijn my een hoerenloon, dat my mijne boelen gegeven hebben, ik heb dit alles, aen den invloed der heidensche Goden, te danken; maer ick salse, de voorheen zo overvloedige vruchten van Kanaan, stellen tot een (*b*) wout, ende het wilt gedierte des velts salse vreten.

12. Ende ick sal over haer, als een rechtvaerdig Richter, door geduchte straffen, besoecken de dagen des Baals, daer in sy dien verfoeilyken afgoden geroockt heeft, ende haer, als eene wulpsche overspeelster, verciert met haer voorhoofteiersel, ende haren halscieraet, ende is hare boelen nagegaen: maer heeft mijner vergeten, spreeckt de HEERE.

Deze bedreiging is vervuld, in de Assyrische gevangenis, toen het land verwoest, en het Rijk der X stammen geheel gesloopt is.

II. *Het tweede hoofddeel behelst uitnemende belovten, ter bemoediging der oprechten*, *vs.* 13-22.

א. *Hier worden zeer uitnemende zegeningen beloovd*, *vs.* 13-21.

ב. *Met eenen algemeenen heilstaet*, *vs.* 22.

א. *Onder de beloovde zegeningen*, *vs.* 13-21. *wordt*

A. *De wederkeering der Israëliten, in hun Vaderland*, *gemeld*, *vs.* 13, 14.

13. Daerom, siet ick salse, de nakomelingen van Jacob, daer als dan het onderscheid tusschen Juda en Israël zal ophouden, op eene vriendelyke wijs locken, om de landen der heidenen, in welke zy zullen verstrooid wezen, te verlaten, ende salse als een herder, voeren en leiden, in of *door* de woestijne van Arabie, ende ick sal nae haer herte spreken, door bemoedigende belovten van herstelling en voorspoed.

(*b*) Psalm 80: 13, 14. Jes. 5: 5.

14. Ende ick ſal haer geven hare wijngaerden van daer af, zodra zy de woestijne hebben doorgetogen, en in hun Vaderland zijn wedergekeerd, ende het dal Achor, over de Jordaen, in eene vruchtbare landſtreek gelegen, zal hun zijn tot eene deure der hope, zodra Israël, na het doortrekken der woesteny van Arabie, in die vallei zal gekomen zijn, zullen zy eene gegronde hoop opvatten, van eerlang de vaderlyke akkeren te zullen bezitten, ende aldaer ſal ſy vrolyk ſingen, als in de dagen harer jeugt, toen Israël eerst een volk geworden was, ende als ten dage doe ſy optoogh uyt Egyptenlant.

B. *Hier by zou de herſtelling van den waren Godsdienst komen*, *vs.* 15, 16.

15. Ende het ſal te dien dage, wanneer gy, in uw Vaderland, zult zijn wedergekeerd, geſchieden, ſpreeckt de HEERE, dat gy [*my*] noemen ſult, mijn Man, en my, als uwen Verbondsgod, eeren en lievhebben, ende dat gy my niet meer noemen ſult, mijn Baal, door my in eenen rang te ſtellen, met de valsch genoemde Goden der Heidenen.

16. Ende ick ſal de namen der Baals van haren mont wechdoen: ende ſy en ſullen niet meer by hare namen gedacht worden, dusdoende zal de afgodery, onder de wedergekeerde Joden, geheel en voor altoos een einde nemen.

C. *Wijders wordt 'er rust en algemeene veiligheid beloovd*, *vs.* 17.

17. Ende ick ſal te dien dage een verbont voor hen maken met het (*c*) wilt gedierte des velts, ende met het gevogelte des hemels, ende het kruypende gedierte des aerdbodems. Ik zal zorg dragen, dat de wedergekeerde Israëliten genen overlast hebben,

(*c*) Job 5: 23. Jeſ. 11: 6. Ezech. 14: 21. ende 34: 25.

ten, van de wilde beesten, de roovvogelen, en het kruipend gedierte, welke in Kanaan, geduurende den tijd, dat het woest zal liggen, geweldig zullen vermeerderen. Ook zal Ik hem bevrijden van alle vyandelyk geweld, ende ick ſal den boge, ende het ſweert, ende den krijgh van der aerden des Joodſchen lands verbreken, ende ſalſe in ſekerheyt gerust doen nederliggen.

D. *De vierde byzondere belovte verkeert, omtrent de vernieuwing van Gods Verbond*, *vs.* 18, 19.

18. Ende ick ſal u, o Israëliten, die my voorheen zo ſchandelyk verlaten hadt, my alsdan ondertrouwen, om het volk van mijn byzonder eigendom te zijn, in eeuwigheyt: Ja ick ſal u my ondertrouwen in gerechtigheyt ende in gerichte, voor zo ver Ik my, omtrent u, gedragen zal, gelijk het eenen man betaemt, door u van al het nodige te verzorgen, ende in goedertierenheyt, ende in barmhertigheden, voor zo ver Ik u alle blijken van mijne tedere en getrouwe lievde zal doen ondervinden.

19. Ende ick ſal u my ondertrouwen in geloove en onveranderlyke *beſtendigheid*, (*d*) ende gy ſult den HEERE, als uwen Man, en Verbondsgod kennen, eerbiedigen en dienen.

Dan de uitdrukkingen zijn al te verheven en te veel beteekenende, dan dat wy, in den letterlyken zin, zouden kunnen berusten, en alleen denken, aen het eigenlyk gezegd Israël. God had de nakomelingen van JACOB, by het oprichten van het Sinaitisch Verbond, wel ondertrouwd, door hen aen te nemen, tot het volk van zijn byzonder eigendom, en deze ondertrouw, na de Babyloniſche gevangenis, als hernieuwd. Maer het *ondertrouwen tot in eeuwigheid* wijst ons, naer het eeuwig Verbond der genade, opgericht met het geestelyk Israël, onder den dag van het Euangelie, het welk beſtendig is en onveranderlyk. — *De gerechtigheid en het gericht* wijst ons naer die eeuwige gerechtigheid, welke de

(*d*) Jerem. 31: 33, 34.

MESSIAS zou aenbrengen, en die de algenoegzame bron is van alle geestelyke zegeningen, Dan. IX: 24. De *goedertierenheid en barmhartigheden* beteekenen alle de heilgoederen, door den MESSIAS verworven; en *het geloov* is het vertrouwen op den Middelaer.

E. *By dit alles wordt nog een overvloed van aerdsche zegeningen toegezegd, vs.* 20, 21.

20. Ende het sal te dien dage geschieden, dat ick uwe gebeden verhooren sal, en gunstig antwoorden, op alle uwe verzoeken, spreeckt de HEERE; Ick sal den hemel verhooren: ende die sal de aerde verhooren.

21. Ende de aerde sal het koorn verhooren, mitsgaders den most, ende de olie: ende die sullen Jizreël verhooren.

De *hemel*, de *aerde*, en de vruchten van *koorn, most en oly*, komen hier voor, als zo vele personen, die, de een den anderen, om bystand verzoeken, en denzelven verlenen. De *hemel* wordt vertoond, als den HEER verzoekende, om te mogen regenen; de *aerde*, als den hemel verzoekende, om vruchtbaermakende regens; *het koorn, de most, en de oly*, als de aerde verzoekende, om dien invloed, waerdoor het zaed uitspruit, en het geboomte vruchten voortbrengt; en *Jizreël*, als de vruchten des lands verzoekende, om hen te voeden en te verkwikken. Alle deze verzoeken zouden worden ingewilligd. — De teekening geevt, met één woord, te kennen, dat de HEER den Israëliten regen en vruchtbare tijden verlenen zoude, zodat zy de inkomsten des lands, in groten overvloed, genieten zouden.

Alleenlyk hebben wy nog op te merken, dat Israël hier, even als Kap. I: 4., voorkome, onder den naem van JIZREEL, om aen te tonen, dat het Joodsche volk, door deszelvs vorig wangedrag, deze zegeningen verbeurd had, en tegen verdiensten genieten zoude.

8. *Vs.* 22. *wordt een algemeene heilſtaet toegezegd.*

22. Ende ick ſalſe my op der aerden zaeyen, zodat zy grotelyks zullen vermenigvuldigd worden, ende ſal my ontfermen over Lo-Ruchama, *de niet ontfermende.* Ik zal Israël, het welk Ik, tot eene rechtvaerdige ſtraf van deszelvs wangedrag, voor eenigen tijd, in de Asſyriſche en Babyloniſche gevangenis verſtoten had, met allerlei blijken van mijne byzondere gunst vereeren, ende ick (*e*) ſal ſeggen tot Lo-Ammi, *niet mijn volk*, tot Israël, het welk Ik voor eenigen tijd behandeld heb, als of zy het volk van mijn byzonder eigendom niet waren, Gy zijt mijn volck. Zy zullen ondervinden, dat zy het volk uitmaken, het welk Ik, in mijne byzondere gunst en beſcherming, heb aengenomen, ende dat volk ſal, met woorden en daden, tot My ſeggen, O mijn Godt.

Deze belovten zijn blijkbaer vervuld, geduurende dat tijdperk, het welk verlopen is, van de wederkeering der Joden in hun Vaderland, tot de oprichting der betere Huishouding van het Nieuwe Testament. — Toen is de ware Godsdienst herſteld, en het volk zeer afkeerig geworden van den afgodsdienst, aen welken zy voorheen zo verſlaevd waren. Zy leevden gerust en veilig in Kanaan, vooral ten tijde van SIMON, 1 Macc. XIV: 8—. De HEER richtte, met het begin der betere huishouding, zijn Verbond op, met het geestelyk Israël. — Middelerwijl genoten de Israëliten eenen overvloed van aerdſche zegeningen, en God gav kennelyke proeven, dat hy hen behandelde, als het volk van zijn byzonder eigendom.

(*e*) Hoſ. 1: 10. Rom. 9: 26. 1 Petr. 2: 10.

HET III. KAPITTEL.

DE Propheet verhaelt hier, hoe, hy in eene nieuwe Openbaring, bevel gekregen hebbe, om eene overspelige echtgenoot te trouwen. — De vraeg is derhalven, of hier, van een nieuw huwelyk gesproken worde, dan of hy die GOMER, van welke Kap. I. gehandeld wordt, nadat hy haer verstoten had, wederom tot zich nemen moest? Er wordt onbepaeld gesproken van *eene vrouw*, zonder met een vingerwijs melding te maken, van de vorige vrouw, of den naem van GOMER te noemen. Daerenboven heeft de Propheet deze vrouw, voor eenen zekeren prijs, gekocht vs. 2, het welk zekerlyk, van een huwelyksgeschenk moet verstaen worden. Wy zouden ons daerom lievst voegen by de zulken, die aen een tweede Huwelyk denken.

HOSEA moest, onzes erachtens, na het verstoten van de overspelige GOMER, eene andere vrouw trouwen, maer van den zelvden inborst, die zich, staende het huwelyk met den Propheet, wederom trouwloos gedragen zou. In zo ver staet dit geval volkomen gelijk, met het vorige Kap. I. vermeld. Dan, tusschen deze beide huwelyken, is evenwel dit onderscheid, dat het schandelyk gedrag van GOMER diende, om den afval van Israël aftebeelden, maer de bestendige lievde van HOSEA, tot de tweede vrouw, in weerwil van hare ontrouw, vertoonde de lievde, welke de HEER aen Israël, niettegenstaende het allergrouwzaemst wangedrag, bestendig bleev toedragen.

Deze Godspraek behelst twee delen.

I. De gehoorzaemheid van den Propheet, aen het bevel des HEEREN, om eene tweede vrouw te nemen, welke zich even zo slecht gedragen zou, als de eerste vs. 1-3.

II. De verklaring van dit zinbeeldig bedrijv, vs. 4, 5.

1. Ende de HEERE seyde tot my, in eene andere Open-

Openbaring, Gaet wederom henen, om een ander huwelyk te sluiten, nu gy de overspelige Gomer verstoten hebt; en bemint eene tweede vrouwe, nadat gy haer getrouwd hebt, met eene tedere lievde; die tweede vrouw zal zich even zo ontuchtig gedragen als de eerste, zodat zy, hoe teder ook bemint zijnde van u [*haren*] vrient, nochtans overspel doet. Gedraeg u, omtrent deze trouwloze echtgenoot, welke gy billyk zoudt kunnen verstoten, gelijck de HEERE de kinderen Israëls behandelt. De God der Goden bemint hen bestendig, en doet hun, by aenhoudendheid, de kennelykste blijken van zijne byzondere lievde ondervinden, maer sy sien om, en wenden het oog van hun vertrouwen, nae andere zogenaemde goden, ende beminnen de flesschen of *schitteringen* der druyven. Zy zuipen zich op de feesten dronken, ter eere van de afgoden; zy maken zich schuldig, aen alle grouwelen der afgodery, en evenwel gae Ik voort, met hun de blijken mijner bestendige lievde te doen ondervinden.

2. Ende ick gehoorzaemde dit Godlyk bevel, Ik nam eene tweede vrouw, en kochtse my voor eenen bruidschat voor vijftien silverlingen; ende eenen Homer gersten, ende eenen halven Homer gersten.

3. Ende ick seyde tot haer, wanneer ik, eenigen tijd met haer, in het huwelyk, geleevd hebbende, ontdekte, dat zy zich, even als Gomer, in overspel verliep, Gy sult tot straf van uw schandelyk wangedrag, vele dagen nae my of, dat is, zonder my, en buiten mijne verkeering, als of gy eene weduw waert, eenzaem (*a*) blijven sitten, (gy en sult niet hoereeren, om dit voor te komen, zult gy geheel afgezonderd leven, noch eenen [*anderen*] manne geworden:) ende ick zal u evenwel niet verstoten, ik zal oock nae u en uwe verbetering wachten, zonder een ander huwelyk aen te gaen, om u alsdan in lievde wederom aen te nemen.

4. Want, dit is de Prophetische beteekenis van dit zinneldig bedrijv, de kinderen Israëls sullen vele da-

(*a*) Deuter. 21: 13.

gen, in eene treurige ballingſchap, blijven ſitten, (*b*) ſonder Koningh, ende ſonder Vorst of eerste Staetsdienaren, ende ſonder offer, en andere verrichtingen van den plechtigen Godsdienst, ende ſonder opgericht beelt en andere plechtigheden van den afgodsdienst, ende ſonder Ephod, ende Teraphim, of eenige werktuigen van wichelary en voorzegging.

5. Daer na ſullen ſich de kinderen Iſraëls bekeeren, ende boetvaerdig ſoecken den HEERE haren Godt, ernſtig ſmekende, om eene genadige vergeving, ende zy zullen gelovig zoeken den MESSIAS, den tegenbeeldigen (*c*) David haren Koningh: ende ſy ſullen vreeſende komen tot den HEERE, ende tot ſijne zegenende goetheyt, (*d*) in 't laetſte der dagen.

By den merkwaerdigen inhoud van vs. 4, 5. *moeten wy onze aendacht wat nader bepalen.*

A. Beſchouwen wy eerst de bedreiging vs. 4. *De kinderen van Israël zullen, vele dagen, blijven zitten zonder Koning* enz.

A. Wie zijn hier *de kinderen van Israël*, en in welke tijds omſtandigheden moeten zy beſchouwd worden? Zommigen denken aen het volk van Israël, verkeerende in de Asſyriſche of Babyloniſche gevangenis; anderen, en wel de meesten, zijn van oordeel, dat hier de langduurige ballingſchap der Joden bedoeld worde, in welke zy, zedert hunne verſtrooïjing door de Romeinen, tot op den huidigen dag verkeeren.

De uitdrukkingen, met welke deze bedreiging wordt voorgeſteld, kunnen, in veelerlei opzichten, op den tegenwoordigen toeſtand der Joden worden toegepast. Zedert *vele dagen*, en eene reeks van vele eeuwen, *zitten* zy als weerlozen buiten hun Vaderland; zy zijn allerwegen, in de landen der heidenen, als ballingen verſtrooid; zy hebben noch *Koning*, noch *Vorsten*, noch Over-

(*b*) Hoſ. 10: 3. (*c*) Jer. 30: 9. Ezech. 34: 23. ende 37: 22, 24. (*d*) Jeſ. 2: 2. Mich. 4: 1.

Overheden; het *offer*, en andere plechtigheden van hunnen Godsdienst, hebben reeds lang opgehouden; zy hebben eenen afkeer van den afgodsdienst; van de *opgerichte beelden*, van de *Ephods* en *Teraphs* der wichelaryen. — Maer aen den anderen kant, het verband van zaken, en de zinbeeldige teekening vs. 1-3. schijnen ons naer de Asfyrische gevangenis heen te wijzen. Te weten, de Propheet liet zijne vrouw, afgescheiden van zijne verkeering, als eene weduw, in het eenzame zitten, tot eene rechtmatige straf van haer overspelig wangedrag vs. 3. Dit overspel van HOSEAS trouwloze Echtgenote teekende de grouwzame afgodery van Israël, waerdoor zy den HEER, die hen door het Sinaitisch Verbond getrouwd, en tot het volk van zijn byzonder eigendom had aengenomen, schandelyk verlaten hadden. Maer de tegenwoordige ballingschap der Joden is gene straf van hunne afgodery; de treurige omstandigheden, in welke zy thans, zedert vele eeuwen, verkeeren, zijn de gevolgen van den MESSIASmoord. Ook is het zitten *zonder opgericht beeld*, *zonder Ephod en Teraphs* geen onderscheidend kenmerk van den tegenwoordigen toestand der Joden; van deze afgodische en bygelovige verrichtingen, hebben zy, lang voor de verwoesting van hun Gemeenebest, door de Romeinen, en al aenstonds, na de slaking der Babylonische gevangenis, eenen algemeenen afkeer gehad. Voeg 'er by, dat het ophouden van het offer, zedert de verwoesting van Stad en Tempel, door de Romeinen, niet als eene straf der Joden kan worden aengemerkt, naerdien het schaduwachtig offer van zelve moest ophouden, na dat onze Godlyke Hogepriester de zonden had te niet gedaen, door zijnes zelvs offerande.

Wy zijn daerom van oordeel, dat hier de toestand van Israël beschreven worde, in welken de X stammen, door de Asfyrische gevangenis, gekomen zijn, en nog blijven, tot op den huidigen dag. Te weten, toen CYRUS de Persiaen den Joden vryheid gav, om

naer hun Vaderland weder te keeren, hebben 'er zich wel eenigen uit de X ſtammen, die door de Asſyriſche Koningen, PUL, TIGLATH PILEZER, en SALMANASSER, waren wechgevoerd, by de Joden gevoegd, en zich in Kanaan gevestigd, maer de meesten zijn gebleven, in de landen der Heidenen, en tot op den huidigen dag, allerwegen verſpreid.

B. Deze *kinderen van Israël zitten*, zedert de Asſyriſche wechvoering, *zonder Koning en zonder Vorst.* Na de ſloping van het Rijk der X ſtammen, maken zy geen afgezonderd volk meer uit, maer zy zijn als ballingen, aen vreemde heeren onderworpen, en moeten zich ſchikken naer de wetten van die volken, onder welke zy verſtrooid zijn. — Zy zitten *zonder offer*, en alle plechtigheden van den Godsdienst. — Zy zitten *zonder opgericht beeld*, voor zo ver zy de afgodery hebben afgeleerd, ten zy men bepaeldelyk denken wil, aen de kalveren door JEROBEAM, te Dan en te Bethel opgericht. — Zy zitten *zonder Ephod en Teraphs*, en onthouden zich van alle de bygelovigheden der afgodendienaren, even als de huisvrouw van HOSEA, in haren eenzamen ſtaet, ophield van hoereeren.

B. De belovte vs. 5. voorſpelt de heuchlyke herſtelling der kinderen van Israël, uit hunne langdurige ellende.

A. Deze belovte zou vervuld worden, *daerna en in het laetſte der dagen.* — Het ganſche beloop van zaken ſchijnt ons te wijzen, naer de eindelyke herſtelling der Israëliten, welke nog toekomende is, in de laetſte dagen der waereld. In het begin der Euangeliſche bedeeling zijn 'er wel verſcheiden uit de X ſtammen, door het geloov in CHRISTUS, tot God wedergekeerd, gelijk, by voorbeeld, op den Pinxterdag, en vervolgens. Maer hier wordt eene algemeene bekeering van Israël beloovd; het is, zonder eenige bepaling, *daerna zullen zich de kinderen Israëls bekeeren* enz. Voeg 'er by, dat de huisvrouw van HOSEA het ganſche volk van Israël verbeeldde.

B. Daerna

B. Daerna dan, na dat de Israëliten, vele eeuwen, in ballingschap zullen verkeerd hebben, even als de overspelige vrouw van HOSEA, vele dagen, eenzaem zitten moest, zullen zy wederom, door den HEER, wanneer zy blijken van berouw en betering geven zullen, in gunst en lievde worden aengenomen.

α. Zy zullen zich bekeeren, en, tot den waren eerdienst van den eenigen God, oprechtelyk wederkeeren.

β. Zy zullen boetvaerdig *zoeken den* HEER hunnen God, *en* DAVID *hunnen Koning*. Zy zullen den tegenbeeldigen DAVID, den verheerlykten MESSIAS, als den eenigen en algenoegzamen verlosser van zondaren, gelovig eerbiedigen, en Hem, als hunnen Koning, hulde doen, vergel. Jer. XXX: 9. Ezech. XXXIV: 23. XXXVII: 24.

γ. Ende zy zullen vrezende, met eenen diepen eerbied, en vervuld met eene dankbare verwondering, gelovig *komen*, *tot den* HEER *en zijne goedheid*, of *tot zijnen overvloed*, dat is, tot rijkdom van die geestelyke zegeningen en heilgoederen, welke de MESSIAS verworven heeft.

HET IV. KAPITTEL.

IN de drie voorgaende Kapittelen had de HEER de hoogstgaende ongerechtigheid van het volk, byzonder van het Rijk der X stammen, met de geduchte gevolgen, onder zinbeeldige verrichtingen, laten afteekenen. Met dit Kap. beginnen eigenlyke Godspraken, in welke het wangedrag des volks, onbewimpeld en onder duidelyke bewoordingen, wordt voorgesteld.

In dit IV Kapittel vinden wy eene Prophetische Redenvoering, welke voornamelyk is ingericht, ter bestraffing van de Priesteren, die hier voorkomen, als bedervers van den

waren Godsdienst, en voorſtanders van allerlei godloosheid, welker wangedrag niet kon nalaten, de allernadeeligſte uitwerkſelen te hebben, op het volk.

Voor het naest ſchijnt deze redevoering gehouden te zijn, kort na den dood van JEROBEAM II, wanneer eene tusſchenregeering, of liever eene regeeringloosheid, plaets had, tot tot dat ZACHARIAS den throon van Israël beklommen heeft, veroorzaekt door binnenlandſche beroerten, welke ruim 11 jaren geduurd hebben. Verg. VII Deel *Inl.* p. XLV. — Trouwens de gruwelen, welke hier vermeld worden, van ongeſtrafte moorden, roveryen, geweld, en losbandigheid, vooral onder de Priesteren, ſchijnen duidelyk eene regeeringloosheid te onderſtellen. Daerenboven bepaelt zich de Propheet, in zijne beſtraffing van de zulken; welker voorbeeld het volk aenleiding gav, tot zulke zware zonden, alleenlyk by de Priesteren en Propheten, zonder eenige melding te maken van den Koning.

Deze Redevoering behelst twee hoofddeelen.

I. Een algemeen voorſtel van des volks zware ſchuld, onder allerlei rangen en menſchen, en van de geduchte ſtraffen, welke daerop rechtvaerdig volgen zouden, vs. 1-3.

II. Eene nadere uitbreiding van het een en ander, vs. 4-19.

I. *Het eerſte deel, vs.* 1-3. *behelst*

א. *Eene ernſtige opwekking, aen het volk, om des* HEEREN *twist te horen, vs.* 1ᵃ.

ב. *Het voorſtel van dezen twist zelve, vs.* 1ᵇ-3. *vervattende.*

A. *Eene opgave van hunne om wraek roepende zonden, vs.* 1ᵇ, 2.

B. *Eene aenkondiging van geduchte ſtraffen. vs.* 3.

1. Hooret des HEEREN woort, uit den mond van my, zijnen Propheet, met behoorlyke aendacht en eerbied, ter uwer veroötmoediging, gy kinderen Iſraëls, die het Rijk

Rijk der X Stammen uitmaekt, in onderscheiding van het Rijk van Juda, verg. vs. 15. want de HEERE heeft (*a*) eenen twist met den inwoonderen des lants. De HEER wil, als het ware, zijne zaek en wegen, tegen u, openlyk bepleiten, door de rechtvaerdigheid van de geduchte oordeelen, welke Hy over u zenden zal, in een overtuigend daglicht te stellen, wanneer het blijken zal, dat gy die zware rampen, aen uw eigen schuld en boosheid, te wijten hebt. De HEER heeft zulk een twistgeding, tegen het Rijk der X Stammen; om dat 'er geene trouwe, noch geene weldadigheyt, noch geene kennisse Godts in den lande en is.

De kinderen van Israël zijn hier de onderdanen van het Rijk der X Stammen, die vs. 15, van Juda, duidelyk onderscheiden worden. — Zy heten *de inwoners des lands*, om dat zy een uitgestrekt gedeelte van het gezegend Kanaan, dat *land* by uitnemendheid, bewoonden. De Propheet zegt niet, tegen ulieden, gy kinderen Israëls, maer *tegen de inwoneren des lands*, om de zwaerheid van Israëls schuld des te nadrukkelyker voor te stellen. Zy waren bewoners van dat goede en by uitnemendheid vruchtbare land, waerover de HEER, in nadruk, Koning was, die het hun gegeven had. Hunne ondankbaerheid was gevolglyk des te snoder.

Des volks misdaden waren allerverfoeilykst. — Er was *gene trouw en gene weldadigheid.* Twee woorden, van welke het eerste eene *effenheid*, eene *vastheid*, in woorden en daden, en derhalven waerheid en trouw, en het ander eene *milde goedheid* te kennen geevt. Beide deze uitdrukkingen leren ons, dat 'er een volslagen verzuim plaets had van die lievdepflichten, welke wy onzen naesten verschuldigd zijn. — Ook was 'er *gene kennis van God*, gene rechte kennis van God, welke met geloov aen zijne woorden, lievde tot zijne volmaektheden, en gehoorzaemheid aen zijne bevelen, gepaerd gaet, Jer. IX: 24. XXII: 16. De lievde tot God was derhalven, zo wel als tot den naesten, onder Israël verre te zoeken.

(*a*) Mich. 6: 2.

2. [*Maer*] dit was het nog niet al, 'er kwamen de snoodste grouwelen by, vloecken, ontheiligen van Gods naem, valsch en ligtvaerdig zweren, ende liegen, ende dootslaen, ende stelen, ende overspel doen. Deze zonden zijn algemeen geworden, sy breken door, zy hebben het gehele land van Israël overstroomd, even als een vloed, die, met geweld, dijken en dammen doorbreekt. Ongestrafte moorden, ende bloetschulden raken aen bloetschulden, zy worden straffeloos gepleegd, en roepen te vergeefsch om wraek.

3. Zulke snode grouwelen kan de HEER, de Richter der gansche aerde, niet ongestraft laten. Daerom sal het lant treuren, ende eene droevige gedaente vertonen, een yegelick, die daer in woont, zal van angst en benauwdheid, quelen en vermageren, met het gedierte des velts, ende met het gevogelte des hemels, welke, elk op zijne wijs, in de algemeene rampen delen zullen; Ja oock de visschen der zee, gelijk mede die der rivieren, en andere wateren, sullen wechgeraept worden. Zy zullen sterven, en, als een verrot aes, worden wechgeworpen.

Er wordt een algemeen en verwoestend oordeel bedreigd, over het gansche land, en alle deszelvs inwoneren. Buiten twijffel wordt 'er geoogd, op die vreesselyke verwoestingen, welke eerlang, door de Asfyriers, zouden worden aengericht. De zinbeeldige uitdrukkingen zijn ontleend, van eenen allerverdervelykften wind, van eene alles verpestende lucht, die, als een geweldig doortrekkende vloek, het geheele land verwoesten zou, bomen, planten en kruiden, doen verdorren, menschen, beesten, vogelen en visschen wechrapen. — Van dergelyke zinbeelden, bedienen zich de Propheten meermalen, om die vernielende oordeelen te beteekenen, welke God over Israël en Juda, door de Asfyriers of Babyloniers, brengen zoude, Zeph. I: 2, 3.

II. *Dit 'algemeene voorstel van Israëls zware schuld, en de daerop volgende geduchte oordeelen, wordt vs. 4-19. nader uitgebreid.*

ℵ. *Eerst wordt de zaek, ten aenzien van onderscheidene byzonderheden, vooral op de Priesteren, toegepast, vs. 4-10.*

A. *Dit stuk wordt op zich zelve voorgesteld, vs. 4, 5.*

4. Doch niemant en twiste, nochte bestraffe yemant: want uw volck is als die met den Priester twisten: en dus niet vatbaer voor verbetering.

Men merke hier eene spraekwendig op; het zy dan tot eenen of anderen voornamen persoon, onder Israël; het zy dat de HEER zelve sprekende voorkome, tot onzen Propheet, die midden onder het zondig Israël, en wel als een Wachter, verkeerde. Dit blykt duidelyk, uit de woorden *uw volk.*

Het woordjen, *doch* vertaeld, wordt verschillendlyk overgezet, en heeft, in spraekwendigen, de beteekenis van *maer*, *nochtans*, of *waerlyk*, *in de daed.* Dan des HEEREN tael, vs. 4: *niemand twiste, noch bestraffe iemand: want uw volk is, als die, met den Priester, twisten*, wordt onderscheidenlyk opgevat.

Het spreekt van zelve, dat alle vermaningen en bestraffingen van het volk geenszins verboden worden. Maer 'er wordt eenvouwig te kennen gegeven, dat die boosheid en hardnekkigheid van Israël zo groot ware, dat hy, die dit volk bestrafte, vergeefschen arbeid doen zoude, en dat men, door zich, tegen de boosaertigheid der tijden, te willen verzetten, zijn eigen leven slechts in de waegschael stellen zoude. Hier wordt derhalven de onverbeterlyke gesteldheid van Israël afgeteekend. — De laetste woorden van 4: *want uw volk is, als die, met den Priester twisten*, zijn vry duister. Wie is hier de *Priester*? Zommige Joden denken hier, aen eenen bepaelden persoon, en wel aen AARON, zodat Israël zou vergeleken worden, by KORACH, en zijnen aenhang, die wel eer tegen AARON twistten, over het Priesterschap, Num. XVI: 10. Ps. CVI: 16. Dan het gehele beloop van zaken

schijnt aen te wijzen, dat het woord *Priester* hier, in eenen verzamelenden zin, genomen worde, voor de Priesters in het gemeen. De gedachte komt ons zeer aennemelyk voor, dat de zin van het eerste lid, *niemand betwiste, noch bestrafte iemand*, volgens eenen meermalen gebruikelyken spreektrant der Hebreeuwen uit het tweede lid, moet worden aengevuld, op deze wijs: *niemand twiste echter met*, of *noch iemand bestraffe de Priesters*, die thans de voornaemsten des volks zijn, en ook de voornaemsten in de overtredingen: *want uw volk zijn voorstanders* en verdedigers van de *Priesteren*. Volgens deze opvatting, wil de HEER zakelyk dit zeggen: „ Het „ volk is het volmaekt eens, met de snode Priesteren, en „ zijn steeds gereed, om de verdediging der godloze Pries„ teren op zich te nemen. Volk en Priesters staen even „ schuldig, aen dezelvde misdaden; vruchteloos en hoogst „ gevaerlyk zou het daerom zijn, de Priesteren te bestraffen."

Op dit voorstel van de zware schuld, zo der Priesteren, als des ganschen volks, volgt vs. 5. eene aenkondiging van zware straffen, met welke de HEER de Priesteren, Propheten, en het gansche volk, bezoeken zoude. — De aenspraek geschiedt aen de Priesteren, gelijk duidelyk blijkt, uit vs. 6.

5. Daerom, van wegen deze uwe halstarrigheid, sult gy, o Priesters, vallen by dage, dat is, omkomen en uitgeroeid worden, zelvs op het alleronverwachtst, ja selfs de valsche Propheet, die het volk, door leer en voorbeeld, stijvt, in de ongerechtigheid, sal met u vallen, en door eenen geweldigen dood omkomen, om dat hy, met u, aen dezelve misdaed, van het volk te verleiden en te bederven, schuldig is. By dage, en by nachte, zullen de godloze Priesters en Propheten vallen, beide zullen zy, aen de zwaerste rampen, worden blootgesteld, zonder dat het licht van den dag hen redden, of de duisternis van den nacht hen beveiligen zal; ende ick sal uwe moeder, dat is de hoofdstad van het Rijk der X Stammen, uytroeyen en verdelgen.

Het verdient nog eenige opmerking, dat *de dag* by den *Priester*, en *de nacht* by den *Propheet* gevoegd worde. Meerma-

malen geschiedt dit, met een byzonder oogmerk, om dat de Priesters hun voornaemste werk, waermede zy het volk verblindden, by dag, verrichtten, daer de Propheten zich beroemden, op gezichten en openbaringen, welke zy by den nacht ontvingen.

B. *Vs.* 6 - 10. *worden des* HEEREN *handelingen, met volk en Priesters, gebillykt.*

6. Mijn volck is uytgeroeyt. Het is met Israël gedaen, eerlang zal het Rijk der X Stammen tot eene verwoesting gesteld worden, om dat het sonder de rechte kennisse van God is, verg. vs. 1. Zy gedragen zich, als of zy nooit van den waren God, en zijnen dienst, gehoord hadden. Dewijle gy, ondeugende Priesters, die Jacob des HEEREN rechten, en Israël zijne wet, leren moest, verg. Deut. XXXIII: 10, de kennisse van den waren God verworpen, en zijnen eerdienst ter zijde gesteld hebt, u ophoudende, met den grouwzamen kalverdienst, en het volk tot de snoodste misdaden verleidende, heb ick u oock verworpen, dat gy my het Priester-ampt niet en sult bedienen; dewijle gy de wet uwes Godts, welke gy geduurig behoorde te overdenken, en het volk in te prenten, vergeten hebt, sal ick oock uwe kinderen vergeten, en aen dezelve ten goede niet gedenken.

Het is waer, deze godloze lieden *bedienden den* HEERE *het Priesterampt* niet. Het was 'er wel verre van daen, dat zy, als des HEEREN, onder de X Stammen, wettig tot deze bediening waren aengesteld, en Israëls God, volgens zijne instelling, dienden, verg. 1 Kon. XII: 32, 33. Dan evenwel zy wilden de zodanigen schijnen, en daer voor gehouden worden.

7. Gelijck sy meerder, *dik* en *vet* geworden zijn, hoe groter en machtiger zy geworden zijn, niet slechts in getal, maer voornamelyk in aenzien en vermogen, alsoo hebben sy des te meer tegen my gesondigt: Ick sal daer

om haerlieder eere in schande veranderen, vermits zy, met de geringsten des volks, in algemeene verwoesting en versmading, delen zullen.

8. Sy eten de sonde mijnes volcks, dat is, het zond- en schuldoffer, het welk, tot verzoening der zonden, geofferd werd, en den Priesteren, volgens de Wet, ter spijze is toegestaen, verg. Lev. VI. 26. VII: 6, 7, ende zy verlangen ten sterksten, met eene uitgestrekte begeerte, een yeder met sijne ziele, nae hare ongerechtigheyt, naer de misdaden van het volk, om al wederom nieuwe schuld- en zoenofferen, tot hunne spijs en vrolykheid, te bekomen. In plaets van het volk te onderrichten, omtrent het oogmerk der zondofferen, en by den grouwzamen aert der zonden te bepalen, alsmede het geloovsoog van Israël henen te wijzen, op den MESSIAS, die de zonden zal te niet doen, door zijnes zelvs offerande, berusten zy in het eeten der offeranden, wel te vrede, als zy voor zich zelven maer overvloed hebben, verlangende al wederom, dat 'er nieuwe misdaden begaen, en des te meerder offeranden aengebracht worden.

9. Daerom, (*b*) gelijck het volck, alsoo sal de Priester zijn. De Priesters en het volk zijn elkanderen zeer gelyk, in het zondigen, daerom zullen zy ook te zamen, in dezelvde straffen, delen: ende ick sal sijne boze wegen, zo van den Priester, als van het volk, over hem besoecken, ende sijne handelingen hem vergelden, door het uitvoeren der bedreigde oordeelen, in welke hunne snode ongerechtigheid zichtbaer zal vergolden worden.

10. (*c*) Ende sy sullen eten, maer niet sadt, of verzadigd worden; zy sullen hoereeren, en, in vuile ontucht, aen hunne wellusten voldoen, maer zy zullen, met onvruchtbaerheid en kinderloosheid, gestraft worden, en daerom niet uytbreken [*in menigte*]: want sy hebben nagelaten den HEERE, hunnen Maker en Weldoener, aen welken zy alles verschuldigd zijn, in achtinge te nemen,

(*b*) Jes. 24: 2. (*c*) Mich. 6: 14.

men, verwaerlozende zijne inzettingen, en hunne begeerlykheden breideloos opvolgende.

B. *Dit alles wordt, ten aenzien van het gansche volk, met eenen vernieuwden aendrang, voorgesteld vs.* 11-19.

A. *De grouwzame verlating van den* HEER *wordt vs.* 11-13. *beschreven.*

11. Hoererye, ende wijn, ende most neemt het herte wech. Eene losbandige levenswijs, eene overgegevenheid aen wellusten, brasferyen, en dronkenschap, benemen den mensch het verstand, benevelen zijn oordeel, en doen hem als een dwaes te werk gaen. Dit wordt in het byzonder bewaerheid, by het volk van Israël, daer zulk eene losbandigheid, niet alleen in de gemene levenswijs, plaets heeft, maer ook zelvs by den jammerlyk verbasterden Godsdienst, en by de offermaeltijden. Daerdoor is het volk geheel verstandeloos geworden, en geevt ook de kennelykste blijken van verdwaesdheid.

12. Mijn volck, dat Israël, het welk Ik, uit alle andere Natien, tot mijn byzonder eigendom, verkozen heb, vraegt sijn hout, zijne houten afgodsbeelden, in plaets van My raed te plegen, ende sijn stock of wichelroede sal 't hem bekent maken, het welk men verlangt te weten: want (*d*) de geest der hoereryen en zucht tot ontucht, aengezet door brasfery en dronkenschap, verleydtse en vervoert hen, datse van onder haren Godt wech hoereeren, lopende het verderv, met eenen dwazen drivt, yllings te gemoet.

Hier wordt geoogd op de geestelyke hoerery, of den vuilen afgodsdienst, maer daermede gingen tevens lichamelyke hoereryen gepaerd, op de feesten der heidensche afgoden.

13. Op de hoogten der (*e*) bergen offeren sy, ende op de (*f*) heuvelen roocken sy, onder een eycke, ende popelier, (*g*) ende ypenboom, en al-

(*d*) Hos. 5: 4. (*e*) Jes. 57: 7. (*f*) Ezech. 20: 28. (*g*) Jes. 1: 29.

lerlei lommerijke bomen, om dat derselver schaduwe goet, lievlyk en aengenaem is niet alleen, maer ook, van wegen de duisternis, zeer geschikt, ter begunstiging van de hoerery en andere onkuischheden; Daerom hoereeren uwe dochteren, ende uwe bruyts of *schoondochteren*, welke reeds aen eenen man verloovd zijn, bedrijven overspel. Alle grouwelen, welke op niets minder, dan den ondergang van het geheele volk, zullen uitlopen.

B. *De welverdiende straffen worden vs.* 14-19. *voorgesteld.*

14. Ick en sal of *zoude* over uwe dochteren geene besoeckinge doen, om datse hoereeren, ende over uwe bruyts, om datse overspel doen. Dit alles zou Ik, de rechtvaerdige Richter, kunnen ongestraft laten? Hare boosheid kent pael noch perk, want sy, de Priesters, selfs scheyden sich, van de menigte des volks af, als ware het tot een Godsdienstig oogmerk, met de hoeren, ende offeren, in de bosschen en op de hoogten, aen de afgoden, met de snoodste hoeren, welke hunne lichamen, ter eere van de gewaende Goden en Godinnen, op de schandelykste wijs, geheel overgeven, en met welke zy allerlei onreinigheid bedrijven; het volck dan, [*dat*] geen verstant en heeft, dat dwaes en verstandeloos volk, het welk My zo schandelyk verlaet, en moedwillig in het verdery loopt, sal omgekeert worden; en, in den ondergang, nederstorten.

15. So gy, o Israël, een volk, het welk ten eenemael onverbeterlyk is, tegen alle vermaningen aen, wilt hoereeren, dat [*immers*] Juda niet schuldigh en worde, en, door uwe verleiding, geen deelgenoot worde, van uwen schandelyken afval, en schroomelyken ondergang: en komet gy, die tot het Koningrijk van Juda, behoort, doch niet te Gilgal, ende en gaet op nae Beth-aven; begeevt u niet, naer de gemelde plaetzen, welke dicht aen uwe grenzen liggen, en alwaer de snode afgodery van het Rijk der X Stammen zich wel voornamelyk gevestigd heeft: want daer zoudt gy, tot afgodery en onreinheid,

ver-

vervoerd worden. Gy Israëliten, hebt u onwaerdig gemaekt, om by mijnen naem te zweren, daer 'er immers gene gemeenschap is, tusschen My en de afgoden, ende daerom en sweert niet, [*Soo waerachtigh als*] de HEERE leeft.

16. Want Israël is onbandigh, en wederstrevig, als eene onbandige koe, welke zich niet beteugelen laet, maer alle banden in flarden rukt. Nu, binnen korten tijd, sal haer de HEERE weyden, als een lam in de ruymte.

Deze bedreiging ziet zekerlyk, op de wechvoering van Israël, naer Asfyrien, en hunne verstrooijing onder de Heidenen. — De uitdrukking is eigenaertig, en heeft iets van het dubbelzinnige. *Lammeren* zijn gaerne *geweid in de ruimte*, in ruime en wijde plaetzen. Dit voorstel schijnt derhalven iets te behelzen, het welk beantwoordde, aen de zinlykheid van het volk; maer, in den grond beschouwd, bedreigde het zware rampen en onheilen. Israël namelyk zou, buiten Kanaan gevoerd, en, onder de Heidenen, verstrooid worden; dit volk zou, als een weerloos *lam*, aen zich zelven worden overgegeven, en, aen allerlei gevaren, zijn blootgesteld, zodat het onverhoeds het verderv zou kunnen in den mond lopen.

Misschien wordt Israël hier, niet gelijk vs. 16a, by eene *koe*, maer by een *lam* vergeleken, om aen te duiden, dat het volk den woesten aert wel wat zou afleggen, wanneer het de rampen ondervond, welke hier bedreigd worden.

17. Ephraim, het Rijk der X Stammen, is vergesellet met den afgoden, en aen dezelve zodanig verkleevd, dat hy daervan, met geen geweld, is los te scheuren; laet hem varen, en vry in de ruimte lopen, even als een ontembare koe, alzo 'er geen beteugelen aen is. Ik zal Israël aen zich zelven overgeven, en mijn hart van hen aftrekken.

18. " Haerlieder suyperye en brassery is afvalligh, of *brandende*, voor zo ver zy daerdoor de onreine

begeerlykheden al meer worden aengezet: *sy en doen niet als hoereeren*, en verleiden anderen, om met hen te hoereeren, vooral op de afgodische feesten; *hare Schilden ('t is een schande!) beminnen [het woort] Geeft.*

De laetste woorden, immers zo als zy luiden, in onze vertaling, zijn vry duister: *hunne schilden (het is eene schande) beminnen het woord geevt*: — Het oorsprongelyk woord, door *schilden* vertaeld, staet achter aen, op deze wijs: *zy beminnen, geevt eene schande, hunne schilden* — De taelkenners hebben opgemerkt, dat het Hebreeuwsche woord, door *geevt* overgezet, een zelvstandig naemwoord zy, het welk eene ligte zaek te kennen geevt, en, tot de ziel overgebracht, ydelheid, *ligtvaerdigheid.* Dan is het, *zy beminnen de ligtvaerdigheid.* Trouwens daer van gaven de Israëliten de kennelykste blijken, in het verlaten van den HEER, en hunne verkleevdheid aen den afgodsdienst. — Wijders volgt er, *eene schande, hunne schilden*, gelijk het de Onzen vertalen, wanneer men denken moet, aen de voornaemsten des volks, die schilden der aerde heten, Ps. XLVII: 10. Dan het woord, door *schilden* vertaeld, het welk ook, van de *bedekking der ziel*, gebruikt wordt, Klaegl. III: 65, kan ook eene grote domheid te kennen geven, waerdoor iemand zich, in zijn eigen verderv, nederstort, zodat de zin deze zy: „ *hunne domheden*, of verregaende „ dwaesheid, waerdoor zy zich, aen den versoeilyksten af„ godsdienst, overgeven, is hun tot grote *schande*, en de „ oorzaek van de versmading, aen welke zy zullen bloot „ gesteld worden.

19. *Een wint heeft haer gebonden*, of *bindt hen*, die als het ware de ligtvaerdigheid zelve is, en neemt hen *in sijne vleugelen, ende sy sullen beschaemt*, met schaemte en schande, overstort *worden, van wegen hare offerhanden*, aen de nietige afgoden.

Een *wind* is een zinbeeld der Godlyke oordeelen, en wel van de zwaerste strafgerichten, byzonder van het oorlogszwaerd, Jes. LVII: 13. Jer. XIII: 24. Zulk een wind

komt

komt hier voor, met zijne *vleugelen*, naerdien dezelve met grote snelheid zou aenrukken, zodat het volk, het welk de ligtzinnigheid zeer beminde, als kav, zou verstuiven, en wechgevoerd worden, naer ver afgelegene gewesten.

HET V. KAPITTEL.

Hier is de aenspraek vs. 1. niet alleen, tot de Priesters, gelijk Kap. IV, maer ook *tot het huis des Konings.* Derhalven begint hier eene andere Prophetische redevoering, welke zich uitstrekt, tot vs. 7. — Zy schijnt uitgesproken te zijn, nadat de voorheen gemelde Regeeringloosheid geëindigd was. — Ruim 11 jaren, na den dood van JEROBEAM II, duurden de binnenlandsche oorlogen, onder Israël. Toen kwam ZACHARIA, en na hem SALLUM, op den throon. Dan, vermits deze beide, maer eenige weinige maenden, geregeerd hebben, schijnen wy bepaeld te worden, tot den tijd van den volgenden Koning MENAHEM.

Wy ontmoeten, in deze korte Godspraek.

I. Eene bestraffing over schromelyke misdaden, vs. 1-4.
II. Eene bedreiging van zeer zware straffen, vs. 5-7.

1 Hooret dit, gy ondeugende Priesters, ende mercket op, gy afvallig huys Israëls; ende nemet ter ooren, gy huys des Konings, het gene ik u lieden, uit 's HEEREN naem, zal voorstellen; want ulieden [*gaet*] dit oordeel aen, het twistgeding des HEEREN, het welk ik thans zal voorstellen, betreft u lieden: om dat gy een strick zijt geworden te Mizpa, ende een uytgespannen net op Thabor, voor zo ver, op de gemelde plaetzen, op de grenzen van uw Rijk, ten Oosten en ten Westen gelegen, het volk van Juda, op

allerlei wijzen zoekt te verleiden, om het grouwzaem voorbeeld van uwe afgoderyen naer te volgen.

2. Ende die afwijcken, verdiepen ſich [*om*] te ſlachten, of zy, die door afgodery, ſchandelyk van God afwijken, *hebben zich diep verdorven;* maer ick ſal haer allen een tuchtmeeſter zijn, of *Ik ben hun allen eene verwerping*, voor zo ver de Israëliten My en mijnen dienst verwerpen, en, als een verachtelyk ding, beſchouwen.

3. Ick kenne Ephraim, of het Rijk der X Stammen, als een hoogst misdadig volk, ende Iſraël en is met alle de heerſchende boosheden, welke, onder het zelve, in zwang gaen, voor my, den alwetenden Richter, niet verborgen: dat gy, o Ephraim, nu hoereert, en *doet hoereeren*, naerdien de afgodery, uit den Stam Ephraim voortgekomen, tot de ganſche Natie doorgedrongen, [*ende*] gansch Iſraël verontreynigt is.

4. Sy en ſtellen hare handelingen niet aen om haer tot haren Godt te bekeeren. Zy zijn in het kwaed verhard, en ten eenemael onverbeterlyk: want (*a*) de geeſt der hoereryen is in 't midden van haer, de zucht tot afgodery heeft hunne ganſche ziel geheel ingenomen, ende den HEERE en kennen en eerbiedigen ſy niet, als den eenigen en waren God.

5. (*b*) Dies ſal Iſraëls hoorvaerdye en hardnekkige ſtoutheid, in ſijn aengeſichte getuygen. De boosheid is zo openbaer, dat Israël niets ter verſchoning kan inbrengen; ende dit is de reden, dat gansch Iſraël, ende ook de voornaemſte ſtam Ephraim ſullen, in het verderv, vallen, door hare ongerechtigheyt; oock ſal het Rijk van Juda met hen vallen, om dat zy het grouwzaem voorbeeld van Israëls wangedrag hebben naergevolgd.

6. Met een groot getal offeranden van hare ſchapen, ende met ſlachtoffers van hare runderen ſullen ſy [*dan*] gaen om den HEERE te ſoecken, en zijne gunst

(*a*) Hoſ. 4: 12. (*b*) Hoſ. 7: 10.

gunst af te smeken; maer vermits de tijd der langmoedigheid geëindigd is, zullen zy den HEER en zijne gunst niet vinden: hy heeft sich van hen onttrocken, en hen ten laetsten rechtvaerdig verworpen.

7. Sy hebben, even als een overspelig wijv tegen haren man handelt, trouwloosslick gehandelt tegen den HEERE, en zich verslaevd, aen den ydelen dienst der nietige afgoden; want sy hebben vreemde kinderen gewonnen, welke Ik voor de mijne niet erkenne, vermits zy geboren zijn, uit Ouderen, die mijne eer, aen de nietige afgoden, geven: nu sal haer de nieuwe maent, een oordeel, het welk, binnen korten tijd, komen zal, verteeren met hare deelen, en bezittingen.

Misschien kan het oorsprongelyk woord, door *de nieuwe maend* vertaeld, *de roest* beteekenen, het welk de zinprent is van een verteerend en invretend verderv.

Met vs. 8, begint een nieuwe Prophetische Leerreden.

De Propheet richt hier zijne *tael* niet, gelijk in de vorige redevoering, tot Israël alleen, maer ook tot het Koningrijk van Juda. Beide Rijken hielden nog afzonderlyk stand. In beide, had de godloosheid den hoogsten trap beklommen, byzonder in Israël. De HEER laet daerom, aen beide deze Koningrijken, den gehelen ondergang, de vernietiging van hunne burgerlyke en Godsdienstige voorrechten, bedreigen en aenkondigen; maer evenwel zo, dat er, ter zijner tijd, op boete en bekeering, eene gunstige herstelling in den vorigen luister, volgen zoude.

Voor het naest derhalven is deze redevoering gehouden, in het laetst der Regeering van PEKAH, wanneer 'er reeds een groot gedeelte der Israëliten gevangelyk was wechgevoerd. Trouwens vs. 3. wordt het, niet alleen Ephraim, maer ook Juda, tot eene misdaed gerekend, dat zy hulp gezocht hadden, by den Koning van Assyrien. Aen deze misdaed nu hebben die van Juda zich schuldig gemaekt, ten tijde van hunnen Koning ACHAZ, toen de Ko-

ningen van Syrien en Israël hem met geweld benauwden, 2 Kon. XVI: 5. Hier uit volgt, dat deze redevoering wat later zy uitgesproken. Nu was PEKAH, de Koning van Israël, een tijdgenoot van ACHAZ, den Koning van Juda.

In deze Leerreden, welke zich uitstrekt, tot Kap. VI: 11, onderscheiden wy 3 hoofddelen:

I. Eerst wordt de ondergang der Rijken, zo van Israël, als van Juda bedreigd, Kap. V: 8-14.

II. Daerna wordt de bekeering der Joden voorspeld, welke ten gevolge hebben zou, dat de HEER wederom, in gunst, op zijn volk zoude nederzien, Kap: V: 15— Kap. VI: 3.

III. Eindelyk worden des HEEREN wegen, in den gemelden ondergang der beide Rijken, verdedigd, Kap. VI: 4 11.

I. *In de bedreiging Kap. V: 8-14. wordt.*

א. *Eerst de aennaderende ondergang der beide Koningrijken aengekondigd, vs. 8, 9, zo*

A. *Met opzicht tot het Rijk van Juda, vs. 8, als*

B. *Dat van Israël, vs. 9.*

8. Blaset de basuyne te Gibea, de trompette te Rama: roepet luyde [*te*] Beth-aven; Achter u, Benjamin.

Gibea. Rama, en *Beth-Aven* waren drie plaetzen, op de grenzen gelegen, door welke men, uit het Rijk van Israël, naer dat van Juda reisde. In die plaetzen, moest *de bazuin geblazen* worden, gelijk men oudstijds gewoon was te doen, wanneer 'er een vyandelyke inval geschiedde, om de overige inwoneren des lands te waerschouwen. Het geevt gevolgelyk te kennen, dat de vyand, uit het land van Israël, in dat van Juda, zou invallen. — *Achter u, Benjamin*, dat is, vlucht gy Benjamiten, die een gedeelte van het Rijk der X Stammen uitmaekt, de vyand is achter u, en volgt u op de hielen:

9. Ephraim sal tot verwoestinge worden, ten da-

dage der rechtvaerdige ſtraffe van hunne boosheid: onder de ſtammen Iſraëls, heb ick bekent gemaeckt dat gewis of vast is. Ik heb hun eene zware plaeg doen ondervinden.

Vs. 8. worden de onheilen bedreigd, welke het Koningrijk van Juda, door vyandige invallen, zouden overkomen, van ACHAZ tijd af, tot op de gehele ſloping van het Rijk, door de Babyloniers. Vs. 9. wordt de ondergang van het Rijk der X Stammen aengekondigd, door de Asſyriers, wanneer EPHRAIM, die, na de gevangelyke wechvoering der overige Stammen, door TIGLATH PILEZER, nog was overgebleven, by het veroveren van de hoofdſtad Samaria, ook de welverdiende ſtraf ondergaen zoude.

ג. *Vs.* 10-14. *wordt dit oordeel gebillykt, uit aenmerking van het algemeen bederv der beide Rijken.*

10. De Vorſten van Juda, die voorbeelden van deugd en Godvrucht, voor het volk, wezen moesten, zijn geworden gelijck die de lantpale verrucken, voor zo ver zy de mindere onderzaten, door allerlei onrecht en geweld, verdrukken: Ick ſal daerom de geduchte uitwerkſelen van mijne verbolgenheyt, als water, in eene overvloedige maet, over haer uytgieten.

11. Ephraim is, door de Asſyriers, geweldig verdruckt, hy is verplettert met recht. Israël heeft dat oordeel, door zijn grouwzaem wangedrag, rechtvaerdig verdiend: want hy heeft [*ſoo*] gewilt, hy is weerbarſtig en onverbeterlyk, in de boosheid, voortgegaen; hy heeft gewandelt na het gebodt, en hem is overgekomen, het gene, uit de overtreding van het gebod, als eene rechtvaerdige ſtraf, noodzakelyk moest voortvloeien.

12. Daerom ſal ick Ephraim zijn als eene verteerende motte, voor zo ver het Rijk zal kwijnen, en deszelvs luister, van dag tot dag, blijkbaer afnemen: ende Ik zal den huyſe Juda als eene verrottinge zijn, zodat

ook dat Rijk, al meer en meer, naer den ondergang, hellen zal.

13. Dit zal beide deze Rijken overkomen, om dat zy My verlaten, en, op eenen vleeschelyken arm, vertrouwd hebben. Als Ephraim sijne kranckheyt sagh, en het Rijk der X Stammen zijnen luister, van dag tot dag, zag verminderen, ende Juda sijn geswel zag, bemerkende dat zijn Rijk blijkbaer naer den ondergang helde; so toogh Ephraim tot Assur, om hulp te zoeken by den Koning van Asfyrien, ende hy, te weten Juda, sondt tot den Koningh van Jareb, eene Stad der Asfyriers; maer die en sal ulieden niet konnen genesen, noch en sal het geswel van ulieden niet heelen.

De zorgelyk toestand der beide Koningrijken, zo van Israël, als van Juda, komt hier voor, onder het zinbeeld van eenen kranken, wiens lichaem, met zweren en wonden, bezocht is. — In dezen toestand zochten beide Koningrijken hulp by eenen vleeschelyken arm.

Ephraim toog tot Asfur. Het Rijk der X Stammen, zeer verzwakt, en in een groot gevaer zijnde, zocht heil by den Koning van Asfyrien, in plaets van zich, tot den HEER, te wenden. Dit geschiedde ten tijde van MENAHEM. PUL de Koning van Asfyrien, die zijnen Rijkszetel had te Ninive, ondernam, in het jaer 3231 na de Schepping, eenen krijgstocht, waer door hy het Asfyrische Rijk maekte tot eene uitgebreide Monarchy. Op dezen tocht veroverde hy ook Syrien, hoewel hy 'er niet lang meester van bleev. Hy was tevens voornemens, om het Rijk der X Stammen te overweldigen, maer MENAHEM won zijne gunst en vriendschap, door het opschieten van eene zeer grote somme gelds, verg. 2 Kon. XV: 19, 20.

Hy, te weten Juda, *zond tot den Koning* JAREB. — Veelal houdt men JAREB voor eene voorname Stad van Asfyrien, gelijk wy ook deze opvatting, in onze Uitbreiding, hebben overgenomen. Maer men weet deze Stad nergens aen te wij-

wijzen. — Er is die het woord JAREB niet, voor eenen eigenen naem houden, maer vertalen, door *Geneesmeester*; Juda *zond tot den Koning, den Geneesmeester.* De Koning van Asſyrien zal dan de Geneesmeester genaemd worden, omdat hy zodanig een was, in de oogen der Joden, die de genezing der krankheden en wonden, aen welke hun Koningrijk kwijnde, van hem verwachtten. Indedaed, dit begrip ſtrookt ongemeen wel, met het ganſche beloop der zinbeeldige teekening. Het Koningrijk van Juda komt hier voor, als een mensch, die met zweren en krankheden bezocht is, en de Koning van Asſyrien, als een gewaende Geneesheer, die niet *genezen* noch *helen* konde. — Tot dezen *gewaenden* Geneesheer, den *Koning* van Asſyrien, *zond* Juda, in de dagen van hunnen Koning ACHAZ. Nauwlyks had deze ACHAZ, na den dood van JOTHAM, den throon van Juda beklommen, of REZIN, de Koning van Syrien, en PEKAH, de Koning der X ſtammen, deden eenen gelijktijdigen inval in het Joodſche land, het welk zy, op eene geweldige wijs, verwoestten, 2 Kon. XVI: 5, 6. 2 Kron. XXVIII: 5-8. In dezen bangen nood, zond ACHAZ om hulp tot TIGLATH PILEZER, den toenmaligen Koning van Asſyrien, 2 Kron. XXVIII: 16.

Maer de Koning van Asſyrien was een nietige Geneesheer. Hy kon den kranken Ephraim *niet genezen, noch het gezwel* van Juda *helen.* — Het Koningrijk van Israël ondervond blijkbaer, dat het, te vergeevsch, op de Asſyriers geſteund had. TIGLATH PILEZER, den Joden tegen REZIN en PEKAH te hulp komende, viel in Syrien, nam Damascus in, overmeesterde een groot gedeelte van het Rijk der X ſtammen, en voerde de Overjordaenſche Stammen, met NAPHTALI, gevangelyk naer Asſyrien, 2 Kon. XV, XVI. SALMANASSER, de volgende Koning van Asſyrien, maekte het Rijk der X ſtammen ſchatplichtig, 2 Kon. XVII: 3; toen deze ſchatting, door den Koning HOSEA, geweigerd werd, vielen de Asſyriers in zijn land, overmeesterden de hoofdſtad Samaria, voerden de X ſtammen gevangelyk wech, en lieten het land woest, 2 Kon. XVII, XVIII. Zodoende werd de kranke Ephraim, door den gewaenden

Geneesmeester, van welken hy zyne herstelling verwacht had, ten laetsten vermoord. — Juda ondervond ook, hoe ydel de hoop ware, op de verlossing der Assyriers. ACHAZ, door de Edomiten en Philistijnen overvallen, wendde zich op nieuws tot den Assyrier. Maer hy holp hem niet tegen de Edomiten. Hy maekte wel de vertoning van de Philistijnen te beteugelen, dan het was alleen in schijn. Hy bezette het Joodsche land met zijne legerbenden, zodat het volk, door de Philistijnen, als openbare vyanden, en door de Assyriers, onder den naem van vrienden, onderdrukt wierd, 2 Kron. XXVIII: 20, 21. Jes. VII: 18, 19. SANHERIB, de zoon en opvolger van SALMANASSER, zou Jerusalem, ten tijde van HISKIAS, had de HEER het niet wonderdadig verhinderd, onder zijn geweld gekregen hebben, 2 Kon. XVIII, XIX. 2 Kron. XXXII. Jes. XXXVI, XXXVII. Zo ver was het 'er van daer, dat de Assyrier een *Jareb* of Geneesmeester voor Juda wezen zou, en zijn *gezwel helen.*

14. Alle deze onheilen zullen de beide Koningrijken, van Israël en Juda, rechtvaerdig, en naer verdiensten overkomen. Want ick sal Ephraim zijn als een felle leeuw, die alles verscheurt, ende den huyse Juda, als een jonge leeuw: Ick, Ick sal verscheuren ende henen gaen, even als een leeuw, die met zijnen roov wechtrekt; Ick sal het Rijk der X stammen, naer Asfyrien, en dat van Juda, naer Babylonien wechvoeren, ende (c) daer en sal geen redder zijn.

II. *In het tweede deel van deze Godspraek vs. 15. en Kap. VI: 1-3, wordt de bekeering der Joden voorspeld, welke ten gevolge hebben zou, dat de* HEER *wederom in gunst, op zijn volk, zou nederzien.*

De verdeeling der Kapittelen is hier allerongelukkigst uitgevallen. Vs. 15. hangt onafscheidbaer te zamen, met vs. 1-3. van Kap. VI, alwaer wy de woorden van boet-

vaer-

(c) Hos. 2: 9.

vaerdigheid en gelovig vertrouwen vinden, welke de Joden spreken zouden, wanneer zy zich, volgens vs. 15, bekeerden, en des HEEREN aengezicht zochten. Voeg 'er by, dat de Godspraek hier blijve, in de zelvde zinprent; de uitdrukkingen, de HEER *zal ons genezen en verbinden*, Kap. VI: 1. hebben eenen kennelyken weerslag, op Kap. V: 13. Assur *zal u niet kunnen genezen*, *noch uw gezwel helen*. De HEER komt Kap. VI: 1. voor, als de grote Heelmeester, by wien alleen de genezing te vinden is, welke te vergeevsch van eenen vleeschelyken arm verwacht wordt.

15. Ick sal henen gaen, latende beide Israël en Juda, in dien rampvollen toestand, in welken zy, door de Assyriers en Babyloniers, zullen gebracht worden; [*ende*] keeren weder tot mijne plaetse, zonder mijne heerlykheid, tot hunne verlossing, te openbaren, tot dat sy haerselven schuldigh kennen, hunne misdaden boetvaerdig belijden, mijne wegen billyken, my om vergeving bidden, ende daerdoor mijn aengesichte soecken: als haer bange sal zijn, sullen sy my vroegh ernstig en vuurig soecken.

Kap. VI: 1-3. vinden wy de woorden, welke de boetvaerdige Joden, ten tijde van hunne bekeering, spreken zouden. In plaets van dit voorstel van vs. 15 afteſcheiden, had men het zelve, door *zeggende*, aen het vorige moeten vasthechten; zy *zullen my* en mijne gunst, *vroeg*, ernstig en yverig *zoeken*, (*zeggende*) *komt en laet ons wederkeeren* enz.

HET VI. KAPITTEL.

1. KOmet ende laet ons boetvaerdig wederkeeren tot den HEERE, den God van onze Vaderen, en tot zijnen dienst: want hy heeft in zijnen toorn verscheurt, als een felle leeuw, vergel. Kap. V: 14, en ons volk, door zware rampen, zeer gevaerlyke wonden toegebracht; ende hy sal ons genesen, door

ons gunstig te verlosfen, uit den ellendigen toeftand, in welken wy verkeeren; hy heeft ons, naer onze verdiensten, geweldig geflagen, ende hy fal ons, als de grote Heelmeester, by welken alleen genezing te vinden is, verbinden, en in vorigen luister herftellen.

Hier wordt in het gemeen voorfpeld, dat de Joden, door de flagen van Gods ftraffende hand, in hunne gevangenis, tot inkeer komen zouden. Zy zouden hun vorig wangedrag, en de rechtvaerdigheid der Godlyke oordeelen, ootmoedig en boetvaerdig belijden, en gelovig uitzien, naer de verlosfing des HEEREN. — Hunne hoop en verwachting, benevens hun dankbaer voornemen, by het vervullen van die hoop, worden meer byzonder voorgefteld, vs. 2, 3.

2. Hy fal ons na twee dagen levendigh maken: op den derden dagh fal hy ons doen verrijfen, ende wy fullen voor fijn aengefichte leven.

Zommigen menen hier, in naervolging van velen der oude Kerkvaderen, eene Voorzegging te vinden, omtrent de opftanding van CHRISTUS, ten derden dage na zijnen verzoenenden dood, in welken alle uitverkorene gelovigen, als in hun hoofd, zijn levendig gemaekt. — Maer deze opvatting ftrookt in het geheel niet, met het verband van zaken. De boetvaerdige Joden worden hier fprekende ingevoerd, betuigende hunne gelovige hoop, op de herftelling van hun volk, het welk nu diep vernederd was, in den vorigen luister.

De uitdrukking *levendig maken*, of *in gezondheid herftellen*, is ontleend, niet van eenen doden, maer van iemand die zwaer gewond is, en daerom, volgens vs. 1, moet verbonden en genezen worden. Het woord, het welk de Onzen, door *levendig maken*, vertaeld hebben, wordt meermalen genomen, voor het *genezen* van iemand, die krank of gewond is, vergel. Jef. XXXVIII: 21. Jof. V: 8. — De andere uitdrukking, *hy zal ons doen verrijzen*, wijst ons niet naer eenen doden, die uit het grav verrijst, maer naer eenen kranken of gewonden, die herfteld zijnde, uit het ziekbed opftaet.

De HEER zou, als de grote Heelmeester, by welken alleen ge-

genezing te vinden is, de Joden, die, door de rechtvaerdige ſlagen van zijne ſtraffende hand, geheel krank en zwaer gewond waren, *genezen en doen verrijzen*, dat is, de HEER zou hen, uit hunnen rampvollen ellendeſtaet, gunſtig verlosſen, en in den vorigen luister herſtellen.

Dit zou geſchieden *na twee dagen, en op den derden dag*, dat is, binnen korten tijd, nadat de Joden tot den HEER, boetvaerdig en gelovig, waren wedergekeerd, volgens vs. 1. *Twee* of *drie dagen* beteekenen eenen korten tijd, verg. Luc. XIII: 32. — Er zou derhalven, by de verlósſing der Joden, iets buitengewoons plaets hebben. Een kranke, en iemand die zwaer gewond is, wordt, naer den gewonen loop der natuur, niet binnen twee of drie dagen genezen. Maer de verlosſing der Joden zou zeer ſpoedig en onverwacht wezen, ten blijke, dat God 'er met zijne macht, op eene buitengewone wijs, ware tusſchen gekomen.

Er wordt bygevoegd: *wy zullen voor het aengezicht des HEEREN leven*, dat is, wy zullen eerbiedig en Godvruchtig wandelen, en in den dienst des HEEREN voorſpoedig leven.

3. Dan ſullen wy den HEER, als den eenigen en waren God, kennen, erkennen, en yverig dienen, wy ſullen niet wederkeeren, tot den verfoeilyken afgodsdienst, maer vervolgen, om den HEERE te kennen; ſijn uytgangh is bereydt als de dageraet: ende hy ſal tot ons komen als een regen; als de ſpade regen [*ende*] vroege regen des lants.

Zijn uitgang is bereid, als de dageraed. — Het zinbeeld is genomen, van het vrolyk aenbreken des dageraeds. Eigenlyk ſtaet 'er: *Zijne uitſchittering*, gelijk wanneer de zon boven de kimmen uitrijst, *is bereid als de dageraed.* De *dageraed*, en *uitſchietende* lichtſtralen van de opgaende zon, zijn, in tegenſtelling der akelige duisternis van den nacht, eene afteekening van blijdſchap en voorſpoed. De nare nacht van zware rampen zou, met eenen blijden dageraed van vreugde en voorſpoed, worden afgewisſeld. Wordt nu van den HEER gezegd, dat hy *bereid* zou zijn *om uitteſchitteren*, om de ſtralen van blijdſchap en voorſpoed uitteſchieten, *als de*

dageraed, het schildert de spoedige omwending van zaken, de buitengewone afwisseling van rampen en ellenden, met voorspoed en luister.

De andere zinprent is ontleend van den regen: „ *Hy zal tot ons*, dat is, tot onze verlossing en behoudenis, *komen*, *als een* zeer overvloedige *regen*, *als de spade regen*, *en de vroege regen des lands.* — In Kanaan byzonder, hing de vruchtbaerheid des lands, van den rechttijdigen regen af. Er wordt derhalven een grote overvloed van vruchten, en alle aerdsche zegeningen toegezegd.

Deze Godspraek, omtrent de bekeering der Joden, en de daerop volgende herstelling van dat volk, in hunnen vorigen luister en bloeistaet, is aenvangelyk vervuld, by de onverwachte slaking der Babylonische gevangenis, wanneer vele Joden, met eenigen uit het Rijk der X stammen, die naer Asfyrien waren wechgevoerd, in Kanaan wedergekeerd, uit de rampen van hunne ballingschap verlost, en in den ouden luister hersteld zijn. — In meer verhevenen nadruk is deze belovte vervuld, in de dagen van het Nieuwe Testament, wanneer vele Joden in den MESSIAS geloovd hebben, en in de byzondere gunst van den Opperheer der waereld hersteld zijn. — By uitnemendheid zal de hier beloovde zaek plaets hebben, in het laetst der dagen, wanneer alle de nakomelingen van JACOB zich bekeeren zullen, en gunstig verlost worden, uit alle die rampen en onheilen, onder welke zy, zedert zo véle eeuwen, gezucht hebben.

III. *Eindelyk worden des* HEEREN *wegen*, *in den ondergang der beide Rijken*, *van Israël en Juda verdedigd*, *vs.* 4-11.

א. *Eerst in het gemeen*, *ten aenzien van Israël en Juda beide*, *vs.* 4-7.

ב. *Daerna in het byzonder*, *met opzicht tot Israël*, *vs.* 8-11.

א. *Ten aenzien van Israël en Juda beide*, *vs.* 4-7. *wordt*

A. *Eerst hunne hardnekkige onbekeerlykheid voorgesteld*, *vs.* 4.

B. *Daer*

B. *Daerna wordt hunne verwoesting bedreigd, vs.* 5.
C. *Wijders wordt de billykheid van dit schromelyk oordeel aengetoond, vs.* 6, 7.

4. Wat ſal ick u doen, o weerbarstig Ephraim, om u van het bederv terug te roepen, en mijne eer te handhaven? wat ſal ick u doen, o afvallig Juda? welke middelen kan Ik nog by de hand nemen, om u te verbeteren en te behouden? waerlyk 'er is, aen u beiden, niets meer te doen, daer gy u, onder alle beſtraffingen, bedreigingen, en vermaningen, blijvt verharden. Er is niets anders overig, dan dat Ik u late varen, en, ter handhaving van mijne lang getergde rechtvaerdigheid, naer verdienste ſtraffe. Er is by u niets te vinden, het welk naer ongeveinsde Godvrucht eenigzins gelijkt, dewijle zelvs uwe weldadigheyt, en uiterlyke vertoning van Godvrucht, geheel bedrieglyk is, even als eene morgenwolcke, welke den landman eene aengename hoop geevt, op eenen vruchtbaermakenden regen, maer ſpoedig verdwijnt, en de gemelde hoop verydelt, ende alle vertoning van deugd is by u, als een vroegkomende daeuw, die, by het opgaen der zonne, zeer ſpoedig henen gaet, zonder eenig wezenlyk nut aen te brengen.

5. Daerom omdat Israël en Juda zich, tegen alle middelen ter verbetering, verharden, en in het kwaed breidelloos voortgaen, heb ickſe behouwen door de Propheten; ick hebſe gedoodt door de redenen mijns monts: ende uwe oordeelen ſullen voortkomen [*aen*] 't licht.

Ik heb hen, zegt de HEER, *behouwen door de Propheten.* — Het oorſprongelyk woord, het welk de Onzen, door *behouwen* vertaeld hebben, wordt bepaeldelyk gebruikt, van het uithouwen der putten in eenen rotsſteen, zo lezen wy, met dit zelvde woord, van uitgehouwene bornputten, Deut. VI: 11. Dit zinbeeld wordt hier toegepast, op den arbeid *der Propheten.* Door de beſtraffingen en vermaningen, welke de Propheten, uit zijnen naem, hadden voorgeſteld, had de HEER gearbeid, op de rotsſtenen van de

weerbarstige harten des volks, om 'er wateren van boetvaerdigheid en bekeering uit te trekken. Maer alles was te vergeevsch geweest.

In de andere uitspraek: *Ik heb ze gedood, door de redenen mijnes monds*, is het zinbeeld genomen van eenen Richter, die het vonnis des doods, over eenen misdadiger uitspreekt. Even zo had ook de HEER het vonnis van eenen gehelen ondergang der beide Koningrijken, over het onverbeterlyk volk, door zijne Propheten uitgesproken, en hen in zo ver gedood, door de redenen van zijnen mond.

En, wordt 'er bygevoegd, *uwe oordeelen zullen voortkomen aen het licht*, of *daerom*, uit kracht van het uitgesproken vonnis, *zullen uwe oordeelen*, en de geduchte straffen, met welke Ik u rechtvaerdig vergelden zal, *zijn als het licht van den blixem, het welk* zeer schielyk *voorkomt* en uitschittert; met één woord, de bedreigde oordeelen zullen u zeer spoedig en onverwacht overkomen, even als een blixemstrael onverwacht; en met eene verbazende snelheid, uit de wolken schiet.

6. Want uwe geveinsde vertoning van Godvrucht, in welke het hart geen deel heeft; vergel. vs. 4, kan my niet behagen, maer (*a*) ick hebbe lust tot weldadigheyt, en ongeveinsde Godvrucht, welke voorkomt uit een dankbaer hart; ende niet tot offer, wanneer het, zonder een boetvaerdig hart, wordt aengebracht, ende tot de ware kennisse, erkentenis, en dienst Godts, meer dan tot brand-offeren, welke my, zonder geloov en bekeering, niet behagen kunnen.

7. Maer het is 'er wel verre van daen, dat Israël en Juda my zouden erkend, gediend, en gehoorzaemd hebben; sy (*b*) hebben integendeel het Sinaitisch verbont even zo schandelyk en trouwloos overgetreden, als Adam. Hunne ongehoorzaemheid is even zo snood en onverschoonbaer, als die van onzen eersten Stamvader; daer in dien staet, in die betrekking, in welke zy, door het Sinaitisch Verbond, door mijne weldadige schikking, ge-

(*a*) Matth. 9: 13. ende 12: 7. (*b*) Hos. 8: 1.

gebracht waren, in dien ſtaet van verbond en vriendſchap, welke vry wat gelykheid had, met dien van Adam, in den ſtaet der rechtheid, hebben ſy trouwlooſlick tegen my gehandelt, en mijne weldaden beantwoord, met eene allerſnoodſte ondankbaerheid.

Zy hebben het verbond overgetreden, als Adam. — Dit diende zeer ter verzwaring van Israëls ſchuld. Hunne ongehoorzaemheid, aen het Sinaitisch Verbond, was even zo ſnood en onverſchoonbaer, als die van onzen algemenen Stamvader, in het overtreden van het proevgebod. Er is wel, die hier het woord *Adam*, door eenen *mensch* vertalen, zodat de zin zy, *zy hebben het verbond overgetreden*, *als* of het *een verbond des menſchen* geweest ware, of *zy hebben het verbond overgetreden*, *als een mensch* gewoon is te doen, naer de wijs der menſchelyke ligtvaerdigheid, of *zy hebben het verbond overgetreden*, *als menſchen*, die buiten het verbond zijn, als blinde heidenen. Maer ADAM is zekerlyk de eigen naem van onzen eerſten vader. Dit vordert het ganſche verband van zaken. De HEER is hier bezig, om de onverantwoordelyke ſnoodheid van Israël, in het ſchenden van het Sinaitisch Verbond, af te teekenen, en brengt daertoe het voorbeeld der overtreding van den eerſten mensch by; maer al de gemelde opvattingen zouden de ſchuld van Israël eer verminderen, dan verzwaren. — Trouwens 'er was vry wat overeenkomst, tusſchen de boosheid der Israëliten, en de eerſte overtreding van ADAM. Hunne ongehoorzaemheid was gene ligte overtreding, maer eene zeer zware misdaed, even als die van ADAM. Zy waren door God, by uitnemendheid, beweldadigd, en even daerom was hunne overtreding des te onverſchoonbaerer, even als die van ADAM, die met uitmuntende voorrechten begivtigd was. Zy hadden, even als ADAM, eene ſtellige wet overgetreden, welke hun duidelyk voorgeſteld, en met belovten en bedreigingen bekrachtigd was, Deut. XXVIII. Hunne overtreding was, even als die van ADAM, een blykbare afval van hunnen eenigen Wetgever, en eene openlyke verloochening van zijn gezach. Hunne overtreding zou de ramp-

zaligste gevolgen, voor het gansche volk, even als die van ADAM voor zijn gansche nageslacht, naer zich slepen.

ב. *Vs.* 8-11. *worden des* HEEREN *wegen, byzonder in den ondergang van het Rijk der X stammen, gebillykt.*

8. In het Rijk der X stammmen, heeft men zich schuldig gemaekt, aen moord en doodslagen. Gilead, of de Stad Ramoth, in het landschap Gilead, zijnde eene vrystad, Jos. XX: 8. XXI: 38. is eene stadt van werckers der ongerechtigheyt, opgevuld met allerlei booswichten; sy is betreden van, en bezoeteld met onschuldig bloet.

De eerste uitspraek, *Gilead is eene Stad van werkers der ongerechtigheid*, is zeer moeilyk, omdat 'er wel een gansch landschap *Gilead*, maer gene byzondere Stad, welke dezen naem droeg, in het Rijk der X stammen is bekend geweest. Men zou het, en dit komt, met het redenbeleid, beter overeen, vertalen kunnen, *de Stad van de werkeren der ongerechtigheid*, die allerlei geweld bedrijven, *is gelijk Gilead.* Samaria, de hoofdstad van het Rijk der X stammen, zal dan genaemd worden, *de Stad van de werkeren der ongerechtigheid*, de woonplaets van de gewelddrijvers, omdat 'er, in binnenlandsche beroertens, vele menschen, en zelvs verscheidene Koningen, op de allergeweldigste wijs vermoord waren. Deze Stad Samaria was *gelijk aen Gilead*, of een ander Gilead geworden, naerdien de inwoners van het landschap Gilead veelal woeste, geweldige, en wreedaertige menschen waren, gelijk onder anderen bleek, toen de Koning PEKAHJA, de zoon van PEKAN, door PEKAH zijnen hoofdman, met eenige gewapende mannen, onder welke ook Gileaditen waren, vermoord werd, 2 Kon. XV: 25.

9. Zelvs de Priesters, die voorbeelden van het volk, in leer en leven wezen moesten, zijn snode deugnieten. Gelijck de benden der straetschenders en der rovers op yemant wachten en loeren, om hem te doden, en zich met zijn goed te verrijken, [*alsoo*] is het geselschap

ſchap of de maetſchappy der Prieſteren, die gene zwarigheid maken, om onſchuldig bloed te vergieten, ſy leggen den reiziger lagen, en moorden [*op*] den bergachtigen wegh nae Sichem: waerlick, iy doen allerlei ſchendelicke en grouwzame daden.

10. Ick ſie eene affchouwelicke ſake in den huyſe Iſraëls, namelyk de verfoeilyke afgodery, welke, in het Rijk der X ſtammen, algemeen geworden is, aldaer is Ephraims allerſchandelykſte hoererye, met de afgoden der heidenen, Iſraël is verontreynigt, door allerlei grouwelen, welke met den afgodsdienst gepaerd gaen.

11. " Oock heeft hy, te weten Israël, u, o Juda, eenen oogſt geſett en afgemaeid, toen PEKAH, de Koning der X ſtammen, in uw land gevallen is, en het zelve, op eene vreesfelyke wijs, verwoest en ontvolkt heeft, 2 Kon. XVI: 5, 6. 2 Kron. XXVIII: 5-8, als ick de gevangene mijns volcks wederbrachte.

Hier wordt allerduidelykst gezien op de overwinning, welke PEKAH, de Koning van Israël, op die van Juda behaeld heeft; zodat hy 120000 van hunne ſtrijdbare mannen, op eenen dag, verſloeg, en 'er 200000 gevangelyk wechvoerde, naer Samaria, 2 Kron. XXVIII: 5-8. Dusdoende werd *Juda eenen oogst gezet*, door eene geweldige afmaeijing. — Maer evenwel de HEER *bracht de gevangenen zijnes volks weder*, wanneer Hy de Israëliten, door den Propheet OBED, liet vermanen, om de gevangelyk wechgevoerde Joden weder te brengen, met dat gevolg, dat de gevangenen in vryheid geſteld, de naekten gekleed, de hongerigen geſpijsd, en de zwakken op ezelen gevoerd wierden, naer Jericho by hunne broederen, 2 Kron. XXVIII: 9-15.

HET VII. KAPITTEL.

Dit Kapittel vervat twee Prophetische Leerredenen.

I. DE eerste vinden wy vs. 1-7.
II. De tweede vs. 8-16.

I. *De eerste Godspraek ontmoeten wy, vs. 1-7.*

Hier wordt bepaeldelyk gedoeld, op het vermoorden van eenen der Koningen van Israël, te weten op het vermoorden van PEKAHIA, den zoon en opvolger van MENAHEM, door zijnen hoofdman PEKAH, die zich op den throon plaetste, 2 Kon. XV: 25. Er wordt vs. 3, 5, van *den Koning*, in het enkelvouwig getal gesproken, en wy vinden genen grond, voor het begrip van anderen, die het woord *Koning*, in eenen verzamelden zin, nemen voor Koningen, en denken aen den ganschen oproerigen tijd, welke met den dood van JEROBEAM II, begonnen is, en geduurende welken 'er verscheidene Koningen vermoord zijn.

In deze Godspraek, wordt

A. Eerst de grouwzame boosheid der Israëliten, in het gemeen, voorgesteld, vs. 1, 2.

B. Daerna wordt 'er een byzondere stael van opgegeven, bestaende in het vermoorden van den Koning PEKAHIA, vs. 3-7.

1. Terwijlen ick Israël, het welk, door het algemeen verderv der zeden, als geheel krank is, door bedreigingen, vermaningen, en straffen genese, en dit volk, door allerlei zedelyke middelen, zoek te verbeteren en te recht te brengen, so wort Ephraims ongerechtigheyt ontdeckt, mitsgaders de boosheden van de hoofdstad Samaria; want sy wercken valscheyt, zy plegen

allerlei bedrog en onrecht; ende de dief gaet 'er in, de bende der rovers en ſtraetſchenders, die de openbare wegen onveilig maken, ſtroopt daer buyten.

De teekening vs. 1ᵃ. is zeer eigenaertig. Israël of het Rijk der X ſtammen wordt vergeleken, by een menſchelyk lichaem, waervan de vochten zo bedorven zijn, dat het eene gezwel nauwlyks genezen is, of 'er openbaert zich wederom een ander. — *Israël*, *Ephraim*, en *Samaria*, zijn drie onderſcheidene benamingen van het Rijk der X ſtammen. Het volk heette, als nakomelingen van JACOB, in onderſcheiding van Juda en Benjamin, die een afzonderlyk Koningrijk uitmaekten *Israël*; de voornaemſte der X ſtammen was *Ephraim*, en *Samaria* was de hoofdſtad van het Rijk. — Terwijl de HEER bezig was middelen aen te wenden, om Israël, van het zedelyk bederv, te genezen, zag men nieuwe zweeren van vuile boosheid, by den hoofdſtam Ephraim, of het verderv openbaerde zich in de Hovſtad Samaria. Dit zedelyk bederv vertoonde zich, onder anderen, ook in bedrog, onrecht, dievery, roov, en allerlei onbetamelyke wegen, om zich te verrijken, en anderen te verdrukken.

2. Ende alle deze grouwelen bedrijven zy zorgeloos, zonder voor mijne rechtvaerdige ſtraffen te vrezen; ſy en ſeggen niet in haer herte, of nemen niet in overweging, [*dat*] ick aller harer booſheyt gedachtigh ben, zodat IK dezelve, ter rechter tijd, naer verdiensten ſtraffen zal, nu omcingelen haer hare grouwzame handelingen, als zo vele beſchuldigers, welke My, den hoogſten Richter, tot wraek opwekken, ſy zijn voor mijn aengeſichte, als zo vele getuigen en bewijzen, dat Israël de meest geduchte oordeelen verdiend hebbe.

3. Byzonder hebben de Israëliten hunne hoogstgaende boosheid openbaer gemaekt, in hunne grouwzame handelingen, omtrent den Koning Pekahia, den zoon en opvolger van Menahem. Sy verblijden den Koningh, en nemen hem in met hare booſheyt, bedrieglyke vleieryen en valſche plichtplegingen, ende de Vorſten, Hovelingen, en eerſte Staetsdienaren begochelen zy, met hare leugenen.

4. Sy bedrijven al te samen overspel; sy zijn verhit, door onreine begeerlykheden, gelijck een backoven die heet gemaeckt is van den backer: [*die*] ophoudt van wacker te zijn, na dat hy den deegh heeft gekneedt, tot dat het doorgesuert zy.

Dan het schijnt al zo wel overeen te komen, met het verband van zaken, dat men hier het *overspel* zinbeeldig opvatte, voor de trouwloosheid der Israëliten, omtrent hunnen Koning, daer zy, in plaets van hunnen Koning gehouw en getrouw te zijn, schandelyk van hem afvielen. — Volgens dit denkbeeld, worden de Israëliten vergeleken, *by eenen bak-oven, die heet gemaekt is door den bakker*, voor zo ver zy geduurig brandden van verlangen, naer eenen nieuwen Koning, en niets vuuriger begeerden, dan verandering van gebieders. De *bakker, die den oven* van des volks begeerte, naer verandering van den Koning, *heet maekte*, is de hoofdman PEKAH, die Israël gemakkelyk bewegen kon, om zijne party te kiezen, en van PEKAHIA af te vallen. Deze *hield op van wakker te zijn*, of te waken, voor zo ver hy zich eenigen tijd stil hield, en zijn moorddadig voornemen, tegen den Koning, verbergde, *nadat hy het deeg gekneed had*, door het volk tot de omwending, welke hy beraemd had, voor te bereiden, *tot dat het deeg doorgezuurd was*, dat is, tot dat de haet tegen PEKAHIA algemeen geworden, en 'er eene bekwame gelegenheid geboren was, om den Koning van kant te maken, en zich zelven op den throon te plaetzen.

5. Het volk van Israël handelt verraderlyk met hunnen Koning. 't Is de geboortedagh onses Konings, op welken hy eenen prachtigen maeltijd geevt; De Vorsten maken [*hem*] kranck en dronken, [*door*] verhittinge van den wijn, of zy, de verraderlyke vermoorders van den Koning, *maken de Vorsten* en Hovelingen, te gelijk met hem *dronken, door de verhitting van den wijn*, om hen des te gemakkelyker te overvallen en van kant te maken. hy, de Koning, streckt sijne hant voort met de spotters. Niets kwaeds vermoedende, geevt de Koning, onder dezen maeltijd, de hand van vriendschap aen de verraders, die op zijnen val loeren.

Dit

Dit komt volmaekt overeen, met het verhael van JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. IX. c. 11, dat Koning PEKAHIA, terwijl hy eenen plechtigen maeltijd hield, vermoord zy.

6. Israël nam genoegen, in dezen grouwzamen Koningsmoord: Want sy voeren haer herte aen, of *vervullen* hunne harten als eenen back-oven, die met hout gevuld wordt, tot of *met* hare listige lagen: haerlieder backer slaept den gantschen nacht; 's morgens brandt hy, de bak-oven namelyk, als een vlammende vyer.

De *bakker* is hier wederom de hoofdman PEKAH. — Na dat de bakker den oven met hout gevuld heeft; slaept hy den ganschen dag, om, in den morgenstond, het brood te bakken, in den heten oven. Even zo handelde ook de Koningsmoorder PEKAH. Nadat hy het hart van het volk, met afkeer tegen den Koning, en de zucht naer verandering, geheel vervuld had, hield hy zijne boosaertige voornemens eenigen tijd verholen, tot dat hy den tijd rijp oordeelde, om zijn grouwzaem opzet ter uitvoer te brengen.

7. Sy zijn al te samen verhittet als een back-oven, het gansche volk is, door de ophitzing van Pekah, brandende van verlangen, naer eenen nieuwen Koning, ende sy verteeren hare Richteren, de eerste amptenaren van den Staet, alle hare Koningen vallen, vermits de een, na den anderen, vermoord wordt; daer en is niemant onder hen, het weerbarstig Israël, die, in alle deze binnenlandsche beroerten, tot my om hulp roept.

II. *Vs.* 8-16. *vinden wy eene andere Godspraek.*

In deze Godspraek wordt de misdadige dwaesheid der Israëliten vermeld, dat zy zich, *met de Heidenen vermengd*, en vooral dat zy hulp gezocht hadden, by den *Egyptenaer* en den *Assyrier*, vs. 8, 11. — Ten tijde van hunnen Koning MENAHEM, hadden zy hun vertrouwen gesteld op de *Assyriers*, vergel. het gene wy by Kap. V: 13, hebben

aengemerkt. — Naderhand zochten zy, onder hunnen Koning HOSEA, hulp by den *Egyptenaer*. Te weten SALMANASSAR, Koning van Asſyrien, noodzaekte HOSEA, den Koning der X ſtammen, om hem eene jaerlykſche ſchatting op te brengen. Deze onderwerping begon HOSEA ſpoedig te verdrieten, hy weigerde de ſchatting, en om zich te handhaven, maekte hy een verbond, met SO of SEVECUS, den Koning van Egypten, die hem onderſteunen zoude, 2 Kon. XVII: 3, 4.

Ter dezer tijd nu heeft HOSEA de Openbaring ontvangen, welke wy vs. 8-16 ontmoeten, om den Israëliten, de dwaesheid van deze onderneming, welke zo beledigende was voor den HEER, met de rampzalige gevolgen daervan, voor oogen te ſtellen.

א. Eerst ſtelt de Propheet de dwaesheid van deze handelwijs voor, vs. 8 10.

ב. Daerna vertoont hy de geduchte gevolgen daervan, vs. 11, 12.

ג. Eindelyk wordt de billykheid der ſtraffen, welke zy deswegens ondergaen zouden, nader aengetoond, vs. 13-16.

8. Ephraim, die (*a*) verwerret en vermengt ſich zeer onbezonnen, met de heidenſche en afgodiſche volcken: Ephraim is een koeck, die niet is omgekeert:

Het woord *verwerren* overgezet, wordt bepaeldelyk gebruikt van meel, het welk met water of oly, tot een deeg, gemengd wordt, om 'er een koek van te bakken. — Op zoortgelyk eene wijs hadden zich de Israëliten, als een deeg, tot eenen koek vermengd met de Heidenen, door met dezelve verbonden, ter hulp en beſcherming, aen te gaen, byzonder met de Asſyriers en de Egyptenaers vs. 11. Om deze reden wordt Israel zinbeeldig voorgeſteld, als een *koek*, en om tevens te kennen te geven, dat zy door de hei-

(*a*) Pſalm 106: 35.

heidenen, even als een koek, zouden gegeten en verslonden werden. — Maer de *koek was niet omgekeerd*, en slechts aen eene zijde gebakken. Hier door wordt afgeteekend, hoe de Israëliten door de Asfyriers, zeer fpoedig en gretig, als het ware, zouden opgegeten en verslonden worden, even als een hongerig mensch doet, die niet wachten kan, tot dat de koek volkomen gaer is.

9. Vreemde volken, op welken Israël zeer dwaesfelyk zijn vertrouwen gevestigd had, byzonder de Asfyriers, verteeren fijne kracht, eeten zijn vermogen, en beroven hem van zijne bezittingen, ende hy en merckt het niet. Zo groot is de verdwaesheid der Israëliten, dat zy, onder de meest vernederende omstandigheden, niet zien kunnen, dat hun Koningrijk blijkbaer naer den ondergang helle; oock is de graeuwigheyt op hem verfpreydt, het Koningrijk van Israël vertoont alle teekenen van zwakheid, en eenen aennaderenden ondergang, op zoortgelyk eene wijs, als de grijzigheid, by eenen ouden man, een kennelyk teeken is, dat zijn leven ten einde fpoede, maer het zorgeloze Israël is, onder dit alles, ongevoelig, ende hy en merckt het niet.

10. (*b*) Dies fal de hoovaerdye en de hardnekkige wederfpannigheid Ifraëls in fijn aengefichte getuygen, vergel. Kap. V: 5. dewijle fy haer niet bekeeren tot den HEERE haren Godt, die alleen machtig is om hen te verlosfen, noch hem, en zijnen gunstigen byftand, foecken in allen defen, en onder de meest dreigende gevaren.

11. Want Ephraim is als eene botte en onbedachtzame duyve, fonder herte en voorzichtigheid. In de grootste gevaren, zijn de Israëliten zorgeloos en onbedachtzaem, als of zy niets te vrezen hadden. Wanneer zy zien, dat zy hulp nodig hebben, zoeken zy dezelve, daer zy niet te vinden is, fy roepen Egypten aen, fy gaen henen tot Asfur. Om zich van het Asfyrisch juk te ontslaen, zoeken zy hulp by so, den Koning van

(*b*) Hof. 5: 5.

Egypten, verg. 2 Kon. XVII: 3, 4, gelijk zy voorheen, ten tijde van hunnen Koning MENAHEM, de gunst en vriendschap der Assyriers gezocht hebben, door eene zeer groote somme gelds, aen PUL, op te schieten, 2 Kon. XV: 19, 20.

12. Maer dit onbedachtzaem toevlucht nemen, tot den Koning van Egypten, is eene blijkbare verlochening van my den HEER, en zal daerom de allerverdervelykste gevolgen hebben voor Israël. Wanneer sy sullen henen gaen, en gezanten zenden, naer Egypten, om aldaer hulp te zoeken, sal ick mijn net over haer uytspreyden, om hen te vangen, in hunne dwaze onderneming, ick salse als vogelen des hemels doen nederdalen: Ick salse tuchtigen, en, op eene voorbeeldige wijs, straffen, gelijck gehoort is in hare vergaderinge, toen Ik hen, door mijne Propheten, heb laten waerschouwen.

Israël was vs. 11, by *eene botte* en onbedachtzame *duive*, vergeleken. In deze zinprent van *vogelen*, gaet de HEER nu voort, en vertoont zich, als een vogelvanger, die zijn *net uitspreidt*, en de gevangene vogelen, op de aerde nederwerpt. Op zoortgelyk eene wijs, zou ook de HEER de verdwaesde Israëliten, in hunne dwaesheid, vangen, en ten verderve brengen. — Trouwens deze onbezonnen handelwijs des Israëliten, dat zy een verbond maekten, met so, den Koning van Egypten, gav aenleiding, dat de Assyriers het Rijk der X Stammen geheel en al heben uitgeroeid, verg. 2 Kon. XVII: 4-6.

13. Wee haer, dwaze Israëliten, want of *dat* sy zijn van my, die de lotgevallen van alle volken bestuur, en by welken zy alleen hulp vinden konden, zo dwaesselyk afgesworven. Alle de onheilen, met welke zy zullen gestraft worden, hebben zy, aen zich zelven, en hunne eigene dwaesheid, te wijten. Eerlang zal 'er verstooringe, en eene gehele verwoesting, over haer komen: want sy hebben tegen my, den hogen God, welken zy, met alle hunne vermogens, hadden behoren te dienen, grouwzaem overtreden: Ick soudse wel ver-

tof-

lossen, of *zoude Ik*, die lust heb tot waerheid in het binnenste, zulke booswichten *verlossen*? maer sy spreken leugenen tegen my, of *daer zy leugenen tegen my spreken*, en de vertoning, welke zy nu en dan van godsdienstigheid maken, enkele geveinsdheid is.

14. Sy en roepen oock niet tot my met haer herte, wanneer zy My, den eenigen springäder van alle zegeningen, om bystand aenroepen, menen zy het niet. Hun hart is verkleevd aen de Heidenen, en derzelver afgoden, wanneer sy niet slapen kunnen, en des nachts huylen op hare legeren: om koorn ende most versamelen sy sich, als vleeschelyke menschen, die nergens anders om denken, dan om hunnen buik te dienen, [*maer*] sy wederstreven tegen my, en spreken lasterlyke woorden, tegen My, uit.

15. Ondertusschen heb Ik hen, op allerlei wijzen, welgedaen. Ick hebse wel getuchtigt, om hen, van hunnen verkeerden weg, te recht te brengen, [*ende*], van tijd tot tijd haerlieder armen gesterckt, door hun vermogen en voorspoed te doen toenemen: maer sy dencken quaet tegen my, als of Ik onmachtig en onwillig ware, om hen te helpen, daerom zoeken zy bystand, by den Egyptenaer.

16. Sy keeren sich, tot nietige menschen, [*maer*] nemen de toevlucht niet, [*tot*] My den Allerhoogsten, sy zijn (*c*) als een bedrieglicke en slap geworden boge, welker pezen de veerkracht verloren hebben. Israël heeft al zijn vermogen, om den vyand wederstand te bieden, geheel verloren; hare Vorsten, die de eerste oorzaken zijn van den afval, zullen vallen en jammerlyk omkomen, door 't vernielend sweert der Assyriers, van wegen de gramschap en woede harer tonge, waermede zy my, den Opperstsn Weldoener, zo tergende gelasterd hebben. De Israëliten zullen, in hunne verwachting, op den bystand der Egyptenaren, worden te leur gesteld. Het toevlucht nemen, tot den Koning so, zal

(*c*) Psalm 78: 57.

den weg banen, tot den gehelen ondergang van het Rijk der X Stammen. Dit is haerlieder befpottinge en te leur ftelling, in Egyptenlant.

Het bondgenootfchap, met den Koning van Egypten, bracht Israël tot den val. Toen SALMANASSER, Koning van Asfyrien, ontdekt had, dat de Israëliten zich met de Egyptenaren verbonden hadden, trok hy eerst door Syrien, om de overblijvfelen van dat Rijk te vernietigen, Jef. XVII: 1-3., en viel vervolgens in het land van Israël, nam de Hoofdftad Samaria in, na eene belegering van omtrent 3 jaren, deed het Rijk der X Stammen eindigen, en voerde het volk naer Asfyrien en Meden, 2 Kon. XVII, XVIII. — Dit was het rampzalig gevolg van het dwaes vertrouwen, op den byftand der Egyptenaren.

HET VIII. KAPITTEL.

IN deze Godfpraek wordt de vyandelyke aenval der Asfyriers, op het land van Israël, voorfpeld, welke den gehelen ondergang van het Rijk der X Stammen ten gevolge had. — De uitroep *de bazuin aen den mond*, vs. 1. wijst ons allerduidelykst, naer eenen vyandigen aenval, en alle de byzonderheden, welke hier voorkomen, pasfen ongemeen wel, op de laetfte verwoesting van het Rijk der X Stammen, door de Asfyriers.

Eene fchijnbare bedenking rijst 'er evenwel, uit de benaming van het *huis des* HEEREN, de gewone befchrijving van den Tempel. *Hy komt als een arend, tegen het huis des* HEEREN. Maer de Tempel was te Jerufalem, en behoorde niet tot het Rijk der X Stammen. — Dan het woord *huis* betoekent zeer gemeezaem iemands geflacht. Nu was Israël *huis*, het geflacht, en het volk van God, voor zo ver de HEER hen, door het Sinaitisch Verbond, tot het volk van zijn byzonder eigendom, had aengenomen, verg. Kap. IX. 15.

I. Eerst

I. Eerst wordt de aenstaende ondergang van het Rijk der X Stammen, door de wapenen der Assyriers, voorspeld, vs. 1-3.

II. Daerna worden de misdaden van dat weerbarstig volk, als de verdienende oorzaken van dit geduchte oordeel, uitvoerig opgegeven, om de wegen des HEEREN te rechtvaerdigen, vs. 4-14.

א. De misdaden worden opgeteld, vs. 4-12.

ב. De oordeelen, welke de Israëliten eerlang te wachten hadden, worden levendig afgeteekend, vs. 13, 14.

1. De basuyne aen uwen mont, zal 'er eerlang, in het land van Israël, geroepen worden, wanneer Salmanasser, de Koning van Assyrien, met eene ontzettende legermacht, eenen vyandelyken inval zal doen, om alles te verwoesten, en het gehele Koningrijk der X Stammen, voor altoos, te doen eindigen. De vyand, zal men zeggen, is naby; [*hy komt*], door Syrien henen trekkende, om de overblijvselen van dat Rijk te vernietigen, met eenen verbazenden spoed, als een (*a*) arent tegen Israël, het welk het huys en het volk des HEEREN is, om dat sy mijn (*b*) verbont, by aenhoudendheid, moetwillig hebben overtreden; ende zijn tegen mijne wet afvalligh geworden, als wederspannige muitelingen, tegen den hemel.

2. [*Dan*] sullen sy, in dien bangen tijd, geveinsdelyk tot my roepen, zeggende: Mijn Godt, wy Israël, het volk van uw byzonder eigendom, kennen en erkennen u, als den eenigen en waren God, die alleen machtig is, om ons te verlossen; maer, vermits mijne langmoedigheid geëindigd, en de maet van hunne ongerechtigheid vervuld is, zal ik hen niet horen.

3. Israël wordt rechtvaerdig, en naer verdiensten gestraft. Hy heeft het goede verstooten, mijne wet veracht, en mijne zegeningen verbeurd: De vyant sal

(*a*) Deuter. 28: 49. (*b*) Hos. 6: 7.

hem daerom vervolgen, en Ik, de allerhoogste Richter, zal my, van den Assyrier, als eene roede in mijne hand, bedienen, om hem, naer zijn verdiensten, rechtvaerdig te straffen.

4. De Israëliten hebben zich, aen de grouwzaemste boosheden, schuldig gemaekt, zo in den Burgerstaet, als in het Godsdienstige. Sy hebben Koningen gemaeckt, naer hunne willekeur, maer niet uyt my, of, met mijne goedkeuring, wanneer zy, by de scheuring onder Rehabeam, van Davids huis, zijn afgevallen, en een afzonderlyk Koningrijk hebben opgericht; sy hebben Vorsten gestelt, maer ick en hebbe 't niet gekent, noch hunne aenstelling goedgekeurd, daer vele Koningen, door moord en geweld, den throon hebben ingenomen. Daerenboven hebben zy den Vaderlyken Godsdienst verworpen, en zich overgegeven, aen de grouwzaemste afgoderyen: want van haer silver ende haer gout hebben sy voor haerselven afgoden gemaeckt, op datse uytgeroeyt worden, voor zo ver zy, door deze grouwelen, den weg tot hunne uitroeijing gebaend hebben.

5. Uw kalf, o Samaria, heeft [u] verstooten; de eerdienst, welken gy, o Israëliten, aen de kalveren, te Dan en te Bethel, door uwen eersten Koning Jerobeam, opgericht, bewezen hebt, is oorzaek, dat de HEER u rechtvaerdig verworpen heeft; mijn rechtmatige toorn is daerom geweldig tegen hen ontsteken: hoe lange sullen sy de reynigheyt niet verdragen? en niet vatbaer zijn voor reiniging van den verfoeilyksten afgodsdienst?

Er wordt gesproken van een kalv, in het enkelvouwig getal: *uw kalv, o Samaria.* — JEROBEAM, de eerste Koning der X Stammen, had twee kalveren opgericht, te Dan en te Bethel, de uiterste grenzen van zijn Rijk, om voor te komen, dat zijne onderdanen zich niet, naer Jerusalem, begeven zouden, ter bywoning van den plechtigen Godsdienst, en daerdoor in verzoeking komen, om, tot DAVIDS huis, weder te keeren, 1 Kon. XII: 26-33. Beide deze kalveren worden hier, in eenen vervangenden zin, het kalv

ge-

genaemd. — Ten zy men het zo begrijpen wilde, dat men, in lateren tijd, een van deze kalveren, naer de hoofdstad Samaria, had overgebracht, en dat 'er daerom, bepaeldelyk tot Samaria, gezegd worde, *uw kalv.*

Uw kalv, o Samaria, heeft u verstoten. Het woordje *u* staet niet in den Grondtext, en is 'er, door de Onzen, ingelascht. De Taelkenners hebben opgemerkt, dat het woord, het welk de Onzen vertalen, door *heeft verstoten*, beteekenen kunne, *is stinkende*, levert eenen vuilen stank op; en dan zal 'er door aengewezen worden, hoe walgelyk de Kalverdienst ware, voor den hogen God. Dit strookt ongemeen wel met de volgende uitdrukking, wanneer men dezelve, naer den letter, vertaelt: *mijn neus is tegen hen ontstoken*, dat is, mijn neus is, van wegen den vuilen stank, welken het kalv oplevert, geweldig ontstoken. — De toorn wordt by de Hebreeuwen, uitgedrukt, door een woord, het welk eigenlyk den *neus* beteekent, om dat de gramschap het bloed ontsteekt, en te weeg brengt, dat de neus den adem des te sterker uitblaze.

6. Want dat verfoeilyk kalv is oock uyt Israël. Zy hebben dit zoort van afgodery eigenwillig uitgedacht, en ingevoerd. Het is een nietig ding; een werckmeester heeft 'et gemaeckt, ende het en is geen Godt, of niets minder dan eene Godheid; maer het sal [*tot*] stucken gemaekt worden, opdat de Asfyriers het des te gemakkelyker, naer hun land, voeren kunnen, verg. Kap. X: 5, 6. Zo zal het gaen, met het kalf van Samaria, het welk die van het Rijk der X Stammen eeren en dienen.

7. Want sy hebben wint gezaeyt, ende sullen eenen wervelwint maeyen: het en sal geen staende koorn hebben, het uytspruytsel en sal geen meel maken; of het misschien maeckte, vreemde sullen het verslinden

De spreekwijzen zijn ontleend van den landbouw, en geven eenen vruchtlozen arbeid te kennen. De daden der menschen worden, by het zaeien, en de uitwerkselen daer van, by vruchten vergeleken. — De *wind* is een bekend

zinbeeld van ydele ondernemingen. De Israëliten hadden *wind gezaeid*; alle de pogingen, welke zy aengewend hadden, om hunnen voorspoed, en den bloei van hun Koningrijk, te bevorderen, waren ydele ondernemingen. Zy zouden daerom, in plaets van hun oogmerk te bereiken, en vruchten van hunnen arbeid te zien, *eenen wervelwind maeien*, dat is, zy zouden zich de Godlyke gramschap, en de meest geduchte oordeelen, op den hals halen. *Een wervelwind*, die alles om ver werpt, is een zinbeeld van de Godlyke gramschap, en van eenen geduchten ondergang. De HEER zou het Rijk der X Stammen, in zijnen toorn, als met eenen wervelwind, door het geweld der Asſyriers, geheel om ver werpen en vernielen. — Er zou *geen ſtaende koorn* zijn, gelijk men van het gezaeide verwacht; de Israëliten zouden gene de minſte vruchten zien, van hunnen ydelen arbeid. — Er mocht al eens eene uiterlyke vertoning zijn van eenen goeden uitſlag, maer zy zou geen wezen hebben: *Het uitſpruitzel zou geen meel maken.* — *Of het* uitſpruitzel *misſchien* meel *maekte*, *vreemden zouden het verſlinden.* Zo de Israëliten al eenig voordeel bejaegden, het zou niet voor hun zelven zijn, maer voor de Asſyriers, die alles ſtonden wech te roven.

8. Iſraël is verſlonden, en alle zijne bezittingen zijn, door de Asſyriers, wechgevoerd; nu zijnſe onder de Heydenen geworden, gelijck een walgelyk vat, vol van onreinheden, daer men geenen luſt toe en heeft. De Israëliten zijn ten eenemael verachtelyk geworden, in de oogen van alle de volken.

9. Want ſy zijn dwaesſelyk opgetogen [*nae*] Aſſur, en hebben de vriendſchap der Asſyriers gezocht; verg. Kap. V: 13. VII: 11: In plaets van op mijnen machtigen byſtand te vertrouwen, hebben zy de toevlucht genomen, tot den Koning van Asſyrien, eenen ontembaren wout-eſel die alleen voor ſichſelven is, en de eenzaemheid bemint: die van Ephraim hebben boelen om hoerenloon gehuert.

Volgens onze vertaling, wordt ASSUR hier vergeleken, *by eenen woudezel, die alleen voor zich zelven is*, zodat hy de

een-

eenzame wildernisfen bemint, en daerom geheel woest en onhandelbaer is. Het was derhalven eene dwaze onderneming van de Israëliten, dat zy hulp zochten, by een volk van zulken eigenzinnigen en onhandelbaren aert, dat alleen voor zich zelven zorgde, en met niemand gemeenfchap hebben wilde, als de Asfyriers waren. — Dan men kan het ook zo opvatten, dat Israël zelvs, by eenen woudezel, vergeleken worde, niet alleen om den ontembaren aert, verg. Kap. IV: 16, maer voornamelyk om dat de woudezel zeer wellustig is. De Israëliten gedroegen zich, als een geil woudezel, voor zo ver zy eene onverzadelyke drivt hadden, tot de vriendfchap, en byzonder tot de afgoden, van andere volken.

De laetstgemelde opvatting ftrookt zeer eigenaertig, met de volgende uitfpraek: *die van Ephraim hebben boelen, om hoerenloon, gehuurd.* — Het zinbeeld is ontleend, van een overfpelig wijv, het welk aenmerkelyke fommen befteedt, om boelen te hebben, ter verzadiging van hare tomelofe wellusten. Dit was ook het geval der Israëliten; zy hadden voorheen de vriendfchap der Asfyriers ten duurften gekocht, en onlangs die van den Egyptifchen Koning so of SEVENIS. Zy gaven hunne fchatten, om vreemde bondgenoten te krijgen, op deeze vertrouwden zy, en verlieten dusdoende den HEER, die hem, als het volk van zijn byzonder eigendom, onder zijne onmiddelyke befcherming had aengenomen, verg. Kap. II: 10. V: 3.

10. Dewijle fy [*dan*] onder de Heydenen [*boelen*] om hoerenloon gehuert, en hunne fchatten befteed hebben, om de hulp en vriendfchap van vreemde volken te kopen, fo fal ick die Heidenen, op welke zy zo onzinnig vertrouwd hebben, nu oock verfamelen, zodat de Asfyriers, met talrijke heirlegers, op hen zullen aenrukken: Ja fy hebben al een weynigh begonnen, verzameld te worden, van wegen den laft des Konings der Vorften.

Men kan het *verzamelen* ook brengen, tot de Israëliten zelve. *Ik zal die* Israeliten, die hunne toevlucht, tot de Heidenen, genomen hebben, *nu ook verzamelen*, of *influiten*,

in in de engte prangen. Dit heeft, by uitnemendheid plaets gehad, by de belegering van Samaria, door de Asfyriers, welke bykans 3 jaren geduurd heeft.

De volgende woorden, *ja zy hebben al een weinig begonnen, van wegen den last des Konings der Vorsten*, kan men vertalen, *zy hebben al begonnen verminderd te worden*, dat is, zy zijn al vervallen, tot eenen lagen en verachtelyken stand, zy zijn al ontbloot, van hun vermogen en luister, *van wegens den last*, dat is, door de geweldige onderdrukking, van den Asfyrischen Koning, die *de Koning der Vorsten*, of een machtig Koning, is. — Trouwens SALMANASSER, de Koning van Asfyrien, had het Rijk X stammen reeds cijnsbaer gemaekt, in het eerste jaer van den Koning HOSEA, 2 Kon. XVII: 3.

11. Om dat het afgodisch Ephraim de altaren, op welke den afgoden gerookt wordt, in alle de Steden van het Rijk der X stammen, vermenigvuldigt heeft tot fondigen, en om my te tergen; fo zijn hem de gemelde altaren geworden tot fondigen.

In het oorspronGelyk woord, door *zondigen* vertaeld, ligt eene eigenaertige speling, welke de gehele zaek volkomen zal ophelderen. Eigenlyk zegt het *uitglijden*, gelijk iemand, wiens voet, van het rechte spoor, uitglijdt, zodat hy mistrede. Dit is eene eigenaertige afteekening van de zonden, waerdoor men, van het rechte spoor der Godlyke wet, als het ware uitglijdt. Maer, uit kracht van de gemelde beteekenis, zegt het zelvde woord ook uitglijden, en daerdoor in het verderv vallen. — De zaek is derhalven deze. De afgoden, en de altaren, ter eere van dezelve, waren, in de Steden van Israël, grotelyks vermenigvuldigd, verg. 2 Kon. XVII: 9, daerdoor hadden de Israëliten zwaerlyk gezondigd, zodat hunne schreden, van het rechte spoor, blijkbaer *uitgegleden* waren; maer die zelvde altaren, met de afgodische plechtigheden, welke op dezelve verricht werden, hadden hen ook, uit den staet van voorspoed, doen *uitglijden*, en, in het verderv, nederstorten.

12. Zy verharden zich, in de boosheid, en zijn ten eenen-

geenenmael onverbeterlyk. Gene zedelyke middelen zijn in staet, om het weerbarstig Israël, tot inkeer, te brengen. Ick, de eenige Wetgever, die behouden en verderven kan, schrijve hem, door den dienst van mijne Propheten, de voortreflickheden mijner wet, dat is, mijne gansch zeer voortreffelyke wetten, welke allerbillykst zijn, en aen welker onderhouding de uitnemendste zegeningen zijn vastgehecht, by aenhoudendheid voor: [*maer*] die zijn geacht als wat vreemts, als eene *vuile* en *stinkende zaek*, Zy hebben 'er eenen walg en afkeer van.

13. Zy brengen My, op hunne wijs, wel offeranden; maer zy zijn My tot eenen walg. Aengaende de offerhanden mijner gaven, welke zy My aenbieden; deze kunnen My niet behagen, sy offeren vleesch, ende eten 't, als gemeen vleesch, om 'er overdadige maeltijden van te houden, [*maer*] de HEERE en heeft aen haer geen welgevallen: Nu sal hy, die zich niet laet bespotten, haer ongerechtigheyt gedencken, ende hare sonden met rechtvaerdige straffen besoecken; sy sullen niet alleen, naer Asfyrien, gevoerd worden, maer ook ten dele weder [*in*] Egypten keeren, alwaer hunne vroege voorvaders zo veel geleden hebben, verg. Kap. IX: 3.

14. Want Israël heeft den HEER sijnen weldadigen maker, die hen, tot een afgezonderd en zeer gezegend volk, gemaekt had, op eene allerondankbaerste wijs, vergeten, ende Tempelen gebouwt; ende Juda heeft vaste steden vermenigvuldigt: maer ick sal een vyer senden in sijne steden, dat sal hare paleysen verteeren.

Israël had *Tempelen gebouwd.* Men vertale het liever, door *paleizen* en prachtige gebouwen, en denke byzonder aen sterke *vestingen.* Het was een kennelyk bewijs van hun vertrouwen, op eenen vleeschelyken arm, met voorbyzien van den HEER, en zijnen machtigen bystand, dat de Israëliten zulke paleizen en vestingen gebouwd hadden. — Hierin hadden zy het ondeugend voorbeeld van Juda naerge-

volgd, *die ook de vaste steden* en sterktens *vermenigvuldigd* had; by gebrek van een gelovig vertrouwen, op den HEER, die JACOBS nageslacht, als het volk van zijn byzonder eigendom, onder zijne onmiddelyke bescherming, had aengenomen. Deze misdaed wordt Juda ook verweten, Jer. V: 17. Hier door maekten de Israëliten openbaer, dat zy den HEER, *hunnen Maker*, den Almachtigen Stichter en Beschermheer van hunnen Burgerstaet, geheel *vergeten* hadden.

De laetste uitspraek hebben de Onzen, in den toekomenden tijd, vertaeld: *maer Ik zal een vuur zenden, in zijne steden, dat zal hare paleizen verteren;* en dus is het eene bedreiging, aen de Israëliten, dat hunne Steden en Paleizen, door de Assyriers, met vuur, zouden verteerd worden. Maer 'er staet eigenlyk, in den verledenen tijd: *Ik heb een vuur gezonden, in zijne steden, het welk hunne paleizen verteerd heeft.* Het ziet derhalven, op de steden en paleizen van JUDA, welke grotendeels vernield waren, ten tijde van Koning ACHAZ, wanneer de Philistijnen, als vyanden, en de Assyriers, onder den naem van vrienden, het gansche Joodsche land als overstroomd hadden, verg. Jes. VII: 18, 19, vooral toen REZIN en PEKAH zich vereenigd hadden, om ACHAZ te onttronen, en DAVIDS huis uit te roeien, met dat gevolg, dat de Syriers reeds het beleg, voor Jerusalem, geslagen hadden, en het land, op de vreesselykste wijs, verwoest wierd, 2 Kon. XVI. 2 Kron. XXVIII. — Dit voorbeeld had den Israëliten tot waerschuwing moeten strekken, om niet te vertrouwen, op de sterkte van hunne steden en vestingen.

HET IX. KAPITTEL.

DIt Kapittel bestaet uit drie voorname hoofddelen.

I. Een ernstig voorstel van des volk hemeltergende misdaden, in het vereeren der afgoden, met de geduchte gevolgen daervan, vs. 1-6.

II. Eene plechtige bedreiging van Gods aennaderende oordeelen, wegens het onverbeterlyk bederv, het welk, zedert de vroegste tijden, zeer diepe wortetelen, in Israël, geschoten had, in tegenstelling van de belovten der valsche Propheten, vs. 7 10.

III. Eene bedreiging van eene gehele ontvolking des lands, welke het gevolg was van Israëls hoogstgaende boosheid, en eindigen zou, in eenen volkomenen ondergang van het gansche Rijk der X stammen, vs. 11-17.

Maer zijn deze drie delen zo vele onderscheidene Godspraken? Wy kunnen hier omtrent niets stellig bepalen, naerdien 'er zich, onzes erachtens, gene beslissende kenmerken van onderscheidene Leerredenen opdoen. — Alleenlyk begint het laetste deel, op eene byzondere wijs, en bepaelt zich eeniglyk, tot eene bedreigde ontvolking, welke evenwel, op den algemenen ondergang van het Rijk der X stammen, zoude uitlopen. Dit geevt eenigen grond, om te vermoeden, dat het derde deel eene afzonderlyke Prophetische Redevoering uitmake; maer evenwel het doet de zaek niet genoegzaem af.

Ook kunnen wy den tijd niet nauwkeurig bepalen, op welken deze bestraffingen en bedreigingen zijn uitgesproken. Zo veel staet, in het algemeen, vast, dat het geschied zy, in eenen tijd van een allerdiepst verderv, wanneer de aennadering van den ondergang, by herhaling, bedreigd, en,

door de valsche Propheten, tegengesproken was, verg. vs. 7, 8; in eenen tijd, dat dit volk nog, in grote menigte, het land vervulde, en deszelvs inkomsten genoot, in groten overvloed, vs. 11 - 13. Wy mogen 'er uit besluiten, dat de Propheet deze bedreigingen, eenigen tijd voor den ondergang van het Rijk der X stammen, hebbe uitgesproken.

I. *In het eerste deel, vs. 1 - 6.*

א. *Wordt eerst de schuld van het volk voorgesteld, vs. 1.*

ב. *Daerna worden de geduchte gevolgen aengewezen, vs. 2 - 6.*

A. *Zo op zich zelve. vs. 2, 3.*

B. *Als in derzelver akelige omstandigheden, vs. 4 - 6.*

1. Verblijdt u niet, o Israël, op eene wulpsche en losbandige wijs, met feesten, dans en spel, tot opspringens toe, gelijck de Heidensche volcken doen, en bedrijvt vooral gene vreugde, ter eere van de nietige afgoden, als of gy de zegeningen, welke u geschonken worden, aen deze te danken hadt; want gy hoereert van uwen Godt af, aen welken gy alles verschuldigd zijt: gy hebt hoerenloon lief, op alle dorschvloeren des koorns. Wanneer uwe dorschvloeren, by eenen vruchtbaren oogst, vervuld zijn met koorn, beschouwt gy deze zegeningen, als de vergelding van den dienst, welken gy bewijst, aen de afgoden der Heidenen, in plaets van te bedenken, dat Ik, de hoge Bestuurer van alle dingen, het alleen ben, die u het koorn en den most vermenigvuldige.

2. Over zulk een tergend wangedrag, zal ik Israël, naer verdiensten, straffen, en hun doen gevoelen, dat Ik yverig ben, over mijne eer. Ik zal hun schaersheid en hongersnood toezenden. De dorschvloer ende de wijnkuype en sal haerlieden niet voeden, vermits 'er gebrek, aen koorn en wijn, wezen zal: ende de most sal haer liegen, door hunne verwachting, van eenen rijken wijnoogst, te leur te stellen.

3. Zelvs

3. Zelvs zullen zy, uit het gezegend Kanaan, verbannen worden. Sy en sullen in des HEEREN lant niet blijven wonen. Maer het land zal de afgodische inwoneren uitspouwen, Lev. XVIII: 28, en het weerbarstig Ephraim sal ten deele weder [*in*] Egypten keeren, en vluchten naer dat land, alwaer hunne voorvaders zo deerlyk mishandeld zijn, ende sy sullen ten deele in Assyrien gevangelyk worden wechgevoerd, alwaer zy het onreyne zullen moeten eten, vermits zy, in de landen hunner vreemdelingschap, het onderscheid der spijzen, door Mose voorgeschreven, niet zullen kunnen in acht nemen.

4. Sy sullen, in de landen der heidenen, gene gelegenheid hebben, om spijs- en drankofferen aen te brengen, en den HEERE geene dranck-offeren doen van wijn, omdat zy 'er gebrek zullen hebben aen wijn, welken zy in Kanaan, toen zy denzelven overvloedig hadden, aen de afgoden geofferd hebben. De HEER zou ook genen lust hebben, aen hunne offeranden, oock en soudense hem niet soet zijn, hare offerhanden souden haer zijn als treurbroot, hunne offeranden zouden hen even zo onrein maken, als of iemand, die over eenen afgestorvenen treurde, en door eenen doden besmet was, evenwel, tegen het stellig verbod, offeren wilde, vergel. Lev. XXI: 1, 6. alle die van dat offer souden eten, souden onreyn worden: want haer broot sal voor hare ziele zijn, het en sal in des HEEREN huys niet komen.

Want hun brood zal voor hunne ziele zijn, het zal in des HEEREN *huis niet komen.* Men vertale het liever *hun eigen brood*, de spijs, welke hun toebehoort, *zal in het huis des* HEEREN *niet komen.* — De zaek is met één woord deze: de Israëliten, in de landen der heidenen verstrooid zijnde, zouden aengemerkt worden als onreinen, omdat hun Koningrijk, door de Assyriers verwoest, als een dood lichaem wezen zoude. Zy zouden zich daerom van alle heilige dingen onthouden moeten, even als iemand, die door rouw over, en het aenraken van een dood lichaem, onrein is. Daerom zou ook hun *eigen brood*, al hunne bezitting, ten

eenenmael onrein zijn, en gevolgelyk niet komen mogen, in het huis des HEEREN.

5. Hoe zal dan die uitbandige vreugde te pas komen, aen welke gy u nu zo onbedachtzaem overgeevt, vs. 1? Wat ſult gylieden [*dan*] doen op eenes geſetten hoogtijts dagh, ende op eenen feeſtdagh des HEEREN? De gezette hoogtijden en feesten zullen, van jaer tot jaer, wederkeeren? wat zult gylieden er aen hebben, in uwe gevangenis? Gy zult dezelve, in Egypten en in Asſyrien, niet vieren kunnen.

6. Vele der Israëliten zullen, reeds voor den ondergang van het Rijk der X ſtammen, naer Egypten vluchten. Want ſiet, ſy gaen daer henen van wegen de aennaderende verſtooringe, en om de verwoesting, welke de Asſyrier over hun land brengen zal, te ontwijken. Maer zy zullen 'er het heil niet vinden, het welk zy verwachten. Zy zullen aldaer jammerlyk omkomen, Egypten ſalſe, en hunne dode lichamen, welke door den honger, de pest, en het zwaerd, zijn omgekomen, verſamelen; de vermaerde Stad Moph of Memphis, ſalſe begraven: begeerte ſalder zijn nae haer ſilver, netelen ſullen haer erflick beſitten, doornen ſullen in hare tenten zijn.

Begeerte zal 'er zijn, naer haer zilver enz. — Men kan het al zo wel vertalen: *wat het begeerlyke, om hun zilver aengaet*: dat is, hunne bezittingen, en byzonder hunne vruchtbare akkers, welke zy voor groot geld verkregen hebben, en hoog waerdeeren, *dit alles zal de distel bezitten; doornen zullen in hunne tenten groeien*, dat is, hunne voorheen zeer vruchtbare akkers zullen, na de sloping van het Rijk der X ſtammen, en de wechvoering van het Rijk, woest liggen, zodat zy niets anders, dan doornen en distelen, zullen voortbrengen.

II. *Vs.* 7-10. *worden Gods aennaderende oordeelen ſtellig bedreigd, in tegenſtelling van de belovten der valſche Propheten.*

א. *De bedreiging zelve vinden wy, vs.* 7, 8.

ב. *De oorzaek daervan, zijnde het onverbeterlyk bederv des volks, van de vroegſte tijden af, vs.* 9, 10.

7. De dagen der beſoeckinge, in welke de HEER de hardnekkige Israëliten, naer verdiensten, ſtraffen zal, zijn naby gekomen, de dagen der rechtvaerdige vergeldinge zijn naby gekomen; die van Iſraël ſullen 't gewaer worden en gevoelen, dat de HEER op hen vertoornd, en dat de maet van hunne ongerechtigheid vervuld zy, de valſche Propheet, die nergens anders van ſpreekt, dan van vrede en voorſpoed, is een dwaes, en zijne voorzeggingen verwoesten zichzelven zo blijkbaer, dat zy, by eenen verſtandigen man, gene de minſte aendacht verdienen, de man des geeſts, die voorwendt, dat hy dóor Gods Geest wordt aengeblazen, is onſinnigh en razende, om de grootheyt uwer ongerechtigheyt, is de haet en gramſchap van God, tegen het grouwzaem Israël, oock groot, of *boven de grootheid van uwe ongerechtigheid*, hebt gy 'er *de hardnekkigheid*, en weerbarstige onbuigzaemheid, nog bygevoegd.

8. De Wachter van Ephraim is met mijnen Godt: [*maer*] de Propheet is een vogelvangers-ſtrick op alle ſijne wegen; een haet in den huyſe ſijns Godts.

Deze woorden zijn zeer duister, maer alles zal duidelyk wezen, wanneer men dezelve, op de volgende wijs, vertaelt: *Ephraim is een wachter* of legt lagen, *tegen mijnen* God, *de Propheet is een vogelvangers ſtrik, op alle zijne wegen, verharding in het huis*, of het geſlacht *van zijnen God.* — Het geevt zinbeeldig te kennen, dat de boosheid van Israël, en van de valſche Propheten, zo groot ware, dat zy den HEER, den God van HOSEA, door zijnen mond ſprekende, voor eenen vyand hielden, zodat zy des HEEREN woorden en wegen, als het ware, lagen leiden, en daerin iets zochten te vin-

den, waermede zy zouden kunnen aentonen, dat onze HOSEA, uit 's HEEREN naem, valsche voorzeggingen gedaen had, of dat des HEEREN wegen en handelingen onrechtvaerdig waren. In zo ver was EPHRAIM een listige lagenlegger, tegen den God van HOSEA, en de valsche Propheet spande vogelvangers strikken, op alle de wegen des HEEREN. — Hier door betoonden zy de grouwzame verharding van hunne onverbeterlyke harten, offschoon zy nog *in het huis* of geslacht des HEEREN waren, en zich Gods volk noemden.

9. Sy hebben sich seer diep verdorven, en de zedelyke gesteldheid van Israel is even zo slecht, als in de dagen van Gibea, toen de inwoners van die Stad eenen Leviet, die aldaer geherbergd was, een grouwzaem geweld aendeden, en zijne huisvrouw, op zulk eene onmenschelyke wijs, behandelden, dat zy het met den dood bekopen moest, vergel. Richt. XIX. De boosheid van Israël kent pael noch perk, hy daerom, die de opperste Richter is, sal harer ongerechtigheyt gedencken, even als Hy die der Benjaminiten gedacht heeft; hy sal hare hemeltergende sonden, met geduchte straffen, besoecken.

10. De boosheid der Israëliten is verouderd. Zy hebben, reeds van de vroegste tijden af aen, een onverbeterlyk volk uitgemaekt. Ick vondt Israël, nadat Ik hen, uit de dienstbaerheid van Egypten, verlost had, als druyven in de woestijne van Arabien, ick sagh uwe vaderen als d'eerste vrucht aen den vijgeboom in haer beginsel: [*maer*] sy gingen in (*a*) [*tot*] Baal-Peor, ende sonderden sich af, of wijdden zich toe tot die Schaemte, aen dien schandelyken afgod, ende zy wierden gantsch versoeyelick nae hare boelerye.

Maer hoe kunnen de Voorvaders der Israëliten, *in de woestijne* van Arabien, by *druiven* vergeleken worden? als mede *by de eerste vrucht aen den vijgenboom*, *in haer beginsel*, dat is, by de eerste en vroegrijpe vijgen? Hier worden de uitmuntendste druiven, en zoetste vijgen bedoeld. — De Israëliten, in de woestijne van Arabien, waren gelijk, aen de beste

(*a*) Num. 25: 3. Ps. 106: 28.

beste zoort van druiven en vijgen, voor zo ver men van dat volk, zo zonderling door den HEER beweldadigd, redelyker wijs niet anders verwachten kon, dan de beste zeden, even als men den besten smaek verwacht, van de gemelde vruchten. Daerenboven beminde de HEER dit volk, met eene byzondere toegenegenheid. Zy waren zeer aengenaem in Gods oogen, even als het, voor eenen reiziger, ongemeen aengenaem wezen zou, wanneer hy beste druiven en vijgen vond, in de woestijne.

Dan de Israëliten hadden aen de verwachting, welke men rechtmatig had mogen opvatten, niet beantwoord. — Zy hadden zich al zeer spoedig verontreinigd, met den Moabitischen afgod Baal-Peor, vergel. Num. XXV. Ps. CVI: 28, en zich toegewijd, aen dien schandelyken afgod, die met grouwzame plechtigheden geëerd werd. — Hiervan was het gevolg, dat zy *verfoeilyk wierden*, in Gods oogen, *naer hare boelery*, liever, *als hunne lievde*, dat is, gelijk de afgod zelvs, die het voorwerp was van hunne lievde.

III. *Vs.* 11-17, *wordt de geheele ontvolking des lands bedreigd.*

11 Aengaende Ephraim, de aenzienlykste en machtigste der X stammen, haerlieder heerlickheyt, welke voornamenlyk, in een talryk nageslacht gelegen is, sal zeer spoedig verminderen, door de algemeene volksoordeelen, en als het ware, wechvliegen als een vogel: van der geboorte, ende van ['s *moeders*] buyck, ende van de ontfanckenisse af, dat is, 'er zulle gene zwangere en barende vrouwen zijn.

12. Of sy schoon hare kinderen mochten groot maken, ick sals'er doch van berooven, door het zwaerd en den honger, wanneer de Assyriers het Rijk der X stammen zullen doen eindigen: datse onder de menschen niet en sullen zijn: want oock, wee hen, als ick van hen sal geweken zijn, met mijne gunst en bescherming.

13. Ephraim is, gelijck als of ick de bloeiende Stad Tyrus aensagh, die geplant is in eene lieflicke

woonplaetſe. De Israëliten wonen in eene aengename landſtreek, en hebben wel eer eenen uitnemenden voorſpoed genoten, zodat zy groot geworden waren in vermogen, even als de inwoners van Tyrus; maer dat zelvde Ephraim zal in de allertreurigſte omſtandigheden geraken, zijn volk zal, door de Asſyriers, verſlagen worden, zelvs ſal hy ſijne kinderen moeten uytbrengen tot den dootſlager.

Onze Overzetters hebben *Tyrus* genomen, voor den eigenen naem van eene zeer beroemde koopſtad, aen de Middellandſche zee gelegen; maer men kan het grondwoord ook vertalen, door eenen *rotsſteen*, op deze wijs; *Ephraim is, als of Ik eenen rotsſteen geplant zag, in eene aengename landſtreek.* De Godſpraek zal dan te kennen geven, dat Israël in Kanaan, in eene alleraengenaemſte en zeer vruchtbare landſtreek, woonde, maer dat hy eerlang, aen eenen onvruchtbaren rotsſteen, zou gelijk worden, door de verwoesting van dat land, en de verdelging der ingezetenen. — Deze opvatting komt zeer wel overeen, met de onmiddelyk daerop volgende bedreiging: *Ephraim zal zijne kinderen moeten uitbrengen, tot den doodſlager.*

14. Geeft hen, HEERE, het gene ze, in die akelige omſtandigheden begeeren zullen; wat ſult gy geven? Geeft hen eene (*b*) miſdragende baermoeder, ende uytdroogende borſten, want zy zullen, in dien geduchten tijd, niets meer verlangen, dan gene kinderen te hebben, vergel. Luc. XXIII: 29.

15. Alle hare booſheyt is, tot het hoogſte toppunt geſtegen, te (*c*) Gilgal, alwaer de afgodery haren voornaemſten zetel gevestigd heeft: want daer op die zelvde plaets, alwaer alle de mansperſonen beſneden werden, die, geduurende de omzwerving van Israël, door de woestijnen van Arabien, geboren waren, vergel. Joſ. V: 2-5. zodat het ganſche volk My, op nieuws wierd toegewijd; daer, op die zelvde plaets, heb ickſe gehaet, en tot voorwerpen van mijne rechtvaerdige gramſchap geſteld, om de booſheyt harer handelingen; ick ſalſe uyt mijnen huyſe uytdrij-

(*b*) Luc. 23: 29. (*c*) Hoſ. 4: 15. ende 12: 12.

drijven, even als een man zijn overſpelig wijv verſtoot; Ick en ſalſe voortaen niet meer lief hebben, maer hun mijne gunst en beſcherming onttrekken. De boosheid is algemeen, zelvs alle hare (*d*) Vorſten, die lovlyke voorgangers van het volk wezen moesten, zijn afvallige, en ontembare boosdoeners.

16. Ephraïm is geſlagen, door de uitwerkſelen van mijne gramſchap, even als een boom, die door den donder getroffen wordt, zodat haerlieder wortel is verdorret, ſy en ſullen geene vrucht voortbrengen. Het Koningrijk der X ſtammen zal eerlang worden uitgeroeid, zonder dat 'er eenige hoop op herſtelling zal overblijven; Ja of ſy ſchoon genereerden, ſo ſal ick doch de kinderen, de gewenſchte [*vruchten*] hares buyks dooden, alle pogingen, om dit Rijk te herſtellen, zullen ten eenemael vruchteloos wezen.

17. Mijn Godt ſalſe verwerpen, om datſe nae hem niet en hooren, maer zijne geboden, waerſchouwingen, bedreigingen, en vermaningen, hardnekkig in den wind ſlaen, ende ſy ſullen, door de Asſyriers gevangelyk wechgevoerd, als ballingen, omſwervende zijn onder de Heydenen.

HET X. KAPITTEL.

IN dit Kapittel vinden wy eene afzonderlyke Leerreden, waerin de Propheet, aen het Rijk der X ſtammen, hunne ſnode ondankbaerheid, omtrent den HEER, hunnen groten weldoener, in het plegen van ſchromelyke grouwelen, uit Gods naem, voorſtelt, met bedreiging van Gods geduchte wraek, welke hen deswegens treffen zoude, in de verwoesting van hun land, de ſloping van het ganſche Koningrijk, en de verſtoring van hunnen afgodsdienst.

(*d*) Jeſ. 1: 23.

Deze Prophetische Redenvoering schijnt uitgesproken te zijn, onder HOSEA, den laetsten Koning van Israël. Maer, vermits deze HOSEA den throon negen jaren bezeten heeft, eer het Rijk, door de Assyriers, geheel verwoest werd, is 'er eenig verschil onder de Uitleggeren, omtrent de nadere bepaling van den tijd. — Er is die meent, dat deze Leerreden gehouden zy, nadat de gemelde Koning HOSEA, om zijnen afval van de Assyriers, en zijne verbindtenis met so, Koning van Egypten, reeds van SALMANASSER gevangen, en gebonden in de gevangenis geworpen was, voor dat Samaria verwoest werd. Men beroept zich op vs. 3, 7, 15. vergeleken met het gewijde Geschiedverhael 2 Kon. XVII. — Dan het blijkt, uit 2 Kon. XVIII: 9-11, dat SALMANASSER de Stad Samaria, in het 7de jaer van HOSEA belegerd, en in het 10de jaer ingenomen hebbe, en dat toen de Koning HOSEA, gelijktijdig met het gansche volk, wechgevoerd, en het geheele Rijk gesloopt zy. — Wy denken daerom liever aen dien tijd, toen Koning HOSEA zijne gezanten had afgevaerdigd naer so, den Koning van Egypten, 2 Kon. XVII: 4, voor dat SALMANASSER tegen hem was opgetrokken, en het land van Israël nog in voorspoed bloeide. Met dit begrip, laten zich alle de byzonderheden van dit Kap. zeer wel overeenbrengen, gelijk by de uitbreiding nader blijken zal.

Het oogmerk van deze Godspraek was, om Israël Gods geduchte wraek, door den gehelen ondergang van hun Rijk, wegens de hoogstgaende boosheden, voor oogen te stellen. Om nu de gemoederen des te levendiger te treffen, en, van de bedoelde zaek, des te krachtiger te overtuigen, spreekt de Propheet, by herhaling, van Israëls grouwelen en straffen. Om deze reden is het moeilyk, om dit Kapittel, in delen en onderdelen, te onderscheiden. — De natuurlykste verdeeling evenwel is deze.

I. Dat eerst de gemelde zaken kortelyk worden voorgesteld, vs. 1-4, en

II. Dat dit korte voorstel vervolgens, in de byzonderheden, nader uitgebreid en bevestigd worde, vs. 5-15.

I. In

I. *In het algemeene voorstel vs. 1-4. vinden wy eene beschrijving van Israëls hoogstgaende boosheden, bestaende.*

ℵ. *In eene snode ondankbaerheid tegen den* HEER, *hunnen milden weldoener, vs. 1.*

ב. *In hunne diep verdorvene gemoedsgesteldheid, vs. 2.*

ג. *In hun oproerig en meinedig gedrag, vs. 3, 4.*

1. Israël is gelijk, aen een uytgeledigde wijnstock; hy brengt [*weder*] vrucht voor sich: [*maer*] nae de veelheyt sijner vrucht heeft hy de (*a*) altaren vermenigvuldigt; nae de goetheyt sijns lants, hebben sy de opgerichte beelden goet gemaeckt.

Israël wordt vergeleken, by eenen *uitgeledigden wijnstok* — Men denke aen eenen wijnstok, welks sappen by het snoeien meestal zijn uitgelopen, en die dus krachteloos geworden is, of die zo veel gedragen heeft, dat hy zijn vermogen verspild heeft, en daerdoor voor het vervolg onvruchtbaer geworden is. By zulk eenen wijnstok, kon Israël, ten tijde van Koning HOSEA, om meer dan eene reden, zeer wel vergeleken worden. Maer evenwel deze beteekenis komt niet overeen, met het gene 'er vervolgens, van den wijnstok, gezegd wordt, dat hy *vruchten voortbracht.* — Dan de geheele zaek zal aenstonds duidelyk worden, wanneer men deze uitspraek, volgens de kracht der oorspronkelyke woorden, vertaelt: *Israël is een weeldrig groeiende wijnstok*, zodat hy zich, door de veelheid zijner ranken, welke hy naer alle kanten uitschoot, wijd en zijd uitbreidde. De spreekwijs is, in de oorspronkelyke beteekenis, ontleend, van het klokkend geluid, het welk, door het uitlopend water van eenen omgekeerden kruik, met eenen nauwen hals, veroorzaekt wordt. Israël wordt dan vergeleken by eenen wijnstok, die door zijne sappen zo vol en opgezet is, dat zijn loov en vruchten als met geweld uitbotten. Eene zinprent ongemeen geschikt, om den uitwendigen bloei en voorspoed, den ruimen

(*a*) Hos. 8: 11.

overvloed van allerlei zegeningen, waermede de HEER het volk van Israël, van de vroegste tijden af, beweldadigd had, zeer levendig aftebeelden.

Deze wijnstok, zegt de Propheet, *brengt weder vrucht voor zich*, of, volgens de eigenlyke kracht van het grondwoord, *hy brengt zo overvloedig vruchten voort, dat hy 'er zich als geheel mede bedekt.* Men verbeelde zich derhalven eenen wijnstok, die, van alle kanten, met vruchten bezet is. — Het woordje (*weder*) is 'er, door de Onzen, zonder noodzake, ingelascht.

Dan, hoe meer Israël gezegend werd, hoe hy het meer verdorv. Daerom wordt 'er bygevoegd, *naer de veelheid zijner vrucht, heeft hy de altaren vermenigvuldigd*, dat is, naer mate de HEER het volk van Israël meer beweldadigde, verliepen zy zich des te meer, in de snoodste afgoderyen. — *Naer de goedheid*, of *milde overvloedigheid des lands, hebben zy de opgerichte beelden*, der afgoden *goed gemaekt*, dat is, hoe overvloediger de inkomsten van Kanaan waren, zodat hun de rijkdommen als van zelve, toevloeiden, hebben zy de afgodsbeelden *goed* of, met het zelvde grondwoord, *overvloedig gemaekt*, zo in getal, als in kostbaerheid.

2. Hy, de HEER namelyk, heeft, door zijnen verborgenen invloed, haer herte verdeylt, zodat de een dezen, en een ander genen afgod, voornamelyk wilde gediend hebben, waeruit zware burgertwisten voortvloeiden, als zo vele voorboden van hunnen aennaderenden ondergang; nu sullen sy eerlang verwoest, of, gelyk 'er eigenlyk staet, *schuldig gemaekt* worden, nu zal het, uit de geduchte oordeelen, welke hen, by hunne verwoesting, treffen zullen, openbaer worden, dat zy ten hoogsten schuldig zijn: want hy, die de rechtvaerdige Richter is, sal, door de Assyriers, hare afgods altaren doorhouwen, even als de nek der eerstelingen van het onreine vee gebroken wordt, hy sal hare opgerichte beelden, met geweld, laten verstooren en verwoesten.

De uitspraek, volgens de Onzen, *hy heeft hun hart verdeeld*, kan men ook vertalen, *hun hart is glad*, namelyk, door vleiery, bedrog en geveinsdheid, en dan geevt het te kennen,

dat

dat de Israëliten zich niet alleen uitwendig, aen de hemeltergende godloosheid, schuldig maekten, maer ook dat zy geheel onverbeterlyk waren, naerdien hun hart vol was, van geveinsdheid, bedrog, en listige aenslagen.

3. Want nu sullen sy seggen; Wy en hebben (*b*) geenen Koningh: want wy en hebben den HEERE niet gevreest; wat soud' ons dan een Koningh doen?

Deze woorden zijn, in den letterlyken zin, op zich zelve beschouwd, zeer verstaenbaer. Maer letten wy op het verband van zaken, dan zijn zy ongemeen duister.

Er is, die het eerste lid dus vertalen: *voorzeker nu zeggen zy*, met woorden en sprekende daden, *hebben wy niet eenen Koning?* Dan zal 'er geoogd worden op de verbindtenis, welke de Israëliten met so, den Koning van Egypten, gemaekt hadden, zodat 'er door aengewezen worde, hoe de Israëliten zich veilig rekenden, en verwachtten, dat de Koning der Egyptenaren hen wel beschermen zoude, tegen alle vyandige aenvallen, byzonder van de Assyriers. Het volgende lid zal dan het antwoord van den Propheet behelzen: *indien wy den* HEER *niet vrezen*, zijnen dienst verlaten, en op afgoden vertrouwen, *wat zal ons dan die Koning* van Egypte *doen?* welk heil en voordeel zal hy ons aenbrengen? immers het geen het minste. — Dan deze opvatting schijnt ons, niet over een te komen, met het oogmerk van den Propheet, het welk niet zo zeer is, om den Israëliten hunne dwaesheid te verwijten, als wel om hun des HEEREN aennaderende oordeelen voor oogen te stellen.

Anderen, en dit is de gemeenste opvatting, nemen het in den volgenden zin: *Voorzeker nu* zullen zy binnen korten, by wijs van beklag, *zeggen*, wanneer de oordeelen vs. 2. bedreigd, door de Assyriers zullen worden uitgevoerd, *wy hebben genen Koning*, wanneer Koning HOSEA, als een verachte slaev, in ketenen zal zijn wechgevoerd. Hierin zal Gods straffende hand zo blijkbaer zijn, dat de verslagene Israëliten zullen gedwongen zijn te erkennen, *voorzeker wy hebben*

(*b*) Hos. 3: 4.

den HEER *niet gevreesd*, maer zijne eer en hulde aen de afgoden gegeven; *wat zou ons dan een Koning*, hoe wijs en dapper hy ook wezen mogt, *doen*? welk voordeel zouden wy van hem trekken kunnen? — Maer in den grondtext, wordt van eenen bepaelden Koning gesproken; het is, met eene vingerwijs, *die Koning*. Ook hebben de Israëliten, na de uitvoering der geduchte oordeelen, welke hier bedreigd worden, des HEEREN wegen geenzins gebillykt, verg. 2 Kon. XVII: 25—

Voor het naest zouden wy ons voegen by de zulken, die de woorden van vs. 3 aenmerken, als eene beschrijving van Israëls losbandig en oproerig karakter, op deze wijs: *want zy zeggen*, met woorden en daden, by wijs van verachting, *wy hebben genen Koning*, dat wy hem dienen en gehoorzamen zouden: *want wy hebben den* HEER *niet gevreesd*, wy bewijzen den HEERE geen eerbied en ontzach; *wat zal ons dan de Koning* van Asfyrien *doen*, dat wy hem langer cijnsbaer blijven zouden? Laten wy ook dat juk van onze halzen werpen, en by de Egyptenaren hulp zoeken, dan zullen wy onze vryheid wel weten te handhaven. — Dit begrip strookt zeer wel, met het verband van zaken, naerdien dan het volgende 4de vers eene kennelyke proev behelst, van Israëls oproerig bestaen.

4. Sy hebben woorden gesproken, en allerlei *overleggingen gemaekt*, listige ontwerpen gesmeed, alles ingericht om te bedriegen, valschelick sweerende [*in*] 't verbont maken, zy maken zich schuldig aen valsche eeden, by het aengaen van verbintenissen, welke zy niet voornemens zijn te onderhouden, byzonder schenden zy het verbond, het welk zy plechtig, met den Koning van Asfyrien, gesloten hebben, vergel. 2 Kon. XVII: 3, 4; daerom en tot eene rechtvaerdige straf van deze hemeltergende goddeloosheid, sal het oordeel als een vergiftigh kruyt groenen, op de voren der velden.

Nadat de aerde, om der zonden wil, vervloekt is, groeit het onkruid weeldrig, en spruit als van zelve voort, ook op *de vorens der* omgeploegde *velden*. Hierop wordt, in deze bedreiging, gezinspeeld; het oordeel en de straf zou welig

uit-

uitspruiten, *als een vergivtig of bitter kruid*, zodat hier de veelheid, en tevens de zwaerheid der Godlyke strafgerichten, met de wrange vruchten, en dodelyke gevolgen daervan, eigenaertig worden voorgesteld. — Anderen evenwel zijn van oordeel, dat hier de beschrijving der snoodheid van Israëls bestaen vervolgd worde, op deze wijs: *ende het recht*, de uitoeffening van gerechtigheid, *groent, als een vergivtig kruid, op de voren der velden*, zodat 'er zinbeeldig zou worden aengewezen, hoe de HEER gene moeite noch arbeid ontzien had, om Israël, als eenen akker, toe te bereiden, opdat dezelve vruchten der gerechtigheid zou voortbrengen, verg. vs. 11, 12; maer dat hunne gerechtigheid was, als een vergivtig kruid, het welk overal, op de voren der velden, weeldrig groeide, en het welk eene verdervelyke en dodelyke kracht had.

II. *Vs. 5-15. wordt dit algemeene voorstel, in de byzonderheden, nader uitgebreid en bevestigd.*

א. *Uit aenmerking der heerschende afgodery, de voornaemste bron van alle de grouwelen en onheilen, vs. 5-8.*

A. *Eerst worden de geduchte oordeelen voorspeld, welke eerlang, over den afgodsdienst, en door denzelven, over het geheele volk komen zouden, vs. 5, 6.*

B. *Daerna die, welke over den Koning, als het hoofd van het gansche Rijk, zouden worden uitgeoeffend, vs. 7.*

C. *Eindelyk die, welke het land treffen zouden vs. 8, by welke gelegenheid tevens de uiterste wanhoop der inwoneren, wegens de allerverschrikkelykste verwoesting, op het nadruklykst beschreven wordt.*

5. De inwoonders van Samaria sullen verschrickt zijn over het kalf van Beth-aven, of Bethel, alwaer Jerobeam, gelijk ook te Dan, den kalverdienst heeft ingevoerd, door het bouwen van hoogten en het aenstellen van Priesteren, zodat hy het volk deed zondigen, 1 Kon. XII: 28—

De inwoners van Samaria, die ſterke en machtige Stad, alwaer men zich veilig achtte, tegen allen vyandelyken aenval, zullen over hunnen verfoeilyken afgod verſchrikt, en op het onverwachtst, met grote vrees overvallen worden: want ſijn volck, Israël namenlyk, het welk zich, aen den grouwzamen dienst van dit kalv, geheel heeft overgegeven, ſal over het ſelve treuren, mitſgaders ſijne Chemarim of Priesters, ([*die*] het zelve offeren en dienen, en ſich voorheen over het ſelve verheugden,) zullen treuren, over ſijne heerlickheyt, om datſe van het ſelve is wechgevaren.

In den Grondtext ſtaet letterlyk, *ende zijne Chemarim* of *Priesters, zullen zich, over het zelve, verheugen, over zijne heerlykheid.* — Dan het Hebreeuwſche woord, door *verheugen* vertaeld, beteekent eigenlyk *in het rond te draeien.* Hier van daen wordt het gemeenlyk gebruikt, voor den grootſten trap van vreugde, welke met danſen, ſpringen, en ronddraeijingen, gepaerd gaet; maer ook tevens voor eene hoogstgaende droevheid, waerdoor iemand als bedwelmd wordt, zodat hem het hoofd draeie. — Men kan het derhalven, in eenen tegengeſtelden zin, vertalen: *zijne Chemarim* of *Priesters, zullen zich, over het zelve, grotelyks bedroeven, over zijne heerlykheid.* Door deze *heerlykheid*, wordt het kostbaer beeld van het kalv, met deszelvs Tempel en prachtige vaten, bedoeld, met één woord, de ganſche toeſtel en alle de ſchatten, aen dien grouwzamen afgod toebehorende. Hier over zou het volk treuren, en de Priesters zouden bitterlyk bedroevd zijn, *omdat* die heerlykheid, al de kostbare toeſtel van het kalv *was wechgevaren*, en gevangelyk wechgevoerd.

6. Ja dat ſelve kalv ſal, met gejuich, en als in zegeprael, nae Aſſur gevoert worden, [*tot*] een geſchenck voor den Koningh Jareb, verg. Kap. V: 13. Ephraim, en het ganſche Rijk der X ſtammen, ſal ſchaemte, ſchande, en verachting behalen, wanneer zy de nietigheid van hun dwaes vertrouwen, op het kalv te Bethel, en op de hulp der Egyptenaren, by den inval der Asſyriers, ondervinden zullen, ende Iſraël ſal beſchaemt, in de uiterſte verlegenheid, en verachting gebracht worden

van

van wegen sijnen raetslagh, welken hy, met zo veel wijsheid, meende overlegd te hebben.

7. De Koningh van Samarien is afgehouwen, en, als een verachte slaev, in gevangenis wechgevoerd, als schuym of als een *splinter* op 't water, die, door eene lopende rivier, zeer ligtelyk wordt wechgevoerd.

Hier wordt, op eene treffende wijs, afgebeeld, hoe HOSEA, met alle zijne macht, in het geheel niet zou bestand zijn, tegen SALMANASSER en zijne heirlegers, even zo min als schuim, of een splinter op het water, tegen de kracht van eene snellopende rivier.

8. Ende de hoogten van Aven, of Bethel, door Jerobeam gebouwd, 1 Kon. XII, alwaer het volk Israëls zich, aen de sonde van de grouwzaemste afgodery, heeft schuldig gemaekt, sullen verdelgt, en tot den grond toe geslecht worden; doornen ende distelen sullen op haerlieder altaren, dat is, op de plaets, alwaer thans de altaren staen, welig opkomen: ende de Israëliten zullen, in eenen wanhopigen toestand, verkeeren, zodat (*c*) sy den wreedsten dood, als de eenigste vertroosting, in hunne uiterste ellende, beschouwen sullen, en seggen tot de bergen, weleer aen den dienst der afgoden gewijd, Bedeckt ons, ende tot de heuvelen, alwaer men anders eene veilige schuilplaets vindt, tegen de woede der wreedste vyanden, Valt op ons, opdat wy het geweld der Asfyriers, die ons allerwegen najagen, ontkomen mogen.

D. *By de heerschende afgodery, de voornaemste bron van Israëls grouwelen en onheilen, kwam nog eene opzettelyke boosheid, en hardnekkige onbekeerlykheid, vs. 9-15.*

A. *Vs. 9. wordt de grootheid van Israëls boosheid, en de zwaerheid der straffe, welke zy deswegens ondergaen zouden, nadrukkelyk voorgesteld.*

9. Sint de dagen van (*d*) Gibea, verg. Kap. IX: 9, toen de burgers van die Stad zich, aen de grouwzame inwo-

(*c*) Jes. 2: 19. Luc. 23: 30. Openb. 6: 16. ende 9: 6. (*d*) Hos. 9: 9.

ners van Sodom, gelijk ftelden, tot nu toe, hebt gy, by aenhoudendheid, zwaer gefondigt, en u aen allerlei grouwelen breidelloos overgegeven, o Ifraël, zodat de maet van uwe ongerechtigheid, tot overlopens toe, is vol geworden. Of, *meer dan in de dagen van Gibea, hebt gy gezondigd, o Israël*; hoe grouwelyk de Benjaminiten het ook, te Gibea, gemaekt hebben, uwe zonden zijn nog zwarer, door het plegen van afgodery, en allerlei hemeltergende ongerechtigheden; daer te Gibea, in de evengemelde dagen, zijn fy, de inwoners van Gibea, en de mannen van Benjamin, die het zwaerd ter hunner verdediging opvatten, ftaende gebleven, zodat Israël zijn oogmerk niet bereikte, om de Stam van Benjamin geheel uit te roeien, vermits 'er, na de vreesfelyke flachting, nog een overblijvfel was van 600 mannen, die hunne Stam wederom voortgeplant hebben. Maer het lot van het Rijk der X ftammen, zal veel onzachlyker wezen: want de ftrijt te Gibea gevoerd, tegen de ingezetenen van die Stad, die kinderen der verkeertheyt, of der *trotsheid* waren, vermits zy halftarrig in hun bedreven kwaed volhardden; zulk een ftrijd en falfe, te weten de grouwzame Israëliten van dezen onzen tijd, niet aengrijpen, maer die ftrijd zal veel zwarer zijn, en veel verderfelyker gevolgen hebben, vermits zy, op eene geheele vernietiging van het Rijk der X ftammen, zal uitlopen.

B. *Deze bedreiging wordt nader verklaerd en gewettigd*, *vs.* 10 - 15.

A. Vs. 10. *wordt Israëls geheele ondergang, als vastelyk befloten, uitdrukkelyk aengekondigd.*

B. Daerna wordt de onverbeterlyke boosheid van Israël, als de reden van dit oordeel, aengewezen, *vs.* 11 - 14.

C. Eindelyk wordt 'er eene korte herhaling van het een en ander bygevoegd, *vs.* 15.

10. Het taei geduld van my, den Opperften Richter, is ten einde. Ik kan de terging, My aengedaen, niet langer ongewroken laten. Hoe traeg Ik anders ben tot toorn, heb

Ik

Ik nu een welbehagen in het ſtraffen, naerdien Ik de eer van mijne Volmaektheden moet handhaven. 't Is, in zo ver, mijnen luſt, dat ickſe ſal binden, of dat *Ik hen kastijde*, en wel eene zeer zware ſtraf, ter afſchrikking van anderen, ende de heirbenden der Asſyriers, welke uit allerlei vreemde volcken, tot het gebied van SALMANASSER behorende, beſtaen ſullen, als werktuigen van mijne wraek, uit alle oorden, tegen haerlieden verſamelt worden, als ickſe ſtraffen, en gelijk geboeide ſlaven binden ſal, om hen in gevangenis wech te leiden, in hare twee voren.

De laetſte woorden, welke de Onzen overbrengen, *in hunne twee voren*, zijn zeer moeilyk, en, wanneer men deze vertaling behoudt, geheel onverſtaenbaer. — Van alle de verſchillende gedachten, is deze de meest aennemelyke, immers naer ons inzien, dat men de Randlezing volge, en deze ſpreekwijs, met alle de oude vertalingen, dus overzette: *als Ik hen binden*, of gebonden in de gevangenis leiden *zal*, *om hunne twee boosheden*, en dan kan men deze woorden verſtaen, van de twee gouden kalveren, welke te Dan en te Bethel opgericht waren, en, van het ganſche volk, als Godheden geëerd werden, of nog liever van Israëls tweeledige boosheid, beſtaende deels in den kalverdienst, deels in het vertrouwen, op den byſtand van Egypten, waervan vs. 4. uitdrukkelyk melding gemaekt wordt.

II. De onverbeterlyke boosheid der Israëliten is de eenige oorzaek, van hunnen aennaderenden ondergang. Van de vroegſte tijden, heb Ik de HEER alle mogelyke lievdezorg aengewend, om dit volk tot mijnen dienst te bewegen, op dat het hun mogt welgaen. Dewijle Ephraim een veerſe is, gewennet geerne te dorſchen. Of Ephraim *was een getemde veerſe*, eene jonge koe, die getemd en geleerd is, om het juk te dragen, *beminnende te dorſchen*, of gaerne dorſchende: Israël was wel gevoed, even als eene veerſe, die, onder het dorſchen, zo veel koorn eten mag als zy wil; ſo ben ick over de ſchoonheyt van haren hals, over den ſchonen vetten hals overgegaen: Ick ſal Ephraim berijden, Juda ſal ploegen, Jacob ſal voor hem eggen.

EPHRAIM wordt hier, van wegen zijnen voorſpoed en overvloed, vergeleken by eene welgevoederde dorschveerſe. — De uitdrukking derhalven, *Ik ben, over de ſchoonheid van haren hals*, over haren ſchonen vetten hals, *overgegaen*, levert genen voegzamen zin op. — Wy voegen ons daerom, by de zulken, die de woorden dus vertalen: *Ik heb, op zijnen ſchonen hals, het juk gelegd.* Volgens deze overzetting, gaet de HEER voort, in het zelvde zinbeeld van den landbouw, met dit onderſcheid, dat de volgende ſpreekwijzen in den toekomſtigen tijd ſtaen. Dan, daer 'er een werkwoord, in den voorledenen tijd, onmiddelyk voorgaet, moet men het volgende, naer den aert der Hebreuwſche tale, mede in den voorledenen tijd overbrengen: *Ephraim deed Ik rijden*, of *Ik maakte dat Ephraim reed*, dat is, Ik ſpande Ephraim voor den wagen; *Juda ploegde, Jacob egde voor zich.*

EPHRAIM komt hier voor, onder de zinbeeldige teekening van eene jonge koe, of *veerſe*, die zeer vet was, maer tevens dartel, en niet genegen om den hals, onder het juk, te buigen. Eene eigenaertige afbeelding van Israëls onbuigzamen en wederſtrevigen aert. Dan daer Ephraim bepaeldelyk, by *eene getemde veerſe*, vergeleken wordt, die geleerd was, om *te dorſchen*, kan de zinprent niet pasſen, op het Israël van HOSEAS tijd, toen dit volk gelijk was aen eene onbandige koe, verg. Kap. IV: 16. Wy moeten derhalven denken, aen Israël in zijne jeugd, toen de HEER dat volk uit Egypten geleid, en, op alle wijzen, geoeffend heeft, om het zelve aen zijnen dienst te gewennen, zo dat hier eene beſchrijving zy van de lievdezorg en de moeite, welke de HEER, van de vroegſte tijden, heeft aengewend, om de wezenlyke belangen van Israël te bevorderen. EPHRAIM *was eene getemde veerſe, die gaerne dorschte*, voor zo ver de Israëliten zich wel genegen betoonden, tot het gemakkelykſte gedeelte van den Godsdienst, beſtaende in uitwendige plechtigheden, maer tevens zeer verkleevd waren, aen de aerdſche voorrechten, welke zy voornamelyk bedoelden.

Ondertusſchen had de HEER niets onbeproevd gelaten, om de Israëliten aen zijnen dienst te verbinden. — Dit wordt in de zelvde zinprent, door de volgende ſpreekwijs, op eene cier-

tierlyke wijs, uitgedrukt: *Ik heb op den schonen hals het juk gelegd.* Dit *juk* verbeeldt de wetten des HEEREN, aen Israël voorgeschreven. Uit aenmerking van hunnen hardnekkigen en wederstrevigen aert, had de HEER zijne wetten, met heerlyke belovten, en verschrikkelyke bedreigingen, als met zo vele banden, bekrachtigd, en daerdoor het juk, aen hunnen vetten hals, vastgemaekt. — Zo lang zy nu den HEER, als hunnen Koning, eerbiedigden, hadden zy, onder Gods byzondere voorzorg en bescherming in Kanaan, allerlei voorspoed genoten, terwijl het land zijne inkomsten, in groten overvloed, opbracht. Dit schijnt de hoofdzakelyke bedoeling te zijn van de drie laetste spreekwijzen, welke, volgens den aert van de zinprent, als één geheel moeten beschouwd worden, wanneer de HEER zegt: EPHRAIM *deed Ik rijden*, en spande Ik voor den wagen, om de veldvruchten in te zamelen, *Juda ploegde*, *Jacob egde*, om het land wederom toe te bereiden, en dat alles *voor zich*, ten nutte van Israëls volk. De zin is derhalven met één woord deze, dat een ieder der Israëliten, onder Gods gunstig opzicht, en onmiddelyke bescherming, vlijtig en gerust bezig was, in het werk van den landbouw, en dat het hun, zo lang zy hierin, aen Gods wetten gehoorzamende, volhardden, alleszins wel ging.

Voorts heeft men nog op te merken, dat Israël hier voorkome, onder drie benamingen van EPHRAIM, JUDA, en JACOB, ten blijke, dat hier alle de nakomelingen van JACOB bedoeld worden, in die vroegere tijden, toen zy nog één volk uitmaekten, voor de scheuring onder REHABEAM, waer door EPHRAIM, van JUDA gescheiden, en, tot een afzonderlyk Koningrijk, gemaekt werd.

In den gemelden tijd, had de HEER niet alleen gezorgd, voor Israëls uitwendig geluk, en tydelyken welvaert, maer ook voor bevordering van hun wezenlyk heil, het welk in zijnen dienst gelegen was. Dit wordt vs. 12. voorgesteld, onder verbloemde spreekwijzen, welke ook van den landbouw ontleend zijn.

12. In dien tijd zeide Ik, tot Israël, Zaeyet u tot

gerechtigheyt, maeyet tot weldadigheyt; (*a*) brarket u een braecklant: dewijle het tijt is den HEERE te soecken, tot dat hy kome, ende over u de gerechtigheyt regene.

De HEER had, niet alleen by de Wetgeving, maer ook by herhaling, door den mond van zijne Propheten, tot Israël gezegd: *Zaeit u tot gerechtigheid, maeit tot weldadigheid.* — Hier komen twee werkwoorden voor, in de gebiedende wijs. In zulk een geval, geevt het eerste, volgens den spreektrant der Hebreeuwen, eene voorwaerde, en het andere eene belovte te kennen, zodat de zin zy: *indien gy zaeit tot gerechtigheid, zo zult gy, naer die zelvde maet, tot weldadigheid maeien.* — Door de *gerechtigheid* hebben wy alle de plichten van den Godsdienst te verstaen, waer door men, in alles, houdt het rechte pad van Gods geboden. Men *zaeit* derhalven *tot gerechtigheid*, wanneer men zich, in afhanging van Gods genade, yverig daerop toelegt, dat men alle plichten van den Godsdienst uitoeffene, en zich, in alle gevallen, betamelyk gedrage, omtrent God, zich zelven en zijnen evenmensch. — Er wordt deze belovte bygevoegd, *gy zult maeien tot weldadigheid*, dat is, eenen vollen overvloed genieten, van allerlei lichamelyke en geestelyke zegeningen. Dan 'er staet eigenlyk, in het oorspronkelyk: *gy zult maeien, naer de mate der weldadigheid*, zodat hier, door de *weldadigheid*, het zelvde bedoeld worde, als door de *gerechtigheid*, en te kennen gegeven, dat de oogst zou zijn, naer evenredigheid van het gezaeide, dat de Israëliten, naer mate zy zich meer tot godzaligheid oeffenden, ook meerderen zegen ontvangen zouden.

De HEER had wijders tot Israël gezegd, *braekt u een braekland, dewijl het tijd is, den* HEER *te zoeken, tot dat hy kome, en over u de gerechtigheid regene.* — Een *braekland* is een akker, vol onkruid, doornen en distelen, en daerom onbekwaem, om bezaeid te worden. Zulk een braekland *te braken*, zegt, het zelve, eenigen tijd, onbezaeid te laten, en mid-

(*a*) Jerem. 4: 3.

middelerwijl te zuiveren, door het dikwijls te ploegen en te eggen, In het zinbeeldige, geevt de uitdrukking te kennen, dat de Israëliten, zich in tijden van verval, wanneer de akker van hunne harten bezet was, met doornen en distelen van allerlei zonden, oprechtelyk bekeeren moesten, en de boosheid verre van zich wechdoen. — Deze opwekking had de HEER, door den mond van zijne Propheten, niet alleen, by herhaling, aen Israël voorgesteld, maer 'er, ten meerderen aendrang, ook bygevoegd: *dewijl het tijd*, de bekwame en gelegene *tijd*, *is den* HEER *te zoeken*, naerdien de HEER zich nog in gunst wil laten vinden, en de dag van zijne langmoedigheid nog niet geeindigd is, eer Hy des ontfermens moede worde; zoekt daerom den HEER ernstig en aenhoudende, *tot dat Hy kome*, met kennelyke blijken van zijne gunstige nabyheid, *ende over u gerechtigheid regene*, dat is, dan zal de HEER over u de vrucht der gerechtigheid, allerlei zegen, overvloedig uitstorten.

Men kan deze woorden, *dewijl het tijd is*, of, gelijk 'er eigenlyk staet, *en het is tijd den* HEER *te zoeken* enz., beschouwen, als eene uitbreidende verklaring van de vorige verbloemde spreekwijzen, zo als het *zaeien* en *braken*, hier bedoeld, in het tijdig zoeken van den HEER gelegen was. Of men kan dezelve ook aenmerken, als eene drangreden, om de Israëliten, wanneer zy, van den HEER en zijnen dienst, waren afgeweken, op te wekken, tot een spoedig wederkeeren, eer de tijd der Godlyke langmoedigheid geeindigd was. — Hoe het zy, hier wordt zekerlyk te kennen gegeven, dat de HEER, van de vroegste tijden af, alle lievdezorg en zedelyke middelen had aengewend, om de Israëliten tot zijnen dienst, waeraen het leven en de zegen verbonden was, op te wekken. — Maer alles was vruchteloos geweest, zy hadden zich, in de boosheid, al meer en meer verhard. Daerom voegt 'er de HEER by:

13. Gy hebt godtloosheyt geploegt, en 'er uw werk van gemaekt, om u, tegen des HEEREN herhaelde vermaningen, hardnekkig aen te kanten, en de zaden van allerlei boosheid aen te kweken, even als een landman zich beyvert, om zijnen akker te ploegen, te eggen, en te be-

bezaeien; daerom hebt gy ook enkele verkeertheyt gemaeyet, eene gehele afwijking van de Godlyke wet, van al wat recht en billyk is, was de vrucht van uwen heilloozen arbeid, en, in het plegen van allerlei zonden hebt gy u vermaekt, even als een landmand zich verlustigt, over eenen rijken oogst, [*ende*] gy hebt de vrucht des leugens, eener opzettelyke verlochening van alle zedelyke verplichting, gegeten, gy hebt u, met de gevolgen eener moedwillige versmading van al wat recht en billyk is, niet alleen vermaekt, maer ook als het ware gevoed, voor zo ver gy dwaes genoeg waert, om uw vermaek en heil te zoeken, in het plegen van allerlei boosheid. De bron van deze boosheid was daerin gelegen, dat zy hun vertrouwen vestigden, niet op den HEER, maer op zich zelven, en eenen vleeschelyken arm: want gy hebt vertrouwt op, of *in* uwen wegh; dat is, in alle uwe boze handelingen, op de veelheyt uwer helden, wanende veilig te zijn, tegen alle onheilen.

14. Daerom, om dit hemeltergend wangedrag, salder een groot gedruys, en eene allergeweldigste verwoesting, ontstaen onder uwe volcken, ende alle uwe vestingen en sterke steden, de hoofdstad Samaria niet uitgezonderd, sullen, door eenen geweldigen aenval, van eenen machtigen vyand, verstoort en geheel verwoest worden, gelijck Samal Beth-Arbel verstoorde ten dage des krijgs: De moeder wert 'er verplettert met de sonen.

Daerom zal 'er een groot gedruisch ontstaen, onder uwe volken. — Het Hebreeuwsche woord, het welk de Onzen vertalen, door een *groot gedruisch*, beteekent eigenlyk eene verbreking, welke, met een geweldig geraes, vergezeld gaet, hoedanig veroorzaekt wordt, door het nederstorten van muuren en torens, by het verwoesten van steden, verg. Jes. VI: 11. XXXVII: 26. Zodanig een gedruisch van geweldige verwoestingen, zou 'er *ontstaen*, volgens de kracht van het woord, *staende blijven*, de verwoesting zou van duur wezen. Er wordt bygevoegd, *onder uwe volken*, dat is, niet alleen onder de inwoneren van Samaria, maer ook van andere steden en plaetsen, door het gansche Rijk.

De zekerheid en verfchrikkelykheid van die verwoesting wordt, door een treffend voorbeeld, nader bevestigd: *gelijk* SALMAN *Beth-Arbel verstoorde, ten dage des krijgs; de moeder werd verpletterd, met de zonen.* — Welk een verfchrikkelyk geval hier bedoeld worde, kunnen wy niet bepalen, vermits wy 'er gene melding van vinden, in de gewijde gefchiedenis. Zo veel is zeker, dat 'er op eene gebeurtenis gezien worde, welke, in alle hare omftandigheden, in den tijd van den Propheet HOSEA, algemeen bekend was. Beth-Arbel was, ten tijde van eenen krijg, ftormenderhand ingenomen, geheel verwoest, en de inwoners, op eene onmenfchelyke wijs, wreedaertig omgebracht. Het *verpletteren van de moeder, met de zonen*, wijst ons naer fchromelyke wreedheden, zijnde het fpreekwoord ontleend van de vogelen, wanneer de moeder, op de jongen, in het nest zittende, te gelijk met die jongen, verpletterd wordt. Op zulk eene onmeedogende wijs, zou 'er ook, door de Asfyriers, gehandeld worden, met de fteden van Israël, en hare inwoneren.

15. De oorzaek van alle deze onheilen is gelegen, in den verfoeilyken kalverdienst, en alle de grouwelen, welke daermede gepaerd gaen. Alfoo heeft Beth-El ulieden gedaen, zodat gy de bron van alle deze rampen, te Bethel, dien zetel van den verfoeilyken kalverdienst, zoeken moet; van wegen de boofheyt, dat is, van wegen den hoogstmogelyken trap uwer hardnekkige boofheyt, in welke gy, tegen alle waerfchuwingen en vermaningen, zijt voortgegaen, is u al dit kwaed overgekomen. Ifraëls laetfte Koningh HOSEA is, met de Koninglyke waerdigheid, en het ganfche Rijk, in den dagaraet t'eenemael uytgeroeyt, eigenlyk, *uitgeroeid wordende, uitgeroeid*, dat is, geheel en voor altoos, met wortel en tak, uitgeroeid, zodat 'er geen fchijn van overig zy.

De fpreekwijs, *in den dageraed*, dient om het fchielyke en onverwachte uit te drukken; 'er fchijnt gezinfpeeld te worden, op de vyandelyke aenvallen, welke gewoonlyk in den

morgenstond, wanneer alles nog in diepe rust is, ondernomen worden.

Voorts wordt hier de ondergang van den Koning en het Koningrijk, in den voorledenen tijd, voorgesteld, om de ontwijffelbare zekerheid van deze aennaderende verwoesting aen te wijzen.

HET XI. KAPITTEL.

Hier wordt de HEER wederom sprekende ingevoerd, bedreigende den ondergang van Israëls Koningrijk, als eene rechtvaerdige straf van hunne snode ondankbaerheid, en hardnekkige wederspannigheid, met byvoeging evenwel van eene bemoedigende belovte, omtrent de eindelyke herstelling van dat volk. —

De Godspraek is derhalven tweeledig, behelzende.

I. Eene bedreiging, omtrent den ondergang van Israëls Koningrijk, vst 1-7.
II. Eene belovte van eene gunstige herstelling, vs. 8-11.
I. In de bedreiging, vs. 1-7. wordt
א. De snode ondankbaerheid van Israël voorgesteld, vs. 1-4, en
ב. De straffen, welke daerop volgen zouden, worden vs. 5-7. beschreven.

1. Als Israël een kint was, toen Jacobs nakomelingen eene verachte en machteloze menigte uitmaekten, in Egypten, doe hebb' ick hem lief gehadt, en dat volk, tot het voorwerp van mijne byzondere gunst en voorzorg, aengenomen, ende (a) ick hebbe Israël, dien ik, tot mijnen Sone, en het voorwerp van mijne byzondere lievde, uit alle

(a) Matth. 2: 25.

alle andere volken, had aengenomen, door den dienst van Mose, en eene onmiddelyke tusschenkomst van mijn oneindig Alvermogen, uyt Egypten geroepen, en, uit de harde dienstbaerheid van Pharao, gunstig verlost.

Israël heet hier Gods *zoon*, in dien zelvden zin, als de HEER, tot PHARAO, liet zeggen: *mijn zoon, mijn eerstgeboren is Israël*, dat is, dit volk heb Ik, boven alle andere Natien, tot het voorwerp van mijne gunst en lievdezorg, verkozen, om het zelve uitmuntende zegeningen en voorrechten te schenken, boven andere volken, even als een eerstgeboren zoon, boven de andere kinderen, bemind en bevoorrecht wordt, verg. Exod. IV: 22.

2. [*Maer*, aen deze mijne lievde, hebben de Israëliten, met de snoodste ondankbaerheid, beantwoord, *gelijck*] sy haerlieden riepen, of *hoe meer zy*, te weten mijne Propheten, *riepen*, en ernstig vermaenden, om mijne geboden te gehoorzamen, alsoo, of des te meer gingen sy van haer aengesichte wech, en keerden hun den rug toe, zonder eenigen acht te geven, op hunne heilzame vermaningen; zeer spoedig vervielen zy, tot den verfoeilyksten afgodsdienst, sy offerden den Baals, ende roockten den gesnedenen beelden, even als de blinde Heidenen.

3. Evenwel verkoelde mijne lievde niet. Ick nochtans, leerde Ephraim, in den kindschen staet van dat volk, gaen, en droeg eene nauwkeurige zorg voor Israëls welvaert, even als men een kind leert gaen, en het zelve by de hand leidt, om voor te komen, dat het niet valle, hy namse op sijne armen, Ik was Israël, als een leidsman van zijne jeugd, die hem op zijne armen draegt; in de vroegste tijden van Israëls burgerstaet, bracht Ik dit volk alle mogelyke hulp toe, met die zelvde lievdezorg, als een Vader zijn kind op de armen draegt, maer sy en bekenden niet, en merkten niet eens op, dat ickse genas, dat Ik alle mogelyke middelen in het werk stelde, om hen, in hunnen zwakken staet, te versterken, en, uit alle ongelegenheden, te verlossen.

4. Ick bewees den Israëliten allerlei gunsten en welda-

den, trockse met menschen-zeelen, met touwen der liefde, ende was hen, als de gene die het jock [*van*] op hare kinnebackens oplichten: ende ick reyckte hem voeder toe.

De spreekwijs, *iemand te trekken*, is ontleend, van eenen akkerman, die eenen wederspannigen os in bedwang houdt. Even zo had de HEER ook gehandeld, met Israël, het welk zijne wederspannigheid al zeer spoedig openbaer maekte. Dan de HEER trok hen, niet met geweld, maer *met menschenzelen, en touwen der lievde.* Hy handelde hen niet gestreng, maer zocht hen, door zachte middelen van overreding, en lievderijke kastijdingen, tot zijnen dienst te bewegen, verg. 2 Sam. VII: 15.

En, wordt 'er bygevoegd, *Ik was hun, als de gene die het juk, van op hunne kinnebakkens, oplichten.* — Deze woorden zijn vry duister. Dan men vertale dezelve: *Ik was hun, als de zulken, die het juk, aen hunne kinnebakkens vastgehecht, wechnemen.* Een *juk* wordt anders op den hals gelegd, maer hier komt het voor, als, *aen de kinnebakkens, vastgehecht.* Dit moet verklaerd worden, uit de gewoonte der ouden, die een ontembaer en wederspannig dier een gebit, aen het juk vastgehecht, in den bek leiden, om het des te gemakkelyker te beteugelen, zodat het geen voeder nemen kon. voor dat die breidel was wechgenomen. — Deze opvatting wordt bevestigd, door de volgende uitdrukking, en *Ik reikte hem voeder toe.* — In het zinbeeldige wil de HEER te kennen geven, dat Israël, van het juk der vyandige verdrukkingen, het welk hem gevoelig klemde, niet alleen in Egypten, maer vooral, ten tijde der Richteren, gunstig verlost, en, in Kanaan, met eenen overvloed van aerdsche zegeningen, verzadigd had.

Dan eer wy, ter beschouwing der welverdiende straffen, van zulk eene snode ondankbaerheid, overgaen, moeten wy ons wat nader bepalen by vs. 1.

De laetste woorden van vs. 1. *uit Egypte heb ik mijnen zoon geroepen*, worden door MATTHÆUS, Kap. II: 15, aengehaeld, en

en gezegd vervuld te zijn, in de vlucht van den jong geborenen JESUS, naer Egypten, en zijne wederkomst van daer, *opdat vervuld zoude worden het gene van den* HEER *gesproken is, door den Propheet, zeggende,* UIT EGYPTEN HEB IK MIJNEN ZOON GEROEPEN. Maer hoe kan de Euangelist deze woorden, in welke, volgens het gansche beloop van zaken, de verlossing van het oude Israël, uit Egypten, beschreven wordt, aenhalen als eene voorzegging, welke, in de vlucht van den Heer JESUS, toen hy nauwlyks geboren was, naer Egypten, en zijne wederkomst van daer, zoude vervuld zijn.

Om deze aenmerkelyke zwarigheid op te ruimen, hebben de Uitleggers zeer verschillende wegen ingeslagen. Er is, die deze aenhaling eenvouwig aenmerken, als eene *accomodatie*, overbrenging, of toepassing, zodat MATTHÆUS deze woorden des HEEREN, by den Propheet HOSEA, hoewel van geheel andere zaken handelende, op de gebeurtenis, welke hy verhaelde, zou overgebracht en toegepast hebben, zonder dat hy wilde te kennen geven, dat die gebeurtenis, in de aengehaelde woorden, voorspeld ware. — Maer, met deze oplossing, kunnen wy ons in het geheel niet vereenigen. De Euangelist beroept zich, op deze Godspraek, als een bewijs, dat JESUS van Nazareth de MESSIAS zy, in welken ook deze byzonderheid van MESSIAS lotgevallen, door de Propheten voorspeld, duidelyk vervuld was, en hy voegt 'er uitdrukkelyk by, dat is geschied, *opdat vervuld zoude worden het gene van den* HEER *gesproken is, door den Propheet, zeggende:* UIT EGYPTEN HEB IK MIJNEN ZOON GEROEPEN. Hy spreekt derhalven niet eenvouwig, by overbrenging, maer van de werkelyke vervulling eener voorzegging.

Aen den anderen kant, zijn 'er die beweren, dat de aengehaelde woorden, rechtstreeks, op den MESSIAS zien, zodat 'er in het geheel niet van Israëls roeping, uit Egypten, zou gesproken worden, maer alleen van CHRISTUS vlucht naer, en wederkering, uit Egypten — Dit begrip heeft mijn waerdige Amptgenoot R. SCHUTTE, *Heilige Jaerboeken* III Deel p, 266-290 uitvoerig zoeken te betogen,

willende, dat alle de woorden van Hos. XI: 1. regelrecht tot CHRISTUS, en wel tot Hem alleen, moeten gebracht worden. Zijn Wel Eerw. maekt, van het gansche beloop der Prophetische Leerreden, welke zich, zijns bedunkens, uitstrekt van Kap. X: 9. tot Kap. XI: 11. een ander denkbeeld, en brengt dezelve tot latere tijden, dan men doorgaens gewoon is; menende, dat Kap. X: 9-15. de lotgevallen der Joden voorspeld worden, onder de Persen, Seleuciden, Chasideen en HERODES *den Groten*, zodat vs. 15 de kindermoord te Bethlehem zou voorspeld worden, in welke men dacht, dat de MESSIAS gesneuveld was, en in zo ver zeggen zou: *Israëls Koning is, in den dageraed*, van zijn leven namelyk, *ten eenenmael uitgeroeid.* Op dezen gelegden grond gaet hy voort, om Kap. XI, op de lotgevallen der Joden, onder het Nieuwe Testament, te huis te brengen. Vs. 1. zou de terugkomst van CHRISTUS, uit Egypten, voorspeld worden, zodat de woorden dus vertaeld zijnde, *als hy een kind was, o Israël, toen heb Ik hem liev gehad, en Ik heb mijnen zoon uit Egypten geroepen*, een antwoord des HEEREN wezen zouden, ter bemoediging eener reie, welke Kap. X: 15, over het gevreesde vermoorden van den MESSIAS, geklaegd had, in dezen zin: „ Spaer „ uwe klachten, staek uw treuren; de grote Koning leevt! „ Toen hy een kind was, o Israël, heb Ik hem liev ge- „ had; Ik heb zijn leven beschut, en HERODES zwaerd „ hem doen ontkomen. Kort daerna heb Ik hem, uit „ Egypten geroepen, en volkomen van alle gevaer ver- „ lost." Hierop zou vs. 2-4. voorspeld worden, hoe de Joden zich, tegen de roeping door het Euangelie, verharden zouden; vs. 5-7. hoe zy, over dit wangedrag, zouden gestraft worden; en vs. 8-11. hoe zy eens, in het laetst der dagen, met God zullen verzoend worden, en in hun Vaderland wederkeeren. — Men moet erkennen, dat deze uitlegging ongemeen vernuftig zy, maer, zonder in byzonderheden te treden, moet ik 'er, behoudens alle achting, voor de nagedachtenis van dien uitmuntenden man, byvoegen, dat zy geheel willekeurig zy. Er is gene voldoende reden altoos, om te onderstellen, dat Kap. X: 9. eene nieu-

Prophetische Leerreden beginne, en dat dezelve doorlope, tot Kap. XI: 11. Daerenboven is 'er geen schijnbare grond, om te vermoeden, dat Kap. X: 15. de kindermoord te Bethlehem voorspeld zy, 'er wordt duidelyk bedreigd, dat het Rijk der X stammen, geheel en al, zou worden uitgeroeid, tot eene rechtvaerdige straf van den verfoeilyken kalverdienst, te Bethel ingevoerd; en de grouwelen, welke daeruit waren voortgevloeid. Eindelyk, om 'er niet meer by te voegen, Kap. XI: 1-4. wordt allerduidelykst gesproken van de lievdezorg, welke de HEER voor het volk van Israël, van de vroegste tijden af, gedragen had, en van de snode ondankbaerheid, met welke dat wederspannig volk, aen die lievde en weldaden, beantwoord had; hier toe leiden ons, en de bewoordingen, en het gehele verband van zaken.

Nog anderen slaen eenen middelweg in, maer op verschillende wijzen. Zommigen beschouwen het volk van Israël, als een voorbeeld van CHRISTUS, zodat de woorden van Kap. XI: 1, door MATTHÆUS aegehaeld, wel in den letterlyken zin, van Israël zouden handelen, maer, in eenen geestelyken en verhevener zin, in CHRISTUS zouden vervuld zijn. Dan, waer leert ons immer de Heilige Schrivt, dat Israël een voorbeeld geweest zy van CHRISTUS? en hoe zal men het dan maken, met de ondankbaerheid en wederspannigheid, welke Israël vervolgens verweten wordt? hoe zal dit, op CHRISTUS, kunnen worden toegepast?

Zommigen menen, dat MATTHÆUS eene zekere wijs van uitleggen gevolgd hebbe, by de Joden in gebruik, volgens welke, in de woorden des Propheten, behalven het geval, het welk letterlyk vermeld wordt, nog een ander geval bedoeld worde, het welk gelykzoortig is. Volgens dezen uitlegregel, zou MATTHÆUS deze plaets van HOSEA, handelende van Israëls verlossing uit Egypten, eigenaertig te huis gebracht hebben, op de wederkomst van CHRISTUS, uit Egypten, werwaerds hy gebracht was, om de woede van HERODES te ontwijken; omdat beide gevallen gelijkzoortig zijn, en gegrond in de betrekking van het Godlyke zoonschap, naerdien het meer onmogelyk was, dat God den HEER

JESUS, die zijn *zoon* is, in den allereigenlykften zin, dan dat hy Israël, die alleen zijn *zoon* door aenneming was, in Egypten laten zoude; en, om deze reden zou de Prophetifche Geest zich, van de benaming Gods Zoon, bediend hebben, om ons naer CHRISTUS te wijzen, Cel. MANGER ad h. l. Dan ook deze verklaring fchijnt ons te ver gezogt. De gelijkheid van beide de gevallen fchijnt ons zeer gering. Alleenlyk komt Egypten te pas, in beide gevallen, maer in welk een onderfcheiden betrekking? Egypten was voor Israël een diensthuis, in het welk zy, op eene onverdraeglyke wijs, mishandeld werden, maer voor CHRISTUS was dat land eene veilige fchuilplaets; en wat het Godlyk zoonfchap aengaet, welke een oneindig onderfcheid is 'er, tusfchen CHRISTUS en Israël? CHRISTUS is Gods eeuwige en natuurlyke Zoon, maer Israël was Gods zoon, in eenen verbloemden zin, voor zo ver de HEER hen, uit alle andere Natien, tot het volk van zijn byzonder eigendom had aengenomen, en, met uitnemende gunften, verwaerdigde; en, in die betrekking, komt de HEER ook vs. 2-4. geduurig voor, als de Vader van Israël. Eindelyk, zou de Euangelist, volgens den gemelden uitlegregel, zo nadrukkelyk hebben kunnen zeggen, dat deze voorzegging van den Propheet HOSEA, in de vlucht van CHRISTUS, naer Egypten, en de wederkeering van daer, *vervuld zy*?

Eindelyk zijn 'er nog, en dit begrip komt ons nog het aennemelykfte voor, tot dat 'er een meerder licht opga, die, het onfeilbaer gezach van MATTHÆUS tot eenen grondflag leggende, de uitfpraek: *Ik heb mijnen Zoon uit Egypten geroepen*, en ook deze alleen, regelrecht op den MESSIAS toepasfen, en de woorden van vs. 1, op voorlichting van den Euangelist, dus vertalen en opvatten: „ *Hoewel Israël een kind is*, een losbandig kind, het welk „ My de verfchuldigde gehoorzaemheid weigert, *nochtans* „ *heb Ik hem liev*, mijne lievde tot Israël, is onveranderlyk, „ *en*, ten overtuigenden bewijze, *heb Ik mijnen zoon uit* „ *Egypten geroepen*." De zakelyke zin zal dan deze zijn, dat de HEER zijne belovte, omtrent den MESSIAS, onfeilbaer ver-

vervullen zoude, hoe flecht de Israëliten zich ook gedragen mogten, en hoe zy nu en dan, naer verdienften, zouden geftraft worden.

ב. *Vs.* 5-7. *worden de ftraffen befchreven, welke, op de ondankbaerheid der Israëliten, volgen zouden.*

A. *De ftraffen zelve worden opgegeven, vs.* 5, 6, *en*

B. *De billykheid daervan wordt betoogd, vs.* 7.

5. Israël zal, om zijne fnode ondankbaerheid; rechtvaerdig geftraft worden. Hy fal in Egyptenlant niet wederkeeren; maer Affur, die fal fijn Koningh zijn, Salmanasfer, de Koning van Asfyrien, zal de Israëliten onder zijn juk brengen, om dat fy haer weygeren te bekeeren, maer, in de afgodery, en allerlei boosheid, hardnekkig voortgaen.

De eerfte uitfpraek fchijnt blijkbaer te ftrijden, met Kap. VII: 11. VIII: 13. IX: 3, 6, daer uitdrukkelyk voorfpeld is, dat velen der Israëliten naer Egypten vluchten zouden. Dan men zou het zo kunnen opvatten, dat 'er vele Israëliten, naer Egypten, vluchten zouden, om al daer eene fchuilplaets te zoeken, tegen de woede der Asfyriers, maer dat deze gelegenheid fpoedig zou worden afgefneden, vermits SALMANASSER het ganfche Rijk der X ftammen geheel verdelgen zou, en het volk gevangelyk wechvoeren. Of misfchien wordt 'er geoogd, op de verbindtenis, welke de Israëliten, met de Egyptenaren, gemaekt hadden, zodat de zin deze zy: „ Israël heeft zeer on-
„ bedachtzaem zijn vertrouwen gevestigd, op den byftand
„ van Egypten, maer 'er zal eerlang een tijd komen, dat
„ zy de toevlucht tot Egypten niet zullen kunnen nemen,
„ wanneer de Koning van Asfyrien hen overheerfchen
„ zal, en gevangelyk wechvoeren." —

Dan, daer vs. 11. uidrukkelyk een wederkeeren der Israëliten, uit Egypten, beloovd wordt, zouden wy het lievst, vraegsgewijs, vertalen: *Zal hy in Egyptenland niet wederkeeren?* Zodat deze vraeg eene bevestiging te kennen geve: „ Israël zal zekerlyk, voor een gedeelte,

„ al vluchtende, naer Egypten, wederkeeren, maer, wat
„ het gros van het volk aengaet, de Koning van Asſyrien
„ zal hen, als overwonnelingen, beheerſchen.”

6. Ende het vernielend ſweert der Asſyriers, ſal in ſijne ſteden blijven, en woeden, ende ſijne grendelen verteeren, ende opeten, zodat de woede der Asſyriers alles verteeren zal, en nergens door kunnen geſtuit worden. Dit alles zal den Israëliten overkomen, van wegen hare boze beraetſlagingen, en handelingen.

7. Want mijn volck blijft hangen aen, of *hangt* in angst, vrees, en wanhoop, om de afkeeringe van my. Alle zedelyke middelen worden in den wind geſlagen; mijne Propheten vermanen het volk van Israël: en ſy roepen het wel ernſtig, om weder te keeren, tot den Allerhoogſten, [*maer*] niet één en volgt dezen goeden raed op, bekeert zich tot den HEER, en verhoogt [*hem*].

II. *Het tweede deel van deze Godſpraek behelst eene bemoedigende belovte, omtrent de herſtelling van Israël, vs.* 8-11.

ℵ. *Eerst verklaert de* HEER *in het algemeen, dat Hy Israël, niet voor altoos verwerpen, maer zich, over het zelve, eens wederom ontfermen zoude, vs.* 8, 9.

8. Hoe ſoud' ick u voor altoos, in de macht van uwe vyanden, kunnen overgeven, o Ephraim? Dit is onmogelyk. Offchoon gy, om uw hemeltergend wangedrag, zwaerlyk zult geſtraft worden, blijv Ik u evenwel beſchouwen, als mijn beminde volk. Hoe zou Ik u dan, onherſtelbaer, aen de overheerſching van uwe vyanden, overleveren, o Iſraël? hoe ſoud' ick van mijne lievde, tot u, verkrijgen kunnen, om u tot eene altoosduurende verwoesting over te geven, om u te maken als (*b*) Adama? u ſtellen als Zeboim? welke ſteden Ik eertijds geheel heb omgekeerd, in mijnen toorn en in mijne grimmigheid, verg. Deut. XXIX: 23. Ik heb een gevoelig mede-

lij-

(*b*) Geneſ. 19: 24.

lijden, met uwen rampspoedigen toestand; mijn herte is in my omgekeert, al mijn berouw is t'samen ontsteken, mijne ingewanden gloeien van ontferming, verg. Jer. XXXI: 20.

9. Ick en sal de hittigheyt mijns toorns niet uytvoeren, maer mijne gramschap bedwingen, en mijne straffen matigen. Ick en sal niet wederkeeren om Ephraim by aenhoudendheid te straffen. Ik zal mijne gramschap beteugelen, om hem niet geheel, en voor altoos, te verderven: want ick ben een genadig Godt, ende geen onverzoenbaer mensche, gelijk 'er velen, onder de stervelingen, gevonden worden. Ik ben de Heylige in 't midden van u, die den luister van mijne oneindige Volmaektheden, aen uw volk, wil openbaer maken, niet alleen door het zelve, naer mijne rechtvaerdigheid, te straffen, maer ook door het zelve, naer mijne barmhartigheid, genade te bewijzen; ende ick en sal in de stadt Samaria niet komen, gelijk Ik in Sodoma, Gomorra, Adama, en Zeboim, gekomen ben, om dezelve geheel en onherstelbaer te verderven.

De laetste woorden *Ik zal in de Stad niet komen*, kunnen ook vertaeld worden, het gene beter overeenkomt, met het verband van zaken: *Ik zal niet komen met woede*, om het gehele volk te verdelgen. Mijne rechtmatige gramschap zal hen wel, uit Kanaan, verjagen, en onder de Heidenen verstrooien, maer, om de belovten aen de vaderen gedaen, zal Ik mijne gramschap, door barmhartigheid, zodanig matigen, dat zy niet voor altoos zullen verworpen worden. Ik zal hen kastijden, maer evenwel met mate, en gene gansche voleinding maken, verg. Jer. XXX: 11.

B. *V.* 10, 11. *wordt de herstelling van Israël, in hun Vaderland, meer byzonder toegezegd.*

10. Er zal eens een tijd komen, dat de Israëliten zich, tot den HEER, bekeeren zullen, en in hun Vaderland hersteld worden. Sy sullen den HEERE, als hunnen leidsman, achter na wandelen, en Hem oprechtlyk die-

nen, hy ſal, van gramſchap, tegen de verdrukkers van zijn volk, brullen als een leeuw: wanneer hy brullen ſal, dan ſullen de kinderen en nazaten van Israël, van der zee af al beevende, en boetvaerdig, aenkomen, naer hun Vaderland.

11. Sy ſullen beevende aenkomen als een vogelken uyt Egypten, ende als eene duyve uyt den lande van Aſſur: ende ick ſalſe gerust en veilig doen woonen in hare huyſen, ſpreeckt de HEERE.

Er is, die door den *vogel uit Egypte*, den Ojevaer verſtaen, en dat 'er van *eene duiv uit Asſyrien* geſproken worde, om dat de duiven in Asſyrien, zeer veelvuldig zijn, zodat dit alles eene eenvouwige beſchrijving van de vogelen wezen zou. Dan niets ſchijnt ons duidelyker, dan dat Egypten en Asſyrien hier voorkomen, als de landſchappen, uit welke de Israëliten naer hun Vaderland, zouden wederkeeren. — De Plaetſen, van waer de Israëliten zouden wederkeeren, worden vs. 10. uitgedrukt: *van de zee af*, dat is, uit de landſtreken, over de Middelandſche zee gelegen.

Maer waer moet de vervulling van deze belovte, omtrent de herſtelling der Israëliten, in hun Vaderland, gezocht worden? — De zaek wordt verſchillendlyk begrepen.

Zommigen verſtaen deze belovte, in eenen geestelyken zin, van de tijden des Nieuwen Testaments. *Het brullen des* HEEREN *als een leeuw*, zou de roeping, door het Euangelie, te kennen geven. — Maer hoe kan het vriendelyk en uitlokkend voorſtel van het Euangelie, by het ſchrikbarend gebrul van eenen leeuw, vergeleken worden? Dit *brullen* is eene eigenaertige afteekening van 's HEEREN gramſchap en macht, by het verdelgen der vyanden van zijn volk, en wijst ons naer geduchte oordelen, welke de HEER, als een vertoornd Richter, ter uitvoer brengt, verg. Jer. XXV: 30. In dezen zin, heeft de HEER, by voorbeeld, gebruld, toen hy het Babyloniſche Rijk, door CYRUS, dat der Perſianen, door ALEXANDER *den Groten* verdelgd, en dat van ANTIOCHUS

EPIPHANES, ten tijde der Maccabeeuwen, geweldig vernederd heeft. — Voeg 'er by, dat 'er allerduidelykst gesproken worde, van de wederkeering der gevangelyk wechgevoerde Israëliten, uit Egypten en Asfyrien, naer hun Vaderland, om het zelve op nieuws te bewonen vs. 11.

Anderen denken daerom, en met het hoogste recht, aen de slaking der Babylonische gevangenis, welke den weg gebaend heeft, dat vele Israëliten, die naer Egypten gevlucht, en naer Asfyrien vervoerd waren, met de Joden naer Kanaan zijn wedergekeerd. Om deze reden, wordt de wederkeering uit de gevangenis, in de schrivten der Propheten, zo wel aen het Rijk der X stammen, als aen de Joden beloovd, en hoe zeer 'er maer weinigen uit de X stammen, in vergelyking tot het geheele volk, met de Joden naer Kanaan zijn wedergekeerd, hadden zy evenwel alle gebruik kunnen maken, van de vryheid, door CYRUS verleend, indien zy gewild hadden, vergel. Jer. III: 18. L: 18, 19. Ezech. XXXVII: 16—

Ondertusschen zijn de spreekwijzen, met welke deze belovte wordt voorgesteld, al te nadrukkelyk, dan dat wy dezelve alleen zouden kunnen toepassen, op de eerste wederkeering, ten tijde van CYRUS. — In volgende tijden hebben de Joden nog veel aenmerkelyker voorrechten verkregen, en hun toestand is, zo in het Godsdienstige, als in het Burgerlyke, veel luisterrijker geworden, vooral ten tijde der Maccabeeuwen, het welk aenleiding gav, dat vele der Israëliten, in hun Vaderland, van tijd tot tijd zijn wedergekeerd; en in vollen nadruk, zal deze Godspraek vervuld worden, in het laetst der dagen, wanneer het gansche nageslacht van JACOB genade vinden zal, vergel. Kap. III: 5. Jes. XXVII: 12, 13.

HET XII. KAPITTEL.

DEze Godſpraek beſtaet hoofdzakelyk, in eene akelige afteekening van de ſnoodſte boosheden, welke, niet alleen in het Rijk der X ſtammen, maer ook in dat van Juda, heerſchende geworden waren, en in eene bedreiging van de meest geduchte ſtraffen, welke zy rechtvaerdig verdiend hadden.

Deze Leerreden is uitgeſproken onder HOSEA, den laetſten Koning van het Rijk der X ſtammen. Dit blijkt klaer genoeg uit vs. 2. alwaer geſproken wordt, niet alleen van het bedrieglyk verbond met den Asſyrier, maer ook van de geſchenken, welke de Israëliten, aen so of SEVECUS, den Koning van Egypten gezonden hadden, om hem te bewegen, dat hy hen, in hunnen afval van den Asſyrier, onderſteunen zoude, vergel. 2 Kon. XVII: 3, 4.

De Godſpraek beſtaet, uit twee hoofddelen.

I. Een algemeen voorſtel, behelſende eene beſchryving van het heerſchend bederv der zeden, zo onder Juda, als onder Israël, vs. 1.

II. Eene nadere uitbreiding van dit algemeene voorſtel, vs. 2-15.

1. Die van Ephraim, of het Rijk der X ſtammen hebben my, als het ware, omcingelt met leugen, voor zo ver zy 'er zich, met allerlei listige kunstgrepen, op hebben toegelegd, om mijnen eerdienst te ondermijnen, en den verfoeilyken kalverdienst te handhaven, ende het huys Iſraëls heeft my omcingeld, met allerlei bedrogh: maer Juda heerſchte nogh met Godt, ende was met de Heyligen getrouw.

De laetſte woorden, *maer* JUDA *heerschte nog met God, en was met den Heiligen getrouw*, dienen tot lov van Juda, en ge-

geven te kennen, dat het Koningrijk van Juda, onder allen den afval van het Rijk der X ſtammen, den HEER en zijnen dienst was getrouw gebleven. Dan dit ſtrijdt blijkbaer, niet alleen met de geſchiedenis, maer ook met het volgende 3de vers, vergel. Kap. V: 5, 10. — De latere Taelkenners verwerpen daerom, met reden, de overzetting van de Onzen, en vertalen het werkwoord, het welk de Onzen door *heerſchen* hebben overgebracht, door *omzwerven*, op deze wijs: JUDA *zwervt nog om met God, en den Heiligen, die getrouw is.* Zodat de zin deze zy: „ Wat het Koningrijk „ van JUDA aengaet, deze zijn, in den dienst van den wa„ ren God, zeer onſtandvastig; dan dienen zy den HEER, „ dan wederom de afgoden. Zy gedragen zich, in het „ wichtig ſtuk van den Godsdienst, even als iemand, die „ zonder een bepaeld oogmerk, gindsch en herwaerds *om*„ *zwervt.* Deze onſtandvastigheid is des te onverſchoon„ barer, omdat zy niet verkeert, omtrent eenen mensch, „ maer omtrent den hogen God, die in vollen nadruk de „ *Heilige*, en daerenboven altoos *getrouw* is, in het onfeil„ baer vervullen van zijne belovten." — Deze opvatting ſtrookt ongemeen wel met de geſchiedenis, en met het verband van zaken; alleenlyk is de ſpreekwijs, *om te zwerven met God*, wat zonderling en ongewoon.

Daerom ſchijnt ons nog eene andere vertaling de voorkeus te verdienen, welke het ganſche voorſtel vs. 1, op deze wijs overbrengt: *die van Ephraim hebben my omcingeld, met leugen* of ontrouw, *en het huis Israëls, met bedrog*, TOEN *Juda nog wandelde met God, en met den Heiligen*, by uitnemendheid, *getrouw was.* — De mening is derhalven deze: dat het Rijk der X ſtammen eer, dan dat van Juda, den HEER verlaten hebbe, en tot den grouwzamen afgodsdienst vervallen zy, dat Israël reeds van den HEER was afgevallen, toen Juda den Heiligen God nog getrouw bleev, en volhardde in den waren eerdienst. — Juda was derhalven zo wel ſchuldig als Israël, maer de ſchuld van Israël was ouder en groter.

II. *Het een en ander wordt vervolgens, in de byzonderheden, nader uitgebreid, vs. 2-15.*

ℵ. *Eerst wordt de schuld, beide van Israël en Juda, aengewezen, met de geduchte straffen, welke daerop rechtvaerdig volgen zouden, vs. 2, 3.*

A. *Ten aenzien van Israël, vs. 2.*

B. *Met opzicht tot Juda, vs. 3.*

2. Ephraim weydt sich met wint, ende jaegt den oosten wint na; den gantschen dagh of *elken dag*, vermenigvuldigt hy leugen, geweld ende verwoestinge, door eene opzettelyke verlochening van alle zedelyke verplichting, en vermaek te stellen in het plegen van allerlei boosheid, ende sy maken verbont met Assur, ende de olie wort middelerwijl nae Egypten gevoert.

EPHRAIM *weidt zich met wind, en jaegt den Oostenwind na. Zich met wind te weiden* zegt, zijn vermaek en voordeel te zoeken, in allerlei niets beteekenende ydelheden te ondernemen, van welke geen nut kan komen. Dan de wind, met welken de Israëliten zich voedden, wordt nader beschreven als de *Oostenwind*, wanneer 'er wordt bygevoegd: Ephraim *jaegt den Oostenwind na.* Te weten, de *Oostenwind* is, in de morgenlanden, zeer schadelyk en verdervelyk, vergel. Job XV: 2. XXVII: 21. De zinprent geevt gevolgelyk te kennen, dat de Israëliten hun heil zochten, in ondernemingen, welke niet alleen geen nut konden doen, maer ook allernadeeligst waren, en op hun eigen verderv moesten uitlopen.

Dit ondernemen van verdervelyke zaken, bestond in het gemeen hier in, dat zy *elken dag, leugen en geweld vermenigvuldigden*, dat zy hun voordeel zochten, in listige bedriegeryen, en geweldige onderdrukkingen, maer byzonder, dat zy een *verbond maekten met Assur*, terwijl inmiddels *de oly naer Egypten gevoerd wierd.* — Te weten HOSEA, de Koning der X stammen, had een verbond gemaekt met SALMANASSER, den Koning van Assyrien, en zich verplicht, om eene

jaer-

jaerlykfche fchatting op te brengen, 2 Kon. XVII: 3. Maer na verloop van 5 jaren, verbrak hy dat verbond, en weigerde de fchatting aen de Asfyriers. Eer hy tot dezen afval kwam, had hy zich heimelyk vereenigd met so, den Koning van Egypten, 2 Kon. XVII: 4. Daerop ziet het *voeren van oly naer Egypte*. De *oly*, een der edelfte voortbrengfelen van Kanaan, wordt hier genomen voor de kostbare gefchenken, welke de trouwloze HOSEA, naer Egypten, gezonden had, om de vriendfchap en byftand van so te gewinnen, vergel. Jef. XXX: 4-7.

3. Oock heeft de HEERE eenen twift met Juda, die niet minder fchuldig is dan Ephraim, ende hy fal, als een rechtvaerdig Richter, befoeckinge doen over alle de nakomelingen van Jacob; het ganfche volk, zo tot het Rijk van Juda, als tot dat der X ftammen behorende, zal de allerhoogfte Richter, nae evenredigheid van fijne boze wegen ftraffen, nae fijne handelingen fal hy hem vergelden.

ב. *Daerna wordt de zwaerheid der fchuld, beide van Israël en Juda, uitvoerig betoogd, en met eene geduchte bedreiging befloten, vs. 4-15.*

A. *De zwaerheid der fchuld van Israël en Juda, wordt vs. 4-15ª. bewezen.*

A. Uit hunne ongelykformigheid aen hunnen Stamvader Jacob, vs. 4-6.

B. Uit de ernftige vermaningen, welke zy in den wind geflagen hadden, vs. 7-9.

C. Uit de weldaden, welke zy met de fnoodfte ondankbaerheid beantwoord hadden, vs. 10-15ª.

B. *De welverdiende ftraf wordt vs. 15ᵇ. bedreigd.*

4. Uw Stamvader Jacob heeft zich op eene voortreffelyke wijs gedragen; maer zijne nazaten zijn hem geheel ongelykformig. In [*moeders*] buyck (*a*) hieldt hy fijnen broeder Efau, by de verfen, en kreeg daer van daen

(*a*) Genef. 25: 26.

den naem van Jacob, dat is te zeggen, *hy houdt de versenen*, Gen. XXV: 26, ende in ſijne kracht droegh hy ſich vorſtelick, en zeer dapper in zijnen ſtrijd (*b*) met Godt; daervan daen kreeg hy den nog meer verheven naem van Israël, die vervolgens op alle zijne nakomelingen is nedergedaeld.

5. Ja hy droegh ſich vorſtelick tegen den Engel, ende overmocht [*hem*]; hy weende, ende ſmeeckte hem: [*Te*] (*c*) Beth-El vondt hy hem, ende aldaer ſprack hy met ons:

Hier wordt geoogd, op de worsteling van JACOB met God zelven, Gen. XXXII: 24-32.

De gebeurtenis is deze. — Toen JACOB den afgunstigen LABAN verlaten had, en, met zijn huisgezin en have, naer Kanaan reisde, vernam hy, dat zijn broeder ESAU hem, gewapenderhand, te gemoet trok. Hy maekte daerom ſchikkingen, om zijnen broeder te ontmoeten. Nadat hy des nachts, zijne wijven en kinderen over de beek Jabbok geleid had, keerde hy weder naer de overzijde, om, in het eenzame, des te ernſtiger te bidden. Hier ontmoette hem een perſoon, die met hem worstelde, tot dat de morgenſtond aenlichtte. JACOB was ſterker dan deze worstelaer, die hier, by HOSEA, de *Engel* genaemd wordt, en *overmocht* hem. Waerop de Engel verklaerde, dat JACOB vervolgens zou geheten worden ISRAËL, dat is, *een overwinnaer van God*, omdat hy God overwonnen had. JACOB bemerkte, uit zijne nadere onderhandeling met dien worstelaer, dat hy eenen Godlyken perſoon voor had. — Naderhand verſcheen hem de HEER te Bethel, zeggende: *uw naem is* JACOB, *uwe naem zal voortaen niet* JACOB *genaemd worden, maer* ISRAEL *zal uw naem zijn, en hy noemde zijnen naem Israël*, zodat die naemsverandering toen, op eene plechtige wijs, herhaeld en bevestigd wierd, Gen. XXXV: 9, 10.

Uit dit geſchiedverhael is het blijkbaer, dat JACOB, met eenen buitengewonen perſoon, geworsteld hebbe. Deze perſoon heet hier, by HOSEA, uitdrukkelyk GOD en de ENGEL,

(*b*) Geneſ. 35: 9, 10. (*c*) Geneſ. 28: 12, 19. ende 35: 7, 14, 15.

gel, ten blijke, dat wy hier te denken hebbe, aen den Engel van Gods aengezicht, aen Gods eeuwigen zoon, die zich vertoonde, in de gedaente van eenen mensch. — Deze Godlyke perſoon gedroeg zich, in het begin der worsteling, in alle opzichten, als of hy een enkel mensch ware, en JACOB verbeeldde zich, dat het iemand uit ESAUS gevolg ware, die hem in deze eenzaemheid overvallen wilde; maer op het einde der verſchijning, openbaerde zich de worstelaer, in zijne Godlyke Majeſteit. JACOB wederſtond Hem daerom, zo lang hy Hem voor eenen bloten mensch aenzag, maer zodra hy Hem, voor een meer dan menſchelyk perſoon, erkende, veranderde hy van gedrag, en hield by Hem aen, om eenen zegen, met een ernſtig en aenhoudend ſmeken. *Hy weende en ſmeekte Hem*, is het daerom by onzen Propheet. — JACOB *droeg zich vorstelyk*, of zeer dapper, in zijnen ſtrijd *met God; hy droeg zich vorstelyk tegen den Engel, en overmocht hem.* Men moest dit evenwel zo niet opvatten, als of JACOB, door zijne eigene kracht, de overwinning behaelde. De Godlyke perſoon liet zich met voordacht overwinnen, om hem tegen het gevaer, het welk hem thans dreigde, te bemoedigen, en te verzekeren, dat hy in zijne poging, om de Godlyke beſcherming, door ernſtige gebeden, te erlangen, overwonnen had. Daerenboven leren wy uit deze Godſpraek, by onzen Propheet, dat JACOB, onder het worstelen, ook inwendig, door vurige gebeden, geworsteld hebbe, en 'er is geen twijffel aen, of JACOB zal door eene Godlyke kracht verſterkt zijn.

De HEER herinnert derhalven de Israëliten, in deze Godſpraek, de gelegenheid, by welke hun Stamvader den naem van JACOB gekregen had, als mede die, by welke zijn naem in ISRAËL veranderd was. — Maer waertoe diende deze herinnering, in ons geval? Om de Israëliten van HOSEAS tijd te doen opmerken, hoe zy hunnen Stamvader JACOB hadden behoren naer te volgen, in zijne kloekmoedigheid, in zijn gelovig vertrouwen op God, en in den yver van zijne ernſtige en aenhoudende gebeden,

als mede om hun onder het oog te brengen, hoe zeer JACOB door God bemind en begunstigd wierd, en hoe zy ook, in dezelvde voorrechten, zouden gedeeld hebben, wanneer zy de voetstappen van dezen hunnen Stamvader bestendig hadden naergevolgd.

Er wordt vs. 5. bygevoegd, *te Bethel vond hy hem, en aldaer sprak hy met ons.* — *Te Bethel vond hy*, te weten JACOB *Hem*, namelyk den ENGEL, Gods zoon, die hem aldaer verschenen is, Gen. XXXV: 9. Aldaer vernieuwde en bevestigde de HEER de grote belovten, welke Hy reeds aen ABRAHAM gedaen had. Dit was wederom een nieuw bewijs, van des HEEREN byzondere toegenegenheid, jegens JACOB, welke zich ook tot zijn nageslacht zou hebben uitgestrekt, wanneer zy zijne voetstappen waren naergevolgd. Dan de naem van *Bethel* moest tevens den Israëliten schaemte inboezemen, dat zy die zelvde plaets, alwaer de HEER aen JACOB verschenen was, tot den zetel van den verfoeilyken kalverdienst gemaekt hadden. — De laetste woorden, *en aldaer sprak hy met ons*, worden verschillendlyk opgevat; voor het naest voegen wy ons by de zulken, die het zo begrijpen, dat de Propheet hier spreke, tot zijne land- en tijdgenoten, op deze wijs: „ *aldaer* te Bethel, „ *sprak hy*, de HEER namelyk, die JACOB verschenen was, „ *tot ons*, de nakomelingen van dien Aertsvader, die in „ zijne lendenen waren, herhalende en bevestigende de „ grote belovten, aen ABRAHAM gedaen."

Wijders toont de Propheet aen, hoe verheven de persoon ware, die tot JACOB gesproken had, en hoe ongelykformig het gedrag der toenmalige Israëliten ware, aen dat van JACOB, hunnen Stamvader vs. 6.

6. De begunstiger van Jacob, die hem zijnen zegen beloovde, was van eene oneindige waerdigheid. Hy was een Godlyk persoon. Namelick, de HEERE zelvs, de Godt der heyrscharen, die het bewind voert, over alle geschapene wezens, HEERE JEHOVAH, is sijn gedencknaem, zodat alle de Israëliten zich, by dezen naem, altoos hadden behoren te herinneren, dat de Bescherm-

God

God van hun volk, de almachtige Schepper zy van het gansch Geheelâl, de onfeilbare vervuller van alle zijne belovten.

7. De HEER, de God van Jacob en zijn zaed, heeft u, van tijd tot tijd, de ernstigste en heilzaemste vermaningen gedaen, zeggende, door den mond van zijne Propheten: Gy dan bekeert u tot uwen Godt, kleevt hem en zijnen dienst getrouwelyk aen, bewaert weldadigheyt of *Godsvrucht*, door het betrachten van alle die plichten, welke gy Gode verschuldigd zijt, ende doet recht, omtrent uwe medemenschen, ende wacht geduerighlick op uwen Godt, en zijnen bystand, door op Hem, in alle gevallen, gelovig te vertrouwen.

8. Maer alle deze heilzame vermaningen hebt gy in den wind geslagen, en Gods geboden schandelyk overgetreden. In des koopmans hant is eene bedrieglicke weegschale, hy bemint te verdrucken;

In des koopmans hand. — Het oorsprongelyke heeft KANAAN *in zijne hand*, dat is, *wat Kanaan aengaet, in zijne hand zijn bedrieglyke weegschalen.* Israël wordt hier KANAAN genaemd, om aen te tonen, dat zy den naem van JACOB en ISRAËL onwaerdig waren, en verdiend hadden KANAAN geheten te worden, omdat zy zich, in allerlei boosheid, gelijk stelden, aen de oorsprongelyke inwoneren van Kanaan, die, om hunne hemeltergende grouwelen, verdelgd waren, zodat zy veel meer geleken, naer de oude Kanaaniten, dan naer echte kinderen van JACOB. — Dan het Hebreeuwsche woord *Kanaan* wordt meermalen, voor eenen *koopman*, genomen, omdat de Phæniciers of Kanaaniters, zeer beroemd waren, wegens het drijven van den koophandel. Het gansche voorstel geevt derhalven te kennen, dat de toenmalige Israëliten de voetstappen der oude Kanaaniten, en der schraepzuchtige kooplieden, die zich, door allerlei wegen van onrecht, verrijken, yverig naervolgden. — Trouwens zy *beminden*, het was hunne gelievkoosde bezigheid, en zy maekten 'er hun werk van, om hunnen naesten, met list en geweld, *te verdrukken.*

9. Nogh seyt Ephraim, wanneer hy, over deze

boosheden bestraft wordt; Evenwel ben ick rijck geworden, ick hebbe my groot goet verkregen, derhalven heb ik gene misdaed bedreven, welke my den zegen zou onwaerdig maken, [*in*] allen mijnen arbeyt en ondernemingen, sullen sy my geene ongerechtigheyt vinden, die sonde zy.

Vs. 10, 11, 12. wordt de HEER sprekende ingevoerd, verhalende de weldaden, welke Hy, aen de ondankbare Israëliten, bewezen had.

10. Maer ick ben de HEERE uwe Godt, die u, als het volk van mijn byzonder eigendom, onder mijne onmiddelyke bescherming heb aengenomen. Als zodanig heb Ik my, in weerwil van uwe boosheden, bestendig gedragen, (*d*) van uwe verlossing uit Egyptenlant af: Ick sal u nogh in tenten doen woonen, als in de dagen der t'samenkomste:

De laetste woorden behelzen, volgens onze vertaling, eene belovte: *Ik zal u nog in tenten doen wonen, als in de dagen der t'zamenkomste* Men verstaet het veelal, van de wederkeering der Israëliten, uit de Asfyrische gevangenis, zodat zy, in hun Vaderland wedergekeerd zijnde, de hoge Feesten, byzonder dat der loovhutten, met blijdschap vieren zouden, vergel. Neh. VIII: 17. Anderen nemen het, in eenen geestelyken zin, voor de genadeweldaden, onder den dag van het Nieuwe Testament.

Dan wy voegen ons by de zulken, die het dus vertalen: *Ik zou u nog in tenten doen wonen, volgens de vastgestelde dagen.* — De spreekwijs, *in tenten te wonen*, teekent eenen staet van voorspoed, rust en veiligheid, in welke men voor genen vyandelyken aenval te vrezen heeft. Het voorstel, op deze wijs opgevat, komt ongemeen wel overeen, met de vorige uitspraek, zodat de zin zy: „ Ik de HEER „ heb my, als de gunstige beschermer van uw volk, o „ Israël, in weerwil van uwe ongehoorzaemheid, bestendig „ gedragen, van uwe verlossing uit Egyptenland af, en uw „ toestand zou, door mijnen zegen, nog gerust, voorspoe-

„ dig

(*d*) Jes. 43: 11.

„ dig en veilig zijn, *volgens de vastgestelde dagen*, dat is, „ geduurende den tijd, welke in mijne belovte is vastgesteld, „ namenlyk van eeuw tot eeuw, indien gy My waert ge- „ trouw gebleven, vergel. Jer. VII: 5-7."

11. Ook heb Ik u, van tijd tot tijd, mijne Propheten toegezonden, om u den rechten weg, tot eenen wezenlyken en bestendigen gelukstaet, aen te wijzen. Ende ick sal spreken, liever *Ik heb*, by aenhoudendheid, *gesproken* tot de Propheten, door Godlyke Openbaringen, om u dezelve bekend te maken, ende ick sal 't Gesichte vermenigvuldigen, liever *Ik heb het* Prophetisch *gezicht vermenigvuldigd*, ende door den dienst der Propheten sal ick gelijckenissen voorstellen, liever, *door de Propheten heb Ik u*, van tijd tot tijd, *zinbeeldige vertogen*, en Prophetische schilderyen laten *voorstellen*, met dat weldadig oogmerk, om u, van den verkeerden weg des verdervs, te recht te brengen, maer gy hebt niet willen horen.

12. In plaets van mijnen raed, door den mond der Propheten, op te volgen, hebt gy het gansche land van Kanaan, aen beide de zijden der Jordane, met afgodery en allerlei grouwelen vervuld. Sekerlick is (*e*) Gilead ongerechtigheyt, sy zijn enckel ydelheyt. De inwoners der landstreek Gilead, aen den eenen kant der Jordane, bedrijven allerlei boosheid, en jagen niets anders na, dan ydele afgoderyen, en te (*f*) Gilgal, aen de andere zijde der Jordane, offeren sy den nietigen afgoden ossen: ja hare afgodische altaren zijn zo veelvuldig, als [*steen*]hoopen op de voren der velden.

De inwoners van GILEAD waren, reeds ten tijde van Koning PEKAH, door de Assyriers gevangelyk wechgevoerd, vergel. 2 Kon. XV: 29. Hierop schijnt de HEER het oog te hebben. Men zou daerom de eerste woorden, op deze wijs kunnen opvatten: „ *Zekerlyk is* GILEAD, reeds „ ten tijde van Koning PEKAH, tot eene rechtvaerdige straf „ der heerschende boosheid, *ydelheid en enkele nietigheid ge-* „ *worden*, voor zo ver die landstreek, door de Assyriers,

(*e*) Hos. 6: 18. (*f*) Hos. 4: 15. ende 9: 15.

„ verwoest is, en de inwoners gevangelyk zijn wechge-
„ voerd." — Dan zullen de volgende woorden zoortge-lyken zin hebben: „ Te GILGAL, aen de andere zijde van „ de Jordaen, *hebben zy* den afgoden *ossen geofferd*, daerom „ *zijn ook hunne altaren*, door de Asſyriers, verwoest, en „ *tot puinhopen gemaekt*, *op de voren mijner akkeren*."

Vs. 13-15[a]. worden de weldaden, aen Israël bewezen, welke groter waren dan JACOB, hun Stamvader, genoten had, meer byzonder voorgeſteld, benevens de ſnode ondankbaerheid, met welke zy die weldaden beantwoord hadden.

13. (g) Jacob, de Stamvader van Israël, verkeerde eerst in eenen diep vernederden ſtaet. Hy vloodt doch, om de woede van zijnen broeder ESAU te ontwijken, [*nae*] het vlakke velt van Syrien, en begav zich tot Laban, den broeder van zijne moeder, ende hy, die naderhand den verhevenen eernaem van Iſraël verkregen heeft, diende jaren lang als een knecht, om eene (h) vrouwe, ende hoedde de ſchapen van Laban, om eene vrouwe, vergel. Gen. XXVIII, XXIX.

14. Maer een geheel ander lot is zijnen nakomelingen, door Gods byzondere gunst, te beurt gevallen: want de HEERE voerde de nazaten van dien Iſraël, die wel eer, in zulke nederige omſtandigheden, geplaetst was, door eene aeneenſchakeling van wonderen, op uyt Egypten. Hy verloste hen uit die dienstbaerheid, door middel van eenen groten Propheet, die onmiddelyk van Hem gezonden was, namelyk door Moſe, ende door Moſe, eenen Propheet van den eerſten rang, wert hy, als door eenen herder, gehoedt. Hoe grotelyks zijn derhalven de Israëliten bevoorrecht, boven hunnen Vader Jacob? Hy moest, van alles beroovd, vluchten, en, in een vreemd land, als een dienstknecht, arbeiden om loon; maer zy werden door Moſe, dien groten Propheet, uit Egypten gevoerd, en in het gezegend Kanaan ingeleid.

15. Ephraim heeft, aen deze Godlyke weldaden, niet beant-

(g) Gen. 28: 5, &c. (h) Gen. 29: 20, 28.

beantwoord; noch des HEEREN billyke bevelen gehoorzaemd, maer [*daerentegen*] heeft hy [*hem*] seer bitterlick vertoornt, en, op allerlei wijzen getergd; daerom sal hy sijn bloet op hem laten, ende hem, als een rechtvaerdig Richter, de welverdiende straf toezenden; sijn Heere, Koning en opperste Richter, sal hem sijnen smaet, Hem aengedaen, vergelden, door Israël, in de Assyrische gevangenis, aen de uiterste verachting bloot te stellen.

HET XIII. KAPITTEL.

Dit en het volgende XIV^de Kapittel vervatten de laetste Prophetische Redevoering van HOSEA.

Er is die menen, dat deze laetste Leerreden, door den Propheet, zy uitgesproken, nadat het Rijk der X stammen, door de Assyriers, reeds verdelgd was, en het geheele volk gevangelyk wechgevoerd. Maer vs. 2, 3. worden de Israëliten nog bestraft, over hunne afgodery. Wy zijn daerom van oordeel, dat zy, in den laetsten tijd van Israëls Koningrijk, niet lang na de vorige, gehouden zy.

Wy onderscheiden 'er in vier hoofddelen.

I. Het eerste is bestraffende en bedreigend, in het welk de snode ondankbaerheid der Israëliten, met hare rampzalige gevolgen, beschreven wordt, vs. 1-8.

II. In het tweede, worden Gods geduchte oordeelen gebillykt, vs. 9— Kap. XIV: 1.

III. Het derde is vermanend, in het welk zy, tot bekeering, worden opgewekt, Kap. XIV: 2-4.

IV. Het vierde is belovend, en behelst zeer heerlyke toezeggingen, Kap. XIV: 5-10.

I. *In het bestraffend deel*, *vs.* 1-8.

A. *Wordt eerst het verfoeilyke van Israëls afgodery aengewezen*, *welke den weg baende tot hunnen ondergang*, *vs.* 1-3.

1. Israël muntte eertijds uit, door de Godlyke gunst, in aenzien en gezach. Maer Ephraim was de machtigste der X stammen. Als Ephraim sprack, en zijne bevelen gav, so beefde men, in de andere stammen, hy heeft sich verheven in Israël, door zijn geduurig toenemen in luister en vermogen; maer de afgodery is de bron geweest van zijn verderv, hy is schuldigh geworden aen de grouwzaemste afgodery, met den Baal, ende is gestorven; daerdoor heeft hy zijne macht en uitnemendheid verloren, zodat hy, ten dezen opzichte, geleek naer eenen doden.

In de uitbreiding, heb ik onze Overzetting gevolgd, en volgens denzelve, den zin zo veel mogelyk aengewezen. Ondertusschen zijn de oorspronkelyke woorden vry duister, en worden daerom onderscheidenlyk opgevat.

LUTHER heeft het vertaeld: *toen Ephraim schrikkelyk leerde*, *werd hy in Israël verheven* enz. Door het *schrikkelyk leren* verstaet hy, het invoeren van den kalverdienst, te Dan en te Bethel. Dit was eene schrikkelyke leer, welke alle godvrezende zielen, met schrik, verontwaerdiging, en afgrijzen vervullen moest. — Het oorspronkelyk woord, door *beven* vertaeld, is zeer ongewoon, en komt nergens meer voor. — Tot nog toe schijnt de meest aennemenlyke verklaring van deze donkere plaets de volgende te wezen: „ *Als Ephraim verwarring sprak*, en, door zijne ver-
„ warde tael, zijne verlegenheid te kennen gav, wanneer
„ hy zijn gedrag voor God verdedigen zoude, *heeft hy*,
„ te weten God, de rechtvaerdige Richter, *het vonnis uitge-*
„ *sproken*, hierin bestaende, *om dat* EPHRAIM *schuldig gewor-*
„ *den is*, door den verfoeilyken afgodsdienst van *Baal*, *is*
„ *hy gestorven*, zijn krachten zijn uitgeput, door de Assy-
„ riers, en zijn leven is als het ware geeindigd."

Dan

Dan wat 'er ook, van de ware mening dezer moeilyke plaets, wezen moge, zo veel is zeker, dat de afgodery hier worde voorgesteld, als de oorzaek van Ephraims ondergang.

2. Ende nu zijnse voortgevaren, of *varen zy nog voort*, in weerwil van de meest geduchte bedreigingen, om, door het plegen van allerlei afgoderyen, op de grouwzaemste wijs, te sondigen, ende hebben sich van haer silver een gegoten beelt gemaeckt, afgoden nae haer verstant en van hunne eigen uitvinding, die altemael (*a*) smeden-werck zijn: waer van sy [*nochtans*] seggen; De menschen die offeren, sullen de kalveren kussen, en den afgoden kushanden toereiken, vergel. 1 Kon. XIX: 18.

3. Maer de afgodische Israëliten zullen, naer evenredigheid van hunne grouwzame misdaden, op eene vreesselyke wijs gestraft worden. Daerom sullen sy zijn als eene morgen-wolcke, welke, by het opkomen der zonne, zeer spoedig verdwijnt, ende als een vroegkomende daeuw, die henen gaet: als kaf, dat van den dorschvloer verstuivt, ende als roock uyt den schoorsteen wort wechgestormt.

De vier gelykenissen, welke hier voorkomen, zijn alle geschikt, om het afgodisch Israël te bedreigen, dat zy door de Assyriers, zo spoedig als gemakkelyk, allerwegen zouden verstrooid worden.

D. *Israëls afgodery was gepaerd, met de snoodste ondankbaerheid*, *vs.* 4 8.

A. *De weldaden, welke de* HEER *aen Israël bewezen had, vinden wy*, *vs.* 4. 5.

B. *De ondankbare beantwoording*, *vs.* 6.

C. *De bittere gevolgen daervan*, *vs.* 7, 8.

4. Hoe uitnemend groot zijn de weldaden, o Israël, welke Ik aen uw volk, van de vroegste tijden af, bewezen

(*a*) Hos. 8: 6.

heb. Ick ben doch de HEERE uwe Godt, die u, als het volk van mijn byzonder eigendom, onder mijne onmiddelyke bescherming heb aengenomen. Als zodanig heb Ik my, ten uwen opzichte, gedragen, (*b*) van uwen uittocht uit Egyptenlant af: daerom en soudt gy geenen Godt kennen of eerbiedigen, (*c*) dan my alleen, want daer en is geen Heylant, geen verlosser dan Ick alleen.

Het woord *kennen* kan ook hier, gelijk meermalen, genomen worden voor een kennen, by ondervinding; en dan leveren de woorden eenen rijkeren zin op, recht geschikt, om Israël des HEEREN weldadigheid en trouw te herinneren, op deze wijs: „ *en gy hebt genen God, behalven my, by ondervinding gekend, noch eenen Verlosser buiten my*, dat is, „ nimmer is het u by ondervinding gebleken, dat de zogenaemde Goden der heidenen, indedaed Goden zijn, „ en het vermogen bezitten, om uit noden en zwarigheden te verlossen; maer menigmalen heb Ik u, door mijn „ Alvermogen, uit de kommerlykste omstandigheden gered; menigmalen is het u duidelyk gebleken, dat Ik „ alleen God ben, en alleen machtig om te verlossen; de „ blijken van mijne machtige en gunstige voorzorg voor „ uw volk, zijn zo duidelyk geweest, dat zy elk hadden „ moeten overtuigen, van die kennelyke waerheid, *de* „ HEER *is alleen God.*"

5. Ick hebbe u in lievde gekent, en voor u gezorgd, toen gy omgedwaeld hebt, in de woestijne van Arabien, in seer heeten lande, alwaer gebrek was van alle levensmiddelen, zodat gy, van honger en dorst, zoudt vergaen zijn, had Ik u, door mijn wonderdoend Alvermogen, niet verzorgd van spijs en drank.

6. Maer hoe ondankbaer hebben de Israëliten beantwoord, aen alle mijne lievdezorg en weldaden. Daer na zijn sy, nae dat haerlieder (*d*) weyde was, sadt geworden. De rijke overvloed van mijne weldaden in Ka-

(*b*) Jes. 43. 11. Hos. 12: 10. (*c*) 2 Sam. 22: 32. Psalm 18: 32.
(*d*) Deut. 32: 15.

Kanaan, alwaer Ik de Israëliten geweid en verzorgd heb, gelijk een herder zijne ſchapen doet, heeft dit weerbarstig volk, tot weelde en dartelheid, vervoerd; alsſe ſadt zijn geworden, zodat zy, in vollen overvloed van alle aerdſche zegeningen, wellustig henen leevden, heeft ſich haer herte verheven, zodat zy eene trotſche verbeelding maekten van hunne waerdigheid, boven de andere volken, daerom hebben ſy my hunnen weldoener, aen welken zy alles verplicht waren, allerſchandelykst (*e*) vergeten.

7. Zulk eene ondankbaerheid, en het allergrouwzaemst misbruik van mijne zegeningen, kon Ik niet ongeſtraft laten. Dies wert ick hen, in mijne rechtvaerdige gramſchap, als een felle leeuw: als een luypaert loerde ick op den wegh.

8. Ick ontmoettese als een beyr die van jongen berooft is, ende ſcheurde het ſlot hares herten: ende ick verſlondtſe aldaer als een oude leeuw; het wilt gedierte des velts verſcheurdeſe.

Alle de ſpreekwijzen vs. 7, 8. zijn ontleend van de woede der verſcheurende dieren, en leveren eene treffende teekening op van de geduchte ſtraffen, met welke de HEER een ondankbaer volk, in zijne ontzettende gramſchap, verteert. — Deze teekening zal des te eigenaertiger wezen, wanneer men zich herinnert, dat Israël hier voorkomt, als eene wel gemeste kudde ſchapen, die van hunnen herder afdwalen, en daerdoor het woedend roovgedierte in den mond lopen, vergel. vs. 6. — Het geevt in het gemeen te kennen, dat de Israëliten, die, door den HEER, zo zonderling beweldadigd waren, en zijne weldaden zo ſchandelyk misbruikt hadden, tot eene rechtvaerdige ſtraf, zouden worden overgegeven, aen de woede der Asſyriers, die hen, op zoortgelyk eene wijs, behandelen zouden, als de roovdieren de ſchapen doen.

Dan de byzonderheden hebben eenige nadere opheldering nodig.

(*e*) Hoſ. 8: 14.

Hier worden verscheidene wilde en verscheurende dieren opgenoemd; *een felle leeuw*, *een luipaerd*, *een beer*, *een oude leeuw* en *het gedierte des velds*. — Het oorsprongelyk woord, door *felle leeuw* vertaeld, wijst ons, naer eenen brullenden en vertoornden leeuw. — *Een luipaerd*, *loerende op den weg*, is een luipaerd, die zich, achter eene hinderlaeg, verschuilt, om zijnen prooi te verrassen. Dan het woord, door *loeren* vertaeld, kan men ook overzetten, door *bespringen*, en het is bekend, dat de luipaerd de voorbygangeren, op den weg, zeer snel en onverwacht bespringe. Men neme het dan, op deze wijs: *Ik zal hen*, *op den weg*, *als een luipaerd*, zeer schielyk en onverwacht *bespringen*. — *Eene beer*, *van jongen beroovd*, is allerkwaedaertigst, zodat 'er niets staet, voor hare woede, verg. Prov. XVII: 12. Het woord *ontmoeten* zegt, in betrekking tot zulk eene kwaedaertige beerin, met de uiterste woede, op iemand aenvallen. *Het slot des harten te scheuren* teekent ons de woede van een roovdier, dat iemand de borst openbijt, om 'er het hart uit te rukken. Een *oude leeuw* is een volwassen en sterke leeuw. *Het wild gedierte des velds* beteekent de overige verslindende roovdieren.

Alle deze verscheurende dieren zijn zinbeelden van woedende vyanden, die Israël als geheel verslinden zouden, byzonder van de Assyriers. — De ondergang, welke de Assyriers den Israliten zouden toebrengen, wordt hier by trappen beschreven. Onze Overzetters hebben alle de werkwoorden, in den voorledenen tijd, overgebracht, maer, volgens den oorsprongelyken Text, staen zy alle, uitgenomen het eerste, in den toekomenden tijd. Wanneer men dit in het oog houdt, zal alles klarer worden. — *Ik* zegt de HEER, *werd hun*, *als een brullende leeuw*. Dit ziet op de verwoesting, welke de Assyriers, reeds onder TIGLATH PELEZER, het volk van Israël hadden toegebracht, toen de gemelde Vorst, op PEKAH, den Koning der X stammen, aenviel, hem veel land ontweldigigde, en de Overjordaensche stammen, met Naphtali, naer Assyrien, gevangelyk wechvoerde, 2 Kon. XV: 29. 1 Kron. V: 25, 26. — De volgende uitdrukkingen, welke alle in den toeko-

komenden tijd ſtaen, wijzen ons, naer de verdere onheilen, welke de Israëliten al verder, van de Asſyriers, ondergaen zouden, tot op de gehele ſloping van het Rijk der X ſtammen. *De* HEER zou hen, ter gelegenheid des trouwelozen afvals van hunnen Koning HOSEA, door de wapenen der Asſyriers, zeer ſpoedig en onverwacht *beſpringen*, op zoortgelyk eene wijs, *als een luipaerd* doet, en op hen *aenvallen*, met zoortgelyk eene woede, *als een beer* doet, *die van jongen beroovd is*. Wijders zou de HEER het *ſlot hunnes harten ſcheuren*, dat is, de Stad Samaria, het edelſte en beste gedeelte van het Rijk der X ſtammen, met alle hare vestingen en ſterkten, door de Asſyriers laten innemen en verwoesten. Zodoende zou de HEER hen *verſlinden*, *als een* volwasſen en ſterke *leeuw* zijn prooi doet. Eindelyk zouden de Israëliten *verſcheurd worden*, *door het* overige *wild gedierte des velds*, van minder aenzien en vermogen, voor zo ver de mindere nabuurige volken, gelijk de Moabiten, Edomiten, en anderen, op de overblijvſelen van het verdelgde Rijk der X ſtammen, azen zouden.

II. *Vs. 9— Kap. XIV: 1. worden des* HEEREN *geſtrenge handelingen, met het ondankbaer Israël, gebillykt.*

א. *De zaek wordt, in het gemeen, voorgeſteld, vs. 9.*

ב. *En meer byzonder aengedrongen, vs. 10— Kap. XIV. 1.*

9. Het heeft u bedorven, of *het verderv is uit u*, o Iſraël; gy hebt den aennaderenden ondergang van uw ganſche Koningrijk, aen u zelven, en aen uwe eigene boosheid, te wijten: want gy hebt my verlaten, en uw vertrouwen gevestigd op nietige afgoden; welk eene zinloze dwaesheid! in my, is uwe hulpe. Ik, en Ik alleen, ben in ſtaet om u te helpen, daer Ik een onbepaeld bewind voere, over alle de werken mijner handen.

10. Waer is uw' Koningh Hoſea nu, op welken gy zo veel vertrouwen geſteld hebt, vooral na dat hy een verbond gemaekt had, met so, den Koning van Egypte? Waer is nu die trotſche Koning, die zich onderwinden durvde, om het juk der Asſyriers afteſchudden, dat hy u

behoude in alle uwe ſteden, zo hy kan, wanneer de Asſyriers, met eene grote heirkracht, in uw land vallen zullen; ende waer zijn nu uwe Richters, Hovelingen, en eerſte Staetsdienaers van den throon, daer gy van ſeydet; Geeft my eenen Koningh ende Vorſten?

11. Ick gaf u eenen (*f*) Koningh in mijnen toorn, ende nam [*hem*] wech in mijne verbolgenheyt.

Van welken *Koning* wordt hier geſproken, vs. 10, 11? Zommigen denken aen SAUL, toen de voorvaders van Israëls volk den Richter SAMUEL dwongen, om door eenen Koning en Vorſten, gelijk andere volken, beſtuurd te worden. De HEER *gav* hun, op hun aendringen, *eenen Koning*, in den perſoon van SAUL, maer het geſchiede *in zijnen toorn*; God was rechtmatig vertoornd, over dezen onbezonnen eisch van het volk, 1 Sam. VIII: 7. X: 19. Ook *nam de* HEER dezen Koning SAUL, om zijn wangedrag, *wech*, *in zijne verbolgenheid*, zodat hy eenen geweldigen dood onderging, en de kroon, tot eene andere Stam, wierd overgebracht. — Dan wy kunnen niet zien, hoe deze gebeurtenis hier, in het verband van zaken, zou te pas komen; en de *Koning*, in de eerſte uitſpraek van vs. 10, *waer is uw Koning nu*, is zekerlyk HOSEA, de laetſte Koning der X ſtammen, die in zijne verwachting, van tegen den Asſyrier beſtand te zijn, vooral nadat hy de hulp der Egyptenaren had ingeroepen, zo jammerlyk werd te leur geſteld.

Anderen verſtaen daerom alles, van den gemelden Koning HOSEA, voor zo ver de Israëliten, na eene regeeringsloosheid van ettelyke jaren, eenen Koning begeerd hadden. Te weten toen TIGLATH PILEZER, de Koning van Asſyrien, in het land van Israël gevallen was, vele plaetſen veroverd, en de Overjordaenſche Stammen, met Naphtali, gevangelyk had wechgevoerd, 2 Kon. XV: 29. 1 Kron. V: 25, 26, begon het volk te muiten, en PEKAH geraekte in den algemenen haet. HOSEA bediende zich van deze ge-

(*f*) 1 Sam. 8: 5. endo 15: 23. ende 16: 1.

gelegenheid, maekte eene zamenzwering, en PEKAH werd vermoord. HOSEA wilde den throon beklimmen, maer hy werd daerin, door binnenlandſche beroerten, verhinderd, en het duurde ruim tien jaren, eer HOSEA de beroerten ten einde bracht, en zich vestigde op den throon van Israël, 2 Kon. XVII: 1. — Toen *gav de* HEER den Israëliten wederom *eenen Koning*, in den perſoon van den gemelden HOSEA; maer het geſchieddde *in zijnen toorn*, voor zo ver Hy rechtmatig vertoond was, over de middelen en wegen, door en langs welke HOSEA den throon beklom. — Ook *nam de* HEER dezen *Koning wech*, *in zijne verbolgenheid*, toen Hy hem, door den Asſyriër, liet binden en in de gevangenis ſluiten, 2 Kon. XVII: 4. — Maer, met deze opvatting kunnen wy ons niet vereenigen, om dat de laetſte woorden van vs. 11, volgens deze verklaring, onderſtellen, dat het Rijk der X ſtammen reeds, door de Asſyriers, vernietigd was; maer dit komt niet overeen, met vs. 2, 3. gelijk wy reeds, by het begin van dit Kap., hebben opgemerkt.

Wy voor ons, zouden de woorden van vs. 11. liesvt vertalen, in den toekomenden tijd, gelijk zy eigenlyk ſtaen, in den oorſprongelyken text, en, door den Koning, van welken aldaer geſproken wordt, SALMANASSER, den Koning van Asſyrien, verſtaen. Men merke op, dat het woordje (*hem*), *en nam* (*hem*) *wech*, *in zijne verbolgenheid*, ſlechts door de Onzen zy ingelascht. — De zin van vs. 10, 11, zal dan, naer ons begrip, deze zijn: „ *Waer is nu* „ *uw Koning* HOSEA, die het ondernemen wilde, om u, van „ het Asſyrisch juk, te ontheffen? *dat hy u behoude in alle* „ *uwe ſteden*, wanneer de Asſyriers in uw land vallen, en „ alle ſterkten veroveren zullen; *en* waer zijn nu *uwe Rich-* „ *ters*, Hovelingen, en Staetsdienaers, *daer gy van zeide*, „ geduurige de tienjarige regeeringsloosheid, en de bin- „ nenlandſche beroerten, welke, op het vermoorden van „ PEKAH, gevolgd zijn, *geev my* weder *eenen Koning en Vor-* „ *ſten?* HOSEA en zijne Vorſten zullen u niet kunnen hel- „ pen, maer *Ik zal u eenen Koning geven*, in den perſoon „ van SALMANASSER, die u, als een overwonnen volk,

„ beheerschen zal. Dezen Koning zal Ik u geven *in mij-*
„ *nen toorn*, tot eene rechtvaerdige straf van uwe hardnek-
„ kige boosheid; Ik zal u uit Kanaan *wechnemen*, en naer
„ Assyrien, gevangelyk laten wechvoeren, *in mijne ver-*
„ *bolgenheid.*"

12. Ephraims ongerechtigheyt is t'samengebonden, en zorgvuldig wechgelegd, om dezelve, ter rechter tijd, naer verdiensten te straffen. Ik zal hunne boosheid niet vergeten, noch ongewroken laten, sijne sonde is opgeleyt, en als een schat bewaerd, om, ter zijner tijd, des te zwarer gestraft te worden.

13. Smerten en angsten, als die eener barender [*vrouwe*] sullen hem aenkomen, wanneer de Assyriers in het land vallen zullen: hy is een onwijs kint; want [*anders*] en soude hy geenen tijt in de kindergeboorte blijven staen.

De laetste woorden kan men ook vertalen, *wanneer het tijd is, tracht hy niet om, uit de geboorte, door te breken.* — De spreekwijs is ontleend, van een kind, het welk, in de geboorte staende, gene pogingen aenwendt, om uit den kerker, uit te breken, om aen te duiden, dat de Israëliten zo dwaes waren, dat zy, daer de uiterste benauwdheden naderden, zich niet tot God begaven, en by Hem hulp zochten, verg. Jes. XXXVII: 3.

14. [*Doch*] ick salse van 't gewelt der helle verlossen, ick salse vrymaken van den doot; zodat zy dit triumphlied zullen opheffen: (*g*) O doot, waer zijn uwe pestilentien? helle, waer is uw verderf? berouw sal van mijne oogen verborgen zijn.

A. Zoveel is klaer genoeg, dat deze woorden eene belovte behelzen, omtrent eene merkwaerdige verlossing, uit zeer benauwende omstandigheden: *Ik zal hen van het geweld*, eigenlyk *van de hand*, dat is, de macht en de overheersching *der helle verlossen; Ik zal hen vrymaken van den dood.* — Deze belovte betreft derhalven zulke perzonen, die

(*g*) Jes. 25: 8. 1 Cor. 15: 55.

die reeds onder de macht der helle, en in de klauwen van den dood waren, en evenwel nog zouden gered worden. — Gered zijnde, zouden zy daerom dezen zegezang opheffen: *o dood, waer zijn uwe pestilentien? Helle waer is uw verderv? berouw*, liever *zuchting, zal van mijne oogen verborgen zijn*, of *wechgenomen worden.*
Het Hebreeuwsche woord, door *helle* vertaeld, beteekent zomtijds de strafplaets der verdoemden, zomtijds het grav, maer meest den staet der afgescheidene geesten. De zielen der menschen, beide der rechtvaerdigen, en der onrechtvaerdigen, werden, nadat zy, door den dood, van de lichamen, waren afgescheiden, aengemerkt als te zamen vergaderd in eene zeer wijd uitgebreide ruimte, onder de aerde, maer, naer mate van haer onderscheiden gedrag hier op aerde, in zeer verschillende plaets en staten. Het *geweld* of *de hand der helle* is derhalven, in het wezen der zake, hetzelvde, met de macht van den *dood.*

In den zegezang, welken de verlosten zouden opheffen, komt de dood voor als een ontwapend vyand, die gene macht meer heeft, om te beschadigen, en welken men, uit dien hoofde, hoe groot zijne woede ook wezen moge, kan uittarten en zeggen: *o dood, waer zijn uwe pestilentien? Helle, waer is uw verderv.* — Het woord *pestilentien* wijst ons, naer de *geduurige reeks* van doden, welke de pest wech sleept. De dood had het vermogen gehad om velen, als de pest, wech te slepen, maer dit vermogen had hy nu verloren. — Het woord *verderv* beteekent een dodelyk vergiv byzonder eenen verdervenden brandenden wind, die van eene dodelyke uitwerking is, verg Jes. XXVIII: 2. De dood had een vergivtigend vermogen gehad, waer door hy 'er velen zeer spoedig wech sleepte, maer nu was hy niet meer in staet, om dit verdervend uitwerksel voort te brengen.

Maer welk eene merkwaerdige verlossing wordt hier bedoeld? — Zommigen passen deze belovte toe, op de dagen van het Nieuwe Testament, en menen dat hier

geoogd worde, op die grote verlossing, welke de MESSIAS zou te weeg brengen, wanneer Hy de zijnen het geweld des doods en der helle ontrukken zou, en hen stellen in de vryheid der heerlykheid van Gods kinderen; en meer bepaeldelyk op de verlossing der lichamen van de gelovigen, uit het stof des doods, ten jongsten dage, in de opstanding der rechtvaerdigen, te meer; om dat PAULUS deze Godspraek, op de laetstgemelde belovte, betrekkelyk maekt, 1 Cor. XV; 55. — Het is waer, de gelovigen, onder den dag der vervulling, kunnen den dood, uit kracht van CHRISTUS verzoening, met het hoogste recht aenmerken, als eenen ontwapenden vyand, om dat dezelve een einde maekt van alle ellende, en de weg is tot de storelose vreugde van den hemel; en, by de opstanding der rechtvaerdigen, zal het in vollen nadruk blijken, dat de dood verslonden zy, tot overwinning. — Maer deze opvatting strookt in het geheel niet; met het verband van zaken, daer 'er, zo in het onmiddelyk voorgaende, als in het gene 'er aenstonds volgt, ontwijffelbaer zeker, van Ephraim, gesproken wordt, en van de ellenden, welke de Israëliten, door de Assyriers, ondergaen zouden. Men zegt wel, de uitdrukkingen zijn van al te groten nadruk, dan dat men dezelve, op de verlossing van EPHRAIM, uit de Assyrische gevangenis, zou kunnen toepassen; dan wat hier van zy, zal dadelyk nader blijken. Ook menen wy genoezaem te zullen verklaren, hoe PAULUS deze Godspraek, op de verrijzenis der rechtvaerdigen, hebbe kunnen toepassen, 1 Cor. XV: 55.

Door deze aenmerking vervalt van zelvs het begrip der genen, die menen, dat hier de verlossing der Christen Kerke, uit het geweld van den Antichrist, voorspeld worde. De Antichrist zou voorkomen, onder den naem van den *dood*; *het geweld der helle* zou de Inquisitie aenduiden; de *pestilentien* en het *verderv* zouden, van schadelyke dwalingen, en verdervelyke geweldenaryen, moeten verstaen worden enz. — Dit alles is zeer vernuftig uitgedacht; maer 'er is geen schijnbare grond voor,

noch in de uitdrukkingen, noch in het verband der Godspraek, het welk op eene kunstige, maer geweldige wijs, moet verwrongen worden.

De zamenhang der Voorzegging schijnt ons allerduidelykst te leren, dat hier de verlossing van Israël, het welk vs. 12. uitdrukkelyk Israël genaemd is, uit de Assyrische gevangenis, vs. 13. bedreigd, worde toegezegd. — De Assyrische gevangenis wordt eigenaertig voorgesteld, onder de zinprent van de *helle*, en den *dood*. Zy verkeerden in Assyrien, als in eenen staet des doods, daer het Rijk der X stammen, als het ware, gestorven was; hun toestand was eenzaem, allertreurigst, allerakeligst. De Propheten zijn meermalen gewoon zich, op zoortgelyke wijzen, uittedrukken, JESAIAS Kap. V: 14. beschrijvt de Babylonische gevangenis, als het *grav*, of de hel, *zichzelve wijd opsperrende, en zijnen mond open doende, zonder mate*, verg. Kap. XXVIII: 18.

Uit dit geweld der helle zijn de Israëliten *verlost*, en van dien dood *vrijgemaekt*, toen Koning CYRUS, den nakomelingen van JACOB, vryheid gav, om in hun Vaderland weder te keeren, en vooral toen zy, ten tijde der Maccabeeuwen, in eenen zeer aenmerkelyken luister, gesteld zijn. — Toen konden zy dit triumphlied zingen, die zinbeeldige helle, en dien dood, uittarten, zeggende: *o dood, waer zijn uwe pestilentien? Helle, waer is uw verderv?*

Nochtans erkennen wy zeer gaerne, dat de uitdrukkingen dezer belovte al te verheven zijn, dan dat wy alleenlyk, in de lichamelyke verlossing der Israëliten, uit de Assyrische gevangenis, berusten zouden. — Deze Godspraek zal, in nadruk, vervuld worden, wanneer gansch Israël, het welk nu, zedert zo vele eeuwen, over den ganschen aerdbodem, verstrooid is, zal bekeerd, en, in hun Vaderland, hersteld worden; allerbyzonderst by de opstanding der rechtvaerdigen, in den laetsten dag der waereld, gelijk PAULUS de woorden van den Propheet, op die grote gebeurtenis, heeft toegepast, I Cor. XV: 55.

B. *Berouw*, wordt 'er bygevoegd, *zal van mijne oogen ver borgen zijn.* — Liever vertale men: *diepe zuchting zal zich, van mijne oogen, verbergen.* „ Ik, wil de HEER zeggen, zal geen zuchten en geween, by de Israëliten, „ ontdekken, zy zullen voor geen kwaed vrezen, geen „ onheil zal hen beangstigen, zy zullen gerust, vrolyk, „ en vergenoegd leven."

15. Middelerwijl zal het Rijk der X stammen, door de Asfyriers, geheel gesloopt en de hoofdstad Samaria verwoest worden. Want hy sal vrucht voortbrengen onder de broederen: [*doch*], liever, *offchoon Hy*, te weten Ephraim: *vruchten, onder zijne broederen, voortgebracht hebbe*, offchoon hy zeer vruchtbaer was, in aenzien, vermogen, en overvloed, zodat hy daerin uitmuntte, boven de andere Stammen van Israël, zo zal hy evenwel schielyk verbroken worden; daer sal zeer onverwacht een brandende en verdervende ooste wint komen, een wint des HEEREN, die, door de byzondere bestuuring van God, als een vertoornden Richter, zal opsteken, opkomende uyt de woestijne; ende sijn sprinck-ader sal, door dien geweldigen wind, uytdroogen, ende sijne fonteyne sal verdroogen; die selve sal den schat alles gewenschten en kostbaren huysraets rooven.

De zakelyke zin is deze, dat Ephraim wel de talrykste en machtigste geweest was, onder alle de Stammen van Israël, zodat hy geleek, naer eenen vruchtbaren boom, maer dat hy, des niet tegenstaende, door het leger der Asfyriers, die ten Oosten van Kanaan woonden, gelijk door eenen verzengenden Oostenwind, geheel verdrogen zou.

De brandende *Oostenwind*, die *uit de woestijne* van Arabien opkwam, was zeer verdervelyk voor de bomen in Kanaan, daerdoor werden de *springäders uitgedroogd*, en *de fonteinen verdroogd.* By zulken verdervenden wind, wordt het leger der Asfyriers vergeleken, die, uit het Oosten komen, en den boom van Ephraim, voorheen zo welig groeiende, alle vocht en voedzel ontnemen zouden. — De Asfyrier wordt genaemd

een

een wind des HEEREN, dat is, volgens den spreekrant der Hebreeuwen, een allergeweldigste wind; byzonder geevt het te kennen, dat de Asſyrier, door den HEER, als eenen vertoornden Richter, zou verwekt worden. Ook zou hy *den ſchat alles gewenschten huisraeds*, dat is, alle de ſchatten en kostbaerheden van Ephraim, als eenen roov, naer Asſyrien, wechvoeren. Met één woord, Ephraim zou geheel verwoest, en, van alle zijne bezittingen, beroovd worden.

HET XIV. KAPITTEL.

1. Samaria, die vermaerde hoofdſtad van het Rijk der X ſtammen, ſal woeſt worden; want ſy is wederſpannigh geweeſt tegen haren Godt. De inwoners van die grouwzame Stad hebben zich ſchuldig gemaekt, aen eenen moetwilligen opſtand, tegen den HEER; ſy ſullen daerom ook, naer verdienſten, op eene zeer geduchte wijs, geſtraft worden, en, door 't ſweert der Asſyriers, vallen. By het innemen van Samaria, zullen de burgers, aen alle de woede en wreedheid der Asſyriers, worden bloot geſteld, hare kinderkens ſullen (*a*) verplettert, ende hare ſwangere [*vrouwen*] ſullen opgeſneden worden.

Toen HOSEA, de laetſte Koning van het Rijk der X ſtammen, van SALMANASSER was afgevallen, deden de Asſyriers, met een machtig heirleger, eenen inval in het land van Israël. Ten laetſten belegerden zy de hoofdſtad van Samaria, en vermeesterden dezelve, na eene belegering van omtrent twee jaren en 10 maenden, 2 Kon. XVII: 6. XVIII: 10. Dusdoende nam het Rijk der X ſtammen, voor altoos, een einde. — Het is, in de geſchiedenisſen, wel

(*a*) Hoſ. 12: 7.

niet uitdrukkelyk aengeteekend, dat de Asſyriers de hoofdſtad Samaria geheel verwoest, en in puinhopen veranderd hebben, onder het plegen van die onmenſchelyke wreedheden, welke hier voorſpeld worden. Maer men kan evenwel, aen de vervulling, niet twijffelen, daer de overwinnaers, in dien tijd, gewoon waren, op zulk eene wijs te handelen, wanneer zy eene Stad ſtormenderhand innamen, verg. 2 Kon. VIII: 12. XV: 16. Pſ. CXXXVII: 9.

III. *Het derde deel dezer Godſpraek is vermanende, in het welk de Israëliten, tot bekeering, worden opgewekt, vs. 2-4.*

Het gene nu volgt vs. 2-10. zou men kunnen aenmerken, als eene nieuwe Prophetiſche Redevoering. Vs. 1, alwaer de verwoesting van Samaria, met de gehele ſloping van het Rijk der X ſtammen, bedreigd wordt, zou het ſlot zijn van de voorgaende, en dan zou deze laetſte leerreden vs. 2-10. zijn uitgeſproken, na den ondergang van Israëls Koningrijk. — Alzo liev evenwel zouden wy de zaek zo begrijpen, dat de Propheet, in dezelvde redevoering voortga, en Israël vs. 2-4. eene vermaning voorſchrijve, naer welke zy zich, in de Asſyriſche gevangenis, gedragen moesten; vooral om dat 'er zich geen het minſte kenmerk voordoet, van eene nieuwe Openbaring. — By deze vermaning wordt eene heuchlyke belovte gevoegd, van eene gezegende herſtelling, vs. 5-10.

א. *Eerst worden de Israëliten vermaend, om zich, onder de Asſyriſche gevangenis, tot den* HEER *te bekeeren, vs. 2.*

ב. *Daerna wordt hun nader aengewezen, hoedanig deze bekeering wezen moest, vs. 3, 4.*

2. (*b*) Bekeert u oprechtelyk, o wederſpannig Iſraël,

(*b*) Hoſ. 10: 14.

raël, tot den HEERE uwen Godt toe, van welken gy, door afgodery en allerlei boosheid, zo schandelyk zijt afgeweken: want gy zijt gevallen om uwe ongerechtigheyt. Gy hebt uwe rampen aen u zelven te wijten, en uwe boosheid is de oorzaek van uwen treurigen ondergang.

3. Nemet [*dese*] woorden, welke ik u thans zal voorschrijven, als een formulier van boetvaerdige schuldbekentenis, met u, naer Assyrien mede, ende bekeeret u oprechtelyk tot den HEERE: segget tot hem, van welken gy zo schandelyk zijt afgeweken, deze of zoortgelyke boetvaerdige woorden, met een boetvaerdig hart; Neemt wech alle ongerechtigheyt, door eene genadige vergeving van alle onze hemeltergende zonden, ende geeft het goede, verlos ons, uit deze akelige gevangenis, breng ons weder in ons Vaderland, en begunstig ons, met allerlei zegeningen; so sullen wy betalen de varren onser (*c*) lippen.

De Taelkenners merken aen, omtrent het eerste gezegde, *neemt deze woorden met u*, dat de spreekwijs ontleend zy, van de gewoonte der Oosterlingen, die nooit tot eenen Koning naderden, vooral wanneer hy vertoornd was, dan met een geschenk, om zijne gunst te herwinnen, verg. 1 Sam. XIV: 8. 2 Kon. VIII: 8; en dan is de mening, dat het formulier van boetvaerdige schuldbelijdenis, het welk de Propheet hier, aen de Israëliten, voorschrijvt, de plaets van offeranden vervullen moest, welke zy, onder de huishouding van MOSES wet, gewoon waren, den HEER, als zo vele geschenken, toe te brengen, verg. Exod. XXIII: 15. Deut. XVI: 16. Het is derhalven, als of de Propheet zeide: „ Wanneer gy, wederspannige Israëliten, door de Assyriers, buiten uw Vaderland, zult verbannen zijn, nadert dan tot den HEER, met eene ootmoedige schuldbelijdenis, en ernstige smekingen, om eene genadige vergeving, en het zal den hogen God

(*c*) Hebr. 13: 15.

„ aengenamer zijn, dan dat gy Hem eene menigte van of-
„ feranden hadt toegebracht."

De laetste woorden: *zo zullen wy betalen de varren onzer lippen*, worden alzo wel vertaeld, *wy zullen u opofferen varren, welke onze lippen zijn*, dat is, onze lippen, overvloeiende van hartelyke lov- en dankzegging, zullen wy u, als zo vele dankofferen, in plaets van varren, toebrengen. Lovzingende lippen zijn kenteekens van een dankbaer hart, en in zo ver geestelyke offeranden, welke den HEER welbehaeglyk zijn, verg. Ps. L: 23. Hebr. XIII: 15.

4. Zegt dan tot den HEER, op U alleen zullen wy ons vertrouwen vestigen. Assur en sal ons niet behouden, wy hebben, tot onze schande en schade, ondervonden, hoe ydel het vertrouwen zy, op de vriendschap der Assyriers, welke wy voorheen zo yverig gezocht hebben, verg. Kap. V: 13. VIII: 9. XII: 1, wy en sullen niet meer rijden op peerden, noch ons vertrouwen stellen, op de vermaerde ruitery der Egyptenaren, het welk wy, helaes, voorheen te vergeefs gedaen hebben, verg. 2 Kron. XVI: 7. Jes. XXX: 16. Wy zullen den verfoeilyken afgodsdienst, voor altoos, vaerwel zeggen, ende tot de stomme afgoden, het werck onser handen, in het vervolg niet meer seggen, Gy zijt onse godt. Wy zullen den HEER, den God van onze Vaderen, als den eenigen en waren God. den Schepper van het gansch Geheelal, alleen dienen. Immers sal een weese by u, o Vader der barmhartigheid, ontfermt worden.

Een *wees* teekent ons hier eenen weerlosen, die nooddruftig is, en blootgesteld, aen de verachting en mishandeling van anderen. — Zodanig een wees zou het volk van Israël zijn, in de Assyrische gevangenis, geheel buiten staet, om zich zelven te verdedigen. Maer zy zouden op den HEER vertrouwen, en op zijne ontferming hopen.

Deze vermaning vs. 2-4. behelst tevens eene Voorzegging, dat de Israëliten, in de Assyrische gevangenis, tot nadenken komen zouden, den grouwzamen afgodsdienst, een wel-

welken zy zo lang waren verkleevd geweest, verfoeien, en zich tot den HEER, en zijnen dienst, oprechtelyk bekeeren, verg. Jer. III: 21-25. XXXI: 18, 19.

IV. *Hierop volgt eene zeer heuchlyke belovte, omtrent de gezegende herstelling van Israël, vs. 5-10.*

א. *De belovte zelve vinden wy, vs. 5-9.*

Hier wordt de HEER zelvs sprekende ingevoerd, als gunstig antwoordende, op de smeking der boetvaerdige Israëliten, vs 3. — Dit gebed was tweeledig, om genadige vergeving van zonden, *neem wech alle ongerechtigheid*, en om de milde toediening van allerlei zegeningen, *geev het goede* Beide smeekbeden zou de HEER gunstig verhoren. Hy beloovt daerom

A. *Vergeving van zonden, vs. 5.*
B. *Eenen groten overvloed van allerlei zegeningen, vs. 6-9.*

5. Ick sal my, over Israël, wanneer zy boetvaerdig tot My wederkeeren, ontfermen, en haerlieder grouwzame afkeeringe gunstig genesen, door hun die schromelyke misdaden te vergeven, en de geduchte straffen, welke hun deswegens rechtvaerdig zijn overgekomen, te doen ophouden, verg. Kap. VI: 1, ick salse vrywilliglick lief hebben, en hun de kennelykste blijken van mijne zonderlinge gunst doen ondervinden: want mijn toorn, die, door hun tergend wangedrag, rechtvaerdig ontstoken was, is van hem gekeert, en zy zullen de geduchte uitwerkselen van mijne gramschap niet meer gevoelen.

6. Ick sal Israël, mijn oude volk, het welk, in de Assyrische gevangenis, gelijk zal zijn, aen eenen boom, die geheel verdord is, en alle leven verloren heeft, zijn als de vruchtbaermakende daeuw, om dien boom wederom te doen herleven, hy sal wederom lustig

bloeyen als de lelie: ende hy ſal ſijne wortelen uytſlaen, en diep in den grond uitſchieten, als de bomen doen, op den Libanon.

7. Sijne ſcheuten, welke nevens hem zullen uitſpruiten, ſullen ſich wijd en zijd uitſpreyden, ende ſijne heerlickheyt en luister ſal zijn als de verrukkelyke gedaente des nuttigen olijfbooms: ende hy ſal eenen reuck hebben als de Libanon verſpreidt, van wegen de menigte der bomen en plantſoenen.

8. Sy, die nog, in de landen der Heidenen, zijn overgebleven, ſullen in hun Vaderland wederkeeren, zelvs zullen 'er zich Heidenen by hen voegen, en den Joodſchen Godsdienst omhelzen, gerust en vergenoegd ſittende onder ſijne ſchaduwe, dat is, onder de beſcherming van Israël, die zo uitnemend, van den hemel, zal begunſtigd worden, ſy ſullen ten leven voortbrengen [*als*] koorn, of *zy zullen een vruchtbaer koorn hebben*, het land zal eenen zeer rijken en overvloedigen oogst opleveren, ende de herſtelde Israëliten zullen bloeyen, zodat hun nageſlacht zal voortſpruiten, als de ſcheuten van den wijnſtock: ſijne gedachteniſſe of aengename *geur* ſal zijn als de beste wijn van Libanon.

Zommigen verſtaen deze belovte vs. 6-8, van de geestelyke zegeningen des Nieuwen Testaments.

De HEER zou *Israël zijn, als de daeuw*, welke in het Oosten doorgaens het gebrek van regen vervult, en de oorzaek is der vruchtbaerheid. Dit zal te kennen geven, hoe de HEER het geestlyk Israël der gelovigen van het Nieuwe Testament, door den dauw van zijn woord en Geest, vruchtbaer maken zou, in genade en goede werken. *Israël zou bloeien als de lelie*, voor zo ver de gelovigen, door de genade, in de kracht van het Geestelyk leven, welig zouden opwasſen, en het hart openen, voor den hemel en de hemelſche dingen, even als een lelie zich naer boven ontſluit; zy zouden als eene lelie blinken, door

door den glans van eenen Godzaligen wandel, en daer door, even als lelien, eenen aengenamen geur van zich geven.

De bestendigheid van dezen geestelyken wasdom en bloeistaet zou aengewezen worden, door de volgende uitdrukking: *hy zal zijne wortelen uitslaen, als de Libanon. — Zijne scheuten zouden zich uitspreiden.* Dit zou te kennen geven, hoe de Christelyke Kerk aenmerkelyk zou toenemen, in aental van geestelyke kinderen. *Zijne heerlykheid zou zijn, als die des olijvsbooms,* die niet alleen zeer rijk is in vruchten, maer ook zijne groente altoos behoudt. Het zou aenduiden, hoe het Israël van God geduurig bloeien zou in de genade, en overvloedige vruchten der gerechtigheid voortbrengen. Het geestelyk *Israël zou eenen reuk hebben, als de Libanon,* voor zo ver zy, in woord en wandel, aengenaem wezen zouden, by God en menschen.

Het zitten onder zijne schaduwe zou het veilig en aengenaem verblijv der gelovigen, in de gemeenschap der Christen Kerk, aenduiden. Het *hebben van vruchtbaer koorn* zou wederom den overvloed der vruchten van goede werken betekenen. Het *bloeien als de wijnstok* zou wederom den aenwas van het geestelyk leven afschilderen, *en de geur als de wijn van Libanon* de beminnelyke hoedanigheden der Christenen.

Deze verbloemde uitlegging is stichtelyk, maer zy komt, in het verband van zaken, niet te pas.

Israël vs. 6. is dat zelvde volk, het welk vs. 2, tot bekeering is aengespoord. Men denke dan, aen het letterlyk Israël, het welk, in de Assyrische gevangenis, diep zou vernederd worden, en, van wegen deszelvs kwijnenden staet, wel by eenen doden boom mogt vergeleken worden. De HEER zou zich, over dien dorren boom, ontfermen, denzelven doen herleven, en by uitnemendheid vruchtbaer maken, zodat hy de gedaente vertonen zou van eenen vruchtbaren olijvboom, en eenen weligen wijnstok.

Het wijst ons, naer de herstelling der Israëliten in hun

Vaderland, by het slaken der Babylonische gevangenis, en den voorspoed, welken zy in Kanaan genoten hebben, vooral toen de vorige luister blijkbaer herbloeide, ten tijde der Maccabeeuwen. Ondertusschen is 'er geen twijffel aen, of deze Godspraek zal, in vollen nadruk, hare vervulling hebben, by de algemeene herstelling van gansch Israël, in het laetst der dagen, gelijk wy, uit Kap. III: 5, Jer. XXXI, en vele andere duidelyke Voorzeggingen, besluiten mogen.

Over de ware mening van vs. 9. is vry wat verschil.

9. Ephraim, wat heb ick meer met den afgoden te doen? Ick hebbe [*hem*] verhoort, ende sal op hem sien, Ick sal [*hem*] zijn als een groenende denneboom; uwe vrucht is uyt my gevonden.

De vraeg is, wie hier het woord voere? — Onze Overzetters merken deze woorden aen, als het vervolg van Gods reden, die, in het onmiddelyke voorgaende, sprekende is ingevoerd. Anderen leggen deze woorden in den mond van Israël, op deze wijs: *Ephraim (zal zeggen) wat heb ik meer met de afgoden te doen*, om daerdoor hunnen afkeer, van den verfoeilyken afgodsdienst, te kennen te geven.

Maer de volgende woorden, *Ik heb hem verhoord* enz. passen beter in den mond des HEEREN. De opvatting van den Hoog Geleerden Heer MANGER is ons daerom zeer aennemelyk voorgekomen, dat dan EPHRAIM, en dan de HEER, by beurten spreken.

Volgens dit begrip, moet de eerste uitspraek aen EPHRAIM worden toegeschreven, op deze wijs: *Ephraim (zal zeggen) wat heb ik meer, met de afgoden te doen*, ik heb den afgoden, voor altoos, vaerwel gezegd; nu verfoei ik den grouwzamen afgodsdienst, aen welken ik voorheen zo zeer ben verkleevd geweest. — Daerop antwoordt de HEER: *Ik heb hem verhoord*, en de ootmoedige smeekbede van het boetvaerdig Israël gunstig ingewilligd; *Ik heb op hem gezien*,

zien, met oogen van gunst en lievde. — Wijders zegt Ephraim: *Ik ben geworden, als een groenende denneboom*, door den Godlyken zegen, ben ik in mijnen vorigen luister en bloeistaet hersteld, ja tot nog groter aenzien verheven. — Hierop antwoordt de HEER: *uwe vrucht is uit My geworden*; uwe herstelling hebt gy alleen aen My, en mijne zegenende goedheid, te danken.

Wanneer men de woorden van vs. 9, op de laetstgemelde wijs begrijpt, zijn dezelve zeer geschikt, ter nadere bevestiging van des HEEREN uitnemende belovte, welke, in het onmiddelyk voorgaende vs. 6-8, wordt voorgesteld.

D. *Deze belovte wordt besloten, met eene heilzame vermaning, die het slot uitmaekt, niet alleen van deze Godspraek, maer ook van het geheele Prophetische Boek, vs.* 10.

10. Wie is wijs? die verstae dese dingen, welke in deze Godspraek, omtrent de lotgevallen der Israëliten, zijn voorgesteld. Elk die wijs is, behoort de proeven van Gods gestrenge rechtvaerdigheid, aen de eene zijde, en van Gods ontfermende barmhartigheid aen den anderen kant, welke de HEER, in zijne wegen met Israël, ten toon spreidt, aendachtig, en met diepen eerbied op te merken; [*wie is*] verstandigh? die bekennese, en beware dezelve, in de schatkamer van zijn geheugen: want des HEEREN wegen en handelingen, in zijne Voorzienigheid, omtrent menschen en volken, hoe donker zy ons, uit hoofde van ons kortzichtig verstand, zomwijlen mogen toeschijnen, zijn altoos recht en billyk, ende de rechtveerdige sullen daer in wandelen, door met genoegen te berusten, in alle de schikkingen der Voorzienigheid, maer de overtreders, die, zonder eerbied voor God, naer het goeddunken van hunne harten, losbandig henen leven, sullen zich aen de Godlyke handelingen stoten, des HEEREN wegen onbedachtzaem veroordeelen, en daer door in het verderv vallen.

Deze heilzame vermaning was zeer geschikt, om niet alleen de laetste Godspraek, welke HOSEA ontvangen en beschreven heeft, maer ook tevens, om het gansche boek van dezen Propheet, op eene gepaste wijs, te besluiten.

EINDE VAN DE PROPHECY VAN HOSEA.

DE
PROPHEET
JOËL

XVI. DEEL.

DE
PROPHEET
JOËL.

HET I. KAPITTEL.

MEn onderscheide hier,

I. Het opschrivt van dit Prophetisch Boek, vs. 1.

II. De Openbaring, welke JOËL, volgens dit Kapittel, ontvangen heeft, vs. 2-20, bestaende uit twee hoofddelen.

א. Eene beschrijving van Gods geduchte oordeelen, vs. 2-12.

ב. Eene opwekking, vooral aen de Priesteren, tot boetvaerdigheid en bekeering, vs. 13 20.

1. Het woort des HEEREN, dat in eene Openbaring, van den HEER, geschiet is tot Joël, den sone of kleinzoon Pethuëls:

De Propheet wordt hier beschreven, als de zoon of kleinzoon van PETHUËL, om hem van anderen, die ook den naem van JOËL dragen, te onderscheiden. — Er komen, in de Heilige Schrivten, verscheidene personen voor, die den naem van JOËL dragen gelijk onder anderen, de eerstgeboren zoon van den Propheet SAMUEL, 1 Sam. VIII: 2. Dan onze Propheet was de zoon van eenen PETHUËL, eenen man die genoeg bekend was, toen deze Godspraek beschreven werd, maer van welken wy nu niets meer, dan den naem, weten.

Vooraf hebben wy op te merken, dat deze Godspraek, tot het Koningrijk van JUDA, was ingericht. Er wordt geduurig melding gemaekt, van Zion, van den Tempel, van de Priesteren, en den Godsdienst, die te Jerusalem in den Tempel verricht werd, zonder te spreken van Israël, Ephraim, of het Rijk der X stammen. Alleenlyk wordt de naem van ISRAËL, in het laetste Kap. vs. 2, genoemd, maer dit geschiedt, met opzicht tot toekomende tijden, of men kan het zo begrijpen, dat de naem van Israël, zedert de wechvoering der X stammen, naer Assyrien, en de vereeniging der overgeblevenen met Juda, tot één volk, eene algemeene benaming geworden zy.

De tijd, wanneer JOËL geprophet eerd heeft, kan met gene zekerheid bepaeld worden. — Onder alle de verschillende gedachten is die ons de waerschijnlykste voorgekomen, dat deze Godspraken voortgebracht zijn, na de wederkering der Joden, uit de Babylonische gevangenis; toen heeft de HEER nog Propheten onder zijn volk gezonden, gelijk HAGGAI, ZACHARIA en MALEACHI. — De gronden van dit gevoelen hebben wy, in onze INLEIDING, tot dit Prophetisch Boek, nader aengewezen.

Deze Godspraek wordt, op onderscheidene wijzen, verdeeld, gelijk wy, in onze INLEIDING tot dit Boek, hebben opgemerkt. Lievst houden wy ons aen die verdeeling, volgens welke elk Kapittel, naer de schifting, in onze Nederlandsche Vertaling, eene afzonderlyke Prophetische Redenvoering uitmaekt.

*. *In de beschryving van Gods geduchte oordeelen, vs. 1-12.*

A. *Wordt eerst de zwaerheid van dat oordeel, by wijs van inleiding of voorbereiding, aengewezen, vs. 2, 3.*

2. Hooret dit woord, het welk ik, in eene Openbaring, van den HEER ontvangen heb, gy Oudtsten, die door eene langduurige ondervinding, te beter in staet zijt, om over deze zaek te oordeelen, ende nemet ter ooren, hoort met eene ingespannen aendacht, naer mijn voorstel, alle inwoonders des lants Kanaan, van welke

ja:

jaren, fexe, ftand en kundigheden, gy ook wezen mogt; Is dit gefchiet in uwe dagen, onder de menfchen van uwen leevtijd? ofte oock in de dagen uwer vaderen? Hebt gy ooit iets dergelyks vernomen, uit de berichten van uwe voorouderen? Heeft God ooit het land van Juda, met zulke geduchte en zeldzame plagen, bezocht?

3. Dit Godlyk oordeel, waervan ik thans fpreken zal, is zo merkwaerdig, dat men deze gebeurtenis, in het geheugen der nakomelingfchap, bewaren moet, opdat die ontzettende ftrafoeffening, tot affchrik en waerfchouwing voor de volgende geflachten, dienen moge. Vertellet daerom uwen kinderen daer van: ende [*laet het*] uwe kinderen haren kinderen [*vertellen*], ende derfelver kinderen aen een ander volgend geflachte.

B. *Daerna wordt dit merkwaerdig oordeel omftandig befchreven*, *vs.* 4-12.

A. De hoofdzaek van dit oordeel, wordt vs. 4. *opgegeven.*

4. Wat de rupfe heeft overgelaten, heeft de fprinckhaen afgegeten; ende wat de fprinckhaen heeft overgelaten, heeft de kever afgegeten: ende wat de kever heeft overgelaten, heeft de kruytworm afgegeten.

Hier wordt vierderlei zoort van ongedierte opgenoemd, alle zeer verdervelyk voor bomen, granen, en allerlei veldgewasfen. — Dan wy kunnen niet bepalen, welk onderfcheiden zoort van ongedierte, buiten den fpringhaen, door de oorfprongelyke woorden, bedoeld worde. Voorname Taelkenners hebben het daerom best geoordeeld, de Hebreeuwfche woorden onvertaeld te laten, als gene gefchikte benamingen van ongedierte kennende, om dezelve, in onze tael, uittedrukken. Onze Overzetters, om ons eenig denkbeeld van dit oordeel te geven, noemen een viertal van ongedierte, het welk by ons, als zeer fchadelyk voor boom- en veldgewasfen, in het algemeen bekend is. — Men denke, aen eene grote menigte van onderfcheidene wormen of fpringhanen, die de gewasfen knagen en af-

ten, en daerdoor eenen zwaren hongersnood, in het land, veroorzaken. Het schijnen onderscheidene zoorten, van het zelvde geslacht van ongedierte geweest te zijn, denkelyk springhanen.

Dit verdervelyk ongedierte, in groten getale vermenigvuldigd, zou de boom- en veldgewassen verteeren, en daerdoor eene zeer grote ellende, in het land, te weeg brengen. — Dan men zou hier kunnen vragen.

α. Wordt hier eigenlyk verdervend ongedierte bedoeld, of heeft men het zelve, in eenen verbloemden zin, op te vatten, als zinbeelden van geduchte vyanden?

a. Er is, die aen zinbeeldige springhanen denken, maer zy verschillen wederom, in de byzondere bepaling van die verwoestende vyanden. — Zommigen denken, aen de zogenaemde vier Monarchyen, zodat de eerste benaming der verdervelyke insecten zien zou, op de Assyriers en Chaldeeuwen, de tweede, op de Meden en Persen, de derde, op de Grieken, ALEXANDER namelyk en zijne opvolgeren, en onder deze, byzonder ANTIOCHUS EPIPHANES, en de vierde, op de Romeinen, die alle, de een na den anderen, het Joodsche Gemenebest overvallen, en vernield hebben. — Anderen denken aen TIGLATH PILEZER, SALMANASSER, SANHERIB, en NEBUCADNEZAR. — Nog anderen bepalen zich by de Assyriers, of Babyloniers, en de Syro-Macedoniers, vooral by ANTIOCHUS EPIPHANES, en wel zo, dat Kap. I. alleen het bedreigde oordeel, door de Assyriers, bedoeld worde, doch uit het welk Juda, toen het zich, ten tijde van Koning HISKIA, verootmoedigde, nog gelukkig gered is, en dan zou 'er Kap. II, van andere vyanden gesproken worden

b. Wy voegen ons by de zulken, die aen eigenlyk gezegde springhanen denken, en aen een oordeel van vreesselyke verwoesting, door dat vernielend ongedierte aengericht. Elk die deze Godspraek leest, zal erkennen moeten, dat dit begrip het eenvouwigste

en

en natuurlykste zy; en wat is 'er eigenaertiger, dan dat het gemelde ongedierte, wegens de grote menigte, en de vreesselyke verwoestingen, welke het aenricht, by heirlegers van alles vernielende vyanden vergeleken worde? — Al wat hier van dit oordeel gezegd wordt, kan, uit de natuurlyke historie der springhanen, volledig verklaerd worden, en het steunt op het onwraekbaer gezach van oude Schrijveren. De geschiedenissen leveren daervan zeer merkwaerdige voorbeelden op. LIVIUS spreekt van vreesselyke verwoestingen, door de springhanen aengericht, by Capua, niet ver van Napels, 201 jaren voor CHRISTUS geboorte l. 30. c. 2; in Apulien, 170 jaren voor CHRISTUS geboorte l. 42. c. 10; in Africa, ruim 120 jaren voor CHRISTUS geboorte l. 60, vergel. OROSIUS l. 5. c. 10; ook wordt 'er, op die vernielende insecten, gedoeld, onder den naem van *opeter*, Mal. III: 11.

Het is waer, de Heilige Schrivt maekt geen byzondere melding, van zodanig een oordeel, onder het Joodsche volk, na hunne wederkering uit Babel; maer de Schrivtuur had geenzins ten oogmerke, alle byzonderheden te verhalen, welke immermeer, onder het Joodsche volk, hebben plaets gehad. Zelvs heeft men aengemerkt, dat de Heilige Schrijvers nimmer melding maken, van eenigen hongersnood, dan alleen om grote gebeurtenissen te verhalen, welke by die gelegenheid waren voorgevallen. Ook vindt men meermalen, dat de Propheten, van zeer aenmerkelyke voorvallen, melding maken, van welke men, by de heilige Geschiedschrijveren, gene opzettelyke aentekeningen zal ontmoeten; zo is het althans gelegen met de aerdbeving, Zach. XIV: 5. en Amos I: 1. vermeld.

De tegenbedenking, welke men ontleent, uit Exod. X: 13, 14, is van weinig aenbelang. — By gelegenheid van de plaeg der Egyptenaren, door een heirleger van springhanen veroorzaekt, wordt 'er

gezegd, dat 'er nooit te voren iets dergelyks gezien was, of noch in het vervolg plaets zou hebben. Maer de gevallen zijn grotelyks onderscheiden. In de aengehaelde plaets, wordt van één zoort van springhanen, en hier van onderscheidene zoorten van dat ongedierte, melding gemaekt. In Egypten, was die plaeg van korten duur, maer in ons geval, hield dezelve eenige jaren aen, vergel. Kap. II: 25 De eene plaeg trof Egypten, de andere het land Kanaan, en van beide kon men zeggen, dat 'er op die wijs, geen voorbeeld van ware, in deze onderscheidene landen.

β. De tweede vraeg is deze: wordt hier van eene gebeurde zaek gesproken, of wordt 'er een toekomend oordeel bedreigd? — Wy zouden het een en ander lievst zamenvoegen, zodat dit ontzettend oordeel, toen de Propheet deze Godspraek uitbracht, reeds eenen aenvang genomen had, maer nog eenen geruimen tijd duuren moest; te meer, omdat alle de gezegdens, in den voorledenen of tegenwoordigen tijd, voorkomen.

γ. Eindelyk kan men nog vragen, kwamen alle de onderscheidene zoorten van ongedierte te gelijk, of vervingen zy elkanderen, in onderscheidene jaren? — Er is, die het zo begrijpen, dat zich de *rupse* vertoonde, in het eerste jaer, de *springhaen* in het tweede, de *kever* in het derde, en de *kruidworm* in het vierde, omdat de HEER zegt: *Ik zal u de jaren vergelden, die de springhaen, de kever, en de kruidworm, en de rupse heeft afgegeten.* Dan dit is niet waerschijnlyk. *Het gene de rupse had overgelaten, had de springhaen afgegeten* enz.; dit wijst ons duidelyk, naer de vernielingen van één en het zelvde jaer. — Men begrijpe derhalven de zaek op deze wijs, dat alle de gemelde zoorten van ongedierte zich, in een en het zelvde jaer, vertoonden, maer zo evenwel, dat dergelyk eene vermenging van elkander steeds vervangend ongedierte, het welk op onderscheidene gewassen aesde, wederom in volgende jaren plaets had.

Het was dan eene allerverschrikkelykste plaeg, welke ee-

eenige jaren geduurd heeft. — Hoe droevig moet het 'er, in het Joodsche land, hebben uitgezien! De Propheet had derhalven voldoende redenen, om de aendacht zijner tijdgenoten, by dit oordeel, te bepalen, en het zelve, als iets ongewoons, voor te stellen. Met recht mogt hy vorderen, dat men deze zaek, om de zeldzaemheid, aen de navolgende geslachten verhalen zou.

B. De zwaerheid van dit oordeel wordt, in verscheidene spraekwendingen, nader aengewezen, vs. 5-12.

α. De spraekwending is, tot de weeldrigen en wellustigen, die gewoon waren, in allerlei overdaed te leven, vs. 5-7.

β. De andere, tot het gansche volk, om den schromelyken invloed te vertonen, welken die geduchte plaeg had, op den Godsdienst en den Burgerstaet, vs. 8-12.

Deze onderscheidene spraekwendingen waren recht geschikt, om de gevoeligste aendoeningen te verwekken, onder allerlei rangen en standen van menschen.

5. Waket op, uit uwe zorgeloosheid, gy dronckene, ende weenet, ende huylet alle gy wijnsuypers; om den nieuwen wijn, dewijle hy van uwen monde is afgesneden.

De benaming van *dronkenen* en *wijnzuipers*, doet ons denken aen menschen, die zich verliepen, in het overdadig gebruik van den wijn. De Joodsche Natie wordt, van wegens dit overdadig misbruik, by de Propheten, meermalen ten toon gesteld, vergel. Jes. V: 11, 12, 22. Mich. II: 11. Amos IV: 1. Dan hier schijnt, in het byzonder, zulk een tijd bedoeld te worden, in welken de dronkenschap de heerschende zonde van het volk geweest is. — Het is een natuurlyk gevolg van het overdadig wijnzuipen, dat de menschen dronken, slaperig, zorgeloos, en ongevoelig worden. De Propheet roept daerom den Joden toe: *waekt op*, *weent*, en *huilt*, om hun te verwijten, dat zy, als in eenen diepen slaep van zorgloosheid en ongevoelig-

heid, omtrent hunne wezenlyke belangen, bedolven waren, terwijl het hun betaemde, met nuchteren zinnen, wel te letten op het kwaed, het welk hen bejegende, en bitterlyk bedroevd te zijn, dat zy, om hunne zonden, op zulk eene smertelyke wijs, gestraft wierden.

De hier bedoelde straf wijst de Propheet nader aen, wanneer hy zegt: *om den wijn, dewijl hy van uwen mond is afgesneden.* — De oorspronkelyke text bepaelt ons, tot nieuwen wijn, zodat de Propheet het groot gebrek van wijn, het welk thans plaets had, tegen den vorigen overvloed, overstelle.

Het schrikkelyk oordeel, het welk dit gebrek veroorzaekt had, stelt de Propheet vervolgens voor, sprekende, in den naem des HEEREN.

6. Want eene verbazende menigte van springhanen, welke als het ware een groot volck uitmaken, is, als een talloos heirleger, opgekomen over mijn lant Kanaan, en heeft het zelve geheel bedekt. Dit heirleger van springhanen is machtigh ende in staet, om alles te vernielen, ook is het sonder getal: sijne tanden zijn leeuws tanden: ende het heeft backtanden eenes ouden leeuws.

Men denke niet, dat deze beschrijving niet passe, op eigenlyk gezegde springhanen. — Wanneer 'er slechts van eenen enkelen springhaen gesproken wierd, zou het vreemd en buitensporig zijn, *zijne tanden* te vergelyken, by *leeuwstanden*, en by de *baktanden van eenen ouden leeuw*; maer wanneer de springhanen, gelijk hier, aengemerkt worden, als *een machtig volk, zonder getal*, dan zijn hunne tanden en baktanden waerlyk gelijk, aen die van eenen leeuw, voor zo ver zy, door hun groot getal en vereenigd geweld, alles vernielen, zelvs meer, dan een volwassen leeuw, met zijne baktanden, doen kan. — Daerenboven herinnere men zich, dat de schildering zy ingericht, naer den hoogdravenden spreektrant der Oosterlingen.

7. Het vernielend ongedierte heeft mijnen wijnstock gestelt tot eene verwoestinge, ende alle de wijnstok-

ken van Kanaan zodanig verwoest, als of zy, door den blixem getroffen, en geheel verzengd waren. Ook heeft het mijnen vijgeboom tot ſchuym geſteld: 't heeft hem gantſchelick ontbloott ende nedergeworpen, ſijne rancken zijn wit geworden.

Het ongedierte heeft *mijnen vijgenboom geſteld tot ſchuim.* — Men kan aen een zeker zoort van ſchuim denken, het welk, volgens de aentekening van zommige onderzoekeren der natuur, door het ongedierte, op de planten en bomen, tot derzelver bederv, wordt achter gelaten. Of liever vertale men met de LXX, *tot verbreking*, zodat de vijgenboom ganſchelyk verbroken, van den bast beroovd ware, en de vruchtdragende takken afgeknakt waren. Dit is de natuurlyke uitwerking van bijtende en knagende ſpringhanen, die de ranken van den wijnſtok, en de takken van den vijgenboom afeten, zodat dezelve van het loov, en de tedere takken, ten eenemale beroovd worden.

Het heeft hem ganſchelyk ontbloot en nedergeworpen, zijne takken zijn wit geworden. — Dit is eene nadere beſchrijving der verwoesting van den wijnſtok, en der verbreking van den vijgenboom. Deze waren, door het ongedierte, *ganſchelyk ontbloot*, zodat men daeraen gene bladeren, of ranken, aen welke de vrucht wast, beſpeuren konde. De *takken* waren *wit geworden*, dat is, zodanig afgeknaegd, dat zy de gedaente van geſchilde, ja van gansch verdorde takken vertoonden.

Had nu het ongedierte zulk eene vreesſelyke verwoesting aengericht, geen wonder, dat de ſtromen van den nieuwen wijn afgeſneden waren, van den mond der dronkaerts, en dat zy redenen hadden, om al wenende, een droevig misbaer te maken, vergel. vs. 5.

De *wijnſtok* en de *vijgenboom* worden hier te zamen gevoegd, omdat zy de alleredelſte voortbrengſelen van Kanaan uitmaekten; misſchien ook omdat de vijgen, zo wel als de druiven, vruchten waren, voor de wellustigen zeer bekoorlyk; mogelyk wisten de lievhebbers van den zoeten drank, uit de vijgen een ſap te trekken, het welk hunnen lust, naar

bedwelmende dranken, zo wel als de wijn, voldoen konde. — De HEER, uit wiens naem de Propheet spreekt, eigent zich den wijnstok en den vijgenboom toe, zeggende *mijnen wijnstok* en *mijnen vijgenboom*, omdat hy de Landheer was van Kanaan, welks voortbrengselen Hy, by vergunning, aen de Joden gegeven had.

8. Kermt, alle gy Joden, als eene jonckvrouwe die met eenen sack omgordt is van wegen den man harer jeugt.

Er is gene grievender droevheid, dan die van *eene jongvrouwe*, of nieuwlings getrouwde vrouwe, welke het verlies van eenen gelievden Echtgenoot bitterlyk betreurt. Zulk eene *omgordde zich*, onder de Joden, *met eenen zak*, om haer hartenleed, in het openbaer, op het levendigste te vertonen. Deze gelykenis is hier zeer eigenaertig. Het Joodsche volk wordt beschouwd, als zulk eene maetschappy, welke tot God eene dergelyke betrekking had, maer nu, by de toezending van dat ontzettend oordeel, duidelyk bemerkte, dat zy Gods lievde verloren had, en van zijne gunst vervallen was. — Dit was allerblijkbaerst.

a. Zo in den Godsdienst, vs. 9.
b. Als in den Burgerstaet, vs. 10-12.

9. Alle zoort van Offeranden, byzonder het Spijs-offer ende het dranck-offer, welke uit de veldgewassen plegen toegebracht te worden, is, uit hoofde der vernieling, welke het ongedierte heeft aengericht, van den huyse des HEEREN afgesneden. Het algemeen gebrek is oorzaek, dat de offeranden ophouden. De Priesters, des HEEREN dienaers, in het Heiligdom, treuren daerom, en *kwijnen*, vermits zy nu beroovd zijn van de voordeelen, welke zy gewoon zijn uit de offeranden, tot hun bestaen, te trekken.

10. Het velt, tot boomgaerden en weidlanden geschikt, is door het ongedierte verwoest, het bouwlant treurt, en vertoont eene allerdroevigste gedaente: want het koorn,

met

met alle de graengewasfen, tot fpijs der menfchen gefchikt, is verwoeft, de moft is verdroogt, naer dien de druiven zijn uitgezogen, de olie is flaeuw, voor zo ver de olijven, verflensd en uitgedroogd, aen de bomen hangen.

11. De ackerlieden, die het bouwland bearbeiden, om graengewasfen te telen, zijn befchaemt; zy zijn verlegen en verbysterd, als zulken, die zich, in hunne verwachting, vinden te leur gefteld, de wijngaerdeniers, die hunnen arbeid befteden, om den groei van de wijnftokken, en ander vruchtdragend geboomte, te bevorderen, huylen, over het mislukken van hunne pogingen, om het gebrek van de tarwe, ende om het gebrek van de gerfte: want de oogft des velts is vergaen, en de fpringhanen hebben alles afgegeten.

12. De wijnftock is verdorret, zelvs zijn zijne fcheuten, door het ongedierte, afgebeten, de vijgeboom is flaeuw: en de granaet-appelboom, die anders zulke heerlyke vruchten voortbrengt, oock de palmboom, die fchone dadels pleegt te geven, ende de nuttige appelboom; met één woord, alle boomen des velts zijn verdorret. Er vertoont zich allerwegen niet anders, dan eene allertreurigfte dorheid. Dit veroorzaekt eenen algemenen rouw, onder het ganfche volk, ja de vrolickheyt, welke anders, by het inzamelen der vruchten en veldgewasfen, zo uitermaten groot was, is verdorret van de menfchen kinderen. Het genoegen is uit het volk; de vreugde is wech.

D. *Het overige gedeelte van dit Kapittel behelst eene opwekking, vooral aen de Priesteren, tot boetvaerdigheid en bekeering, vs. 13-20.*

A. *De Propheet vermaent het volk, byzonder de Priesteren, hunne voorgangeren, tot eene diepe verootmoediging, vs. 13-18.*

A. De plicht, welken de Propheet vordert, is die van diepe verootmoediging, vs. 13, 14. — Dezen eischt hy.

a. Eerst van de Priesteren, die het Altaer bedienden en van welke, uit hoofde der algemeene schaersheid, de offeranden geweerd waren, vs 13

b. Daerna van het gansche volk, het welk, ter plechtige verootmoediging, voor des HEEREN *aengezicht, in zijn huis moest worden zamengeroepen, vs. 14.*

13. Omgordert u, met zakken, ende rouwklaget, gy Priesters, huylet, gy dienaers des altaers; gaet in uwe binnenkameren, vernachtet in facken, gy dienaers mijnes Godts: want spijs-offer ende dranck-offer is, van wegen de algemeene schaersheid, geweert van den huyse uwes Godts.

14. (*a*) Heyliget een vasten, roepet een verbodtsdagh uyt, versamelet de Oudtsten, [*ende*] alle inwoonders deses lants, [*ten*] huyse des HEEREN uwes Godts: ende roepet tot den HEERE.

Wanneer men dit vs. 14, in betrekking tot het naest voorgaende vs. 13. beschouwt, kan men 'er uit opmaken, op welke eene wijs de plechtige verbods- en vastendagen, by de Joden, gevierd wierden. — Dan vordert de Godspraek, dat ook het volk, in zakken, in treurgewaed, met geween, berouwklachten, ja met vernachting in den omgegor-

(*a*) Joël 2: 15.

gorden zak, den boettijd zou doorbrengen. Het gene hier bepaeldelyk tot het volk gezegd wordt, moet ook, met opzicht tot de Priesteren, verſtaen worden, zodat deze, als voorgangers van het volk, den verbodsdag onderhouden moesten.

Naer den Oosterſchen ſpreektrant, byzonder in dichterlyke voorſtellen, moet men deze zaken in vereeniging met elkander begrijpen, wanneer men, uit vergelijking van het één met het ander, best zal kunnen zien, hoe zulke plechtige boet- en vastendagen, by de Joden, gevierd wierden: en dit zal, uit vergelijking van Kap. II: 15-17, nog nader kunnen opgemaekt worden.

De benamingen van *een vasten* en eenen *verbodsdag* verklaren hier elkander, en leren ons, in deze zamenvoeging, dat 'er zulk een verbodsdag bedoeld worde, op welken men vastte, zich onthoudende van ſpijs en drank. — Zulke Verbodsdagen waren zeer gepast, wanneer het volk, om deszelvs ongerechtigheden, zwaer geſtraft werd, om namelyk, door eene vasten, te verklaren, dat men alles verbeurd had, en waerdig was, om in de grootſte ellenden te verſmachten, en tevens om zich, met des te meer gezetheid, onbelemmerd te verledigen, tot den plechtigen Godsdienst.

De Priesters moesten dezen vast- en verbodsdag *heiligen* en *uitroepen*. — Eenen dag te *heiligen* zegt denzelven, van een gemeen, tot een byzonder en Godsdienſtig gebruik, aftezonderen, zulken dag, Gode en zijnen dienst, toe te wijden. Het wijst zich van zelvs, dat de hier bedoelde dag, tot een heilig, tot een Godsdienſtig vasten, moest beſteed en afgezonderd worden. — Die plechtige Verbodsdag moest *uitgeroepen* worden, dat die dag beſtemd was, om plechtig voor den HEERE te vasten. Immers dit uitroepen ſchijnt men te moeten onderſcheiden, van het blazen der bazuine op Sion, Kap. II: 1, 15, waerdoor het ganſche volk, op den bepaelden tijd, nader, tot het vieren van dien Verbodsdag, plechtig werd opgeroepen. — De opwekkende vermaning van den Propheet komt dan zakelyk hier op uit, dat de Priesters eenen dag, tot een plechtig

vasten, moesten bepalen en afzonderen, denzelven tijdig afkondigen en algemeen bekend maken, opdat ieder één denzelven onderhouden mogt.

Maer, mag men denken, was dit niet het werk der Burgerlyke Overheden, die het hoogst gezach in handen hadden? — Het ſchijnt, dat de Priesters de beſtelling hadden in zaken, welken den Godsdienst raekten. Kap. II: 1, 15, wordt dit bevel, in het algemeen gegeven, en uit vs. 17, ſchijnt te blijken, dat de Priesters dit werk, op last van anderen, verrichtten. — Hoe het zy, de Priesters konden hiertoe zeer gevoeglyk worden opgewekt, als die dit, door hunnen invloed by de Burgerlyke oppermacht, dienden werkſtellig te maken.

De beſtemde tijd gekomen zijnde, moesten de Priesters *de Oudſten, en alle de inwoneren des lands, verzamelen ten huize des* HEEREN *hunnes Gods*. — Het is bedenkelyk, of *de Oudſten* hier de Overheden beteekenen. Vs. 2. worden zekerlyk de ouden van dagen bedoeld, gelijk ook Kap. II: 16, alwaer de Oudſten onderſcheiden worden, van de kinderkens en zuigelingen. Er is gene reden, waerom wy die beteekenis, ook ter dezer plaets, niet zouden behouden. — Deze oude lieden, met *alle de inwoonders des lands*, het welk zo zwaer van den hemel bezocht was, moesten nu *verzameld* en by één vergaderd worden, en wel bepaeldelyk *ten huize des* HEEREN, in den Tempel, alwaer de hoge God, op eene byzondere wijs, tegenwoordig was. Het ganſche volk moest, op eene plechtſtatige wijs, met zakken omgord, als onder het oog des HEEREN, in zijnen Tempel verſchijnen, met rouwklagen, wenen, en het maken van allerlei misbaer, deszelvs gevoeligheid, onder Gods ſlaende hand, openbaer maken, en zich voor den HEER, vernederen.

Maer, daer het voornamelyk op aen kwam, zy moesten *roepen tot den* HEER. — Het grondwoord zegt eigenlyk het geluid van iets, het welk, met een zeker gekraek, uitbarst. Het moest dan een *roepen* zijn, voortkomende uit eenen bangen boezem, overkropt door verdriet, zodat men als het ware, in woorden moest uitbarſten, om

lucht

lucht te krijgen. Het wijst ons naer een gebed, waerdoor men, uit de diepte van zijn hart, tot den HEER roept, Hem zijne noden, met de ſterkſte bewegingen van het gemoed, voordraegt, met ernſtige ſmekingen, om vergeving en verlosſing.

B. Hierop volgt nu een zoort van voorſchrivt, zijnde een aendoenlyk beklag, waermede zy hunnen nood, aen den HEER, *moesten voorſtellen*, *vs.* 15-18.

15. Roept op dien plechtigen Verbodsdag, ernſtig en ootmoedig tot den HEER, zeggende: Ach dien vreesſelyken en benauwden dagh! over welken ons hart zo zeer bekneld is: want, of voorzeker, (*b*) de dagh des HEEREN is naeby, ende ſal als eene verwoeſtinge komen van den Almachtigen.

De dag des HEEREN is een, by uitſtek, grote gerichtsdag, een tijd van zeer zware bezoeking, wanneer de HEER de hooggaende ongerechtigheid van een volk, op de meest geduchte wijs, bezoekt. Die dag was *naby*, en voor de deur. — Maer wordt hier dan, van geen toekomend oordeel, geſproken? Wy hebben reeds opgemerkt, dat het oordeel van het allesvernielend ongedierte werkelyk eenen aenvang genomen had. Zy, die menen, dat 'er Kap. II, van een ander oordeel, dan dat der ſpringhanen, geſproken worde, zijn van gedachten, dat de Propheet hier het oog hebbe, op dat nog toekomende oordeel, het welk, door wrede vyanden, zou worden uitgeoeffend. Dan wy zouden de zaek lievst zo begrijpen, dat het oordeel van het ongedierte, in deszelvs beginſelen, en vreesſelyke uitwerkingen, reeds in de daed tegenwoordig ware, maer nog niet, in deszelvs volkomenheid, en allerſchromelykſte gevolgen, welke het, door de langduurigheid, noodzakelyk hebben moest, en op niets minder, dan de jammerlykſte uitroeijing van menſchen en beesten, kon uitlopen.

(*b*) Jeſ. 13: 6.

Die vreesselyke dag des HEEREN zou, *als eene verwoesting komen, van den Almachtigen.* — *Eene verwoesting van den Almachtigen* is, volgens den nadruk der Hebreuwsche woorden, eene onwederstaenbare verwoesting, welke alles vernielt. Het zou derhalven een dag zijn van de allervreesselykste gerichten, welke eene algemene verwoesting ten gevolge hebben zoude.

16. Is niet de spijse en drank voor onse oogen afgesneden? werwaerds wy onze oogen wenden, wy kunnen nergens voedsel vinden. Zelvs zijn de blijtschap ende verheuginge van den huyse onses Godts afgesneden. Het algemeen gebrek veroorzaekt, dat 'er gene spijs- en drankoffers meer, in den Tempel, worden aengebracht, zodat ook de offermaeltijden, en de vreugde, welke daerby pleegt plaets te hebben, ten eenemael ophouden.

17. De granen zijn onder hare kluyten verrott, en de grote voorraed schuuren, de schathuysen zijn, verwoestet, vermits 'er de hand niet aen gehouden wordt, om dat zy niet meer nodig schijnen; de schueren en kleinere voorraedhuizen, alwaer de verkopers hunnen voorraed plegen uit te slijten, of de opgeslagene hutten, op het veld, voor de bearbeiders der akkeren, zijn reeds afgebroken, om dat zy, by gebrek van veldvruchten, niet te pas komen: want het koorn is verdorret, door de droogte, en het afknagen der springhanen. De menschen lopen derhalven gevaer, van eerlang, door gebrek en hongersnood, te vergaen.

18. Ook zijn de weidlanden verdorven, zodat ook het vee geen voeder hebbe. O hoe sucht het grote vee, de kemels, paerden, woudezels, en dergelyken! Zy zuchten van gebrek, zodat een aendoelyk hart 'er nauwlyks by duuren kunne! de nuttige runderkudden zijn bedwelmt, zy staen verbijsterd en machteloos, niet wetende, werwaerds zy zich wenden zullen, om voedsel te bekomen: want sy en hebben geene weyde: oock zijn de schaepskudden verwoestet of *schuldig verklaerd*; de schapen, die onnozele en weerloze dieren, zijn schuldig verklaerd, om de

mis-

misdaden der bezitteren, door gebrek van voedsel zijn zy omgekomen, en hebben al mede moeten deelen, in de algemeene rampen en ellenden.

B. *Vs.* 19, 20. *bevestigt de Propheet zijne vermaning, tot boetvaerdigheid, door zijn eigen voorbeeld.*

19. Tot u; o HEERE, roepe ick, die, in den algemenen nood, mede begrepen ben, zo voor my zelven, als voor het volk. Ik smeek, om verschoning en uitredding: want een vyer heeft de weyden der woestijne verteert, ende eene vlamme heeft alle boomen des velts aengesteken.

De uitdrukkingen van *vuur* en *vlam* doen ons denken, aen zeker hemelsch vuur, of wel aen eene onverdraeglyke hitte, en eene daer door veroorzaekte grote droogte, welke alles deed verdorren. Een vreesselyk oordeel, het welk nog kwam by dat der springhanen. Vermoedelyk wordt 'er geoogd, op dien verzengenden en alles verschroeienden Oostenwind, die, in de Oosterische landen, voor menschen en beesten, hoogst gevaerlyk, alsmede, voor de bomen en veldgewassen, allerverdervelykst was. — Dit vuur en die vlam *had de weide der woestijne verteerd*; men denke aen grasrijke landstreken, een weinig van de bewoonde plaetzen afgelegen, Op deze weiden was alles verzengd. Ook waren *alle* de vruchtdragende *bomen*, door dien heten wind, *aengestoken*, en als verschroeid.

20. Oock schreeuwt elck beest des velts, al het vee, het welk, in het wilde, omzwervt roept tot u, van honger en gebrek, en klaegt zijnen nood, aen U, den hogen Bestuurer van alle dingen: want de waterstroomen en beken zijn, door dien allesverzengenden wind, geheel uytgedroogt, ende een vyer, van eenen verschroeienden Oostenwind, heeft de weyden der woestijne verteert. Zodat 'er een algemeen gebrek zy, zo van voedsel, het welk, door het ongedierte, verdorven is, als van water, het welk, door den verzengenden Oostenwind, is opgedroogd.

HET II. KAPITTEL.

Dit Kapittel behelst twee hoofdbyzonderheden.

I. Eene beschrijving van eenen aennaderenden oordeelsdag, door middel van alles vernielende springhanen, benevens eene aenwijzing van de middelen, om dat geduchte oordeel aftewenden, vs. 1-27.

II. Eene belovte, omtrent eene overvloedige bedeeling van den Heiligen Geest, vs. 28-31.

I. In het eerste deel onderscheiden wy

א. De aenkondiging van eenen zeer geduchten oordeelsdag, gepaerd met eene ernstige opwekking, tot bekeering, vs. 1-14.

ב. Den naderen aendrang van die vermaning, tot bekeering, uit aenmerking van de gezegende gevolgen, welke daer op te wachten waren, vs. 15-27.

א. *In het eerste stuk, ontmoeten wy*

A. *Het algemeene voorstel, vs.* 1.

B. *De nadere uitbreiding daervan, vs.* 2-14.

A. Het algemeene voorstel vinden wy, vs. 1.

De spreker is hier de HEER zelvs, dit blijkt duidelyk, om dat Hy Sion noemt, *den berg mijner heiligheid.*

1. Blaset de basuyne te Zion, gy Priesters, ende roept luyde op den bergh mijner heyligheyt; laet alle inwoonders des lants beroert zijn, en beven, over het aennaderend oordeel, het welk gy hebt bekend te maken: want (*a*) de dagh des HEEREN, op welke Hy de allerschromelykste strafgerichten zal uitoeffenen, komt zeer spoedig: want hy is naeby, verg. Kap. I: 15.

Het hier bedoelde oordeel zou worden uitgeoeffend, door ze-

(*a*) Joël 1: 15: Zeph. 1: 14, 15.

zekere werktuigen, welke, in derzelver getal en bedrijven, worden afgeschilderd, met spreekwijzen en gelijkenissen, welke van den oorlog ontleend zijn. — Dit heeft aenleiding gegeven, dat zommige Uitleggers denken, aen vyanden van het Joodsche volk, het zy de Assyriers, onder aenvoering van SANHERIB, het zy de Babyloniers, onder NEBUCADNEZAR; maer dit begrip vervalt van zelvs, wanneer het vast staet, dat JOEL, na de wederkeering der Joden, uit Babel, geprophetesrd hebbe, gelijk wy, in onze INLEIDING tot dit boek, menen aengetoond te hebben. — Er is niets, het welk ons eenigzins noodzaekt, aen vyanden, uit de menschen, te denken; alles schijnt ons te wijzen, naer dat ongedierte, waervan Kap. I: 6. gesproken is, maer zo, dat nu dit oordeel, het welk reeds eenigen tijd geduurd had, aenmerkelyk verzwaerd was. Daerenboven komen 'er, in dit Kap., verscheidene byzonderheden voor, welke niet op vyandige volken passen kunnen.

Het hier bedoelde oordeel had, reeds eenigen tijd, geduurd, verg. vs. 15-17, maer, onder dit alles, kon het volk nog onbelemmerd opgaen, tot het huis des HEEREN, het welk gene plaets kon hebben, wanneer het land, door een vyandelyk leger, overstroomd, en zelvs de Stad Jerusalem ingenomen was geweest. Derhalven kunnen de Assyriers, of de Babyloniers, niet bedoeld worden. — Zommigen, dit bemerkende, hebben daerom gedacht, aen de Syriers, die, na de Babylonische gevangenis, op de Joden zijn aengevallen. Maer 'er is gene reden altoos, om, van den letter aftewijken. Alles laet zich ongemeen wel toepassen, op het oordeel der springhanen, en de wijs der afwending van dit oordeel stemt overeen, met Amos VII: 1-3, alwaer eene zoortgelyke afwending voorkomt. Ook komen alle de kenmerken zeer wel overeen, met den staet der Joden, wanneer zy uit Babel wedergekeerd, en, in hun Vaderland, hersteld waren. — Zion en Jerusalem waren de plaets van den openbaren Godsdienst. — Het gehele volk heet Israël vs. 27, gelijk deze algemeene naem gebruikt werd, na de wederkeering uit Babel, wanneer het

onderscheid, tusschen Israël en Juda, was wechgenomen. — De herstelde bloeistaet van het volk komt wel overeen, met deszelvs beschrijving, in dit Kap., en men mag geloven, dat 'er ook zulke vernederingen, onder hen, hebben plaets gehad, als hier vs. 15. beschreven worden, verg. Hagg. I: 14. II: 17-20. Zach. VIII: 12. — Dan volgt ook de uitstorting van den Geest, vs. 27. beloovd, zonder eenige gaping.

B. *Vs.* 2-14. *wordt het algemeene voorstel nader uitgebreid.*

A. Eerst wordt het oordeel nader beschreven, vs. 2-11.

B. Wijders wordt daeruit eene gepaste vermaning afgeleid, vs. 12-14.

A. Het oordeel zelvs wordt,

α. Eerst, in deszelvs zwaerheid, afgeteekend vs. 2ª.

β. Daerna worden de werktuigen aengewezen, door welke het zou worden uitgeoeffend, vs. 2ᵇ-11.

2. Een allervreesselykste dag zal die oordeelsdag wezen, een dagh van duysternisse ende donckerheyt, een dagh van wolcken ende dicke duysterheyt, als de dageraet uytgespreydt over de bergen: een groot ende machtigh volck, desgelijcken van oudts niet geweest en is, ende na het selve niet meer en sal zijn tot in jaren van vele geslachten.

α. De dag des oordeels wordt, op tweederlei wijs, omschreven. — Eerst door deze akelige afteekening: '*een dag van duisternis en donkerheid, een dag van wolken en dikke duisterheid.* Het eerste woord *duisternis* beteekent eene verschrikkelyke donkerheid, het tweede *donkerheid*, zegt eene duistere lucht, van alle licht beroovd. Deze ontzettende donkerheid werd veroorzaekt, door *wolken*, en eene *dikke duisterheid*, nevel, of mist, waervan de ééne de aerde, van boven, in hare uitgestrektheid, zodanig

nig bedekt, dat 'er geen licht, door de lucht, kan nederdalen, en de andere, beneden op den grond, zulk eene duisternis veroorzaekt, dat men, als het ware, gene hand voor oogen zien kan. Eene droevige gesteldheid van zaken voorwaer, wanneer de dag in den nacht verandert, het welk niet anders, dan eene algemeene ontzetting kan veroorzaken. Neemt men het oneigenlyk, dan worden 'er de schromelykste rampen afgebeeld. Alzo liev evenwel zouden wy het letterlyk opvatten, zodat de werktuigen der vernieling, welke straks nader beschreven worden, de lucht boven, als met eene wolk, en den grond beneden, als met eenen nevel, bedekken zouden.

De volgende beschrijving is, by wege van gelykenis: *als de dageraed uitgespreid, over de bergen.* — Met den opgang der rijzende Zon, ligt de dageraed, als, in eene gelijke richting, verspreid, langs de kruinen en toppen der bergen. Maer, in ons geval, zou iets dergelyke plaets hebben, met de duisternis, men zou dezelve verspreid zien liggen, op de bergen, even als anders de dageraed, zodat zy, als van de hoogte, in de laegte, zou nederdalen.

β. De werktuigen, door welke de HEER dit oordeel zou zou uitoeffenen, worden beschreven, als *een groot en machtig volk, desgelyken van ouds niet geweest is, en, na het zelve, niet meer zijn zal, tot in de jaren van vele geslachten*

Zy zouden een *volk* uitmaken, eene vereenigde en zaemverbondene menigte. Dit woord wordt niet alleen gebruikt, van menschen, verg. vs. 16, 17, maer ook van beesten; de mieren heten een onsterk volk, en de konijnen een machteloos volk, Spreuk. XXX: 25. — Dit volk was *groot*, eigenlyk dik op één gepakt, ten aenzien van het verbazend getal, en *machtig*, groot van vermogen, om kwaed te doen. — Het was thans de eerstemael, dat 'er zulk een talrijk en vermogend volk bestond. Het was *niet geweest, van ouds of van de* vorige eeuwen; ook zou het, in volgende tijden;

meer vernomen worden, *na het zelve*, na dat het zelve het hier bedoelde oordeel had uitgeoeffend, zou het *niet meer zijn, tot in de jaren van vele geslachten*, of, *in de jaren van geslachten en geslachten*, dat is, de volgende tijden zouden geen voorbeeld opleveren, van zodanig een volk. Men kan dit volstrektelyk verstaen, of liever bepaeldelyk, dat 'er, na dezen tijd, nimmer zodanig een volk, tot straf van Juda, zoude opkomen.

y. Dit groot en machtig volk, door het welk, onzes erachtens, een heirleger van springhanen bedoeld wordt, is onmiddelyk verbonden, aen de verschrikkelyke donkerheid, om ons te leren, dat die duisternis zou veroorzaekt worden, door dat grote en machtige volk, het welk zich, in de gedaente van wolken, vertonen zou, en de aerde benevelen.

Dit volk wordt, vst 3-11. meer byzonder afgebeeld.

3. De vertoning van dit volk, in dezelve optocht, is allerverschrikkelykst. Voor het selve verteert een vyer, ende achter het selve brandt een vlamme. De uitwerksels van dezen optocht zijn allerschromelykst; het lant is voor het selve als een lusthof, als de *hof Eden*, zo aengenaem en heerlyk, als 'er ooit een land kan uitzien, maer achter het selve eene woeste wildernisse, daer alles is afgegeten, ende oock en is 'er geen ontkomen van het selve, zy laten niets overig blijven.

De vertoning van dit volk was allerschromelykst: *voor het zelve verteert een vuur, en achter het zelve brandt eene vlam.* Dit kan zien, of op het volk zelve, of op de voorgaende en volgende omstandigheden. Indien op het volk zelve, kan men hier de verhalen der reizigers toepaslyk maken, volgens welke men gewoon is, tegen de aenkomst van een heirleger van springhanen, gansche streken, met brandbare stoffen, te beleggen, en dezelve te ontsteken; en dan zou de zin deze zijn: „ al heeft 'er een vuur, voor „ het aengezicht van dit volk, gebrand, en eene vlam

„ ach-

„ achter het zelve, verteerd, dit hindert evenwel hunnen tocht niet, zy trekken met dit alles door." Liever zouden wy het nochtans toepasfen, op de droogte, en verzengende Oostenwinden, welke dezen optocht voorgingen en volgden, vermits de fpringhanen, in zulke tijden, het beste tieren.

4. De gedaente en het uitwendig aenzien deffelven volks is als de gedaente van peerden: ende als ruyters foo fullen fy loopen.

Er is vry wat overeenkomst, tusfchen de gedaente der fpringhanen, en die der paerden. — Zy hebben, even als de paerden, vier poten, verg. Lev. XI: 21, 22. — Het hoofd der fpringhanen heeft, van voren, vry wat gelykheid, aen dat der paerden. — Het hoofd en de hals der fpringhanen is met fchilden bedekt, op zoorgelyk eene wijs, als de Ouden plegen te doen, met de paerden, welke ten oorlog bereid werden.

In de fnelheid zijn zy gelijk, aen de *ruiteren.*

5. Sy fullen daer henen fpringen, al huppelende, met eene knikkende beweging, vermits de achterfte poten langer zijn, dan de voorfte. Het geluid van hunnen optocht is, als een gedruys van wagenen, veroorzaekt door hunne vleugelen. Zy zullen, al knikkende, fpringen op de hoogten der bergen. Hun geluid is, als het gedruys eener vyervlamme, die ftoppelen verteert, vermits zy, al etende en knagende, alles afweiden, en daerdoor een geduurig geknap veroorzaken; ook zullen zy, in eene welgeregelde orde, optrekken, als een machtigh volck, dat in flagh-orden geftelt is.

De Heer SHAW verhaelt, dat de jonge fpringhanen, zodra zy uit het ei komen, zich te zamen voegen, zodat zy eene vast in één geflotene bende uitmaken, welke eene grote vlakte, in het vierkant, beflaet, en vervolgens den marsch, recht uit, aennemen, en dat zy, met hunne vleugelen, een gedruisch maken, als van hosfende wagens, verg. Openb. IX: 9.

6. Van 't aengefichte deffelven, zodra zy dit heir-

leger van springhanen zien naderen, fullen de volcken van Israël in pijne zijn, van vrees en ontzetting, *in één krimpen*; alle aengesichten sullen betrecken [*als*] een pot, zodat de wangen van schrik zullen invallen.

7. De schrik zal allerwegen heerschen, niet alleen op het veld, maer ook in de Stad De optocht van dit heirleger, tegen de Stad, zal allerverschrikkelykst wezen. Als helden sullen sy storm loopen, als krijgslieden sullen sy de mueren beklimmen: ende sy sullen daer henen trecken, in eene zeer geregelde orde, een yegelick in sijne wegen, ende en sullen hare paden niet verdraeyen, maer altijd recht voor uit trekken.

De Heer SHAW verhaelt, dat de springhanen ook tegen de muuren opklimmen, dat zy, op den grond zijnde, in gesloten gelederen, dicht op één gepakt, recht uit trekken, en niets ontzien, zodat, al zijn 'er graven gemaekt, en vuuren aengestoken, de voorsten 'er evenwel stout op intrekken, en de volgende, in hunne gelederen, terstond opsluiten.

8. Oock houden zy eene goede krijgstucht; daerom en sullen sy d'een den anderen niet dringen, maer elk blijvt, in zijn eigen baen, sy sullen altoos recht uit, daer henen trecken elck in sijne bane: ende zy zijn daerenboven van eene onverwinbare dapperheid, zodat zy niets ontzien, al vielense op een scherp geweer, sy en souden niet verwondet worden, naerdien zy, van wegen de gladde schilden, onkwetsbaer zijn.

9. Sy sullen in de stadt omloopen, met vaste treden, sy sullen loopen op de mueren en vestingen, sy sullen klimmen in de huysen: sy sullen door de vensteren inkomen als een dief, verg. Exod. X: 6.

De (*b*) aerde is beroert voor desselven aengesichte, de hemel beeft, beide lucht en aerde zijn in beweging; de sonne des daegs, ende de mane des nachts, worden swart, en verduisteren, door de wolken van springhanen, ende de sterren trecken haren glantz in.

(*b*) Jes. 13: 10. Ezech. 32: 7.

11. Ende de HEERE verheft sijne stemme, het zy door den donder, het zy in het bestuur van zijne Voorzienigheid, voor sijn heyr henen, het welk, op zijn bevel, optrekt; want sijn welgeordend leger is seer groot: want hy, of *het* gemelde leger, is machtigh, doende sijn woort, want (*c*) de dagh van des HEEREN geduchte oordeel is groot ende seer vreeslick, ende wie sal hem verdragen?

B. Hierop volgt eene zeer gepaste vermaning. vs. 12 - 14.

12. Nu dan oock, daer de HEER ons volk reeds zo lang geslagen heeft, en gereed staet, om een nog zwarer oordeel te zenden, spreeckt de HEERE, door den mond van my, zijnen Propheet, (*d*) bekeert u tot my, niet slechts in de uiterlyke vertoning, maer vooral met oprechte gevoelens van uw gantsche herte: ende dat, met vasten ende met geween, ende met rouwklage, tot een teeken van ware boetvaerdigheid en verootmoediging.

13. Ende scheuret uw herte, door een gevoelig berouw, ende niet slechts uwe kleederen, ende bekeeret u tot den HEERE uwen Godt: want hy is (*e*) genadigh, ende gewillig, om den schuldigen te vergeven; Hy is barmhertigh en ontfermende, omtrent ellendigen; Hy is lanckmoedigh, en niet haestig, tot het uitgieten van toorn; ende Hy is groot van goedertierenheyt, altoos genegen, om wel te doen, ende berouw hebbende over het quade; zodat Hy het bedreigde kwaed niet toezendt, wanneer zondaers zich bekeeren.

14. (*f*) Wie weet? hy mochte sich wenden en omkeeren, dat het aennaderend heirleger der springhanen nog aftrok. Dit is niet alleen mogelyk, maer daertoe is alle hoop; wanneer gy u oprechtelyk bekeert, zal Hy u verschonen, ende

(*c*) Jer. 30: 7. Amos 5: 8. Zeph. 1: 15. (*d*) Jer. 4: 1. (*e*) Exod. 34: 6. Psalm 86: 15. Jona 4: 2. (*f*) Jona 3: 9.

berouw hebben: ende wie weet? hy mochte eenen segen achter sich overlaten, zodat de springhanen niet alles verteerden, en 'er een genoegzame voorraed overbleev, [*tot*] spijs-offer ende dranck-offer voor den HEERE uwen Godt.

2. *Vs.* 15-27. *wordt de vermaning, tot bekeering, nader aengedrongen, uit aenmerking van de gezegende gevolgen, welke daerop te wachten waren.*

A. *Vs.* 15-17. *vinden wy eene nieuwe opwekking, tot boetvaerdigheid.*

De spreker is hier onze Propheet, die het woord voert, uit 's HEEREN naem, en zijne tael richt tot de Priesteren.

15. Blaset de basuyne te Zion: (*g*) heyliget een vasten, roepet een verbotsdagh uyt, eenen dag van plechtige zamenkomst, opdat de gansche menigte des volks zich verzamele, in het huis des HEEREN, en dien dag, in vasten en alle verrichtingen van boetvaerdigheid, doorbrenge.

16. Versamelet, ten dien einde, het gehele volck, heyliget de gemeynte, door zorg te dragen, dat ieder zijne klederen wassche, en zich onthoude, van anders geoorloovde zaken, verg. Exod. XIX: 10, 14, 15, vergaderet de Oudtsten, zo bejaerde als aenzienelyke personen, versamelet de kinderkens, ende zelvs die de borsten suygen, opdat aen de zogende vrouwen alle gelegenheid, om te huis te blijven, worde afgesneden; de nieuwlings getrouwde bruydegom zelvs gae uyt sijne binnenkamer, ende de pas gehuwde bruyt uyt hare slaepkamer, vermits het een tijd is van algemeene verootmoediging.

17. Laet de Priesters, des HEEREN dienaers, weenen, in hun voorhov, tusschen het voorhuys, of het voorportael van het Tempelgebouw, ende den koperen brandoffer altaer: ende laetse al biddende seg-

(*g*) Joël I: 14.

seggen, Spaert en verschoon uw volck, o HEERE, ende en geeft Israël uwe erffenisse, het volk van uw byzonder eigendom, niet over tot eene smaetheyt, en een voorwerp der beschimping, dat de Heydenen over hen souden heerschen, de gelegenheid waernemende, van hunnen verarmden en uitgemergelden staet, in welken wy genen wederstand bieden kunnen: waerom soudense onder de volcken seggen; (*h*) Waer is haerlieder Godt JEHOVAH? de Volks- en Beschermgod van Israël, heeft hen verlaten, en in onze handen overgegeven.

B. Deze algemeene verootmoediging van het volk zou zeer gezegende gevolgen hebben, vs. 18-27.

A. In het gemeen wordt des HEEREN *zegen beloovd, vs. 18.*

18. So sal de HEERE yveren over sijn lant, en zich opmaken, om Kanaan, van het vernielend ongedierte, te ontlasten, ende hy sal sijn oude volck gunstig verschoonen.

B. Meer byzonder voegt 'er de Propheet eene geheele reeks van heilvolle beloften by, vs. 19-27.

19. Ende de HEERE sal eene geheele omwending van zaken te weeg brengen. Hy zal, op uwe smeekbeden, gunstig antwoorden, ende tot sijn volck seggen, het gene Hy ook werkelyk doen zal, Siet ick sende ulieden, door mijnen zegen, het koorn, ende den most, ende de olie, dat gy daer van versadigt sult worden: ende ick en sal u niet meer overgeven [*tot*] eene smaetheyt, en het voorwerp van beschimping onder de Heydenen.

20. Ende ick sal dien van 't noorden verre van ulieden doen vertrecken, ende hem wechdrijven

(*h*) Psalm 42: 11. ende 79: 10. ende 115: 2.

in een dor ende woest lant, sijn aengesicht nae de oostzee, ende sijn eynde nae de achterste zee: ende sijn stanck sal opgaen, ende sijne vuyligheyt sal opgaen; want hy heeft groote dingen gedaen.

Wien hebben wy te verstaen, door *dien van het Noorden*? — Het is zulk een, die tot het Noorden behoort, of uit het Noorden afkomstig is. Het is eene benaming van dat verdervend heirleger, het welk, op Gods bevel, tegen het volk van Juda was opgetrokken.

Zy, die hier aen vyandelyke volken denken, het zy de Assyriers, het zy de Babyloniers, ontlenen hun voornaemste bewijs uit deze benaming, omdat de springhanen gewoonlyk uit het Zuiden opkomen. — Het is waer, dat de springhanen meer uit het Zuiden, dan uit het Noorden opkomen, voor zo ver de warme Zuidenwind zeer bevorderlyk is, aen het uitbroeien der eieren van dit ongedierte, en de springhanen in die streken, welke bezuiden de Middellandsche zee gelegen zijn, doorgaens Noordwaerds opvliegen; en, na alles te hebben afgeoogst, in de zee omkomen. Dan evenwel, het is niet algemeen waer, dat de springhanen altoos van het Zuiden in een land vallen. De geschiedenissen leren ons, dat 'er in het jaer 1543, grote heirlegers van springhanen, uit het Oosten, door Illyricum, in Italien overvlogen, en vreesselyke verwoestingen aenrichtten. Nu ligt Illyricum in het Noord-Oosten van Italien, zodat het ongedierte van het Noord-Oosten gekomen zy. In het jaer 1096. kwamen 'er springhanen te Constantinopolen, van het Westen. — Voeg 'er by, dat de HEER dit ongedierte, in het land van Juda, brengen konde, van welken kant het Hem behaegde.

De HEER zou de alles verdervende springhanen *verre* van de Joden *doen vertrekken*, en hen van dien onverdraeglyken overlast bevrijden. Hy zou dezelve *wechdrijven, in een dor en woest land*, dat is, naer eene onbewoonde landstreek, alwaer 'er niemand nadeel van hebben konde. Men denke, aen de woestijne van Jericho of van Arabien. — Het heirleger der springhanen zou gescheurd en gescheiden

wor-

worden, *zijn aengezicht naer de Oostzee, en zijn einde naer de achterste zee.* Wanneer het, van het Noorden af, Zuidwaerds op Jerusalem aentrok, zou het zwenken, en zo het schijnt oostelyk optrekken, tot dat het kwam, in de woestijne van Jericho, ten Oosten van Jerusalem. Hier zou het leger in twee delen gescheurd worden; *het aengezicht*, of het voorste deel zou gedreven worden, naer *de Oost- of doode Zee*, vergel. Ezech. XLVII: 18. Zach. XIV: 8, maer *het einde*, of achterste deel, zou gedreven worden, *naer de achterste* of Middellandsche zee, vergel. Zach. XIV: 8. Beide gedeelten zouden derhalven in de zee omkomen. — Vervolgens zou *zijn stank opgaen, en zijne vuiligheid* zou *opgaen.* Het gebeurt meermalen, dat een heirleger van springhanen in de zee stort, dat de dode springhanen wederom aen strand worden opgeworpen, en de lucht door den stank besmetten. Maer in ons geval, zou *de stank en de vuiligheid* in de zee *opgaen*, zodat 'er geen nadeel van komen konde.

De laetste uitdrukking, *want hy heeft grote dingen gedaen*, heeft eenige bedenking. — Vs. 21. wordt het doen van grote dingen, aen den HEER zelven toegeschreven; zo kan men het hier ook nemen, en dan ziet het, op de verjaging der springhanen. Anders kan men het ook toepassen, op het leger der springhanen, het welk reeds grote daden gedaen, en vreesselyke verwoestingen veroorzaekt had.

21. En vreest niet, o lant, het welk reeds eenen geruimen tijd, met allerverdervelykste springhanen, zijt bezocht geweest, en reden hadt, om voor nog groter heirleger van dat ongedierte te vrezen, verheugt u, ende zijt blijde; want de HEERE heeft groote dingen gedaen, naerdien Hy de dreigende roede gunstig heeft afgewend.

22. En vreeset niet, gy wilde beesten des velts; gy hebt geen gebrek meer te duchten, maer zult rijkelyk, van voedsel verzorgd worden: want de weyden der woestijne sullen [*weder*] jongh gras voortbrengen: want het geboomte sal sijne vrucht dragen, de

wijnstock ende vijgeboom sullen haer vermogen geven. De vorige groei en vruchtbaerheid begint reeds wederom hersteld te worden.

23. Ende gy Joden, die kinderen van Zion zijt, en behoort tot het ervdeel des HEEREN, verheuget u ende zijt blijde in den HEERE uwen Godt, als den milden oorsprong van alles goeds: want hy sal u geven dien Leeraer ter gerechtigheyt: ende hy sal u den regen doen nederdalen, den vroegen regen, ende den spaden regen in d' eerste [*maent*]:

De Hebreeuwsche uitdrukking, welke de Onzen vertalen, door *dien Leeraer der gerechtigheid*, verdient zeer onze opmerking. — Zommigen denken aen den MESSIAS, die de *Leeraer der gerechtigheid* is, voor zo ver hy zijne eeuwige gerechtigheid, ter verzoening van de zonden, bekend maekt; de zijnen brengt tot het geloov en de gemeenschap aen die gerechtigheid; en hen doet wandelen op den weg der gerechtigheid. — Dan het is niet te begrijpen, hoe de MESSIAS, als de Leeraer der gerechtigheid, hier in het verband van zaken te pas kome, daer een rechttijdige regen beloovd wordt, om de vorige vruchtbaerheid te herstellen. — Wy denken daerom, gelijk ook onze Randschrijvers hebben opgemerkt; aen eenen milden en genoegzamen regen, zodat de zin zy. „ *Verheugt u en zijt* „ zeer *blijde*, gy Joden, *kinders van Zion*: want de HEER zal „ al het vervallene herstellen; *Hy zal* u aenstonds *dien milden* en *genoegzamen regen* geven, die toereikende wezen „ zal, om de vruchtbaerheid des lands te herstellen, en „ in het vervolg, *zal Hy u doen nederdalen*, *den vroegen regen*, *en den spaden regen*, elk op zijnen tijd, *in de eerste* „ *maend*, eigenlyk *in het eerste*, dat is, gelijk het van ouds „ pleegt plaets te hebben."

24. De akkers zullen, als voorheen, eenen overvloed van vruchten voortbrengen. Ook zullen de wijnstokken en olijvbomen rijk geladen wezen. Ende de dorschvloeren sullen vol koorns zijn: ende de perskuypen van most ende olie overloopen.

25. Also sal ick ulieden de geledene schade vergoeden,

den, en de jaren vergelden, die zo treurig waren, dat de (*i*) sprinckhaen, de kever ende de kruytworm, ende de rupse alles heeft afgegeten: mijn groot heyr, dat ick onder u gesonden hebbe.

26 Ende gy sult overvloedelick ende tot versadinge, van de vruchten des lands eten, ende prijsen den name des HEEREN uwes Godts, die wonderlick by u gehandelt heeft, om de nog dreigende roede aftewenden, ende mijn volck en sal niet beschaemt, noch in zijne verwachting, van de vruchten des lands, te leur gesteld worden, tot in eeuwigheyt.

27. Ende gy sult, by ondervinding, weten, dat ick in 't midden van Israël, met mijne gunst, tegenwoordig ben, ende [*dat*] ick de HEERE uwe Godt ben, alleen in staet, om u te verzorgen en te verlossen, ende niemant meer: ende mijn volck en sal niet beschaemt, noch in zijn vertrouwen, op mijnen bystand, te leur gesteld worden, in eeuwigheyt.

II. Het tweede deel van dit Kapittel behelst eene belovte, omtrent eene overvloedige bedeeling van den Heiligen Geest, vs. 28-32.

Deze belovte is geheel onderscheiden van de vorige. Hier worden enkel geestelyke zegeningen toegezegd. — Men kan 'er deze verdeeling in maken, dat 'er

א. *Eerst eene zegenrijke belovte gedaen worde, vs. 28, 29, en*

ב. *Dan eene bedreigende voorzegging, omtrent verbazende voortekenen van een aennaderend oordeel, het welk met verschoning, over des* HEEREN *volk, zou gepaerd gaen, vs. 30-32.*

A. *De gemelde voortekenen vinden wy, vs. 30, 31.*

B. *De verschoning, vs. 32.*

28. Ende daer na, nadat de HEER de Joden, in hunnen vorigen bloeistaet, door regen en vruchtbare tijden,

(*i*) Joël 1: 4.

zal hersteld hebben, ſal 't geſchieden, dat ick, zegt de Waerachtige, mijnen (*k*) Geeſt, als den werkmeester van alle geestelyke gaven, zo zaligmakende, als buitengewone, in eene zeer overvloedige maet, rykelyk, en als met plasregenen, ſal uytgieten over allen vleeſche, of allerlei zoort van menſchen, zonder onderſcheid; ende het gevolg van deze overvloedige uitſtorting des Geestes zal zijn, dat uwe ſonen ende uwe dochteren ſullen propheteeren: uwe oude ſullen droomen droomen, uwe jongelingen ſullen geſichten ſien.

Propheteren is, in het gemeen, uit Gods naem, van Godlyke zaken te ſpreken, het zy betrekkelyk tot den weg der zaligheid, het zy met opzicht tot Gods weg, omtrent volken, in zegeningen of oordeelen. In het byzonder zegt het *Propheteren* kennis te hebben van Godlyke zaken, en bekwaemheid, om daervan, op eene gepaste wijs, te ſpreken. Dit propheteren zou, zonder onderſcheid van kunne, geſchieden, door *hunne zonen en dochteren*, dat is, door de zonen en dochteren van Zions kinderen, het nageſlacht der Joden, die, in de dagen van onzen Propheet, het land Kanaan bewoonden. Deze zouden derhalven de eerſte zijn, in de bedeeling des Geestes. Zy zouden niet ſlechts voor eene keer, maer geduurig, met Openbaringen van Gods raed, verwaerdigd worden.

Uwe Ouden zullen dromen dromen. — *Ouden* zijn hier bedaegde lieden. Deze zouden *dromen dromen*, voor zo ver de HEER hun, des nachts, wijsheid in het verborgene zoude bekend maken, gelijk Hy oudtijds deed, aen zijne Propheten, Num. XII: 6.

Uwe jongelingen, dat is menſchen, in den bloei van hunne jaren en levenskracht, *zullen* in verrukking van zinnen *gezichten zien*, om hun verborgene en toekomende zaken bekend te maken. — Des HEEREN raed derhalven zou, aen ouden en jongen, elk naer hunnen toeſtand en omſtandigheden, geopenbaerd worden, ten einde zy, tot het Prophetisch werk, op den duur zouden in ſtaet wezen.

29. Ja

(*k*) Jeſ. 44: 3. Ezech. 39: 29. Hand. 2: 17.

29. Ja oock over de dienstknechten, ende over de dienstmaegden, die doorgaens uit vreemde volken genomen worden, sal ick in die gezegende dagen mijnen Geest, als den almachtigen werkmeester van alle geestelyke gaven, in vollen overvloed, en als stroomsgewijs uytgieten, vermits alsdan alle onderscheid, tusschen volk en volk, zal worden wechgenomen.

Deze ruime Euangeliebelovte wordt, door den Apostel PETRUS, met eenige verandering en verklaring, toegepast, op de uitstorting van den Heiligen Geest, ten tijde van het eerste Pinxterfeest der Christenen, Hand. II: 16-18.

30. Ende deze belovte raekt evenwel het gansche volk niet. Er is een dag van vreesselyke gerichten te wachten, voor welken geduchte teekenen zullen vooraf gaen: want ick sal wonderteeckenen geven in den hemel, ende op der aerden: bloet, ende vyer, ende roockpilaren.

Het woord *wonderteekenen* zegt, uit kracht van de oorsprongelyke afkomst, zodanig iets, het welk van den gewonen loop der zaken afwijkt. Het wordt gebruikt, van ongewone gebeurtenissen, welke de aendacht sterk treffen, en dienen tot waerteekenen of voorteekenen. PETRUS de Apostel, vertaelt het, door twee woorden, *wonderen en teekenen*, Hand. II: 19. Men denke, aen eene verscheidenheid van ongewone en verbazende dingen, welke teekenen en voorboden zijn zouden van nakende rampen. — De HEER zou deze wonderteekenen *geven*, dat is, die buitengewone verschijnselen, in het bestuur van zijne Voorzienigheid, daerstellen, ter aenkondiging van zware rampen. — Deze wonderteekenen zouden zijn, *in den hemel en op de aerde*, zodat 'er aen het gelaet des hemels, en de oppervlakte der aerde, verschijnsels zouden te zien zijn, welke geheel vreemd en verbazend waren, dienende, tot voorteekenen van zeer zware rampen.

Op de aerde zou dan zich vertonen, *bloed en vuur en rook pilaren*. — *Bloed en vuur* doet ons denken, aen moord en brand, eene geweldige verwoesting, te vuur en te zwaerd,

het zy door burgerlyke oorlogen, het zy door invallen van buitenlandsche vyanden. — *Rookpilaren* zijn pilaren van rook en damp, welke verwekt worden, door de vlam van brandende gebouwen, vergel. Gen. XIX: 28. Jos. VIII: 19-21. Richt. XX: 40. Eigenlyk staet 'er *palmbomen van rook*, omdat de rook eerst recht opklimt, als een pilaer, of stam van eenen palmboom, en zich daerna in de breedte wijd en zijd uitbreidt.

31. (*l*) De sonne sal verandert worden in duysternisse, ende de mane in bloet: eer dat die groote ende vreeslicke dagh des HEEREN komt.

De Zon zou veranderd worden in duisternis, door middel namelyk van de rookpilaren, welke het licht der zonne onderscheppen en verduisteren zouden, verg. Openb. IX: 2. *De Maen zou veranderd worden in bloed*, mede door de dikke rookpilaren, en ook door de weerstraling der vlammen, terug gekaetst door het stromend bloed op de aerde, verg. 2 Kon. III: 22. — Deze wonderteekenen zouden zich derhalven by dag en nacht vertonen, en gevolgelyk van eenige geduurzaemheid wezen.

Deze geduchte verschijnsels zouden voorteekenen zijn van eenen vreesselyken oordeelsdag: *eer dat die grote en vreesselyke dag des* HEEREN *komt*. — *Een dag des* HEEREN is een tijd van zeer geduchte oordeelen, wanneer de HEER zijne gramschap uitoeffent, vergel. vs. 1, 2, 11 Kap. I: 15. Deze dag zou zeker *komen*, wanneer 'er moord en brand zou plaets hebben, met verwoestingen, waervan de damp als tot den hemel zou opklimmen. Het zou een *grote en vreesselyke dag* zijn, een verschrikkelyke dag, welken niemand zou kunnen verdragen.

De Uitleggers onderzoeken, of alle deze opgenoemde verschijnsels eene zinbeeldige beduidenis hebben. Maer wy voor ons, hebben nog niets aengetroffen, het welk steunt, op genoegzame en betoogde bewijsgronden. — Wy blijven daerom by den letter, en denken aen die schromelyke gebeurtenissen, welke op den vreesselyken dag van Je-

rus.

(*l*) Joël 3: 15.

rusalems verwoesting zijn voorafgegaen, en beginsels waren van die smerten, vergel. Matth. XXIV: 6-8.

32. Ende 't sal geschieden, dat de HEER zijne verschonende goedheid aen zommigen betonen zal: want (*m*) al wie den name des HEEREN, in dezen hogen nood, al biddende sal aenroepen, en den Heer JESUS uit een gelovig hart belijden, vergel. Rom. X: 13. sal behouden, en van het kwaed verschoond worden: want op den geestelyken (*n*) bergh Zions, ende te Jerusalem, dat van boven is, in de gemeenschap van Christus Kerk, vergel. Hebr. XII: 22, sal by de verwoesting van Jerusalem, door de Romeinen, ontkominge, en eene veilige schuilplaets zijn, gelijck als de HEERE geseyt en beloovd heeft, Mal. IV: 2, ende dat, by de overgeblevene, uit de hardnekkige Joden, die de HEERE, door zijn woord en Geest, tot de gemeinschap van CHRISTUS sal roepen.

Hier schijnt geoogd te worden, op de merkwaerdige ontkoming der Christenen. Immers weten wy, uit het verhael van EUSEBIUS en EPIPHANIUS, dat de gelovigen, die ter gemelder tijd te Jerusalem waren, op de aennadering van het Romeinsche leger, de Stad verlaten, en zich begeven hebben, naer het stedeken *Pella*, gelegen in het gebied van HERODES AGRIPPA, en rondom van gebergten omringd, alwaer zy, tegen de algemene verwoesting, zijn bewaerd gebleven. — Over de laetste woorden, *en dat by de overgeblevenen, die de* HEER *zal roepen*, vergelyke men, het geen wy ter inleiding, tot Kap. III, hebben aengeteekend.

(*m*) Rom. 10: 13. (*n*) Obadja vs. 17.

HET III. KAPITTEL.

DIt Kapittel is een der gewichtigste, maer tevens der moeilykste gedeelten van het Prophetisch woord. — Het behelst eene zeer merkwaerdige voorzegging, nopens zekere vyanden, die zich tegen Gods volk, in het dal van JOSAPHAT, ten strijde verzamelen zouden, maer die aldaer, op eene vreesselyke wijs, zouden verdelgd worden, terwijl Gods volk daerna, op eene uitnemende wijs, zoude gezegend worden.

De Uitleggers verschillen grotelyks, omtrent den tijd, op welken deze Godspraek moet worden toegepast. — Zommigen brengen dezelve, tot de dagen van het Oude Testament, maer zeer onderscheiden; de één denkt aen eene gebeurtenis, welke onder JOSAPHAT of UZZIA, of eenen anderen Koning, zou plaets gehad hebben; de andere bepaelt zich tot latere tijden, na de Babylonische gevangenis, tot het onderbrengen der Syro-Macedoniers, door de Maccabeeuwen. — Anderen brengen deze Godspraek tot de dagen van het Nieuwe Testament, maer verschillen wederom merkelyk; de één berust in het algemene, en is van oordeel, dat hier voorspeld worde, op welk eene geduchte wijs de HEER de vyanden van zijne Kerk straffen, en zijn volk, op de uitnemendste wijs, zegenen zoude; een ander denkt meer byzonder, aen den heerlyken gelukstaet, welken de Kerk van CHRISTUS, na het verdelgen van hare vyanden, in het laetst der dagen, genieten zal. — Eindelyk zijn 'er nog, die deze voorzegging toepassen, op het laetste oordeel, en het geene daerby, ten opzichte der vyanden van Gods volk, zal plaets hebben.

A. Laten wy, om over de zaek met grond te oordeelen, eenige tijdmerken, uit het beloop der Godspraken opzamelen. — Deze hebben betrekking tot het volk, om welks

wil

wil de HEER deze wraek over zijne vyanden zoude uitoeffenen; tot deze vyanden zelve; tot den tijd der gemelde wraekoeffening; tot de wraek zelve; en tot de gevolgen daervan.

1. Het volk, om welks wil de HEER deze wraek, over zijne vyanden, zoude uitoeffenen, heet *Juda* en *Jerusalem* vs. 1, 19, 20. *Israël* en de *kinderen Israëls* vs. 2, 16. Dan vermits deze benamingen zomtijds eigenlyk genomen worden, voor het letterlyk Juda, Jerusalem, en Israël, zomtijds zinbeeldig, voor het Geestelyk Israël, zo is de vraeg, in welken zin die benamingen, in ons geval, moeten worden opgevat? — Wy zouden lievst denken, aen het eigenlyk gezegde Joodsche volk, deels, omdat 'er op het einde van Kap. II, waermede dit door *want* verbonden wordt, van het eigenlyke Joodsche volk gesproken is, deels omdat des HEEREN taal *mijn volk*, *mijn ervdeel Israël*, en vooral *mijn land* vs. 2, ons regelrecht bepalen, tot den eigenlyken zin; deels omdat de gansche inhoud van dit Kap. zeer gevoeglyk, op het Joodsche volk, in den letterlyken zin, kan worden toegepast.

2. De vyanden, die Gods geduchte wraek ondervinden zouden, worden vs. 2, 12. *Heidenen* genaemd, met een woord, het welk ook in het gemeen, door Volken kan vertaeld worden. — Deze volken komen hier voor, als eene grote menigte, daerom genaemd *alle* volken vs. 2, en *menigte* vs. 14. — Het zijn ver afgelegen volken, vermits zy vs. 4. onderscheiden worden, van de Tyriers, Syriers en Palestiners, die nader by de Joden woonden. — Het zijn volken, die de Joden onder de heidenen verstrooid, hun land verdeeld, en deszelvs inwoneren, op de schandelykste wijs, mishandeld hadden.

3. Den tijd, op welken de hier bedoelde wraek zou uitgeoeffend worden, bepaelt de HEER zelvs vs. 1: *in die dagen en ter dier tijd, als Ik de gevangenis van Juda en Jerusalem wenden zal.* — De spreekwijs *de gevangenis te wenden* geevt Job. XLII: 10. wel in het algemeen, eene

verlossing, uit alle wederwaerdigheden, te kennen; maer evenwel zy wordt gewoonlyk gebruikt, van eene verlossing, uit eenen staet van gevangenis, vergel. Ps. XIV: 7. LXXXV: 2. Klaegl. II: 14, enz. — Maer welk eene gevangenis van Juda en Jerusalem wordt hier bedoeld? Zommigen denken aen de Babylonische gevangenis. Maer met dit begrip kunnen wy ons niet vereenigen. Wy menen, in de Inleiding, betoogd te hebben, dat JOËL, na de Babylonische gevangenis, gepropheteerd hebbe, derhalven kan 'er vs. 1, van de Babylonische gevangenis niet, in den toekomenden tijd, gesproken worden. Daerenboven is dit begrip blijkbaer strijdig, tegen het verband van dit Kap., met het laetste deel van Kap. II, het welk ons brengt tot de verwoesting van Jerusalem, door de Romeinen. Gevolgelyk wordt 'er een wenden der gevangenis beoogd, het welk, na de gemelde verwoesting, stond plaets te hebben.

4. De wraek zelve wordt zodanig beschreven, dat de vyanden van Gods volk geheel en al zouden verdelgd worden vs. 13, 14. en dat de HEER zijn volk zonderling zou beveiligen, vs. 16. 17.

5. Het gevolg van deze wraek zou allerheilzaemst zijn, voor Gods volk, en voor hun eenen ongestoorden gelukstaet te weeg brengen, vs. 18-21.

B. Laten wy nu aen deze kenmerken, de opgegevene onderstellingen beproeven.

1. Het laetste oordeel kan hier zekerlyk niet bedoeld worden. Alle de omstandigheden wijzen ons naer een byzonder oordeel. De personen, over welke, en de plaets, alwaer dit oordeel zal geoeffend worden, zijn hier uitdrukkelyk genoemd.

2. Aen eene gebeurtenis, onder JOSAPHAT, UZZIA, of eenen anderen Koning, kunnen wy hier niet denken, omdat JOEL, na de Babylonische gevangenis, gepropheteerd heeft.

3. Het begrip der genen, die deze Godspraek toepassen, op Gods gerichten, over de Syro-Macedoniers, door

de

de Macedoniers, is vry aennemelyker. — God heeft zijne gerichten over die vyanden, op eene geduchte wijs, uitgeoeffend; en die gerichten hebben eenen zeer gezegenden ftaet van voorfpoed, voor het Joodfche volk, ten gevolge gehad. — Dan, by nader inzien, moet ook deze opvatting vervallen. Het vorige Kapittel, met het welk dit onmiddelyk verbonden is, bracht ons reeds tot de dagen van het Nieuwe Testament, de uitftorting van den Heiligen Geest, en de verwoesting van Jerufalem, door de Romeinen. Daerenboven, de Syro-Macedoniers zijn niet onmiddelyk, gelijk de zaek hier wordt voorgefteld, noch ook geheel verdelgd. De Maccabeers behaelden wel groote overwinningen, maer de Syro-Macedoniers zijn eerst naderhand, door de Romeinen, geheel ondergebracht. Wat eindelyk de gevolgen van Gods wraek, over deze vyanden, aengaet; wy erkennen, dat het Joodfche volk daerdoor eenen aenmerkelyken voorfpoed verkregen, en, geduurende eenen geruimen tijd, genoten hebbe; maer evenwel, de gefteldheid van hunne zaken was geenzins zodanig, als dezelve vs. 18-21. vertoond wordt.

4. Wy moeten ons derhalven bepalen, tot de dagen van het Nieuwe Testament. — Dan wy kunnen ons niet vereenigen, met de gedachten der gene, die van oordeel zijn, dat hier in het algemeen voorfpeld worde, op welk eene geduchte wijs de HEER de vyanden zijner Kerke, van tijd tot tijd, zou ftraffen, en zijn volk dusdoende, op de uitnemendfte wijs, zegenen. Er komen, in dit Kap., zulke byzonderheden voor, welke ons tot het een of ander byzonder geval bepalen. De plaets wordt uitdrukkelyk genoemd, alwaer de vyanden zouden by één verzameld, en op eene geduchte wijs geftraft worden, vs. 1, 2. Ook worden 'er vs. 4-19. byzondere volken, by nam n vermeld. De flachting, welke de HEER, onder deze volken, zou aenrichten, en de gevolgen daervan, zouden van dien aert zijn, dat het een bepaeld geval aenwijze. Voeg 'er by, dat het volk, tegen het welk de optocht dezer vyanden ge-

fchieden, en het welk, uit de verdelging dezer vyanden, zo veel voordeel trekken zou, uitdrukkelyk Juda, Israël, en Jerufalem genoemd worde, waerdoor wy zekerlyk het Joodfche volk, in den letterlyken zin, verftaen moeten, gelijk wy zo even betoogd hebben.

5. Er blijvt derhalven niets anders overig, dan dat deze Godfpraek zie, op de laetfte dagen van het Nieuwe Testament, zodat hier de laetfte aenval voorfpeld worde, welke tegen Gods oude volk, wanneer het zelve, in hun Vaderland, zal wedergebracht zijn, door zekere geduchte vyanden, zal ondernomen worden; doch met dat gevolg, dat zy geheel zullen verdelgd worden, en dat het Joodfche volk, door die verdelging, in eenen ongeftoorden gelukftaet zal gefteld worden.

Deze opvatting fchijnt ons best te ftroken met de merkteekenen, welke wy, uit dit Kapittel, hebben opgezameld, als ook met andere gelijkluidende Gòdfpraken. — Men kan niet denken, aen het begin van het Nieuwe Testament, noch aen de daerop volgende reeds verlopene eeuwen, vermits daerin nooit iets dergelyks heeft plaets gehad, als hier voorfpeld is. — Dan, vermits 'er, volgens het Prophetisch woord, in de nog toekomende eeuwen, een tweederlei aenval van vyanden te wachten is, waervan de één, tegen de gansche Kerk, door den Antichrist, zal ingericht zijn, en de ander bepaeldelyk het Joodfche volk zal treffen, door den Gog van Magog, verg. Ezech. XXXVIII, XXXIX, zo is de vraeg, welke hier bedoeld worde? Wy denken aen de laetfte, omdat wy te voren gezien hebben, dat het eigenlyk gezegde Joodfche volk het onderwerp zy van deze Godfpraek.

Men zegge niet, dat de fprong te groot zy, van Jerufalems verwoesting, door de Romeinen, tot het laetfte der dagen. Deze bedenking is ongegrond, wanneer men opmerkt, dat het verband alleen moet bepaeld worden, tot de laetfte woorden van Kap. II. *'er zal ontkoming* zijn, *en dat by de overgeblevenen, die de* HEER *zal roepen.* — Dit verband wordt, door het woordeken כי

aen-

aengewezen, het welk de Onzen door *want* vertaeld hebben. Dit *want* nu is betrekkelyk tot Kap. II: 32. Verſtaet men door die, welke den naem *des* HEERREN *zullen aenroepen*, en daerdoor *behouden* of zalig *worden*, volgens Hand. II: 21. en Rom. X: 13. de eerſtelingen der gelovigen uit de Joden, en wordt 'er, behalven deze, nog geſproken van *overgeblevenen*, *welke de* HEER *zou roepen*, en voor welke mede ontkoming wezen zoude, zo kunnen, door de laetstgemelde, allervoegzaemst die Joden verſtaen worden, welke, in het laetst der dagen, ſtaen bekeerd te worden. Deze heten *overgeblevenen*, omdat zy, uit het algemene oordeel der verwoesting, door de Romeinen, zijn overgebleven. Het woordje *want* komt derhalven Kap. III: 1. zeer wel te pas, voor zo ver dit Kap. is ingericht, om reden te geven, waerom 'er, voor die overgeblevenen, ontkoming wezen zoude, namelyk omdat het Gods genadig voornemen was, hunne gevangenis nog eens te wenden, en hen vervolgens zo te beſchermen, dat geen vyand, hoe talrijk ook, iets tegen hen vermogen zoude.

Dit Kapittel behelst twee hoofddelen.

I. Het eerſte vervat eene voorzegging, dat de HEER zeer geduchte vyanden, tegen de Joden, naer het dal van JOSAPHAT, zou doen optrekken, en dezelve aldaer, op eene vreesſelyke wijs, geheel, verdelgen, vs. 1-17.

II. Het tweede ſtelt het gevolg van deze gebeurtenis voor, beſtaende in eenen ongeſtoorden gelukſtaet, welken de Joden, in hun Vaderland, genieten zouden, vs. 18-21.

I. In het eerste deel vs. 1-17. *wordt*

ℵ. *Eerst de optocht van verscheidene volken, tegen het land van Israël, naer het dal van* JOSAPHAT, *en Gods richterlyk oordeel over dezelve, meer algemeen voorspeld,* vs. 1-8. *en*

ב. *Daerna, in ettelyke byzonderheden, nader uitgebreid,* vs. 9-17.

ℵ. *In het eerste stuk, vs.* 1-8.

A. *Wordt de tijd bepaeld, vs.* 1.

1. Want siet, in die dagen, ende te dier tijt; als ick de gevanckenisse van Juda ende Jerusalem sal wenden, en hen verlossen, uit die verstrooijing over den ganschen aerdbodem, in welke zy, na de verwoesting van Jerusalem, door de Romeinen, eeuwen lang zullen omzwerven, zullen de Joden, in hun Vaderland hersteld, door vele en machtige vyanden worden aengevallen.

Dat wy, door *Juda* en *Jerusalem*, het eigenlyk gezegde Joodsche volk, in het laetst der dagen, te verstaen hebben, menen wy reeds genoegzaem betoogd te hebben. — Dit volk komt hier voor, onder den naem van *Juda*, omdat het onderscheid, tusschen Juda en Israël, na de wederkeering uit Babel, vooral tegen den tijd van den MESSIAS, geheel heeft opgehouden, wanneer het gansche volk naer de Koninglyke Stam benoemd is. *Jerusalem* wordt by Juda gevoegd, omdat de hoofdstad Jerusalem, by de nog toekomende herstelling der Joden in hun Vaderland, wederom zal herbouwd en bewoond worden. — Door de hier gemelde *gevangenis*, hebben wy, volgens de gelegde gronden, dien deerniswaerdigen toestand te verstaen, waerin de Joden door de Romeinen gebracht zijn, en tot op den huidigen dag verkeeren; en waerlyk met recht, worden zy aengemerkt als gevangenen, daer zy, naer het burgerlyke, buiten hun Vaderland, als verachte ballingen omzwerven, en naer het geestelyke, met banden van onkunde, verblinding, en verstokking, gekluisterd zijn. — Het *wenden* van deze gevangenis wordt, door PAULUS, allerduidelykst geleerd, Rom. XI, en uit aen-

mer

merking van Gods verbond, met de vaderen, als mede van Gods wegen met dat volk, van de vroegste tijden, tot op dezen dag, genoegzaem gestaevd.

B. *De optocht van verscheidene volken, tegen het land van Israël, en Gods richterlyk oordeel over dezelve, vinden wy vs 2-8.*

A. Eerst wordt 'er gesproken van alle Heidenen in het gemeen, vs. 2, 3.

B. Daerna van de Tyriers, Sidoniers, en Palestiners in het byzonder, vs. 4-8.

2. Dan, wanneer de Joden wederom in hun Vaderland wonen zullen, en de hoofdstad Jerusalem zal herbouwd zijn, dan sal ick alle Heydenen vergaderen, ende salse afvoeren in 't dal Josaphats: ende ick sal met hen aldaer rechten; van wegen mijn volck ende mijn erfdeel, Israël, dat sy onder de Heydenen hebben verstroyt, ende mijn lant gedeylt:

Alle heidenen. — Het woord *heidenen* vertaeld, wordt doorgaens gebruikt van die volken, van welke Israël oudtijds, als een byzonder volk, was afgescheiden, maer evenwel niet altoos; Exod. XIX: 6. en Ps. CVI: 5. wordt het bepaeldelyk genomen, voor het Joodsche volk. Het beteekent in het gemeen volken, die, uit verscheidene geslachten zamengesteld, één lichaem uitmaken, en die, door hunne tael en zeden, van alle andere volken onderscheiden zijn. Men denke derhalven aen volken, in tael en zeden van de Joden geheel onderscheiden — Bepaeldelyk worden 'er zulke volken bedoeld, die de Joden *onder de heidenen verstrooid, en derzelver land gedeeld hadden.* Dit zijn zekerlyk de Romeinen; deze hebben zich, by de verwoesting van Jerusalem, aen zulke misdaden schuldig gemaekt, als vs. 2, 3. beschreven worden. Het is waer, de Romeinsche Monarchy is reeds lang vernield, maer wy hebben aen hunne nakomelingen en opvolgeren te denken. Vermoedelyk zijn het die zelvde volken, welke Ezech. XXXVIII, XXXIX, GOG en MAGOG genaemd worden. Trouwens, tusschen die gemelde Godspraek, en ons Kap. is eene zeer blijkbare

overeenkomst; GOG van MAGOG bestond uit eene talloze menigte, uit alle gewesten, en de hier bedoelde volken zullen ook eene verbazende menigte uitmaken, vs. 14; de menigte van GOG en MAGOG werd in een dal gericht, Ezech. XXXIX: 11, even zo zullen ook de hier gemelde volken, in een zeker dal, gestraft worden; ook werd de verwoesting van GOG en MAGOG, even als hier, achtervolgd, door eenen ongestoorden voorspoed van het Joodsche volk.

De HEER zou *alle* deze *volken vergaderen en afvoeren, in het dal* JOSAPHATS. — Zommigen nemen het woord JOSAPHAT, voor den eigen naem van den vromen Koning JOSAPHAT, anderen vertalen het, door *het gericht des* HEEREN. Van de laetsten verstaet de één, door dit *dal van 's* HEEREN *gericht*, het dal van JOSAPHAT, dus genaemd, om dat de HEER, in dat dal, recht oeffende, over de vyanden der Joden, 2 Kron. XX: 22, terwijl een ander aen het dal denkt, daer de misdadigers, buiten Jerusalem, gericht werden. Dan wy voegen ons, by de eersten, om dat wy gene redenen vinden kunnen, waerom wy het eigenlyk gezegde dal van JOSAPHAT zouden voorbyzien. Uit 2 Kron. XX: 10, 20, kunnen wy opmaken, dat dit dal, niet ver van Thekoa, gelegen hebbe; nu lag de woestijne Thekoa, vier uuren gaens, ten Zuidoosten van Jerusalem. — De HEER derhalven zou de gemelde volken, door zijne verborgene bestuuring, uit hunne verblijvplaetzen, vergaderen, en afvoeren, naer Kanaan, bepaeldelyk naer het dal van JOSAPHAT, om aldaer hunne straf te ontvangen.

Aldaer zou de HEER *met hun richten*, dat is, naer de kracht van het grondwoord, een richterlyk vonnis vellen, en werkelyk uitoeffenen. — Dit gericht hadden zy zich waerdig gemaekt, *van wegen des* HEEREN *volk en erfdeel Israël*, dat is, door hunne mishandelingen, welke zy den Joden, het volk van Gods byzonder eigendom, hadden aengedaen. Zy hadden Gods volk, als verachte ballingen, *onder de Heidenen, verstrooid*, en Kanaan, *het land des* HEEREN, onder malkanderen, *gedeeld*.

3. Ende die volken hebben het lot over de Joden, het welk, in eene byzondere betrekking, mijn

volck

volck is, geworpen, om hen, als ſlaven, te verdelen, ende, met dezelve, eene allerſchandelykſte koopmanſchap gedreven. Zy hebben een knechtken gegeven om eene hoere, ende een meyſken verkocht om wijn, datſe mochten drincken, ter voldoening van hunne vuile lusten.

Zo hebben de Romeinen, by de verwoesting van Jeruſalem, met de Joden gehandeld, wanneer zy hen onder de Heidenen verſtrooid, hun land, in byzondere wingewesten, verdeeld, en duizenden van gevangenen verkocht hebben, tot ſlaven.

4. Ende oock, wat hebbet gy met my te doen, of *wat hebt gy tegen my*, dat gy, tegen mijn volk, zijt opgeſtaen? gy Tyrus ende Zidon, ende alle grenzen van Paleſtina? ſoudet gy my eene vergeldinge wedergeven? zoudt gy My, die u geen leed gedaen, maer alles goeds bewezen heb, in mijn volk Israël, eene vergelding van dien aert wedergeven, en alle mijne weldaden, met kwaed, beantwoorden? maer ſo gy my wilt vergelden, en dit evenwel beſtaen durvt; lichtelick, haeſtelick, ſal ick uwe vergeldinge op uwen kop wederbrengen. Het zal my zeer gemakkelyk vallen, zulk eene ondankbaerheid, op uwen kop, te doen wederkeeren; en dit zal u ſpoediger overkomen, dan gy denkt.

Wie worden hier, door *Tyrus*, *Sidon*, en *alle grenzen van Paleſtina*, bedoeld? — *Tyrus* en *Sidon*, weet elk, zijn twee vermaerde koopſteden van Phœnicien, ten Noord-Westen van het Joodſche land, en, terwijl *Paleſtina*, van het Joodſche land, onderſcheiden wordt, hebben wy daerdoor het land der Philiſtijnen te verſtaen, gelegen ten Zuid-Westen van Judæa, aen de Middelandſche zee, beſtaende uit vijf Vorſtendommen Asdod, Gath, Gaza, Ekron, en Askelon, welke hier de *grenzen van Paleſtina* heten, om dat zy, aen het Joodſche land, raekten, ten Westen. — Deze volken waren den Joden altoos, by uitnemendheid, vyandig geweest, en hadden dit ook, by den ondergang van het Joodſche Koningrijk, door de Babyloniers, getoond; ook hadden zy de dezelvde boosheid doen blijken, by de laetſte verwoesting

van Jerusalem, door de Romeinen. Zy zouden daerom, in hunne nakomelingen en opvolgers, rechtvaerdig gestraft worden.

5. Om dat gy mijn silver ende mijn gout, de schatten, welke Ik den Joden gegeven had, by den inval der Romeinen, in het Joodsche land, hebbet geroovd en wechgenomen: ende hebbet mijne beste kleynodien in uwe afgods tempelen gebracht.

6. Ende gy hebbet de gevangene kinderen van Juda, ende de kinderen van Jerusalem, tot slaven, verkocht aen de kinderen der Grieken: op dat gyse verre van hare lantpale mochtet brengen.

7. Siet ick salse opwecken, uyt de plaetse, daer henen gyse hebbet verkocht, om u, op eene geduchte wijs, te straffen, door middel van die zelvde Joden, welke gy zo zeer mishandeld hebt, ende ick sal uwe vergeldinge wederbrengen op uwen kop, door uwe nakomelingen, op dezelvde wijs, te handelen, als gy met de Joden gehandeld hebt.

8. Ende ick sal uwe sonen ende uwe dochteren verkoopen en overleveren, in de hant der kinderen van Juda, diese verkoopen sullen aen die van Scheba, die ver af, in woest Arabien, wonen, verg. Ezech. XXIII: 42, aen een verre gelegen volck: want de HEERE, de onfeilbare, heeft 'et gesproken, gevolgelyk kunt gy 'er staet op maken.

B. *Deze Voorzegging wordt, in ettelyke byzonderheden, nader uitgebreid, vs.* 9-17.

A. *Ten aenzien der vergadering van de gemelde volken, in het dal van* JOSAPHAT, *vs.* 9-12ᵃ.

B. *Met opzicht tot het Godlyk oordeel, over deze vyanden der Joden, vs.* 12ᵇ-17.

9. Roepet dit uyt, onder de voorheen gemelde Heidenen, laet, door herauten, openlyk de volgende boodschap doen, heyliget eenen krijgh, laten die plechtigheden verricht worden, welke, onder de volken, by het aenvaerden

den van eenen oorlog, gebruikelyk zijn, verg. Jer. VI: 4; wecket de dappere krijgshelden op, om zich, tot den oorlog, gereed te maken, laet hen, tot hunne banieren, naederen, laet optrecken alle krijgslieden.

10. Laten de krijgswapenen, in menigte, by één verzameld worden; laet zelve het gereedschap van den landbouw in krijgswapenen veranderd worden. Slaet uwe spaden tot sweerden, ende uwe sickelen tot spiessse. Laet de een den anderen aenmoedigen, om zich, als een held, te gedragen; de swacke zelvs segge, Ick ben een helt.

11. Dat het talrijk leger zich by één vergadere. Rottet te hoop, gy krijgshelden, of liever *gaet rondom*, het Joodsche land namelyk, om het zelve te omsingelen, ende komet moedig aen, alle gy volcken van rontomme, ende vergadert u: (O HEERE, doet uwe helden derwaerts nederdalen!)

De bede, *o* HEER, *doet uwe helden derwaerds nederdalen*, moet men begrijpen, door den Propheet gedaen te worden. — Maer wie zijn deze helden? de meeste Uitleggers denken aen de helden der Joden. Het is zeer natuurlyk, dat een volk, wanneer het eenen vyand ziet opkomen zijne helden daer tegen stelt. Maer, in het vorige, is alleenlyk van vyandige helden, gesproken. Daerenboven, hoe kan 'er gebeden worden, dat die Joodsche helden derwaerds, dat is, in het dal van JOSAPHAT, mogten nederdalen daer de vyanden nog maer in den optocht, tegen het Joodsche land, of slechts, aen de grenzen van het Joodsche land, genaderd waren? Onzes erachtens worden daerom de vyandelyke helden bedoeld, welke de HEER, door zijne verborgene bestuuring, tot dezen krijg zou opwekken. De zaek schijnt op deze wijs te moeten begrepen worden. De HEER had vs. 2. beloovd, dat de vyandelyke volken, in het dal van JOSAPHAT, zouden vergaderd worden, om hen aldaer te richten. Nu zag de Propheet die vyanden, in eene vertrekking van zinnen werkelyk aennaderen, en het Joodsche land omringen; maer zy waren nog niet, in het dal van JOSAPHAT, gekomen. Daerom bidt hy, dat de HEER hen, volgens zij-

ne belovte, derwaerds brengen wilde, om hen gezamenlyk te verdelgen.

Op deze smeekbede, geevt de HEER een bemoedigend antwoord, vs. 12.

12. De gemelde Heydenen, of vyandige volken, sullen sich, door mijnen verborgenen invloed, met groten yver, opmaken, ende optrecken nae 't dal Josaphats: maer aldaer sal ick sitten, en My, als een rechtvaerdig Richter, openbaer maken, om te richten alle Heydenen, die mijn volk van rontomme zullen aenvallen.

13. (*a*) Slaet den sickel aen; want de oogst is rijp geworden: komet aen, daelt henen af, want de persse is vol, ende de perskuypen loopen over. Dit oordeel zal rechtvaerdig zijn; want haerlieder boosheyt is groot, en verdient derhalven eene gehele verdelging.

Het Godlyk bevel, om het bedreigde oordeel, over de vyanden der Joden, uitteoeffenen, wordt onder tweederlei zinbeelden voorgesteld.

Het eerste is ontleend, van den graenoogst: *Slaet den sikkel aen: want de oogst is rijp geworden.* Het ander, van den wijnoogst: komt aen, *daelt henen af, want de pers is vol, en de perskuipen lopen over.* — De letter is duidelyk. Wanneer de graenoogst rijp is, moet het koorn, door den sikkel, afgeslagen worden; wanneer de druiven rijp zijn, moeten dezelve afgesneden, en in den wijnpersbak geworpen worden, en, wanneer de wijnoogst wel uitvalt, lopen de perskuipen over. — Beide deze zinbeelden worden eigenaertig overgebracht, tot Gods geduchte oordeelen, over de vyanden van zijn volk, verg. Openb. XIV: 15-20. Jes. LXIII: 1-6. Ondertusschen zou men 'er dit onderscheid tusschen maken kunnen, dat het eerste zinbeeld meer algemeen het oordeel der verdelging aenwijze; en het tweede meer byzonder de wijs van die verdelging voordrage, zodat zy geschieden zou, door geweldige bloedstorting, waerdoor niet alleen de

(*a*) Openb. 14: 15.

de aenzienlyken zouden afgesneden worden, als druiventrossen, volgens Ps. LXXVI: 13, maer ook de gemenen elkander onderling vermoorden zouden, gelijk te voren, in het dal van JOSAPHAT, gebeurde, 2 Kron. XX. Of mogelyk wordt, door het eerste zinbeeld, een onmiddelyk oordeel des HEEREN vertoond, by voorbeeld door pestilentie, en door het tweede, eene meer middelyke nederlaeg, door onderlinge vermoording, gelijk 'er voorspeld wordt van den MAGOG, Ezech. XXXVIII. 22.

14. Menigten, menigten in het dal des dorschwagens: want de dagh des HEEREN is naeby, in het dal des dorschwagens.

Nu zag de Propheet, in zijne verrukking, de vyanden, in de bepaelde gerichtsplaets, en besluit daeruit, dat hun oordeel naby ware.

Er werd hem eene grote *menigte* der vergaderde vyanden vertoond, *in het dal des dorschwagens.* — Zommigen vertalen het, *in het dal des gerichts*, dat is, het dal, alwaer gericht gehouden wordt. Volgens onze Overzetting, *in het dal des dorschwagens*, wordt 'er een dal bedoeld, waerin de HEER de vyanden van zijn volk, als het ware, dorschen en verpletteren zoude, gelijk het woord *dorschen* meermalen, in zulken verbloemden zin, genomen wordt, verg. Jes. XLI: 15. Amos I: 3. Hoe het zy, zo veel is zeker, dat hier het zelvde dal bedoeld worde, het welk vs. 2. het dal van JOSAPHAT genaemd is.

Toen de Propheet de vyanden, in het dal, in zijne verrukking, zag aenkomen, riep hy *menigte*, *menigte*, als wilde hy zeggen, welke eene verbazende en talloze menigte vertoont zich voor mijn oog! — Hy besloot 'er uit, dat het oordeel des HEEREN, over deze vyanden, haest volgen zoude: *want de dag des* HEEREN, Gods geduchte gerichtsdag *is naby*, en de HEER zal zijn strafgerichten eerlang uitoeffenen, *in het dal des dorschwagens.*

Wijders zag de Propheet; in die zelvde verrukking, de uitvoering van dat oordeel, vs. 15, 16[a].

15. (*b*) De sonne ende mane zijn swart ge-

(*b*) Joël 2: 10, 31.

worden: ende de ſterren hebben haren glantſ ingetrocken.

JOEL zag, in de Prophetiſche verrukking, een zeer zwaer onweder opkomen, het welk den glans der hemellichten verdoovde. Zulke onweders zijn, in den ſtijl der Propheten, bekende zinbeelden van geduchte oordeelen, welke den gehelen ondergang van een volk veroorzaken, verg. Jeſ. XIII: 13. Ezech. XXXII: 7, 8. — Wil men het meer byzonder onderſcheiden, dan kan de aerde het volk, en de hemel de Overheden beteekenen. Volgens dit denkbeeld, zal de *Zon* de Regeerers van den burgerſtaet; en de *Maen* de beſtuurers der Kerke, gelijk de *Starren*, de aenzienlyken in beide ſtanden, aenduiden. Het zal dan te kennen geven, dat alle deze volken, gelijk ook hunne Opperhoofden, geheel zoulen verdelgd worden.

16. Ende de HEERE ſal, met de vreesſelyke ſtem zijnes donders, uyt Zion, of *wegens Zion*, brullen, ende uyt Jeruſalem, of *wegens Jeruſalem* ſijne ſtemme geven, dat hemel ende aerde beeven ſullen, voor zo ver Hy bevel zal geven, om het leed, het welk die vyanden Zion en Jeruſalem dachten aen te doen, rechtvaerdig te wreken: maer de HEERE ſal de toevlucht ſijns volcks, ende de ſterckte der kinderen Iſraëls zijn.

17. Ende gylieden ſult by ondervinding weten, dat ick de HEERE uwe Godt ben, woonende op Zion, den bergh mijner heyligheyt: ende Jeruſalem ſal eene heyligheyt zijn; (*c*) ende vreemde en ſullen niet meer door haer doorgaen.

Vs. 16^b, 17. wordt beloovd, dat de Joden zeer heilzame vruchten van dat oordeel ondervinden zouden.

Eerst wordt de beveiliging van Gods volk toegezegd, vs. 16^b, 17^a. en daerna de reden daervan aengewezen, vs. 17^b.

1. De beveiliging van Gods volk vinden wy

—. *Maer de* HEER *zal de toevlucht zijnes volks, en de ſterkte*

(*c*) Openb. 21: 27.

te der kinderen Israëls zijn. — Deze uitdrukkingen onderstellen grote benauwdheden en gevaren. Maer, in die uuren der benauwdheid, zouden de Joden tot den HEER de toevlucht nemen, en, by Hem, verlossing zoeken. Hy zou hun ook tot sterkte wezen, door hen niet alleen te bemoedigen, maer ook, tegen hunne vyanden, te beveiligen.

——. *Zy zouden* ook by ondervinding *weten, dat de* HEER *hun God* ware, die hen, onder zijne onmiddelyke bescherming, had aengenomen, en dat Hy *woonde op Zion, den berg van zijne heiligheid*, voor zo ver Hy, met zijne byzondere gunst, onder hen tegenwoordig was, verg. Ezech. XXXVII: 26, 27.

2. De reden van deze beveiliging bestond hierin; dat *Jerusalem eene* onschendbare *heiligheid* was, zodat 'er *de vreemden niet meer zouden doorgaen.* — *Jerusalem*, dat is, niet alleen de hoofdstad, maer ook, by vervanging, het gansche land der Joden, zou *eene heiligheid* en onschendbaer zijn. Daerenboven zouden *de vreemden*, dat is, andere volken, 'er *niet meer doorgaen*, of doortrekken, namelyk op eene vyandige wijs.

II. *Het tweede deel der Godspraek stelt het gevolg van deze gebeurtenis voor, bestaende in eenen ongestoorden gelukstaet, welken de Joden, in hun Vaderland, genieten zullen,*
vs. 18-21.

18. Ende het sal te dien dage, nadat de gemelde vyanden verdelgd zijn, geschieden, dat de bergen van (*d*) soeten wijne sullen druypen, ende de heuvelen van melck vlieten, ende alle stroomen van Juda [*vol*] waters gaen: ende daer sal eene fonteyne uyt den huyse des HEEREN uytgaen, ende sal het dal van Sittim bewateren.

Er is, die dit alles letterlyk verstaen, en menen, dat deze belovte eenvouwig zie, op eene ongemeene vruchtbaerheid

(*d*) Amos 9: 13.

van het Joodsche land, waer door de bergen zouden bezet zijn met wijngaerden, en de heuvelen met vee, terwijl 'er allerwegen een grote overvloed van water zou gevonden worden. Maer het gene 'er wordt bygevoegd, *daer zal een fontein, uit des* HEEREN *huis, uitgaen, en zal het dal van Sittim bewateren,* kan niet letterlyk verstaen worden. Dit erkennen de gemelde Uitleggers zelve, en verklaren die uitdrukkingen daerom, in dezen zin, dat de ongemeene vruchtbaerheid van het Joodsche land haren oorsprong hebben zou, uit de *fontein* der Godlyke goedheid, en, uit des HEEREN gunstrijke tegenwoordigheid, in zijnen Tempel. — Dan wy voegen ons daerom liever by de zulken, die het gansche voorstel zinbeeldig opvatten, zodat hier eene beschrijving voorkome van den heerlyken staet der Kerke, in het laetste der dagen, waer aen ook het Joodsche volk zal deel hebben. *Bergen* en *heuvelen* zijn bekende zinbeelden van Koningrijken, en mindere Staten. *Wijn* en *melk* verbeelden de geestelyke genadegoederen, welke, even als de wijn, dienen ter verheuging, en, als de melk, tot geestelyke voeding, verg. Jes. LV: 1. De belovte derhalven, *de bergen zullen, van zoeten wijn, druipen, en de heuvelen van melk vlieten,* teekent den groten overvloed van de heerlykste genade goederen, welke de Kerk, in den laetsten tijd, genieten zal.

In dat algemeene heil der Kerke, zullen ook de Joden delen, daerom wordt 'er bygevoegd: *alle de stromen van Juda zullen vol waters gaen, en daer zal een fontein, uit den huize des* HEEREN, *uitgaen, en zal het dal van Sittim bewateren.* — De *stromen* of beken *van Juda* zijn de werktuigen, welke de geestelyke genadewateren opleveren, met één woord, de Leeraers van het Euangelie. Deze stromen *zullen vol water gaen*, dat is te zeggen, 'er zal een genoegzaem getal van Leeraren wezen, die de middelen der genade, in groten overvloed, zullen toedienen. — *Daer zal een fontein, uit des* HEEREN *huis, uitgaen.* Het *huis des* HEEREN is de geestelyke Tempel, de Kerk van den levendigen God, byzonder uit de Joden; uit dit huis des HEEREN *zal een fontein uitgaen,* voor zo ver de leer van het Euangelie, even als in het begin van het Nieuwe Testament, van de bekeerde Joden, zal

uit-

uitgaen, om de nog overige vervreemde volken, tot de gemeenſchap van God in CHRISTUS, over te brengen. — Deze fontein *zal het dal van Sittim bewateren.*

Sittim was eene plaets, in het Overjordaenſche, in de vlakke velden van Moab, alwaer de Israëliten hunne laetſte legerplaets hadden, eer zy in Kanaan kwamen, Num. XXV: 1. Joſ. II: 1. III: 1. Maer dit Sittim kan hier niet bedoeld worden. Wy lezen niet, dat aldaer een dal was. Ook lag die plaets, over de Jordaen, derhalven is het, in de letterlyke teekening, niet mogelyk, dat de fontein, uit het Huis des HEEREN, dat dal bewateren konden. Misſchien moet 'er, met eene zeer kleine verandering, *Siddim* gelezen worden, in plaets van *Sittim. Siddim* was een dal, het welk naderhand de zoutzee geworden is, Gen. XIV: 3. Men zou dan, in het zinbeeldige, aen het Antichristendom denken kunnen, het welk, door Sodom, naderhand in de zoutzee verzonken, pleegt afgebeeld te worden. — Volgens dit begrip, zal de mening deze zijn, dat de fontein der genadeleer zich wijd en wijd verſpreiden zoude, en van die uitwerking zijn, dat het overblijvſel van het Antichristendom daerdoor zou worden toegebracht, verg. Ezech. XLVII: 8, 9. Zach. XIV: 8.

19. Deze gelukſtaet der Joden zal ongeſtoord zijn: want de nog overgeblevene vyanden zullen geheel verdelgd worden. Egypten ſal tot verwoeſtinge worden, ende Edom ſal worden tot eene woeſte wildernisſe: om het gewelt, gedaen aen de kinderen Juda, in welcker lant ſy onſchuldigh bloet vergoten hebben.

Alle andere Heidenſche vyanden verdelgd zijnde, zullen alleen de *Egyptenaers* en de *Edomiten*, die het naest aen het Joodſche land wonen, overgebleven wezen. Maer deze *zullen* ten laetſten ook *worden, tot eene verwoesting, en tot eene woeste wildernis*, voor zo ver zy, in zulken reddelozen ſtaet, zullen gebracht worden, dat zy niet meer kunnen beſchadigen. — Dit verderv zal hun rechtvaerdig overkomen, *om het geweld, gedaen aen de kinderen van Juda, in welker land zy onſchuldig bloed vergoten hebben.* — Wil men het zinbeeldig opvatten, dan mag men, door *Egypten*, den Westerſchen An-

tichrist, en, door *Edom*, den Oostelyken, of de Turken, verstaen.

20. Maer Juda sal, stil en gerust, in diepen vreden, blijven zitten, in eeuwigheyt, zo lang de waereld duuren zal, ende Jerusalem zal ongestoord eenen groten overvloed van zegeningen genieten, van geslachte tot geslachte. Zo lang het eene geslacht het andere zal opvolgen.

21. Ende ick sal haerlieder bloet schulden reyninigen, en uitwisschen, te weten, [*dat*] grote kwaed, het welk zy, in het verwerpen van den MESSIAS, begaen hadden, en het welk ick nog niet gereynigt en vergeven hadde: ende de HEERE sal, met zijne gunstige tegenwoordigheid, bestendig blijven woonen in Zion, en onder het Joodsche volk.

EINDE VAN DE PROPHECY VAN JOEL.